ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e
Fondé en 1925 Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3500 ֆր. վեցամս. 1900
Արտասահման՝ տարեկան 4000 ֆրանք : Հատը 15 ֆր.

ՈՒՐԲԱԹ 1 ՕԳՈՍՏՈՍ
VENDREDI 1er AOUT 1958

34ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8257 34EME ANNÉE
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 14ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4058

ԳՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Զօրավար Տը Կոլի կառավարութիւնը իշխանութեան գլուխ գալէն ի վեր անընդհատ գործունէութեան լծուած է ներքին եւ արտաքին ճակատներուն վրայ :

Քաղաքական աշխարհը փոթորկող հրատապ հարցերը տարկայ դարձած են իր լուրջ ուշադրութեան :

Մասնաւորաբար Միջին Արեւելքի բարդ կնճիռը լուծելու համար մշակած է ինքնուրոյն ծրագիր մը :

Միջազգային խնդիրներու շուրջ Ֆրանսայի խորհուրդներուն աւելի մեծ կարեւորութիւն կը տրուի ներկայիս :

Վարչապետին վերջին ձեռնարկները՝ արեւելքի եւ արեւմուտքի միջեւ երրորդ ուժ մը կեանքի կոչելու մասին՝ ուշադրութիւն գրաւած են :

Դիւանագիտական ձեռնարկներուն զուգընթաց, Զօրավարը առաջին օրէն սկսեալ լրջօրէն զբաղեցաւ Ֆրանսան նոր Սահմանադրութեամբ մը օժտելու խնդրով :

Նպատակն էր վերջ տալ կառավարական անկայունութեան, որ գլխաւոր պատճառն է Ֆրանսայի ներքին բոլոր տագնապներուն :

Չորրորդ Հանրապետութիւնը, 1946ի իր Սահմանադրութիւնով անել կացութիւն մը ստեղծած էր եկող – գացող դահլիճներուն համար :

Ազգային ժողովը՝ կռթնած իր լայն իրաւասութեանց վրայ՝ շատ մեծ դիւրութեամբ կը տապալէր գործադիր իշխանութիւնը, որուն յաճախ հազիւ քանի մը ամիս տեւողութիւն յատկացուած էր :

Իր նախագիծը այժմ կը քննուի մասնագէտներու յանձնախումբի մը կողմէ :

Հինգերորդ Հանրապետութեան Սահմանադրութիւնը վերջնական ձեւ պիտի ստանայ յառաջիկայ Սեպտեմբեր չորսին : Այդ օրը, որ կը զուգադիպի երրորդ Հանրապետութեան տարեդարձին, զօրավարը հանդիսաւոր ճառով մը պիտի ներկայացնէ նոր Սահմանադրութիւնը : Անկէ ամիս մը վերջ, Հոկտեմբերի սկիզբը զայն պիտի ենթարկէ հանրաքուէի :

Ֆրանսայի քաղաքացիներն են, որ իրենց «այո՛» կամ «ոչ» ձայնով պիտի վաւերացնեն կամ մերժեն վարչապետին առաջարկած Սահմանադրութիւնը :

Համայնավար կուսակցութիւնն ու ընկերվարականներու «փոքրամասնական» թեւը այժմէն իսկ կը հրաւիրեն իրենց շարքերը «ոչ» քուէարկելու :

Բուռն պայքարի կը սպասուի յառաջիկայ երկու ամիսներու ընթացքին :

Ըստ ներկայացուած նախագիծին, Հանրապետութեան Նախագահն ու վարչապետը լայն իրաւասութիւններ պիտի ունենան, իբրեւ գործադիր իշխանութիւն :

Օրէնսդիր մարմինը տարուան ընթացքին հինգուկէս ամիս միայն նիստ պիտի գումարէ : Ծերակոյտը երկու մասէ պիտի բաղկանայ եւ առաջուընէ աւելի կարեւոր դեր պիտի կատարէ :

Սահմանադրութիւնը հիմնական փոփոխութիւն կը մտցնէ մայր–երկրի եւ «անդրծովեան» ֆրանսական հողամասերու յարաբերութեանց մէջ :

Այս վերջինները կը ստանան ներքին ինքնավարութիւն եւ մայր – երկրին հետ կը միանան դաշնակցային կապերով :

68րդ յօդուածին համաձայն, «Դաշնակցութեան անդամները ինքնավարութիւն կը վայելեն եւ ազատօրէն կը վարեն իրենց սեփական գործերը» :

Կեդրոնի կառավարութիւնը իր ձեռքին մէջ կը պահէ արտաքին, տնտեսական եւ ելմտական քաղաքականութեան ղեկը, ազգ. պաշտպանութիւնը, ռազմական նախնիւթերու շահագործումը, դատարաններու եւ բարձրագոյն կրթութեան հակակշիռը :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՋՕՐ. ՇԷՀԱՊ ԸՆՏՐՈՒԵՑԱՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀ

Վերջին պահուն ձայնասփիւռը հաղորդեց թէ երկրորդ քուէարկութեամբ զօր. Շեհապ Լիբանանի նախագահ ընտրուեցաւ 48 ձայնով :

Ժողովուրդին ուրախութիւնը եւ խանդավառութիւնը անսահման են :

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ

Նախագահ Այզընհաուըրի պատուիրակը՝ Մըրֆի չորեքշաբթի կէսօրէ ետք հասաւ Ամման, ուր լրագրողներէ հարցապնդուելով յայտարարեց.— Եկած եմ խօսակցելու յորդանանեան իշխանութեանց հետ. այս իրիկուն պիտի տեսնեմ Թագաւորն ու Վարչապետը. վաղը պիտի վերադառնամ Պէյրութ՝ Երուսաղէմի վրայով :

Այն պահուն՝ երբ Ուաշինկթըն կը պատրաստուի պաշտօնապէս ճանչնալ Իրաքի յեղափոխական կառավարութիւնը՝ Մըրֆիի Յորդանան այցելութիւնը առանձին իմաստ կը ստանայ : Հիւսէյն Թագաւոր կ՚աշխատի համոզել Ամերիկացիները՝ որ առ այժմ չճանչնան Պաղտատի կառավարութիւնը, քանի որ այդ ձեւով Յորդանանի դիրքը պիտի տկարանայ.

Մինչ այս մինչ այն՝ ահաբեկիչները գործի լծուած են արդէն Ամմանի մէջ. առջի օր երկու ռումբեր պայթեցան՝ նիւթական վնասներ պատճառելով. երիտասարդ աղջիկ մը վիրաւորուեցաւ : Ոստիկանութիւնը քննութեանց ձեռնարկեց : Սուրիական սահմանին վրայ միջադէպ մը պատահեցաւ Յորդանանցիներու եւ զինեալ Սուրիացիներու միջեւ : Կարճատեւ կռիւէ մը ետք երկու ձիեր սպաննուեցան, Սուրիացի մը գերի բռնուեցաւ : Գրաւուեցան չեխական եւ բրիտանական զէնքեր : Սուրիացիները զէնքի մաքսանենգութեամբ կը զբաղէին :

Մըրֆի Հինգշաբթի օր գնաց Իսրայէլ եւ տեսնուեցաւ վարչապետ Պէն Կուրիոնի ու Արտաքին Նախարար Տիկին Կոլտա Մէյրի հետ : Նախագահ Այզընհաուըրի պատուիրակին խօսակցութեանց արդիւնքը գաղտնի կը պահուի : Փարիզի ձայնասփիւռին համաձայն, Պէն Կուրիոն Ամերիկայի երաշխաւորութիւնը կ՚ուզէ, որպէսզի Եգիպտացիք թոյլ տան իսրայէլեան նաւերու ազատ անցքը՝ Սուէզի ջրանցքէն :

Այս պայմաններուն մէջ, յայտնի չէ թէ Մըրֆի ինչ պատասխանած է Իսրայէլացիներուն եւ Յորդանանցիներուն : Դժուարին հարց մըն է մանաւանդ Հիւսէյն Թագաւորի պահանջը — Պաղտատի կառավարութիւնը չճանչնալ : Մինչդեռ, բազմաթիւ երկիրներ յաջորդաբար յայտարարեցին իրենց որոշումը : Պաղտատի Ուխտին մահմետական անդամները՝ Պարսկաստան, Փաքիստան եւ Թուրքիա չորեքշաբթի կէսօրէ ետք հրապարակեցին իրենց որոշումը. կը ճանչնան Իրաքի յեղափոխական կառավարութիւնը : Շատ չանցած Արեւմտեան Գերմանիա եւ Յունաստան հետեւեցան անոնց օրինակին :

Համայնավար երկիրները, նոյնիսկ Մոնկոլիա՝ ճանչցած են արդէն Իրաքի Հանրապետութիւնը : Խ. Միութիւնը նոյնիսկ նշանակեց իր դեսպանը՝ Զէյցեւ, որ Խորհրդային Արտաքին նախարարութեան Միջին Արեւելեան բաժնի տնօրէնն էր :

Պաղտատի մէջ երկու զօրաւոր պայթիւններ եղան առջի օր : Մայրաքաղաքին արեւելեան շրջանին մէջ մեծ հրդեհ մը ծայր տուաւ : Ձայնասփիւռը յայտարարեց, որ ժողովուրդը հեռանայ հրդեհին վայրէն, բայց այդ կոչին վրայ ամէն կողմէ հետաքրքիրներ հաւաքուեցան դէպքին վայրը : Ամբոխը մերթ ընդ մերթ կը գոռար. «անկցի՛ն աշխարհակալները», «մա՛հ խռովարարներուն» :

Յարդ ոչ մէկ լուր կայ հրդեհին պատճառներուն մասին. կը կարծուի թէ պարզ արկած մըն է :

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՆՈՐ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ

Մամուլի «Թաս» գործակալութիւնն ու Մոսկուայի ձայնասփիւռը անգամ մը եւս կը մեղադրեն Անգլիան ու Ամերիկան՝ որ Պաղտատի Ուխտի անդամներուն եւ Իսրայէլի հետ՝ դաւադրութիւն մը կը կազմակերպեն Իրաքի Հանրապետութեան դէմ — Խորհրդային կառավարութիւնը այս ուղղութեամբ ձեռք ձգած փաստերուն լոյսին տակ կը տեսնէ այն վտանգը՝ որ կը սպառնայ Մերձաւոր եւ Միջին Արեւելքի երկիրներուն : Կասկած չկայ, որ արդար դատի մը համար պայքարող Իրաքի ժողովուրդը օգնութիւն պիտի ստանայ խաղաղութեան կողմնակից ժողովուրդներուն կողմէ :

Այս առիթով ալ, Մոսկուայի կառավարութիւնը սպառնալիքներ կ՚ընէ անգլօ–ամերիկեան «աշխարհակալ»ներուն, մասնաւորապէս ծանր բառեր գործածելով Միացեալ Նահանգներու դէմ : Լոնտոնի մէջ գումարուած Պաղտատի Ուխտի ժողովէն ետք, Խ. Միութեան այս ազդարարութեան մէջ ուշագրաւ է այն արտայայտութիւնը թէ «Միացեալ Նահանգները բացէ ի բաց կը ղեկավարեն Պաղտատի Ուխտը» :

ՋՕՐ. ՇԷՀԱՊ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱ՞Հ

Լիբանանի օրինապահ երեսփոխանները չորեքշաբթի օր հաւաքուեցան Նախագահ Շամունի մօտ եւ խորհրդակցեցան . յա–

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՅՍՊԷՍ ԽՕՍԵՑԱՒ ՕՍՄԱՆՑԻՆ...

Թուրքերը գործի լծուած են նորէն : Այս անգամ՝ հայկական հարց չկայ, ոչ ալ հայկական նահանգներու պահանջատէր : Կռիւը Յոյներուն հետ է (դարձեալ քրիստոնեայ) :

Կռուախնձորը՝ Արեւմտահայաստանը կուլ տալու համար Մեծն Բրիտանիոյ ընծայ տրուած Կիպրոսը

Մօտ կէս միլիոն Հելլէնները անիմաստ կը գտնեն, որ կղզիին հարիւր հազարի չհասնող թուրք բնակչութիւնը մեծաշնորհեալ տարր նկատուի. Աթէնքի կառավարութիւնը օրուան մեծերուն կը դիմէ, արդարութենէն ճառելով ...

Քարոզչական արշաւին մէջ գինովցած՝ Արեւմուտքը խոստումներ կուտայ երբեմնի հզօր Ելլադային, որ այսօր դարձած է խնդրարկու : Միջնորդներ կ՚առաջարկէ՝ հարցը «բարեկամաբար» լուծելու համար (որ թարգմանի՝ տեղդ հանգիստ նստէ) : Միւս կողմէ, Կրեմլինը ցոյց կու տայ իր մուրճն ու մանգաղը, իբրեւ պայման օգնութեան :

Ու Ելլադան կը սպասէ «մի խուլ Աստուծոյ դատաստանին», մինչ հզօրներու դաշնակի՞ց մանկալը կը ջարդէ, կը քանդէ, կը կողոպտէ ու կ՚այրէ. [illegible]ներու համար աւանդական իր սկզբունքին, ամենազօ՞ր իր Ալլահին :

Եւ այս բոլորը՝ քսաներորդ դարու քաղաքակի՞րթ մարդկութեան աչքերուն առջեւ : Քրիստոնեա՞յ աշխարհին գիտակցութեամբ եւ թոյլտուութեամբ : Օսմանցին, այդքանով ալ չբաւարարուելով, մարդկութենէն քաջալերուած, արձակած է վերջապէս իրեն յատուկ կոչ մը, ազդարարելով Յոյներուն.— Միջերկրականի ալիքները պատրաստ են ձեր դիակները ընդունելու ...

Կասկած չկայ, որ Օսմանցին կը յարգէ իր խօսքը, երբ արեան հարսնիք կայ գործին մէջ :

Ե՞րբ չէ արձակած նման կոչեր : Ե՞րբ «ալիքներ» չէ գտած դիակներու համար : Այսօր Միջերկրականի կապոյտ ալիքները ընտրած է իբրեւ գամբարան : Երէկ, Եփրատի պղտոր ալիքներն էին բեռնաւորուած Հայու դիակներով :

Քանի՞ տարի անցաւ այն օրէն, երբ օսմանցին, յոխորտալով յայտարարեց.— Եփրատի ալիքները եւ Տէր Զօրի աւազները ընդունեցան Հայերու դիակները :

Արդէն, մարդկութիւնը մոռցած է :

Թուրքը միահեծան տէրը դարձած է անոնց հողերուն :

Այնուհետեւ Հայը, նոյնիսկ՝ մեծ Հայը, գնաց Եփրատը տեսնել, իբրեւ զբօսաշրջիկ : Տեսաւ պղտոր ալիքները ու գրեց, իբրեւ պատգամ — Գետափին ենք արդէն ուխ – տաւոր ուղեկիցներով եւ ան դիրք բռնած՝ կ՚ազդարարէ մութ ձայնով մը.— Մի՛ մօտենաք :

— Գետը մե՞րն է թէ ձերը, ով մարդ..

Հրացանն է որ կը պատրաստէ պատասխանը, կասկածելի շարժումներով

Երիտ ուժն է որ կը յիշեցնայ — Ես յաղթական, դուն պարտեալ : Ես պետութիւն, դուն ամբոխ աշխարհացրիւ : Ես միջնաբերդ ապառաժէն, դուն բեկոր վտարանդի :

— Ո՞ւր էիր դուն, երբ հայերէն կը խօսէին այս լեռները, այս գետերը, այս դաշտերը ... (Շաւարշ Միսաքեան) :

Ազգայնական Հելլէններն ալ, թէեւ պետութիւն՝ բայց տկար, Հայուն խօսքը կը կրկնեն այսօր.— Ո՞ւր էիր դուն, երբ..

Պիչ – պիչ կը նայի տխմար օսմանցին՝ Մեծն Աղեքսանդրի յաջորդներուն հրացանը ցոյց տալով :

Ուրիշ լեզու չի գիտէր :

Ի՞նչ փոյթ թէ մարդկութեան պատմութիւնը պիտի գրէ.— Մա՛հ, արիւն, կողոպուտ, աւեր ու հրդեհ ... այսպէ՛ս խօսեցաւ դիակապուտ օսմանցին :

ԱՐՄԵՆԱԿ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Հինգշաբթի առտու բացուեցաւ լիբանանեան Խորհրդարանին Նախագահին ընտրութեան համար : Ինչպէս ծանօթ է 44 երեսփոխանի (66ի վրայ) ներկայութիւնը եւ քուէարկութիւնը անհրաժեշտ են ընտրութեան համար : Այս պատճառով նիստը բաւական ուշ բացուեցաւ եւ առաջին քուէարկութեան զօր. Շեհապ մեծամասնութիւն չստացաւ, բայց ընտրութիւնը ապահով կը թուի : Սամի Սոլհ մերժած է ներկայ ըլլալ ընտրութեան, յայտնելով թէ համաձայն սահմանադրութեան զինուորական մը իրաւունք չունի իր թեկնածութիւնը դնելու :

Ջորդ Նախագահին մասին : Բոլորն ալ համաձայն են որ զինեալ ուժերու ընդհանուր հրամանատար զօրավար Շեհապի թեկնածութիւնը պաշտպանուի : Ըմբոստները դէմ չեն :

Քանի մը օրէ ի վեր կատարեալ հանդարտութիւն կը տիրէ երկրին մէջ : Բանակը խիստ հսկողութեան տակ առած էր Խորհրդարանին շէնքը, ուր հինգշաբթի, Յուլիս 31ին տեղի պիտի ունենար նախագահական ընտրութիւնը : Լիբանանեան Խորհրդարանը ունի 66 երեսփոխան. որպէսզի Նախագահ մը ընտրուի՝ 44 երեսփոխան թեր պէտք է քուէարկէ :

Խորհրդարանը միաձայնութեամբ՝ համաձայն է արդէն զօր. Շեհապի թեկնածութեան : Մօտ Երեք ամսուան քաղաքացիական տագնապին հետեւանքով վերջին վայրկեանին եթէ անակնկալ մը չպատահի՝ զօրավար Շեհապ այսօր Լիբանանի Հանրապետութեան Նախագահ ընտրուած պիտի ըլլար :

(Լուրերու շար. ը. կարդալ Դ. էջ)

ՆԵՐՍԷՍ ԱՐՔ. ՄԵԼԻՔԹԱՆԳԵԱՆԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ա.

Այս տարի լրանում է տասնամեակը երջանկայիշատակ Ներսէս Արք.ի մահուան, որ տեղի ունեցաւ Թաւրիզում (Իրան):

Ներսէս Արք.ը ծնուել է Զանգեզուրի Բռնակոթ գիւղում, 1866 Թուականին, աւազանի անունով՝ Նիկողայոս: Նրա նախնիքը գաղթել եւ հաստատուել են Զանգեզուրում, Անիից:

Աւարտելով Գէորգեան ճեմարանի լրիւ դասընթացքը, անցնում է ուսուցչութեան. պաշտօնավարում է Շուշուայ Հայոց հոգեւոր դպրոցում, ապա Բագուի Հայոց Մարդասիրական Ընկերութեան դպրոցում: Կովկասի հայկական դպրոցները փակուելուց յետոյ, անցնում է Ս. Պետերբուրգ (այժմ Լենինգրադ), մտնում է իրաւաբանական համալսարան, որպէս ազատ ունկնդիր: Աւարտելով՝ տալիս է պետական քննութիւն եւ ստանում է իրաւաբանական վկայագիր: 1902ին ձեռնադրւում է վարդապետ Ներսէս անունով եւ նշանակւում Տաթեւի հռչակաւոր վանքի վանահայր: 1903 Թուականին յայտարարւում է Նիկոլայ ցարի հրովարտակը, հայ եկեղեցիների կալուածների գրաւման մասին:

Ներսէս վարդապետ ընդդիմանում է հրովարտակի գործադրմանը: 1905 Թըւականին սկսւում են հայ – Թրքական ընդհարումները Կովկասում: Այդ ժամանակ, հանդուցեալ Թադէ Պետրոսեանը, Ղարաբաղի ինքնապաշտպանութեան կեդրոնական կոմիտէի կողմից, որպէս լիազօր եւ կազմակերպիչ գալիս է Զանգեզուր, կազմակերպելու տեղի ինքնապաշտպանութիւնը: Ներսէս վարդապետ խորհուրդներով եւ գործով չի խնայում իր աջակցութիւնը Թադէին: Բնական է, Ներսէս վարդապետի գործունէութիւնը 1903 եւ 1905 Թուականներին չի վրիպում ցարի կառավարութեան աչքից եւ Ներսէս վարդապետը Գիւտ վարդապետի (յետագայում արքեպիսկոպոս) հետ աքսորւում է Ղրիմի Ս. Խաչ վանքը: Երկու վարդապետները ազատւում են աքսորից, Իզմիրլեան Կաթողիկոսի օրով, 1909ի վերջերը:

1912 Թուականին Ներսէս վարդապետ գալիս է Թաւրիզ (Իրան), ազգային, եկեղեցական եւ կրթական գործերը կարգադրելու համար: Ատրպատականի Պատգամաւորական Ժողովում միաձայնութեամբ ընտրւում է Ատրպատականի թեմակալ առաջնորդ: 1914 Թուականին, Գէորգ Ե. Կաթողիկոսից ձեռնադրւում է եպիսկոպոս իսկ 1917 Թուականին, Ատրպատականի Պատգամաւորական ժողովը որոշում է եւ դիմում կատարում Գէորգ Ե. կաթողիկոսին, շնորհել Ներսէս եպիսկոպոսին արքութիւն:

1926 Թուականին, չքեղ հանդիսաւորութեամբ տօնւում են Թաւրիզում Ներսէս արքեպիսկոպոսի ծննդեան վաթսուն եւ հասարակական գործունէութեան 40ամեայ զոյգ յոբելեանները:

Ներսէս արքեպիսկոպոս վախճանւում է 1948 Թ. Սեպտեմբեր 26ին, «36 տարի կառավարելով Ատրպատականի Թեմը, երբեմն ամբողջ Իրանի: Այս մեծ հայրենասէր եւ ժողովրդասէր առաջնորդի մի Թեմի Թեմակալ լինելը այսքան երկար տարիներ՝ դեռ եւս մեր պատմութեան մէջ չի եղել: Ներսէս արքեպիսկոպոսի վերջին կտակն էր. «Իմ դին ամփոփել ազգային գերեզմանատան, իմ սիրելի ժողովուրդի մէջ»:

Ներսէս արքեպիսկոպոս ունեցաւ արքայական Թաղում, Ցուղարկաւորութեան ներկայ էին Իրանի Շահնշահի անձնական ներկայացուցիչը, որի հրամանով Թաղումը եղաւ զինուորական պատիւներով: Ատրպատականի զօրքերի ընդհանուր հրամանատարը, նահանգապետը, ընդհանուր ոստիկանապետը, օտար դաւանութեանց բարձր հոգեւորականութիւնը, օտար պետութեանց Թաւրիզի հիւպատոսները, ամերիկեան, անգլիական, Խորհրդային Միութեան եւ ֆրանսական ներկայացուցիչները: Այդ օրը Թաւրիզի Իսլամները, ի յարգանս Ներսէս արքեպիսկոպոսի, շուկան կէս օրով գոցել էին:

Աւելորդ է ասել, Թէ յուղարկաւորութեան ներկայ էին Թաւրիզի եւ գաւառներից եկած մի քանի հազար Հայեր:

Պատարագը եւ օծումը տեղի ունեցան ձեռամբ Ռուբէն եպիսկ. Դրամբեանի (Թեհրանի Թեմի առաջնորդ):

×

Մի երկու դրուագներ Ներսէս արքեպիսկոպոսի կեանքից:

1914 Թուականին, Առաջին Աշխարհային պատերազմի սկիզբներին, երբ Էնվէր փաշան իր հարիւր հազարնոց բանակով մտնում է Սարիղամիշին (Կարսի նահանգ), Ատրպատականում գտնուող ռուսական զօրամասը հրաման է ստանում վերադառնալ Կովկաս: Զօրքի հետ գաղթում են եւ Ատրպատականի Հայերը Թաւրիզից, Ուրմիայից, Սալմաստից եւ շրջակայ գիւղերից: Ներսէս արք.ը եւս գտնւում է ժողովուրդի հետ եւ հաստատւում Նախիջեւանում, Ջանփոլադեանների երկյարկանի տունը:

Ներսէս արք.ը ժողովուրդին տեղաւորում է Նախիջեւանի հայկական գիւղերում: Մի երկու ամսից, գաղթականներից ոմանք գալիս եւ Սրբազանին դանգատւում են, որ գիւղի տանուտէրը իրենց հետ լաւ չի վերաբերւում, ամէն կերպ նեղացնում է: Սրբազան Հայրը կանչում է տանուտէրին իր մօտ եւ դիտողութիւն անում: Տանուտէրը կանգնած է լինում աստիճանների ծայրին. Ի՞նչպէս է պատահում՝ յետ – յետ է գնում եւ աստիճաններից գլորւում է ցած: Բարձրանում եւ գնում է դատական քննիչի մօտ եւ գանգատւում է, Թէ Ներսէս արքեպիսկոպոս իրեն աստիճաններից գլորեց վար: Քննիչը ծանուցագիր է ուղարկում Սրբազանին՝ ներկայանալ իրեն: Սրբազանը պատասխանում է, ինքը եւ պարտաւոր ներկայանալու, այլ ոչ ես, որովհետեւ աստիճանով քեզանից բարձր եմ: Քննիչը, որ մի արբեցող, հայատեաց եւ կաշառակեր մէկն է լինում, երկրորդն է ուղարկում սպառնալիքով: Սրբազան Հայրը այլեւս չի պատասխանում եւ եղելութիւնը հեռագրում է Կովկասի փոխարքայ Կոմս Վորոնցով – Դաշկովին (որի համար Ներսէս արք.ի խօսքը օրէնք էր) եւ խնդրում է, որ Նախիջեւանից հեռացնի այդ արբեցողին 24 ժամուայ ընթացքում. Նախիջեւանի մահմետական խաները եւ վաճառականները պատգամաւորութեամբ Սրբազանին շնորհակալութիւն են յայտնում, որ իրենց ազատեց այդ արբեցող եւ կաշառակեր գազանից:

Թ. ԺԱՄՀԱՐԵԱՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՀԻՆ ԴԷՄՔԵՐ

ԳԱՐԵԳԻՆ ՌՇՏՈՒՆԻ

Առաջին հայ կատակերգակ դերասանն է եղած Գարեգին Ռշտունի, Արեւմտահայ բեմին վրայ:

Հեշտօրօր տոյնաներու եւ ժողովրդական խանդավառ երգերու երկիր մը՝ Ռումանիոյ Պուքրէշ քաղաքին մէջ ծնած է 1840ին:

Մանուկ հասակին եկած է Պոլիս եւ ըսկըսած է յաճախել Ս. Փրկչի հիւանդանոցի վարժարանը, ուր ստացած է համեստ ուսման պաշար մը:

Գրեթէ աղքատիկ ընտանիքի զաւակ ըլլալով, Գարեգին Ռշտունի իր դպրոցական առաջին տարիները անցուցած է դժուարին պայմաններու մէջ: Մէկ կողմէն չքաւորութիւնը, միւս կողմէ մայրենի լեզուին մէջ իր տկարութիւնը պատճառ եղած են որ պատանի Գարեգինը դժուարութիւններու բախի դպրոցին մէջ:

Սակայն յամառ աշխատանքին եւ իր բնածին ուշիմութեան շնորհիւ Գարեգին Ռշտունի կը յաղթահարէ բոլոր դժուարութիւններուն եւ հազիւ 18 գարուններ բոլորած, մտաւորական կոկիկ պաշարով մը կ'աւարտէ ուսման շրջանը եւ 1858ին ուսուցչական պաշտօնով կը մեկնի իր ծննդավայրը:

Երկու տարի Պուքրէշի մէջ ուսուցչութեամբ պարապելէ ետք, 1860ին կը վերադառնայ Պոլիս եւ դեղարանի մը մէջ գրագրութեան պաշտօնի կը կոչուի:

Եւ սակայն երիտասարդ Գարեգինը այս երկու ասպարէզներուն մէջ ալ չի կրնար գտնել իր արուեստագէտի խառնուածքին համապատասխան սնունդը:

Իր հոգիին խորը անթեղուած էին ուրիշ կայծեր:

Այդ կայծերը հետզհետէ կը դառնան բոցեր: Իր դատաստանը կուտայ եւ վերջնականապէս կը վճռէ նուիրուիլ բեմին:

Այդ շրջանին Յակոբ Վարդովեան Կէտիկ Փաշայի Թատրոնին մէջ կը գործէր իր կազմակերպուած եւ կանոնաւոր թատերական խումբ մը:

Գարեգին Ռշտունի կը միանայ այդ խումբին:

Այդ օրերուն, Յակոբ Վարդովեանի խումբին մէջ կար արեւմտահայ բեմի համբաւաւոր կատակերգակը Այտընեան: Այս վերջինը մանաւանդ Մոլիէրեան տիպարներու մէջ նշանաւոր է հանդիսացած եւ նոյնիսկ ֆրանսական թատերախումբերու հետ թատերական շրջապտոյտներ էր կատարած դէպի Եւրոպա: Կը հասնի մինչեւ Հոլանտա, ուրկէ կ'անցնի Հնդկաստան եւ ապա կը կորսուի իր հետքը եւ իր կեանքին ու գործունէութեան մասին որեւէ արձանագրութիւն չի տեսնուիր որեւէ տեղ, մինչեւ այսօր:

Գարեգին Ռշտունի կը դրաւէ Այտընեանի տեղը եւ անկէ ետք անոր համբաւն ու հմայքը կը չքացնէ իր լուսապայծառ տաղանդին ուժով:

Ռշտունի իր բեմական ձիրքերուն կը միացնէր նաեւ երգիծական գործեր արտադրելու կարողութիւն մը: Այնպէս որ, բոլոր համեմատութիւնները պահելով, Գարեգին Ռշտունին կարելի է համարել Արեւմտահայ բեմի Մոլիէրը: Գրած է բազմաթիւ երգիծական երգեր, մենախօսութիւններ, կատակերգութիւններ, որոնց մէջ բացի երգիծականի անվիճելի տաղանդէն, ի յայտ բերած է օրուան բարքերն ու սովորոյթները դիտելու արտակարգ սրատեսութիւն մը, միացած աշխոյժ ոճի եւ լեզուական յստակութեան: Իր մեներգներէն մէկը մանաւանդ Կրամբամբուլին, մինչեւ այսօր տակաւին կը պահէ Թարմ ժողովրդականութիւն մը: Ուրիշ տակաւին ուրիշ գործեր՝ Զինուորին կորուստը, Գէշ ատեն, Շինականք, Պար Վենետիկեան երգերը եւ կատակերգութիւններ՝ Վեցուկէս պորտի ժառանգ մնացած սնտուկը, Թղթէ վզնոցով սիրահարը, Նիֆս – Միֆս, եւ մանաւանդ Թուրքերէն լեզուով գրուած Քէօսէ Քէհեա կատակերգութիւնը որ օր մը պիտի անմահանար մեծանուն Տիգրան Չուխաճեանի երաժշտութեամբ:

Արեւմտահայ Թատերական դէմքերու պատմագիրը՝ Շարասան, հետեւեալ կերպով կը ներկայացնէ Գարեգին Ռշտունին.

— « Ռշտունի բարձրիկեկ հասակով, նրբամարմին, Թխագէմ, անպեխ, խոհուն կերպարանքով ու չափազանց համակրելի մէկն էր: Անպատում սիրով նուիրուած էր բեմին: Իր մէջ բացարձակ ու կորովի ստեղծագործող ուժ մը կար, վերին աստիճանի ըմբռնում ու երանգաճոխ արտա–

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎՇՏԱԳԻՆ ՍՈՆԱԹ

— Ուրախ եմ .. Սքանչելի նուագեցիք ...

Նա նոյնպէս մի անորոշ բառ մրմնջաց քնքոյշ ձայնով եւ անմիջապէս դարձաւ հօրը. Նրա երկար Թարթիչների միջով կիսաստուերի մէջ աչքերի ժպիտը մի նոր, աւելի մտերիմ, քօղարկուած ուրախութեան երանգ ստացաւ:

— Գուցէ յետագայում մեզ հաճոյք կը պատճառէք՝ միասին նուագելով մի որեւէ սոնաթ,— ասաց միստր Բրուտը, որ բարձր տրամադրութեան մէջ լինելով՝ մշտապէս ժպտում էր զուսպ հումորով: — Եւ գուցէ միստր Դիամանտիսը չի զլանայ իր մենաօրի դերը ...

— Օ՜, հաճոյքով,— պատասխանեց Դիամանտիսը նոյնպիսի ժպիտով,— եթէ միս Աֆրոդիթէն չի առարկի ...

— Ինչո՞ւ ... չէ, — գլուխը շնորհալիօրէն շարժեց Էֆրոն փոքրիկ աղջկայ նման եւ նորից ինձ նայեց՝ այս անգամ աւելի համարձակօրէն եւ կարծես արդէն մտերմաբար:

Մի քանի րոպէ կանգնած մնացի այնտեղ: Խօսակցութեան նիւթը փոխուեց:

Ոչ ես էի մասնակցում այդ խօսակցութեանը, ոչ էլ Էֆրոն, երկուսն էլ նայում էինք այս կամ այն խօսողին, բայց ես իմ վրայ զգում էի նրա ներքին հայեացքը, ինչպէս ես էլ նրան էի նայում ներքուստ: Մի հաճելի հանգստութիւն էր իջել հոգուս վրայ: Երբ ի վերջոյ Դիամանտիսի հետ հրաժեշտ առայ ներկաներից, այս անգամ արդէն համարձակ ու խօսամոլի ձեռքի սեղմում փոխանակելով Էֆրոյի հետ, իմ սիրտը լցուել էր լուսաթրթիռ ցնծութեամբ, որ ինձ մղում էր սիրով գրկել իմ ուսուցչին եւ ամէն մի հանդիպող մարդու: Բայց փոխանակ գրկելու, ես փողոցում ակամայ հառաչեցի եւ ասացի.

— Ինչ գեղեցիկ գիշեր է, պարոն Դիամանտիս:

Փողոցի մի կողմում, ծառերի հաստ բների արանքից երեւում էր ծովը: Լուսնի լոյսի տակ անդադրմացած հորիզոն միւս կողմը, երկու վիլլաների մէջտեղ բացւում էր մօտակայ լեռների տեսարանը մի ուրիշ [illegible] աշխարհում. Ծովափի աւազուտին մէջ խաղ էին անում եւ փախչում ալեակները՝ արծաթ ցոլցլումներ արձակելով. ասֆալտի վրայ փռուած էր ճիւղերի ստուերով ու լուսնի լոյսով հիւսուած մի հսկայ ժանեակ: Օդը զով էր, բուրալի, սփռում էր գիշերային անորոշ ձայներով Թրթռուն մի լռութիւն, որ սակայն խզւում էր ծովեզերքի վրայով Թռչող պարեկ ինքնաթիռների հեռաւոր բզզիւնով ...

— Ճիշդ է, գեղեցիկ գիշեր է, — պատասխանեց Դիամանտիսը, նայելով դէպի ծովը, յետոյ՝ ինձ: Նրա արծուային դէմքին մի մտերիմ, խորհրդաւոր ժպիտ կար, որը երջանիկ շփոթութեամբ լցրեց իմ հոգին:

— Իմ կարծիքով, — ասաց նա անակընկալ,— միս Աֆրոդիտէն շնորհալի աղջիկ է, զգայունով է նուագում, բայց նրան դեռ պակասում է մեկնաբանման ինքնուրոյնութիւնը: Դո՞ւ ինչ կ'ասես:

Ես չգիտեմ, Թէ ինչ ասացի: Նոյնիսկ չհասկացայ նրա ասածը: Խօսում էր մեքենաբար, կցկտուր պատասխաններ տալիս, ընկել էի [illegible] երջանկայութեան ստեղծած այն աշխարհը, ուր հնարաւորն ու անհնարը ընդխառնւում են գրեթէ իրական մի երազանքի մէջ: Այդ աշխարհը, որ ծանօթ էր արդէն իմ պատանի հոգուն, այսօր մի նոր, ոսկեղոյն երանգ էր ստացել, լցուել էլ դաշնամուրային փափուկ, լուսեղէն հնչողութեամբ, բայց ես դեռ հստակօրէն չէի ըմբռնում այդ նորութիւնը, դեռ չէի զգում իմ կեանքում այդ մի քանի ժամուան ընթացքում կատարուած մեծ փոփոխութիւնը ....

3.

Այդ փոփոխութիւնն զգացի յաջորդ առաւօտ: Գիշերը, կիսարթուն վիճակում, վերապրել էի ամբողջ երեկոն, երբեմն կարծելով Թէ երազ եմ տեսնում, երբեմն էլ աչքերս բացելով ու անհամբեր յիշելով բոլոր, բոլոր Թանկագին մանրամասնութիւնները՝ ոչինչ չմոռանալու, ոչինչ չհարցնելու ճիգով, որ քաղցր երկիւղ էր ներշնչում: Առաւօտեան, մի ժամուան խորունկ քնից զարթնելով, արտասովոր մի տրտմանուշ ծանրութիւն զգացի. Էֆրոն, այդ ամբողջ մթնոլորտի հետ, Թուաց հեռաւոր, անհաւատալի, անվերադարձ երազ: Բայց երբ յանկարծ, որպէս մի անցողիկ ակնթարթ, անմիջականօրէն տեսնում էի նրա հայեացքը, [illegible] նրա ձայնը, կամ երբ ականջիս մէջ [illegible] Շումանի սոնաթայից մի քանի [illegible] նոտաներ, սիրտս ուժեղ բաբախում էր եւ ես նորից ընկնում էի երազանքիս մէջ, բայց այս անգամ աւելի ու աւելի անհանգիստ, տանջալի երազանքի.

Նախաճաշից յետոյ, ըստ սովորականի, վերցրի ջութակս եւ սկսեցի պարապել: Ինչպէս ամէն մի իսկական ջութակահարի համար, ինձ համար եւս դեռ այդ ժամանակից խստագոյն օրէնք է՝ պարապել առաւօտեան ժամերին, մինչեւ կէսօր, եւ ոչ մի բան չի կարող խախտել այդ օրէնքը:

Ն. ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ

(5 Շար.)

յայտութիւն ունենալով՝ Թրեանցին նըրբամտութիւնն ու Զաֆրաստին պարզամըտութիւնը միացած էին իր մէջ, որով կը վճռուի թէ մեր կատակերգակներուն ամէնէն լրացեալն էր, ամէնէն ճաշակաւոր արուեստագէտը՝ չափազանցուած ու կոշտ – զաւեշտական ոչինչ ունեցած, եւ սակայն ամէնէն՝ ժողովրդականը մնացած ըլլալով ։

«... Ճարտար էր մանաւորապէս՝ տխմար դերերու մէջ, ինչպէս Մոլիէռի Գարոն Բուրսնեաղին կամ Ռիպոյի (Ջաղացպանին աղջիկը) դերերուն մէջ։ Ձայնը բեմական պահանջներու որքան սոսկ, արտասանութիւնն ալ այնքան յստակ էր։ Դիմայարդարման մէջ վարպետ մըն էր։

«... Իր յատկանշական մէկ մեծ յաջողութիւնն էր ամէնէն քահքահալի տեսարաններու առեն պահել իր պաղարիւնը, ու երբեք չխրախել իր դերին առաջ բերած տպաւորութեամբ ...»։

Գարեգին Ռշտունի Մոլիէռի խաղացանկին գլխաւոր տիպարներուն փայլուն մեկնաբանողը հանդիսացած է արեւմտահայ բեմին վրայ։ Ասոնցմէ զատ, ողբերգութիւններու մէջ ալ ստանձնած է բազմաթիւ դերեր, սակայն իր կատակերգակի անխառն տաղանդը արգելք հանդիսացած է լուրջ դերերու մէջ իր յաջողութեան ։

Դժբախտ ճակատագիր մըն է ունեցած Գարեգին Ռշտունի եւս, նման իր բազմաթիւ արուեստակից ընկերներուն ։

1876ի աշնան, ծանր թոքատապով մը անկողին կ'իյնայ ։

Իրեն համար կը սկսին մոռացութեան եւ լքումի օրեր ։

Աւա՜ղ, կը սկսի հասկնալ բեմին վրայ իր ընդունած երբեմնի ծափերուն եւ կեցցէներուն խաբական արժէքը ...

Իր հիւանդութեան ընթացքին դրեթէ մինակ կը մնայ։ Գուտիկ մը դեղ ճարելու համար կը ստիպուի բարեկամներու եւ ծանօթներու նամակներ գրել։ Բարեբախտաբար մարդասէր եւ թատերասէր անձ մը՝ դեղագործ Նշան Ղուկասեան, որ մանաւոր գուրգուրանք եւ հոգատարութիւն ցոյց է տուած հայ բեմի վաստակաւորներէն շատերուն, օգնութեան կը հասնի հէգ արուեստագէտին եւ ընդառաջ կ'երթայ անոր դեղի եւ բժիշկի խնդրանքներուն ։

1877ի գարնան քիչ մը կը կազդուրուի հիւանդը։ Այդ շրջանին իրեն կ'առաջարկուի թատերական շրջապտոյտի մը մասնակցիլ՝ ինք կը հաւանի, սակայն բարեկամներ եւ մտերիմներ, նկատի առնելով իր օրըստօրէ ֆիզիքական հիւծումը, կը թելադրեն իրեն գոնէ տարի մը հանգստանալ եւ հեռու մնալ բեմէն։ Կը մերժէ այդ թելադրանքները, եւ յուզումով կը գոչէ.

— Ռշտունին բեմին վրայ ծնաւ, հոն ապրեցաւ, եւ պարտի դարձեալ հոն մեռնիլ ...

Որքան կ'աճի իր համբաւը, այնքան կը սաստկանայ անողոք հիւանդութիւնը ։

Զմիւռնիա, Պրուսա, եւ այլ վայրերու մէջ շարք մը ներկայացումներէ ետք, կ'անցնի Սելանիկ։ Այստեղ հասարակութիւնը խանդավառ ընդունելութիւն մը կ'ընէ Ռշտունիին, սակայն դերասանական կռիւներու հետեւանքով կը քայքայուի խումբը եւ Զաֆրաստի եւ մէկ քանի ուրիշներու հետ Ռշտունի կը մեկնի Թոսոսթօ, այնտեղ յաջող շրջան մը բոլորելէ ետք, բոլորովին մինակ մնացած, կը մեկնի Սելանիկ, ուր եւ կ'անցնին իր կեանքին վերջին օրերը, դաժա՜ն ու դժբա՜խտ օրեր ...։

Այդ քաղաքի մէջ հէգ արուեստագէտը կը գտնայ հայ դերասանին թատրոնէն հեռու կեանքին բովանդակ դառնութիւնը ։

Կը մնայ հոն հիւանդ, անօթի ու ցըրտահար, անպէտ քուրջի կտորի մը նման անկիւն մը նետուած, մոռցուած ...

Լսենք դարձեալ Շարասանը, Ռշտունիի վերջին օրերու մասին.—

« Գրեթէ մուրացկանութեամբ ապրեցաւ Սելանիկ. փոքր ցրտառութիւն մը կը դատապարտէր զինքը շաբաթներով խցիկին մէջ փակուած մնալու։ Վերջապէս 1879ի ձմեռնամուտին, հիւծախտը իր բոլոր վճռական երեւոյթներով կը վերջացնէր հէգ Ռշտունիին կեանքը։ Թրքահայ բեմին առաջին դիւցազնը, առաջին զոհն ալ եղաւ անոր ...»։

Եւ սակայն մեծանուն կատակերգակին դիակը մէջտեղը կը մնայ ...

Հայերը չեն հետաքրքրուիր նոյնիսկ ...

Բարեմիտ ու բարեսիրտ Յոյներ իրար կ'անցնին ու կը թաղեն զայն, իրեն [illegible]րեզմաննոցի պանդուխտներու յատկացուած բաժնին մէջ, եւ չեն ալ մոռնար նոյնիսկ համեստ յուղարկաւորութեան հանդէս մըն ալ ընծայել հայ արուեստագէտին ։

Ոչ մէկ Հայ կը հետեւի դագաղին ...

Եւ զմայլելի արուեստագէտը կը թաղեն օտարները, օտարութեան մէջ ։

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԻ ՄԸ ԿԵԱՆՔԸ

Յունիս 29ին Կապոյտ Խաչի դպրոցին տարեվերջի քննութիւններու օրն է։ Տըղաքը հագուած են կոկիկ, հանդիսաւոր օրուան մը նման։ Տեղական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ, հայ դպրոցին ու Կապոյտ Խաչի բարեկամ յարգելի անձնաւորութիւններ, թիւով 15 հոգի, գրաւած են իրենց տեղերը եւ հետաքրքրութեամբ, ամբողջ երեք ժամ սիրով կը հետեւին տղոց քննութեան ։

Աշակերտութեան մեծ մասին տարիքը փոքր է, եւ անոնցմէ շատեր անցեալ տարի միայն սկսած են դպրոց յաճախել ։ Այսուհանդերձ իրենց տուած քննութեան արդիւնքէն յայտնի է որ մեծ յառաջդիմութիւն ըրած են ։

Օր. Հ. Միսքճեան, որ եղած է մեր դպրոցի առաջին հիմնադիրներէն եւ անձնուէր դասատուներէն մէկը՝ ճամբորդի հանգամանքով Կրընոպլը գտնուելով, ուզած է անպայման ներկայ ըլլալ, ու 27 աշակերտի համար բերած է մէկ մէկ ծըրար շաքարեղէն ։

Ի տես աշակերտութեան ըրած յառաջդիմութեան ու ձեռք ձգուած գովելի արդիւնքին՝ ոգեւորուած խօսք կ'առնեն՝ Ազգ. Եկեղեց. Միութեան կողմէ Գ. Միսքճեան, Կապ. Խաչի Կեդր. վարչութեան ներկայացուցիչ Տիկին Սէրէնկիւլեան, Կրթական յանձնախումբի կողմէ Գ. Վ. Խաչատուրեան եւ Օր. Միսքճեան, բոլորն ալ յայտնելէ վերջ իրենց գոհունակութիւնը տեղական Կապ. Խաչի եռանդուն գործունէութեան մասին, ջերմօրէն կը շնորհաւորեն ուսուցչուհին, Տիկին Միքայէլեան, իր անձնուէր աշխատանքին եւ ձեռք ձգած սքանչելի արդիւնքին համար։ Ուսուցչուհին կը պատասխանէ յուզուած շեշտով եւ կուտայ որոշ տեղեկութիւններ՝ վերջացող տարեշրջանի մասին։ Վարչութեան կողմէ ընկերուհի մը զգացուած բառերով շնորհակալութիւն կը յայտնէ Ազգ. Եկեղեց. Միութեան նախագահին Գ. Միքայէլեանի, եւ բոլոր ներկաներուն, որոնք զոհելով իրենց շաբաթական հանգիստի օրը՝ պատասխանելով Կապոյտ Խաչի հրաւէրին, եկած են իրենց ներկայութեամբ քաջալերելու ոչ միայն դպրոցի աշակերտութիւնը՝ այլ նաեւ կանացի մեր կազմակերպութիւնը ։

Տղոց կողմէ երկու փոքրիկներ ծաղկեփունջ մը կը նուիրեն իրենց ուսուցչուհիին, յայտնելով միեւնոյն ժամանակ իրենց երախտագիտական զգացումները ։ Աշակերտուհի Օր. Աւագեան կը կարդայ հրաժեշտի ուղերձ մը։ Աշակերտութեան կողմէ երգուած խանդավառ խմբերգով մը կը փակենք, այս տարուան համար, դպրոցին դուռները ։

Կրընոպլի Կապոյտ Խաչը Յուլիս 13ի մրցանակաբաշխութեան դաշտահանդէսով, լրացուց իր դպրոցի երեսուներորդ տարեշրջանը։ Ափսոս սակայն, որ անձրեւոտ օդերու պատճառով տեղի ունեցաւ, որոշուած թուականէն մէկ շաբաթ վերջ միայն, երբ արդէն աշակերտութեան մէկ մասը մեկնած էր արձակուրդի ։ Մանաւանդ յուսախաբ եղան մասամբ Կեդր. Ֆրանսայի Նոր Սերնդականները, որոնք գեղեցիկ գաղափարն ունեցած էին կազմակերպել հաւաքական պտոյտ մը՝ դէպի Կրընոպլը ։

Յուլիս 13, երկու շաբթուան սպասումէ վերջ, վերջապէս կ'ունենանք դաշտահանդէսի յարմար պայծառ օդ։ Կազմակերպիչներէն աւելի, դպրոցի աշակերտներն են ցնծութեան մէջ։ Առաւօտուն, երգելով, իրենց ծնողքներուն հետ կը բարձրանան հանդէսի վայրը, ուր կէս օրուան մօտ իրենց կառքերով կուգան նաեւ ուրիշներ ։

Ի հարկէ թուականի փոփոխութիւնը մեծապէս վնասեց հանդէսին, հասարակութեան տեսակէտէն։ Եւ սակայն կարեւորը՝ հոն ներկայ էր դարձեալ ազգասէր, սրտացաւ հայրենակիցներու կոկիկ բազմութիւն մը։ Այս անգամ առաւելապէս տարեցներ, որոնք հանդէսի պաշտօնական մասին, գուրգուրանքով շրջապատած դպրոցական պզտիկները՝ խանդավառութեամբ կը ծափահարեն տղոց կողմէ երգուած խմբերգները, արտասանութիւններն ու խմբական պարերը՝ ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի Տիկին Միքայէլեանի, որուն ներկաներուն ուղղած խօսքին մէջ յուզում կայ, որովհետեւ ամբողջ երկու տարի տղոց հետ ըլլալով, հոգեպէս կապուած է անոնց, եւ կը ցաւի որ կամքէ անկախ պատճառներով պիտի չկարենայ դպրոցական յաջորդ տարեշրջանին ստանձնել տղոց հայերէնի դասաւանդութիւնը։ Եւ սակայն կը յորդորէ ծնողքներն ու հասարակութիւնը, որ գուրգուրան դպրոցին վրայ ։

Ներկայ է ազգային եկեղեց. Միութեան նախագահը, իր վարչութեան կազմով, եւ իրենց անունով խօսք կ'առնէ Գ. Միսքճեան, Դաշնակցութեան կողմէ Խ. Թորոսեան, կրթական յանձնախումբին կողմէ Գ. Վ. Խաչատուրեան։ Բոլորին ալ մտահոգութիւնը նոյնն է ։ Այլասերման վտանգը ։ Հայ դպրոցն ըլլալով ազգապահպանման գլխաւոր ազդակը՝ կը շեշտեն որ ամէն գիտակից, ազգասէր Հայու համար, նուիրական պարտականութիւն է, գաղութներու մէջ գոյութիւն ունեցող դպրոցներուն վրայ գուրգուրալով, նեցուկ հանդիսանալ այդ դպրոցները կանգուն պահելու դժուարին պարտականութիւնն ունեցող կազմակերպութիւններուն ։

Մրցանակաբաշխութեան պահն է ։ Կ'արժէ տեսնել տղաքը, որոնց Հայու իմաստուն աչքերը կը փայլին ներքին գոհունակութեան խայտով, եւ ինքնավըստահ, որովհետեւ գիտեն թէ ամբողջ մէկ տարի լաւ են աշխատած, ու այժմ կը սպասեն իրենց վարձատրութեան։ Որպէս մրցանակ կը ստանան փարիզաբնակ Գ. Ա. Փանպուքճեանի կողմէ նուէր եղած, Թորոսեանի Հայոց պատմութենէն հինգ օրինակ, Գալէչեանի Հայաստանի քարտէս եւ դանազան ուրիշ իրեր։ Աշակերտները կը ստանան նաեւ շաքարեղէնի փոքրիկ ծրարներ, նուէր իրենց ուսուցչուհիին կողմէ ։

Աշակերտներուն ամէնէն փոքրը, կը մօտենայ ձեռքը բռնած, դաշտի ծաղիկներու փնջիկ մը՝ ու կը նուիրէ ուսուցչուհիին։ Մէջը սահեցուցած են հետեւեալ գրութիւնը՝ «այս դաշտի անմշակ ծաղիկները կը նուիրենք մեր ուսուցչուհիին, որպէս խորհրդանշան, մեր անմշակ մտքերուն՝ որոնց մէջ ան՝ ամբողջ երկու տարի, սիրով եւ համբերութեամբ ուզեց դնել մեր մայրենի լեզուի սերմերը »։

Կապոյտ Խաչն ալ իր կողմէ նուիրած ծաղկեփունջին ընկերացուցած էր գեղեցիկ ալպոմ մը։

Ազգ. Եկեղեց. Միութիւնը, խորապէս գիտակցելով համագաղութային միութիւն մը ըլլալու իր հանգամանքին եւ հետեւելով հայ եկեղեցիի դարաւոր սովորութեան՝ «Եկեղեցի եւ դպրոց կողք – կողքի, միշտ անբաժան ։ Ամէն անգամ որ տեղւոյս դպրոցին անունով ձեռնարկ եղած է, իր նիւթական ու բարոյական օժանդակութիւնը բերած է անվարան։ Այս անգամ եւս կը նուիրէ 7000 Փր. որուն օրինակին կը հետեւին սրտացաւ, ուրիշ շատ մը, հայրենակիցներ, եւ քանի մը վայրկեանէն գումարը կը հասնի 31-000ի։

Դաշտահանդէսի վայրը չունի ելեքտրական թելեր, բայց շնորհիւ Գ. Վ. Բաբախեանի՝ հաստատուած է բարձրախօս եւ ներկաները նստած այդ լերան լանջին՝ ամբողջ օրը, հայ երգի քաղցրահնչիւն բառերն ու եղեւէջները կը լսեն։ Ցիշելով անշուշտ հայրենի լեռներու հովանիին եւ կարկաչիւն աղբիւրներու մօտ անցուցած իրենց խո[illegible] [illegible] ... Ու Տարօնցի հայր[illegible] որ կը ցատկէ ոտքի, ինչպէս երբեմնի Մշոյ Ս. Կարապետի տօներուն՝ եւ կը պարէ իր երկու սիրասուն աղջիկներուն հետ, որոնց խանդավառութիւնէն վարակուած՝ կուգան իրենց միանալ ուրիշներ եւս։ Եւ այսպէս շուրջպար, ու մենապար, իրարու կը յաջորդեն ընդհանուր ծափ ու ծիծաղի մէջ ։

Ըսենք արդէն թէ՝ հանդէսը չեղաւ բազմամարդ, բայց աւելցուցինք նաեւ որ հոն՝ ներկայ էր հաւատաւոր, Կապ. Խաչի ազգապահպանման գործը գնահատող տարրը։ Եւ անոնք, գիտակցաբար մէկի տեղ պէտք է տալը տուած ու ծախսած ըլլան, որպէսզի պարզ դաշտահանդէսէ մը գոյանայ 85-000։ Եւ ըսել թէ՝ նոյն այս ժողովուրդը դեռ [illegible] ամիս առաջ տուած էր 50-000 Ֆրանք նոյն նպատակի համար ։

Այս պայմաններուն մէջ, ինչպէ՞ս կարելի է չըսել — Եթէ [illegible], յոգնած, դառնացած, հանրային գործին հանդէպ, իրենց հաւատքը կորսնցուցած հոգիներ՝ թող գան մօտէն ճանչնան հայ կնոջ աշխատանքի եռանդն ու զոհաբերումի ոգին՝ հոգիով վերանորոգուելու, յոյսով ու հ[illegible]ւատքով ներշնչուելու համար ...

Ա. ՍԻՍԼԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽԱՆԱՍՈՐԸ ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Յուլիս 27, Փոն տը Շէրիւի մէջ ալ տօնեցինք «Խանասոր»ի պատմական արշաւանքին 61րդ տարեդարձը, որ կազմակերպուած էր Հ. Ե. Դ. Նորակազմ «Անդրանիկ» խումբին կողմէ։ Մեր ժրաջան ընկերները ջանք չէին խնայած հանդէսը հաճելի դարձնելու համար։ Դժբախտաբար գաղութը որ հինգ հարիւրէ աւելի համրանք մը կը ներկայացնէ, կը փայլէր իր բացակայութեամբ ու անտարբերութեամբ։ Թողունք սակայն այս տըխուր պատկերը, որ հետզհետէ վարակիչ կը դառնայ բոլոր գաղութներուն մէջ։ Տէսինէն եւ Լիոնէն ընկերներ եկած էին քաջալերելու այս ձեռնարկը ։

Զմրուխտի մէջ կորսուած բացատ մըն էր հանդիսավայրը, Հեղձուցիչ օդով՝ ծառերու հովանիին տակ հաճելի էր մաքուր թթուածինը շնչել լիաթոք ։

Մեր ընկերներն ու ընկերուհիները գործի լծուած էին։ Զետեղուած էր բարձրախօս մը ։ Սեղանները ճոխ էին խմիչքներով ու աղանդերներով։ Իսկ զոյգ եռագոյնները կը ծփային ծառերուն վրայ ։

Հանդէսին պաշտօնական բացումը կատարեց Տէսինի երէց ընկերներէն Փիլոս Սարգիսեան, որ Խանասորի արշաւանքին եւ այլ հերոսամարտներու դրուագները հիւսելով զանոնք նկատեց ազատագրութեան պայքարի եւ հայ ժողովուրդին զարթօնքին վաւերական, փայլուն, ու հերոսական արտայայտութիւնները։

Խօսնակն էր ընկեր Յովհ. Գիշաքճեան, որ իր իմաստուն խօսքերով կը համեմէր հանդէսը։ Ապա երգուեցաւ «Կարկուտ տեղացէք»ը։ Գեղարուեստական բաժնին Տիկին Աշխէն Գօյանեան (Տէսինէն) մէջ ընդ մէջ երգեց «Վարդը», «Սեւորակ աչեր»ը, «Ցուլ տուլ»ը եւ «Բելէ քելէ»ն։ Ընկեր Փիլոս երգեց քանի մը յեղափոխական ազգային երգեր։ «Մենք անկեղծ զինուոր ենք»ը երգուեցաւ խանդավառութեամբ եւ բոլորին մասնակցութեամբ ։ Արտասանեց Տիկին Գարակեավուրեան ։ Մեներգեցին նաեւ Օրիորդներ Ապայեան, Գիւմիւշեան, ընկերներ Մ. Մարտիրոսեան եւ Յ. Տէր Ղազարեան ։

Ֆրանսական երկու թերթերու թղթակիցներ լուսանկարեցին ներկաները եւ ամփոփ տեղեկութիւններ առին օրուան տօնակատարութեան մասին, զանոնք իրենց թերթերուն հաղորդելու համար ։

Օրուան բանախօսն էր Լիոնի ընկերներէն Տիգրան Զէքեան, որ իր բովանդակալից բանախօսութեամբ նախ յետադարձ ակնարկով մը հակիրճ պատմականը ըրաւ հայ ժողովուրդին մղած գոյութեան պայքարին եւ այն գործունէութեան որ կը յատկանշէ իր ազատատենչ հոգին։ Յիշեց Ֆրանսական մեծ յեղափոխութեան ազդեցութիւնը մեր ուսանողութեան վրայ, որու ազատական գաղափարները յանգեցան Ազգ. Սահմանադրութեան հիմնադրութեան։ Անդրադարձաւ կուսակցութեանց ծագումին ու անոնց մարտական գործունէութեան եւ ի վերջոյ ծանրացաւ Խանասորի արշաւանքին պատմական արժէքին վրայ, ջերմօրէն գնահատուելով ներկաներէն ։ Խորոված հաւ մը եւ շիշ մը փրփրուն գինի, նուիրուած համակիրի մը կողմէ, աճուրդի դրուեցան, կարճ ժամանակի մը մէջ բարձրանալով 15-500 Ֆրանքի։

Խօսք տրուեցաւ նաեւ ընկեր Մ. Գապիկեանի որ իր յուսախաբութիւնը յայտնեց Փոն տը Շէրիւի գաղութին անտարբերութեան համար ։

Ընկեր Յովհ. Ահարոնեանի վիճակուեցաւ փակման խօսքը ։

Գիշերը հեռացանք դաշտէն, մինչ երիտասարդ զոյգեր կանանչին վրայ տակաւին կը շարունակէին [illegible]

ԱՆՑՈՐԴ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

55 ՄԻԼԻՈՆԻ նոր տուրքեր պիտի դրուին Ֆրանսայի մէջ ։ Պաշտօնական յայտարարութիւնը պիտի ըլլայ այսօր՝ Ուրբաթ Տը Կոլի կողմէ ։ Առաջին առթիւ հինգ Փրանք յաւելում հրանիւթին վրայ եւ կարգ մը տուրքեր հարստութեան արտաքին նշաններու վրայ ։

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ նախածրագիրը հրապարակուեցաւ անցեալ օր, ինչպէս գրած էինք, եւ առաջին հակազդեցութիւնները շատ վերապահ են ։ Ընդհանուր ձեւով կուսակցութիւնները իրենց գիրքը ճշդելէ առաջ, կը սպասեն Խորհրդակցական Կոմիտէին քննութեան եւ կարծիքին որոնք պիտի յայտնուին Օգոստոս 15ին ։ Մամուլն ալ առանց գիրք ճշդելու, վերապահ կարծիք մը ունի, յիշենք Ֆիկառոյի մէջ Անտրէ Սիկֆրիտի մտանակի բայց յստակ դիտողութիւնները ։ Նոր սահմանադրութեան պատկերը կը ներկայացնենք մեր վաղուան թիւով ։

ՑԵՍԹՕՉՈՎԱՅԻ (Լեհաստան) մէջ, կարգ մը միջադէպեր պատահեցան ։ Այդ վանքը, որ Լեհաստանի Լուրտն է, ենթարկուած էր շարք մը խուզարկութիւններու, ինչ որ կարաբինալ Վիշցինսքիի բողոքին առիթ տուած էր ։ Իշխանութիւնները կը փորձեն արդարացումներ գտնել բայց դէպքը մեծ յուզում յառաջ բերած է ժողովուրդին մօտ ։

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ երեք մեծ պետութիւնները՝ Ֆրանսա, Անգլիա եւ Ամերիկա այսօր – վաղը պիտի պատասխանեն Խրուշչեւի ։ Ուաշինկթըն եւ Լոնտոն պատրաստած են արդէն իրենց նամակները ։ Զօր. Տը Կոլի պատասխանը հինգշաբթի օր տակաւին չէր խմբագրուած ։ Փարիզ միշտ դէմ կը մնայ ՄԱԿի հովանաւորութեամբ եւ Նիւ Եորքի մէջ գումարուելիք Մեծերու ժողովի մը ։

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ կառավարութիւնը կը հաղորդէ թէ Իտալիոյ Վարչապետը՝ Ֆանֆանի, Ուաշինկթըն եւ Լոնտոն այցելելէ ետք պիտի երթայ Պոն՝ Վարչապետ Ատընաուըրի հետ խորհրդակցելու համար ։

ԿԻՊՐՈՍԻ մէջ նոր մահափորձեր եղան ։ Լարնաքայի մէջ յոյն ծերունի մը մորթուեցաւ Թուրքերու կողմէ, Նիկոսիոյ մէջ երիտասարդ յոյն հովիւ մը դաշունահարուեցաւ, ուրիշ Յոյն մը սպաննուեցաւ Նիկոսիոյ քաղաքին մէջ ։ Յունիս 7էն ի վեր աւելի քան հարիւր հոգի սպաննուած է կղզիին մէջ ։

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ մէջ ինքնավար Հանրապետութիւն հռչակուեցաւ Կալմուկիստանը (Քալմուքի), որ կը գտնուի Վոլկայի գետաբերանին աջ ափին վրայ ։ Կալմուկները կովկասեան ժողովուրդներու խառնուրդէ մը կազմուած են ։ Բ. Աշխարհամարտի ընթացքին Կալմուկները, Պալկարները, Չէչէնները խիստ պատիժներու ենթարկուած էին, նկատելով որ կը գործակցէին Գերմանացիներու հետ ։ անոնց մեծ մասը աքսորուած էր Խազախստան ։ Կալմուկիստանի մայրաքաղաքն է Աստրախան ։ 1939ին բնակչութեան թիւը կը հասնէր 134.327 հոգիի ։

ՉՈՒԻՑԵՐԻԱՅԷՆ արտաքսուեցաւ չեխ դիւանագէտ մը՝ Անթոս, որ լրտեսութիւն կ'ընէր ։ –

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ կառավարութիւնը բողոքեց Ամերիկայի եւ Պարսկաստանի իշխանութեանց, որ ամերիկեան օդանաւ մը Յուլիս 28ին, Պարսկաստանի սահմանէն 25 քիլոմեթր անցած է խորհրդային շըրջանակին մէջ ։ այդ օդանաւը կը գործածուի լուսանկարներ առնելու համար ։

ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ սուրիական սահմանը մտան թուրք զինուորներ՝ ճիփով մը եւ կրակ բացին սուրիացի պահակներու վըրայ ։ քառորդ ժամուան զինամարտէ մը ետք, Սուրիացիները յաջողեցան ետ մղել թուրք զինուորները ։ Ժամ մը յետոյ Թուրքերը սկսած են դիրք բռնել սուրիական սահմանին իշխող բլրակներու վրայ ։

ՄԱՐՈՔԻ մէջ «Ֆիկառօ»ն արգիլուեցաւ՝ անորոշ ժամանակի համար, յայտարարեց Վարչապետ Պալֆարէյ ։ Փարիզեան օրաթերթին Մարոքի թղթակիցը՝ Անրի Տիւքէր, արտաքսուեցաւ երկրէն ։ «Ֆիկառոյ»ի տնօրէնին բողոքը նկատի չէ առնուած Մարոքի կառավարութեան կողմէ ։

Imprimé sur les presses du journal HARATCH
—— 17, Rue Bleue, 17 — PARIS (9e) ——

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ՝ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻՒ

Արձակուրդի առթիւ կը խնդրուի մեր այն բաժանորդներէն, որոնք կը փափաքին իրենց հասցէն փոխել, հարիւր Փրանք ղրկել վարչութեան, ինչպէս նաեւ՝ նորին հետ, իրենց նախկին հասցէն ։

Կը խնդրուի հեռաձայնով չյայտնել նըման փոփոխութիւններ, այլ՝ միայն գըրաւոր ։ Շնորհակալութեամբ՝

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Այրի Տիկին Մ. Ցակոբեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուիրատուութիւնները եղան Սեր. Նահանգային Մուրատ Ռափայէլեան Ուսումնասիրացին ։ Եղիազար Մինասեան հազար Փր. Ուսումնասիրացին, հինգ հարիւր Փր. Կապոյտ Խաչին եւ հինգ հարիւր Փր. ալ Երեմեան դպրոցին, Նշան Դարբինեան հազար, Տէր եւ Տիկին Փէշտիմալճեան հազար, Յարութիւն Շիրվանեան հինգ հարիւր, Խաչիկ Քէօշքէրեան հինգ հարիւր ։

Ստանալ Պ. Դարբինեանէ ։

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Վալանսի Շրջ. կոմիտէն կը տօնէ խանասորի արշաւանքին 61րդ տարեդարձը ։

Մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սեբաստիոյ Շ. Միսաքեան խումբին ։

Այս Կիրակի ամբողջ օրը Սէն Փերէի Մայրապետներուն վանքին մօտը, զովասուն անտառին մէջ ։

Կը նախագահէ ընկեր Ց. ԿՕՇԿԱՐԵԱՆ ։

Գեղարուեստական բաժին Նոր Սեբաստիոյ կողմէ, երգ, արտասանութիւն, հայկական շուրջպար եւ եւրոպական պարեր ։

Տեղւոյն վրայ կը գտնէք տաք ուտելիք եւ զով ըմպելիներ ։

Ծանօթ.— Օթօքար առնել Աւրիլանս Միւթիէլին առջեւէն, իջնել Սէն Փէրէ ։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

Բ. խումբը Փարիզէն կը մեկնի Օգոստոս վեցին, Կառ տը Լիոն գտնուիլ ոչ ուշ քան ժամը ճիշդ 22, որպէսզի կարելի ըլլայ անմիջապէս ներս մտնել ։ Հաւաքատեղի Փլաս տը Լ'Օալօժ ։

Լիոնի շրջանի պզտիկներու մեկնում 4 Օգոստոսին ։ Ժամը ճիշդ 16ին գտնուիլ Փէրաշի կայարանի ժամացոյցին տակ ։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ ենթակոմիտէները, ուր իւրաքանչիւր ընկերոջ ներկայութիւնը պարտաւորիչ է ։

Զաւարեան, Ակնունի, Համազասպ եւ Գէորգ Չավուշ, Այս Շաբաթ, ժամը 21ին ։

Նիկոլ – Դուման, Վռամեան եւ Արամ Այս Կիրակի, կէսօրէ վերջ ։

Մուրատ, Քրիստափոր եւ Հայաստան 9 Օգոստոս Շաբաթ, ժամը 21ին ։

Թաթուլ, Ընկեր Կարօ, 10 Օգոստոս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ։

Վարանդեան, Ընկ. Բ. Օ.ի բնակարանը 11 Օգոստոս, երկուշաբթի իրիկուն ։

Այս բոլոր ժողովներուն ներկայ կ'ըլլան Շրջ. ժողովի պատգամաւոր ընկերները ։

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ, ժամը 20.30ին, Յոյներու սրահը ։ Կարեւոր օրակարգ ։

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. «Անտոք» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, հայ մատրան մէջ ։

Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է ։

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Երկու վկայեալ հիւանդապահուհիներ կ'ուզուին հայկական զոյգ ծերանոցներուն համար (Անտիյի եւ Մոնմորանսի) ։ Ներկայանալ ամէն օր Աղքատախնամի գրասենեակը՝ 32 րիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ (9) ։

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3500 ֆր. վեցամսեայ 1900

Արտասահման՝ տարեկան 4000 ֆրանք : Հատը 15 ֆր.

ՇԱԲԱԹ 2 ՕԳՈՍՏՈՍ

SAMEDI 2 AOUT 1958

34ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8258 34EME ANNÉE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 14ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4059

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՏԱՐԻ ՄԸ ԵՒՍ ԲՈԼՈՐԵՑԻՆՔ

Տարի մը եւս բոլորեցինք օտարութեան մէջ, հեռու հայրենիքէն, որուն սիրով ու կարօտով կը տոչորին տարագիր բազմու-թեանց հոգիները շուրջ երեք տասնեակ տարիներէ ի վեր :

Երեսուներեք տարեկան է այսօր Յառաջ :

Երբ 1925 Օգոստոսի սկիզբը լոյս կը տեսնէր առաջին թիւը, բոլորս ալ համոզ-ուած էինք, որ երկար կեանք մը սահ-մանուած չէր անոր :

Ա՛յնքան կը բաղձայինք որ շուտով վերջ գտնէր պանդխտանի մեր կեանքը : Ա՛յնքան գեղեցիկ յոյսեր ու երազներ կը անուցանէինք թէ վերջապէ՛ս պիտի վե-րագտնէինք Հայաստանի դուռները եւ վտարանդի ու աստանդական հայութիւնը երջանկութիւնը պիտի ունենար հաստատ-ուելու իր ազատ ու անկախ հայրենիքին մէջ :

Դիւրահաւատ էինք եղած : Դարձանք թերահաւատ :

Սխալած էինք ու խաբուած :

Հիասթափութիւնը շատ ծանր ճնշեց մեր հոգիներուն վրայ :

Մեր պատմութեան բախտորոշ մէկ վայրկեանին լքուած էինք բոլորէն, — մեծ կոչուած դաշնակիցներէն, ինչպէս բարե-կամ կարծուած հարեւաններէն :

Ճակատագիրը թափառական դարձուց ազգին կէսը : Եղանք Սփիւռք :

Յառաջ *ապարէզ իջաւ յանուն ցիրուցան բեկորներու պաշտպանութեան : Յա-նուն ազգապահպանման :*

1920ի Դեկտեմբերէն մինչեւ 1923ի գա-րունը յաջորդաբար երեք տարի շարունակ արմատախիլ եղաւ Հայութիւնը :

Մեր հայրենի բոյները լքած՝ ապաս-տան փնտռեցինք օտար աստղերու տակ :

Հայաստանի խորհրդայնացումին յա-ջորդեց Կիլիկիոյ պարպումը 1921ի աշ-նան : Իսկ 1922 Սեպտեմբերի Իզմիրի ա-ղէտէն վերջ 1923ի գարնան Պոլսոյ պար-պումը դաշնակիցներէն՝ իր լրումին հասցուց մեր դժբախտութիւնը :

Փարիզ՝ անմատչելի սատան՝ ուր ա-ռանձնաշնորհեալ Հայեր միայն կրցեր է-ին տուն — տեղ ըլլալ մինչեւ 1922ի վեր-ջերը, դարձաւ հայ գաղթականներու ա-պաստանարան :

Մարսէյլ, Վալանս ու Լիոն շուտով լեցուեցան Հայերով : Իսկ Յունաստանի եւ Սուրիա — Լիբանանի որբանոցներէն ելած անչափահաս որբեր տարողուեցան ագա-րակներու մէջ՝ Ֆրանսայի մէկ ծայրէն միւսը եւ իրենց բազուկի ուժն ու ճակտի քրտինքը նուիրեցին հիւրընկալ երկրի վերաշինական աշխատանքներուն :

Յառաջ *միութեան օղակ դարձաւ հայ-րենիքի չորս ծագերէն տարագրուած եւ իրարու հետ կորսնցուցած հայրենակից-ներու միջեւ :*

Շնորհիւ կը փնտռուիններու եւ Զայներ զաւաէքի *սիւնակներուն, Մեծ Եղեռնէն եւ արտագաղթի ասպատներէն ճողո-պրած Հայեր իրարու մօտ գալով, կազմե-ցին համախումբ փոքրիկ ովասիսներ :*

Նախախնամական դեր վիճակեցաւ Յա-ռաջին*, որ իսկական առաջնորդ մը հան-դիսացաւ Ֆրանսահայ գաղութին :*

Մեր հայրենակիցները անծանօթ էին իրենց երկրորդ հայրենիքի լեզուին ու օ-րէնքներուն : Յառաջ *լուսաբանեց ու լու-սաւորեց զիրենք : Իր սիւնակները լայն բացաւ Փարիզի ու գաւառի մեր նորա-կազմ ամէն կարգի միութեանց առջեւ, արձագանգ դառնալով անոնց ճիգերուն, հոգերուն, ցաւերուն ու առաջադրու-թեանց :*

Սերունդ մը փոխուած է արդէն երե-սուներեք տարիէ ի վեր :

Հիմնական յեղաշրջում առաջ եկած է Ֆրանսահայ գաղութին մէջ :

Այժմ աւելի պատասխանատու պարտա-կանութիւններ կը ծանրանան Յառաջի *ու-սերուն վրայ :*

Նոր օրերը նոր պահանջներ ունին :

Յառաջի *հաւատարիմ ընթերցողները ե-րախտագիտութեամբ կ՚ոգեկոչեն յիշա-տակը անոր հիմնադիր — խմբագրապե-տին՝ յաւէտ ողբացեալ Շաւարշ Միսաք-եանի, որ ամբողջ երեսուն տարի շունչ հատցուց եւ միտք յոգնեցուց՝ հայրենա-սիրական ոգին վառ պահելու համար տա-րագիր բազմութեանց մէջ :*

Սփիւռքի Հայոց պատմութեան մէջ ան-մոռանալի պիտի մնայ իր անունը :

ՀՐԱՆՏ — ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵԾԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ

ՏԸ ԿՈԼ.— ԺԸՆԵՒ՝ ՕԳՈՍՏՈՍ 18ԻՆ

ՄԱՔՄԻԼԸՆ.— ՈՐԵՒԷ ՏԵՂ՝ ՕԳՈՍՏՈՍ 12ԻՆ

ՏԸԼԸՍ.— ՕԳՈՍՏՈՍ 12

Արեւմտեաններու նամակները ղրկուե-ցան Մոսկուա : Փարիզ, Լոնտոն եւ Ուա-շինկթըն համաձայն են, որ գումարուի Մեծերու ժողով մը :

Զօր. Տը Կոլ իր նամակին մէջ կ՚առա-ջարկէ Օգոստոս 18ին գումարել Մեծերու ժողովը՝ Ապահովութեան Խորհուրդէն դուրս, Ժընեւի մէջ : Ֆրանսայի Վարչա-պետը կը շեշտէ նաեւ, որ հանդիպումին օրակարգը չսահմանափակուի :

Մաքմիլըն Խրուշչեւին կ՚առաջար-կէ Օգոստոս 12ին գումարել կառա-վարութեանց ղեկավարներու ժողովը, Նիւ Եորք կամ Ժընեւ.— Եթէ այս հան-դիպումը որոշուի, կ՚աւելցնէ Մաքմիլըն, Օգոստոս 12ին ես ներկայ կ՚ըլլամ ժողո-վատեղին : Յոյս ունիմ, որ դուք ալ հոն կ՚ըլլաք : Գալով վայրին՝ Նիւ Եորք, Ժընեւ կամ որեւէ այլ տեղ կարելի է ու-նենալ այս հանդիպումը :

Ուաշինկթընի պատասխանը յար եւ նը-ման է Լոնտոնի պատասխանին : Միաց-եալ Նահանգներու Արտաքին նախարար Տըլըս այս առիթով մամուլի ասուլիս մը տուաւ, ուր յոյս յայտնեց՝ որ զօր. Տը Կոլ ներկայ պիտի ըլլայ կառավարու-թեանց ղեկավարներու հանդիպումին՝ Ա-պահովութեան Խորհուրդին մէջ : Տըլըս աւելցուց, թէ այս ժողովը կարելի է գու-մարել նոյնիսկ առանց Տը Կոլի, եթէ միւս երկիրները համաձայն ըլլան ՄԱԿի հո-վանաւորութեան ներքեւ հաւաքուելու՝ քննելու համար միջազգային հրատապ հարցերը : Ֆրանսա իր Արտաքին նախա-րարը կրնայ ղրկել ժողովին, աւելցուց Միացեալ — Նահանգներու Արտաքին նա-խարարը :

Յօթըր Տըլըս ճշդեց նաեւ .—

1.— Միացեալ Նահանգներու կարծիքը այն է, թէ Մաքմիլընի առաջարկած թը-ւականը՝ Օգոստոս 12, շատ յարմար է Մեծերու ժողովի մը բացման համար :

2.— Ամերիկեան կառավարութիւնը «ի-մաստութիւն» կը համարէ ճանչնալ Իրա-քի ներկայ վարչակարգը :

ԶՕՐ. ՇԵՀԱՊԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

●

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

Երէկ, վերջին ժամուն հաղորդած էինք Լիբանանի Հանրապետութեան Նախագա-հին ընտրութիւնը : 56 երեսփոխան ներ-կայացած էր Խորհրդարան (ընդհանուր թիւը՝ 66 երեսփոխան). երկրորդ քուէ-արկութեան Զօր. Շեհապ 48 ձայնով ըն-տրուեցաւ : Ռէյմոն Էտտէ ստացաւ 7 ձայն. մէկ հոգի ձեռնպահ մնաց :

Թնդանօթի 21 հարուածներ ողջունեցին նոր Նախագահին ընտրութիւնը, մինչ ըմ-բոստներու թաղամասէն հրացանա-ձգութիւնը սկսաւ՝ իբրեւ ուրախութեան արտայայտութիւն : Լիբանանցիները, ընդդիմադիր թէ օրինապահ, բառ երե-ւոյթին մոռցած են երեք ամսուան իրենց կռիւները եւ միութիւն ստեղծած Զօրա-վարին շուրջ : Այս պարագան չեշտուեցաւ մանաւանդ այնատեն, երբ ժամը 13ին ընդդիմադիր Լահուտ ձայնասփիւռէն կոչ մը բրաւ՝ որ հրացանաձգութիւնը դադրե-ցնեն, «նկատելով որ վտանգաւոր է ան» : Անմիջապէս ըմբոստներն ու օրինապահ-ները միաժամանակ դադրեցուցին հրա-ցանաձգութիւնը : Առաջին անգամ ըլլա-լով, հինգշաբթի կէսօրէ ետք Պէյրութ խաղաղ օր մը ապրեցաւ :

Ներկայիս դժուարին հարցեր կը ներ-կայանան զօր. Շեհապի : Արդարեւ, նոր Նախագահը լուծում մը պէտք է գտնէ Լի-բանանեան թնճուկին :

Վարչապետ Սամի Սոլհ հրապարակաւ յայտարարեց թէ դէմ է Շեհապի ընտրու-թեան. այս էր պատճառը, որ ընտրու-թիւնը երկու օր յետաձգուեցաւ : Նոյնիսկ յայտարարեց թէ օրինական չէր այդ ըն-տրութիւնը, քանի որ սահմանադրութեան մէջ կը ճշդուի, թէ զինուորական հրա-մանատար մը Լիբանանի Նախագահ ընտրուելու համար, ընտրութեան թուա-կանէն առնուազն վեց ամիս առաջ իր պաշտօնէն հրաժարած պէտք է ըլլայ : Այս պայմաններուն մէջ, հաւանական է որ Վարչապետ Սոլհ իր հրաժարականը տայ :

Գալով Նախագահ Շամունի, սահմանա-դրականօրէն մինչեւ Սեպտեմբեր 23 իրա-ւունք ունի մնալու իր պաշտօնին : Մինչեւ այդ թուականը Զօր. Շեհապ որեւէ օրի-նաւոր իշխանութիւն ունի : Նախագահ Շամուն անգամ մը եւս հաստատեց .— «Սեպտեմբեր 23էն առաջ չեմ մեկնիր» : Ընդդիմադիրները միշտ կը պահանջեն իր մեկնումը եւ այնքան ատեն որ Շամուն չէ հրաժարած՝ կը մերժեն զէնքերը վար դնել :

Ամէնէն դժուար հարցը անշուշտ՝ կար-գին վերահաստատումն է երկրին մէջ : Զօրավարը յուսախաբ կրնայ ընել ժողո-վուրդը՝ եթէ կարճ ժամանակի մը ըն-թացքին այս ուղղութեամբ կարգադրու-թիւն մը չկարենայ ընել :

Ընդդիմադիրներու պահանջները կը խտանան չորս կէտերու մէջ.—

1.— Շամունի հրաժարումը :

2.— Ընդհանուր ներում «յեղափոխա-կան»ներուն :

3.— Անմիջական պարպում ամերիկեան ուժերու :

4.— Լիբանանի արտաքին քաղաքակա-նութեան վերաքննութիւնը. Պէյրութի կառավարութիւնը չէզոք դիրք մը պէտք է բռնէ Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ :

Այսուհանդերձ, ծանօթ է թէ զօր. Շե-հապ ոչ մէկ պայման ընդունած էր իր ընտրութեան համար : Ներկայիս պիտի պահանջէ, որ ըմբոստները ամէն բանէ ա-ռաջ զէնքերը վար դնեն : Կասկածելի է որ ընդդիմադիրները կրակը դադրեցնեն՝ Շամունի ներկայութեան : Բայց դժուար թէ Հանրապետութեան նոր Նախագահը թոյլ տայ որ խռովարարները շարունակեն կրակել իր զինուորներուն վրայ :

Ամէն պարագայի մէջ, Շեհապի ընտ-րութիւնը քայլ մըն է դէպի խաղաղու-թիւն, բայց դժուարութիւններ կան, որ տակաւին չեն հարթուած :

(Լուրերու շար.ը կարդալ Դ. էջ)

Օրէ Օր

«ՏՈ՞ՒՐ ԱՇԽԱՐՀԻՍ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ...»

Այսօրուան Մոսկուան, Կրեմլինը, «Փրաւտա»ն, խորհրդային կառավարու-թիւնը, «Լիթերաթուրնայա Կազեթա»ն, մամուլի «Թաս» գործակալութիւնը, ռա-տիօ — Մոսկուան, մինչեւ իսկ մեր «Կո-մանիթէ»ն եւ զանազան երկիրներու մէջ ամէն օր ի լոյս աշխարհ եկող նման ար-բանեակները, ինչպէս գիտենք՝ ուրիշ բան չեն, եթէ ոչ Խրուշչեւի ... ծածկա-նունները :

Կարմրաւուն այս խառնիճաղանճը ինք-զինքը եռչակած է «խաղաղութեան ա-խոյեան» եւ օրն ի բուն կոչեր կ՚ընէ, յանուն «խաղաղութեան» :

Ի՞նչ իմաստ ունի սակայն «խաղաղու-թիւն» բառը՝ իրենց լեզուին մէջ :

Ինչպէ՞ս կ՚ըմբռնեն խաղաղութեան «պահպանում»ը :

Ցիշողութեամբ արձանագրենք վերջին ամիսներու ընթացքին Խրուշչեւի եւ իր... ծածկանուններուն կատարած յայտարա-րութիւններն ու կոչերը.

— Մենք հիւլէական զէնքեր ունինք, ջրածինի ռումբեր, ամէն տեսակի եւ մա-նաւորապէս՝ միջերկրային հրթիռներ. ակնթարթի մը մէջ աւերակոյտի կը վե-րածենք Լոնտոնը, Նիւ Եորքը, Փարիզը... խաղաղութեան համար :

— Ամերիկեան վեցերորդ նաւատորմիղը պողպատէ դագաղներու կը փոխակեր-պենք՝ ամերիկացի զինուորներուն հա-մար, որպէսզի յաւիտենական խաղա-ղութեան մէջ ննջեն անոնք :

— Զէնք, ռազմանիւթ, տեղանուտ ար-ւինք արաբական երկիրներուն եւ պիտի շարունակենք տալ՝ որպէսզի «ռանուորա-կան ռեւոլուցիա» պատրաստեն, խաղա-ղէր ուժերու յաղթանակը ապահովելով :

— Կէս միլիոն ռուս զինուորներ ղրկե-ցինք Հայաստան եւ Վրաստան. զէնքերը մաքրած են արդէն եւ ազդանշանի մը վրայ կրակ պիտի տեղացնեն «իմպերիա-լիստական» երկիրներու վրայ՝ յանուն խաղաղութեան :

— Պաղտատի մէջ մեր թելադրութեամբ թագաւորը բզիկ — բզիկ ըրին, վարչապե-տին մարմինն իւրաքանչիւր մասերուն հետ ֆութպոլ խաղցան, գահաժառանգ իշխանին դիակը այրեցին՝ որպէսզի խա-ղաղութիւնը չվտանգուի :

— Կիպրոսի մէջ ժողովուրդը ջարդի սկսաւ. ամէն օր տասնեակ Յոյներ, Թուր-քեր եւ Անգլիացիներ մորթազերծ կ՚ըլ-լան, կը դաշունահարուին, եկեղեցիներն ու դպրոցները կրակի կը տրուին, քաղա-քացիներու բնակարանները ուժանակնե-րով փլատակներու կը վերածուին՝ խա-ղաղութեան կողմնակից ուժերու կողմէ (Խ. Միութիւնը հնգամեայ «պլան» մը պատրաստած է տուներու եւ դպրոցներու վերանորոգման համար) :

—Լիբանանի մէջ յառաջդիմական տար-րերը հրահանգ ստացած են մինչեւ վերջ կռուելու՝ մաքրագործելու համար յետա-դիմական Լիբանանցիները, որոնք դէմ են աշխարհի խաղաղութեան :

— Տարիներէ ի վեր Ալժերիոյ «ազգայ-նական»ները կը պայքարին Ֆրանսայի խաղաղութեան համար ...

Կարելի է երկարել շարքը : Խաղաղու-թեան նորօրինակ այս քարոզիչները, որ-քան որ գիտենք, ցարդ տարբեր լեզու չեն գործածած : Հուր ու աւեր կը ցանեն չորս դին՝ խաղաղութեան եւ շինարա-րութեան խոստումներով :

Ե՞րբ հայ ժողովուրդ, որ դարերէ ի վեր խաչակիր ուխտաւորներու եռեւէն ինկած երկրէ երկիր ու փողոցէ փողոց «տո՞ւր աշխարհիս խաղաղութիւն» կ՚եր-գէ... յեղափոխական, կոմունիզմի եւ «քոմինթերն»ի համբաւ շահելով :

Չէի՞նք կրնար իրթիոններով հայցել այդ չըլլալիք խաղաղութիւնը ...

ԱՐՄԵՆԱԿ

ՆԵՐՍԷՍ ԱՐՔ. ՄԵԼԻՔԹԱՆԳԵԱՆԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

(Բ. եւ վերջին մաս)

1915 թուականին, Թուրք զօրքը վերագրաւում է Ատրպատականը : Սալմաստի եւ Ղարափախնէի (Իրան – տաճկական սահմանագլուխ) ընդհանուր հրամանատարն էր զօրավար Զերնոզուբովը, հայասէր մէկը: Սոմայի Քրդերի ցեղապետը գալիս է Զերնոզուբովին գանգատւում է, թէ Հայերը գալիս եւ մեր այգիները փճացնում են (գիւղը Քիւրտ չէ ունեցել): Զերնոզուբովը Քրդերին սիրաշահելու համար ձերբակալել է տալիս չորս անմեղ հայ երիտասարդներ եւ զինուորական դատարանով մահուան դատապարտում: Ներսէս արք. լուրը առնելուն պէս, գնում է Զերնոզուբովի մօտ եւ ասում՝ խղճի եւ օրէնքի հակառակ է մի Քրտի սպրդ խօսքով չորս անմեղ մարդկանց մահուան դատապարտել : Զերնոզուբովը չատ կոպիտ պատասխանում է,— փոխանակ զինուորական գործերին միջամտելու, գնացէք եկեղեցի, Աւետարան կարդացէք :

Սրբազան Հայրը ընկճուած վերադառնում է Հաֆթուան գիւղը (Սալմաստ), ուր հաստատուած էր ժամանակաւոր Առաջնորդարանը: Այլեւս հանգստութիւն չի գտնում, չարունակ մտածում է, թէ ինչպէս ընկճի այդ հայակեր գազանին :

Այդ ժամանակ ես ապրում էի Առաջնորդարանում. քաղաքների Միութեան Սալմաստի հիւանդանոցի եւ սննդակայանի հաշուապահի պաշտօնով: Անցնում է 7 – 8 ամիս. մի գիշեր ընթրիքից յետոյ, նորից խորասուզուած մտքերի մէջ, խօսքը ուղղում է ինձ .

— Ա՛յ տղայ, էն անտէր թուղթը, գրիչը եւ թանաքը տուր ինձ:

Սկսում է գրել: Վերջացնելուց յետոյ, տալիս է ինձ՝ թէ այս հեռագիրը առաւօտեան ինքդ անձամբ կը տանես հեռագրատուն: Հեռագրի բովանդակութիւնը այս էր. « Նորին Կայսերական Բարձրութիւն, մեծ իշխանուհի Տատիանա Նիկոլաեւնային: Գնացել էի Ս. Բարթուղիմէոս Առաքեալի հինաւուրց վանքը. կատարեցի մաղթանք Նորին Կայսերական Մեծութեան, Կայսերական Տան անդամների արեւշատութեան եւ ռուսական զօրքի յաղթանակի համար: Խնդրում եմ իմ գիտութիւն յայտնէք Նորին Կ. Մ.: Զերդ Բարձրութեան անուան կոմիտէից չենք ստացած գաղթականական դպրոցներին յատկացուած դրամը: Խնդրում եմ Զերդ Բարձրութեան կարգադրութիւնը, նկատի առնելով, որ ես չարունակ շրջագայութեան մէջ եմ, խնդրում եմ հեռագրիս պատասխանը ուղարկէք գեներալ Զերնոզուբովի միջոցով :

Աղօթարար՝ Ներսէս Արքեպիսկոպոս »:

Երրորդ օրը, ճաշի ժամին, գեներալ Զերնոզուբովը պաշտօնապէս հագնուած, կուրծքը զարդարուած շքանշաններով գալիս է Հաֆթուան եւ կանգ առնում Առաջնորդարանի դրանը: Ես իջնում եմ դիմաւորելու :

— Նորին Սրբազնութիւնը տո՞ւնն է:

— Այո, պատասխանում եմ:

Ներսէս Սրբազանը դիտմամբ 5 – 7 րոպէ ուշ է դուրս գալիս ընդունարանը : Զերնոզուբովը Սրբազանին աջը համբուրելուց յետոյ, ասում է.

— Զերդ Սրբազնութիւնը հեռագիր ունի Նորին Կայսերական Բարձրութիւն մեծ իշխանուհի Տատիանա Նիկոլաեւնայից. աճապարեցի բերել ու յանձնել :

Սրբազան Հայրը հեռագիրը վերցնում ու բարձրաձայն կարդում է. «Գեներալ Զերնոզուբովին, յանձնել Նորին Սրբազնութիւն Ներսէս արքեպիսկոպոսին : Ձեր հեռագիրը ստացայ, մաղթանքի համար յայտնեցին Ն. Կ. Մ. հօրս, որ յայտնեց իր գոհունակութիւնը: Գաղթականական դպրոցների դրամին մասին կարգադրեց անմիջապէս փոխադրել : Խնդրում եմ Ձերդ Սրբազնութիւնից՝ ինչի որ կարիք ունենաք դիմէք մեզ: Յանձնելով ինձ ձեր աղօթքներին. ՏԱՏԻԱՆԱ»:

Հեռագրի ընթերցումից յետոյ, ունենում են մտերմական խօսակցութիւն, որի ընթացքում գեներալ Զերնոզուբովը ասում է.

— Զերդ Սրբազնութիւն, ես այստեղ եմ, ինչի կարիք ունենաք՝ խնդրեմ դիմէք ինձ, իսկոյն կը կատարուի: Կարիք չունիք Պետրոգրադ դիմելու :

Եւ հրաժեշտ է առնում ու գնում: Ես տանում եմ ճանապարհում, բարձրանում եմ վերեւ, տեսնում Սրբազան Հայրը՝ ուրախ տրամադրութեան տակ քայլում է :

Է՛, գնաց այս, Սրբազան Հայր : «Դէ՛ քո հէրը անիծուած, կը կակղես, եւ կ'անցնես», պատասխանեց:

Այդ օրուանից մինչեւ Նիկոլա ցարի գահընկէց լինելը գեներալ Զերնոզուբովը եղաւ Ներսէս արքեպիսկոպոսի կամակատարը :

1915ին, երբ գաղթականութիւնը վերադառնում է Իրան, Ներսէս արք.ը շրջագայում է Սալմաստ, Ուրմիա, Խոյ գաղթականութեան տնտեսականի խնդրով: Տաճիկները, Ուրմիայում եղած ժամանակ, ձերբակալում են մի քանի Հայերի, որոնցից մի երկուսին կախաղան են բարձրացնում, սարսափ ազդելու համար: Տաճկաց հրամանատարը երկու միմեանց դրացի Հայերի կանչում է: Երկուսն էլ գնում են՝ համոզուած լինելով, որ այլեւս պիտի չվերադառնան: Սրանցից մէկը ճանապարհին հանդիպած մէկին ասում է — Մեզ կանչեցին, գիտենք որ պիտի չվերադառնանք, խնդրում եմ այս երեք տաճկական ոսկին եւ ժամացոյցս տուք տղայիս: Տաճիկ հրամանատարը այս մարդուն բանտարկում է, իսկ դրացուն ազատ է թողնում՝ պատուիրելով միւս առաւօտը ներկայանալ: Մարդը գալիս է ու դրացիի տղուն պատմում հօր մասին եւ ասում — Հայրդ երեք ոսկի եւ ոսկէ ժամացոյցը տուել է այս ինչ մարդուն, քեզ յանձնելու, Տղան ուզում է, բայց մարդը չի տալիս՝ ասելով, որ հայրը այդպիսի բան չի տուել իրեն: Դրացին միւս առաւօտ գնում եւ այլեւս չի վերադառնում:

Երբ Ներսէս արքեպիսկոպոսը այցելում է Ուրմիա, տղան գալիս է Սրբազանի մօտ եւ պատմում եղելութիւնը: Ներսէս արքեպիսկոպոսը կանչում է իր մօտ ծերունուն եւ ասում :

— Այս տղան այսպէս է ասում, ինչու չես տուել կամ չես տալիս :

Ծերունին սկսում է երդուել .

— Սրբազան Հայր, ճակատիդ Ս. Միւռնը վկայ, այդպիսի բան չկայ :

Տղան պնդում է իր ասածին եւ սկսում է լացել : (Ներսէս արքեպիսկոպոսն էր պատմողը):

— Ես մնացի անել դրութեան մէջ, ծերունու երդումի՞ն հաւատամ թէ տղայի աչքի արցունքին: Երկար մտածեցի, որոշեցի դիմել հայրական գաւազանի օգնութեան: Կանչեցի Թիկնապահ զինուորիս եւ ասացի՝ մտրակը առ եւ եկ այս ծերունուն պառկեցրու եւ մտրակիր: Հէնց որ մտրակը տեսաւ ծերունին, գետին ընկաւ.

— Սրբազան Հայր, ոտքիդ մեռնեմ, գնամ բերեմ, ինձ մտրակի տակ մի ծեծեր:

Յետոյ գնում է իսկոյն երեք ոսկին եւ ոսկէ ժամացոյցը բերում տալիս տղային: Հայրական գաւազանը արդար վճիռ տըւաւ այդպէս :

Ռ. ԺԱՄՀԱՐԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԵՐԷԿ ԵՒ ՎԱՂԸ

Օրուան հրատապ հարցն է Ե. Հանրապետութեան Սահմանադրութիւնը: Ստորեւ կը ներկայացնենք վաղուան Սահմանադրութեան գլխաւոր կէտերը եւ երէկուանին հետ ունեցած տարբերութիւնները :

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ կ'ընտրուի եօթը տարուան համար, ժողովէ մը բաղկացած՝ երեսփոխաններէն եւ ծերակուտականներէն, ընդհանուր խորհրդականներէ, Անդրծովեան Ֆրանսայի ժողովներու անդամներէն եւ թաղապետական խորհրդականներու պատուիրակներէն: Քուէարկութիւն՝ երկու անգամ (առաջին անգամ բացարձակ մեծամասնութիւն, երկրորդ անգամ՝ համեմատական): Ունի վեց գլխաւոր իրաւասութիւններ —

Ա) Նշանակել վարչապետը եւ այս վերջինին թելադրանքով միւս նախարարները: Վերջ տալ անոնց պաշտօնին, նախագահել Նախարարաց Խորհուրդին :

Բ) Օրէնքները հռչակել, պահանջել երկրորդ քննութիւն մը Խորհրդարանէն, որ չի կրնար մերժել :

Գ) Հանրաքուէի ենթարկել որեւէ ծրագիր որ կապ ունի հանրային իրաւասութեանց կազմակերպութեան հետ, բայց այս՝ կառավարութեան կամ երկու ժողովներուն առաջարկով :

Դ) Լուծել ժողովը՝ օրէնսդրութենէն մէկ տարի ետք, խորհրդակցարար՝ վարչապետին եւ երկու ժողովներու նախագահներուն:

Ե) ԾԱՆՐԱԿՇԻՌ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐՈՒ տակ (ներքին կամ արտաքին տագնապ) պայմաններու պահանջած միջոցները ձեռք առնել Վարչապետին, երկու ժողովներուն եւ սահմանադրական կոմիտէին հետ խորհրդակցելէ ետք՝ պատգամով մը տեղեկացնել ազգին :

Զ) ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ եւ վաւերացում դաշնագրերու: Բանակներու ընդհանուր հրամանատարը կը մնայ:

1946ի Սահմանադրութեամբ Նախագահը կ'ընտրուէր եօթը տարուան համար խորհրդարանին կողմէ եւ մէկ անգամ միայն վերընտրելի էր:

Կը վաւերացնէր դաշնագրերը բայց միջազգային բանակցութիւններէն միայն տեղեակ կը պահուէր:

Կը նշանակէր վարչապետը բայց ժողովը պէտք է վաւերացնէր : Իսկ Գ. Դ. եւ Ե. պարբերութիւնները բոլորովին նոր են :

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Գործադիր իշխանութիւնն է: Այսինքն կը վարէ երկրին քաղաքականութիւնը : Վարչապետը կը վարէ կառավարութեան գործունէութիւնը : Կառավարութիւնը պատասխանատու է Ազգ. Ժողովին առջեւ:

Վարչապետը կրնայ (դահլիճին հետ խորհրդակցելէ ետք) խնդրոյ առարկայ ընել կառավարութեան գոյութիւնը, իր վարած քաղաքականութեան վաւերացումը պահանջելով :

Նախարարական պաշտօնը խոտոր կը համեմատի երեսփոխանական պաշտօնին հետ. այն երեսփոխանը որ նախարար կը դառնայ՝ կը դադրի երեսփոխան ըլլալէ եւ իր աթոռին կը տիրանայ ան՝ որ ընտրական ցանկին վրայ իրեն կը յաջորդէր:

1946Ի ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Վարչապետը նշանակուած Հանրապետութեան Նախագահէն պէտք է վաւերացուէր Ազգ. Ժողովէն որուն կը ներ–

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎՇՏԱԳԻՆ ՍՈՆԱԹ

Բայց այդ օրը ես չկարողացայ աշխատել, մի քանի րոպէ նուագելուց յետոյ՝ ձեռքս աննկատելիօրէն իջնում էր, աղեղը կախւում, աչքերս սեւեռւում էին մի կէտի եւ չարունակւում էր երազանքը, մինչ գամմաները անընդհատ ելեւէջում էին լռութեան մէջ: Թօթափւում էի ինձ, չարունակում պարապել, բայց քիչ յետոյ նորից նոտային տետրակի զոյգ էջը հեռանում էր տարածութեան մէջ, նոտաների խիտ շարքերը կենդանանում էին, կերպարանափոխւում, եւ տեսնում էի Էֆրոյի շարժուող մատներն ստեղների վրայ, տեսնում նրա դէմքը, որ շրջւում էր դէպի ինձ, ժպտում քողազերծուող ուրախութեամբ, մինչ ես անշարժ, կլանուած նայում էի նրա գեղեցկութեանը, նրա գեղեցիկ երաժշտութեանը ... Ի վերջոյ, գրեթէ անգիտակցաբար, ջութակը դրի տուփի մէջ եւ տնից դուրս եկայ գինով մարդու նման, մեքենաբար ինչ որ պատասխան տալով մօրս, որ զարմացած հարցրեց, թէ ո՞ւր եմ գնում: Ինձ թւում էր թէ նոյն օրը կը տեսնեմ Էֆրոյին, կ'ասեմ որ ամբողջ գիշերը մտածել եմ նրա մասին եւ իմ հոգում անընդհատ հնչել է նրա նուագը: Գնալով նրանց տան կողմը, ուրախութեամբ եւ քաղցր երկիւղով պատկերացնում էի հանդիպումը եւ իմ ասելիքը, եւ նոյն իսկ մեր թաղամասի հին, նեղ, սալայատակուած փողոցներում յաճախ շուրջս էի նայում՝ պատահաբար նրան տեսնելու յոյսով: Բայց չհամարձակուեցի նրանց տանը մօտենալ: Կանգնեցի փողոցի անկիւնը՝ երկար սպասելով նրա երեւալուն, բայց միաժամանակ վախենալով անակնկալ ուէէ ծանօթի հանդիպելուց: Սկզբում թւում էր որ ամէն վայրկեան նա կարող է տնից դուրս գալ, եւ սպասում էի լարուած : Բայց անցան ժամեր, սկսեցի անհամբեր դառնալ, ի վերջոյ գիտակցեցի թէ որքան անիմաստ էր այդպէս սպասելը : Հագիս լցնող ոսկեմշուշը աննկատելիօրէն չքացել էր, մտածում էի սովորական դատողութեամբ, եւ նոյնիսկ դատապարտում էի ինքս ինձ՝ հասարակ գտնելով իմ արարքը :Հեռանալով դէպի քաղաք՝ մտածեցի, թէ Էֆրօն դեռ մի օտար, պատահական ծանօթ է, այն էլ միայն Բրուտարի աղջիկը, որի հետ պարզապէս ծանօթացել եմ երէկ իրիկուն, եւ որին թերեւս նորից տեսնեմ յաջորդ չորեքշաբթի :

Նոյնիսկ ափսոսացի առաւօտեան դատարկ անցկացրած ժամերիս համար, ուզեցի վերադառնալ տուն եւ աշխատել, սակայն ակամայ թափառեցի փողոցներով, գնացի Նաւահանգիստ, երկար դիտեցի նոր ժամանող մի նաւի խարիսխ նետելը բաց ծովում, ուր շտապում էին նաւակներ ու մի շոգեմակոյկ, մինչեւ անգամ շուկայի խայտաբղէտ եւ աղմկոտ եռուզեռի մէջ մտայ, եւ ամէն տեղ, չգիտեմ ինչու, ուշադրութիւնս գրաւեցին մանրամասնութիւններ, որոնք առաջ չէի նկատել: Եւ ինձ թւում էր, թէ վերջ չի ունենալու այդ օրը ...

Յաջորդ օրերին յաճախակի անցնում էի նրանց տան առաջով, բայց ոչ մի անգամ չհանդիպեցի նրան: Արդէն նրա գոյութիւնը անհաւատալի էր թւում կարծես, անհունօրէն հեռանում էր նախկին երեկոն անցեալի մէջ, բայց ես անհունօրէն [illegible] էի այն սիրելի էակին, որը [illegible] քաղցր, հարազատ էր ինձ: [illegible] էի, անընդհատ երազում: Կամ[illegible] թուլացել էր, անգամ նուագելու ուժ չունէի: Նկատեցի, որ Դիլամանտիսը մի անգամ, դասի ժամանակ, զարմանքով գլուխը շարժեց, բայց ոչինչ չասաց : Իսկ մայրս երբեմն ինձ դիտում էր լուռ, խուզարկու հայեացքով, եւ ես զգում էի այդ ու ճնշւում :

Միւս չորեքշաբթի օր, երեկոյեան, դողացող սրտով շտապեցի Բրուտարի տունը: Էֆրոյի գոյութիւնը անհաւատալի չէր թւում արդէն, բայց մի անորոշ երկիւղ փորփրում էր երջանկութեան անձկալի զգացումը: Մի տարօրինակ անվստահութեամբ բարձրացայ երկրորդ յարկ եւ երբ կիսաբաց դուռը տեսայ՝ նորից ինձ պատեց ջերմ, գրեթէ երազային ոսկեմշուշը : Ներս մտնելուս պէս, առաջին իսկ վայրկեանիս, հայեացքս հանդիպեց Էֆրոյի հայեացքին, եւ տեսայ որ նրա աչքերը փայլեցին անհամբեր ժպիտով: Անմիջապէս, այդ հոգեվիճակում գտնուող պատանու սուր բնազդով հասկացայ, որ նա ինձ էր սպասում, բայց յաջորդ վայրկեանին մի անհանգիստ տարակոյս շփոթեցրեց ինձ ...

Եւ ես ամբողջ երեկոյի ընթացքում, մտածելով մի առիթ գտնել՝ Էֆրոյին մօտենալու եւ գէթ մի քանի բառ փոխանակելու համար, տանջւում էի՝ երեւակայութեանս մէջ ստեղծելով զանազան արգելքներ, եւ իմ մօտով անգամ չէր անցնում որ այդ պայմաններում ամենաբնական ու անկարելի բանն է մօտենալ մի ծանօթ ունկնդրի եւ խօսել նրա հետ : Այդ երեկոյ, ինձ համար անսպասելիօրէն, բացակայում էր նաեւ Դիլամանտիսը, եւ այդ պատճառով ինձ աւելի եւս մեկուսացած ու անվստահ էի զգում:

Կ. ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ

(6 Շար.)

կայացնէր իր դաhլիճին կազմը ։
Սկզբունքով վստահութիւնը չէր կրնար մերժուիլ բայց իրականին մէջ խնդրոյը կը պատահէր ։

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ

Ժողովուրդին գերիշխանութիւնը կը ներկայացնէ ։

Կը բաղկանայ Ազգ. Ժողովէն եւ Ծերակոյտէն, որ իր կարգին կը բաղկանայ բաժանումներէ 1) — Անդրծովեան, 2) — Ֆրանսական նահանգներ ։

Կազմակերպչական օրէնք մը կ'որոշէ երեսփոխաններու եւ ծերակուտականներու թիւը։ Երկու նստաշրջան ունի տարուան ընթացքին — Հոկտեմբերէն սկսեալ երկուքուկէս ամիս, եւ Ապրիլէն սկսեալ՝ երեք ամիս։

Ազգ. Ժողովին դիւանը ընտրուած է ամբողջ շրջանին համար, իսկ ծերակոյտինը կ'ընտրուի ամէն մասնակի վերանորոգման ատեն ։ Խորհրդարանը կը քուէարկէ օրէնքը ։

Այն Անկախ Հողամասերը որոնք պիտի որդեգրեն դաշնակցային ձեւը «Ազատ Ժողովուրդներու Հասարակապետութիւն», պիտի կարենան իրենց ներկայացուցիչները ունենալ Ծերակոյտին մէջ։

Ազգ. Ժողովը եւ Ծերակոյտը իրաւունք ունին միջացական յանձնախումբ ունենալու (Նախորդ Սահմանադրութեամբ՝ իւրաքանչիւրը 21 յանձնախումբ)։

ԳԼԽԱՒՈՐ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1946ի Սահմանադրութիւնը, որ ցարդ ի զօրու է, իրաւունք չէր տար Ֆրանսայի արքայական ընտանիքներու անդամներուն՝ թեկնածու ներկայանալ Հանրապետութեան Նախագահութեան։ Այս արգելքը վերցուած ըլլալով Քոնթ տը Փարին եւ իշխան Նափոլէոն թեկնածու կրնան ըլլալ ։

Պաշարման վիճակը կրնայ հռչակուիլ 15 օրուան համար, կառավարական պարզ որոշումով մը, մինչ նախորդ Սահմանադրութեամբ՝ անհրաժեշտ էր օրէնք հրաչակել ։

Նախապէս՝ երբ Հանրապետութեան Նախագահը ի վիճակի չըլլար կատարելու իր պաշտօնը, որեւէ պատճառով, զինքը կը փոխարինէր Ազգ. Ժողովի Նախագահը. նոր Սահմանադրութեամբ՝ Ծերակոյտի Նախագահը։

Ազգ. Ժողովի եւ Ծերակոյտի միջեւ երբ տարակարծութիւն ծագի, վարչապետը իրաւունք կ'ունենայ խառն ժողով մը գումարելու, բաղկացած հաւասարապէս ծերակուտականներէ եւ երեսփոխաններէ։ Այս ձեւը բացարձակ նորութիւն մըն է Ֆրանսայի մէջ, ներշնչուած՝ ամերիկեան Սահմանադրութենէն ։

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ ։

ԴԷՊԻ ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲ. — «Լը Մոնտ»ի Պէյրութի թղթակիցը՝ Հալիմ Սաապ գրած է ուշագրաւ յօդուած մը, որ կը թարգմանենքստորեւ. —

Շատ չզրուեցաւ Արաբական Հանրապետութեան սուրիական հողամասին վրայ Իրաքի նոր վարչակարգին ունենալիք անդրադարձումներուն մասին։

Դամասկոսէն եկած լուրերը կը խօսին Սուրիա – Իրաք – Եգիպտոս լուրջ բանակցութեանց մասին։ Երեք երկիրները կ'աշխատին կանոնաւորել իրենց քաղաքական թէ տնտեսական յարաբերութիւնները։

Պաշտօնական յայտարարութեանց համաձայն՝ հինգ օրուան ընթացքին Դամասկոսի եւ Պաղտատի միջեւ այնքան մարդ եւ ապրանք դացին եկան, որքան հինգ ամիսներու ընթացքին՝ Դամասկոսի եւ Գահիրէի միջեւ։ Սուրիա – Եգիպտոս միութեամբ սուրիական տնտեսութիւնը մեծապէս վնասուեցաւ. այս էր պատճառը, որ Հալէպի եւ Դամասկոսի քաղաքական շրջանակները չահագրգռութեամբ հետեւեցան Սուէզի ազգայնացման տարեդարձին առիթով Նասրի խօսած ճառին, ուր կը շեշտուի այս «ծանր պակասը»։ Արաբական Միացեալ Հանրապետութեան ղեկավարը նոյնիսկ ըսաւ թէ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին՝ «Հիւսիսային Նահանգը» փրկելու համար անկէ, որուն մատնուեցաւ դէշ հունձքին եւ «առեւտրական ու ճարտարարուեստական մարզին մէջ ունեցած վարչական տարբեր գործելակերպին» պատճառով ։

Այս առիթով կը հաստատուի թէ Նախագահը լիազօրութիւն տուած է Սուրիացիներուն՝ որ իրենք վարեն իրենց յատուկ տնտեսական գործերը, նոյնիսկ՝ մաքսային թէ դրամական որոշ ինքնավարութեան մը գնով ։

Այս ուղղութեամբ քննութիւններ բացուած են Դամասկոսի թէ Պաղտատի ընկերվարական վերածնունդի Պաաս կուսակցութեան ղեկավարներուն կողմէ, որոնք «միութեան» կողմնակից են եւ այդ պատճառով «արաբական հայրենիք»ին մէջ քարոզչական եւ գաղափարական աշխատանքները Նասր յանձնած է անոնց ։

Լրջօրէն պիտի ուսումնասիրուի Արաբական Միացեալ Հանրապետութեան Սահմանադրութիւնը բարեփոխելու հարցը. կը մտածեն Սուրիա – Եգիպտոս միութիւնը վերածել դաշնակցային դրութեան մը, որուն բոլոր երկիրները կարենան մաս կազմել ուշ կամ կանուխ, Արաբական Միացեալ Նահանգներ անունով։ Այսինքն՝ Եմէնի մէջ որդեգրուած ձեւը պիտի ըլլայ նաեւ Սուրիոյ համար, մօտ ատենէն Իրաքն ալ միացնելով դաշնակցային այս դրութեան ։

Այսուհանդերձ, ամէն ինչ կարգադրուած չէ։ Ինչպէս ծանօթ է, քանի մը օր առաջ Պաղտատի մէջ յայտարարուած առժամեայ Սահմանադրութիւնը իսլամութիւնը կը հռչակէր պետական կրօն։ Դամասկոսի ձայնասփիւռը չուշացաւ մատնանշել, թէ Պաղտատի յեղափոխական ղեկավարները «կը բախին արաբական ուղղափառ ազգայնականութեան ճակատին, որ լայիք է եւ յառաջդիմական»։

ԾԱՆՐ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

●

Կարգ մը տուեալներու համաձայն Հայաստանի ծանր արդիւնաբերութիւնը լուրջ յաջողութիւններ պիտի արձանագրէ այս տարի ։ Նախատեսուած է շահագործումը ցարդ չօգտագործուած հում նիւթերու։ Այս տեսակէտէն ամէնէն կարեւորը կը համարուի բնական կազը, որ Հայաստան պիտի տարուի Ղարատաղ – Երեւան երկարող խողովակներով։ Ասոր շնորհիւ քաուչուքի արտադրութիւնը պիտի կրկնապատկուի, պարարտանիւթերը պիտի աւելնան 2-5 անգամ։ Մեծ քանակութեամբ պիտի արտադրուին նոյնպէս քիմիական նիւթերու տեսակները ։

Հայաստանի բնական հարստութեանց զարգը կազմող գունաւոր մետաղները եւ անոնց վրայ հիմնուած արդիւնաբերութիւնը մեծ զարկ պիտի ստանան այս ձեւով։ 30 տոկոսով պիտի աւելնայ պղինձի հանքերուն շահագործումը ։

Ծանր արդիւնաբերութեան նոր ճիւղը՝ մեքենաշինութիւնը, ծանօթ է արդէն Հայաստանի մէջ։ 1965ին, ինչպէս կը նախատեսուի, պիտի արտադրուի 15 անգամ աւելի գործիք՝ համեմատած 1955ին ձեռք ձգուած արդիւնքներուն հետ ։

Ընթացիկ տարուան մէջ, պիտի հիմնուին տասը նոր հաստատութիւններ, ինչպէս՝ ժամացոյցներու եւ այլ գործիքներու քարեր պատրաստող գործարան մը, ձեռքի ժամացոյցի, եւ փառարաններու գործարաններ եւն.։

Իսկ արդիւնաբերութեան գլխաւոր նոր ճիւղը՝ ձայնասփիւռն է, որուն բէճնիճ պատրաստութեան ձեռնարկուած է։

Հայաստանի հողը հարուստ է հանքերով. հանքային հող մը, ուր երկրաբանները կ'աշխատին բնական նոր հարստութիւններ երեւան հանել։ Երեւանին շըրջակայքը գտնուող այդ հանքերէն գատ, որուն մասին գրեցինք, Բասարգեչարի շրջանին մէջ յայտնաբերուեցան նաեւ պղինձի եւ ոսկիի նոր հանքեր, որոնց գոյութիւնը ցարդ անծանօթ էր։

Աշխատանքները ցոյց կուտան, թէ Հայաստան ունի իր արդիւնաբերութեան համարպէտք եղած հումքն ու սարքաւորումը, որոնց զարգացման համար օժանդակութեանց կամ փոխառութեանց կարիք չունի ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

●

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յառաջ) — Արդար հպարտութեամբ եւ սրտի լայն գոհունակութեամբ է որ կը գործածենք վերի խորագիրը ։

Կիրակի, Յուլիս 27ին, Վալապրի ծառախիտ վայրին մէջ, Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէի կազմակերպութեամբ տօնուեցաւ Խանասորի արշաւանքին 61րդ տարեդարձը ։

Առաւօտեան ժամը 7էն սկսեալ յատուկ օթօքարներու միջոցաւ հարիւրաւոր հայրենակիցներ, Մարսէյլի բոլոր հայաշատ վայրերէն, ինչպէս նաեւ հեռաւոր վայրերէ՝ Ավինեոն, Կարտան, կը փութային դաշտահանդէսի վայրը ։

Գեղեցիկ եւ ամէն յարմարութիւններով օժտուած վայր մըն է Վալապրը, ծառախիտ եւ լայնարձակ, պայծառ երկինքը եւ մեղմ օդը կուգային լրացնել օրուան կազդուրիչ պատկերը ։

Կէսօրէն ետք կը լսուի հայկական պարեղանակ մը. նախ ծերունի մը, անոր կը միանայ երիտասարդ մը, երկուքը կ'ըլլան տասը՝ յիսուն ու ծափերու եւ կեցցէներու մէջ հայկական շուրջպարն է որ կը բոլորուի, ժամեր կ'անցնին, խումբերը իրարու կը յաջորդեն միշտ կայտառ ու կենսուրախ ։

Օրուան նախագահը, Ամերիկայէն նոր ժամանած՝ ընկեր Վարդան Կատարեան խօսք առնելով խանդավառ բառերով դրուատիքը կ'ընէ Խանասորեան արշաւանքին «երիտասարդներ էին անոնք — ըսաւ յարգելի ընկերը — ամէն խաւէ եւ վայրէ եկած որ յուլիսեան պայծառ օր մը իրենց կեանքը մատաղ բերին ի սէր իրենց սիրած եւ պաշտած ժողովուրդին, վրէժխնդրական ակտ մըն էր որ յղացան այն օրերու մեր ղեկավարներն ու մարտիկները եւ այսօր, տասնեակ տարիներ ետք, եկեր բոլորուեր ենք հոս, մեր յարգանքի բաժինը բերելու եւ մեր անմահ հերոսներու յիշատակովը անգամ մը եւս հաղորդուելու հայրենիքի եւ ազատութեան վսեմ գաղափարով »։

Օրուան բանախօսը՝ ընկեր Կարօ Գէորգեան, հմուտ եւ պերճախօս, ողեկոչեց այն մեծ դէպքը որ այսօր պատմութեան փոխանցուած է Խանասորի արշաւանք անունով — « Խանասորը, յառաջաբանն էր հայ յեղափոխական այն մեծ շարժման, որ իր ուժեղ զարգացումը գտաւ յետագայ 25 տարիներու ընթացքին, մէկը միւսէն աւելի շքեղ դրուագներով ու հերոսական նախաձեռնութիւններով։ Ու վերջինը այդ դրուագներէն եղաւ Փետրուարեան պատմական ու վիթխարի ապստամբութիւնը։ Յեղափոխական – ղանդուածային այդ անդրանիկ վրէժխնդրական գործողութեան մասնակցած ֆէտայիներէն շատերը, յետագայ երկու տասնեակ եւ աւելի տարիներու ընթացքին ու միշտ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշին տակ իրենց հերոսական մասնակցութիւնը բերին նաեւ մեր ազատագրական պայքարի այլ ձեռնարկներուն, որոնց կարգին եւ 1918ի մայիսեան մեծ յաղթանակին» ։

« Դաշնակցութեան ու անոր դրօշակին տակ պայքարած, աշխատած ու զոհուած Դաշնակցականները մեծ աւանդ ու ժառանգութիւն ձգած են մեզի ու մանաւանդ այսօրուան ու վաղուան երիտասարդ սերունդներուն, որոնք պէտք է լեցնեն՝ ստիպողաբար անհետացող երէցներու տեղերը » ։

Խօսք առաւ նաեւ Կարտանի քաղաքապետին ներկայացուցիչը՝ Պ. Բոժէ Լերտայանուն Ֆրանսական ընկերվարական մեծ ընտանիքին շնորհաւորեց հայ ժողովուրդն ու անոր մեծ զաւակ՝ Դաշնակցութիւնը Խանասորի առթիւ։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին, սիրուած արուեստագէտ՝ ընկեր Գ. Քէնտիրեան, արտասանութիւնով եւ փոքրիկն Յ. Պապիկեան. նոյնպէս արտասանութեամբ։

Տօնակատարութիւնը շարունակուեցաւ մինչեւ երեկոյ. ազգային մթնոլորտը աւելի շեշտուած գոյն ու ձեւ առաւ ազգային եւ յեղափոխական խմբերգներով ու պարերով ։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (220)

ԿԱՅԾԵՐ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԺԳ.

ԴԻՒԹԱԿԱՆ ԳԱՒԱՋԱՆԸ

— Ես քեզ կը դրկեմ քո զէնքից. փոքրիկ վհուկս, — ասաց Ասլանը, նոյնպէս ժպտելով ։

— Ես մի ուրիշը կը շինեմ։ Այդ եւս իմ շինածն է ։

Ասլանը առեց նրա ձեռքից գաւազանը եւ ընծայեց մի ոսկի ։ Փոքրիկ վհուկը գլուխ տուեց եւ շնորհակալութեամբ հեռացաւ։ Մենք անցանք. առանց ցոյց տալու, որ ճանաչում են մեզ ։

Հասնելով մեր իջեւանը, վարպետ Փանոսին գտանք իր տան դրանը կանգնած ։ Նա մեզանից մի քանի ժամ առաջ էր վերադարձել Աւանց գիւղից։ Երեւում էր, որ նաւատերին պատմել էր նրան մեզ հետ պատահած արկածները՝ թէ ալեկոծութեան ժամանակ եւ թէ անապատում ։

— Լսեցի, լաւ թրջուեցաք, — ասաց նա ծիծաղելով ։

— Վարդապետները ցամաքեցրին մեզ, — պատասխանեց Ասլանը նոյնպէս ժպտելով ։

Նա կանչեց իր աշակերտներին, հրամայեց, որ տեղաւորեն մեր ձիանքը ։ Մենք ներս մտանք ։

Ասլանը եւ վարպետ Փանոսը խօսում էին վանքի մասին։ Վարպետը հարցնում էր, թէ ինչ տպաւորութիւն գործեցին նրա վրայ աբեղաները, նրանց կեանքը, նրանց սովորութիւնները եւայլն։ Իսկ ես նրանց չէ՛ լսում։ Իմ մտքից չէին դուրս գալիս Սուսանը եւ Հիւրրին։ Երեւում էր, որ Ասլանի վրայ եւս նրանց անսպասելի յայտնուելը խիստ ծանր տպաւորութիւն գործեց։ Այդ պատճառով նա կարճ պատասխաններ էր տալիս վարպետին եւ չէր ուզում խօսակցութիւնը երկարացնել, որպէս զի ինքը ժամանակ ունենայ մտածելու Հիւրրիի եւ Սուսանի մասին։ Անպատճառ մի բան պատահած պէտք է լինէր, կամ շատ վատ, կամ շատ լաւ։ Բայց մինչեւ առաւօտը, այդ գաղտնիքը բացական պիտի տանջէր թէ ինձ եւ թէ Ասլանին— Սուսանը ոչինչ չասաց Ասլանին ։ Գուցէ նա ասաց, բայց ես չհասկացայ։ Ես զբաղուած էի Հիւրրիով, այդ պատճառով նկատել չկարողացայ, թէ ինչ ակնարկութիւններ արին միմեանց հետ պառաւը եւ Ասլանը. Ես տարակոյս չունէի, որ մենք շուտով մի քանի անգամ կը հանդիպէինք նրանց։ Բայց հիմա ո՞ւր գնացին նրանք։ Խորհրդաւոր գաւազանը Ասլանին յանձնելուց յետոյ, նրանք շտապով հեռացան եւ մի քանի րոպէում անյայտացան միւս նեղ փողոցի մէջ, որ տանում էր դէպի գերեզմանատունը։ Երեւի, այնտեղ էր նրանց օթեւանը, մեռելների մօտ։ Կենդանի մարդիկ այդ թշուառներին իրանց բնակարաններում տեղ չեն տալիս։ Խորշում են բոցաներից...

Բայց որքան ուրախացաւ Հիւրրին, երբ տեսաւ մեզ։ Ես չէի կարողանում մոռանալ այն սիրուն ժպիտը, որ երեւաց նրա արեւակէզ, սեւացած դէմքի վրայ։ Բայց ի՞նչու էր այժմ նա այնպէս վատ հագնուած։ Նա այլ եւս գոյն – գգոյն, խայտաճամուկ հագուստը չունէր, որ տեսել էի նրա վրայ Ս. Տիրամօր տօնախմբութեան ժամանակ։ Խեղճ աղջիկ, թափառական կեանքը նրա վրայ եւս արել էր իր դժբախտ ազդեցութիւնը։ Հագուստը բոլորովին մաշուած էր. մաշուած էին եւ փոքրիկ տրեխները, որ կապել էր իր սանց գուլպայի ոտներին։ Երեւում էր, որ շատ հեռու տեղից էին եկել ։

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԻՊՐՈՍԻ մէջ բրիտանական ուժերը կը-րակ բացին երեք հազարի հասնող Յոյնե-րու բազմութեան մը վրայ՝ երբ անգլիա-ցի զինուոր մը յարձակում կրեց։ Երի-տասարդ Յոյն մը սպաննուեցաւ եւ ուրիշ մը ծանրօրէն վիրաւորուեցաւ, կը հա-ղորդեն պաշտօնապէս։ Յոյներու համա-ձայն՝ միջադէպը պատահած է, երբ զին-ուորները փորձած են ձերբակալութիւն-ներ կատարել։ Մակարիոս Արք. Անգ-լիացիներուն առաջարկեց, որ խորհրդա-րանական յանձնախումբ մը կազմուի՝ քննութիւններ կատարելու համար կղզ-ւին մէջ։ Յունաստանի Վարչապետ Գա-րամանլիս իր կարգին կոչ մը ըրաւ՝ որ Կիպրոսի Յոյները հանդարտին։

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ կը հաստատուի թէ Քու-վէյթ պիտի չյարի Արաբական Միացեալ Հանրապետութեան։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մայրաքաղաքին մէջ «Ազգ. Փրկութեան Կոմիտէ» մը Թուրքիներ ցրուեց՝ ժողովուրդը հրաւիրելով որ ի-րաքի նման յեղափոխութիւն մը ընէ։ Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց երկու հո-գի, որմէ ետք յայտարարուեցաւ թէ Թուրքիներու հեղինակները «ոչ Թուրք ուսանողներ» են։ Միւս կողմէ ժողովր-դական – Հանրապետական կուսակցու-թեան երեսփոխանները անգամ մը եւս պահանջեցին որ Օգոստոս 27ին գումար-ուի Խորհրդարանը։

ՄԱՌԵՇԱԼ ԹԻԹՕ, Հնդկաստանի Վար-չապետ Նեհրուին ղրկեց նամակ մը, ուր կ՚առաջարկէ որ ՄԱԿի Ընդհանուր Ժողո-վը գումարուի՝ քննելու համար Միջին Ա-րեւելքի տագնապը։

ԹԻԲԵԹԻ մէջ կատաղի բախում մը պատահեցաւ Չինացիներու եւ Թիպեթցի-ներու միջեւ. յիսուն հազար Չինացիներ եւ 15 հազար Թիպեթցիներ սպաննուեցան կռիւներու ընթացքին։

ԽՄՐԱՑԵԱԼ Վարչապետը՝ Պէն Կուրիոն, նամակ մը գրած էր Խրուշչեւի, որ միջա-մտութիւն մը ընէ՝ Նասր – Պէն Կուրիոն հանդիպումի մը համար։ Գահիրէի մէջ կը յայտարարեն, թէ այդ խնդրանքը մերժուած է, որովհետեւ Նասր եւ Խրուշ-չեւ գիտեն թէ Իսրայէլը «աշխարհակալ-ներու կամրջագլուխն» է Միջին Արեւել-քի մէջ։

ԱՄՄԱՆԻ մէջ կը յայտարարուի, թէ հաւանական է որ Միացեալ Նահանգները տնտեսական նոր օգնութիւն մը ընեն Յոր-դանանի, բայց ամերիկեան բանակներ պիտի չզրկուին Հիւսէյն Թագաւորի պաշտպանութեան համար։

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Նախկին Ծաղմիկներու Կոմիտէի նախագահ մառէշալ Վասիլիեւ-քի հրաժարեցաւ իր պատօնէն՝ «առող-ջական» պատճառներով. նոյն պաշտօնը յանձնուեցաւ մառէշալ Մերեցքովի։

ԱԼԺԷԻ ՄԷՋ «Ֆրանս – Օպսերվաթէօր» եւ «Քանաա Անչէնէ» գրաւուեցան աղջի օր։

ՕՄԱՆԻ «ազգայնականները» կը շարու-նակեն անհաւեկչական իրենց գործունէու-թիւնը. աղջի օր ուժանակով պայթեցու-ցին քարիւղի ընկերութեան մը գրասեն-եակը։ Բրիտանական կառավարութիւնը որոշեց զօրացնել Օմանի իր ուժերը։

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ ըմբոստները կը շա-րունակեն իրենց գործունէութիւնը. Օ-րանի եւ Ալժերուայի մէջ բանակին հետ պատահած բախումներու ընթացքին 28 ապստամբներ սպաննուեցան։ Գրաւուած են բազմաթիւ զէնքեր։

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Նալպէնթեան եւ Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Սվաճեան ցա-ւով կը ծանուցանեն իրենց սիրեցեալ ազ-գականին՝

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱԶԱՐԷԹԵԱՆԻ

մահը որ տեղի ունեցաւ Յուլիս 31ին Ա-պըվիլ, 62 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը երկուշաբթի, Օգոստոս 4ին, ժամը 10.45 Ապըվիլ։ Հաւաքուիլ Օթէլ – Տիէօ։

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

ՆՈՒԷՐ

Գ. Օննիկ Եկանեան իր ծնողքին յիշա-տակին տասը հազար ֆրանք կը նուիրէ հանգստեան տուներուն։ (Ստանալ «Յա-ռաջ»էն։

Օր. ՌՈԶԻԿ ԻՆՃԷԵԱՆ
ՂԱԶԱՐ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ
Ամուսնացած

Կնքահայրութեամբ Տէր եւ Տիկին Սար-գիս Կիւմիւշլեանի։

Կրընոպլը 26 Յուլիս, 1958

×

Այս առթիւ հետեւեալ նուիրատուու-թիւնները եղած են.—

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՖՈՆՏԻՆ.— Գ. Գ. Սարգիս Կիւմիւշեան հինգ հազար ֆր., Ղազար Մարտիրոսեան երեք հազար, Արրահամ Մարտիրոսեան 2500, Ղազարոս Գապաքճեան (Փարիզ) 2000, Մանուկ Մանուկեան (Սէնթ Էթիէն) 3000, գու-մար 15.500 Ֆրանք։

Կրընոպլի Կապ. խաչի դպրոցի փոնտին. Գ. Յարութիւն Թիւթիւնճեան հինգ հա-զար, Տէր եւ Տիկին Ա. Մարտիրոսեան երեք հազար, Գ. Գարոյր Միսքճեան եր-կու հազար, գումար 10.000 Ֆրանք։

Կրընոպլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղին. Գ. Գ. Ղազար Մարտիրոսեան, Արրահամ Մարտիրոսեան, Մարի Քիւրքճեան երկու հազարական, Գ. Գ. Ռ. Քիւրքճեան, Լա-ետրիս, Սալախանեան, Սիմոնեան հազա-րական, Մարիօ Գոմպ 1500, Տիկին Վ. Ինճէեան, Գ. Գ. Լեւոն Գաթաքճեան, Շրըրվա հազարական, գումար՝ 14.500։

Կրընոպլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին.— Օր. Ալիս Մարտիրոսեան հազար, Գ. Ռի-շար հազար ֆրանք։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր ենթ. ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ա. Պետիկեանի իրենց եղբօր՝ Հայկ Պե-տիկեանի մահուան առթիւ։ Նոյն առթիւ Սէնթ Անթուանի ընկեր Կարօ ենթ. ցա-ւակցութիւն կը յայտնէ ընկեր Ա. Պետիկ-եանի եւ ընտանիքին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր Եկեղեցիի վարչութիւնը շնորհա-կալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկե-պսակի հետեւեալ նուէրները, ողբացեալ Գ. Երուանդ Մկրտիչեանի մահուան ա-ռիթով.— Գ. Գ. Արծրունի Զրրաշեան երկու հազար ֆրանք, ոսկերիչ Յակոբ Փափազեան հազար, Բարսեղ Մաշոյեան հազար (հայերէնի դասընթացքին)։

×

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ողբացեալ Գ. Երուանդ Մկրտիչեանի մահուան առիթով փոխան ծաղկեպսակի Գ. Միհրան Հացագործեան Մոնմորանսիի եւ Անտիյի Ծերանոցներուն կը նուիրէ 2500ական ֆրանք։ Նոյն առիթով եւ նոյն նպատակով Գ. Դանիէլ Եղիշէեան Հայ-Բոյժին կը նուիրէ հազար ֆր.։ Ստանալ «Յառաջ»էն։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 1958 – 1959 տարեշրջանի արձանագրու-թիւնները սկսած են. ամէն անոնք որ կը փափաքին ղրկել իրենց զաւակները, պէտք է փութան այժմէն իսկ դիմում ընել հաս-տատութեան տնօրէնութեան։

Վարժարանին նպատակն է՝ պատրաս-տել միջնակարգ ուսման պաշարով օժ-տուած եւ հայեցի դաստիարակութիւն ստացած ճշմարիտ Հայուհիներու սերունդ մը։

Դպրոցասէրի ուսման ծրագիրը կ՚ընդ-գրկէ երկու ուրոյն բաժիններ.—

Ա.— Ֆրանսականը, որ տառացիօրէն կը հետեւի պետական լիսէներու արդիա-կան բաժնի պաշտօնական ծրագրին — անգլերէն եւ սպաներէն լեզուներով — կը պատրաստէ պըրվէի եւ քալորէայի։

Բ.— Հայկականը որ կ՚օժտէ սանուհի-ները հայագիտական ծանօթութիւննե-րով, հայ լեզուի, գրականութեան, հայ կրօնի եւ պատմութեան, Հայաստանի աշ-խարհագրութեան մարզերուն մէջ։

Աշակերտուհիներ կ՚ընդունուին ութ տարեկանէն սկսեալ։ Տարեվճարն է 150000 ֆրանք, վճարելի եռամսեայ եւ կանխիկ։

Աւելի մանրամասնութիւններու համար դիմել հաստատութեան տնօրէնութեան։ 1 Պուլըվար տիւ Նօր, Լը Րէնսի։ Հեռա-ձայն Լը Րէնսի 172։

Հաղորդակց.— էկլիզ տը Բանթէնէն առնել 146 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Րէնսի Փավիյեօն։

Հերոսներու Օրը

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Վալանսի Շրջ. կոմիտէն կը տօնէ խանասորի արշաւանքին 61րդ տա-րեդարձը։

Մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սե-րունդի Շ. Միսաքեան խումբին։

Այս Կիրակի ամբողջ օրը Սէն Փէրէի Մայրապետներուն վանքին մօտը, զովա-սուն անտառին մէջ։

Կը նախագահէ ընկեր Յ. ԿՕՇԿԱՐԵԱՆ։

Գեղարուեստական բաժին Նոր Սերուն-դի կողմէ, երգ, արտասանութիւն, հայ-կական շուրջպար եւ եւրոպական պարեր։

Տեղւոյն վրայ կը գտնէք առատ ուտելիք եւ զով ըմպելիներ։

Ծանօթ.— Օթօքառ առնել Ասիւրանս Միւթիէլին առջեւէն, իջնել Սէն Փէրէ։

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ՝ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻՒ

Արձակուրդի առթիւ կը խնդրուի մեր այն բաժանորդներէն, որոնք կը փափաքին իրենց հասցէն փոխել, հարիւր Ֆրանք ղրկել վարչութեան, ինչպէս նաեւ՝ նորին հետ, իրենց նախկին հասցէն։

Կը խնդրուի հեռաձայնով չյայտնել նը-ման փոփոխութիւններ, այլ՝ միայն գը-րաւոր։ Շնորհակալութեամբ՝

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

Բ. խումբը Փարիզէն կը մեկնի Օգոս-տոս վերջին, Կառ տը Լիոն գտնուիլ ոչ ա-ւելի կանուխ քան ժամը ճիշդ 22, որ-պէսզի կարելի ըլլայ անմիջապէս ներս մտնել։ Հաւաքատեղի Փլաս տը Լ՚Օռլօժ։ Լիոնի շրջանի պզտիկներու մեկնում 4 Օգոստոսին։ Ժամը ճիշդ 16ին գտնուիլ Փէռաշի կայարանի ժամացոյցին տակ։

ՎԱՐՁՈՒ Է

Օդափոխութեան համար Մարսէյլի մէջ, կեդրոնը, երեք սենեակ, խոհանոց, հազար ֆրանք օրական։ Գրել՝ Խաչերեան

9, Rue Nationale, Marseille

Imprimé sur les presses du journal HARATCH
—— 17. Rue Bleue. 17 – PARIS (9e) ——

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ ենթակո-միտէները, ուր իւրաքանչիւր ընկերոջ ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Զաւարեան, Ակնունի, Համազասպ եւ Գէորգ Չաւուշ, Այս Շաբաթ, ժամը21ին։

Նիկոլ – Դուման, Վռամեան եւ Արամ Այս Կիրակի, կէսօրէ վերջ։

Մուրատ, Քրիստափոր եւ Հայաստան 9 Օգոստոս Շաբաթ, ժամը 21ին։

Թաթուլ, Ընկեր Կարօ, 10 Օգոստոս, Կիրակի կէսօրէ վերջ։

Վարանդեան, Ընկ. Յ. Օ.ի բնակարա-նը 11 Օգոստոս, երկուշաբթի իրիկուն։

Այս բոլոր ժողովներուն ներկայ կ՚ըլլան Շրջ. ժողովի պատգամաւոր ընկերները։

ԼԻՈՆ — Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կո-միտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բո-լոր ընկերները, այս Ուրբաթ, ժամը 20.30ին, Յոյներու սրահը։ Կարեւոր օ-րակարգ։

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ — Հ. Յ. Դ. «Անտոք» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Շա-բաթ, ժամը 21ին, հայ մատրան մէջ։

Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը ան-հրաժեշտ է։

ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ՕԳՈՍՏՈՍԻ ՎԵՐՋԸ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ
Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ (Թիւ 199 – 200, Յուլիս – Օգոստոս) — Նորին Վեհափա-ռութիւն Աշխատանքը (Շ. Նարդունի). — Կեղծ ժանտախտը Հայաստանի մէջ (Տքթ. Յովասափեան) — Կիները աւրերէն աւելի երկար կ՚ապրին (Տօքթ. Ռօսթամ) — Ե-րեւակայութեամբ հիւանդ (Տօքթ. Գա-լուստեան) — Ինչէ՞ն մեռաւ (Փրոֆ. Սի-մոնէն) — Մարզական բնախօսութիւն (Տօքթ. Նաւասարդ) — Մատենիկ իմաս-տութեան — Աղբ (Նարդեան Բժշկական Բառարան) — Ջուրով բուժումը (Տօքթ. Պուքէ) — Արեւի լոգանք (Տօքթ. Սերոբեան) — Արաս – Թուման (Բժշկ. Աշխարհագրական Բառարան) — Երախա-յին առողջութեան նշանները (Տօքթ. Նի-զէ) — Գարեջուր (Տօքթ. Քօրոն) — Ի՞նչպէս օգնել կայծակնահարին (Խա-չունի)։

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԿՈՒԶՈՒԻ

Երկու վկայեալ հիւանդապահուհիներ կ՚ուզուին հայկական զոյգ ծերանոցնե-րուն համար (Անտիյի եւ Մոնմորանսի)։ Ներկայանալ ամէն օր Աղքատախնամի գրասենեակը՝ 32 րիւ տը Թրէվիզ, Փա-րիզ (9)։

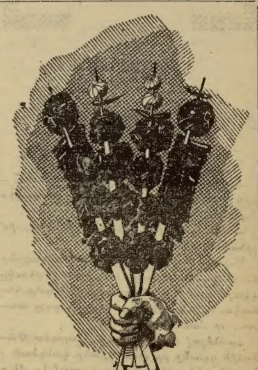

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 Téléph. : PRO. 86 - 60

R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3500 ֆր. վեցամսեայ 1900

Արտասահման՝ տարեկան 4000 ֆրանք : Հատը 15 ֆր.

ԿԻՐԱԿԻ 3 ՕԳՈՍՏՈՍ

DIMANCHE 3 AOUT 1958

34ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8259 34EME ANNÉE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 14ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4060

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՊՐԻ՜Ն ՄԵՐ ԽԱՉՈՒՀԻՆԵՐԸ

Մինչ Փարիզէն ու գաւառէն Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի տղաքն ու աղջիկները խումբերով կը հասնին Փալաւասի լիճին գեղածիծաղ ափերը, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Պէլֆոնթէնի օդափոխութեան կայանը վաղը՝ երկուշաբթի կ'ընդունի իր երկրորդ կարաւանը ։

Այսպէս ուրեմն, ամառուան եղանակը հնարաւորութիւն կու տայ հարիւրաւոր չափահաս ու անչափահաս հայորդիներու ո՛չ միայն մաքուր օդ ծծելու եւ կազդուրուելու քաղաքներու մխորէն հեռու՝ բնութեան սքանչելիքներով եւ ակնապարար տեսարաններով օժտուած վայրերու մէջ, այլ ամբողջ ամիս մը վայելելու հայաշունչ միջավայրի մը քաղցրութիւնները ։

Երեսուն տարեկան է արդէն Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը, որուն հիմը դրուեցաւ Փարիզի մէջ 1928ին՝ ողբացեալ Արշակ Ջամալեանի կողմէ՝ իբրեւ մասնաճիւղ Ամերիկայի Հայ Կարմիր Խաչին ։

Այնուապետական Փարիզը ունէր արդէն Հայ Կարմիր Խաչ մը, որ Հայաստանի Հանրապետութեան ազատ օրերուն դեղօրայք կը ղրկէր դէպի հայրենիք ։

Այս «Խաչ»ը չէր կրցած դուրս ելլել իր նեղ շրջանակէն՝ դառնալու համար ժողովրդական կազմակերպութիւն մը ։

Նորակազմ «Կարմիր Խաչ»ին վերապահուած էր այդ ։

Սկիզբի տարիներու «կարմիր» յորջորջումը յետագային վերածուեցաւ «Կապոյտ»ի՝ չշփոթուելու համար այնուական տեսակներու համանուն «խաչ»ին հետ ։ Ամերիկայի Հայ Կարմիր Խաչն ալ դարձաւ « Հայ Օգնութեան Միութիւն » ։ Անկախ պետականութենէ զուրկ ազգերը իրաւունք չունին կազմելու ինքնուրոյն «Կարմիր Խաչ»եր, որ կապուած ըլլան Ժընեւի միջազգային կեդրոնին ։ —

Ուստի նոյն նպատակին ծառայող հայկական կազմակերպութիւնները համաձայն երկրի կը կոչուին «Հայ Օգնութեան Մարմին» (Ամերիկա), «Գթութեան Խաչ» (Սուրիա – Լիբանան), «Օգնութեան Խաչ» (Եգիպտոս), «Հայ Կարօտելոց Խնամակալութիւն» (Իրաք) եւ «Կապոյտ Խաչ» (Ֆրանսա) ։

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը իր հիմնադրութեան առաջին օրէն սկսեալ խոր արմատ ձգեց մեր գաղութին մէջ՝ Փարիզէն մինչեւ գաւառի բոլոր հայաշատ կեդրոնները ։

Կապոյտ Խաչի մեր քոյրերը հիւանդներու եւ աղքատներու արցունքները սրբելէ զատ՝ ստանձնած են նուիրական պարտականութիւն մը, — ազգապահպանում ։

Ու ազգապահպանում կը նշանակէ հայկական ոգի ներշնչել մեր նորայոյս սերունդին ։ —

Հայերէնի դասընթացքները ուրիշ մէկ երեսն են իր գործունէութեան, արժանի ամէն գնահատանքի ։

Իսկ մանուկներու Օդափոխութեան Կայանը — մանաւանդ վերջին տասնամեակին — բացառիկ ճիգ եւ զոհողութիւն պարտադրած է իրեն ։

Սեփականատէր դարձած ընդարձակ շէնքի մը՝ Ժիւրայի գեղատեսիլ բարձունքներուն վրայ՝ Կապոյտ Խաչը տարուէ տարի մեծ ծախքեր կ'ընէ անոր նորոգութեան ու կահաւորման համար ։ Որպէսզի աւելի հանգստաւէտ պայմաններ ապահովէ իր խնամքին յանձնուած հայ մանուկներուն ու աղջնակներուն ։

Զաւակները տուն կը վերադառնան՝ թրծուած հայկական ոգիով, իրենց հետ տանելով հայերէն լեզուի եւ ազգային երգերու գեղեցիկ պաշար մը ։ Ու անմոռանալի, քաղցր յիշատակներ ։

Ապրի՜ն մեր Խաչուհիները ։

[illegible]

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՆԱԿՆԿԱԼ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

ԵՐԿՈՒ ՌՈՒՄԲԵՐ ՊԱՅԹԵՑԱՆ

•

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՆՈՐ ՈՒԺԵՐ ՑԱՄԱՔ ԵԼԱՆ

Զօր. Շեհապի ընտրութեան յաջորդած 24 ժամուան հանդարտութիւնը Պէյրութի մէջ խանգարուեցաւ երկու ռումբերու պայթիւնով ։

Ուրբաթ կէսօրին յաջորդաբար պայթեցան երկու ռումբեր՝ խանութի մը մէջ ։ Բազմաթիւ վաճառատուներ քարուքանդ եղան եւ հսկայ շէնքը մեծապէս վնասուեցաւ ։ Հրդեհ մը ծայր տուաւ՝ բայց կարճ ժամանակի մէջ կարելի եղաւ առաջքն առնել ։ Երկու հոգի սպաննուեցաւ. բազմաթիւ ծանր վիրաւորներ կան ։

Այս ոճրափորձը ծանր ազդեցութիւն գործեց մայրաքաղաքին մէջ, ուր կը մտածէին թէ Զօրավարին ընտրութենէն ետք ամէն ինչ կարգի պիտի գրուի եւ խաղաղութիւնը վերահաստատուի երկրին մէջ ։

Երկու պայթիւններէն ետք Պէյրութի հրապարակը, որ կը յորդէր երջանիկ մարդերով, քանի մը վայրկեանի մէջ պարպուեցաւ, մինչ վաճառորդները փակեցին իրենց երկաթեայ դուռները ։

Այսուհանդերձ, կը կարծուի թէ այս ոճրափորձը ապստամբութեան պարագլուխներուն կողմէ հրահանգուած չէր ։ Հաւանական է որ ռումբերը արձակողները «անկախ» ըմբոստներ են, որոնք գոհ չեն մնացած Շեհապի ընտրութենէն ։

Նախագահ Շամուն կը մտածէ պաշտօնական այցելութիւն մը տալ Միացեալ Նահանգներ ։ Մինչեւ Սեպտեմբեր 23, երկրին օրինաւոր ղեկավարն է ան եւ հրաժարելու նպատակ չունի ։ Ապստամբները զէնքերը վար չեն դներ, այնքան ատեն որ Շամուն չէ մեկնած ։ Ընդհակառակն, հաւանական է որ Սամի Սոլհի կառավարութիւնը հրաժարի, քանի որ Վարչապետը դէմ էր Զօրավարին ընտրութեան ։ Առջի օր դահլիճը յաջորդաբար երկու ժողով գումարեց, բայց եզրակացութեան մը չկրցաւ հասնիլ ։

Շեհապի ընտրութիւնը գոհունակութեամբ ընդունուած է որքան Պէյրութի, նոյնքան Եգիպտոսի մէջ, ուր մամուլը կը յայտարարէ թէ երկու ամիս առաջ զօրավարին թեկնածութիւնը Ամերիկացիներուն առաջարկուած էր Նախագահ Նասրի կողմէ ։ Եթէ սուրիական մամուլը համեմատաբար աւելի վերապահ է, յորդանանեան շրջանակները, ընդհակառակն, մեծապէս գոհ են ընտրութեան արդիւնքէն ։

Գահիրէի թերթերը աւելի առաջ կ'երթան, յայտարարելով թէ Շեհապի ընտրութիւնը արաբական աշխարհի պատմութեան մէջ պիտի մնայ իբրեւ «դարձի կէտը», որովհետեւ ան Նասրի պաշտպանած թեկնածուն էր ։ «Ալ Ախպար» կը գրէ — Պ. Տըլըսին արձանը պէտք է բարձրացնենք, որուն վրայ պէտք է արձանագրել. «Ան օժանդակեց արաբական ազգայնականութեան յաղթանակին» ։

Միւս կողմէ ըմբոստներու գաղտնի ռատիոկայանը կոչ մը ըրաւ, շեշտելով թէ ապստամբները իրենց դիրքերուն վրայ ամուր պէտք է կենան՝ այնքան ատեն որ իրենց հետապնդած նպատակները չեն իրականացած ։

Լիբանանի ամերիկեան բանակին բանբերը յայտարարեց թէ նոր ուժեր ցամաք ելան ։ Զինուոր եւ ռազմամթերք ։ Փոխադրական առաջին նաւը Պէյրութի նաւահանգիստ [illegible] ու սպարպեց 1800 զին–ուոր եւ բանակին մատակարարութեան համար պէտք եղած պիտոյքներ ։ Ոչ մէկ ճշդում եղաւ նոր ուժերու թիւին մասին, բայց բանբերը յայտարարեց թէ ցամաքահանումը պիտի շարունակուի յաջորդաբար քանի մը օրերու ընթացքին ։

Ամերիկեան ուժերը կեդրոնացած են մինչեւ Խալտէի օդակայանին շրջակայքը եւ Անթիլիասի ծովափը ։ Ինչպէս կը գրէ «Ֆիկարօ», տարօրինակ է նոր ուժերու ժամանումը, այն ատեն՝ երբ Տըլըս կը յայտարարէ թէ ամերիկեան բանակը պիտի հեռանայ Լիբանանէն ։

× Պէյրութի կառավարութիւնը յայտարարեց թէ որոշած է ճանչնալ Իրաքի Հանրապետութիւնը ։ Արտաքին նախարար Մալիք նամակ մը ղրկեց Իրաքի նոր վարչապետ Քասըմի, «ապահովութեան մաղթանքներ» ընելով ։

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԺՈՂՈՎԸ

Նախագահ Այզընհաուըրի պատասխանը Մոսկուա հասնելէն ետք՝ ՄԱԿի անգլիական եւ ամերիկեան պատգամաւորները առաջարկեցին որ Օգոստոս 12ին գումարուի Ապահովութեան Խորհուրդին ժողովը ։ Օգոստոս ամսուան համար Խորհուրդին նախագահն է Ժորժ Փիքօ, որ անգլօ–ամերիկեան առաջարկին վրայ ժողովի [illegible]

Այս առաջարկէն քանի մը ժամ առաջ Համըրշըլտի բանբերը յայտարարած էր, թէ շատ աւելի նպատակայարմար է, որ Մեծերու ժողովը գումարուի ՄԱԿի Նիւ Եորքի կեդրոնատեղիին մէջ ։

Մոսկուայի մէջ Այզընհաուըրի նամակին հրապարակումէն ետք, այլեւս յստակ է, թէ Անգլիա եւ Ամերիկա որդեգրած են նոյն ուղեգիծը, սպասելով որ Զօր. Տը Կոլն ալ վերջնապէս միանայ իրենց. բայց, ինչպէս յայտարարած էր Միացեալ Նահանգներու Արտաքին նախարար Տըլըս, եթէ Ֆրանսայի Վարչապետը չմիանայ իրենց՝ Մեծերու ժողովը պիտի գումարեն առանց Տը Կոլի ։ Այս պարագան մեծ աղմուկ ստեղծած է անգլօ-ամերիկեան մամուլին մէջ ։

« Թայմզ » (անկախ) կը գրէ — Ֆրանսական պատասխանը թոյլ կու տայ Խըրուշչեւի՝ որ խաղայ մեր տարակարծութեանց վրայ ։

« Տէյլի Թելեկրաֆ» (պահպանողական) կը գրէ, թէ հաւանական է որ Խրուշչեւ Արտաքին նախարար Գրոմիկօն ղրկէ Նիւ Եորք՝ Այզընհաուըրի եւ Մաքմիլլընի հետ ժողով մը գումարելու եւ ինք երթայ Ժընեւ՝ Տը Կոլին հանդիպելու համար, թերեւս՝ Նեհրուի հետ ։

«Նիւ Եորք Հերըլտ Թրիպիւն» կը գրէ. — Զօրավար Տը Կոլի առաջարկը մեր լաւագոյն շահերուն արտայայտութիւնն է ։

(Լուրերու շար.ը կարդ[illegible])

Օրը Օրին

ԱՄԱՆ ՄԸ ՍԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

— Կարդացի՞ր օրուան ամէնէն կարեւոր լուրը ···

— Կոլտմայնի — ներողութիւն — Կոլտփայնի բաշխած նուէրներուն մասի՞ն է ակնարկութիւնդ ···

— Ո՛չ··· Օդանաւին լուրը ···

— Ո՞ր օդանաւին ···

— Եղբայր, ամերիկեան օդանաւը, որ Հայաստան վար իջաւ ։

— Այո՛, բայց այդ լուրը հինցաւ, նոր ցաւին կը սպասենք ···

— Ինչպէ՞ս թէ հինցաւ··· Դուն այդ լուրէն ի՞նչ եզրակացութիւն հանեցիր···

— Եզրակացութի՞ւն··· Ըսեմ ։ Բոլշեւիկեան վարչաձեւին տակ. նոյնիսկ Հայը, երբեմն, վայրենի կը դառնայ ··· Մեր գիւղացիները սաւառնորդներուն վրայ յարձակելու եւ ծեծելու իրաւունք չունէին ··· Շատ սխալ բան մը ըրին ··· Ամօ՛թ իրենց··· Հայ քրիստոնեան ինկածին գլխուն չի զարներ ···

— Ատ ըսածներդ ճիշդ են, բայց ուշադրութենէդ վրիպեր է ամէնէն կարեւորը ···

— Այսի՞նքն···

— «Այսինքն»ը կա՞յ, եղբայր ···

Լրագիրը իմ աչքերովս կարդա՛···Լուր բառածին ուղղ ու ծուծը քամելու ես ··· Դուն այդ սովորութիւնը չունիս ···

— « Խորողութիւնը » ըսես, աւելի ճիշդ բառ մը գործածած կ'ըլլաս ···

— Ձուզեցի քեզ վիրաւորել ···

— Վիրաւորուելու վարժուած ենք··· Ձե՞ս տեսներ, զոյնզզոյն օձեր ամէն օր մեզ կը վիրաւորեն ։ Ո՞ւր էինք ···

— Եղբայր, այդ լուրին ամէնէն հիմնական մասը այն է որ երբ հայ գիւղացիները կը համոզուին որ սաւառնորդները Ամերիկացի են, այսինքն քրիստոնեայ, կը գգուան իրենց ըրածին համար եւ ալ չեն ծեծեր··· Աւելի շա՛տ աղուոր երեւոյթ է ···

— Գէշ չէ···

— Վա՛յ··· Ա՞տ ինչ ըսել է··· Ուրեմն դուն այդ երեւոյթին հոգին չես թափանցեր ···

— Եթէ բացատրես, կարելի է թափանցեմ ···

— Եղբայր, այդ գիւղացիները ինչո՞ւ յարձակեցան այդ տղոցը վրայ ···

— Մեր թերթին գրածը ինծի մի՛ ծախեր··· Թուրք կարծեր են ու ծեծեր են··· Երբ հասկցեր են որ Թուրք չեն, ազատ ձգեր են ···

— Ատ ատանկ է··· Բայց այս խնդրին ծայրը ո՞ւր կը հասնի ···

— Մէկ ծայրը Մոսկուա, միւս ծայրը Ուաշինկթըն ···

— Չեղա՛ւ ···

— Եղածը ըսէ···

— Ըսեմ··· Կը նշանակէ որ Երեւան նստած մեր ազգը, մինչեւ այսօր ալ իր սրտին մէջ, անկիւն մը յատկացուցած է դուրսի մեծ ազգերուն համար ···

— Մեր թերթը ատիկա ալ գրած էր ·· Նոր ըսելիք մը ունի՞ս ։

— Նոր ըսելի՞ք ··· Լա՛ւ··· Չես կարծեր որ մեր գիւղացիներուն այս մարդասիրութիւնը վերջ ի վերջոյ մեր քաղաքական դատին համար նպաստաւոր ըլլայ ···

— Ուրկէ՛ ուր գացիր, մա՛րդ Աստուծոյ··· Օդանաւը ո՛ւր, մեր դատը ուր···

— Հա՛, հիմա, տեսա՞ր որ դուն քաղաքականութենէ բան չես հասկնար եղեր ···

— Ամօթ չէ, չեմ հասկնար ··· Հասկցուր նայիմ ···

— Նայէ՛ սրտեղը ··· Մեր գիւղացիներուն աս հաւատարիմ սէրը այս տեղուանքի քրիստոնեաներուն հանդէպ, երբեք պիտի չմոռցուի ։ Ու երբ մեր խնդիրը նորէն սեղանի վրայ գայ, Այք մը կամ Մէքմիլըն մը ոտքի պիտի ցատկեն եւ մեզի ի նպաստ ճառ պիտի խօսին ···

— Օ՜, ուրեմն երբ ճառ խօսելու սկըսին, կը փրկուինք ··· Սիրելիս, մենք՝ ութսուն տարին անցաւ որ խենթի պէս կը սիրենք այս տեղուանքի քրիստոնեաները, բայց տեղ մըն ալ չենք հասեր ···

— Ես քեզի պէս յոռետես մարդ չեմ տեսեր ··· Ըսել է որ մեր գիւղացիին ցոյց տուած այս սէ՞րն ալ բանի մը ծառայած պիտի չըլլայ ·

— Ո՛չ··· Որովհետեւ քրիստոնեայ կոչուած այս աշխարհը, աման մը սերի համար, քու անսահման սէրդ իր ոտքին տակ կ'առնէ ··· Զառա՞ւ 1923ին···

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

"ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ"

Թիւրիմացութիւն մը առեղծուած է այս հատորին շուրջ։

Երբ յայտարարուեցաւ թէ ժողովածու մը պիտի կազմուի՝ հաւաքելով Շ. Միսաքեանի քերթուածները, պատմուածքները, գրական ուսումնասիրութիւնները, ճանապարհորդական տպաւորութիւնները, որոնք լոյս տեսած են այս ու այն կողմ, ցանուցրիւ, անոնց միացնելով փունջ մը խմբագրականներ, կարծուեցաւ թէ հատորը, որ լոյս տեսաւ դեռ նոր, կը բովանդակէ միայն ինչ որ հրատարակուած է արդէն։

Այսպէս, նոր գործ մը, «Օրեր եւ ժամեր», որով խորագրուած է ամբողջ հատորը, երբ ժողովածուին տուաւ իր անունը՝ կարծես կորսնցուց իր կուսութիւնը, այն տպաւորութիւնը թողլով, ի վերջոյ թէ անտիպ ոչինչ կայ այս գրքին մէջ։

Այս թիւրիմացութեամբ՝ ժողովածուին կազմութիւնը կը կապուի նիւթերու որոշ քնտրութեան մը։ Այլապէս ինչո՞ւ կարծուէր թէ «ողբացեալը ինքն իսկ պիտի ջնջէր» ողբացեալին գրած տողերը Օրմանեանի մասին, «Օրեր եւ ժամեր» աշխատութեան մէջէն, նոյն տողերուն վերհրատարակութեան մեղքը նետելով հրատարակիչին վրայ (Մ. Գարամեան)։

«Օրեր եւ ժամեր»ը անտիպ գործ է,— պատերազմի տարիներուն սկսուած, դժբախտաբար անաւարտ։

Շ. Միսաքեան, իր կեանքին վերջալոյսին մէջ, ձեռնարկելով երկար գործի մը պատրաստութեան, ուր կը ներկայացնէ ժամանակը եւ դէմքերը, կը փորձէ տալ իր մտածման ծաղիկին պատմութիւնը։ Եւ ահա այդ փորձին մէջ կ'առնէ նաեւ ինչ որ գրած է Օրմանեանի մասին՝ երբ 23 տարեկան էր տակաւին, դէմ դիմաց դնելու համար երկու Շաւարշ Միսաքեաններ, մէկը՝ քսանը անց, միւսը՝ վաթսունը անց։

Չափահասը հիացումո՞վ կը նայի երիտասարդին։ Կը սքանչանայ «խիզախ» յանդգնութեան վրայ՝ չակերտաւոր իր իսկ բառով, մանաւանդ կատարած դատաստանին ուժին վրայ,— եւքը կը խօսինք դատաստանին իմաստին վրայ։ Հետաքրքրական է, այս էջերուն մէջ, բռնել ու սեղմել բառերը, քամելու համար այն մելամաղձոտ եւ սկեպտիկ ցօղը, որով թրջուած է չափահասին լեզուն,— յոգնութիւն մը որ միշտ անծանօթ պիտի մնայ գրախօսականներուն։

Հատորը կազմողը, նախ երիտասարդական նոյն խանդուածքով՝ զոր հայրն է տուեր իրեն, յետոյ եւ մանաւանդ պարկեշտութեամբ մը՝ զոր դրադէտը կը պահանջէ իր հրատարակիչէն, չէր կրնար ջնջել ինչ որ գրուած էր ... հրատարակուելու համար։

Ես չեմ սիրեր գրախօսականները, յաճախ ըսած եմ,— ու՛մ սանտուիչ անուանած եմ հրապարակագրութեան խոհանոցին այս համեստ աշխատաւորը։ Ընդունելով հանդերձ թէ օգտակար դեր մը կը կատարէ՝ «մտային սնունդներու» համար ախորժակ գրգռելով կամ ընթերցանութեան հրաւիրելով ժողովուրդը, գրախօսականը յաճախ կը մեռցնէ խոր պեղումներու եւ ծանր խորհրդածութիւններու պահանջը, մանաւանդ հեղինակին միտքը ընդլայնելու եւ շարունակելու միխաճ, որ գործն է քննադատին։ «Տայճըսթ»եան խոհարարութիւն՝ գրեթէ անժուր պատրաստութիւն մըն է գրախօսականին տուածը, մինչդեռ քննադատութիւնը կը պայմանաւորէ գործակցութիւն հեղինակին հետ։

Ուրեմն թոյլ տուէք ինձ ներկայացնել, գրախօսականի մը լուսանցքին վրայ, Շ. Միսաքեանի մտածման պատմութեան այդ փոքրիկ էջը, Օրմանեանի դատաստանին իմաստը։

×

Շ. Միսաքեան ունի քիլօներով ձեռագիր, խառն ի խուռն։ Ընդօրինակութիւններ, մտածումներ, ուսումնասիրական փորձեր,— ոմանք տետրակներու մէջ, ոմանք անջատ թերթերու վրայ, յաճախ ոչ սկիզբը յայտնի, ոչ ալ վերջը։

Առհասարակ դասաւորումի մարդը չէր, ոչ ալ մեթոտի։ Գիրք, պարբերաթերթ, տետրակ, ձեռագիր կը դիզէր իրարու վրայ, կը նետէր աջ ու ձախ, կը ցրուէր չուրջը։ Երբեմն նիւթեր կը հաւաքէր ու կը դնէր մեծ պահարաններու մէջ, մերթ կը հրէր դարակներու խորը։ Վա՜յ թէ փորձէիր դասաւորել, իրար կը խառնէր բոլորը։ Բայց երբեք եւ երբեք թուղթ չէր պատռեր,— մէկ էջ պատռելը, նամակ, ձեռագիր, նոյնիսկ լրագիր, կը վախցնէր զինք կարծես։ Նուիրական կը համարէր կտոր մը թուղթ, որու վրայ կը տեսնէր երկու տող՝ ձեռագիր կամ տպագիր։ Հոգի ունի, կ'ըսէր։ Ու սրբապղծութիւն կը համարէր պատռել նետել որեւէ թուղթի կտոր, կը բաւէ որ գիր տեսնէր վրան։

«Զամբիւղը», խմբագրատուներու յատուկ պատմական այդ բառը, խորհրդանշական բան մըն էր Յառաջի խմբագրատան մէջ,— Շ. Միսաքեան «զամբիւղ» չունէր՝ հակառակ իր դժուարահաճութեան եւ ... ջարդարարութեան, որ ծանօթ էր իր «կարմիր մատիտով» միայն։ Հրատարակուած ձեռագիրներն իսկ կը պահէր ամիսներով ու տարիներով։ Իր այս սովորութենէն կը մնան անուշ յիշատակներ, օրինակ՝ Օհան Կարոյի ձեռագրին պատմութիւնը (մէկ շիշ պէնէտիքթինով ծախուեցաւ... հեղինակին), Կ. Գեառուչի ... թանգարանը (հաւաքածոյ կը կազմէր Ահարոնեանի, Վարանդեանի եւ այլ ծանօթ դէմքերու հրատարակուած ձեռագիրներով, ըսելով թէ Հայաստանի թանգարանը, վաղը, պիտի փնտռէ նման ձեռագիրներ)։

Վերջապէս, Շ. Միսաքեան կը պահէր, նոյնիսկ նամակներ, որոնք, ինչպէս ամէն խմբագրութիւն կը ստանայ անպայման, կուգան իբրեւ վկայութիւն դժբախտ ու տխուր ֆոմփլէֆսներու, հոգեախտաբանական վիճակներու՝ իրենց ըսպառնալիքներով ու բազմայարկ հայհոյութիւններով։

Ունէր զօրաւոր յիշողութիւն մը, որ զինք կ'առաջնորդէր՝ գտնելու համար իր փնտռածը, ձեռագիրներու այս խառնարանին մէջ։

Ձեռագիրներու այս խառնարանին մէջէն, համբերատար ձեռք մը կամ զօրաւոր աչք մը, կը յուսամ, օր մը կրնայ դուրս հանել թանկագին էջեր՝ իրմէ կամ ուրիշներէ։

Իրմէ՝ իր յուշերուն մէջ գտայ, օրինակ, երկու վկայութիւն վէպերու մասին.

1·— Այս մէկը եւ այն միւսը, «վէպ պատերազմի մասին, երկու հատոր, հանգոյցը՝ երկու սերունդ, հայր եւ որդի»։

Աւարտա՞ծ է, կիսաւա՞րտ է, ծրագի՞ր է,— չեմ գիտեր։ Նիւթը խորապէս հետաքրքրական եւ հոգեբանական, մանաւանդ մայրութեան «քոմփլէքս»ին մասին քանի մը էջ խորհրդածութիւններով՝ արտակարգ յանդգնութեամբ,— ո՜րքան ցաւ կը պատճառէ ինձ որ հետք չգտայ այդ խորհրդածութիւններէն աւելին։

2·— Թինթոն, այս վէպին մասին տեղեկութիւն չգտայ, բայց յիշատակումէն այնպէս կը թուի թէ կիսաւարտ է։

Ուսումնասիրութեանց կարգին՝ ուշադրութիւնս գրաւեց աշխատութիւն մը, որու խորագիր կուտայ Կղերապետութիւն։

Հետք չգտայ այս գործէն եւս, որ կրնար օգտակար ըլլալ Օրմանեանի իր դատաստանին մասին։ Գրած վերջացու՞ծ էր, չեմ գիտեր։

Ծանօթ իր տեսակէտներուն, պիտի բացատրեմ թէ ինչո՛ւ չէր ջնջած ինչ որ գրած էր Օրմանեանի մասին։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱԼՊԵԱՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԱՐԻՒՆ ԿԸ ՀՈՍԷՐ ԵՐԿԻՆՔԷՆ

Վիժեկլրատը հազիւ ձգած՝ սկսանք զառնալ ու զառնալ. միայն այս վերջին շունչը վրաս դող կը բերէ, զիս խրելով անվերջանալի գլխապտոյտի մը մէջ, ուրուն ծոցին լեռներ ու գետեր, գետեր ու անտառներ, անտառներ ու ջրլիներ փաթթուած իրարու՝ կը հրջին ու կը հրջին, գինեկորոյս եւ հեւասպառ։

Այլեւս անհնարին եղաւ զատորոշել թէ ո՛ւր կը գտնուէինք, թէ Գալբանեան ո՛ր երկրին որ ծայրամասին վրայ կը շարունակէինք զառնալ ու զառնալ, ինկած իրարու վրայ, ձի ու ջորի, մարդ ու անասուն, գետ ու անտառ։

Բայց, յոգնութեան, ծարաւի, ցաւի եւ զինու այս մղձաւանջային առօրեային վերեւ կը բարձրանայ պատկեր մը որ արտակարգ է ու գերիվեր բոլորէն, թաթխուած արեամբ, մասամբ մխրճուած լեռներուն վերեւ հրդեհոտ արեղակին սկաւառակին մէջ։

Այո, այդ օր, արիւնը կը հոսէր երկինքէն։

Երեկոյեան ժամը հինգ էր. Զայնիչէի շաճեղարդ բարձունքները կը լողային ոսկեզօծ լոյսի մը մէջ. երբ տեղակալ բժիշկին ականջին հասաւ սարսափելի աղաղակը.

— Օգնութի՜ւն, կը մեռնի՜մ ...

Սպան, հրացանն առած՝ սկսաւ վազել դէպի վեր, դէպի լեռը։

Արեգակին աջ կողմէն դէպի հովիտ կը վազէր Ալպեան «Բատորէ» զօրագունդին ռազմիկներէն զէտ Գորտինը, ձախ նախաբազուկը կիսով մխրճած արեւուն սկաւառակին մէջ։

— Օգնութի՜ւն, կը մեռնի՜մ...

Ու պայթում մը անոր կռնակէն, որուն յաջորդեց մի քանի փամփուշտներու սուլումը, ապա ծանր ու ճնշիչ լռութիւնը՝ չարագուշակ ներկայութիւններով լի։

— Օգնութի՜ւն, կը մեռնի՜մ...

Տէր տեղակալը կը շարունակէր վազել դէպի վեր, դէպի Գորտինը, որ արիւնոտ նախաբազուկը մասամբ մխրճած արեւուն սկաւառակին մէջ՝ իր կարգին կը թաւալէր դէպի հովիտ, երկուքը մէկ աղաղակելով շնչասպառ եւ հեւքոտ.

— Օգնութի՜ւն, կը մեռնի՜մ...

Հոն, ուր խորանիստ երեք ժայռեր կը հակին անդունդին վերեւ՝ Գորտինը ծանրօրէն կ'իյնայ տէր տեղակալին բազուկներուն մէջ, դէմքն ու կուրծքը արեամբ թաթխուն։

Սպան զարհուրած կը նայի իր զինուորին, որուն ձախ նախաբազուկը մնացեր է առանց ձեռքի։

Կը դնէ շուրջը ու կ'աղաղակէ.

— Սոքքալ, Վալտեմարին, Սոքքալ, Վալտեմարին ...

Ոչ ոք չի լսեր անոր ձայնը. լռութիւնը անծիր է ու անըմբռնելի։

— Սոքքալ, Վալտեմարին, Սոքքալ, Վալտեմարին ...

— Տէր տեղակալ, օգնութի՜ւն, կը կը մեռնի՜մ ահա...

Երկուքը մէկ, իրարու վրայ ինկած, կը թաւալին դէպի հովիտ. բայց, ո՞ւր են զինուորները. ինչպէս չքացան այսպէս շուտ, ո՞ւր են Սոքքալն ու Վալտեմարինը՝ Լռութիւնը անոնց շուրջ անծիր է ու անըմբռնելի։

— Սեւկի, Սեւկի, բաց պատուհանդ։

Գեղանի Սեւկին կը յայտնուի լուսամուտին, թաղարին մէջ հասակ նետած վարդերու ճերմակ փունջի մը պէս։

— Ջուր եւ քացախ, Սեւկի՛։

Գորտինը կ'երկննայ օթեակին վրայ. անոր նախաբազուկը այլակերպ բան մըն է, բռնած վեր, դէպի ձեղունը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎՇՏԱԳԻՆ ՍՈՆԱԹ

Բայց երեկոյի վերջում, երբ արդէն մօտ էր մեկնելու րոպէն, իմ տատանումներին միանգամից վերջ տուեց այն տխրական զգացումը, որ ինձ համար, գուցէ նաեւ Էֆրոյի համար, կենսականօրէն անհրաժեշտ է իրար մօտենալ այդ երեկոյ. Ես վայրկենապէս անդրադարձայ որ առանց այդ քայլն անելու դուրս գնալը ամբողջ մի շաբաթ տառապանք է պատճառելու ինձ, տառապանք այն մաքից, թէ բնաւ էլ դժուար չէր պարզապէս մօտենալ եւ բարեւել Էֆրոյին։ Նա այդ րոպէին առանձին կանգնած էր լուսամուտի մօտ եւ դուրս էր նայում, այդ դիրքը յանկարծ նշանակալից թուաց եւ անակնկալ երանութեամբ ողողեց ինձ։ Եւ գրեթէ մեքենական մղումով վեր կացայ, մօտեցայ նրան և բարեւեցի։ Նա շրջուեց, մի ակնթարթ խորունկ, որոնող, կարծես յանդիմանող հայեացքով նայեց աչքերիս մէջ, յետոյ անմիջապէս զուսպ, բայց գրեթէ մտերիմ ժպտաց։

— Օ՜, դո՞ւք էք, միստր ... Ոսկանեան։

Ի՞նչպէս էք։

Նրա ձայնն այնքան քնքուշ էր ու ներքուստ բեկբեկուն։

— Գիտէ՞ք, ես շատ մտածեցի՝ անցեալ շաբաթ ձեր հօր յայտնած ցանկութեան մասին,— ասացի ես անմիջապէս, ինձ համար էլ անսպասելի կերպով, որովհետեւ ինձ թուաց թէ հէնց դրա մասին չեմ մտածել։

Էֆրոն աւելի լայն ժպտաց ու թեթեւ կարմրեց։

— Շատ հաճելի կը լինէր, պատասխանեց նա։— Ճիշդն ասած՝ ես էլ մտածել եմ։ Դուք որոշե՞լ էք թէ ինչ ենք նուագելու։

— Գուցէ դուք եւս որոշել էք ...

Ես կ'ուզենայի ձեր ցանկացածը նուագել.

— Օ՜, շնորհակալ եմ։ Կ'ուզենայի՝, որ փորձէինք Գրիկի Ֆա-մաժօրը։

— Զքնաղ գործ է,— ոգեւորուեցի ես։

Էֆրոն մեր …ոշումը յայտնեց հօրը, եւ նրա համաձայնութիւնն առնել պայմանաւորուեցինք որ շաբաթ օրը, …օրից յետոյ, ինքս գամ ու միասին գնանք Դիմանտիսի մօտ։

Հակառակ ուշ ժամին, ես գնացի Դիմանտիսի տունը։ Բայց լուսամուտից տեսայ որ նա կարդում էր դիւանի վրայ նստած. ձայն տուի եւ ուրախ, անհամբեր ներս մտայ։ Դեռ չնստած յայտնեցի որ նուագելու եմ Էֆրոյի հետ, եւ պարապելու ենք նրա տանը։

— Այստե՞ղ,— զարմացաւ Դիմանտիսը։

— Այո։ Չէ՞ որ դուք էք մեր մենտորը, ժպտացի ես։

— Հա, ինչո՞ւ չէ,— պատասխանեց Դիմանտիսը՝ նոր հասկանալու ձեւով։

— Գրիկի Ֆա-մաժօրն ենք նուագելու,— ասացի … ուրախութեամբ դիմեցի դէպի գրադարանը։

— Տեսնում եմ՝ շատ ես ոգեւորուած,— ասաց Դիմանտիսը։

Ես ոչինչ չպատասխանեցի, միայն ժպտացի՝ արագօրէն փնտռելով սոնաթան։ Ցետոյ նստեցի… եւ միասին սկսեցինք թերթել։ Ե… ինչպէս պատահեց որ նոյն վայրկեան… …այեցինք իրար աչքերի մէջ։ Դիմանտիսը մտածկոտ ժպտաց եւ յօնքերն ու գլուխը շարժեց թեթեւ տարակուսանքով։

4.

Շաբաթ օրը, որոշուած ժամին, շտապեցի Էֆրոյենց տունը։ Քայլում էի արագ, թեթեւ, հրճուագին անհամբերութեամբ։ Այն գրեթէ անհաւատալի իրողութիւնը որ Էֆրոն ինձ է սպասում եւ մենք միասին ենք լինելու, ինձ լցնում էր այնպիսի լուսայորդ բերկրանքով, որ գարնանային յետ միջօրէն յատկապէս պայծառ էր թւում, շրջապատում ամէն ինչ ժպտում էր լայնօրէն մտերիմ խնդութեամբ։ Դեռ Էֆրոյին չտեսած՝ զգում էի նրա անմիջական մօտիկութիւնը, նրա գեղեցկութիւնից ճառագայթող թաւշային ջերմութիւնը, որ ամբողջ էութեանս մէջ թափանցում էր որպէս երջանկութիւն։ Թւում էր թէ կեանքը նորոգւում է իմ մէջ, ես այլեւս այն չեմ ինչ երէկ էի, ու թէեւ ոչինչ էապէս չի փոխւում իմ շուրջը, բայց սկսւում է ինչ, որ լաւ բան որ վերջ չի ունենալու ....

Դեկորատիւ արմաւենիների կարճ ծառուղում, որ փողոցի դարպասից տանում էր դէպի տան մուտքը, հանդիպեցի Էֆրոյին, ձեռքին մի գիրք բռնած՝ գալիս էր պարտէզից, եւ հաճոյաթարմ նորութիւն էր բաց կանաչ շրջազգեստը։ Նրա ժպիտից հասկացայ որ ինձ դիմաւորում էր։ Եւ իրօք, պատասխանելով իմ բարեւին, նա ասաց.

— Ես ձեզ հեռուից տեսայ։

Ես ինձ լաւ, շատ լաւ զգացի այդ անակընկալ ժպտագին դիմաւորումից. Նոյն իսկ մի թեթեւ շփոթութիւն տիրեց ինձ։

— Կարդո՞ւմ էիք,— հարցրի՝ մի բան ասած լինելու համար։

— Այո,— պատասխանեց Էֆրոն, գիրքը բարձրացնելով ու մեղմ շիկնելով,— շատ հետաքրքրական գիրք է՝ հին յունական առասպելներ։ Դուք կարդացե՞լ էք։

Կ. ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ

(7 Շար.)

Մինչ բժիշկ սպան, ծռած իր զինուորին վրայ, կը հակաճառէ ու կը փաթթէ վէրքին՝ անոր աչքերուն առջեւ դարձեալ կը պատկերացուի լեռնային երկինքէն դէպի հովիտ թաւալող Գորտինը, ձախ նախաբազուկը կիսով մխրճած արեւուն սկաւառակին մէջ, արիւնի գոյն :

— Տէր տեղակալ, օգնութի՛ւն, կը մեռնի՜մ ահա…

Բժիշկ սպան եւ վիրաւոր Գորտինը կը սկսին քալել յառաջացած իրիկուան մէջ, բայց ո՞ւր են զինուորները․ ի՞նչպէս չքացան այդքան շուտ․ ո՞ւր են Սօքքալն ու Վալտեմարինը: Լռութիւնը անոնց շուրջ անծիր է ու անբռնաբարելի :

Ինչ գեղեցիկ, հանդստացուցիչ բան կրնայ ըլլալ մահը, կը մտածէ վիրաւոր Գորտինը :

— Ոչ, տղաս, չէ․ չկայ մահ մը՝ որ այնքան գեղեցիկ ըլլայ որքան կեանքը․ չէ :

Կը քալեն յառաջ, յիշելով պայթումն ու գնդակներուն սուլումը, յիշելով թաղարին մէջ հասակ նետած վարդերու փունջի մը պէս գեղանի Սեւկին, երբ յանկարծ շրջակայ բնութիւնը կը սկսի լեցուիլ ձեռնառումբերու ճչոցով ․

Գում, պում, վժ… պում, ճռ…

Ահաւասիկ զինուորները, ահաւասիկ Սօքքալը, ահաւասիկ Վալտեմարինը նաեւ :

Պաշարուած՝ հարթ հաւասար դաշտին մէջ, մերինները դարձեալ խաղ կը խաղան մահուան հետ, ձանձրացած կեանքէն, ձանձրացած ծարաւէն եւ անօթութենէն, ձանձրացած ամէն բանէ :

Գում, ճռ …

Բայց, ի՞նչպէս մինչեւ անոնց կը հասնի թշնամիին ձեռնառումբը, երբ անոնք պաշարուած հարթ հաւասար դաշտին մէջ, դարձեալ խաղ կը խաղան մահուան հետ, ձանձրացած կեանքէն, ձանձրացած ծարաւէն, եւ անօթութենէն, ձանձրացած ամէն բանէ :

Գում, պում, վժ… պում, ճռ…

Ըմբոստները, ծրարուած մերձակայ բարձրաբուն ծառերուն կատարին պարսատիկներով ձեռնառումբ կը տեղան մերիններուն վրայ․ վայ շունշանորդիներ…:

Գում, ճռ… պում :

— Կրակեցէք անտառին վրայ․ կրակեցէք անտառին վրա՛յ…

— Ենթասպայ Միքելէ, հրետանին անտառին վրա՛յ…

— Ենթասպայ Ճորճոյ, գնդացիրները, հրասանդները, գնդացիրները ….

Իրենց բերանները շրջանակի բռնած, լեռնային թնդանօթները կը սկսին գործել, որոտալին եւ խելակորոյս :

Գոհ, պոհ… փու… պոհ, պոհ … փու …

Մի քանի ջոկատներ, անջատուելով զօրագունդէն, կը շարժին անտառին ուղղութեամբ, ու ձեռնառումբերը կը սկսին արշաւել հողէն դէպի երկինք, երկինքէն դէպի հող :

Գում, պում, վժ… պում, ճռ…

ՀՈԳՈՒ ԵՐԱՇՏ ՉԼԻՆԻ

Երկիր հայրենի ,
Թէ ամէն տարի
Առատ չլինի
Բերքըդ ցորենի ,
Մի՛ տխրիր երբեք ,
Կը ծաղկի նոր բերք :

Թէ քո մարգերին ,
Անուշ մրգերին
Խորշակը խփի ,
Աշնան կէս ճամբին
Մի՛ տխրիր երբեք ,
Կը ծաղկի նոր բերք :

Թէ քո բիւրաւոր
Հօտերին բոլոր
Փորձանք գայ մի օր ,
Մի՛ տխրիր երբեք ,
Կը ծաղկի նոր բերք :

Թէ քո հնձանի
Փրփրուն գինին
Վարար չլինի ,
Բուրմունք չցանի ,
Մի՛ տխրիր երբեք ,
Կը ծաղկի նոր բերք :

Միայն քո հոգում
Երաշտ չլինի ,
Հոգու երաշտն է
Լոկ սարսափելի ,
Ազգ ու ցեղերին
Նա մահ կը բերի :

ՍԱՐՄԷՆ

— Կրակեցէք անտառին վրա՛յ…

Սա պարսատիկները․ վայ շունշանորդիներ ….:

Այս ընդհարումը տեւեց հազիւ թէ տասը – տասնըհինգ վայրկեան, բայց անոր վերջաւորութիւնը եղաւ այնքան խլացուցիչ եւ վայրագ՝ որ մինչեւ հիմա ականջներուս կը լսուի բոլոր հրացաններուն, զէնք – գնդացիրներուն, հրասանդներուն, համազարկներուն եւ թնդանօթներուն միահամուռ թմբկահարումը անտառաթաքոյց յելուզակներուն եւ ըմբոստներուն փախուստին վրայ, որոնք դիտուած իրենց կռնակէն, ինծի թուած էին խեղճաւկրակ մարդոց խառնիճաղանճ մը, անոնք, որոնք իրենց անփառունակ նահանջէն հազիւ տասը – տասնմէկ վայրկեաններ առաջ, մեր աչքին երեւցած էին հսկաներ անճկելի եւ անողորմ, երբ ծրարուած բարձրաբուն ծառերուն կատարին՝ իրենց ամրաձիգ պարսատիկները կը շարժէին մեր սարսափին եւ մահուան վերեւ :

Գում, պում, վժ… պում, ճռ…

Ու խումբը դարձեալ ճամբայ կ'իյնայ, Զայնիչէէն անդին, գետերէն, լեռներէն, հովիտներէն անդին, անդին մահէն եւ կեանքէն, մինչ արեւը միշտ հոն է, առկախ՝ Զայնիչէի չոճեզարդ բարձունքներուն վերեւ, Ալպեան «Բատորէ» զօրագունդին ռազմիկներէն դէտ Գորտինի արիւնը խառնած իր լաւայի պէս եռուն, անվերջանալի կրակին :

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԱՆՏՈՆ ՉԵԽՈՎԻ ԵՐԿԵՐԸ

Ֆրանսական հրատարակչական տուն մը՝ Էտիթէօր Ֆրանսէ Ռէիւնի, ձեռնարկած է Անտոն Չեխովի երկերուն հրատարակութեան: Եօթը հատոր լոյս տեսած է արդէն, — նամակներ, թատերգութիւններ, հատընտիր կտորներ եւն․: Բեմադրիչ մը որոշած է ժապաւէնի վերածել «Տափաստանը» վէպը :

Գլուխ – գործոց մըն է «Տափաստանը»: Չեխովի ամբողջ արուեստը համախմբուած է այս գործին մէջ: Չեխովի աշխարհը կարելի է գտնել յաջորդական էջերու մէջ, տրուած՝ իրեն յատուկ սրտառուչ ոճով — Վաճառորդը, մուժիկը, փոքրիկը: Յետոյ՝ միւս աշխարհը, որ հիւսուած է խոտերով եւ թռչուններով, ցանցնուած՝ ծառերով ու հովերով, անձրեւով, խորունկ գետակներով, ջրաղացներով: Հոս է որ մարդ ինքզինք կը ճանչնայ եւ կը ճանչնայ աշխարհը : Բաղդատեցէք այս գործը Թոլսթոյի «Քազաքներուն» հետ, տեսնելու համար թէ ինչպէս մէկը աշխարհէն կը հեռացնէ մարդը, Մոսկուացին՝ որ կ'ուզէ խաղաղ կեանք մը ապրիլ, բոլորէն հեռու, մինչ Անտոն Չեխով բոլորովին տարբեր է․ լայն կը բանայ իր ոճին դուռները՝ որպէս զի ամբողջ աշխարհ մը կարենայ անմիջապէս ներս մտնել: Մարդը կը դառնայ սքանչելի այն անասունը, որ կորսուած է բնութեան մէջ: «Տափաստանը» երգ մըն է․ ամէն առաւելութիւն կայ այս մեծ գործին մէջ : Չեխովի ոճը իր հազուադէպ կենսունակութիւնը գտած է այստեղ: Այս գործին մէջ, նիւթը չէ որ ուղի մը կը բանայ․ այլ՝ իր գրելու ձեւը, աշխարհը ցոյց տալու, իրականութիւնը պարզելու ոճը :

« Տափաստան»ին մէջ Չեխով մեզի ըզգալի կը դարձնէ անհուն այդ տարածութիւնը, կը ծանօթացնէ զայն: Գիտենք թէ տափաստանը անծայրածիր է, բայց ոչ թէ անոր համար՝ որ Չեխով կ'ըսէ «տափաստանը անհուն է», այլ՝ անոր համար, որ իւրաքանչիւր իր նախադասութեան, ամէն մէկ բառին մէջ՝ ան մեզի կուտայ այդ անհունին ապրումը: Ի՛նչ վազք․ եւ ինչպէ՛ս մարդ կը զգայ, թէ այդ տափաստանին մէջ իր ունեցած հանդիպումները հազուադէպ հանդիպումներ են: Դըժոխք մըն է ան, բայց աւելի մեծ՝ քան ապագայ դրախտը : «Ապրի՛լ, ապրի՛լ…» Չեխովի նախասիրած արտայայտութիւնը ամէնէն աւելի այստեղ կը ստանայ իր բովանդակ հմայքը, կ'ողողէ «Տափաստան»ին էջերը :

« Տափաստանը» միջազգային գրականութեան լաւագոյն նմոյշներէն մէկն է :

Անտոն Չեխով իրապաշտ մըն է: Կը գրէ այնպէս՝ ինչպէս կը զգայ, "դէպքերը յանկարծ կը փոխակերպուին իր գրիչին տակ, տողերը կը յաջորդեն իրարու՝ առանց աւելորդ մեկնաբանութիւններով խճողուելու, կը ձգէ որ իր ոճը խօսի՝ աւելի քան «ճառ»երը, կամովին կը մոռնայ ներկան՝ ամէն բան յիշելու համար, կը խանդավառուի զանազան դէպքերով, կը նկարագրէ ինչ որ կ'անցնի կը դառնայ իր աչքերուն առջեւ, արդարութիւնը կը գերադասէ ամէն բանի :

Անտոն Չեխովի մուժիկները կը խօսին մուժիկներու պէս, ինչպէս որ Ժիւլ Ռընարի գիւղացիները կը խօսին գիւղացիներու պէս: Ասիկա մեծ բան չէ անշուշտ, բաւական է սակայն՝ որ գրականութիւնը մօտենայ մարդուն եւ նոյնանայ անոր հետ: Թէեւ Կոկոլն ալ կարելի է յիշել այս տեսակէտէն, բայց Չեխով կը գերազանցէ բոլորը: Բարոյական դասեր չի տար ան, բայց ցոյց կուտայ բնական երեւոյթները:

Արագ կը գրէ: Կը գրէ՝ ապրելու եւ ապրեցնելու համար իր ուսերուն ծանրացած ընտանիք մը: Կը մաշի՝ աշխատելով: 25 տարեկանին՝ արդէն արիւն կը թքնէ :

Երջանկութի՞ւնը :

Բայց Չեխով կ'աճապարէ․ կ'աճապարէ՝ մահուան պատճառով, կ'աճապարէ ապրելու համար, կ'աճապարէ՝ որովհետեւ կարիքը ունի: Երջանիկ պիտի ըլլա՞յ երբեք: Իր կնոջ հետ ունեցած թղթակցութիւնը ցոյց կուտայ մարդ մը՝ որ կեանքէն առած է միայն աշխատանքի իր բաժինը, առած է այն ամէնը՝ որ մարդկային է, մինչեւ իսկ կիրքը :

Հազարումէկ ձեւերով կը դիտէ աշխարհը: Երբեմն կը կծկուի մուժիկի մը մէջ՝ դիտելու համար գիւղերը: Երբեմն վաճառորդ մըն է ան, ու կը մտնենք խրճիթ մը, կը տեսնենք տափաստանին ոչխարները՝ որոնց բուրդը կարելի է օգտագործել: Երբեմն հրեայ է ան: Երբեմն՝ պաշտօնեայ, որ գաղտնիքներ ունի եւ գերադաս է:

Չեխովի աշխարհը այնքան այլազան է, որքան իր նկարագրած դէմքերը: Բայց ամէն բանէ առաջ մարդկային է ան: Ամէնէն պարզ բանը իր գրիչին տակ կը դառնայ արտակարգ երեւոյթ մը: Գրագէտին մեծութեան ապացոյցն է ան: Իր գործը փառքի երգ մըն է՝ պարզ մարդոց համար, որոնց մէջ Չեխով հարստութիւններ կը գտնէ, ինչպէս նաեւ փառքեր :

Մաքսիմ Կորքի իր յուշերուն մէջ Չեխովի մասին կը գրէ․—Անտոն Չեխովի նորավէպերը կարդալով մարդ այն տպաւորութիւնը կ'ունենայ՝ թէ կ'ապրի աշնան մելամաղձոտ օրերէն մէկուն մէջ, երբ օդը այնքան թափանցիկ է՝ որքան մերկ ծառերը, նեղ տուներն ու մոխրագոյն մարդերը կը գծագրուին այն տեղ՝ իբրեւ մեղադրեալ: Ամէն ինչ տարօրինակ է, միայնակ, անշարժ, վատուժ: Հեղինակը, աշնան արեւին պէս, կը լուսաւորէ ամէն ինչ ….:

×

Սիրոյ անո՜յշ երեկոյ,
Սիրող զոյգի երեկոյ,
Ափսոս չէ՞ այս երեկոն՝
Որ շրջում ենք…երեքով…:

ՍԻԼՎԱ ԿԱՊՈՒՏԻԿԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (221)

ԿԱՅԾԵՐ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԺԳ.

ԴԻՒԹԱԿԱՆ ԳԱՒԱԶԱՆԸ

Պառաւը աւելի խոժոռադէմ եւ զայրացած երեւաց ինձ: Երեխաների միամիտ վարմունքը չէր կարող այնպէս վրդովեցնել նրան: Ուրեմն, այլեւս ի՞նչ պատճառ կարող էր ունենալ: Ես այդ պառաւին միշտ տխրադէմ եւ թախծալի էի տեսել, բայց զայրացած, ոչ երբեք: Նրա սրտի վրայ ծանրացած էր մի ցաւ, մի դառն կսկիծ, որ միշտ տանջում էր նրան: Սկսեալ այն օրից, որ ես առաջին անգամ տեսայ այդ պառաւին արաբական մինարէթի մօտ, ամայի աւերակների մէջ, այդ թշուառ կինը խիստ տխուր տըպաւորութիւն էր թողել իմ վրայ, որ աւելի նման էր կարեկցութեան եւ ցաւակցութեան, եւ ես պատրաստ կը լինէի բաժանել նրա ցաւերը, եթէ նա իր սրտի գաղտնիքը յայտնելու լինէր ինձ: Բայց ինչ կար նրա սրտում․ ի՞նչ էր պատճառը, որ նա այդպէս թափառում էր երկրէ երկիր, եւ որպէս ստուեր, չէր բաժանւում Ասլանից ու նրա ընկերների ետեւից…

Մենք ման էինք գալիս պարտէզում, վարպետ Փանոսը դեռ շարունակում էր իր հարց ու փորձը վանքի եւ անապատականների մասին: Ասլանի ուշադրութիւնը դարձրած էր դէպի իր ձեռքի դիւթական գաւազանը, որը, ինչպէս հաւատացրեց Հիւբբին, նրա արհեստի արդիւնքն էր: Բայց հազիւ թէ նա կարող կը լինէր մի այնպիսի գեղեցիկ բան շինել :

Գաւազանը սեւ օձի նմանութիւն ունէր, եւ սեւ ներկի տակից խիստ ճիշդ կերպով նկարւում էին այդ սողունի, [illegible] թեփուկները, գլուխը, աչքերը, բերանը, լեզուն եւ այլն:

— Այդ ի՞նչ բան է,— հարցրեց վարպետը, ինքն եւս ուշադրութիւն դարձնելով: — Կարծես, Մովսէս մարգարէի գաւազանը լինի, երեւի, վարդապետներից ընծայ ստացաք :

— Ոչ, մի բօշայ աղջիկից գնեցի, — ասաց Ասլանը :

— Այն փոքրիկ աղջկի՞ց, որ մի պառաւի հետ ման է գալիս :

— Հէնց նրանից :

— Զարմանալի աղջիկ է: Կէս ժամ առաջ մեր բակումն էր: Հարեւան կանայք հաւաքուել էին նրա շուրջը, եւ նրանց համար գուշակութիւններ էր անում : Ես բոլորովին հիացած մնացի նրա սրամտութեան վրայ :

— Ձեր մասին գուշակել չտուեցի՞ք:

— Տուեցի, բայց նա նայեց իմ երեսին ու ասաց․ «Դուք թերահաւատութեամբ էք դիմում ոգիների դստերը․ նա ձեզ համար գուշակել չէ կարող:» — Նա իրան ոգիների դուստր էր կոչում :

— Եւ իրաւ, դուք չէ՞ք հաւատում :

— Չեմ հաւատում: Բայց զարմանալին այն էր, ի՞նչպէս նա հասկացաւ, որ ես չեմ հաւատում :

— Այդ շատ հեշտ էր հասկանալ :

Այդ միջոցին վարպետ Փանոսին կանչեցին իր գործարանը, մենք բաժանուեցանք նրանից, գացինք մեզ համար պատրաստած սենեակը: Ասլանը իսկոյն դուռը ներսից կղպեց, մօտեցաւ լուսամուտին, մի քանի րոպէ հետաքրքրութեամբ նայում էր դիւթական գաւազանի վրայ: Յետոյ նա կամաց սեղմեց օձի գլուխը, որ հեշտութեամբ բաժանուեցաւ մարմնից : Այդ միջոցին նա դուրս քաշեց օձի փորից մի երկար թղթի փաթոթ, որի վրայ համարեա ազատ տեղ չկար, ամբողջապէս ծածկուած էր գրութիւններով : Այդ գրութիւնները նմանում էին այն թիլիսմանական ծածկագրութիւններին, որ պատրաստում են ջադուկները, եւ կանայք գնելով նրանցից, ամփոփում են արծաթեայ փոքրիկ խողովակների մէջ, եւ քարշ են տալիս իրանց պարանոցից : Իսկ տղամարդիկ իրանց գաւազանի փողի մէջ են դնում, յաջող ճանապարհորդութիւն ունենալու համար :

Բայց Հիւբբի դիւթական գաւազանի փողի մէջ դրած թուղթը ոչինչ յաջողութիւն չէր խոստանում, որովհետեւ ես իսկոյն նկատեցի, որ նրա կարդալու միջոցին Ասլանը բոլորովին գունաթափուեցաւ: Կարդալուց յետոյ նա այրեց թուղթը: Երբ որ այրում էր, դա արդէն պարզ նշան էր, որ բովանդակութիւնը կասկածաւոր է :

— Մենք մատնուած ենք … ասաց նա բաւական վրդովուած ձայնով :

Ես սարսափեցայ: Նա ինձ հանգստացրեց, աւելացնելով․

— Այդ ոչինչ…, ես այդ սպասում էի․․

— Մենք պէտք է շտապենք իսկոյն հեռանալ այստեղից, — ասեցի ես :

— Երբեք, — պատասխանեց նա վճռական ձայնով: — Մեր փախուստը աւելի կասկածաւոր կը դարձնէ մեզ :

— Մեզ կարող են կալանաւորել :

— Հազիւ թէ: Միայն ինձ հարկաւոր է այսօր անպատճառ տեսնուել մէկի հետ…

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՏԸ ԿՈԼ Հնդաստանէն եւ Ճափոնէն ճառ մը խօսեցաւ՝ նշելով Ֆրանսայի տնտեսական ու ելմտական քաղաքականութեան գլխաւոր գիծերը: Զօրավարը ըսաւ թէ պահանջուած զոհողութիւնները ի զերեւ պիտի չելլեն.— «Որոշեցինք խզուիլ մեր տկարութիւններուն հետ»: «Ինչ որ կ'ըլլայ, աւելցուց ան, մեր տնտեսական, դրամական, ելմտական կացութիւնը կայունացնելու եւ զէպի անդունդ մեր անկումին առաջքն առնելու համար է»: Խոստումներ ըրաւ նաեւ օրապահիկի փոնտի մը ստեղծման համար, կոչ ընելով բանուորական եւ գործատէրներու ընկերակցութեանց.— «Ես գիտեմ թէ ո՛ւր կը դիմեմ եւ ապահով եմ որ պիտի յաջողիմ»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ եւ Սուրիոյ սահմանագլուխին վրայ պատահած միջադէպին պատճառը մաքսանենգութիւն մըն է, կը հաղորդէն լաւատեղեակ շրջանակներ. Սուրիացիներ կը փորձէին զէնք անցնել Թրքական սահմանը:

ԱՆԳԼԻՈՅ Վարչապետ Մաքմիլըն կոչ մը ըրաւ Կիպրոսի բնակչութեան, որ հանդարտին, բայց ոչ Յոյները եւ ոչ Թուրքերը մտիկ ըրին Վարչապետին կոչը, որ ըստ երեւոյթին, ազդեցութիւն չէ գործած կղզիին մէջ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔՈԹԻ իր ընտանիքին բազմաթիւ անդամներուն ընկերակցութեամբ մեկնեցաւ Վիշիլ, ուր պիտի անցնէ Օգոստոս ամիսը:

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ՈՒԽՏԻ ընդհանուր քարտուղար Սփաք Օգոստոս չորսին պիտի երթայ Հռոմ՝ Իտալիոյ Վարչապետ Ֆանֆանիի հետ ուսումնասիրելու համար միջազգային հրատապ հարցեր:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ Վարչապետ Ատընաուըր յուշագիր մը ղրկեց Մոսկուա.— Դաշնակցային կառավարութիւնը յոյս ունի որ Խ. Միութիւնը դէմ պիտի արտայայտուի Ջրածին զէնքերու պատրաստութեան:—

ՀԱՅԻԹԻԻ Ազգ. ժողովը վեց ամսուան համար միապետական իրաւունք տուաւ Նախագահ Ֆրանսուա Տիւվալիէի, որ երկիրը կառավարէ հրամանագիրներով:

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՔ Խաղաղական Ովկիանոսի Ճոնսըն կղզիի մէջ արձակեցին հիւլէական ռումբ կրող առաջին հրթիռը. փորձը յաջողութեամբ պսակուեցաւ:

ԱՆԳԼԻԱ պաշտօնապէս ճանչցաւ Իրաքի հանրապետական կառավարութիւնը:

ՉԻԼԻԻ Խորհրդարանը օրէնք մը քուէարկեց, որով համայնավար կուսակցութիւնը օրինաւոր կը ճանչցուի երկրին մէջ եւ իրաւունք ունի այսուհետեւ քաղաքական գործունէութիւն ունենալու:

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ բողոքագիր մը յանձնեց Իտալիոյ՝ որ թոյլ կուտայ իր օդակայաններուն ու նաւահանգիստներուն օգտագործումը՝ Ամերիկացիներուն, դէպի Լիբանան իրենց արշաւին մէջ: Իսկ Իսրայէլի կառավարութեան ղրկուած բողոքագիրի մը մէջ, Մոսկուա կը շեշտէ թէ Միջին Արեւելքի մէջ Իսրայէլ գործնապէս կը մասնակցի անգլեւամերիկեան յարձակումներուն՝ թոյլ տալով իր օդային սահմաններուն օգտագործումը:

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ բանտի մը մէջ ըմբոստութիւն ծագեցաւ. 56 հոգի փախաւ. 11 հոգի կարելի եղաւ ձերբակալել, երկու պահակներ սպաննուեցան: Փախստականները Արաբներ էին, որ գացին Յորդանանի ուղղութեամբ:

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

ԳԱՒԱՌԻ ՄԷՋ ԴԻՄԵԼ.—

ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Քէօսէեան (Ֆօթօ Ռէքս), 2 Րիւ Պերնար տիւ Պուա:

ՆԻՍ, Գ. Խոսրովեան, 1 Րիւ Ամիրալ տը Կրաս:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Միսաք Միրզէ, 194 Րիւ Վանտոմ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Մ. Միսլեան,, 17 կուր 28ակիս, Քուր Ժան Ժօռէս:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, Մ. Ընտրիկեան, 8, Րիւ Ժան Տիւկա:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ.— Գ. Կ. Տերմոյեան:

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ

ԵԳԻՊՏՈՍ.— Յուսաբեր:

ԻՏԱԼԻԱ, Տօքթ. Ե. Արզումանեան, Վիա Քաֆելլարի 3:

ՓՈՒԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Սահակեան Եադճեան եւ զաւակները իրենց քրոջ՝ Տիկին Մարի Մալեզեանի մահուան առթիւ (Պուէնոս Այրէս) հազարական ֆրանք կը նուիրեն Կարմիր եւ Կապոյտ Խաչերուն: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ԱՏԻՊՈՂԱՐԱՐ Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Երկու վկայեալ հիւանդապահուհիներ կ'ուզուին հայկական զոյգ ծերանոցներուն համար (Անտիյի եւ Մոնմորանսի): Ներկայանալ ամէն օր Ազգասախնամի գրասենեակը՝ 32 րիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ (9):

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 1958 – 1959 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են. ամէն անոնք որ կը փափաքին ղրկել իրենց զաւակները, պէտք է փութան այժմէն իսկ դիմում ընել հաստատութեան տնօրէնութեան:

Վարժարանին նպատակն է՝ պատրաստել մինչեւ կարգ ուսման պաշարով օժտուած եւ հայեցի դաստիարակութիւն ստացած ճշմարիտ Հայուհիներու սերունդ մը:

Դպրոցասէրի ուսման ծրագիրը կ'ընդգրկէ երկու ուրոյն բաժիններ.—

Ա.— Ֆրանսականը, որ տառացիօրէն կը հետեւի պետական լիսէներու արդիական բաժնի պաշտօնական ծրագրին — անգլերէն եւ սպաներէն լեզուներով — կը պատրաստէ պրվէի եւ պաքալօրէայի:

Բ.— Հայկականը որ կ'օժտէ սանուհիները հայագիտական ծանօթութիւններով, հայ լեզուի, գրականութեան, հայ կրօնի եւ պատմութեան, Հայաստանի աշխարհագրութեան մարզերուն մէջ:

Աշակերտուհիներ կ'ընդունուին ութ տարեկանէն սկսեալ: Տարեվճարն է 150000 ֆրանք, վճարելի եռամսեայ եւ կանխիկ:

Աւելի մանրամասնութիւններու համար դիմել հաստատութեան տնօրէնութեան: 1 Պուլըվար տիւ Նօր, Լը Րէնսի: Հեռաձայն Լը Րէնսի 172:

Հաղորդակց.— Էկլիզ տը Փանթէնէն առնել 146 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Րէնսի Փավիյեօն:

Imprimé sur les presses du Journal HARATCH ... 17 - PARIS (9e) -

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ՝ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՄԷՋ

Արձակուրդի առթիւ կը խնդրուի մեր այն բաժանորդներէն, որոնք կը փափաքին իրենց հասցէն փոխել, հարիւր ֆրանք ղրկել վարչութեան, ինչպէս նաեւ՝ նորին հետ, իրենց նախկին հասցէն:

Կը խնդրուի հեռաձայնով չյայտնել նման փոփոխութիւններ, այլ՝ միայն գրաւոր: Շնորհակալութեամբ՝

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

Բ. խումբը Փարիզէն կը մեկնի Օգոստոս վեցին, կառ տը Լիոն գտնուիլ ոչ աւելի կանուխ քան ժամը ճիշդ 22, որպէսզի կարելի ըլլայ անմիջապէս ներս մտնել: Հաւաքատեղի Փլաս տը Լ'Օպօժ:

Լիոնի շրջանի պզտիկներու մեկնում 4 Օգոստոսին: Ժամը ճիշդ 16ին գտնուիլ Փէռաշի կայարանի ժամացոյցին տակ:

ԾԱԽՈՒ ՏՈՒՆ

Neuilly-Plaisance, en co-propriété

Երկու ծախու տուն.— ա) երկու սենեակ, մութք, պիւանօրի, կէս պարտէզ, բ) մէկ սենեակ, մութք, խոհանոց, կէս պարտէզ:

Դիմել՝ Տիկին Արսէն

100, Rue Louis Rouguier

Levallois-Perret

4րդ յարկ, ձախ, ժամը 12էն 15, բացի կիրակիէն:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ ենթակոմիտէները, ուր իւրաքանչիւր ընկերոջ ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Նիկոլ – Դումանի, Վռամեան եւ Արամ Այս Կիրակի, կէսօրէ վերջ:

Մուրատ, Քրիստափոր եւ Հայաստան 9 Օգոստոս Շաբաթ, ժամը 21ին:

Թաթուլ, Ընկեր Կարօ, 10 Օգոստոս, Կիրակի կէսօրէ վերջ:

Վարանդեան, Ընկ. Յ. Օ.ի բնակարանը 11 Օգոստոս, երկուշաբթի իրիկուն:

Այս բոլոր ժողովներուն ներկայ կ'ըլլան Շրջ. ժողովի պատգամաւոր ընկերները:

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ, ժամը 20.30ին, Յոյներու սրահը: Կարեւոր օրակարգ:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. «Անտոք» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, հայ մատրան մէջ:

Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 Téléph. PRO. 86 - 60

R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3500 ֆր. վեցամսեայ 1900

Արտասահման՝ տարեկան 4000 ֆրանք: Հատը 15 ֆր.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 5 ՕԳՈՍՏՈՍ

MARDI 5 AOUT 1958

34ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8260 34EME ANNEE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 14ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4061

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Մեր խմբագրատունը այցելեց ընկ. Կարօ Սասունի (Պէյրութէն):

Ընկեր Սասունի քանի մը շաբաթ կը մնայ Փարիզ, Լիբանան վերադառնալէ առաջ:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ ԶՕՐ. ՇԵՀԱՊ

Յուլիս 31ին Լիբանանի Հանրապետութեան Նախագահ ընտրուեցաւ զինեալ ուժերու ընդհանուր հրամանատար՝ զօր. Շեհապ: Երեք ամիսէ ի վեր քաղաքացիական կռիւներու մէջ մխրճուած Լիբանանցիները, տարնապին առաջին օրերէն իսկ իրենց յոյսը դրած էին Զօրավարին վրայ: Ընդդիմադիր թէ օրինապահ բոլոր տարրերը համաձայն էին, որ Շեհապի յանձնուի երկրին ղեկավարութիւնը, մտածելով որ այդ ձեւով խաղաղութիւնը պիտի վերահաստատուի:

Ֆուատ Շեհապ կը պատկանի Լիբանանի ամէնէն ծանօթ ընտանիքներէն մէկուն: Գերդաստան մը՝ որուն անդամները, մօտ 200 հոգի, բարձր պաշտօններ գրաւած են պետական թէ զինուորական մարզերու մէջ:

Նոր Նախագահը շառաւիղներէն է էմիր Պէշիրի Լը Շեհապի, բռնատէր մը՝ որ 1785–1831 հուրի եւ սուրի մէջ կառավարեց Լիբանանը, ինը տարի ետք մեռնելու համար Վոսփորի ափին վրայ, ուր աքսորուած էր Թուրքերու կողմէ:

Ֆուատ Շեհապ ծնած է 1903ին Ղազիրի մէջ: 19 տարեկանին կը զինուորագրուի եւ 1921–1923 կը հետեւի Դամասկոսի զինուորական վարժարանին: Փայլուն յաջողութիւններ ունեցած է Արեւելեան բանակին մէջ: 1929–30ին պատրաստութեան շրջան մը բոլորելէ ետք Սէն Մէքսէնի եւ Վերսայլի զինուորական վարժարաններուն մէջ, 1939ին կը հետեւի Փարիզի պատերազմական Բարձրագոյն Դպրոցի դասընթացքներուն, կատարելագործելով իր ուսումը:

Բ. Աշխարհամարտին պատճառով կը ստիպուի վերադառնալ Լիբանան, ուր կարեւոր պաշտօններ կը ստանձնէ Ֆրանսական բանակին մէջ: Զօր. տը Կօլ իր «Յուշեր»ուն Բ. հատորին մէջ կը գրէ «գնդապետ» Շեհապի մասին.— «Հոմսի զինուորական դպրոցէն ամէն տարի լաւ հունձք մը դուրս կ'ելլէր: Ճիշդ է, որ Ֆրանսացի կարգ մը սպաներ կը գրաւէին մասնաւոր բանակներու պատրաստութեամբ: Բայց անոնց շարքին հրապարակ կ'ելլէին արժէքաւոր զինուորականներ, ինչպէս՝ սուրիացի գնդապետներ Զայիմ եւ Շիշէքլի եւ Լիբանանցի գնդապետներ՝ Շեհապ եւ Նոֆալ»:

1946ին, երբ Լիբանան տիրացաւ իր անկախութեան՝ զօր. Շեհապ հռչակուեցաւ զինեալ ուժերու ընդհանուր հրամանատար:

Մինչ Սուրիոյ իր ընկերները՝ Հիւսնի Զայիմ եւ Շիշէքլի պետական հարուածներով զբաղեցան, զօր. Շեհապ միշտ հեռու մնաց քաղաքականութենէն: Միշտ աշխատեցաւ կազմակերպել իր բանակը, պատրաստել զինուորները. այս է պատճառը, որ փոքրիկ Լիբանանը այսօր ունի արդիական բանակ մը:

Շեհապի կինը Ֆրանսուհի մըն է, Ռոզ Մորէ, Ֆրանսացի զինուորականի մը աղջիկը, որուն հետ խաղաղ կեանք մը կը վարէր մինչեւ այսօր: Զօրավարը թերեւս միշտ հեռու մնար քաղաքականութենէ՝ եթէ Լիբանանցիները միութիւն մը չըստեղծէին իր շուրջ:

Ֆուատ Շեհապ Սեպտեմբեր 23ին կը ստանձնէ նաեւ Լիբանանի Նախագահական պաշտօ...

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՐՈՒՇՉԵՒ - ՄԱՕ ՑԷ ԹՈՒՆԿ ԳԱՂՏՆԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՌՈՒՍՆԵՒՉԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ

Յուլիս 31էն Օգոստոս 3, Փեքինի մէջ Խրուշչեւ տեսակցեցաւ Համայնավար Չինաստանի նախագահ՝ Մաօ Ցէ Թունկի հետ: Խ. Միութեան Վարչապետին կ'ընկերանար Պաշտպանողական նախարար Մալինովսքի:

Կիրակի օր, Խրուշչեւի եւ Մալինովսքիի Մոսկուա վերադառնալէն առաջ, հրապարակուեցաւ զեկոյց մը, որ անակնկալի բերաւ քաղաքական շրջանակները: Չինաստանի եւ Խ. Միութեան ղեկավարներուն հանդիպումը գաղտնի եղած էր: Առ այժմ զեկոյցին բովանդակութենէն դուրս ուրիշ մանրամասնութիւններ չկան այս խորհրդակցութեան մասին:

Շեշտելէ ետք, թէ միջազգային խաղաղութեան պաշտպանութեան մարզին մէջ Խ. Միութեան եւ Համայնավար Չինաստանի մղած պայքարը բազմաթիւ յաջողութիւններ արձանագրած է՝ Հնդկաստանի, Արաբական Միացեալ Հանրապետութեան, Ինտոնեզիոյ եւ կարգ մը այլ երկիրներու օժանդակութեամբ, Խրուշչեւ եւ Մաօ Ցէ Թունկ կը դատապարտեն «նախայարձակ աշխարհակալները», զեկավարութեամբ՝ Միացեալ Նահանգներու մենաշնորհեալ խմբակին», որուն քաղաքականութիւնը կ'աշխատի ձախողութեան մատնել մեծերու ժողովը եւ պատրաստել նոր աշխարհամարտ մը: Կը դատապարտեն անգլօ-ամերիկեան «յարձակումը» Միջին Արեւելքի մէջ եւ կը պահանջեն որ օտար բանակները հեռանան Լիբանանէն եւ Յորդանանէն: Խ. Միութիւնն ու Չինաստանը զօրավիգ կը կանգնին ԱՄՀնան եւ Իրաքի արդար պայքարին, ինչպէս նաեւ Ասիոյ, Ափրիկէի եւ Լատին Ամերիկայի ազատագրական շարժումներուն»: Երկու երկիրները կատարեալ համաձայնութիւն զոյացուցած են «նախայարձակներու դէմ պայքարելու եւ խաղաղութիւնը պահպանելու» նպատակով ձեռք առնուելիք միջոցներուն շուրջ, բայց զեկոյցին մէջ չի խօսուիր այդ «միջոցներ»ուն մասին:

Համայնավար երկու պարագլուխները յայտնելէ ետք, թէ նոր աշխարհամարտ մը առաջքը կարելի չէ առնել միայն խաղաղասէր տարրերու աշխատանքով՝ կը սպառնան. «Եթէ աշխարհակալները պատերազմ մը պարտադրեն՝ պէտք է գիտնան թէ խաղաղութեան կողմնակից բոլոր երկիրները միացած միանգամ ընդմիշտ պիտի մաքրեն իրենց հաշիւը, յաւիտենական խաղաղութիւնը հաստատելով աշխարհի մէջ»:

Գոհունակութեամբ ընդգծելէ ետք Խ. Միութեան եւ համայնավար Չինաստանի մարքսիստ — լենինիստ կուսակցութիւններու սերտ գործակցութիւնը, զեկոյցը պայքարի դրօշ կը պարզէ անխնայ կռիւ յայտարարելով «անջատողական»ներուն դէմ, մասնաւորապէս շեշտելով.— Համայնավար շարժումին սպառնացող գլխաւոր վտանգն է ան՝ որ հող գտաւ Եուկոսլաւիոյ համայնավարներու լիկային ծրագրին մէջ:

Եզրակացնելով, զեկոյցը վստահութիւն կը յայտնէ թէ «խաղաղութեան եւ ընկերվարութեան կողմնակից ուժերը պիտի տանին վերջնական յաղթանակը»:

ՌՈՒՌՇԻՆԿԹԸՆ.— Խրուշչեւ — Մաօ Ցէ Թունկ հանդիպումին լուրը արտակարգ երեւոյթ մը չի նկատուիր ամերիկեան շրջանակներու կողմէ: Միացեալ Նահանգներու կարծիքը այն է, թէ Խրուշչեւ Չինացիներուն գիտցնել տուած է, թէ իրենց շահերը պիտի պաշտպանէ մեծերու ժողովին մէջ, որպէսզի Մաօ Ցէ Թունկն ալ կողքին ունենալով իր դիրքը զօրացնէ այդ հանդիպումին մէջ:

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

ԻՐԱՔ – ՅՈՐԴԱՆԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԼՈՒԾՈՒԵՑԱՒ

Լիբանանի մէջ ամերիկեան ուժերը կը շարունակեն ցամաք ելլել: Ներկայիս 13 հազար 300 զինուոր կայ Պէյրութի մէջ: Ծովակալ Հոլովէյի բանբերը կարճ յայտարարութիւն մը կարդաց, շեշտելէ ետք թէ բացատրութիւններ պիտի չտայ.— Ներկայ կացութեան մէջ՝ ամերիկեան ուժերը երբեք չեն մտածած հիւլէական զէնքեր գործածել:

Տեղական թերթերը հարց կուտան՝ թէ ի՛նչ կը նշանակէ այս յայտարարութիւնը, մանաւանդ՝ երբ անցեալ շաբաթ Ծովակալ Հոլովէյ ըսած էր.— «Ծովային, ցամաքային թէ օդային ուժերը, որ ներկայիս Միջերկրականի մէջ կը գտնուին, հիւլէական զէնքեր գործածելու ի վիճակի են»:

Ներքին ճակատի վրայ, կացութիւնը համեմատաբար աւելի հանդարտ է: Բանակին եւ ըմբոստներուն միջեւ բախում մը պատահեցաւ միայն Թրիփոլիի մէջ. եօթը ապստամբներ սպաննուեցան: Իսաշիտ Քարամէ իր մարդոց յայտարարեց, թէ նման միջադէպեր պէտք չէ պատահին, քանի որ «յեղափոխականներու հետապնդած նպատակները յաղթանակը տանելու վրայ են»:

Նորընտիր Նախագահ Շեհապ տեսակցութիւն մը ունեցաւ ըմբոստներու պարագլուխ Սաէպ Սալամի հետ. նախկին վարչապետը երեք ամիսէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով դուրս կ'ելլէր Պասթայի իր միջնաբերդէն՝ Զօրավարին հետ տեսակցելու համար:

Միւս կողմէ կը կարծուի թէ Սուրիական Ժողովրդական կուսակցութիւնը (Ղովմ), որ Փաշական է եւ Լիբանանէն զատ արաբական բոլոր երկիրներու մէջ արգիլուած՝ զինաթափ պիտի ըլլայ շուտով: Այս կազմակերպութիւնը Նախագահ Շամունի գլխաւոր պաշտպանն էր:

Լիբանանի ըմբոստները, գլխաւորութեամբ Քամալ Ճումպլաթի՝ անցի օր ժողով մը գումարած են եւ որոշած որ անմիջապէս ընդդիմադիր կառավարութիւն մը կազմուի: Կ'ըսուի թէ ըմբոստներու առաջին նպատակը՝ Շամունի նոր թեկնածութեան առաջքն առնել, յաջողած է: Ճումպլաթ կ'ըսէ թէ ըմբոստներու քաղաքացիական կռիւը պիտի վերսկսի եթէ անմիջապէս չկազմուի ընդդիմադիր կառավարութիւն մը:

Ինչպէս կ'երեւի կացութիւնը այնքան ալ լաւ չէ: Զայնապիւռը կը հաղորդէր երկուշաբթի առտու թէ ըմբոստները կ'ուզեն որ Շամուն դատուի Բարձրագոյն Ատեանին առջեւ, իսկ Սամի Սոլհ ըսած է.— «Զեմ անդադարեր մեկնելու համար»:

Հարց է նաեւ, թէ ո՞վ պիտի ներկայացնէ Լիբանանը՝ մեծերու ժողովին: Անշուշտ՝ Շամուն կամ իր անձնական ներկայացուցիչը, բայց այս պարագան նոր բարդութիւններ կրնայ ստեղծել:

Միւս կողմէ Ամմանի կառավարութիւնը յայտարարեց թէ Իրաքեւյորդանան Դաշնակցութիւնը լուծուած է: Որոշումը տրուած է Նախարարաց Խորհուրդի ժողովին մէջ, ճիշդ այն օրը՝ երբ Անգլիա պաշտօնապէս ճանչցաւ Պաղտատի հանրապետական կառավարութիւնը, Օգոստոս 1:

(Լուրերու շար.ը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԱԶԱՏԱԳՐ. ՃԱԿԱՏԻ ՊԱՐԱԳԼՈՒԽՆԵՐԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ոստիկանութիւնը (Տէ. Էս. Թէ) երկարատեւ քննութիւններէ ետք, Լիլէն ստացուած տեղեկութեանց վրայ՝ երեւան հանեց Ալժերիոյ Ազատագր. Ճակատի երեք կարեւորագոյն կեդրոնատեղիներէն մէկը՝ «Վիլայա» Թիւ 3, Այս ցանցը կը գործէր Փարիզ – Տէօնքերք – Պելֆոր եռանկիւնին մէջ:

Ոստիկանութեան իմաց տրուած էր, թէ ահաբեկիչներու մարտկոցը կը գտնուի Փարիզ, 17 Ռիւ Էլուսիէն-Սանֆէ: Անմիջապէս խնդրոյ առարկայ շէնքն ու ամբողջ շրջակայքը հսկողութեան ներքեւ առնուեցան: Գործողութեան ղեկավարութիւնը ստանձնած էր Տէ. Էս. Թէ.ի ոստիկանապետը՝ Ռոժէ Վիպօ: Լիւսիէն Սանֆէ փողոցին մէջ ոստիկանները լեցուած էին բանջարավաճառի, շէնքի ներկարարի եւ սովորական անցորդներու նմանողութեամբ: Երկար ատեն ուսումնասիրուեցան Թիւ 17 տունը մտնող-ելլողները, մինչ այլ ոստիկաններ կը հետեւէին ահաբեկիչներու կեդրոնավայրէն դուրս ելլողներուն:

Ամէն ինչ կարգի դնելէ ետք՝ շէնքը գրաւուեցաւ: Երեւան ելան տպարանի յատուկ գործիքներ, կեղծ անձնաթուղթեր, անուանացանկեր եւ փաստաթուղթեր: Յուցարկութիւնները անմիջապէս շարունակուեցան նաեւ ցանկերու վրայ մատնանշուած հասցէներու մէջ: Ոստիկանութիւնը գրաւեց մօտ կէս թոն փաստաթուղթ: Հաստատուեցաւ թէ Մայր Երկրի մէջ գործող գլխաւոր ցանցն էր ան:

Կարճ ժամանակի ընթացքին ձերբակալուեցան 26 պարագլուխներ, որոնք Ազատագր. Ճակատի տպայակոյտը կը կազմէին: Ձերբակալուածներու մէջ կը գտնուին նաեւ հինգ Ֆրանսացիներ, որոնց երեքը՝ կին:

Լիւսիէն-Սանֆէ փողոցի շէնքը, որ ըմբոստներու կեդրոնավայրն էր, կը պատկանի Ֆրանսացի գերասանուհիի մը՝ Սէսիլ Տէքիւժի, 27 տարեկան, որ «ապայակոյտ»ին անդամներէն մէկուն բարեկամուհին էր: Իր բնակարանը տրամադրած էր անոնց: Բոլոր կարեւոր որոշումները այնտեղ կը տրուէին, ժողովներ կը գումարուէին, ցանկեր կը պատրաստուէին, հրահանգներ կը տրուէին: Ցանցին պարագլուխները ամսական երեսուն միլիոն Ֆրանքի պիւտճէ մը ունէին:

Սէսիլ Տէքիւժիի բնակարանէն գտնուած են նաեւ զէնքեր, գրամեքենաներ եւայլն: Մայր Երկրին մէջ գործող բոլոր ըմբոստներուն անուանացանկը ներկայիս կը գտնուի ոստիկանութեան ձեռքը, ինչպէս նաեւ Պելժիոյ, Սպանիոյ եւ Զուիցերիոյ մէջ անոնց գործակիցներուն անուններն ու հասցէները: Այս ձեւով կարելի պիտի ըլլայ նաեւ անշարժութեան մատնել բոլոր անոնք որ դրացի երկիրներու ալժերիացի գործակիցներուն միջոցով կը յաջողէին Թունուզ անցնիլ:

Թուլոնի մէջ ալ ձերբակալուեցան Ազատագր. Ճակատի հինգ այլ ղեկավարներ:

Միւս կողմէ բախումները կը շարունակուին Ալժերիոյ մէջ: Գու Սաատայի մօտերը բանակին եւ ըմբոստներու միջեւ եղած կռուի մը ընթացքին 30 ապստամբներ սպաննուեցան: Աֆրեվիլի մօտերը սպաննուեցան տասը զինուորներ. մէկ հոգի ծանրօրէն վիրաւորուեցաւ եւ երկու ուրիշներ անհետացան: Փոքր բախումներ եղան նաեւ Ալժերուայի մէջ, ինչպէս նաեւ Ալժէի շրջակայքը: Մասենայի մէջ արձակուած երկու ռումբերու հետեւանքով մէկ հոգի սպաննուեցաւ եւ 17 ուրիշներ վիրաւորուեցան: Պոնի մէջ Ֆրանսացի մը սպաննուեցաւ: Օրանի մէջ մահմետական երիտասարդի մը դիակը գտնուեցաւ.

ՎԻԺԱԾ ՑԱՐՁԱԿՄԱՆ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Երկրորդ աշխարհամարտի նախօրեակին, 1939 Օգոստոս 27ին, զօրավար Վէյկան, որ չորս տարիէ ի վեր հանգստեան կոչուած էր, կրկին գործօն ծառայութեան կանչուեցաւ՝ նշանակուելով վերին հրամանատար ֆրանսական ուժերու Միջերկրականեան Արեւելքի մէջ։

Ըստ զօրավարին յուշերուն (Գ. հատոր), իրեն պաշտօն էր տրուած դաշնակից ուժերը համակարգել Պալքաններու եւ Միջերկրական Արեւելքի մէջ։ Աւելի պարզօրէն՝ Պալքաններու մէջ զինուորական միջամտութեան ձեռնարկել՝ Յունաստան կամ Ռումանիա, որոնք անգլօ-ֆրանսական պաշտպանութեան երաշխիքը կը վայելէին, եթէ որեւէ յարձակման ենթարկուէին Գերմանիոյ կամ Պուլկարիոյ կամ Խորհրդային Միութեան կողմէ։ Այդ ուղղութեամբ զօրավար Վէյկանին յանձնարարուած էր գործակցութեան ձգտիլ Թրքական, յունական, եուկոսլաւ եւ ռումանական բանակներուն հետ, միաժամանակ կապ պահելով Եգիպտոսի անգլիական վերին հրամանատարութեան հետ։

Այս հրահանգներուն համաձայն, 5–6 ամիս շարունակ աշխատանքներ կատարուեցան թէ դիւանագիտական թէ զինուորական մարզին մէջ։ Յանկարծ 1940ի Մարտին զրոյց մը սկսաւ շրջիլ թէ Արեւելքի բանակը նախապէս պիտի հարուածէր Խորհրդային Միութիւնը կովկասեան շրջանին մէջ։ Ինչ որ, հակառակ պահանջուած գաղտնապահութեան, շուտով հաստատուեցաւ։

Ո՞վ յղացած էր այդ ծրագիրը։ Զօր. Վէյկան կը յայտարարէ թէ սխալ է զայն վերագրել Արեւելեան Հրամանատարութեան ինչպէս ոմանք ուզած են տարածել։ Կը հաւաստէ թէ ինքը «որչափ ալ անհաւատալի թուի», այդ մասին առաջին անգամ լսած է Մարտ 7ին, անգլիացի սպայի մը բերնէն։ Տեղեկագրած է կառավարութեան որ հաստատական պատասխան է տուած՝ բացատրելով զօրավարին թէ Յունուար 19էն ի վեր ուսումնասիրութեան առարկայ եղած է կովկասեան քարիւղի հանքերու բնաջնջումը օդային ռմբակոծութեամբ։ Վերջերս դեռ, Լը Մոնտ իր 7 Նոյեմբեր 1957ի թիւին մէջ, զգալի հեղինակով կ'ակնարկէ «շատ մեծ զօրավարի» մը, որ համակերպած է այդ արտակարգ ծրագրին։

Զօրավարը կը յայտնէ թէ Ապրիլ 11ին հրաման ստացաւ շուտով գործի անցնիլ։ Ապրիլ 17ին տեղեկագրեց թէ ամէն ինչ պատրաստ պիտի ըլլայ Յունիսի վերջը կամ Յուլիսի սկիզբը։ Աշխատանքը փութկոտօրէն յառաջ տարուեցաւ, կը վերջացնէ զօրավարը առանց այլ մանրամասնութեան։

Սակայն յայտնի եղաւ որ օդային յարձակման պիտի ընկերանար կամ պիտի հետեւէր ցամաքային արշաւանք մը։

Կարեւոր առարկութիւններ կը վերցնէր այսպէս պարզուած ընդհանուր ծրագիրը։ Նախ՝ Խորհրդային Միութիւնը, թէեւ Գերմանիոյ հետ ոչ-յարձակման դաշինքով կապուած, պատերազմական վիճակի մէջ չէր Ֆրանսայի կամ Անգլիոյ հետ։ Երկրորդ՝ Սուրիա եւ Խորհրդային Միութիւնը սահմանակից չըլլալով, հարկ էր չէզոք Թուրքիոյ վրայով անցնիլ։ Վերջապէս՝ արշաւանքի մը համար գործածելի ուժը, որ զօր. Վէյկանին տրամադրուած էր, մէջը հաշուելով Հոմսի մօտ կազմուած լեհական գունդը, յիսուն հազար հոգի չէր անցներ, որոնց միայն 48.000ը բուն կռուող եւ 1500 սպայ, ըստ զօրավարին։ Այսինքն անհամապատասխան՝ սահմանուած նպատակին։

Ինչ եւ իցէ, կը հետեւէր թէ արշաւող բանակին մուտքը պիտի կատարուէր Հայաստանէն։

1940 Ապրիլին Պէյրութէն Հալէպ գացած երկու սպայ կ'ուզեն հաղորդակցիլ «Հայկական համահամայնավար կուսակցութեան» հետ եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան տեղական ներկայացուցիչներուն հետ կը ժամադրուին։ Սպաները կ'ուզէին տեղեկանալ թէ կուսակցութիւնը յանձն կ'առնէ՞ արշաւող բանակին ժամանումին հետ զուգընթաց՝ նպաստաւոր շարժում յարուցանել Հայաստանի մէջ։ Հարցումը անսպասելի էր եւ շուարեցուցիչ, իսկ խուսափողութեան տեղի չկար։

Կարճ խորհրդակցութենէ մը ետք, պատասխանը եղաւ հետեւեալը.— Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը համոզուած է թէ երկրին մէջ կան համախոհներ կամ համակիրներ։ Սակայն կարելի չէ զանոնք այդպիսի շարժման մը կոչել՝ եթէ նախապէս չորոշուի թէ ինչ ազգային նպատակի պիտի ծառայէ այդ շարժումը։ Ներկայ վարչակարգը ի՞նչով պիտի փոխարինուի։ Մասնաւորապէս ի՞նչ պիտի ըլլան Հայաստանի փոխ յարաբերութիւնները դրացի ազգութիւններուն հետ։ Այդ բոլորը պէտք է լուսաբանուի, երաշխիքներով, որպէս զի դիրք որոշեն։

Ներկայացուցիչները, կը շարունակէ զօր. Վէյկան, առաջին նախապայմանին յարեցին թէ պէտք է կցուի երկրորդ մը։ Եթէ արշաւող բանակը Թուրքիայէն պիտի անցնի Կովկաս հասնելու համար, ուրեմն Թրքական կառավարութիւնը արտօնած է այդ անցքը, ինչ որ դուռ կը բանայ զինուորական գործակցութեան։ Նկատի ունենալով այդ պատահականութիւնը, կը յայտնեն ներկայացուցիչները, բացարձակապէս եւ անդրդուելի կերպով հակառակ ենք ամէն ձեռնարկի, որ, որեւէ կերպով կամ որեւէ պատճառաբանութեամբ, կրնայ նոյն իսկ մէկ Թուրք զինուոր առաջնորդել հայկական հողի վրայ։

Հաւաքոյթը կը վերջանայ այսպէս։ Անշուշտ հրամանատարութիւնը բաւարար ուշադրութեամբ չէր չափած իր թելադրանքին անդրադարձումները։

Մայիս տասնին գերմանական յարձակողականը արեւմտեան ճակատի վրայ, անոր հետեւանքով զօր. Վէյկանի հապճեպ Ֆրանսա ետ կանչուիլը եւ յետագայ դէպքերը ջուրը ձգեցին արեւելեան բոլոր ծրագիրները։ Անոնց վերաբերեալ պաշտօնական թղթակցութիւնները եւ տեղեկագիրները Գերմանացիներուն ձեռքն ինկան, եւ անոնց միջնորդութեամբ հաղորդուեցան Խորհրդային Միութեան, որ խստիւ բողոքեց Անգարայի մօտ, Թուրքերը ամբաստանելով իբր անվստահելի եւ նենգաւոր դրացի։ Իր կողմէն Թրքական կառավարութիւնը ինքզինքը ներկայացուց իբր թէ որեւէ մաս չէ ունեցած ծրագրած արշաւանքին, ոչ անցք արտօնած եւ ոչ աջակցութիւն խոստացած ...։ Բայց խորհրդային մամուլը դեռ ժամանակ մը շարունակեց իր մեղադրանքները եւ յարձակումները՝ ապագայ հաշուեյարդարի մը սպառնալիքով։

Վ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔԸ
ՔԱՐԻՒՂԻ ԿԵԴՐՈՆ

Րոպըրթ Պըրտ, Նիւ Եորք Հերալտի մէջ ստորագրած է հետեւեալ այժմէական յօդուածը։

Ազատ աշխարհի ձգողական ուժին կեդրոնը Միջին Արեւելքն է՝ այնտեղ գտնուող քարիւղի հանքերուն պատճառով։ Ահա թէ ինչու աշխարհի այդ շրջանին մէջ ծայր տուած համարաբական շարժումը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ Արեւմուտքին։ Նաւթուղիներուն փակումը, նաւթահորերուն արտադրութեան կասեցումը, քարիւղի արտածման արգելք դնող օրէնք մը կամ խափանարարական որեւէ մէկ քայլ, ծանրակշիռ հետեւանքներ կրնան ունենալ Արեւմուտքի համար

Մինչեւ անցեալ շաբթուան դէպքերը, Միջին Արեւելքն էր որ կը հայթայթէր ոչ միայն Արեւմտեան Եւրոպայի եւ Մեծն Բրիտանիոյ գործածութեան անհրաժեշտ եղող քարիւղը, այլ նաեւ կը գոհացնէր աշխարհի շատ մը այլ շրջաններու հրանիւթի պահանջը։

Արեւմտեան շատ մը երկիրներ, Մ. Նահանգներու եւ Անգլիոյ գլխաւորութեամբ, նաւթային համաձայնութիւններ կնքած են միջին արեւելեան բազմաթիւ պետութիւններու եւ . շէյխութիւններու հետ։ Այդ շրջանին մէջ գտնուած քարիւղի հանքերը կը շահագործուին ամերիկեան արեւմտեան դրամագլուխներով. իսկ տեղական իշխանութիւնները կը ստանան կարեւոր շահաբաժիններ։

Եթէ պատահի որ միջին արեւելեան քարիւղը այս կամ այն պատճառով ժամանակաւորապէս դադրի Արեւմտեան Եւրոպա փոխադրուելէ, արեւմտեան տնտեսութիւնը կրնայ ցնցուիլ, բայց ոչ՝ քայքայուիլ, որովհետեւ Մ. Նահանգներու քարիւղի յաւելեալ արտադրութիւնը կը գոցէ Արեւմտեան Եւրոպայի քարիւղի պահանջները։ Արեւմուտքը պէտք եղած թիւով քարիւղատար նաւեր ունի ամերիկեան քարիւղին փոխադրութեան համար։ Միակ տարբերութիւնը այն կ'ըլլայ որ քարիւղի գինը յաւելում կը կրէ՝ թէ Մ. Նահանգներու եւ թէ Եւրոպայի մէջ։ Սակայն եթէ այս դադարումը ժամանակաւոր ըլլալու փոխարէն երկար տեւէ կամ վերջնական ըլլայ, շատ ծանրակշիռ հետեւանքներ կրնայ ունենալ Արեւմուտքի տնտեսութեան եւ ինքնապաշտպանութեան համար, որովհետեւ եթէ Միջին Արեւելքի քարիւղը այժմ անհրաժեշտ է Արեւմուտքին համար, ապագային կենսական պիտի ըլլայ։

Ներկայիս Միջին Արեւելքը կ'արտադրէ աշխարհի քարիւղին մէկ չորրորդը. սակայն այս համեմատութիւնը ոչինչ է իր ապագայ կարելիութիւններուն հետ բաղդատած։ Իրողութիւնն այն է, որ Միջին Արեւելքի հողը կը պարունակէ համաշխարհային քարիւղի պահեստին 71.4 առ հարիւրը։

Ներկայիս, աշխարհի քարիւղին ինը տասներորդը կ'արտադրուի հետեւեալ չորս շրջաններէն. 1) Մ. Նահանգներ. 2) Գարայիպեան (Վենեզուէլա, եւն.) շրջանը։ 3) Խ. Ռուսիա եւ արբանեակ երկիրներ. 4) Միջին Արեւելք։ Մ. Նահանգներու եւ խորհրդային պլոքի երկիրներուն արտադրութիւնը հազիւ կը գոհացնէ իրենց պահանջները։ Հետեւաբար, աշխարհի մնացեալ երկիրները կը մատակարարուին Գարայիպներու եւ մանաւանդ Միջին Արեւելքի քարիւղով։ Եւ շատ ուշ չէ այն օրը, երբ Մ. Նահանգներն ալ, իրենց պէտք եղած քարիւղին համար, պիտի ստիպուին դիմել Միջին Արեւելքին։ Արդարեւ, ճիշդ է թէեւ որ Մ. Նահանգները այժմ կ'արտադրեն աշխարհի քարիւղին գրեթէ կէսը, բայց ամերիկեան հողը աշխարհի ընդհանուր պահեստներուն 15 առ հարիւրը միայն կը պարունակէ

Միւս կողմէ, քարիւղի ու իրմէ յառաջ բերուած հրանիւթերուն եւ բնական կազերուն գործածութիւնը ամէն տարի 3.5 առ հարիւր կ'աւելնայ Մ. Նահանգներու մէջ։ Համեմատութիւնը գրեթէ նոյնն է Արեւմտեան Եւրոպայի համար, եթէ ոչ աւելի։

Այժմ պզտիկ բաղդատութիւն մը ընենք։ Անցեալ տարի, Միջ. Արեւելքի քարիւղ արտադրող շրջաններէն միայն մէկը —

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎՇՏԱԳԻՆ ՍՈՆԱԹ

— Ինչպէ՞ս չէ։ Վաղուց։ Բայց նորից կը կարդայի հաճոյքով։ Ինձ շատ է դուր եկել Պիգմալիոնի առասպելը։

— Իրո՞ք։ Ես նոյնպէս շատ հաւանեցի... Վերջացնում եմ գիրքը, կարող եմ վաղը ձեզ տրամադրել, եթէ ուզում էք նորից կարդալ։

Ես շնորհակալութիւն յայտնեցի եւ մի րոպէ լուռ մնացինք։ Յետոյ Էֆրոն խնդրեց սպասել իրեն եւ արագ քայլերով հեռացաւ ծառերի մէջ՝ դէպի տան ետեւի մուտքը։ Ինչ նուրբ, ինչ գեղեցիկ մարմին ունէր, ի՜նչ շնորհալի քայլուածք. անհանգիստ զմայլանքով նայեցի նրան ետեւից։ Երբ հեռացաւ, հայեացքս պտտեցի պարտէզի մէջ, եւ ինձանից քիչ հեռու, ամբողջովին ծաղկած մի դեղին ակացիայի ստուերի տակ տեսայ բաց մնացած մի ծալաթոռ։ Սպասեցի՝ հայեացքս այդ աթոռին։ Արեւի լոյսը երեկոյեան ոսկեգոյնի երանգն էր ստացել արդէն, ստուերները երկարել էին ու աւելի զովացել, պարտէզի բազմերանգ կանաչն ու ծաղիկները փայլփլում էին. օդը հագեցած էր նարնջենու գլխիչ բոյրով, լռութիւնը շնչում էր անխօս եւ անտեսանելի էակների կեանքի երգով։ Բայց այդ ամբողջ մտերիմ շրջապատում ամենից աւելի մտերիմ, խօսուն, կենդանի իրը այդ ծալաթոռն էր, որի վրայ քիչ առաջ նստած կարդում էր Էֆրոն՝ ինձ սպասելով։ Եւ ես դեռ զորովագին նայում էի այդ աթոռին, երբ նորից երեւաց Էֆրոն, մի ըսպիտակ լայնեզր գլխարկ դրած։ Նրա քայլուածքից երեւում էր որ աշխատում է զսպել իր ուրախ շտապողականութիւնը։ Երբ մօտեցաւ, նոյն անհամբեր, բայց զուսպ ուրախութիւնը տեսայ նրա դէմքին, որ գլխարկի լայն եզրի ոսկեկանաչ ստուերի տակ աւելի նուրբ ու մանկունակ էր դարձել։

— Նոտաներն ունէք ձեզ մօտ, չէ՞. — հարցրեց, նայելով ջութակիս։

— Այո, — պատասխանեցի ես եւ փողոց դուրս եկանք։

Դիամանտիսի տունը հեռու չէր։ [illegible] լուռ քայլեցինք, միմեանց ներկայութիւնից լիանալով։ Շուտով բացուեց ամբողջութեամբ կարմիր ու դեղին ծաղիկներով ծածկուած մի դաշտ, արեւի տակ փայլում էին խոշոր կակաչների բաժակները, մեղուների բզզիւնն էր լսւում։

— Օհ, որքան լաւ է այս հարաւային արեւը, — ասաց Էֆրոն։ — Կեանքումս առաջին անգամ այսպիսի ճոխ, շքեղ զարուն եմ տեսնում։

Նրա աչքերը ճառագայթում էին, ձայնը բեկբեկուն էր։

— Երկա՞ր է տեւում այս զարունը, — հարցրեց նա։

— Ոչ։ Շուտով այս նոյն արեւը կը խանձի ամէն ինչ։

— Մարդ չի կարող հաւատալ։ Արեւը միշտ այնքան բարի, այնքան ցանկալի է եղել ինձ համար։

— Դուք մի՞ շատ ապրել էք Լոնտոնում։

— Այո։ Միշտ մշուշի մէջ։

— Բայց մեծ, կենսաղորդ կեանքի ալիքներում։

— Երեւակայեցէք, յոգնեցուցիչ է այդ կեանքը։

— Յոգնեցուցի՞չ... իսկ ես կարօտ եմ այդպիսի մեծ կեանքի։ Ի՞նչ կայ այստեղ։ Սա մի խուլ անկիւն է, դաւառ։ Մարդ խեղդւում է, մանաւանդ երիտասարդը։ Կարծես թէ անելու շատ բան պէտք է լինի այստեղ, բայց որ կողմը դառնում ես, ինչ որ սահմանափակող բան ես տեսնում։ Միայն երգաց, բայց ոչ՝ իսկականը։ Դուք, օրինակ, լսե՞լ էք մեծ սիմֆոնիկ օրքեստր։

— Այո։ Նոյն իսկ Թոսկանինիի ղեկավարութեամբ։ Փոքր էի։

— Իսկ ես, պատկերացրէք, միայն կինօ ֆիլմերում եմ իսկական օրքեստր տեսել։

Էֆրոն ինձ նայեց զարմանքով եւ դեռ մի ուրիշ արտայայտութեամբ էր, որից ունեցայ այն զգացողութիւնը թէ մի վայրկեանում մեր հոգիները չափազանց մերձեցան իրար։

Դիամանտիսը սիրալիր քաղաքավարութեամբ ընդունեց Էֆրոյին իր տունը։ Մինչեւ փորձն սկսելը նորից խօսեցինք արեւի, Լոնտոնի եւ Կիպրոսի բնութեան մասին, Դիամանտիսը, լսելով իր հայրենիքի բնութեան գովասանքը, Էֆրոյի շրթներից, ժպտաց գրեթէ մանկական ուրախութեամբ։ Յետոյ, երբ Էֆրոն, յիշելով իմ խօսքերը տեղական կեանքի սահմանափակութեան մասին, հարցրեց, թէ որտե՞ղ է նա իր ուսումն ստացել, Դիամանտիսը թեթեւ կկոցեց աչքերը, մտերմօրէն խուզարկու մի հայեացք սահեցրեց իմ վրայով եւ պատասխանեց.

— Աթէնքում, յետոյ՝ Միլանում։

Եւ, իբրեւ թէ ի միջի այլոց, աւելացրեց.

— Իսկ Յունաստանը մեր մայր հայրենիքն է, օրիորդ Աֆրոդիտէ։

— Ես սիրում եմ Յոյներին, — պատասխանեց Էֆրոն միամիտ պարզութեամբ։

— Գուցէ նրա համար, — կատակեց Դիամանտիսը, — որ ձեր անունը յունական է։

Կ. ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ

(8 Շար.)

Պարսից Ծոցին մէջ գտնուող Քուվէյթը — կը պարունակէր ցարդ ճանչցուած — քարիւղի ստորերկրեայ պահեստին 24 առ հարիւրը. մինչդեռ, ինչպէս ըսինք, Մ. Նահանգներու պահեստը 15 առ հարիւրն է միայն։

Բայց նոր պեղումներու շնորհիւ Քուվէյթի մէջ հաւանաբար երեւան բերուին քարիւղի նոր երակներ ու նոր պահեստներ, որովհետեւ տակաւին միայն երեք հարիւր հորեր բացուած են այնտեղ. մինչդեռ Մ. Նահանգներու հորերուն թիւը կը հասնի 58.418ի, եւ շատ հաւանական է որ նոր պահեստներ չգտնուին այլեւս։

Աշխարհի մէջ հրաեւթներու ընդհանուր պահանջին 38 առ հարիւրը կը ստացուի քարիւղի գործածութենէն։

Ճիշդ է, մեծ թափով յառաջ կը տարուի հիւլէական ուժի ընտանեցման գործը. սակայն, ըստ մասնագէտներու, հիւլէական ուժը տնտեսական պահանջներու համար կարելի պիտի ըլլայ գործածել հազիւ քսան տարիէն, եւ աւելի շատ պիտի փոխարինէ հանքածուխը քան թէ քարիւղը

Մինչ այդ, Արեւմտեան Եւրոպայի մէջ օրէ օր կ'աւելնայ քարիւղի պահանջը եւ օրէ օր կը նուազին հանքածուխի հանքերուն պահեստները։

Քարայիւղեաններու շրջանին եւ մասնաւորապէս Վենեզուէլլայի քարիւղի արտադրութեան յաւելումը որոշ չափով կը մխիթարէ Արեւմուտքը։ Սակայն Վենեզուէլլայի ալ քարիւղին քսան առ հարիւրը կը մնայ Հարաւային Ամերիկայի մէջ՝ տեղական պահանջներուն համար. քսան առ հարիւրը կ'արտածուի Քանատա, քըսան առ հարիւրը՝ Եւրոպա. իսկ քառասուն առ հարիւրը՝ Մ. Նահանգներ։ Բայց քանի զարգանայ հարաւ-ամերիկեան երկիրներու տնտեսութիւնը, այնքան պիտի նուազի վենեզուէլլական քարիւղին արտածումը։

Ուրեմն, Արեւմուտքի պէտք եղած քարիւղին մեծ մասը դարձեալ պէտք է նեքածուի Միջին Արեւելքէն։ Այստեղ, քարիւղի գլխաւոր արտադրիչներն են Իրաք, Իրան, Սէուտական Արաբիա. երեքն ալ՝ անկախ երկիրներ. եւ Քուվէյթ ու Քաթար՝ շէյխութիւններ։ Քարիւղի շատ փոքր հանքեր կան նաեւ Եգիպտոսի, Պահրէյնի եւ Իսրայէլի մէջ։

Իրաքի քարիւղը կը շահագործուի Իրաք Փէթրոլիըմ Քըմփէնիի կողմէ, որուն բաժնետէրերը մեծ մասամբ Անգլիացիներ, Ամերիկացիներ, Հոլանտացիներ եւ Ֆրանսացիներ են։ Իրաքի քարիւղին արտադրութեան գլխաւոր կեդրոններն են՝ Քիրքուք (հիւսիսը) եւ Պասրա (հարաւը)։ Քիրքուքի քարիւղը մասնաւոր նաւթուղիներու միջոցաւ կը փոխադրուի դէպի Միջերկրական՝ անցնելով Իրաքի հիւսիսային շրջանէն, Սուրիայէն ու Լիբանանէն։

Պասրայի քարիւղը կարճ նաւթուղիով մը կը հասնի Պարսից Ծոցի Շաթ էլ Արապ կոչուած շրջանը։ Անցեալ տարի, Իրաքի քարիւղի արտադրութիւնը 21.5 միլիոն թոնի կը հասնէր։

Իրանի մէջ, քարիւղի հանքերուն ազգայնացումէն ի վեր արտադրութիւնը զգալի չափով նուազած է։ Այժմ միջազգային ընկերութիւններ կը բանեցնեն հանքերը՝ Իրանի կառավարութեան եւ Իրանեան Քարիւղի Ազգային Ընկերութեան հաշուին։ Անցեալ տարուան արտադրութիւնն էր՝ 35 միլիոն թոն քարիւղ եւ 15 միլիոն թոն զտուած արտադրութիւններ, որոնք կը փոխադրուէին Պարսից Ծոցի վըրայ գտնուող երկու նաւահանգիստներէն՝ Ապատանէն եւ Պանտար Մաշուրէն։

Սէուտական Արաբիոյ քարիւղին շահագործման իրաւունքը կը գտնուի Արամքոյի ձեռքին (Արապիըն – Ամէրիքըն Օյլ Քըմփընի)։ Արամքօն կազմուած է ամերիկեան չորս մեծ քարիւղի ընկերութիւններէ։ Անցեալ տարուան արտադրութիւնն էր՝ 48 միլիոն թոն, որուն մեծ մասը փոխադրուած էր Լիբանանի Սայտա քաղաքը՝ նաւթուղիներու միջոցաւ։

Իսկ Քուվէյթը, որ փոքրիկ շէյխութիւն մըն է, ամբողջ Միջին Արեւելքի ամէնէն հարուստ քարիւղի հորերը կը պարունակէ. այստեղ՝ անգլիական եւ ամերիկեան երկու ընկերութիւններու ձեռքին կը գտնուի շահագործման իրաւունքը։

Այս ընդհանուր թիւերը բաւական են ցոյց տալու համար թէ որքան մեծ է Միջին Արեւելքի կարեւորութիւնը Արեւմուտքի տնտեսական զարգացման ու ապահովութեան համար։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԱՐՏԻԶԱԿԻ ՄԱՍԻՆ

Ճամբորդ մը, որ վերջերս Պոլիս, Իզմիթ եւ Պարտիզակ այցելած է, հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ Պարտիզակի մասին։

— Զուտ հայաբնակ այս ։ սիրուն եւ ծիծղուն գիւղը աւերակոյտի վերածուած է։ Նախկին աւելի քան երկու հազար տուներէն մնացած են միայն քանի մը տասնեակ փլփլած տուներ. Բնակիչները՝ Նապլըխլն եւ Տրապիզոնէն գաղթած Լազեր եւ Կիւրծիներ։ Ցնցոտիապատ եւ ողորմելի խլեակներ, որոնք իրենց գոյութիւնը քարշ կուտան Պարտիզակի փողոցներուն մէջ.— անխնամ ու աղտոտ՝ ուր խոտերը կ'աճին անարգել։

Ինքնաշարժի մասնաւոր սպասարկութիւն մը ճամբորդները Պատը Գիւղէն Իզմիթ կը փոխադրէ երկու ժամէն։ Կը հանդիպի նաեւ Ատափազար։

Սէյմէն նաւամատոյցը փակուած է եւ զինուորական գօտիի վերածուած։ Ջնջուած են փշաթելեր եւ թնդանօթներ։ Հաղորդակցութիւնները տեղի կ'ունենան ցամաքի ճամբով.— Իզմիթի Փաճի կողմէն կը մեկնին ինքնաշարժները եւ նոր շինուած խճուղիով մը կը հասնին մինչեւ Թոպենարնի Արտը, ուրկազինծոմը շինուած է։ Այստեղ նորը կը միանայ հին խճուղիին, եւ անցնելով բաղնիքին տակէն՝ «Քաք – Զորիծին վրայ շինուած նոր կամուրջով մը կը հասնի մինչեւ Բարձր. վարժարան։

Ո՞ւր են Խանէրէն մինչեւ Մեծ դերեզմանատուն՝ խճուղիին երկու կողմերը հարսի պէս զօզուած պտղատուններն ու այգիները։ Իրիկուան դովին այնտեղ ճեմող զոյգերը։ Խաղողով ու թուզով լեցուն սակառներով բեռնաւոր բնիկ պարտիզակցին, իր բարիքները հրամցնելու համար անցորդներուն։

Տապալող կացինը հասեր է ամէնուրեք տեղը տալու համար խոտին ու եղիպտացորենին։

Կանգուն կը մնան կառավարչատունը, գիմացը՝ Ազատութեան աղբիւրը՝ իր յիշատակարանով, ազգ. սրճարանը, Ազասի էֆ.ին դեղարանը (փակ), Փարավազեանին ժամագործի խանութը, Ջենկին Գախալին եւ Եամագաթային (Կերեւամեան) խանութները. Տօքթէօրներ Խաչերեանին եւ Տէր Ստեփանեանին, Սինանեանին, դեղագործ Գառնիկ էֆ.ին, Գամաճի Սննիկ աղային, Արմենակ էֆ.ին, Մեծ Քիւթնէքեաններու, Քիւթնէք Աստուրին, Ջօլի Վարդանին եւ Կարապետին, Գորու Նշանին, Ղայվէճի Սեղրակին, Կոստա Աստուրին, Ղալաճեանց տուները, Գոնտայենց չերամատուները, Տէրմէնճի Սարգիսին, Եաղօ Յովհաննէսին, Տէր Կարապետին տուները, Սըլի Համբարձումին փուռը, ուր հաց կ'եփեն։

Ամբողջովին քանդուած է Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցին, տեղւոյն վրայ կառուցած են մզկիթ մը։ Քանդուած է ազգ. վարժարանը, տեղը դպրոց շինած են։ Քանդած են Բարձր. վարժարանը կը մնայ Ջէյմպըրս Հոլլ եւ Միս Նիւմընին որբանոցին մէկ մասը, Տօքթ. Ջէյմպըրսին տունը։ Քանդած են Աւետեանին եւ Հէլվաճեանին մանարանները, Մխիթարեաններու եկեղեցին ու դպրոցը, բաղնիքը, բողոքականներուն գերեզմանատունը (վըրան շէնք մը շինած են), վարի գերեզմանատան բոլոր արձանները քանդած տարած են, կտրուած են ծառերը, խոտ եւ կանանչութիւն է հիմա։ Իբրեւ տխուր վկայ կ'աճի ու կը բարձրանայ Հոգեհանգիստին ծառը։ Չկայ Ամերիկեան հին դպրոցը, կը մնայ ռառնիթը։ Չկան կառավարչատան դիմացի Փաթթուքեաններուն հրեշտակով տունը, խաներու չերամատուները։

Ս. Մինասի ծառերը նօսրացած են։ Կը վազեն Գոնտայենց, Կալերի, Սեծ, Պագենց, Ժուրկ, դեզիրտան աղբիւրները։ Կը մնան Ցատկան ջուրը, Թզուկ Անտառը քանի մը կըպակներ կառավարչատան ջուրը։

Ա. Հ.

ՁՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ, (Ցառաջ) — Ժամանակէ մը ի վեր ամառնային ձեռնարկները — դաշտահանդէս կամ մրցում, դժուարաւ տեղի կրնան ունենալ ճիշդ որոշուած օրը Անձրեւը, փոթորիկը կը խանգարեն ամէն ծրագիր, այնպէս որ կազմակերպիչները — ստիպուած, կը յետաձգեն իրենց ձեռնարկը, սպասելով աւելի նպաստաւոր օդերու։ Բայց, երբեմն ալ, օրերը կ'անցնին, եղանակը կը վերջանայ, առանց որ եւ է դաշտահանդէսի, կամ բացօթեայ այլ ձեռնարկի։

Այս տարի, Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն, հակառակ իր առաջադրութեան չկրցաւ տօնել Մայիս 28ի տարեդարձը։ Բայց Խանասորի Արշաւանքի Հերոսներու Օրը, պէտք էր անպայման տօնախմբել.— մէկ անգամ յետաձգելէ վերջ։

Այսպէս, այս կիրակի, 27 Յուլիս, Էսթրապլէնի բնտանի դարձած ընդարձակ դաշտը, առուակը եզերող ծառերը հայ երգին եւ խօսքին արձագանգը հնչեցուցին ամբողջ օրը հսկայ տարածութեան վրայ։

Աւանդական կերուխումը, ուրախ, գըւարթ եւ հայաշունչ մթնոլորտը, դաշտը վերածած էին հայրենի ուխտավայրի մը։ Տարագիր ժողովուրդի մը բեկորներն են, որ եկած են իրենց յարգանքի տուրքը մատուցանելու այդ մեծ հերոսներուն, որոնք 1897 թուին, Խանասորի դաշտին մէջ ցոյց տուին թշնամիին, թէ Հայը գիտէ կռուիլ, վրէժ լուծել եւ պատժել։

Բարձրախօսի առջեւէն, ներկայ բազմութիւնը կրցաւ լսել խօսնակին՝ ընկեր Հ. Զաքարեանի բացման խօսքը, Լեւոնեան վարդապետի ղեկավարութեան տակ օրիորդներու խմբական երգերը, ինչպէս նաեւ տարեց թէ երիտասարդ հիւրերու մեներգները եւ արտասանութիւնները։

Իսկ բանախօսը՝ ընկեր Մ. Միրզէ (Լիոնէն) իւրայատուկ, ոգեւորիչ ոճով, — այլեւս հնճելի դարձած ունկնդիրներուն, տուաւ հաւատարիմ պատկերը վըմեր ներկայ օրերու անցուդարձերուն — ըէժխնդրական Արշաւանքին։ Ծանրացաւ եւ վերջացուց իր խօսքը խանդավառ առաջադրութիւններով եւ մաղթանքներով։

Եղան զանազան խաղեր։ Հաւ մը աճուրդի դրուած, շահեցաւ ընկեր Կիւլպէնկ Սուքիասեան։

Գարասէրներն ալ ի վերջոյ մէջ տեղ եկան, եւ այսպէս մենապարերու եւ շուրջպարերու կծիկը հետզհետէ քակուեցաւ։

Ամէնքը գոհունակ եւ երջանիկ՝ տուն դարձան ուշ ատեն, մրմնջելով տակաւին. «Կարկուտ տեղացէր։ Յաջող ձեռնարկ մը, հայկական ոգիով եւ շունչով զեղուն։

— Հ. Մ. Ը. Մ.ի տղաքը արձակուրդի մէջ են։ Այս տարի մեր խումբը թէեւ կըցաւ վերջացնել եղանակը, միայն, թէ փայլուն ատեճանի չարժանացաւ ըըբախտաբար։ Բայց առանց վհատութեան, վարչական կազմը եւ գրեթէ ամբողջ խումբի անդամները, նոր ծրագիրներով եւ աւելի հաստատ կամքով, 19 Յունիսին, Համօ Օհանջանեան սրահին մէջ գումարուած ընդհ. ժողովով, մշակեցին նոր ծրագիրներ յառաջիկայ եղանակի համար։ Ընդհանուր գործակցութեան սկզբունքը որդեգրուեցաւ միաձայնութեամբ, եւ նոր ուժերու մասնակցութիւնը անհրաժեշտ նկատուեցաւ։

Ահա վարչական կազմը.— Նախագահ՝ Անդր. Խլոյեան, քարտուղար՝ Կ. Տէրմոյեան, գանձապահ՝ Գօղ. Խօքսիւզեան, փոխ-նախագահ՝ Աւագ Լուսարեւեան, խորհրդականներ՝ Կ. Զարգարեան եւ Անդ. Տայեան.

Իսկ իբրեւ նորութիւն, յառաջիկայ եղանակին համար Հ. Մ. Ը. Մ.ը կ'ունենայ մարզական յանձնախումբ մը, հետեւեալ անդամներով. Յովհ. Այանեան, Ա. Աւետիքեան, Ս. Մուրատեան, Կիր. Խօքսիւզեան եւ Յարութիւն Տոլմաճեան։

— Կապոյտ Խաչի դպրոցներու ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ Յունիս 15ին կիրակի օրը, Համօ Օհանջանեան ակումբը։

Երկար տարիներու յարատեւութեան չօշափելի օրինակ մը — երեք դպրոցներու գոյութիւնը գաղութիս մէջ։ Մեծ է թիւը այն երկսեռ երիտասարդութեան — այժմ դաւակներու տէր դարձած — որ Կապ. Խաչի այս խոնարհ երեւոյթով դասընթացքներուն կը պարտի իր համեստ չափերով հայերէնը։

Ամավերջի հանդէսը ունէր երկու բաժին. մին գեղարուեստական, իսկ միւսը՝ խնջոյք։

Ցաւալի էր, որ շատեր չէին ուզած ներկայ գտնուիլ, նոյն իսկ մեծայարգ ծընողքները կը բացակայէին։

Դժուա՞ր գործ է, տարին մէկ, երկու անգամ, քաջալերելու համար Կապոյտ Խաչի մեր անխոնջ քոյրերուն թափած ճիգերը եւ բրած զոհողութիւնները ներկայ գտնուիլ նման ձեռնարկներուն։

Հանդէսի սկզբնաւորութեան, Տիկին Ովսաննա Խօքսիւզեան իր բացման խօսքին մէջ տուաւ մի քանի կարեւոր տեղեկութիւններ Կապ. Խաչի գործունէութեան շուրջ, չմոռցաւ նաեւ թելադրանքներ ընելու, խնդրելով ներկաներէն, որպէսզի հայրեր ու մայրեր նեցուկ հանդիսանան Կ. Խաչին, որպէսզի հայ մանուկը, պատանին, հայ ապրի, հայ մեծնայ եւ տեւապէս հայ մնայ։

Աշակերտները, գրեթէ ամէնքը, երգեցին, արտասանեցին եւ աւելի մեծերը եւ յաջողակները Հայոց պատմութենէն ներկայացուցին յուզիչ դրուագ մը, ղեկավարութեամբ իրենց ուսուցչին։

Ներկայ հասարակութիւնը ծափահարեց իր գոհունակութիւնը ցոյց տալու համար։

Կ. Տ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (222)

ԿԱՅԾԵՐ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԺԳ.

ԴՈՒԹԱԿԱՆ ԳՈՒՄԱՐԱՆԸ

Այդ առաջի անգամն էր, որ Ասլանը յայտնեց ինձ մի գաղտնիք, գուցէ նրա համար, ", ոյշ լինեմ։ Բայց վարպետ Փանոսին այդ մասին ոչինչ չասաց։ Այդ ինձ շատ զարմացնում էր, Երեւում էր, որ այդ մարդիկը իրանց ծանօթներին եւ մինչեւ անգամ մտերիմներին ամէն ինչ յայտնում էին մի որոշ չափով, որքան հարկաւոր էր, որ նա գիտենար, իսկ աւելին իրանց մօտ էր պահում։

Այնօր Ասլանը դուրս չեկաւ տանից, այլ առանձնացած իր սենեակում, զբաղուած էր ինչ որ գրութիւններով։ Ես էլ նրան չխանգարելու համար, բոլորովին միայնակ թողեցի, գնացի պարտէզը եւ քնեցի կանաչ խոտերի վրայ, ծլորենու ստուերի ներքոյ։ Երբ զարթնեցի, իսկոյն գնացի նրա մօտ։ Նա դեռ նոր էր վերջացրել իր գործը։

Երեկոյեան պահուն նա հարցրեց վարպետ Փանոսից.

— Կարծեմ, ձեր քաղաքում պէտք է լինի մի մուսուլցի հայ վաճառական։

Երեւի, խօջայ Թորոսի մասին էք հարցնում, որ թումաքի (սաֆիանի) վաճառականութիւն է անում։

— Այո, խօջայ Թորոսի մասին։ Ո՞րտեղ կարելի է տեսնել նրան։

— Թէոս ախպօր սրճատանը։ Նա համարեա ամէն իրեկոյ այնտեղ է լինում։

— Ի՞նչ կայ։

— Ոչինչ։ Նրա անունով յանձնարարական նամակ ունեմ, պէտք է խնդրել, որ մի ապահով քարաւանի հետ ինձ ճանապարհ դնէ դէպի Մուսուլ։

— Այդպէս շուտ գնո՞ւմ էք։

— Գուցէ մի քանի օրից յետոյ։ Բայց պէտք է նա առաջուց գիտենայ, որ ինձ համար գրաստներ վարձէ։

— Թէոս ախպօր սրճատունը գտնւում, էր ոչ թէ Այգեստանում, այլ քաղաքում։ Վարպետ Փանոսը ցոյց տուեց բլոր նշանները, թէ որ կողմում, որ փողոցում, որ տան մօտ է սրճատունը, եւ աւելացրեց,, եթէ մուսուլցի կաշեվաճառը այնտեղ չլինի, բաւական է միայն՝ յայտնել սրճանոցի տիրոջը, նա շատ լաւ մարդ է, եւ իսկոյն կանչել կը տայ, որովհետեւ մուսուլցին նոյն սրճատանը կից պանդոկումն է կենում։

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉՕՐ. ՏԸ ԿՈԼ շաբաթ օր այցելեց Մարքուլի հիւլէական կայանը, ուր ճառ մը խօսելով շնորհաւորեց Ֆրանսացի հիւլէ ագէտներուն կատարած աշխատանքը:

ՌԱԲԸՐԹ ՄԸՐՖԻ Գաղտաղէն Պէյրութ գնաց, ուրկէ այսօր պիտի մեկնի Գահիրէ՝ Նախագահ Նասըրի հետ տեսնուելու համար: Այգընհաուըրի պատուիրակը Լոնտոն հանդիպելէ ետք պիտի երթայ Ուաշինկթըն:

ՊՈՆԻ մէջ Իտալիոյ վարչապետ Ֆան – ֆանի խորհրդակցեցաւ Վարչապետ Ատըրնաուըրի հետ, որ իր մտահոգութիւնը յայտնեց Միջին Արեւելքի ներկայ կացութեան շուրջ: Ֆանֆանի հինգշաբթի կամ ուրբաթ Փարիզ պիտի գայ՝ զօր. Տը Կոլի հետ տեսնուելու համար:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ յաջողու – թեամբ արձակեցին նոր հրթիռ մը՝ «Աթլաս», հարիւր թոն ծանրութեամբ եւ ժամական 25.000 քիլոմեթր արագու – թեամբ:

ԻՍՐԱՅԷԼ Ամերիկացիներուն եւ Անգ – լիացիներուն արգիլեց օգտագործել իր օդային սահմանները:

ԿԻՊՐՈՍԻ մէջ ձերբակալութիւնները կը շարունակուին. առջի օր աւելի քան հարիւր Յոյներ եւս ձերբակալուեցան Անգ – լիացիներու կողմէ:

ՊՐԱԶԻԼԻՈՅ բանակին ռազմանիւթի մթերանոցը պայթեցաւ: Աւելի քան յիսուն զոհ կայ եւ երեք միլիառի նիւթական վնաս:

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ տաքերու հետեւանքով 18 հոգի մեռաւ եւ հինգ հոգի խենթեցաւ:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ բանտէն փախած Արաբները ապաստանած են Յորդանան:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ պաշտօնա – պէս ճանչցան Իրաքի Հանրապետութիւ – նը. որոշումը յայտարարուեցաւ Գաղտաղի մէջ՝ Ռապըրթ Մըրֆիի կողմէ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ «Տը Կրաս» յածանաւը, որ Լիբանանեան տագնապին առիթով Պէյրութ գացած էր, վերադարձած է Թուլոն:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ բոլոր բժիշկներ գործադուլ հռչակեցին՝ անորոշ ժամանակի համար, յայտարարելով թէ գործը կը ձգեն հիւանդանոցներու եւ դարմանատուներու մէջ. երբ ծանր պարագաներ ըլլան՝ ձրիաբար պիտի խնամեն իրենց տուներուն մէջ: Բժիշկները այս միջոցին դիմեցին՝ բողոքելու համար փերոնական բազմաթիւ բժիշկներու վերադարձին դէմ:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ Խորհրդարանը արձա – կուրդ առացաւ մինչեւ Հոկտեմբեր 28:

ԻՐԱՔԻ կառավարութիւնը որոշեց Պարսից Ծոցը այսուհետեւ անուանել Արաբական Ծոց: Որոշումը հաղորդուեցաւ բոլոր նախարարութեանց:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ Օգոստոս մէկէն ի վեր հրանիւթը ազատ կը ծախուի. ցարդ սեփական ինքնաշարժ ունեցողները, — մօտ երեսուն հազար հոգի, — ամսական միայն հազար քիլոմեթրի համար պէտք եղած հրանիւթը կրնային ստանալ:

ՀԱՒԱՆԱՅԻ քաղաքական բանտարկեալները բմբոստութիւն մը հանեցին, բայց ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ կարգը վերահաստատել. երեք բանտարկեալներ սպաննուեցան, ինը ուրիշներ վիրաւորուեցան:

ՑԱՒԻՑԵՐԻՈՅ մէջ ձերբակալուեցաւ երիտասարդ սպայ մը՝ որ զինուորական գաղտնիքներ տուած էր չեխ դիւանագէտի մը:

ՀԱՅԻԹԻԻ Հանր. Նախագահը կը մեղադրէ Միացեալ Նահանգները՝ որ օժանդակած են պետական հարուածին. ինչպէս գրած էինք, զինուորականներու կողմէ եղած այդ փորձը ձախողութեան մատնուեցաւ:

ՈՒՐԲԱԹ օր ծանր փոթորիկ մը պայթեցաւ Ֆրանսայի վրայ եւ ցերեկուան ժամը 2ին, երկինքը բոլորովին մթնցաւ Փարիզի մէջ: Նորմանտիա թիւ 1 կայանը (Սաաու) վնասուեցաւ կայծակէն եւ քանի մը ժամ դադրեցուց իր ձայնասփռումը: Չորս հոգի վիրաւորուած է Սաարկըմենի մէջ: Քանի մը հարիւր միլիոնի վնաս կայ նաեւ Մօզելի նահանգը: Աւստրիոյ մէջ ալ մօտ մէկ միլիառ վնաս կայ, եւ վեց մեռեալ:

«ԵՀՈՎԱՅԻ ՎԿԱՆԵՐ»Ը յայտարարած են թէ աշխարհը կը վերջանայ այսօր, երեքշաբթի... իրենք ալ Աստուծոյ աջ կողմը պիտի նստին:

«ԴՐՕՇԱԿ»Ի ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆ

Հայաստանի յեղափոխական շարժման պատմութիւնը իր բոլոր մանրամասնութիւններով արձանագրուած է «Դրօշակ» ամսագրին մէջ, որուն առաջին տասնամեակի թիւերէն մնացած էր մէկ հաւաքածոյ եւ խնամքով կը պահուէր Հ. Յ. Դ. Փարիզի Թանգարանին մէջ:

Անգտանելի այս հաւաքածոն լուսապատկերներով հրատարակուեցաւ, որպէսզի ամէն Հայ պատեհութիւն ունենայ լրիւ տեղեկանալու իր ազատատենչ հայրենիքի անմերձ մաքառումներուն եւ հրաշալի յաղթութեան:

«Դրօշակ»ի առաջին տասնամեակի (1890 – 1901) հաւաքածոն կը հրատարակուի երկու հատորով:

Առաջին հատորը (1890–1897) նոր լոյս տեսաւ, 750 մեծադիր էջ: Թղթակազմի գինն է 1800 ֆրանք, շքեղ կազմուած՝ 2400 ֆրանք:

Գրատուն Գարսամեան, 46, րիւ Բիշէ, Փարիզ (9):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլ Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը խոր կսկիծով կը գուժէ, վարչութեան հաւատարիմ եւ ժրաջան երիտասարդ՝ անդամներէն, տարաբախտ ընկերոջ՝ ԵՐՈՒԱՆԴ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆԻ անսպասելի մահուան լուրը:

Վարչութիւնը միանգամայն սրտի պարտք կը համարէ թարգման հանդիսանալ, նաեւ յանուն գաղութի Վասպուրականցիներուն եւ բաժնել խոր վիշտը: Ցայտնելով իր խորին ցաւակցութիւնները այրի Տիկին Ազատուհի Մկրտիչեանի եւ զաւակներուն՝ Տօնիկին, Վազգէնին, Ժօրժիկին, նաեւ մօր, եղբօր՝ Միհրանին եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն ու ազգականներուն:

Այս տխուր առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները.— Միութեան հիւանդ եւ անկարող ընտանիքներուն, Պ.Պ. Վարդան Գանտիկեան, Արշակ Աչչիպաշեան, Յովհաննէս Հացագործեան՝ երկու հազարական ֆրանք: Պ. Արամ Հիւսեան՝ 1000 ֆր.: Պ. Յովհաննէս Ցակոբեան՝ Համազգայինի դպրոցին հազար ֆրանք:

ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ՕԳՈՍՏՈՍԻ ՎԵՐՋԸ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

—o—

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ (թիւ 199 – 200, Յուլիս – Օգոստոս).— Նուրին Վեհափառութիւն Աշխատանքը (Շ. Նարդունի).— Կեղծ ժանտախտը Հայաստանի մէջ (Տքթ. Յովասափեան).— Կիները այրերէն աւելի երկար կ'ապրին (Տոքթ. Ռոպւան).— Երեւակայութեամբ հիւանդ (Տոքթ. Գալուստեան).— Ինչ՛չ ն մնում (Փրոֆ. Սիմոնէն).— Մարդական բնախօսութիւն (Տոքթ. Նաւասարդ).— Մատներիկ իմաստութեան.— Աղը (Նարդեան Բժշկական Բառարան).— Ջուրով Թունաւորում (Տոքթ. Գուրէ).— Արեւի լոգանք (Տոքթ. Սերոբեան).— Արտ – Թուման (Բժշկ. Աշխարհագրական Բառարան).— Երախային առողջութեան նշանները (Տոքթ. Նիգէ).— Գարեջուր (Տոքթ. Քորոն).— Ի՞նչպէս օգնել կայծակնահարին (Խմբ.):

Օրեր եւ Ժամեր

ԾԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ՝ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻՒ

Արձակուրդի առթիւ կը խնդրուի մեր այն բաժանորդներէն, որոնք կը փափաքին իրենց հասցէն փոխել, հարիւր ֆրանք ղրկել վարչութեան, ինչպէս նաեւ՝ նորին հետ, իրենց նախկին հասցէն:

Կը խնդրուի հեռաձայնով չյայտնել նման փոփոխութիւններ, այլ՝ միայն գրաւոր: Շնորհակալութեամբ՝

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 1958 – 1959 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են. ամէն անոնք որ կը փափաքին ղրկել իրենց զաւակները, պէտք է փութան այժմէն իսկ դիմում ընել հաստատութեան տնօրէնութեան:

Վարժարանին նպատակն է՝ պատրաստել միջնակարգ ուսման պաշարով օժտուած եւ հայեցի դաստիարակութիւն ստացած ճշմարիտ Հայուհիներու սերունդ մը:

Դպրոցասէրի ուսման ծրագիրը կ'ընդգրկէ երկու ուրոյն բաժիններ.—

Ա.— Ֆրանսականը, որ տառացիօրէն կը հետեւի պետական լիսէներու արդիական բաժնի պաշտօնական ծրագրին — անգլերէն եւ սպաներէն լեզուներով — կը պատրաստէ պրըվէի եւ պաքալորէայի:

Բ.— Հայկականը որ կ'օժտէ սանուհիները հայագիտական ծանօթութիւններով, հայ լեզուի, գրականութեան, հայ կրօնի եւ պատմութեան, Հայաստանի աշխարհագրութեան մարզերուն մէջ:

Աշակերտուհիներ կ'ընդունուին ութ տարեկանէն սկսեալ: Տարեվճարն է 150000 ֆրանք, վճարելի եռամսեայ եւ կանխիկ:

Աւելի մանրամասնութիւններու համար դիմել հաստատութեան տնօրէնութեան: 1 Պուլվար տիւ Նօր, Լը Րէնսի: Հեռաձայն Լը Րէնսի 172:

Հաղորդակից.— Էկլիզ տը Բանթէնէն առնել 146 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Րէնսի Փավիյեօն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ ենթակոմիտէները, ուր իւրաքանչիւր ընկերոջ ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Մուրատ, Քրիստափոր եւ Հայաստան 9 Օգոստոս Շաբաթ, ժամը 21ին:

Թաքուհ, Ընկեր Կարօ, 10 Օգոստոս, Կիրակի կէսօրէ վերջ:

Վարանդեան, Ընկ. Յ. Օ.ի բնակարանը 11 Օգոստոս, երկուշաբթի իրիկուն:

Այս բոլոր ժողովներուն ներկայ կ'ըլլան Շրջ. ժողովի պատգամաւոր ընկերները:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

Բ. խումբը Փարիզէն կը մեկնի Օգոստոս վեցին, Կառ տը Լիոն զտնուիլ ոչ աւելի կանուխ քան ժամը ճիշդ 22, որպէսզի կարելի ըլլայ անմիջապէս ներս մտնել: Հաւաքատեղի Փլաս տը Լ'Օդէօն:

Լիոնի շրջանի պզտիկներու մեկնում 4 Օգոստոսին: Ժամը ճիշդ 16ին զտնուիլ Փէռաշի կայարանի ժամացոյցին տակ:

ԾԱԽՈՒ ՏՈՒՆ

Neuilly-Plaisance, en co-propriété

Երկու ծախու տուն.— ա) երկու սենեակ, մուտք, պիւանտըրի, կէս պարտէզ, բ) մէկ սենեակ, մուտք, խոհանոց, կէս պարտէզ:

Դիմել՝ Տիկին Արսէն

100, Rue Louis Rouguier
Levallois-Perret

4րդ յարկ, ձախ, ժամը 12էն 15, բացի կիրակիէն:

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԿԸՈՒԶՈՒԻՆ

Երկու վկայեալ հիւանդապահուհիներ կ'ուզուին հայկական զոյգ ծերանոցներուն համար (Անտիյի եւ Մոնմորանսի): Ներկայանալ ամէն օր Ազգատախնամի գրասենեակը՝ 32 րիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ (9):

Imprimé sur les presses du journal HARATCH
— 17, Rue Bleue, 17 — PARIS (9e) —

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3500 ֆր. վեցամսեայ 1900

Արտասահման՝ տարեկան 4000 ֆրանք: Հատը 15 ֆր.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 6 ՕԳՈՍՏՈՍ

MERCREDI 6 AOUT 1958

34ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 82-61 — 34EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 14ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4062

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԹԵՐ ՈՒ ԴԷՄ՝ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ֆրանսայի գլխաւոր մտահոգութիւնն է այսօր՝ նոր Սահմանադրութիւնը:

Ինչ որ անծանօթ էր երէկ, ծանօթ դարձաւ այսօր եւ նախածրագիրը որ կը քննուի ներկայիս Սահմանադրական Խորհրդակցական Կոմիտէին կողմէ, կը քննուի նաեւ հանրային կարծիքին կողմէ:

Անշուշտ վերջնական կարելի չէ նկատել այն ձեւը զոր Սահմանադրութիւնը ունի այսօր, քանի որ անունն իսկ նախածրագիր է եւ Կոմիտէին գործն է ու պարտականութիւնը՝ վերջնական ձեւ տալ անոր, մինչեւ Օգոստոս 15:

Պէտք է սակայն ընդունիլ, որ իր ներկայ ձեւին տակ, Սահմանադրութիւնը չյարուց հանրային կարծիքին մօտ այն տաք վերաբերումը եւ, ինչու չէ, անվերապահ համակրանքը որու կարելի էր սպասել, նկատի առնելով որ Դ. Հանրապետութեան բոլոր սխալները վերագրուած էին միշտ հիմնարկութեանց:

Ցողնած Ֆրանսա մը, յուսախաբ ժողովուրդ մը վերելքի մը կըսպասէ, վերելք որ պէտք է գայ, եթէ ոչ նոր վարչաձեւէ մը՝ որ խոստը պիտի համեմատէր ժողովրդապետական եւ հանրապետական ազգի մը բաղձանքներուն, գոնէ նոր Սահմանադրութենէ մը՝ որ աւելի կայուն դարձնէր երկրին վարիչ մարմինը:

Այդ կայունութեան մղձաւանջը կայ, անտարակոյս, նոր Սահմանադրութեան մէջ, եւ ակնյայտ է որ ա՛յդ եղած է գլխաւոր մտահոգութիւնը զայն պատրաստողներուն:

Գլխաւոր նորութիւնները մատնանշեցինք առջի օր:

Ընդհանուր ձեւով խորհրդարանին (Ազգ. Ժողով եւ Ծերակոյտ) վճռական դերը, որ ցարդ մնաց հաստատուած էր, նուազած է եւ գործադիր իշխանութեան (Նախագահ եւ Վարչապետ) իրաւասութիւնները ընդլայնուած:

Տեղական մամուլը երկար եւ ձեռնհաս յօդուածներ կը հրատարակէ այս ուղղութեամբ: Ասոնց կարգին չահեկան էր մանաւանդ Անտրէ Սիկֆրիտի վերլուծումը «Ֆիկարօ»ի մէջ: Ակադեմականը դիտել կուտայ որ եթէ առաջին ընթերցում մը այն տպաւորութիւնը կը թողու թէ կը վերադառնանք Գ. Հանրապետութեան աւանդական սկզբունքները, խորքին մէջ կը գտնուին կէտեր որ հանրապետական աւանդութեանց համապատասխան չեն:

Ասոնց կարգին «Ֆիկարօ»ի յօդուածագիրը չեշտը կը դնէ «գործադիր»ին սանձարձակ իրաւասութեանց վրայ: Դիտել կուտայ թէ երբ Հանրապետութեան Նախագահը, պարզ հաւանութեամբը Վարչապետին, կրնայ ձեռք առնել «պայմաններու պահանջած միջոցները», այս կը նշանակէ դէմ յանդիման գտնուիլ աւելի քան մէկ դարու ազատական աւանդութեանց հետ:

Սահմանադրութեան դէմ են, սկզբունքով, համայնավարները որոնք որոշած էին «Ո՛չ» քուէարկել երբ տակաւին նախածրագիրն ալ ծանօթ չէր: Ազգային խմբակցութիւնները իրենց դիրքը ճշդելէ առաջ կը սպասեն Խորհրդակցական Կոմիտէին կարծիքին:

Բայց արդէն որոշ է մտահոգութիւնը: Անոնք որ սիսթեմաթիք ընդդիմադիր չեն եւ կը մտածեն երկրին բարելաւման մասին, գիտեն թէ «Ոչ» պատասխան մը դուռ կը բանայ տագնապի մը, որ աւելի ծանր կ'ըլլայ քան Մայիսի տագնապը:

Այդ նպատակով կը սպասուի որ Սահմանադրական Խորհրդակցական Կոմիտէն գտնէ միջին ճամբայ մը, որ տալով Ֆրանսայի նոր դիմագիծ մը, պահէ անոր հանրապետական աւանդութիւնները:

«ՅԱՌԱՋ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԶՕՐ. ՇԷՀԱՊ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

ՕՏԱՐ ՈՒԺԵՐՈՒ ՄԵԿՆՈՒՄԸ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԲԱՆԱԿԸ ՊԻՏԻ ՄՆԱՅ

ԿԸ ՃՇԴԷ ՇԱՄՈՒՆ

Լիբանանի նորընտիր Նախագահը՝ զօրավար Շէհապ, Պէյրութի ձայնասփիւռէն առաջին իր կոչը ըրաւ, ուղղուած բոլոր Լիբանանցիներուն.— Նախ եւ առաջ հայրենակիցներէս կը խնդրեմ որ իրենց բոլո՛ր ուժերով աշխատին՝ հաստատելու համար ազգային միութիւնը, որուն շնորհիւ 1943ին Լիբանան իրականացուց իր անկախութիւնը եւ ամրացուց իր գերիշխանութիւնը:

«Եթէ այս միութիւնը չէ դադրած ամենազօր զէնքը ըլլալէ, որուն շնորհիւ Լիբանան տիրացաւ իր անկախութեան, այսօր ալ թոյլ պիտի տայ մեզի որ իրականացնենք ազգային մեր բաղձանքները, որոնց առաջին կարգին՝ օտար ուժերու մեկնումը լիբանանեան հողամասէն:

«Հաւասարութիւնը՝ Լիբանանցիներու միջեւ, արաբական եղբայր երկիրներու հետ մեր յարաբերութեանց անկեղծութիւնը, օտարներու հետ մեր ունեցած գործակցութիւնն ու բարեկամութիւնը՝ խարիսխներ են մեր լիբանանեան հայրենիքին ապահովելու համար տանելի կեանք մը, ապահով եւ խաղաղ»:

Միւս կողմէ Հանրապետութեան Նախագահ Շամուն յայտարարեց.— Նպատակ չունիմ ամերիկեան ուժերէն խնդրելու՝ որ մեկնին: Նախագահը կը մտածէ թէ խաղաղութիւնը կրնայ վերահաստատուիլ երկրին մէջ՝ եթէ որեւէ գնով զիջումներ չըլլան: Մեծերու ժողովին անդրադառնալով, Շամուն անգամ մը եւս ճշդեց.— Եթէ Լիբանան հրաւիրուի Մեծերու ժողովի մը՝ ուր ներկայ պիտի ըլլան բոլոր պետութեանց ղեկավարները, ես պիտի երթամ:

Ապստամբները յայտարարեցին թէ յեղափոխութիւնը անգամ մը եւս պիտի պայթի՝ եթէ Նախագահ Շամուն Լիբանանը ներկայացնէ Մեծերու ժողովին մէջ:

Սամի Սոլհի կառավարութեան հաւանական հրաժարման մասին զրոյցները միշտ շրջան կ'ընեն: Կ'ըսուի թէ մէկ-երկու օրերու ընթացքին դահլիճը կրնայ հրաժարիլ՝ փոխանցման կառավարութեան մը կազմութեան համար:

Կարգ մը նախարարներու յայտարարութիւններէն ետք՝ տարբեր ձեւով չեն մտածեր նաեւ լաւատեղեակ շրջանակները: Արդարեւ, Արդարութեան նախարար Աուար, Կրթական նախարար Քոզմա եւ Երկրագործութեան նախարար Արսլան յայտնեցին թէ Նախարարաց Խորհուրդի ժողովին պիտի ներկայացնէին իրենց հրաժարականները, բայց անդրադառնալով որ Վարչապետը ամէն ինչ կ'ընէ կացութիւնը բարելաւելու համար եւ Զօր. Շէհապի գործը դիւրացնելու մտահոգութեամբ կը պատրաստուի կառավարութեան հաւաքական հրաժարականը ներկայացնել՝ նախարարները ընդունած են աշխատիլ Սոլհի կողքին, մինչեւ որոշ թուական մը:

Այս պայմաններուն մէջ, Վարչապետ Սամի Սոլհ յայտարարեց.— Եթէ Լիբանանի ժողովուրդը կ'ուզէ մեր դիրքը հասկնալ՝ ներկայ տագնապին նկատմամբ, կը յայտնեմ թէ իմ նախարարներս ու ես Հանրապետութեան Նախագահին ըսած ենք, որ պատրաստ ենք որեւէ զոհողութիւն յանձն առնել, եթէ անիկա կրնայ դիւրացնել լուծում մը գտնելու [illegible] Լիբանանի գոյութիւնը ապահովելով:

Վարչապետին այս յայտարարութիւնը մէկ ձեւով կը մեկնաբանուի միայն.— Սամի Սոլհ պատրաստ է հրաժարելու, եթէ այդ հրաժարականը պահանջուի իրմէ:

Մթնոլորտը յստակ չէ տակաւին: Մերթ ընդ մերթ բախումներ կը պատահին զանազան շրջաններու մէջ: Յստակ ճշդում մը եւս ըրաւ Վարչապետ Սոլհ, հեգնական շեշտով մը.— Բաւական է 200 հոգիի ձեռքը զէնք տալ եւ անոնց թելադրել որ կառավարութեան հրաժարումը պահանջեն. դահլիճը կը տապալի արդէն, որովհետեւ արդարութիւնն ու օրէնքը ներկայիս տեղ չունին երկրին մէջ:

Թրիփոլիի մէջ ըմբոստներու պարագլուխ Քարամէ կոչ մը ըրաւ իր մարդոց՝ որ այսուհետեւ չկրակեն բանակին վրայ, այլ, ընդհակառակն՝ պէտք է գործակցին [illegible] հետ:

Օրը Օրին

ՓԱՐԻ՛Զ, ՓԱՐԻ՛Զ...

Միայն մեր մէջ չէ՝ որ Փարիզը դարձած է հակադրութեանց հոմանիշ: Հայ մտաւորականներ կան՝ որոնց համար ամէն ինչ լոյս է Փարիզի մէջ: Ուրիշներ ցեխ եւ լպրծուն պզտոտներ կը գտնեն այս ափերուն վրայ: Զանց առնելու չէ նաեւ անոնք՝ որ կը հաստատեն թէ ցեխի եւ լոյսի խառնուրդին մէջ, մարդո՛ց կը պատկանի ուղեգիծ մը գտնելու նախընտրութիւնը:

Տեսակէտներու նոյն հակադրութիւնը՝ Ֆրանսացիներու մէջ: Նոյնիսկ՝ Փարիզաբնակ եւ ծանօթ գրագէտ:

«Փրոպլեմ»ի վերջին թիւը նուիրուած է Լոյս Քաղաքին: Պարբերաթերթին խմբագրութիւնը դիմած էր Պլեզ Սանտրարի՝ իմանալու համար Փարիզի մասին իր ունեցած կարծիքը: Գրագէտը ճշդած է.— *Զէ՞ք գիտեր թէ Փարիզը աշխարհի բոլոր վիպասաններուն մայրաքաղաքն է եւ մարդ չկայ՝ որ վէպ մը գրած ատեն Փարիզի մասին չխօսի:*

Կրնայ ըլլալ, մտածեն շատեր, մանաւանդ անոնք՝ որ Փարիզը չեն տեսած: Պարբերաթերթին խմբագիրները սակայն չեն բաւարարուած Սանտրարի կարծիքով եւ դիմած են վաւերական այլ գրագէտի մը՝ Անտրէ Մալրօ (այսօր՝ նախարար):

Հարցում.— *Փարիզը ազդեցութիւն գործա՞ծ է ձեր վէպերուն վրայ:*

Ա. Մալրօ.— *Ահ, ո՛չ, ո՛չ... Փարիզի ազդեցութիւնը իմ գործերո՞ւս վրայ... բայց այդպիսի ազդեցութիւն մը գոյութիւն չունի... բառ երեւոյթին, դուք իմ վէպերս չէք կարդացած...:*

Հէ՜յ վախ Փարիզ, ներշնչման աղբիւր եւ միաժամանակ ամլութեան կեդրոն: Լոյս եւ ստուեր:

Քաղաք մը՝ ուր Մոնթեսքիէօ «զործ եւ ճարտարարուեստ» կը գտնէր յոկ, Տիկին Տը Սթալ «աշխարհավայր» կ'անուանէր զայն «ուր երջանկութիւնը աւելի լաւ կարելի է զգալ», մինչ պրըթան Լամըննէի համար Փարիզը տեղ մըն էր, ուր «ցաւն անգամ նուազ է քան ուրիշ տեղ...»:

Այսօր՝ Մալրօ գոհ չէ Փարիզէն. երէկ՝ Մոնթեսքիէօ կ'ըսէր նոյն բանը:

Վաղը ուրիշներ ալ պիտի յայտնեն թեր ու դէմ կարծիքներ: Պիտի գտնուի մէկը՝ որ կրկին երգէ Փարիզի վիպային գիշերները, մայթերն ու Սէնի ափերը, մինչ «ընդդիմադիր»ները Լոյս Քաղաքին կապելաններէն պիտի պատմեն...

Այս թոհուբոհին մէջ եթէ Յակոբ Պարոնեանը ըլլար, հաւանաբար իր «բառարան»ին մէջ տեղ մը եւս աւելցնէր՝

Փարիզ = Խորհրդարան, կամ՝ կուսակցութիւններու համար տրամադրուած ձրի բեմ...:

ԱՐՄԵՆԱԿ

ՄԵԾԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԻՆ ՀԱՐՑԸ

ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԻՆ ԿԸ ՍՊԱՍՈՒԻ

Արեւմտեան երեք երկիրները կը սպասեն Խրուշչեւի պատասխանին: Կը կարծուի թէ Խ. Միութեան «Թիւ 1» մարդը պիտի խուսափի նոր առաջարկներ ներկայացնելէ՝ գումարելու համար Մեծերու ժողովը: Պիտի ընդունի Արեւմուտքի դրած պայմանները՝ հանդիպումը ՄԱԿի հովանաւորութեան ներքեւ ընելու համար: Եթէ ժողովը իրականութիւն դառնայ՝ պիտի նախագահէ Ֆրանսայի ներկայացուցիչը, Ժորժ Փիքօ, որ Օգոստոս ամսուան համար Ապահովութեան Խորհուրդի մնայուն նախագահն է: Ուաշինկթըն եւ Լոնտոն նուազ լաւատես են խորհրդային դրական պատասխանի մը նկատմամբ: Ընդհակառակն, Ֆրանսայի քաղաքական շրջանակները կը մտածեն թէ Խրուշչեւ շուտով պիտի պատասխանէ՝ ընդունելով Օգոստոս 12ին Նիւ Եորք երթալու հրաւէրը:

Մաօ Ցէ Թունկ – Խրուշչեւ զեկոյցը կը շարունակէ զբաղեցնել Արեւմուտքը: Ուաշինկթըն արտակարգ ոչինչ կը գտնէ այդ հանդիպումին մէջ, մինչեւ իսկ յայտնելով թէ Խրուշչեւ իր դիրքը զօրացնելու միջոցներ կը փնտռէ Չինացիներուն քով: Լոնտոն եւ Փարիզ կասկածով կը մօտենան Մոսկուա – Փեքին բարեկամութեան այս նոր արտայայտութեան: Մանաւանդ Փարիզ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ Խրուշչեւի Չինաստան այցելութեան: Տը Կոլի կառավարութիւնը, այս կացութեան մէջ, կը մտածէ թէ Արեւմուտքը պէտք է զօրացնէ իր միութիւնը, եթէ չուզեր անակնկալի գալ:

× Եուկոսլաւիոյ քաղաքական շրջանակները կը յայտարարեն թէ Միջին Արեւելքի տագնապը պատճառ մը չեղաւ որ Մոսկուա դադրեցնէ հակաթիթոյական իր պայքարը, չեշտելով թէ Խրուշչեւ – Մաօ Ցէ Թունկ զեկոյցին մէջ Թիթօ համայնավարութեան «գլխաւոր վտանգը» կը յորջորջուէր: Պելկրատ միշտ դէմ կը մնայ Մոսկուայի քաղաքականութեան, կ'աւելցնեն եուկոսլաւ դիւանագէտները:

ՆԱԽԱԳԱՀ ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐԻ պատուիրակ Ռապըրթ Մըրֆի Գահիրէի մէջ տեսակցութիւններ կ'ունենայ Նասրի հետ:

ԿԻՊՐՈՍԻ Յոյներու կազմակերպութիւնը՝ նոր թռուցիկներ ցրուեց, թելադրելով որ Հելլէնները այսուհետեւ յարձակում չգործեն Անգլիացիներու եւ Թուրքերու վրայ, բայց երբ անոնք նմանքայլեր առնեն՝ հակազդեցութիւնը աւելի ուժգին պիտի ըլլայ: Այս կոչէն առաջ, Յոյները չորս հոգի սպաննած էին կղզիին մէջ:

ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ կառավարութիւնը, Իսրայէլէն ետք, անգլիական եւ ամերիկեան օդանաւերուն արգիլեց թռիչք կատարել իր օդային սահմաններուն վրայէն:

ԺԸՆԵՒԻ հիւլէագէտները այն եզրակացութեան եկան՝ թէ անկարելի է հիւլէական գաղտնի փորձեր կատարել. այս սկզբունքը օգտակար կրնայ ըլլալ՝ որ ջրածին փորձերը դադրեցնելու կամ հըսկողութեան ներքեւ առնելու ուղղութեամբ համաձայնութիւն մը գոյանայ:

(Լուրերու շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԺՈՂՈՎՆԵՐԷՆ ԵՏՔ

Վերջացան մեր երեք կազմակերպութիւններուն՝ Հ. Օ. Միութեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ Հ. Ե. Դաշնակցութեան Պատգ. ժողովները։

Վերջացան ժողովները, տրուեցան որոշումներ, համապատասխան բանաձեւերով։

Երեք շաբաթ, յաջորդաբար, մեր գործօն կազմակերպութիւնները, իրենց ընտրուած պատգամաւորներով, զբաղեցան իրենց յատուկ կազմակերպական հանրային ու մշակութային խնդիրներով եւ, նաեւ, հայ քաղաքական դատով, գծելով գործունէութեան նոր ուղեգիծ։

Դժուարին աշխատանքներ այս ամէնը, մանաւանդ ազգային ու միջազգային այս շփոթ մթնոլորտին մէջ։ Սակայն, կատարուեցան անոնք, համբերութեամբ, իրերհասկացողութեամբ եւ համագործակցութեան ոգիով, ազգային բարձրագոյն գաղափարականներու լոյսին տակ։

Ժողովներէն ետք, կը սկսի տրուած որոշումներուն գործադրութեան շրջանը։ Ամբողջ տարի մը կայ, հոգի ու մարմին տալու համար թուղթին վրայ եղած որոշումներուն։ Կեանքի պիտի կոչուին անոնք, արդիւնաւորելով թափուած ջանքերը եւ հարստացնելով հայ ազգային կեանքը՝ մէկէ աւելի մարզերու մէջ։

Տրուած որոշումներուն շրջանակը՝ հայ կեանքն է, հայ ժողովուրդի պահպանման ու բարօրութեան գաղափարականով։

Յստակ պատկեր մը ունենալու համար ժողովներու աշխատանքներուն եւ որոշումներուն մասին, ամփոփենք զանոնք քանի մը գլխաւոր գիծերով։

Ա.— Օգնութիւն՝ հայ ժողովուրդին, կարելի բոլոր միջոցներով, որպէսզի հանգիստ ու ապահով ապրի ան, նիւթապէս ու բարոյապէս։

Գիտենք թէ կան դեռ նիւթական զրկանքներու ենթարկուած բազմութիւններ, որոնք կարօտ են օգնութեան։ Մեր ժամանակներուն, քաղաքական դէպքերու հետեւանքով, շատ են անոնց կարիքները եւ Հ. Օ. Միութիւնը մասնաւորապէս, պիտի հասնի անոնց օգնութեան, որպէսզի հայ ընտանիքը, հայ կարօտ զանգուածները դժբախտութեան չմատնուին. ապահով ըլլան, գոնէ նուազագոյն չափով, ապրին պատուով ու առողջ, ֆիզիքապէս ու բարոյապէս։

Բ.— Հայապահպանման գործը հիմնական ու նուիրական գործ մըն է, որուն համար մեր կազմակերպութիւնները կոչուած են իրենց առաւելագոյնը ընելու, պահելու համար մեր ժողովուրդը՝ երկրէ երկիր, իր ազգային կերպարանքով, եւ հայկականութեամբ ու ձգտումներով։ Այս պայքարին մէջ, մասնաւոր գլուխներ են՝

1) Հայ նոր սերունդի ազգային դաստիարակութիւնը, որուն համար կարելի զոհողութիւններ պիտի ըլլան։ Պիտի շարունակուի հայ դպրոցներու օգնութիւնը, ինչպէս նաեւ աջակցութիւնը հայ ուսանողներու, որոնք եւրոպական կամ ամերիկեան համալսարաններու մէջ իրենց ուսումը կը կատարելագործեն։ Մասնաւոր հոգածութիւն պիտի տրուի հայ մտքի ու մշակոյթի պաշտպանութեան ու զարգացման համար, քաջալերելով հայ գիրն ու գրականութիւնը, ինչպէս նաեւ հայ մտքի աշխատաւորները։

2) Այս խաղաղ պայքարին ընթացքին, մասնաւոր գուրգուրանք ցոյց պիտի տրուի, հայ ժողովուրդը արթուն ու հետաքրքիր պահելու համար հայ մշակոյթին եւ յատկապէս իր լեզուին, երգին ու երաժշտութեան եւ արուեստի այլ ճիւղերուն հանդէպ, որոնք հզօր ազդակներ են հայ ոգին կենդանի եւ Հայուն զգացումները վառ պահելու համար։

Աւելցնենք որ այս աշխատանքները միայն արտասահմանի Հայութեան համար չեն, այլեւ Ամերիկահայութեան համար ալ, քանի որ հայ նոր սերունդը, շատ հասկնալի պատճառներով, կը գտնուի ուծացումի սպառնալիքին տակ, հետեւաբար, արժանի է մասնաւոր ուշադրութեան եւ հոգածութեան։

Ունինք Ամերիկայի մէջ կրթական գործ մը, նախնական գիծերով, դասընթացքներու եւ տարրական դպրոցներու սահմաններուն մէջ, որոնք պէտք է ընդարձակուին ու լրջանան, ծառայելու համար ազգային նպատակներու։ Պէտք է տարածուի հայ լեզուն՝ նոր սերունդին մէջ, հայ ոգին արթուն պահելու եւ ապահովելու համար վաղուան Հայութեան ազգային շունչն ու գոյութիւնը։

Գ.— Հայկական դատը իր ներքին ու արտաքին ճակատներով, մասնաւոր քննութեան առարկայ եղաւ եւ տրուեցան իր կարեւորութեան համապատասխան որոշումներ։ Այս կենսական հարցին գըլխաւոր դրօշակիրը՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է, որ կը վարէ իր ծնունդէն ի վեր հայ ազատագրական պայքարը, անհուն զոհաբերութիւններով.

Տրուած պայմաններուն մէջ, այսօր, անհրաժեշտ է միջազգային սեղաններու վրայ պահել հայ դատը, Հայութեան իրաւունքներուն պաշտպանութիւնը, որ արդարութեան պաշտպանութիւն մըն է։ Հայը իրաւունք ունի ազատ ըլլալու իր հայրենի հողին վրայ. իրաւունք ունի իբրեւ անցեալ ունեցող ժողովուրդ մը, ընդունակութիւններով օժտուած ազգ մը՝ վայելելու մարդկային տարրական իրաւունքները՝ ազատ ու անկախ ըլլալու, իր քաղաքակրթական դերը կատարելու համար, ինչպէս կատարած է անցեալին մէջ։

Մինչեւ վերջնական լուծումը հայ դատին, կան սակայն կարեւոր աշխատանքներ, որոնք պէտք է կատարուին։ Հարկ է ծանօթացնել հայ ժողովուրդն ու իր դատը՝ քաղաքակիրթ մարդկութեան եւ յատկապէս Միացեալ Նահանգներու քաղաքական ու մտաւորական շրջանակներուն։ Պէտք է սիրելի դարձնել հայ ժողովուրդը, ծանօթացնելով անոր ազգային առաքինութիւնները եւ քաղաքակրթական արժէքները, ընդգծելով Հայուն պայքարը՝ որ ազատութեան պայքար մըն է՝ ամէն կարգի բռնակալութիւններու եւ յատկապէս խորհրդային բռնակալութեան դէմ։

Հայ ժողովուրդը ազատ աշխարհին հետ է և միայն ազատատենչ ժողովուրդներուն հետ կրնայ ըլլալ ան։ Սակայն, կան դժուարութիւններ, որոնք պէտք է հարթուին. կան այս պայքարի ընթացքին, թշնամութիւններ եւ թիւրիմացութիւններ որոնք պէտք է հերքուին. մեր թշնամիներուն կողմէ եղած յերիւրանքներ ու վարկաբեկումներ հայ ժողովուրդին դէմ՝ որոնք պէտք է չքանան։

Այս բոլոր աշխատանքները մաս կը կազմեն հայ դատի պաշտպանութեան, որուն նուիրուած է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իրեն օժանդակ ունենալով ոչ միայն գաղափարակից կազմակերպութիւնները, այլեւ ազատատենչ բովանդակ Հայութիւնը։

Դ.— Այս բոլոր որոշումները, այս բոլոր աշխատանքները գործի վերածելու համար, հարկ է զօրացնել մեր կազմակերպութիւնները, թիւով, ոգիով ու զոհաբերութեան զգացումով։ Մեր կազմակերպութիւնները ծանր աշխատանքի լծուած են եւ պէտք ունին նոր ու երիտասարդ ուժերու, շարունակելու համար համազգային պայքարը եւ շահելու համար զայն։ Ճակատամարտներ շատ կորսնցուցած ենք, սակայն պէտք է շահինք պատերազմը.— ահա՛ ժամանակակից ազատատենչ Հայութեան վճիռը։

Այս տարին թող ըլլայ գործի տարի մը, բա[...]ջ տարի մը եթէ կ'ուզէք, ինչպէս եղաւ անցեալ տարին, երբ նոր ու պատմական թուական մը բացուեցաւ ամբողջ Ամերիկահայութեան համար։

Սակայն, որոշումները գործի վերածելու պայմանը՝ աշխատանքն է, յամառ ու վճռական կամք., եւ այս բոլորէն վեր հաւատքը՝ հայ ժողովուրդի ապագային հանդէպ։

Կրցա՞նք պահել այս հաւատքը եւ անով տաքցնել, ոգեւորել հայ երիտասարդ սերունդը, այն ատեն կը յաջողինք մեր պայքարին մէջ։ Կը շահինք պատերազմը՝ մեր ժողովուրդին պահպանման ու ազատութեան համար մղուած։ Անցնինք գործի, հաւատքով ու վճռականութեամբ։

Խմբագրական «Հայրենիք»-ի

ՀԻՆ ՀԱՅԵՐՈՒ ՏՈՄԱՐԸ

Հայ ամենահին պատմագիրները, ինչպէս են Մովսէս Խորենացին, Ագաթանգեղոս, Փաւստոս Բիւզանդ եւ ուրիշներ, հայկական տոմարի մասին մեզի կուտան՝ միայն հազուադէպ եւ շատ աղօտ տեղեկութիւններ։ Անոնք, երբ ցոյց կուտան Հայաստանի անցեալին պատկանող իրադարձութեան մը տուեալները, զայն կը նշեն թագաւորի մը իշխանութեան թուականով։ Մ. Խորենացին, տեղ մը կը նշէ, թէ հին Հայերը անծանօթ էին շաբաթներու, ամիսներու եւ տարիներու շրջաններուն կարեւորութեանը (Պատմութիւն Հայոց, Բ. 59)

Ոչինչ գիտենք այն ժամանակաշրջանի մասին, երբ Հայերու մօտ ներմուծուեցաւ արեգակնային շրջանի վրայ հիմնուած սիստեմ մը եւ մնայուն տոմար մը։ Բայց որովհետեւ աստղագիտական հաշիւներու մարզին մէջ ժողովուրդներու ամենահին ուսուցիչները Բաբելոնացիները եղած են, անոնցմէ մեզի մնացած է արեգակնային շրջանի բաժանումը 360 աստիճանի, ժամի բաժանումը 60 վայրկեանի, օրուան բաժանումը 12 ժամի եւ շաբթուան բաժանումը եօթը օրերու, կարելի է ենթադրել, ուրեմն, թէ Ե. դարու (Ք. Ա.) հայկական առաջին տոմարը եղած է բաբելոնեան տոմարը։ Տարակոյս չունինք, որ հին Պարսիկներու տոմարն ալ կազմուած էր՝ հիմք ունենալով բաբելոնեանը, քանի որ Դարեհի եւ իր յաջորդներու Աքեմենեան Պարսկաստանը չունէր աստղագիտական սեփական գիտութիւն մը։ Հետեւաբար ընդունելի է Ֆ. Ք. Կինցելի այն տեսութիւնը, ըստ որու Պարսկաստան, Կապադովկիա եւ Հայաստան հաւիւ 988 թուականին (Ք. Ա.) ընդունեցան եգիպտական 365 օրերէ բաղկացած արեգակնային տարին, առանց կոտորակի, բաժնուած՝ 12 ամիսներու, իւրաքանչիւրը 30 օրերէ բաղկացած, որոնց վրայ կ'աւելցնէին հինգ յաւելուածական օրեր։

Բայց որովհետեւ արեգակնային շրջանը կը կատարուի 365 օրուան եւ վեց ժամուան մէջ, երեւան կուգային տարբերութիւններ, որոնք կը բարդացնէին ժամանակրութիւնը։ Այս յաւելեալ վեց ժամերը նկատի առնուեցան միայն այսպէս կոչուած արուեստական տոմարէն՝ ներմուծելով 13րդ ամիս մը եւս իւրաքանչիւր 120 տարին անգամ մը։

Թէեւ Նոր Աւեստային եւ միջին պարսկական տոմարներու ամիսներուն անունները ակներեւ նմանութիւն մը ունին կապադովկիականին հետ, ի փոխարէն կը տեսնենք, թէ հայկական անուանումներէն միայն չորսը կը համապատասխանեն վերոյիշեալներուն։ Այսուհանդերձ Մաքուարթ կ'ենթադրէ, թէ սերտ կապ մը գոյութիւն ունի կապադովկիական, նոր աւեստական, միջին պարսկական եւ հայկական ամիսներու անուններուն միջեւ։

Չենք գիտեր թէ ի՛նչ արժէք պէտք է տալ Մ. Խորենացիի տուած այն տեղեկութեան, ըստ որու, ան իր պատմագրքին մէջ (Բ. — 59) կը խօսի Արտաշէս Բ. Թագաւորի հայկական տոմարը բարեփոխելու փորձերու մասին։ Ան մեզի կը խօսի նաեւ (Բ. — 66) հայկական տոմարի՝ պարսկականին յարմարեցման մասին, Վաղարշակի թագաւորութեան ժամանակ, թագաւոր մը, որուն Հայերը կը պարտին շատ մը բարեփոխումներ։ Մենք չենք կարծեր որ խօսքը յարմարցնելու մասին է, այլ, հաւանաբար, միայն «Ամանորի» (Նոր տարի) հանդիսութեան ներմուծման մասին, այս «ամանոր» անունը ըլլալով թարգմանութիւնը «Նաւասարդ» բառին, որ կը նշէր տարուան առաջին ամիսը։ Հաւանաբար նոյն այդ շրջանին է որ առեղծուեցաւ Ամանոր չաստուածը, որուն ի պատիւ տաճար մը կառուցուեցաւ Բագաւանի մէջ։

Հայկական տոմարն ալ, Աւեստայինին պէս, կը բաժնուէր իւրաքանչիւրը 30 օրերէ բաղկացած 12 ամիսներու, իսկ Հրոտից կոչուած վերջին ամսին կը յաջորդէին Աւելեաց կոչուած 5 օրեր, ընդամէնը 365 օր։ Բայց Արեգակնային շրջանը կը կատարուէր 365 օրուան, 5 ժամուան եւ 48 վայրկեանի մէջ, յաւելեալ ժամեր, որ հաշուի չառնուեցան։ Այսպէսով 120 տարուան մէջ, հայկական տարին կանոնաւորապէս մէկ ամսով առաջ կ'երթար, իսկ 360 տարի վերջ՝ տարուան եղանակով մը, եւայլն։ Ասոր հետեւանքը եղաւ այն՝ որ մեր թուականութեան 1460 թուին, հայկական տոմարը ցոյց կուտար 1461, այսինքն մէկ տարուան տարբերութիւն մը։ Եգիպտացիները եւ Աւեստային տոմարը գիտցան հաշուի առնել այս վեց ժամի տարբերութիւնը՝ իւրաքանչիւր 120 տարին անգամ մը ներմուծելով 13րդ ամիս մը։ Նոյն դժուարութիւնը գոյութիւն ունէր նաեւ հռովմէական տոմարի մէջ, բայց Յուլիոս Կեսարի հրամանով, 46 թուին (Ք. Ա.) բարեփոխութիւն մը կատարուեցաւ՝ իւրաքանչիւր չորս տարիէ յետոյ աւելցնելով օր մը (Նահանջ տարի)։ «Յուլիական» կոչուած այս տոմարի տարին, կանոնաւորապէս կը սկսի Յունուար 1էն։

Թէեւ Աքեմենեան դարաշրջանն սկսած, Հայաստան Պարսկաստանի հետ ունէր այնքան սերտ յարաբերութիւններ, որ աւելի վերջ ունեցան իրարու ազգական արքայական գերդաստաններ ալ, այսուհանդերձ հայկական տոմարին մէջ չկատարուեցաւ անհրաժեշտ ուղղումը։ Քրիստոնէական կրօնը ընդունելէ յետոյ, Հայերը հեռացան Պարսիկներէն եւ շարունակեցին մնալ իրենց սխալ տոմարով։ Որքան ժամանակ Հայերը դեռ չէին ընդունած քրիստոնէութիւնը, տոմարային այս սխալներն ու տարբերութիւնները չէին զգացուեր։ Միայն քրիստոնէութեան մուտքէն վերջ է որ սկսան երեւան գալ մեծ տարբերութիւններ՝ Զատկի տօնակատարութեան թուականը ճշդելու մասին։ Այս պատճառով հրամայական պահանջ զգացուեցաւ ընդունիլ դասական տօնակատարութեան օրը ճշդելու կանոն մը, առայժմ 200 տարուան շրջանի մը համար։ 352 թուականին, Անդրէաս անուն մէկու մը կողմէ հաշուուած այս կա-

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎՇՏԱԳԻՆ ՍՈՆԱԹ

Էֆրօն միայն ժպտաց եւ ինձ նայեց։

— Իսկ դուք հայ էք, չէ՞ Զաւէն ։

Ես գլխով արեցի եւ նոյնպէս ժպտացի՝ ոչ միայն նրա բերնից այդպէս անակընկալօրէն իմ անունը լսելու համար, այլ եւ նրա համար որ Էֆրօն դժուարացաւ իմ անունը արտասանել եւ մի քիչ աղաւաղեց, թէեւ նրա շրթներին քաղցր հնչեց նոյն իսկ այդ աղաւաղումը ։

Այդ առաջին պարապմունքին երկուսս էլ մի քիչ ցրուած էինք նուագում, յաճախակի ընդհատումներով։ Ճիշդն ասած, այդ ժամին նուագելու ցանկութիւն էլ չկար, պարտականութեան նման մի բան էինք կատարում։ Ուզում էինք առանձին լինել, խօսել, հաղորդուել իրար, թեկուզ եւ լուռ մնալ իրար կողքի, բայց սախպուած չլինել անելու այն, որն առայժմ միայն առիթ էր ծառայել տեսակցելու համար, որով եւ կաշկանդում էր՝ թէեւ նուագելը երկուսիս համար էլ կենսական, հաճելի գործ էր։ Մի կերպ պարապմունքը հասցրինք մինչեւ վերջ եւ անմիջապէս դուրս եկանք։ Չնայած երկուսս էլ լուռ ցանկութիւն կար երկար զրօսնելու, բայց այդ իրիկուն միայն ուղեկցեցի Էֆրոյին մինչեւ տուն։ Դանդաղ քայլերով՝ խօսեցինք երաժշտութեան մասին, մեր սիրած կոմպոզիտորների մասին, եւ պարզուեց որ երկուքս էլ նոյն ճաշակն ունենք. ճապ չենք սիրում, պաշտում ենք Բեթհովէնէն, Վագների նկատմամբ անտարբեր ենք, թէեւ, ճիշդն ասած, միայն այդ երեկոյ էր որ Վագների նկատմամբ, օրինակ, ես անտարբերութիւն զգացի եւ կամ շատ հաւանեցի Էֆրոյի սիրած անգլիացի կոմպոզիտոր Էլգարին, որի նկատմամբ իրօք անտարբեր էի ...

Շուտով մենք «բարեկամներ» դարձանք։ Էֆրօն նոյն իսկ ինձ նուիրեց յունական առասպելների գիրքը, որ խոստացել էր տալ կարդալու համար։ Սկզբում միայն երաժշտութեամբ պարապելու առիթով էինք տեսնւում։ Յետոյ սակայն, բնականօրէն կամ մեր ձգտումով, տեսակցեցինք նաեւ առիթներ առանձին տե[...]ու [...]ելու. երբեմն փողոցում, նրանց տան մօտերը, հանդիպում էինք [...]ար, երբեմն, պարապմունքից յետոյ, փոխանակ ուղղակի տուն գնալու, պ[...] [...]նք կատարում դէպի դաշտերը կամ դէպի ծովափ, իսկ հ[...] արդէն ս[...] [...]նք ժամադրուել ցերեկուայ ժամերին աւելի երկար պտոյտներ կատարելու համար, հետիոտն կամ հեծանիւով։ Իմ սէրն աւելի էր խորանում բնութեան [...]րկում, բնութեան խորհուրդն առաւել ուժով ներթափանցում է մարդու հոգին, երբ այնտեղ բացւում է սիրոյ ծաղիկը, որին արեւի լոյս է հարկաւոր ։

Կ. ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ

(9 Շար.)

նոնի պայմանաժամը լրացաւ քրիստոնէական թուականութեան 552 թուին եւ Հայաստանեայց Եկեղեցին որոշեց գատական նոր կանոն մը հաստատել 532 տարիներու ժամանակաշրջանի մը համար: Այս ժամանակաշրջանը կը կոչուի Այասի շրջանը, պատրաստուած ըլլալով Աղեքսանդրիացի Այաս անունով մաթեմաթիկոսի մը կողմէ: Այս շրջանի զատկական կանոնը հաստատուեցաւ եպիսկոպոսական ժողովի մը կողմէ, որ գումարուեցաւ 552ին՝ Ներսէս Բ. կամ Մովսէս Բ. կաթողիկոսի հրաւէրով: Զէ ճշդուած թէ այս երկու կաթողիկոսներէն ո՛ր մէկի հրաւէրով տեղի ունեցաւ այս կրօնական ժողովը, որովհետեւ Զ. դարու Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ պատմութիւնը լաւ ծանօթ չէ: Թէեւ կրօնական ժողովը նկատի ունեցած էր նաեւ տոմարի բարեփոխում մը, բայց այս բանը չկատարուեցաւ եւ աւելի վերջ ալ պահուեցաւ 365 օրերու տարուան կանոնը՝ առանց օր մը աւելցնելու նահանջ տարիներու վրայ, թէեւ Հայերը քաջածանօթ էին Յուլիական տոմարին: Հայկական նոր դարաշրջանի տարուան առաջին օրը կը սկսէր 553 Յուլիս 11ին, թուական մը՝ որ պատմագիրներու կողմէ նկատուեցաւ սկզբնաւորութիւնը հայ ազգային դարաշրջանի մը:

Սակայն, չատ չանցած, հաստատուեցաւ տոմարը բարեփոխուած չըլլալու սխալը, որովհետեւ Նոր տարիի օրուան տեղափոխումները աւելի զգալի եղան, այնպէս որ Նաւասարդը, նոր տարին, որ կուգար Յուլիս 11ին, միայն 100 տարի ետք իր տեղը փոխեց 25 օրերով: Հետաքրքրական է Հայերու կողմէ տոմարի բարեփոխման զանցառումը, թէեւ հայ պատմագէտներու տուած տեղեկութիւններէն գիտենք այն իրողութիւնը, որ Հայերը քրիստոնէութիւնը ընդունելէ յետոյ Հայաստանի մէջ չատ մշակուեցան մաթեմաթիկայի, աստղաբաշխութեան եւ ժամանակի հաշուարկման ուսումնասիրութիւնները, այս մասին ծանօթ ըլլալով նոյնիսկ Յուլիոս Ափրիկեցիի ժամանակագրութիւնը (Մովսէս Խորենացի, Պատմութիւն Հայոց, Բ., 10): Առաջին հայ մաթեմաթիկոսը, որ զբաղեցաւ տոմարի քննութեամբ, եղաւ Զ. դարուն Աթանաս Գլակացին, իսկ Է. դարուն՝ Համբաւ մականուանուած մաթեմաթիկոս Անանիա Շիրակացին, որ Անաստաս կաթողիկոսի կողմէ պարտականութիւն ստացաւ բարեփոխելու տոմարը՝ հիմնելով Յուլիական տոմարի վրայ: Բայց կաթողիկոսը մեռաւ եւ բարեփոխումը չկատարուեցաւ:

Այս բարեփոխումը կատարուեցաւ միայն 1084 թուականին, երբ լրացաւ 532 տարիներու առաջին շրջանը և Գրիգոր Գ. կաթողիկոսի օրով Հաղբատի Յովհաննէս սարկաւագի կողմէ կատարուեցաւ 532 տարիներու նոր շրջանի մը հաշիւը: Յովհաննէս սարկաւագը, իւրաքանչիւր 4 տարիներէ վերջ ներմուծեց վեց աւելցած օրեր, փոխանակ հինգի եւ այսպէսով ստացաւ հռովմէական ամիսներուն համապատասխան ամիսներ: Իսկ կրօնական տօներն ու սուրբերու տօմարները հաստատուն դարձան:

Հակառակ Հայաստանի մէջ տոմարի բարեփոխման, Հայերը շարունակեցին գործածել տարին 365 օրերու հին տոմարը: Ասոր հետ միասին, անոնք փոխ առին նաեւ հռովմէական աշխարհի Յուլիական տոմարը՝ հաւանաբար միջնորդութեամբ Բիւզանդիոնի, որուն միացուած էր Հայաստան ժամանակ մը: Այս տոմարը կրնայ, սակայն, այնտեղ ներմուծուած ըլլալ Արշակունիներու ժամանակ ալ, երբ հռովմէական բանակները Լուկուլլոս, Պոմպէոս, Մարք Անտոնիոս եւ Կորպուլոս զօրավարներու հրամանատարութեան տակ երկարատեւ պատերազմներ մղեցին Հայաստանի մէջ: Է. դարէն սկսած ներմուծուեցան նաեւ Յուլիական տոմարի ամիսներու անունները, թէեւ մենք այդ անունները դեռ Ե. դարէն կը գտնենք պատմական ծանօթագրութեան մը մէջ, որ աւելցուած է Աստուածաշունչի մէկ հայերէն թարգմանութեան եւ յետոյ դարձեալ նոյն դարուն՝ Եզովբոսի ժամանակագրութեան մէկ թարգմանութեան մէջ: Մ. Տէր Մովսէսեան ցոյց կուտայ, թէ Ժ.-ԺԱ. դարերու հայկական մաչտոցներու ձեռագրերուն մէջ, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ տօներն ու եկեղեցական սուրբերու թուականները շարունակ նշանակուած են ամիսներու հայկական հին անուններով, ինչպէս են՝ Նաւասարդ, Հոռի, Սամի, Տրէ, եւայլն, մինչ քրիստոնէական ընդհանուր տօները նշուած են Յուլիական տոմարի նոր անուններով:

Յովհաննէս սարկաւագի կողմէ հաշուուած 532 տարիներու ժամանակաշրջանը լրացաւ 1615ին եւ երկրորդ ժամանակաշրջանի մը հաշիւը կատարուեցաւ Ազարիա Ջուղֆայեցիի կողմէ եւ սկսաւ գործածուիլ՝ 1616 թուականէն: Բայց Ազարիա նկատի չառաւ 1582ի Գրիգորեան տոմարի բարեփոխումը, որ հրահանգուած էր Գրիգոր ԺԳ. Պապին կողմէ, երբ այդ տարուան մէջ հաստատուեցաւ, որ Յուլիական տոմարը, իբր հետեւանք Յուլիոս Կեսարի ժամանակ կատարուած քանի մը սխալներու, ետ մնացած էր մօտաւորապէս 11 օրերով:

Փրոֆ. Վ. ՊԸՆԸՑԵԱՆՈՒ

ՔԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՏԱՐՕՆՑԻՆԵՐՈՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԻՍԸ

ՏԷՍԻՆ (Յառաջ).— Բախտը ժպտեցաւ. գեղեցիկ, արեւոտ օդով մը տեղի ունեցաւ կիրակի 27 Յուլիս, Տէսինի Տարօն-Տուրուբերանի Հայրենակց. Միութեան տարեկան դաշտահանդէսը:

Կոկիկ բազմութիւն մը տեղաւորուած է արդէն: Կան անշուշտ յաւիտենական բացականեր ու անտարբերներ:

Եւ ահա, մէկէն պուրակը կը թնդայ հայկ. գեղջուկ երգերով. շրջապատը կ'արձագանգէ, սեղանները հայկական ճոխութեամբ, աւանդական կերակուրներով կը փայլին ամէն մէկ անկիւն: Պաշտօնական բացումը, սակայն տեղի ունեցաւ աւելի ուշ եւ խոր լռութեան մէջ: Հայրենակից Լ. Աստուրեան, նախագահ հանդէսին, բարձրախօսի առջեւէն դաշտահանդէսին բացումը յայտարարեց, տալով միեւնոյն ատեն հակիրճ տեղեկութիւններ Հայրենակցական Միութեանս գործունէութեան շուրջ, քաղելով կարեւոր մասերը տացուած շրջաբերականներէն:

Իրապէս գնահատելի աշխատանք կը տարուի տարիներէ ի վեր մեր նորահաս սերունդի դաստիարակութեան համար, եւ ուրախալի է հաստատել որ արդէն լաւագոյն արդիւնքներ ձեռք բերուած են այս գետնին վրայ:

Ֆրանսաբնակ Տարօնցիները ուրախ են նմանապէս որ Սեւրի Մուրատեան վարժարանի մէջ, Կեդր. Միութեանս որոգեղրած սաներու թիւը տարուէ տարի կը բարձրանայ:

Այս չահեկան տեղեկութիւնները, պարզուած չատ համեստ կերպով, արժանացան խանդավառ ծափերու: Մօտակայ շրջաններու մեր յարգելի հայրենակիցները՝ Ս. Էթիէն, Ս. Շամոն, Կրընոպլը եւ Ռընաժ, դժբաստաբար չէին կրցած ներկայ գտնուիլ:

Ապա սկսաւ, այսպէս ըսելու համար, գեղարուեստական բաժինը: Առաջինը եղաւ երիտասարդ Ալ. Ներսէսեան՝ Ս. Էթիէնի Նոր Սերունդէն, որ աջանչելի առոգանութեամբ արտասանեց «Ափ մը մոխիր», Սիամանթոյէն:

Անոր յաջորդեց Օր. Փր. Տապաղեան, որ Մասիսին ուղղուած հայրենաշունչ երկար հատուած մը արտասանեց անսայթաք եւ զգացումով:

Մեներգի բաժինը սկսաւ Տիկին Մարի Կարապետեան, երկու յաջորդական հայրենակարօտ երգերով: Երգեց նմանապէս Օր. Ալ. Կարապետեան (Վիէնէն):

Ներկաները իրենց ծափերով պատասխանեցին թէ՛ արտասանողներուն եւ թէ երգիչներուն:

Կարճ դադար մը, որու ընթացքին երիտասարդ օրիորդներ սկսան ծախել վիճակահանութեան տոմս – պահարաններ:

Կարգը եկած էր այլեւս մեր բանախօսին, հայրենակից Կ. Տէրմոյեանի (Վիէնէն), որ ոգեկոչեց Կարմիր Վարդանեան նահատակներու յիշատակը:

Զուսպ, կտրուկ պատմական տուեալներով մեր բանախօսը պարզաբանեց օրուան մեծ նշանակութիւնը, եւ վերջացուց իր խօսքը խանդավառ եւ յուսադիր առաջադրութիւններով. թէ՝ «Աշխարհիս վրայ ամէն ինչ կը մեռնի, բայց Հայը չի մեռնիր, եւ արդէն պէտք չէ որ մեռնի»: Այս վերջին խօսքը ուղղուած էր առաւելապէս երիտասարդութեան, մեր վաղուան յոյսերուն:

Բանախօսութենէն վերջ, կազմակերպիչ յանձնախումբը ազատ ասպարէզ տուաւ գեղջկական հայրենի պարերուն: Շատեր մասնակցեցան: Վիճակահանութեան առաջին եւ միակ նուէրն էր ափսէ մը թերթանուշ որ նուէր ըրած էր մեր հայրենակից Հմայեակ Պէրպէրեան զոր շահեցաւ Գ. Կարապետ Ժամկոչեան եւ այս առթիւ 1000 ֆրանք նուիրեց Միութեանս:

Եղան ուրիշ նուիրատուութիւններ, որոնց համար շնորհակալութիւններ յայտնուեցան բարձրախօսէն:

Եւ այսպէս, պարելով, կերուխումով եւ երգելով (Թուրէն Կէնճոյեան եւ Արշակ Տայուտեան), ընթացաւ մեր այս յիշատակելի դաշտահանդէսը, որուն յաջողութեան ջանք եւ զոհողութիւններ ըրած էր, ինչպէս միշտ, հայրենակից Յովհաննէս Տօնոյեան:

ԹՂԹԱԿԻՑ

×

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԻՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ).— Համախարբերդցիական Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ Յուլիս 27 կիրակի ամբողջ օրը:

Սէն-Լուի բլուրին վրայ թառած Զուգուրեան ագարակը իր անձնական ... անգամ մը եւս հաճելի եւ հայեցի օր մը պարգեւեց բազմաթիւ հայրենակիցներու:

Շատ մը ընտանիքներ կանուխէն եկած էին:

Հանդէսին բացումը կատարուեցաւ «Մարսէյլեզ»ով եւ «Բամ Փորոտան»ով: Բեմ հրաւիրուեցաւ Փրոֆ. Խայիկեան, որ մասնաւորապէս ըսաւ.— Ամէն անգամ որ ինծի առիթ կը տրուի խօսիլ Համախարբերդցիական Միութեան մասին, հաճոյքով կ'ընդունիմ, որովհետեւ համոզուած եմ որ հայրենասէր եւ ազգօգուտ կազմակերպութիւն մըն է ան: Եթէ մեր նախնեաց հայրենիք՝ հին Խարբերդը կրկին գտնելու հաւանականութիւնը չունինք, ընդհակառակն Նոր-Խարբերդը չէնցնելու եւ օր մը հոն հաւաքուելու յոյսը մեզի համար մեծ մխիթարութիւն մըն է: Մինչ այդ՝ պահեցէ՛ք ձեր ընտանեկան սրբութիւնն ու մայրենի լեզուն, մինչեւ այն օրը՝ երբ պիտի համախմբուինք մեր հայրենիքին մէջ:

Թրագօշ իր խումբով ներկայացուց «Մարջան» երգեցիկ կտորը, որուն պատրաստութիւնը գովելի էր: Դերակատարները լաւ էին: Օրիորդ Վարդենի Կէչիճեանի ձայնն ու բեմական յարմարութիւնը դաշտահանդէսին բայմութեան ուշադրութեան արժանացան:

Ընդհանուր առմամբ հանդէսը յաջողութիւն մը եղաւ, շնորհիւ Միութեան անդամներու անձնուիրութեան: Ծախսերէն բոլորին գոհացում տուաւ:

Ամբողջ օրը հայկական երգեր նուագուեցան: Իրիկունը ուշ ատեն իրարմէ բաժնուեցանք գոհ տրամադրութեամբ:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (223)

ԿԱՅԾԵՐ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԺԳ.

ԴԻՒԹԱԿԱՆ ԳԱՒԱԶԱՆԸ

— Կը կամենայի՞ք, որ ձիանները պատրաստէին:

— Ոչ, ես ոտով կը գնամ,— ասաց Ասլանը:

— Աւելի լաւ չէ՞ր լինի, որ թողնէիք առաւօտեան: Գիշերով ով գիտէ, ինչ կարող է պատահել:

— Աւելի յարմար է գիշերը: Միայն ինձ հարկաւոր է փոխել հագուստս, որովհետեւ ես չէի ցանկանայ, որ այնպիսի տեղերում, ինչպէս են ձեր քաղաքի սրճատները, ինձ ճանաչէին:

Ասլանը փոխեց հագուստը, գլխին ֆէս դրեց, ծածկուեցաւ Վանայ լայն աբայով: Ես նոյնպէս հագուստս փոխեցի, յետոյ ճանապարհ ընկանք:

— Գիշերը չէ՞ք վերադառնայ,— հարցրեց վարպետ Փանոսը:

— Շատ կարելի է,— պատասխանեց Ասլանը:

Արեւը մտել էր, մութը բոլորովին պատել էր Այգեստանի մռայլ փողոցները: Ճանապարհին Ասլանը հարցրեց.

— Դու արեւիցէ զէնք առեցի՞ր քեզ հետ:

— Առեցի:

Բաւական հեռացել էինք վարպետ Փանոսի տնից, երբ Ասլանը թողեց գլխաւոր փողոցը, որ տանում էր դէպի քաղաքը, շեղուեցաւ ճանապարհից եւ մտաւ մի անծանօթ նեղ փողոց: Այստեղ տներ չկային, որովհետեւ ոչ շների ձայն էր լսւում եւ ոչ ճրագի լոյս էր երեւում: Երկու կողմից եւս ձգւում էին այգիների անվերջանալի պատերը: Երկար գնում էինք, եւ ես չգիտէի, թէ ուր ենք գնում: Վերջապէս դուրս եկանք այգիների լաբիւրինթոսից, այժմ մեր առջեւ տարածւում էին ընդարձակ, մշակ... դաշտեր: Յետ ...կած լուսինը նոր երեւաց հորիզոնի վր...:

Հեռուից լսւում էր հնձւորի տխուր, թախծալի երգը եւ մանգաղի ներդաշնակ հնչիւնը: Այնտեղ մշակները աշխատում էին: Ցերեկուայ տօթը այն աստիճան տաչորում է, ցամաքեցնում է հասունացած արտերը, որ հնձելու միջոցին հասկերից հատիկները թափւում են: Այդ պատճառով հնձում էին այժմ, որովհետեւ գիշերային խոնաւութիւնից արտերը աւելի տամկանում են եւ հասկերից հատիկները վայր չեն թափւում:

Այն ժամանակ միայն ես հասկացայ, թէ որտեղ ենք գտնւում, երբ հեռուից նշմարուեցան գերեզմանատան բարձր խաչ քարերը:

Լուսնկայի աղօտ լուսով այդ լուռ, անբարբառ արձանները նկարւում էին, որպէս մի մի հսկաներ, որոնք հետզհետէ աճելով, եւ ընկղմուելով գիշերային խաւարի մէջ, ներկայացնում էին ուրուականների մի խառն բազմութիւն, որոնք, կարծես, հէնց նոր էին դուրս եկել իրանց մթին հանգստարաններից:

Ամէն ինչ լուռ էր. ամենուրեք տիրում էր լուսնային գիշերի մոլորագոյն խաւար: Միայն գերեզմանատան մի հեռու անկիւնում երեւում էր ծիրանագոյն լոյս: Անհաւատներից ոչ ոք չէր համարձակուի մօտենալ այդ լոյսին, որը այնպիսի տպաւորութիւն էր գործում, կարծես թէ, դուրս էր ցոլանում մի որ եւ իցէ նահատակի գերեզմանից: Բայց Ասլանը ուղիղ դիմում էր դէպի այդ լոյսը: Ես տհաճութեամբ գնում էի նրա ետեւից: Բայց իմ տհաճութիւնը իսկոյն փարատուեցաւ, երբ մօտեցանք, եւ բոցերի միջից, որպէս մի երկնային Քերովբէի դէմք, երեւաց Հիւրքիի սիրուն դէմքը: Պառաւը, նստած գետնի վրայ, թիկն տուած մի տապանաքարի, գլուխը տխրութեամբ խոնարհեցրած, խորին մտայուզութեան մէջ՝ նայում էր կրակի վրայ: Հիւրքին իր հաւաքած մացառներով բորբոքում էր կրակը: Երբ պառաւը լսեց մեր ոտնաձայնը, գլուխը վեր բարձրացրեց, նայեց իր շուրջը: Իսկ Հիւրքին կանգնեց, եւ նոյն րոպէում լսելի եղաւ նրա սուր, մետաղական ձայնը.

— Մի մօտենաք ...

Ասլանը հեռուից ինչ որ պատասխանեց:

Հիւրքին առաջ վազեց, ընկաւ նրա գիրկը:

— Ես կրկին յետ բերեցի քո դիւթական գաւազանը, Հիւրքի,— ասաց Ասլանը համբուրելով նրան:

— Ես էլ այդ պայմանով էի տուել քեզ,— ասաց Հիւրքին, մի առանձին ուրախութեամբ նրա ձեռքից առնելով իր աւանդը:

Պառաւը լռութեամբ կանգնեց, վեր առեց իր ճանապարհորդական պարկը, որ դրած էր տապանաքարի վրայ, կապեց մէջքին, վեր առեց իր ցուպը եւ մօտեցաւ Ասլանին:

Նրանք, մի կողմ առանձնացած, երկար խօսում էին միմեանց հետ: Այդ միջոցին Հիւրքին մօտեցաւ ինձ: Ես հարցրի.

— Ճանաչո՞ւմ ես ինձ:

— Ճանաչում եմ, ինչպէս չեմ ճանաչում:

— Այս գիշեր ո՞րտեղ պիտի մնաք:

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին Նախարար Տըլըս առջի օր հասաւ Ռիօ տը Ժանէյրօ, ուր կարեւոր խօսակցութիւններ պիտի ունենայ Նախագահ Քուպիչէքի հետ։

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ նոր դեսպանը՝ Կրեկորի Թիթովիչ Զայցեւ, Պաղտատ հասաւ։ 1955էն ի վեր Խ. Միութեան եւ Իրաքի դիւանագիտական յարաբերութիւնները խզուած էին։

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ բնակչութեան թիւը հասած է 51 միլիոն ութ հարիւր հազարի. այս թիւին մէջ Սաարը հաշուըւած է, բայց ոչ՝ Արեւմտեան Պերլինը։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ կառավարութիւնը կը հերքէ այն լուրը՝ որուն համաձայն առաջարկած էր ճանչնալ Իրաքի նոր կառավարութիւնը։ Միջին Արեւելքի մամուլի գործակալութիւնը (արաբական) առջի օր յայտարարած էր, թէ Պաղտատի կառավարութիւնը մերժած էր Ֆրանսական նման առաջարկ մը։

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Արտաքին նախարար Տիկին Կոլտա Մէյր երեքշաբթի օր Փարիզ հասաւ. նոյն օրը կարեւոր խօսակցութիւններ ունեցաւ զօր. Տը Կոլի հետ։

ԶՕՐ. ՍԱԼԱՆ երկու ամիս «արձակուրդ» տուաւ գնդապետ Պիժառի։ Ինչպէս ծանօթ է, Պիժառ Ալժերիոյ վայրագութիւններուն պետն է եւ միշտ անկեղծ խօսող մը եղած է։ Բազմաթիւ անգամներ քննադատած է ապայակոյտին եւ զինուորականներու ժամանակավրէպ գործելակերպը։ Գնդապետ Պիժառ Հնդկաչինի եւ Ալժերիոյ մեծ զինուորականներէն է եւ այս «շնորհազրկումը» բաւական յուզում յառաջ բերաւ Ալժերիոյ շրջանակներուն մէջ։

ՎՈՐՈՇԻԼՈՎ Օգոստ. 11, 12 եւ 13ին ներկայ պիտի ըլլայ Պրիւսէլի ցուցահանդէսին «խորհրդային օրերուն»։

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՆ ու Եւրոպայի Տնտեսական Համագործակցութեան կազմակերպութիւնը 350 միլիոն տոլարի նոր վարկ մը բացին Թուրքիոյ։ Միւս կողմէ, համաձայն յունական թերթի մը, Թրքական կառավարութիւնը կրնայ արժեզրկել Թրք. ոսկին, գոհացում տալով օտար կառավարութեանց եւ մանաւանդ՝ Ամերիկայի։

ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ մամուլի գործակալութիւնը կը հերքէ այն զրոյցները՝ որոնց համաձայն Սուտանի մէջ արաբ արգայնականութեան դէմ «աշխարհականներու կողմէ դաւադրութիւն» մը կազմակերպուած էր։

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ Դեկտեմբեր ութին տեղի պիտի ունենայ ափրիկեւասիական տնտեսական առաջին համագումարը. Նախապատրաստական աշխատանքներու համար այս ժողովին դիւանը երեկուընէ ի վեր խորհրդակցութիւններ կ'ունենայ եգիպտական մայրաքաղաքին մէջ, պատրաստելով համագումարին օրակարգը։

ՔՈՒՎԷՅԹԻ իշխանը՝ Ապտալլահ էլ Սապահ, պաշտօնական այցելութիւն մը տուաւ Պարսկաստան, ուր կարեւոր խորհրդակցութիւններ ունեցաւ Շահին հետ. Պարսկաստան կ'առաջարկէ ուղղակի մատակարարել Քուվէյթի եւ հիւպատոսարան մը հիմնել այնտեղ, ուր կ'ապրին մօտ երեսուն հազար Պարսիկներ։

ՔՈՒՊԱՅԻ մէջ ամերիկեան ուժերու կատարած ցամաքահանումին անդրադառնալով Մոսկուայի «Փրաւտան» կը գրէ.— Այն պահուն՝ երբ Քուպայի ժողովուրդը Պաթիսթայի արիւնահեղ բռնատիրութենէն պիտի ազատէր՝ Միացեալ Նահանգները իրենց բանակները ղրկեցին զօրացնելու համար բռնատէրին դիրքը։

ԹՐՔԱԿԱՆ մամուլը վերջերս սկսած է մեղմ լեզու մը գործածել Արաբներու նկատմամբ. «Տինեա» կը գրէ.— Արեւմուտքը հասկցաւ թէ Միջին Արեւելքը բաժնուելու ժամանակը անցած է եւ այսուհետեւ անկարելի է զօրավիգ կանգնիլ այն վեհապետներուն կամ վարչակարգներուն՝ որոնց ենթարկուիլ չեն ուզեր ժողովրդական զանգուածները. իր կարգին՝ Թուրքիան ալ իրապաշտ դիրք մը պէտք է որդեգրէ՝ դէպի միութիւն ձգտող Արաբներուն հանդէպ։

ՄԱՐԵՇԱԼ ԼԻՈԹԷ փոխադրական նաւուն մէջ առջի օր պայթիւն մը եղաւ, արկածի մը հետեւանքով. նաւը նոր ճամբայ ելած էր Մարսէյլէն։ Չորս հոգի սպաննուեցաւ. 11 ծանր վիրաւոր կայ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ՈՒ ԺԱՄԵՐ

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ «Շ.»Ի ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ
(1907–1957)

Ճամբորդական նոթեր
Ուսումնասիրութիւններ
Գրական էջեր, Տոմսեր
Եւ Խմբագրականներ

Յառաջաբան՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Տպարան՝ «Յառաջ»
704 էջ
ԳԻՆ՝ 2.000 ՖՐ.
Թղթատարի ծախքով 2200 ֆր.։
Դիմել՝ ՅԱՌԱՋԻՆ։

ՕՐԵՐ ՈՒ ԺԱՄԵՐ

ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Գ. Խաչիկ Կարապետեան (Պրիւսէլ) Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (Լը Ռենսի)։

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ՝ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արձակուրդի առթիւ կը խնդրուի մեր այն բաժանորդներէն, որոնք կը փափաքին իրենց հասցէն փոխել, հարիւր Ֆրանք ղրկել վարչութեան, ինչպէս նաեւ՝ նորին հետ, իրենց նախկին հասցէն։

Կը խնդրուի հեռաձայնով չյայտնել նման փոփոխութիւններ, այլ՝ միայն գրաւոր։ Շնորհակալութեամբ՝

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

"ԴՐՕՇԱԿ"Ի ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆ

Հայաստանի յեղափոխական շարժման պատմութիւնը իր բոլոր մանրամասնութիւններով արձանագրուած է «Դրօշակ» ամսագրին մէջ, որուն առաջին տասնամեակի թիւերէն մնացած էր մէկ հաւաքածոյ եւ խնամքով կը պահուէր Հ. Յ. Դ. Փարիզի Թանգարանին մէջ։

Անգտանելի այս հաւաքածոն լուսապատկերներով հրատարակուեցաւ, որպէս զի ամէն Հայ պատեհութիւն ունենայ լրիւ տեղեկանալու իր պապենական հայրենիքի անվերջ մաքառումներուն եւ հրաշալի յարութեան։

«Դրօշակ»ի առաջին տասնամեակի (1890 – 1901) հաւաքածոն կը հրատարակուի երկու հատորով։

Առաջին հատորը (1890–1897) նոր լոյս տեսաւ, 750 մեծադիր էջ։ Թղթակազմի գինն է 1800 Ֆրանք, լաթէ կազմուած՝ 2400 Ֆրանք։

Գրատուն Պարսամեան, 46, րիւ Րիշէ, Փարիզ (9)։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզի Հայ Ազգ. Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը՝ Հոկտեմբեր 26ին, Ժորժ Ե.ի սրահներուն մէջ։

ՊՈՄՈՆԻ ՄԷՋ ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ Է

Teinturerie - Nettoyage - Dégraissage

"VOTRE PRESSING"

14, Ave de la Rosière
Beaumont - Marseille

Ղեկավարութեամբ
ՏԻԿԻՆ ԼԻՒՍԻ ՄՈՐԱԵԱՆԻ

Խղճամիտ աշխատանք
Նպաստաւոր գիներ

Հայրենակիցներ՝
ԱՆԳԱՄ ՄԸ ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ
եւ գոհ կը մնաք։

«ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐ» ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Կրընոպլի Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէին, Նոր Սերունդին եւ մասնակցութեամբ Կապ. Խաչին, Ուրբաթ, ծառերով եւ առուակով եզերուած գողտրիկ մարգագետնին վրայ, Գ. Վ. Խաչատուրեանի տան դիմաց (Սիթէ Էրպըթերթօն)։ Իր մասնակցութիւնը կը բերէ նաեւ Նոր Սերունդի բանակումին եկած երկսեռ երիտասարդութիւնը։

Կը բանախօսէ
ԸՆԿ. ՆՈՒԲԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին. բարձրախօս, ճոխ պիւֆէ, խմիչք եւ պաղպաղակ։ Կարկանդակներ՝ պատրաստուած Կապ. Խաչի տիկիններուն կողմէ։

Մանրամասնութիւնները տեղական յայտարարութեան մէջ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Ազգատախնամ – Որբախնամ Վարչութիւնը խորին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները՝ փոխան ծաղկեպսակի, ողբացեալ Երուանդ Մկրտիչեանի գառնալցի մահուան առթիւ.— Գ. Յակոբ Փափազեանէ 1000 Ֆր., Գ. Արծրունի Չըրաշեանէ 2000 Ֆրանք։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 1958 – 1959 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են ամէն անոնք որ կը փափաքին ղրկել իրենց զաւակները, պէտք է փութան այժմէն իսկ դիմում ընել հաստատութեան տնօրէնութեան։

Վարժարանին նպատակն է՝ պատրաստել միջնակարգ ուսման պաշարով օժտուած եւ հայեցի դաստիարակութիւն ստացած ճշմարիտ Հայուհիներու սերունդ մը։

Դպրոցական ուսման ծրագիրը կ'ընդգրկէ երկու ուրոյն բաժիններ.—

Ա.— Ֆրանսականը, որ տառացիօրէն կը հետեւի պետական լիսէներու արդիական բաժնի պաշտօնական ծրագրին — անգլերէն եւ սպաներէն լեզուներով — կը պատրաստէ պրըվէի եւ պաքալորէայի։

Բ.— Հայկականը որ կ'օժտէ սանուհիները հայագիտական ծանօթութիւններով, հայ լեզուի, գրականութեան, հայ կրօնի եւ պատմութեան, Հայաստանի աշխարհագրութեան մարզերուն մէջ։

Աշակերտուհիներ կ'ընդունուին ութ տարեկանէն սկսեալ։ Տարեվճարն է 150000 Ֆրանք, վճարելի եռամսեայ եւ կանխիկ։

Աւելի մանրամասնութիւններու համար դիմել հաստատութեան տնօրէնութեան. 1 Պուլըվար տիւ Նօր, Լը Րէնսի։ Հեռաձայն Լը Րէնսի 172։

Հաղորդակցութիւն.— Էկլիզ տը Պանթէնէն առնել 146 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Րէնսի Փավիյոն։

ԲՈՒՐԴԻ ՀԻՒՍՈՒԱԾԵՂԷՆԻ
ԿԱՐԵՒՈՐ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ
Կը փնտռէ՝

Ֆասոնիէններ փուէնսոնէ ժերզէի մոնթաժի համար։ Դիմել՝

Le Chaton

18-20, Faubourg du Temple, Paris

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ ենթակոմիտէները, ուր իւրաքանչիւր ընկերոջ ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Մուրատ, Քրիստափոր եւ Հայաստան 9 Օգոստոս Շաբաթ, ժամը 21ին։

Թաթուլ, Ընկեր Կարօ, 10 Օգոստոս, Կիրակի կէսօրէ վերջ։

Վարանդեան, Ընկ. Յ. Օ.ի բնակարանը 11 Օգոստոս, երկուշաբթի իրիկուն։

Այս բոլոր ժողովներուն ներկայ կ'ըլլան Շրջ. ժողովի պատգամաւոր ընկերները։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

Բ. Խումբը Փարիզէն կը մեկնի Օգոստոս վեցին, Կառ տը Լիոն գտնուիլ ոչ աւելի կանուխ քան ժամը ճիշդ 22, որպէսզի կարելի ըլլայ անմիջապէս ներս մտնել։ Հաւաքատեղի Փլաս տը Լ'Օռլօժ։

Լիոնի շրջանի պզտիկները մեկնում 4 Օգոստոսին։ Ժամը ճիշդ 16ին գտնուիլ Փէռաշի կայարանի ժամացոյցին տակ։

ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ՕԳՈՍՏՈՍԻ ՎԵՐՋԸ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ (Թիւ 199 – 200, Յուլիս – Օգոստոս).— Նորին Վեհափառութիւն Աշխատանքը (Շ. Նարդունի).— Կեղծ ժանտախտը Հայաստանի մէջ (Տքթ. Յովսափեան).— Կիները այրերէն աւելի երկար կ'ապրին (Տոքթ. Ռոսթամ).— Երեւակայութեամբ հիւանդ (Տոքթ. Գալուստեան).— Ինչէ՞ն մեռաւ (Փրոֆ. Սիմոնէն).— Մայրական բնախօսութիւն (Տոքթ. Նաւասարդ).— Մատնիկի իմաստութեան.— Աղը (Նարդեան Բժշկական Բառարան).— Ջուրով թունաւորում (Տոքթ. Գուէֆ).— Արեւի լոգանք (Տոքթ. Սերոբեան).— Արաս – Թուման (Բժշկ. Աշխարհագրական Բառարան).— Երախային առողջութեան նշանները (Տոքթ. Նիզէ).— Գարեջուր (Տոքթ. Քարօն).— Ի՞նչպէս օգնել կայծակնահարին (Խաչունի)։

ԾԱԽՈՒ ՏՈՒՆ

Neuilly-Plaisance, en co-propriété

Երկու ծախու տուն.— ա) երկու սենեակ, մուտք, պիւանտրի, կէս պարտէզ, բ) մէկ սենեակ, մուտք, խոհանոց, կէս պարտէզ։

Դիմել՝ Տիկին Արսէն

100, Rue Louis Rouguier
Levallois-Perret

4րդ յարկ, ձախ, ժամը 12էն 15, բացի կիրակիէն։

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Երկու վկայեալ հիւանդապահուհիներ կ'ուզուին հայկական զոյգ ծերանոցներուն համար (Անտիյի եւ Մոնմօրանսի)։ Ներկայանալ ամէն օր Ազգատախնամի գրասենեակը՝ 32 րիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ (9)։

ԹԱՐՄԱՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ
ԳՈՅՆԵՐԸ ԵՒ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԻՒՆԸ

ԴԻՄԵՑԷՔ ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ՄԻԱԿ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ

THOMLAC

16 bis, Bld. Sébastopol, Paris 4e
ANGLE RUE DE LA REYNIE

ԵՒ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐԸ
53, Rue de Chalon, Paris 12e
4 bis, rue Vaillant Couturier, Argenteuil
136, Ave. Aristide Briand, Pavillons-sous-Bois
241, rue P. V. Couturier, Alfortville

Մասնաւորաբար ձեր ճաշակին համար պատրաստուած ԸՆՏԻՐ ԻՂԱՆԵՐԿԵՐ որ ձեր բնակարանին ներսը պիտի զարդարեն, իսկ դուրսը պիտի պահպանեն բնութեան սպառնալիքներուն դէմ

ՆԱԵՒ ՆՈՐԱՁԱՇԱԿ ՊԱՏԻ ԹՈՒՂԹԵՐ **Linoleum, Plastique, etc.**

Դիւրամատչելի գիներ եւ սիրալիր ընդունելութիւն կը սպասեն ձեզի

ԹՈՄԼԱՔԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

Imprimé sur les presses du journal HARATCH
- 17, Rue Bleue, 17 – PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3500 ֆր· վեցամս· 1900
Արտասահման՝ տարեկան 4000 ֆրանք: Հատը 15 ֆր·

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 7 ՕԳՈՍՏՈՍ — JEUDI 7 AOUT 1958

34ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8262 — 34EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇԱՋԱՆ, 14ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4063

ԻՐԱՔԻ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐՔԻՆ ԾԱԼՔԵՐԸ

ԽՄԲ·— Լոնտոն հրատարակուող եւ Փարիզի մէջ եւս ֆրանսերէնով լոյս տեսնող «Օպզերվաթէօր տիւ Մուայէն Օրիան» շաբաթաթերթը, որ առ հասարակ մասնագիտութիւն դարձուցած է Միջին Արեւելքի վերաբերեալ հարցերուն ուսումնասիրութիւնը, Յուլիս 28ի իր թիւով հրատարակած է հետաքրքրական վերլուծում մը Իրաքի պետական հարուածի ներքին ծալքերուն եւ անոր հետ կապ ունեցող այլատեսակ հարցերու մասին: Գրութեան հեղինակը, որ Գաղտատ գտնուած է յեղափոխութեան նախօրեակին եւ վաղորդայնին, ինքնատիպ լոյսի մը տակ կը պարզէ Իրաքի պատմական իրադարձութեանց բնոյթը եւ կ'ընէ հաստատումներ, որոնց մէկ մասը գէթ իբրեւ նորութիւն կը ներկայացուի իր կողմէ: Կը հրատարակենք կարեւոր մասերը մեր ընթերցողներուն համար:

Մեկնեցաւ Գաղտատէն անցեալ շաբթու, ամբողջ տարի մը մնալէ վերջ Միջին Արեւելքի արաբական երկիրներուն մէջ: Բայց մեկնելէս առաջ կրցայ հաստատել, թէ իրաքեան յեղափոխութեան պետերը արդէն իսկ կը ջանան ժխտել Գահիրէէն իրենց կախում ունենալը:

Մինչ Նասր եւ իր ծառայութեան մէջ գտնուող մամուլը կը փորձէին իբրեւ իրենը ներկայացնել ու նկատել իրաքեան յեղափոխութիւնը, Իրաքի նոր վարչաձեւին արտասահմանի ներկայացուցիչները հրահանգ կը ստանային լաւ մը ճշդելու, թէ բոլորովին պատահական էին կապերը Եգիպտոսի եւ Գաղտատի ըմբոստութեան միջեւ:

Պէտք մղում ընելու, որ ասիկա բաւական հաւատարիմ ցոլացումն է յեղափոխութեան պետերու կեցուածքին: Բոլոր անոնք, որ ինծի պէս ներկայ գտնուեցան Նախորդ վարչաձեւի վերջին օրերուն, պէտք է ընդունին, որ Նասրականութիւնը երկրորդական դեր մը միայն խաղաց Նուրիի քաղաքական վարչաձեւի տապալման մէջ:

ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐ ՊԵՐԼԻՆԷՆ

Յեղափոխութեան ճիշդ կեդրոնը գտնուող անձն է Մոհամմէտ Մահատի ալ-Քուպպան, որ Իսթիքլալ ազգայնական կուսակցութեան ծայրայեղ թեւին նախկին պետն է:

Քուպպա իր կուսակցութիւնը հիմնեց 1946ի Օգոստոսին, Նուրիին եւ անոր ծառայապաշտ բարեկամներուն դէմ պայքարելու եւ Ռաշիտ Ալիի 1941ի գերմանասիրական ապստամբութեան մասնակիցները վերահաւաքելու կրկնակ նպատակներով:

Քուպպա եւ իր գլխաւոր գործակիցը Սատըք Շէնշալ (Մուսուլի երեսփոխան) մասնակցած էին 1941ի ապստամբութեան եւ անոր հետեւանքով ապաստանած էին Պերլին, ուր, երկրորդ համաշխարհային պատերազմի ընթացքին, Շէնշալ եղած էր Առանցքին գլխաւոր խօսնակը արաբերէնով կատարուած ձայնասփռումներուն համար:

ՁԷՋՈՔՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄՆԱԿԻՑ

Իսթիքլալ կուսակցութիւնը ամէնէն լաւ կազմակերպուած կուսակցութիւնը եղաւ Իրաքի մէջ: Շէնշալ իր մրցակիցը չունէր իրաքցի քաղաքագէտներուն մէջ, որոնց վրայ կ'իշխէր թէ՛ իր խելացութեամբ եւ թէ՛ քարոզչական մեթոտներու իր խոր ծանօթութիւններով:

Անուրանալի է, որ այս կուսակցութիւնը մեծ գրաւչութիւն մը ունեցաւ Իրաքցիներուն համար, նուիրեալ անձեր, ուսանողներ, փրոֆեսէօրներ կամ արմատական հակում ունեցող սպաներ եղած ըլլային անոնք, թէ պարզապէս ժողովրդական զանգուածներ

[illegible]

երկու կենսական սկզբունքներու պաշտպան – փաստաբանը·

1) Միութեան համաձայնութիւն մը կնքել Սուրիոյ եւ Իրաքի միջեւ.

2) Քաղաքական չէզոքութիւն պահել Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ:

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ ՍԽԱԼԸ

Իսթիքլալ կուսակցութիւնն էր, որ 1948ին, ընդդիմութիւն մը շղթայազերծեց վաւերացման դէմ Փորթսմութի անգլեւիրաքեան դաշնագրին, որ·սահմանուած էր փոխարինելու 1930ի դաշնագիրը: Անգլիացիները սակայն սխալ քայլ առին, ջանալով ուժ տալ Նուրի Սայիտին: Ռեւայթհոլի մասնագէտները, որոնք կոյրեր են իրականութեանց առջեւ, համոզուած էին, որ Նուրին պիտի կրնայ մնալ իշխանութեան գլուխը:

Ժողովրդական ըմբոստութիւն մը զրապուեցաւ 1952ին: Իսկ 1954էն սկսեալ հաշուեյարդարի ենթարկուեցան բոլոր քաղաքական կուսակցութիւնները, լրութեան դատապարտուեցաւ հանրային կարծիքը, եւ, ինչպէս որ կը սպասուէր, ասիկա բացաւ ստորերկրեայ գործունէութեան ճամբան: Նուրին կարծեց, որ պետութեան երեւութական հանդարտութիւնը, բարեկէպ արդիւնքն էր ճնշումի իր դրութեան, զոր կը կիրարկէր Քալլադի, Ֆաուհիլ Ճամալիի եւ քանի մը ուրիշներու օգնութեամբ:

Ան կարծեց, թէ կրնայ ընել իր ուզածը, եւ, 20 Փետր· 1955ին ստորագրեց Գաղտատի դաշինքը, որ գնդապետ Նասրէն աւելի Իրաքցիներուն դէմ ուղղուած էր: Այս դաշինքը անմիջապէս նկատուեցաւ՝ Բրիտանացիներու կողմէ Թուրքերու եւ Նուրի Սայիտի խմբակին դաւակցութեամբ եգիպտեւսուրիական միութեան դէմ ուղղուած գործիք մը:

ՆԱՍՐԻՆ ՊԷՏՔ ՉԿԱՐ

Քուպպա եւ Շէնշալ իրագուեցին հետեւեալ գործելակերպը·—

1) Կրցան իրենց ծառայեցնել Նուրիին բոլոր զոհերը, որոնց մէջ կային արեւմտեաններ, փաստաբաններ, փրոֆեսէօրներ եւ առհասարակ դժգոհներ, որոնց մայթանքն էր փոխ-վրէժ մը:

2) Կրցան ճարտարօրէն օգտագործել Նասրին պրոպականտը Նուրիին, Բրիտանացիներուն, Ամերիկացիներուն, Գաղտատի դաշինքին, Յորդանանին, քարիւղին դէմ, եւայլն:

Նուրիին թշնամիները պէտք չունեցան դիմելու նախագահ Նասրի օգնութեան: Կարող էին անոնք բոլորովին ազդու կերպով պայքարելու Գաղտատի ձայնասփիւռին եւ մամուլին դէմ:

ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

— «Եթէ կ'ուզէք լուրերը իմանալ, մտիկ ըրէք Գահիրէն· Գաղտատի ձայնասփիւռը ոչինչ բան է»: Այսպէս էր Քուպպայի եւ Շէնշալի կարծիքը: Լաւ էր այս յանձնարարութիւնը: Որովհետեւ Նուրի որքան իր ճիգերը կը կեդրոնացնէր միջազգային դիւանագիտութեան վրայ, այնքան աւելի քիչ հոգ կը տանէր զբաղելու ներքին անցուդարձերով:

Ու մասնաւորապէս հոգ չէր տաներ նուիրուելու վարչական անհրաժեշտ բարենորոգման եւ Իրաքի տնտեսական զարգացման: Ամէն անգամ որ մեծ ձեռնարկներու շարք մը գլուխ կը հանուէր եւրոպական ընկերութեան մը կողմէ, այս եւ այն պատասխանատու նախարարութիւններէն մէկն էր որ կը ստանձնէր անմիջապէս գործին ղեկավարութիւնը:

Այսպէսով, վարչական բնոյթ ունեցող հարցերը կը բարդանային օր ըստ օրէ եւ աւելի ու աւելի մեծ թիւով դժգոհներ կը սկսէին բացէ ի բաց արտայայտել իրենց դ·ացումները: Կը մեղադրէին Նուրին եւ

[illegible]

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԱԿ-Ի ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ ԽՐՈՒՇՉԵՒ

ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ

Խրուշչեւի այնքան սպասուած պատասխանը երեքշաբթի օր հասաւ արեւմտեաններուն: Այզընհաուըր կոյֆ կը խաղար երբ Արտաքին նախարարութենէն իրեն յանձնեցին Խ· Միութեան վարչապետին նամակը: Ինչպէս կ'երեւի՝ Խրուշչեւի այս նոր առաջարկը, որ կը տարբերի նախորդէն, անգլեւամերիկեան առաջարկէն (Ապահովութեան Խորհուրդ) եւ ֆրանսականէն (մեծերու ժողով՝ ՄԱԿէն դուրս) արդիւնքն է Մաօ Ցէ Թունկի հետ իր ունեցած խօսակցութեան:

Խրուշչեւ կ'առաջարկէ ուրեմն որ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը բացառիկ ընդհանուր ժողով մը գումարէ, ուր պէտք է քննուի անգլիական եւ ամերիկեան զօրքերու ներկայութիւնը Յորդանանի եւ Լիբանանի մէջ եւ պահանջուի անոնց պարպումը: Խրուշչեւ որեւէ թուական չէ ճշդած 81 ազգերու այս հանդիպումին համար:

Ապահովութեան Խորհուրդի նիստի ձեւով ժողով մը գումարելու առաջարկը մերժուեցաւ Մոսկուայի կողմէ, քանի որ այդ պարագային մեծերու հանդիպումին պիտի մասնակցէր նաեւ Ազգ· Չինաստան, նկատելով որ մաս կը կազմէ Ապահովութեան Խորհուրդին (11 անդամ), մինչդեռ համայնավար Չինաստան կը բացակայի անկէ: Խրուշչեւ անյարմար կը նկատէ նման ժողով մը գումարել ՄԱԿի Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ, որուն անդամներուն մեծամասնութիւնը մաս կը կազմէ «յարձակողական խմբակցութիւններու»:

Զօր· Տը Կոլի եւ Վարչապետ Մաքմի-

Մասնաւորաբար Ամերիկացիներն էին որ կ'օգտուէին երկար պայմանաժամով պայմանագրութիւններէն եւ առասպելական թոշակներէն:

Արդարեւ, օտար ղեկավարութեան տակ գտնուող բոլոր ձեռնարկներու մէջ իրաքցի պաշտօնեաները բացէ ի բաց իրաւազրկուած էին: Ասիկա դժգոհութեան գլխաւոր կէտն էր:

Այստեղ կայ նաեւ շատ նուրբ հարց մը Իրաքի համար, որովհետեւ, եթէ յեղափոխութեան հետ կապուած տակնուվրայութեանց հետեւանքով այս մեծ ձեռնարկները կազմալուծուէին, գործադուրկներու արդէն իսկ կարեւոր թիւը աճելու եւս պիտի չատնար:

Գործադուրկներու այս զանգուածին եւ աղքատներու գոյութիւնը մէկն է այն պատճառներէն, որոնք դեր խաղացին Նուրիի անկման մէջ: Վարչաձեւը ինչ որ ալ ըլլայ Իրաքի մէջ, պէտք է լուծում մը գտնուի տնտեսական, ընկերային եւ քաղաքական այս հարցին:

Ընկերային այս անհաւասարակշռութեան ստեղծած դժգոհութիւնը կ'աւելնայ տակաւին այն իրողութեամբ, որ Իրաքցիներու համոզումով, իրենք շահագործուած են Բրիտանացիներու կողմէ, նաւթային արդիւնաբերութեան մարզին մէջ, Զարգացման Խորհուրդին միջոցով:

Ուրեմն, ներքին հարցերն են որ կը տիրապետեն Իրաքի մէջ— Հողերու բաշխում, չէյխերու իշխանութիւն, դրամական գեղծարարութիւն եւ ապականութիւն ղեկավար դասակարգերու մէջ, մինչ միւս կողմէ միջազգային հարցերը, մէջն ըլլալով նաեւ քրտայէական հարցը, մնացած կը թուին այլեւս երկրորդական գծի վրայ:

(Մնաց· — [illegible])

լընի տուած նամակները համեմատաբար աւելի կարճ են (չորսական էջ): Նախագահ Այզընհաուըրի ղրկուած նամակը կը բաղկանայ 10 էջէ եւ կը պարունակէ բազմաթիւ քննադատութիւններ՝ ամերիկեան քաղաքականութեան մասին:

Տը Կոլի եւ Մաքմիլընի նամակներուն մէջ ալ գրեթէ նոյն բաները կ'ըսէ Խրուշչեւ: Ահաւասիկ Այզընհաուըրի տուած նամակին գլխաւոր կէտերը·— Ցաւալի է որ Միացեալ Նահանգներու Նախագահն ու Անգլիոյ Վարչապետը անկարելի նկատեցին ընդունիլ խորհրդային առաջարկը: Խորհրդային կառավարութիւնը ՄԱԿի իր ներկայացուցիչին յայտնեց որ արտակարգ ընդհանուր ժողովի մը գումարումը պահանջէ՝ քննելու համար Լիբանանի ամերիկեան եւ Յորդանանի անգլիական ուժերու պարպումը: Մոսկուայի կառավարութիւնը կը մտածէ, թէ այս ձեւով մեծ ու փոքր երկիրները պիտի կարենան մասնակցիլ վիճաբանութեանց:

Խրուշչեւ կ'աւելցնէ թէ Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ համայնավար Չինաստանի օրինաւոր աթոռը գրաւած է «քաղաքական դիակ»ի մը՝ Չանկ Քայ Չէքի ներկայացուցիչը:

ՆԱԽԱԳԱՀ ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ

Հակառակ անոր, որ Խրուշչեւ իր նամակին մէջ ամերիկեան քաղաքականութիւնը կը քննադատէ պարզապէս եւ զօրավիգ կը կանգնի համայնավար Չինաստանի դատին, միաժամանակ անգլեւամերիկեան ուժերուն հեռացումը պահանջելով Միջին Արեւելքէն, Նախագահ Այզընհաուըր առանց երկընտրանքի ընդունեցաւ խորհրդային առաջարկը: Կարգ մը շրջանակներուն կարծիքը այն է՝ թէ Խրուշչեւ այս միջոցին դիմեց, որպէսզի վիճաբանութիւնները աւելի «հանդիսաւոր» ըլլան, մտածելով թէ այս ձեւով յաջողութիւն մը եւս պիտի արձանագրէ քարոզչական պայքարին մէջ:

Յուլիս 18ին Ամերիկա առաջարկած էր արդէն, որ գումարուի ՄԱԿի ընդհանուր ժողովը· Այզընհաուըր Քապոթ Լոճին առաջարկեց, որ այդ ուղղութեամբ աշխատանքներ տանի՝ ամերիկեան առաջարկով ՄԱԿի արտակարգ ժողովի մը գումարման թուականը ճշդելու համար:

Նոյն առեն Ռիօ տը Ժանէյրոյի մէջ Արտաքին Նախարար Տըլըս յայտարարեց· — Միացեալ Նահանգները ոչ մէկ պատճառ ունին՝ ընդդիմանալու համար Խ· Միութեան առաջարկած ընդհանուր ժողովին· բայց, աւելցուց ան, Ամերիկա կը մտածէ թէ հրատապ հարցերը Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ քննելով աւելի օգտակար գործ մը կարելի է տեսնել:

Միւս կողմէ, Ապահովութեան Խորհուրդի խորհրդային ներկայացուցիչին առաջարկով, հինգշաբթի օր ժողով մը պիտի գումարուի՝ ճշդելու համար ՄԱԿի ընդհանուր ժողովի արտակարգ նիստին թուականն ու օրակարգը:

Լաւատեսեակ շրջանակներուն կարծիքը այն է, թէ ՄԱԿի արտակարգ ժողովը այսօր-վաղը կրնայ գումարուիլ:

Պարզ է, թէ Խրուշչեւ ներկայիս կ'աշխատի ամէն գնով Ազգ· Չինաստանի աթոռը տալ համայնավար Չինաստանի: Ամերիկեան շրջանակները կը ճշդեն, թէ Միացեալ Նահանգները համայնավար Չինաստանը ճանչնալու նպատակ չունին եւ թոյլ պիտի չտան որ Մաօ Ցէ Թունկի ներկայացուցիչը մտնէ ՄԱԿի մէջ: Ամերիկա երկու տարի առաջ որդեգրած էր այս քաղաքականութիւնը· այդ թուականէն ի վեր ոչ մէկ փոփոխութիւն կայ համայնավար Չինաստանի նկատմամբ:

× Զորեքշաբթի առաւօտ Ֆրանսայի Նախարարաց Խորհուրդը գումարուեցաւ Մաթինեօնի մէջ, զօր· Տը Կոլի նախագահութեամբ: Օրակարգի վրայ՝ հանրապետական եւ միջազգային հարցեր:

(Լուրերու շար·ը կարդալ Դ· էջ)

ՕՐՄԱՆԵԱՆ ՆԱԽ ՔԱՆ... ՊԱՏՐԻԱՐՔ

·Օրմանեան քիչ մնաց որ առասպելանար։

Այստեղ ուսումնասիրութեան առարկայ չեն առասպելացման օրէնքները։ Ըսենք միայն թէ մարդիկ երբ, ամէն բան իտէալականացնելու մղումով, հետամուտ իրենց հաւատքին եւ երեւակայութեան՝ հանդերձանք կուտան բախտաւոր անուններու, կը հագուեցնեն զանոնք հրաշքներու յատուկ դեղեցկութեամբ եւ կատարելութեամբ, սովորական մարդոց կարողութիւններէն բարձր ընդունակութեամբ ու ձիրքերով, ի վերջոյ կը կազմուի առասպել մը (1), եւ այնուհետեւ անկարելի կը դառնայ գտնել ու չօշափել իրականութեան սահմանները։

Օրմանեանի աշակերտները կրնային այդ առասպելացումին հասցնել իրենց հիացման ու պաշտամունքի առարկան՝ եթէ չմիջամտէր դաժան յեղափոխութիւնը ծանրակշիռ դէպքերու սարսռազդած մեղսագրանքով։ Ահա թէ ինչո՛ւ Օրմանեան կախուած մնաց ընդմէջ իրականութեան եւ առասպելին։

Օրմանեան կուգար եւրոպական բարձրագոյն վարժարաններէ, փոյթ չէ թէ կրօնական։ Արտակարգ յիշողութեամբ մը օժտուած, աշխատելու եւ գործելու անսպառ եռանդով տոգորուած, ազուոր փառասիրութեանց հետապնդումին նըւիրուած՝ ինչպէս գեղեցկօրէն կը բացատրէ խոստովանութեան մը պահուն, մեծ յոյսեր կապուած էին իրեն՝ որովհետեւ «լեցուն» էր։ Եւ սակայն ոչինչ տուաւ մեր կրօնադիտական մատենագրութեան՝ հաստատելու համար իր լիութիւնը։

Ճիշդ է թէ կեանքը զինք նետեց տարբեր ուղիներու մէջ, մասնաւորաբար վարչական մեքենայի մը գլուխը, ուր զորչ կամարար մը միայն դարձաւ իր պէնէ–պէնէներով։ Ինքնակենսագրութեան մէջ, ինք եւս կը խոստովանի, քանիցս, թէ «ուսուցչութիւնը կը նախադասէր առաջնորդութենէն», թէ «վարչական գործերու բերմունք չունէր եւ պատրաստ էր ամէն գրական եւ ուսումնական պաշտօններու», բայց տարբեր տնօրինեց կեանքը։ Եւ իր նախասիրութեան վերադարձաւ «շատ ուշ, երբ կեանքի արեւը իր մուտքին կը մօտենար», ինչպէս կը գրէ։

Երեսուն տարեկան էր՝ երբ հրապարակ իջաւ փոքրիկ գործերով։—

1·— Իտալերէն ու Ֆրանսերէն հրատարակութիւններ, որոնց ծնունդ տուած է դժբախտ պայքար մը, — հայկական կրօնական վէրք մը,(այստեղ իր դերքը գնահատութեան արժանի)։

2·— Հայերէն հրապարակային բանախօսութեանց շարք մը, ազգային այժմէական հարցերու խոր հետաքրքրութեամբ, (այստեղ իր դերքը յոյժ պատուաբեր)։

Այս երեւումը, ուշ հասունցած պտուղի պէս, կը մատնէ վարանում ու թարթափում՝ մինչեւ ծանօթ վճռական քայլը։ Վարանումի այդ գիծը, «ծով նետուելէ» առջն իսկ՝ փոխանակ քաջ լուղորդի գեբաղանց մրցանիշերով բարձրանալու, ընդհակառակն կը սուզի, — կը խոնարհի այնքան որ կ'ընթանայ դէպի համակերպութիւն, դէպի տէրընկալութիւն (2)։

Եօթանասուն տարեկան էր արդէն՝ երբ հրապարակ նկաւ փոքրիկ հատորներով։

Պատրիարքական դահէն իջնելէ ետք։ «Մազերը թափած՝ կէս ճաղատ, աչքերը վատացած՝ ակնոցով ալ համարձակ կարդալու անկարող, ակռաները ծանրացած, ակռաները արուեստական, պորտը դօտիի կարօտ (3), ոտքին երակները ուռած (4), առաձգական դուլպայի պարտաւորուած», ինչպէս կը նկարագրէ ինքզինք ճշգրտօրէն։ Ըստ իր նոյն Ցուցերուն՝ «մարմնոյն մեքենան հինցած էր ու չուտով կրնար խանգարուիլ ու չգործել»։ Այսուհանդերձ, ամէն ոք «թերահաւատութիւն» կը յայտնէր՝ երբ խոստովանէր, նոյնիսկ հինգ տարի եւս անց, թէ «եօթանասուն եւ հինգամեայ ծերունին» մըն էր։ «Աշխատութեան տոկունութիւնը, խօսելու եւ քարոզելու աշխոյժը, չարժումի եւ քալուածքի ձեւերը, ամէնէն սովորական դրադումներու մէջ ճշտապահութիւնը» տեսնողը 10–15 տարի պակաս կուտար իրեն։

«Առողջ եմ տակաւին», կը գրէ 1916 Փետրուարին, արդէն լրիւ 75 տարեկան։

Արդ, 70–75 տարիքին մէջ էր որ տուաւ իր փոքրիկ ու գլխաւոր գործերը։ Բազմահատոր, ընդհանրապէս պատմական, բայց քաղածոյ։ Ու չտուաւ գործ մը, որ արժեցնէր տեսաբանական հմտութիւնը, մտաւորական լիութիւնը եւ իմացական խորութիւնը։ Կատարեց աշխատանք մը, որ համբերութիւն կը պահանջէր եւ երկար չունչ, ուստի դիւրին՝ անոր համար որ մեքենական էր, այլ երբեք մտաւորական։

Այսպէս մնաց գործիչ, երբեք գիտնական։

Ազգապատումը, խորագիրն իսկ սխալ դրուած, չարահիւսութիւն մըն է ձեռագիր ու տպագիր աղբիւրներէ քաղուած տեղեկութեանց՝ հայ եկեղեցին պաշտօնեաներուն համապարփակ կենսագրութեան ծիրով։ Իր առաջնորդն է Հ· Միքայէլ Չամչեան, որու դէմ, թէեւ, կը կանգնի երբեմ մրցորդ։

Հայոց Եկեղեցին դասագիրք մըն է տարբական սատրճանի վրայ։ Վարդապետական բաժինը յոյժ տկար, պարզ անոր համար որ «դաւանական խորհուրդներու ծանր բեռներուն տակ ընկճուած», ինչպէս կը խոստովանի, «դժուարութեանց» է բախած իր միտքը՝ երբ ուզած է «մարդեղութեան եւ հաղորդութեան խորհուրդները համաձայնեցնել աստուածային բնութեան հետ»։ Աւելցնենք նաեւ որ եթէ «անմարսելի եւ անտանելի չէ դտած երրորդութեան խորհուրդը», չէ կրցած ցոյց տալ մարսելին ու տանելին։ Քրիստոսի «անձը» եւ «բնութիւնը» բաժնել իրարմէ, աստուածութիւնը միայն անձի՞ն վերագրել թէ բնութեան, հարցեր են, որոնց քննութիւնը, զոր կը կատարէ Գրիգոր Տղայ կաթողիկոսը, կը գտնէ «երկար», ըսելու համար կարծես՝ աւելորդ։ Հաւատքի մասին տուած իր բացատրութիւնները՝ երախայական։

Համապատումը չորս աւետարաններուն ի մի հաւաքումն է, տիրացուի աշխատանք, — չարունակութիւնը, Գործապատում, առաքեալներուն գործին խըմբագրութիւնը, որ կը մնայ խոստում, հեղինակ դառնալու հին սեռ մը; — եկեղեցական հին մատենագիրները շատ են փորձած։

Ծիսական Բառարան, թերի, վարկպարագի, ափ յափոյ, — այստեղ խօսած եմ այս գործին մասին, կչռած ու պակաս գտած։

Բոլոր այս գործերուն մէջ առանձնապէս գնահատելի կը մնան իր Բանախօսութիւնները։

×

Վեց բանախօսութիւններ են ասոնք, զորս տուած է մէկ տարուան ընթացքին (1879 Յունուարէն մինչեւ 1880 Փետրուար), վեցն ալ հրատարակուած։

Այս բանախօսութիւնները կը մատնեն տենդը, որով բորբոքած է Պոլսոյ հայկական միջավայրը։ Նաեւ երիտասարդ Օրմանեանի հոգին։

Հետաքրքրական է ժամանակը։

Երեք տարիէ ի վեր գահ բարձրացած է Ապտիւլ Համիտ (1876)։ Օրմանեան 38 տարեկան է։ Վեց ամիս առաջ վերջ գըտած է ռուսեւթրքական պատերազմը՝ Սան-Ստեֆանոյի դաշնագրով (5)։

Երիտասարդութեան հոգին դեռ կը թրթռար Ազգ· Սահմանադրութեամբ (6), զոր նուիրագործած էր պատմական փառաւոր յաղթանակ մը ընդդէմ փողատէրերուն, որ ամիրաներն էին, եւ ընդդէմ «խաւարեալներուն», որ կղերականներն էին։

Այս պատերազմը մեծ յոյսեր ծնարծեց ու նոր հորիզոններ բացաւ Հայոց ...իներուն մէջ՝ հակառակ բոլոր յուսախաբութեանց, մասնաւորաբար ոգեւորելով երիտասարդութիւնը։

Ոգեւորութեան նոյն տենդով վարակուած է նաեւ Օրմանեան։ Հ... ոդ մը Ներսէս պատրիարքի վրայ, եւ այն ընդհանուր տպաւորութեամբ թէ ...ով պիտի կատարուի Օսմ· Կայսրութեան հայութեան ... ու պիտի կազմուի հայկական պետութիւն մը, որ գործունէութեան փառաւոր ասպարէզներ կը բանար երիտասարդ մտաւորականներուն առջեւ, Օրմանեան կ'որոշէ վերադառնալ մայր եկեղեցիին ծոցը։ Ու կը ձեռնարկէ հրապարակային վեց բանախօսութեանց, ջատագովելու համար Հայութեան միութիւնը, պատրաստելու համար երիտասարդութիւնը, մանաւանդ ցոյց տալու համար այն իրաւունքները եւ պայմանները, զորս կը ներկայացնէ հայ ժողովուրդը՝ կազմելու համար անկախ պետութիւն։

Այս բանախօսութեան մէջ մէկ նպատակ միայն կը հետապնդէ Օրմանեան, — ըսել ու վկայել թէ հայ ժողովուրդը ԿՐՆԱՅ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ԿԱԶՄԵԼ, ԿԸ ԼՐԱՑՆԷ ԱՄԷՆ ՊԱՅՄԱՆ (7)։

Հոյակապ է այս բանախօսութիւնը։

Փոքրիկ տետրակ մը, որ, սակայն անհատականութիւն ունի։ Մտաւորականը այստեղ յեղափոխական է, յեղափոխականը այստեղ երիտասարդ է, երիտասարդը այստեղ ճշմարիտ Հայ է։ Ընթերցողը, իր կարգին, կը վկայէ թէ անկեղծ է Օրմանեան, իր լեզուով եւ հաւատքով, իր երազներով եւ խանդավառութեամբ։

Իր Ցուցերուն մէջ կը գանգատի թէ «սիրտ չունի Օրմանեան» ըսած են անոնք որ մեղադրած են զինք։ Սիրտը «գորով» հասկնալ թէ «կորով», կը գրէ թէ Օրմանեան, այս բանախօսութեան մէջ, ունի թէ՛ մէկը եւ թէ միւսը։ Ի՛նչ քաղցր է իր ձայնը՝ երբ հրաւէր կը կարդայ միութեան։ Եւ ի՛նչ եռանդ է որ կը յորդի՝ երբ կը խօսի կազմակերպելու համար զաւառը, տէր կանգնելու համար ազգային իրաւունքներուն, նոյնիսկ... «զէն ի ձեռին» (թող լաւ կարդան այս տողերը անոնք որ կը դատապարտեն զինեալ ըմբոստութիւնը, հայ յեղափոխութիւնը)։ Փաստ որ «լաւութի՛ւն է, կը գոչէ, զերի ըլլալ անօրէն յուղկահարին եւ ամբարիշտ հրոսակին»։ Ու կը յորդորէ Հայերը, որ զինեան իրենց «եբջանիկ հանգստութիւնը պաշտպանել իրենց բազկին զօրութեամբ եւ վրիժուն երկիւղիւ», փոխանակ յոյս դնելու պետական հովանաւորութեան եւ արտաքին օժանդակութեան վրայ։

Բոլորովին անծանօթ Օրմանեան մըն է որ կը յայտնուի այս բանախօսութեան մէջ։ Տարբեր Օրմանեան մը։ Մեծ Օրմանեան մը։ Մեծ Հայ մը։ Աւելի սիրելի, որովհետեւ գորով ու կորով ցոյց կուտայ։ Աւելի ըմբոստ, որովհետեւ կը պաշտպանէ քաղաքակրթեալը «յուղկահարին» դէմ։ Աւելի արդար, որովհետեւ դատախազ կը կանգնի պատմութեան անիրաւութեանց հանդէպ։

Օրմանեան, այստեղ, ի յայտ կը բերէ իր մտքին ուժը, ոչ թէ իր հետաքրքրութիւնը, այլ հմտութիւնը պետական իրաւունքի մասին, պարզելով տեսակէտներ, որոնք ճիշդ են այսօր ալ տակաւին։

Կը մեկնի պատմական իրաւունքէն, զոր հայ ժողովուրդը ունի հողին վրայ։ Օրմանեան կ'աշխատի գծել նաեւ այդ պատմական հողին սահմանները. «Փոքր Հայքը երեսունեւօթը դարէ ի վեր մաս կը կազմէ Հայաստանի»։ Ցետոյ կը բացատրէ թէ Պոնտոս, Կիլիկիա, Միջագետք, Ատրպատական, Աղուանները, Վրացիները «երկար ժամանակ ընտելացած են Հայութեան»։ Այսպէս կը մօտենայ ցեղային հարցին ու չի մոռնար յայտարարել թէ «հոն բնակող Թուրքերը եւ Քիւրտերը սերունդով եւ արիւնով... օտար չեն Հայութեան»։ Վերջին վկայութիւնը աւելի հասկնալի դարձնելու համար՝ կ'աւելցնէ թէ «հաւատքով եւ թափառականութեամբ օտարացեալ տարրերը կրթութեամբ եւ քաղաքակրթութեամբ կրնան վերադառնալ իրենց սկզբնական ազգութեան»։ Թէ Հայ կը դառնան Քիւրտերը եւ բոլոր... «Հայութենէ հրաժարածները»։ Թուական տուեալներուն գալով, 4·000·000 կը հաշուէ Հայերը, բաւական՝ կազմելու համար պետութիւն։ Կը քաջալերէ հայրենադաձը, ինք եւս հայրենի աշխարհ վերադառնալու պատրաստ՝ կ'աղաղակէ դէպի երկի՛ր։ Կ'արգիլէ արտագաղթը։ Կը դատապարտէ ով որ եօ ծախքեր կ'ընէ մեր երկրէն դուրս՝ մոխելով ժողովուրդին հարս... ...ի փ ...թամ եկեղեցիներ եւ ազգա...ս հաստատութիւններ հիմնելով պանդխտութեան մէջ։ Կը ջանայ միութեան ձեւ մը գտնել՝ ջնջելով այն պատերը, որոնք Հայութիւնը կը բաժնեն լեզուով, եկեղեցիով, աշխարհագրութեամբ։

Կեդրոնացման հա·մար՝ հրապարակ կը նետէ դաշնակցային դրութիւնը։ Ազգ· Պատրիարքարանին հովանաւորութեամբ՝ «մէկ գլուխի» տակ դնել լուսաւորչական, կաթոլիկ, բողոքական կոչուած անդամները, յարգելով իւրաքանչիւրին դաւանական ինքնութիւնը։ Տեսութիւններ, տեսակէտներ, որոնք արժանի են քննութեան, խորհրդածութեան եւ վերատեսութեան։

Մեծ օրէն լոյս կ'ընծայեմ այս հատորը, — առողջ գիրք մը, օգտակար այսօր իսկ, դէթ այն կոչով որ հրապարակ կը նետէ Օրմանեան՝ վերջ դնելու համար ներքին պառակտումներու, արուեստական բաժանումներու, կրօնական ծիծաղելի երկփեղկումներու։

Այս փոքրիկ գործը, անծանօթ՝ մեր ժողովուրդին ու մտաւորականներուն, կ'ըսէ միայն մէկ բան.—

Հայութիւնը ամէն բանէ վեր։

... Բայց Օրմանեան ունի ուրիշ դիմագիծ մըն ալ, — պատրիարքը։ Այդ դիմագիծը պիտի ներկայացնեմ ուրիշ յօդուածով մը, որու խորագիրն է Օրմանեան եւ Շ· Միսաքեան։

Ծ· ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(1) Mythe.

(2) Soumission.

(3) Աղեթափութի՞ւն, թէ խոշոր, ճարպոտ, զմբէթ շինած փոր, որու կը համապատասխանէ լատիներէն բառ մը, ծագումով արաբերէն՝ scirbum.

(4) Varice.

(5) Ռուսերը այս պատերազմով կը դարմանէին պարտութեան մը քոմփլէքսը (խրիմ)։ Ինչպէս հարիւր տարի ետքը՝ Ամերիկա դուրս պիտի հանէր Սուէզի ջրանցքէն Անգլիան եւ Ֆրանսան, վերջին այս երկու պետութիւնները Տարտանէլի ջրանցքէն հեռու ճետեր էին Ռուսիան, ծանրապէս նուաստացնելով։

(6) Նոյն ձեւով, Պատմութիւնը կը կրկնուէր կարծես՝ երբ մեր օրերու «խաւարեալները», ա...էտ եւ անփառունակ փաղատէրեր, յետադէմ եւ անտաղանդ կրօնաւորներ, քառիւք հռչակեցին Ազգ· Սահմանադրութիւնը՝ հիմնելու համար կղերապետական կարգեր։

(7) Այս տեսակէտին բոլորովին հակառակորդ կը դառնայ՝ երբ Համիտի ուզած ... պատրիարքն է դարձած այլեւս։

ՍՐՏԱԳԻՆ ԽՕՍՔ
ԱՐԱՄ ՀԱՅԿԱԶԻՆ

(Շ·ԳԱՐԱՀԻՍԱՐ ՈՒ ԻՐ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ» Գրքին հրատարակութեան առթիւ)

Աչքիս առջեւն է վերջին նամակդ, Յունուար 1 թուակիր, որու մէջ կը յայտնէիր թէ « Շ· Գարահիսար ու իր Հերոսամարտը » տպուած ըլլալով, պիտի ստանանք քանի մը օրէն։ Անհամբեր սպասեցինք։ Անցեր է աւելի քան վեց ամիս։ Կամքէ անկախ եւաննախատեսելի պատճառներով՝ ուշացաւ։ Այն ատեն, գրքին պրակները ղրկած էիր Անուշաւանին, բայց կը թելադրէիր. « Եթէ կրնաս համբերել, լաւ է չտեսնես պրակները իրենց այդ փերուշան վիճակին մէջ »։ Ու հնազանդելով խօսքիդ, ուզեցի եւ կրցայ համբերել, երախան բեհեզեայ իր խանձարուրովը տեսնելու փափաքով։

Ահա՛ ուրեմն սրբազան պահը, գրքիդ ծրարը ձեռքիս մէջ։ Զայն չբացած՝ կող թելը մկրատելով, երախայի մը անհամբերութեամբ, կ'ուզեմ վայրկեան մը առաջ տեսնել։ Համբոյրով մը ողջունեցի զայն, եւ ա՛յդ եղաւ բարեկամութեան առաջին խօսքը։ Համբուրած ըլլալով նաեւ քեզ։

Շքեղակազմ ու փառաւոր հատոր մը, արժանի իր բովանդակութեան եւ զայն ներկայացնող հեղինակին։ Հազար ապրիս ու ձեռքերդ դալար մնան, սիրելի Արամ։

Հպարտ եղիր, որ տարիներու տքնութեանդ արդիւնքովը քեզի հետ մեզ եւս հպարտացնելու առիթը ընծայեցիր այսօր։ Ի՛նչ մեծ եւ նուիրական պարտականութիւն մըն է, որ կատարեցիր, նախ, դուն քեզի եւ խղճիդ հանդէպ, տալով այս վսեմ գործը, իբրեւ կոթող եւ յուշարձան։

Եթէ պէտք է հաւատանք թէ հոգիներու աշխարհ մը կայ, ապա ուրեմն միլիոն անգամ աւելի հաւատալու իրաւունքն ունինք, որ աւելի քան կ'ապրին ու կը թեւածեն մեր հայ նահատակաց հոգիները։ Եւ անոնք թեւ առած, իրենց օրհնութիւններն կ'ընծայեն քեզի, մեր քաջերին հսկաներուն պանթէոնին կառուցումին համար։ «Պարտքս է որ կատարեցի», կը պատասխանես։ Այո՛, լիովին կատարեցիր պարտքդ, սիրտ, միտք եւ հոգի մաշեցնելով, «մելանով ու արցուն-

քով» գրած հատորին լոյս ընծայումով, որու մէջ հերոսական դրուագներ եւ խորհրդութիւններ, լեզու եւ բերան առած՝ ընդմիշտ պիտի խօսին կենդանի բարբառով մը, ջինջ ու զուլալ լեզուով հայկական:

Արագ թղթատումէ մը ետքը, առաջին ընթերցումս եղան Հերոսամարտի էջերը:

Հաւատա՛, չեղաւ որ էջ մը ամբողջ կարենայի կարդալ՝ յուզումէս, արտասուքիս ու կոկորդիս մէջ խեղդուող հեկեկանքէն: Ընդհակառակ, իւրաքանչիւր տողի ընթերցումով, մեր նահատակ սիրելիներուն յիշատակին ոգեկոչումով, անոնց ներկայութիւնը վերակենդանացած կը տեսնենք մեր հոգւոյն մէջ: Ես ու ինծի պէսները այսպէս միայն պիտի ընդունին այս գիրքը, այսինքն, զգացողական սարսուռներով եւ դառնութիւններով, առանց առարկայական վերլուծումի:

Այս գրքին մէջ կենդանի եւ ջուրի կարկաչին պէս գլգլացող լեզուով մը, հոգեկան հարազատ սարսուռներով, աստուածաշնորհ ոճով մը ու հրաշալեղ պատկերաւորումներով, ամէն մէկ էջի վրայ, մեր սիրելի Ծննդավայրն է որ կը ներկայանայ իր վեհ ու վեհապանծ կառուցուածքով եւ դէպքերու, անձերու, իրերու եւ իրողութիւններու վերակենդանացումով: Այս գրքին մէջ, գրչի հերոսումներով՝ բնութեան սարսուռն անգամ լեզու գտած, ընդվզումի հողեխառն շունչով մը կը բարբառին, կը փոթորկին մռնչելու սարսափ, դէմ յանդիման այն Աստուծոյն՝ որ թոյլ տուաւ անասելի ոճիրը:

Այս խորհրդածութիւններուն շարքը դեռ կարելի է շա՜տ երկարել, երբ գիտենք թէ մերն է ու հարազատ իր բովանդակութեամբ անոր ջիղ ու մարմին տուող համբուրելի ձեռքը, կանաչուէտ այդ գրիչը:

«Մուսա լերան քառասուն օրը» (ՎԵՐՖԵԼ) [Original text reading: «Մրրի՛ր ցորենէն» ղատուած, հերոսապատում դրուագներու եւ պատմական թուական մը յաւերժացնելու կոչուած պատկառելի հատոր մըն է «Շ. Գարահիսար ու իր Հերոսամարտը»: Անոր հրատարակութեան առթիւ ապրուած հոգեկան խռհերու եւ մտածումներու սոյն փունջով, մեր շնորհապարտ զգացումներուն հետ, լաւագոյն մաղթանքներ առողջութեան, նորանոր հրատարակութեանց համար ալ՝ սրտագին բաղձանք:]

ՄԿՐՏԻՉ ԴԱԶԱՆՃԵԱՆ

×

Ղազարոս կռիւի մը մէջ ապտակ մը կ'ուտէ իր հին բարեկամներուն մէկէն:
— Լրջօրէ՞ն զարկիր թէ կատակով զարկիր կը հարցնէ:
— Լրջօրէն զարկի:
— Ես ալ այդ կ'ուզէի հասկնալ, կը գոչէ Ղազարոս, որովհետեւ այդ տեսակ կատակներէն չեմ ախորժիր:

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆԷՆ

ԼԻՈՆ — Սիրելի «Յառաջ», իրապէս գունագեղ գրիչ պէտք է ունենալ, յայտնելու համար այն տպաւորութիւններն ու ապրումները զոր ունեցանք, երբ քանի մը բարեկամներով հասանք կայան: Մեզի դիմաւորեցին սեւաչեայ փոքրիկները, կայանի տնօրէնուհին՝ Օր. Փափազեան, եւ բժիշկը՝ Պ. Մոմճեան: Ծանօթացանք իրարու եւ սիրալիր խօսակցութիւններէ վերջ, սկսանք պտտիլ շէնքը, որ իր մաքրութեամբ եւ առողջապահութեան բոլոր յարմարութիւններով մեր ուշադրութիւնը գրաւեց: Ննջարանները օդասուն, լայն պատուհաններով: Լայնանիստ եւ նաւարկ շէնք մը, ծիւրայի գեղածիծաղ բարձունքներուն վրայ, եղեւնիներու անտառներով շրջապատուած: Ունի լայն մարգագետին մը գնդախաղի, վոլի-պոլի համար:

Կը հարցնեմ մանչուկի մը թէ գո՞հ են.
— «Այո պարոն, շատ գոհ ենք» կը պատասխանէ:

Իրապէս, ինչո՞ւ գոհ չըլլան, երբ կը վայելեն թաչուհիներու աչքին ու գուրգուրանքը ... [illegible] ... իսկ փոքր անհանգստութեան մը պարագային ... [illegible] Օր. Մխիթարեանի բոլորանուէր հոգածութիւնը:

Կէսօրէ վերջ՝ գեղարուեստական ցերեկոյթ մը: Պ. Մոմճեան ուղեկի մը ընկերակցութեամբ կը նուագէ հայկական եղանակներ, որոնց կը ձայնակցին փոքրիկները: Կ'երգեն «Սիրուն Երեւան», «Արագը», «Առտու կանուխ արշալոյսին» եւայլն: Եղան արտասանութիւններ. մանկական ճկունութեամբ, Երանուհի Մուրատեան, պարեց «Շամիրամի պարը», Սերժ Թոփալեան՝ կովկասեան «սուրերու պարը»: Մեներգեցին նաեւ քանի մը աղջիկներ, բոլորն ալ յաջող, թրթռուն ձայնով: Պ. Մոմճեանէն իմացանք որ ասիկա մէկ փոքր պատկերն է գեղարուեստական այն երեկոյթներուն որ կը կազմակերպուին ամէն շաբաթ իրիկուն, փոքրիկներուն համար:

Ընթրիքի ժամն է. սուլիչի ազդանշանին վրայ պզտիկները, 87 հոգի, զինուորական կարգապահութեամբ կը մտնեն ճաշարան, կը գրաւեն իրենց տեղերը եւ մանկական միաձայնութեամբ ու հաւատքով կ'աղօթեն «Ճաշակեսցուք խաղաղութեամբ...»: Ճաշացուցակը՝ ապուր, թարմ լուբիա, մածուն: Ճաշը կը վերջանայ «Հայր մեր»ով եւ մէկ ժամ զաղարէ վերջ, փոքրիկները կը բարձրանան իրենց ննջարանները՝ լուացուելէ ետք:

Տեսչուհի Օր. Փափազեանի հետ բաւական երկար կը խօսինք կայանի ներքին կեանքի մասին. կայանը կը կարօտի տակաւին շատ բաներու եւ սակայն վըստահ են, որ ժամանակի ընթացքին եւ նուիրատուներու օժանդակութեամբ պիտի հոգացուի ամէն բան:

Ցաջորդ առաւօտ, ժամը 6.30ին, բո —

ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՕՐԸ

ՇԱԻՒԼ (Յատուկ) — Յուլիս 27ին, կիրակի, տօնեցինք Հայկ. Հերոսամարտի Օրը, Ցանաւորի արշաւանքին 61րդ տարեդարձին առթիւ, մասնակցութեամբ Շաւիլէն եւ շրջաններէն եկած հարիւրաւոր ընկերներու եւ հայրենակիցներու:

Առաւօտուն, Շաւիլի նորաշէն եկեղեցիին մէջ պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցան հայկական ազատագրութեան ճամբուն վրայ զոհուած բոլոր յայտնի եւ անյայտ հերոսներու յիշատակին: Պատարագիչ արժանապատիւ Տէր Եսայի քահանայ Ալթունեան, քարոզին մէջ մասնաւորելով իր խօսքը «Ցանաւորի արշաւանք»ին մասին, շեշտեց թէ «այս օրը ընդհանուր ազգային տօն է մեզի համար, առանց դաւանանքի եւ կուսակցական խտրութեան, քանի որ այդ արշաւախումբին մէջ եւ թէ անոնցմէ առաջ ու անոնցմէ ետք, մեր բոլոր հերոսներուն մէջ կային ամէն դաւանանքի, ամէն կուսակցութենէ եւ ամէն դասակարգէ Հայեր, որոնք գիտակցաբար դէպի մահ ուղացան ի սէր ազգի եւ հայրենիքի, իրենց կարեւոր նպաստը բերելով մեր ներկայ հայրենիքին հիմնարկութեան սուրբ գործին »:

Կէսօրէ ետք ժամը 3ին տեղի ունեցաւ Շաւիլի դերեզմանատան շիրիմներու այցելութիւնը, ուր առուր պատշաճի խօսեցան ընկերներ Ցաշիկ Մկրտիչեան եւ Հրաչ Հանտալեան:

Տեղւոյն վրայ տեղի ունեցաւ վիճակահանութիւն մը ի նպաստ Փարիզի Մշակոյթի Տան, որմէ գոյացաւ 30.000 Ֆր.:

Այս առթիւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Շաւիլի «Արզութեան» խումբը շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր անոնց, որոնք իրենց մասնակցութիւնը բերին այդ օրուան աշխատանքին:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ծանօթ մարզիկներէն Մ. Քոչարեան, Է. Ոսկանեան, Ե. Զորբանեան, Ռ. Թումանեան, Հ. Աբրահամեան, Ջ. Աւագեան եւ Վ. Արզումանեան մասնակցած են Ալպանիոյ մէջ տեղի ունեցած միջ-միութենական մարզական մրցումներուն:

ԵՐԵՒԱՆԻ մէջ այս տարուան Սեպտեմբերին կը հրատարակուի նոր ամսագիր մը՝ «Հայաստանի աշխատաւորուհի»: Թերթը պիտի յատկացուի քաղաքական, տնտեսական թէ մշակութային մարզերու մէջ կիներու ունեցած մասնակցութեան. պատկերազարդ պիտի ըլլայ եւ պարունակէ գեղարուեստական կտորներ: Ծաւալը՝ երեք մամուլ, ամէն ամիս՝ 5.000 օրինակով:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ Գիտութիւններու ակադեմիայի Երկրաբանական գիտութիւններու հաստատութեան առընթեր հաստատուած է հազուագիւտ եւ ցրուած տարրերու քննութեան յատուկ տարրալուծարան մը՝ ղեկավարութեամբ Վ. Թարանեանի:

ԱՐՏԱՇԱՏԻ թատրոնին մէջ Յուլիս 21ին տօնուած է դերասանուհի Զարուհի Տէրեանի ծննդեան 50 ամեայ եւ բեմական գործունէութեան երեսնամեայ յոբելեանը: Խօսած են Աւետ Աւետեան, Դաւիթ Մալեան եւ ուրիշներ: Ներկայացուած են հատուածներ «Սեւիլ» եւ «Սամուէլ» կըտորներէն Զարուհի Տէրեանի մասնակցութեամբ:

ԵԳԻՊՏՈՍԷՆ Հայաստան գացած են 30 զբօսաշրջիկներ, Յուլիս 15–30 այցելելով տեսարժան վայրեր:

ԱԼ. ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ ծննդեան հարիւրամեակին առիթով «Քաոսը» վէպը թարգմանուած է չեխերէնի:

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ ՑԱՑՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

«Լը Մոնտ Սուբթեռէն» ստորերկրեայ գիտութեանց յատուկ ֆրանսական մեծ ամսագիրը իր վերջին թիւին մէջ (107) հրատարակած է ճարտարապետ Իւթիւճեանի յայտարարութիւնները՝ Լիզպոնայի ձայնասփիւռէն, ի միջի այլոց տալով նաեւ հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Կիւլպէնկեան Հաստատութեան կողմէ Էջմիածնի տաճարին (4րդ դար) վերաշինութեան աշխատանքներուն համար Հայ — [illegible] լորս ոտքի ենք: Գզտիկները, այսօր, Բ[illegible]օթոքառով մինչեւ պիտի երթան պտոյտի. ուրախ են եւ անհամբեր: Շուտով կը գրաւեն իրենց տեղերը. օթոքառը կը շարժի դէպի ծովեզր: Հայրենի երգ մը կը թնդացնէ սար ու ձոր ու կը մարի հեռուներու մէջ:

Երթա՛ք բարով, սիրելի հայորդիներ, ապրեցէք միշտ այդպէս զուարթ, երգով ու ժպիտով:

Յ. Հ.

յաստան գացած էր ճարտարապետ Եդ. Իւթիւճեան. այս առիթով Հաստատութիւնը զինքը հրաւիրեց Լիզպոնա, 15 օրուան համար: Ճարտարապետին ժամանումը յայտարարուեցաւ Փորթուկալի ձայնասփիւռէն, որմէ ետք ռատիոյի տնօրէնութիւնը 15 վայրկեան տեւողութեամբ տեսակցութիւն մը ունեցաւ «Ֆըրանսացի ճարտարապետ»ին հետ:

Իւթիւճեան պատասխանեց հետեւեալ հարցումներուն.—

1.— Ի՞նչ են ձեր տպաւորութիւնները՝ Փորթուկալէն.

2 — Ի՞նչ կը մտածէք մեր շինարարութեան եւ ստորերկրեայ շինութեանց մասին:

3.— Ի՞նչ են ձեր տպաւորութիւնները՝ Լիզպոնայէն. իր անցեալը, ներկան եւ իր վերակազմակերպման ծրագիրները:

Ձայնասփռումը եղած է երկու լեզուներով. Իւթիւճեանի ֆրանսերէն պատասխանները կէտ առ կէտ եւ միաժամանակ թարգմանուած են փորթուկալերէնի:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (224)

ԿԱՅԾԵՐ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԺԹ.

ԴԻՒԹԱԿԱՆ ԴԱՒԱՃԱՆԸ

— Ոչ, մենք սպասում էինք Ասլանին. հիմա պիտի գնանք:

— Ուր պիտի գնանք:

— Այդ մայրիկը գիտէ...

Խորամանկը չուզեց ինձ հետ անկեղծ լինել: Իմ կատարած դերը իմ ընկերների գործողութիւնների մէջ՝ սաստիկ ծիծաղելի էր: Ինձ վիճակուած էր միշտ գործ ունենալ մանուկների հետ, իսկ այդ մանուկներն անգամ ինձանից շատ բան թաքցնում էին:

Հիւբբին իր փոքրիկ մատիկներով զըննում էր դաւազանի գլուխը, փորձելու համար, արդեօք լաւ էր ամրացրած, թէ ոչ:

— Ի՞նչ կայ դրա մէջ, — հարցրի նըրանից:

— Ի՞նչ պէտք է լինի, ոչինչ չկայ, — պատասխանեց նա:

Ես հաւատացած էի, որ այդ սեւ օձը կրում էր իր փորում պատասխանը այն թղթի, որ այսօր Ասլանը իմ աչքի առջեւ դուրս հանեց նրա փորից, կարդաց, յետոյ այրեց: Ես հաւատացած էի, որ Հիւբբին գիտէր այդ, բայց նա ինձ ոչինչ չասաց:

— Ի՞նչ կ'անէիր, եթէ այդ գաւազանը ճանապարհին խլէին քո ձեռքից, — հարցրի նրանից:

— Ո՞վ կարող է խլել, — պատասխանեց նա ինքնավստահ ժպիտով, — ես նըրան իսկոյն կը թունաւորեմ: Չե՞ս իմանում, ախար դա կծում է, սայի՛բ:

Նա մատներով հուփ տուեց օձի պարանոցը եւ, իրաւ, նա սկսեց իր լայն բերանը բաց ու խուփ անել եւ սլաքի նման լեզուն շարժել: Եթէ ես չգիտենայի թէ դա արհեստական է, [illegible] ահ կը [illegible] կալի տպաւորութիւն կը գործէր, ուր մընաց միամիտ անձանց, [illegible]նք մի առանձին սնահաւատութեամբ [illegible] վերաբերւում դէպի օձերի եւ թովիչների գործողութիւնները:

Ասլանը, վերջացնելով իր խօսակցութիւնը պառաւի հետ, մօտեցաւ Հիւբբին պարձեալ գրկեց նրան, համբուրեց եւ խիստ զգացուած ձայնով ասաց.

— Գնացէ՛ք բարեաւ...Տէր ընդ ձեզ...

— Մնա՛ք բարեաւ... ասաց Հիւբբին եւ միացաւ պառաւի հետ:

Մենք բաժանուեցանք: Բայց այդ բաժանումը այնքան սրտաշարժ էր եւ դըժալի, որ ես չկարողացայ զսպել իմ արտասուքը: Ասլանը նոյնպէս շատ յուզուած էր: Կրակի մօտ կանգնած, երկար նայում էինք այդ գիշերային ուղեւորների ետեւից, մինչեւ նրանք բոլորովին անհետացան [illegible] մէջ: Խե՜ղճ աղջիկ...խե՜ղճ պառաւ... ինչի՞ համար էր այդ անձնազոհութիւնը... ո՞րպիսի ճակատա[illegible] բական մ[illegible] խորհուրդ ստիպում էր յանձն առնել մի այդպիսի մռայլ գործ, որ թաղնուած էր մթութեան մէջ... Այն ի՞նչ զերբնակ[illegible] զօրութիւն էր, որ առաջնորդ[illegible] մի զառամեալ կնոջ եւ մի գե[illegible] անցնել ամէն փորձանք[illegible], ամէն դժուարութիւնների միջից, եւ կուրօրէն դիմել դէպի մի անյայտ նըպատակ...

ԺԴ.

ԹԷՈՍ ԱՂԲՈՐ ՍՐՃԱՏՈՒՆԸ

Վանայ սրճ[illegible]տները բացւում են արեւի լոյսի հետ եւ փակւում են արեւը մայր մտնելու հետ: Գիշերը ամէն կեանք, ամէն գործողութիւն դադարում է այստեղ: Մարդիկ տնից դուրս չեն գալիս, որ չհանդիպեն ոստիկանութեան կասկածանքներին: Դատարկ փողոցներում թափառում են միայն զողերը ու նրանց ընկեր գիշերապահները:

Անհնարին կը լինէր մի ուրիշ ժամանակ, գիշերուան այն ժամին, մեր որոնած սրճատունը բաց գտնել, եթէ ռամազանի ամիսը չլինէր: Այդ ամսում մահմեդականների համար ցերեկը գիշեր է դառնում, իսկ գիշերը ցերեկ: Ամբողջ օրը օրուց (ծոմ) պահելով, նրանք օրուան մեծ մասը քնով են անցկացնում, իսկ գիշերը արթուն են մնում ուտելու եւ աղօթելու համար: Երբ մտանք քաղաքը, հացթուխների, խոհարարների եւ նպարավաճառների խանութներից շատերը դեռ բաց էին: Փողոցներից նրանք միայն փոքր ի շատէ լուսաւորուած էին, որտեղ այս տեսակ խանութներ կային: Կրպակների ճրագի լոյսը տարածւում էր եւ փողոցի մէջ: Մարդիկ դեռ անց ու դարձ էին անում: Ոմանք դիմում էին դէպի մզկիթները, իսկ ոմանք հարեւանների մօտ, գիշերը անցկացնելու համար, ուտելով եւ հոգեւոր զրոյցներով: Համբաւները այդ գիշերներում իրանց սեղանի շուրջը հաւաքում են աղքատ դրացիներին: Տարուան մէջ մի ամբողջ ամիս մահմեդականը ողորմած եւ ջերմեռանդ է դառնում:

Երեւում էր, որ Ասլանին անծանօթ չէր Թէոս ախպօր սրճատունը. նա առանց հարց ու փորձ անելու, ուղիղ դիմում էր դէպի այն կողմը: Երբ հասանք, նա անցաւ սրճատան ետեւի կողմը եւ սկսեց բախել մի փոքրիկ դուռ, որ շուտով բաց արին: Մենք ներս մտանք:

(Շար.) РАФФИ

ՐԱՖՖԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ բոլոր թերթերը գոհունակութեամբ կը խօսին նորընտիր նախագահ Շեհապի ձայնասփիւռ պատգամին մասին. ինչպէս գրած էինք, զօրավարը յայտարարեց, թէ «լիբանանեան հողամասին օտար ուժերու հեռացումը՝ ազգային առաջին մտահոգութիւնն է»։ Ընդդիմադիրներն անգամ գոհ են զօր. Շեհապի դիրքէն։

Ի. ՄԻՈՒԹԵԱՆ մամուլի «Թաս» գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ տասը տարու երկու երկուորեակներ ճամբակի առաջնակարգ ախոյեաններ հռչակուեցան. Կարէն եւ Լեւոն Գրիգորեան, որոնք կը բնակին Երեւան (Հայաստան), ճամբակ կը խաղան հօթը տարեկանէն ի վեր. մասնակցած են Ի. Միութեան մէջ տեղի ունեցած բազմաթիւ մրցումներու, մինչեւ իսկ՝ խաղացած առաջնակարգ վարպետներու հետ։ Լեւոն Գրիգորեան վերջերս մրցած է Ուքրանիոյ հռչակաւոր ախոյեան Ժելլրի հետ. երկարատեւ պայքարէ մը ետք՝ տասնամեայ հայ տղեկն ու Ուքրանիացի վարպետը հաւասար մնացին։

ՄԵՔՍԻԿԱՅԻ մէջ ուղեւորները գործադուլ մը ըրին, որու հետեւանքով երկաթուղին անգործութեան դատապարտուեցաւ. ոստիկանութիւնը արտասովոր ուժեր գործածեց՝ ցուցարարները ցրուելու համար։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ կառավարութիւնը յայտարարեց, թէ Արտաքին նախարար Շարլ Մալիք Սեպտեմբեր 16ին գումարուելիք ՄԱԿի ընդհանուր ժողովին նախագահութեան թեկնածու է. Հանրապետութեան Նախագահ Շամուն եւ նորընտիր նախագահ Շեհապ համաձայն են Մալիքի թեկնածութեան։

ՃԱՓՈՆԻ մէջ 1947էն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով երեքշաբթի օր բացուեցաւ համայնավար կուսակցութեան համագումարը։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ մէջ բոլոր տպաշարները գործադուլ ըրին երեքշաբթի օր, աշխատավարձքի յաւելում պահանջելով. Թերթերը լոյս պիտի չտեսնեն այնքան ատեն՝ որ տպաշարները գոհացում չեն ստացած։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ամերիկեան նաւատորմին բանբերը յայտարարեց թէ Միջերկրականի մէջ տեսնուած են անծանօթ սուզանաւեր. կարելի չէ եղած ճշդել թէ ուրկէ՝ կուգան անոնք եւ ո՛ւր կ'երթան։ Իսկ արեւելեան Միջերկրականի մէջ կը գտնուին եգիպտական վեց սուզանաւեր, որոնք շինուած են Լեհաստանի եւ Ի. Միութեան մէջ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ձայնասփիւռը կը յայտարարէ թէ Օգոստոսի վերջը լոյս պիտի տեսնէ համայնավար գաղափարաբանութեան յատուկ նոր ամսագիր մը՝ «Խաղաղութեան եւ Ընկերվարութեան հարցեր»։ Ամսագիրը պիտի յատկացուի մարքս-լենինեան հարցերու պարզաբանման եւ բանուորական դատին պաշտպանութեան։

ԱԼԺԵՐԻՈՅ զինուորական մէկ զեկոյցը կը հաղորդէ թէ վերջին շաբթուան ընթացքին 845 ըմբոստներ զինաթափ եղած են, — 707 սպաննուած եւ 138 գերի ինկած։ Աւելի քան վեց հարիւր պատերազմական զանազան զէնքեր գրաւուած են։ Բանբերի մը համաձայն՝ Յուլիս ամսուան ընթացքին 3100 ըմբոստներ զինաթափ եղած են եւ 1340 զէնքեր գրաւուած։

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ նախապէս կնքուած համաձայնութեամբ մը՝ հիւլէական զէնքեր պիտի տան Ֆրանսայի. այս նպատակով Ֆրանսայի պատերազմական նախարար Փարքս գացած է Ուաշինկթըն՝ ամերիկացի իր պաշտօնակցին հետ խորհրդակցելու համար։ Ֆրանսա պիտի վճարէ իր ստացած զէնքերուն փոխարժէքը եւ պիտի պաշտպանէ Միացեալ Նահանգներու հիւսիսային սահմանները. անկախ անկէ՝ Ատլանտեան Ուխտի անդամ միակ երկիրն է որ կը ստանայ նման զէնքեր։ Կը կարծուի թէ հիւլէական եւ ջրածին զէնքեր ստացող երկրորդ երկիրը պիտի ըլլայ Ֆրանսա։

ԹԻՔՍԻԷ-ՎԻՆՑԱՆՔՈՒՐ ոչ-արձանագրուած երեսփոխանը (նախկին անդամ մառէշալ Փէթէնի կառավարութեան) առջի օր անդամակցեցաւ Ժորժ Պիտոյի «Քրիստոնեայ Ժողովրդապետութեան»։ Այլ երեսփոխանը յայտարարած է այս առթիւ թէ առաջին անգամ ինք ալ «կուսակցական» դառնալուն աւելի «խելօք» պիտի ըլլայ եւ ենթարկուի կուսակցական կարգապահութեան։

«ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐ» ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Կրընոպլի Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէին, Նոր Սերունդին եւ մասնակցութեամբ Կապ. Խաչին, Ուրնաժ, ծառերով եւ առուակով եզերուած գեղատեսիլ մարգագետնին վրայ, Պ. Վ. Խաչատուրեանի տան դիմացը (Սիթէ էգզիբիթօն)։ Իր մասնակցութիւնը կը բերէ նաեւ Նոր Սերունդի բանակումին եկած երկսեռ երիտասարդութիւնը։

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՄԲՈՂՋ ՕՐԸ

Կը բանախօսէ

ԸՆԿ. ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին. բարձրախօս, ճոխ պիւֆէ, խմիչք եւ պաղպաղակ։ Կարկանդակներ՝ պատրաստուած Կապ. Խաչի տիկիններուն կողմէ։

Մանրամասնութիւնները տեղական յայտարարութեան մէջ։

×

ԽԱՆԱՍՈՐԻ 61ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի։ Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նիսի «Գէորգ Չաւուշ» խումբին կողմէ։

Կը նախագահէ Պ. ՍՏԵՓԱՆ ՎԱՀԱՆԵԱՆ

Պիտի խօսի ընկ. ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Այս կիրակի, ամբողջ օրը, Պ. Սուրէն Պօյաճեանի զովասուն եւ գեղեցիկ ագարակին մէջ (Քարթիէ Պուտարիք, Քոնր)։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Առատ պիւֆէ

Ուտեստեղէնը կարելի է միասին՝ բերել

Ծանօթ.— *Օթօքարը կը մեկնի Մասենայէն առաւօտեան ժամը 9ին. կը հանգիպի Մառըլէն և կ'ուղղուի դէպի Քոնր։ Ինքնաշարժով եկողները պէտք է առնեն Վիքթորի ճամբան, Քոնթի ժանտարմըրիի առջեւ դառնալ եւ ելլել Քառթիէ Պուտարիքէ դիմել* Արարատ *դաշտավայրը։ Կէսօրէ վերջ եկողները Կառ տ'Օթոպիւսէն սովորական օթօքարը կ'առնեն. քառորդ ժամ պիտի քալեն։*

ՍԷՆԹ-ԷԹԻԷՆ — Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Բարգէն Սիւնի խումբը՝ ընկերուհի Մ. Թերէզ Աստուրեանի ամուսնութեան առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է 15.000 Ֆր. հետեւեալներէ — Տէր եւ Տիկին Հայկազ Աստուրեանէ (Քազապլանքա) 10.000, Պ. Քէօմիւրեանէ 1000, Տէր եւ Տիկ. Քէլէշեանէ 2000, այրի Տիկ. Աստուրեանէ 1000, Պ. Կարպիս Անտրիկեանէ 500 եւ Պ. Պետրոս Նալպանտեանէ 500 ֆրանք։

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Կապոյտ Խաչի Ժիւրայի կայանին

Կայանի տնօրէնութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները այցելուներէ — 2000 Ֆ. Տիկին Պօյաճեանէ (Փարիզէն)։ 2000 Ֆր. Անդրանիկ Թարաքճեանէ (Պէլֆոր)։ 2000 Արթիւր Սուքիասեանէ։

Կրընոպլէն այցելու անդամուհի մը, ռատիօ մը, Թուռն-տիսքով, ինչպէս նաեւ 14.000 արժողութեամբ ճաշի սեղան մը իր նստարաններով։ Դարձեալ նոյն տիկինէն տասը քիլօ շաքար եւ 4 տուփ մրգանոյշ։

Լիոնէն ստացուած է 50 քիլօ շաքար, 9 քիլօ շոքոլա, 3 քիլօ պոնպոն, երկու երկվեցեակ սրբիչներ՝ հետեւեալ ազգայիններէ.— Տիկիններ Կէնճեան Անժէլ, Կէնճեան Մարի, Այվազեան, Ղազարեան, Հարբեան, Գայթանճեան, Աճէմեան, Մամուրեան, Փոլադեան, Ջէքեան, Պէրպէրեան, Փափազեան Ֆիլօր, Փափազեան Վերոն, Գամպերեան, Մինասեան, Տէր Պետրոսեան, Թէրզեան, Նաճարեան, Պալթայեան, Գասպարեան, Մաղաքեան։ Օրիորդներ՝ Փափազեան, Խաչատուրեան, Յովակիմեան։

Տէր եւ Տիկ. Ֆերմանեանէ, Լիոնէն, 2000 Ֆր. իր աղջկան Ամերիկայէն այցին առթիւ։ Տիկ. Գալուստեանէ իր ամուսնոյն մահուան Գ-րդ տարելիցին առթիւ 1000 ֆրանք։

Տէսինի ազգայիններէն 16.000 Ֆր. արժող ելեկտրական վառարան մը, բանջարեղէններ, պտուղներ, 50 քիլօ շաքար եւայլն։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի տարեկան մեծ պարահանդէսը Դեկտեմբեր [illegible] Սալոն [illegible] մէջ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Անդրէասեան 1500 Ֆր. կը նուիրեն Անտիլիի ծերանոցին՝ Տիկին Երանուհի Եւլմէզեանի մահուան առթիւ։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ՈՒ ՃԱՄԲԵՐ

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ «Շ.»Ի ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ
(1907–1957)

Ճամբորդական նոթեր
Ուսումնասիրութիւններ
Գրական էջեր, Տոմսեր
եւ Խմբագրականներ

Յառաջաբան՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Տպարան՝ «Յառաջ»
704 էջ
ԳԻՆ՝ 2.000 ՖՐ.
Թղթատարի ծախքով 2200 Ֆր.։
Դիմել՝ ՅԱՌԱՋԻՆ։

ՕՐԵՐ ՈՒ ՃԱՄԲԵՐՈՒ *ՀԱՄԱՐ*

ԳԱՒԱՌԻ ՄԷՋ ԴԻՄԵԼ.—

ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Քէօսէեան (Ֆօթօ Ռէքս), 2 Ռիւ Պերնար տիւ Պուա։

ՆԻՍ, *Գ. Խօսրովեան*, 1 Ռիւ Ամիրալ տը Կրաս։

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Միսաք Միրզէ, 194 Ռիւ Վանտոմ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Ս. Սիմոնեան, 17 *կամ* 28պիս, Քուր Ժան Ժօռէս։

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, Ս. Ընտրիկեան, 8, Ռիւ Ժան Տիւկա։

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ.— Գ. Կ. Տերմոյեան։

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ

ԵԳԻՊՏՈՍ.— Յուսաբեր։

ԻՏԱԼԻԱ, Տօքթ. Ե. Արզումանեան, Վիա Քափելլարի 3։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

«Շանթ» գրադարան – ընթերցարանի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները, իր նորահաստատ գրադարանին ի քաջալերութիւն.— Պ. Հրանտ Սամուէլ 30 հատոր, Պ. Գերասիմ Բալայեան, յանուն Կեդր. Դիւանատան՝ 20 հատ, Պ. Արամ Թէրզիպաշեան, Անթապի Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պատմութեան հատորը։

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ՝ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արձակուրդի առթիւ կը խնդրուի մեր այն բաժանորդներէն, որոնք կը փափաքին իրենց հասցէն փոխել, հարիւր ֆրանք ղրկել վարչութեան, ինչպէս նաեւ՝ նորին հետ, իրենց նախկին հասցէն։

Կը խնդրուի հեռաձայնով չյայտնել նման փոփոխութիւններ, այլ՝ միայն գրաւոր։ Շնորհակալութեամբ՝

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԿՈՒԶՈՒԻՆ

Երկու վկայեալ հիւանդապահուհիներ կ'ուզուին հայկական զոյգ ծերանոցներուն համար (Անտիլի եւ Մոնմորանսի)։ Ներկայանալ ամէն օր Աղքատախնամի գրասենեակը՝ 32 Ռիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ (9)։

Imprimé sur les presses du Journal HARATCH
— 17, Rue Bleue 17 – PARIS (9e) —

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ ենթակոմիտէները, ուր իւրաքանչիւր ընկերոջ ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Մուրատ, Քրիստափոր եւ Հայաստան 9 *Օգոստոս Շաբաթ, ժամը 21ին։*

Թաթուլ, Ընկեր Կարօ, 10 *Օգոստոս, կիրակի կէսօրէ վերջ։*

Վարանդեան, *Ընկ. Յ. Օ.ի բնակարանը 11 Օգոստոս, երկուշաբթի իրիկուն։*

Այս բոլոր ժողովներուն ներկայ կ'ըլլան Շրջ. ժողովի պատգամաւոր ընկերները։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Գոմոնի Ջաւարեան ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուի այս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Համախմբերգ. Միութեան մասնաճիւղի ընդհանուր անդամական տարեվերջի ժողովը այս կիրակի առաւօտ, 7 Պուլվ. տ'Աթէն, Պառ տիւ Կլոպի սրահը։

Օրակարգ.— Ա) Կեդր. Վարչութեան շրջաբերականի ընթերցում։ Բ) Դաշտահանդէսի հաշուետուութիւն։ Գ) Պատգամաւորներու ընտրութիւն։

Վարչութիւնը կը խնդրէ իր բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ տարեվերջի այս կարեւոր ժողովին։

ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ՕԳՈՍՏՈՍԻ ՎԵՐՋԸ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ (*Թիւ* 199 – 200, Յուլիս – Օգոստոս).— *Նուրին Վեհափառութիւն Աշխատանքը* (Շ. Նարդունի).— *Կեղծ ժանտախտը Հայաստանի մէջ* (Տքթ. Յովասափեան).— *Կիները այրերէն աւելի երկար կ'ապրին* (Տոքթ. Ռոսբան).— *Երեւակայութեամբ հիւանդ* (Տոքթ. Գալուստեան).— *Ինչէ՞ն մեռաւ* (Փրոֆ. Սիմոնէն).— *Մարդկային բնախօսութիւն* (Տոքթ. Նաւասարդ).— *Մատենիկ իմաստութեան.— Աղը* (Նարդեան Բժշկական Բառարան).— *Ջուրով Թունաւորում* (Տոքթ. Պուէէ).— *Արեւի լոգանք* (Տոքթ. Սերոբեան).— *Արաս – Թուման* (Բժշկ. Աշխարհագրական Բառարան).— *Երախային առողջութեան նշանները* (Տոքթ. Նիզէ).— *Գարեջուր* (Տոքթ. Քորոն).— *Ի՞նչպէս օգնել կայծակնահարին* (Խաչուհի)։

Բաժանորդագրութեան պայմաններ.—
Տարեկան 1.200 ֆրանք
արտասահման 1.500 *ֆրանք*։

Դիմել Շ. Նարդունիի Յառաջի հասցէով։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 1958 – 1959 *տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են. ամէն անոնք որ կը փափաքին ղրկել իրենց զաւակները, պէտք է փութան այժմէն իսկ դիմում ընել հաստատութեան տնօրէնութեան։*

Վարժարանին նպատակն է՝ պատրաստել միջնակարգ ուսման պաշարով օժտուած եւ հայեցի դաստիարակութիւն ստացած ճշմարիտ Հայուհիներու սերունդ մը։

Դպրոցասէրի ուսման ծրագիրը կ'ընդգրկէ երկու ուրոյն բաժիններ.—

Ա.— Ֆրանսականը, որ [illegible] կը հետեւի պետական լիսէներու արդիական բաժնի պաշտօնական ծրագրին — անգլերէն եւ սպաներէն լեզուներով — կը պատրաստէ պրըվէի եւ պաքալորէայի։

Բ.— Հայկականը որ կ'օժտէ սանուհիները հայագիտական ծանօթութիւններով, հայ լեզուի, գրականութեան, հայ կրօնի եւ պատմութեան, Հայաստանի աշխարհագրութեան մարզերուն մէջ։

Աշակերտուհիներ կ'ընդունուին ութ տարեկանէն սկսեալ։ Տարեվճարն է 150000 ֆրանք, վճարելի եռամսեայ եւ կանխիկ։

Աւելի մանրամասնութիւններու համար դիմել հաստատութեան տնօրէնութեան։ 1 Պուլըվար տիւ Նոր, Լը Ռէնսի։ Հեռաձայն Լը Ռէնսի 172։

Հաղորդակց.— Էկլիզ տը Բանթէնէն առնել 146 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Ռէնսի Փամփիյեօն։

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3500 ֆր. վեցամս. 1900

Արտասահման՝ տարեկան 4000 ֆրանք։ Հատը 15 ֆր.

ՈՒՐԲԱԹ 8 ՕԳՈՍՏՈՍ — VENDREDI 8 AOUT 1958

34ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8263 — 34EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 14ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4064

ԻՐԱՔԻ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐՔԻՆ ԾԱԼՔԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Իրաքցիները, մեծ մասով, ծառայած էին իրենց կառավարութեան դէմ։ Ղեկավարները ամբաստանուած էին ամէն տեսակի անարդարութիւններով եւ չահագործումներով, եւ, խորայէլացի թշնամիներէն աւելի թշնամի կը նկատուէին Իրաքին։ Կարեւոր կէտ մըն է ասիկա, զոր պէտք չէստորագնահատել։

ԲԱՆԱԿԸ ԵՒ ԱՐՔԱՅԱՏՈՀՄԸ

Յեղափոխութեան մէջ այլ երեսը, որ յաճախ սխալ հասկցուած է արտասահմանի մէջ, բանակին դերն ու դիրքն է։

Բանակը արաբական է, ինչ որ չի նշանակեր թէ նասրական է։ Շատ հաւանական է որ իր անցեալով եւ կ՚ուզէր անկախ գործունէութիւն ունենալ դէպ Նասրին գործի գլուխ գալէն շատ առաջ։ Ամէն պարագայի տակ երբեք միտք չունի ան դառնալու երկրորդական գործիք մը, ինչպէս սուրիական բանակն է, Նասրի իշխանութեան տակ։

Ու դարձեալ, բանակը, արեւմտեան երկիրներու կողմէ սպառազինուած ըլլալով հանդերձ, բացէ ի բաց հակարեւմտեան է։ Մինչեւ իսկ երկար ժամանակէ ի վեր կը տեսնուէր, թէ դարձած էր ան հակարքայական եւ իր ատելութեան գլխաւոր թիրախներն էին իշխան Ապտիւլիլահն ու Նուրի Սայիտը։ Քաղաքական գետնի վրայ կը ներշնչուէր ան աւանդութենէն Եասին փաշային եւ Ռաշիտ Ալիին, որոնց ուղղակի ժառանգորդներն են Քասըմ եւ Շէնշալը։

Երբ կը խօսուի բանակին մասին, հասկնալի է որ ակնարկութիւնը կ՚երթայ նմանապէս ոստիկանութեան եւ գաղտնի ոստիկանութեան։ Երկուքն ալ, երկար ժամանակէ ի վեր, կամայ թէ ակամայ, անցած էին Քուպպայի ծառայութեան մէջ։ Վարանողները, որոնք մեծ թիւ մը չէին ներկայացներ, հեռացուած էին։

Նուրի Սայիտի անձնական գաղտնի ոստիկանները, ինչպէս նաեւ Ֆայսալի եւ Ապտիւլիլահի արքայական պահակախումբը գնուած էին ազգայնականներու կողմէ։

Գետական հարուածին գլխաւոր նպատակներէն մէկն էր փրկել Իրաքը հաշէմեան արքայատոհմէն եւ Նուրիի խմբակէն։ Այս գետնի վրայ, յեղափոխականները հասան իրենց նպատակին։ Իրաքի ղեկավար վաթսուն ընտանիքներ անդորութեան դատապարտուեցան։ Ամբոխը քանդեց կամ այրեց անոնց տուները, դէպքերը սկսելուն պէս։

Գաղտնի գեղեցիկ վաճառատուները թալանուեցան եւ հրկիզուեցան։ Յեղափոխութեան առաջին ժամերուն, մարդիկ կարծէք կը գտնուէին Գահիրէի մէջ, 1952 Յունուարի խռովութեանց օրերուն։

Իրաքեան նոր վարչաձեւին գլխաւոր ժառանգութիւնն է տնտեսական կացութիւնը։ Շատ անհաւանական է որ Իրաքի յեղափոխական կառավարութիւնը յարձակի նաւթային տնտեսական հզօր կազմակերպութեան վրայ, որ իր տիրապետութեան տակ առած է իրաքեան ամբողջ տնտեսութիւնը։

Նաւթային ճարտարարուեստը յայտնօրէն պիտի շարունակէ գործել, որքան որ ալ դրամատէրները օտարականներ են կամ Նուրիի մարդիկը։ Ռոյալթիներու շարունակութիւնը կրնայ արժեզրկել տինարը, ինչ որ ընդհանրապէս Իրաքի եւ մասնաւորաբար աղքատ դասակարգերուն համար աղէտալի հետեւանքներ պիտի ունենար։

ՔՐՏԱԿԱՆ ՆԼՐՏՈՒՄՆԵՐԸ

Տնտեսականները, սակայն, միակ հարցերը չեն։ Փոքրամասնութիւնները, արտասահմանէն քաջալերուած, նորէն սկսած են խլրտիլ։ Քիւրտերը արդէն իսկ յստակօրէն արտայայտած են իրենց հակիրաքեան, հակաիրանեան եւ հակաթրքական զգացումները։

Ժամանակին, Մոսկուան էր որ խոստումներ բրած էր անոնց։ Այսօր, Նասր կը մտածէ թէ պիտի կրնայ օգտագործել զանոնք Իրաքցիներու վրայ ճնշում բանեցնելու համար։ Արդարեւ Քիւր-

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ յայտարարեց թէ ինք պատրաստ է մասնակցելու ՄԱԿի ընդհանուր ժողովին՝ եթէ անհրաժեշտ է, աւելցնելով.— Լուր չունիմ թէ ուրիշ նախագահներ կամ վարչապետներ ալ ժողովին պիտի մասնակցի՞ն թէ ոչ։ Առ այժմ Խրուշչեւէն լուր չկայ։

ԱՆԳԼԻՈՅ Վարչապետ Մաքմիլլըն հինգշաբթի օր մեկնեցաւ Աթէնք՝ Յունաստանի Վարչապետ Գարամանլիսի հետ Կիպրոսի հարցին շուրջ խորհրդակցելու համար։ Կառավարիչ Ֆութ Աթէնքի մէջ պիտի միանայ Վարչապետին։ Հաւանական է նաեւ, որ Մաքմիլլըն Աթէնքէն անցնի Անգարա՝ Թուրքերուն հետ խորհրդակցելու համար։

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ Նասր–Մըրֆի տեսակցութիւնը նախատեսուած ժամանակէն աւելի ուշ եղած է. ոչ մէկ բացատրութիւն կը տրուի անոնց խօսակցութեան մասին։ Այզընհաուըրի պատուիրակը հինգշաբթի օր Լոնտոն պիտի երթար՝ Աթէնք հանդիպելէ ետք։

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ եւ Կիպրոսի միջեւ օդանաւային հաղորդակցութիւնը վերսկսաւ՝ չորս օրուան ընդհատումէ մը ետք. ինչպէս ծանօթ է Իսրայէլ Անգլիացիներուն եւ Ամերիկացիներուն արգիլած էր օգտագործել իր օդային սահմանները։

ԱՄՄԱՆԻ լաւատեղեակ շրջանակներէն հասած լուրերու համաձայն՝ անգլիական նոր ուժեր ցամաք ելած են Աքապա, յորդանանեան նաւահանգիստը. ցամաքահանումը կատարուած է կատարեալ գաղտնապահութեամբ։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ շրջանակները գաղջ վերաբերում մը ունին ՄԱԿի արտակարգ ժողովին նկատմամբ. ո՛չ խանդավառութիւն եւ ոչ ալ առարկութիւն՝ Փարիզի մէջ։

ՆԻԿԵՐԻՈՅ Խորհրդարանը միաձայնութեամբ հաւանութիւն յայտնեց երեսփոխանի մը այն առաջարկին՝ թէ 1960 Ապրիլ 1ին երկիրը անկախութիւն պէտք է ստանայ։ Վարչապետ Պալեւա յայտարարեց թէ այդ հարցը պիտի ուսումնասիրէ կառավարիչին հետ։

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ ամիս մը մնալէ ետք խորհրդային 20 ուսանողներ վերադարձան Մոսկուա. մեկնելէ առաջ ուսանողներուն թարգմանը՝ Ռոմանովսքի, որ խորհրդային երիտասարդութեան կոմիտէին նախագահն է, յայտարարեց թէ սիրալիր ընդունելութեան մը արժանացած էին ամէն տեղ, բայց ցաւ յայտնեց որ մեծ թիւով «ամերիկացի երիտասարդ բանուորներու» չէին հանդիպած։

ՍՈՒԻՐԻԱԿԱՆ մամուլը կը հաղորդէ թէ Նախկին վարչապետ Ազըմ Զեխոսլովաքիա պիտի երթայ, պտոյտի համար. Ազըմ պիտի այցելէ նաեւ Արեւելեան Եւրոպայի այլ երկիրները։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ՝ ՍԵՊՏ. 28ԻՆ

Զորեքշաբթի օրուան գահլիճի խորհուրդին գլխաւոր որոշումը եղաւ՝ պաշտօնապէս ճշդել Հանրաքուէին վերջնական թուականը Սեպտեմբեր 28ին։ Նախապէս կը կարծուէր թէ Հոկտ. 5ին պիտի կատարուի քուէարկութիւնը, բայց ինչպէս կ՚երեւի, արձակուրդի շրջան մը ըլլալը արգելք չէ հանդիսացած կառավարութեան, որ Սեպտ. 28 ընտրէ։ Կ'ի — չենք թէ որոշում տրուած է նաեւ կարգադրութիւններ ընել՝ թոյլ տալու համար որ արտասահմանի Ֆրանսացիները քուէարկեն (թիւով 400.000)։ Այս հարցին առնչութեամբ ըսենք նաեւ որ միայն Ալժէրի մէջ քուէարկելու համար արձանագրուած են արդէն 250.000 հոգի, որոնց 124.000ը մահմետական։

Կուսակցութիւնները արդէն իսկ սկսած են դիրք ճշդել։ Զորեքշաբթի առտու Ընկերվարականներու խորհրդարանական խմբակցութիւնը ժողով գումարեց, ուր Սահմանադրութեան դէմ բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ։ Ընդդիմութիւնը կը վարէին Ժիւլ Մոք, Կաստէ Դէֆեռ, Նեժըլէն և Թամասբէ։ Այս վերջինը գիտել տուաւ, թէ նախածրագրին թիւ 14 յօդուածը, որ ամէն իրաւասութիւն կուտայ Հանրապետութեան Նախագահին երբ վտանգ կայ, գոյութիւն ունէր արդէն 1814ի Ուխտին մէջ,—որ նոյն իրաւասութիւնը կուտար Թագաւորին։

Ընկերվարակ. խորհրդարանականներ (60 ներկայ 150ի վրայ) միաձայնութեամբ քուէարկեցին բանաձեւ մը, ուր կը շեշտուի թէ՝ Սահմանադրութեան նախածրագիրը «ծանր վտանգներ կը կրէ Հանրապետութեան համար»։ Որոշեցին նաեւ տեղեկացնել Տնօրէն Կոմիտէին, որ ժողով մը գումարեց նոյն օրը կէսօրէն ետք։ Կոմիտէին բանաձեւը սակայն շատ մեղմ է, ինչպէս կ'երեւի անգամ մը եւս Կի Մոլէ կրցած է ինքզինքը պարտադրել։ Զեկոյցը կը շեշտէ թէ հարկ չի տեսներ որ կուսակցութիւնը դիրք ճշդէ իր գերագոյն ժողովին (համագումար) գումարուելէն առաջ. բայց, կ՚աւելցնէ զեկոյցը, խորքին մէջ քննելով Սահմանադրութեան նախածրագիրը, Խորհրդակցական Կոմիտէին ընկերվարական անդամներուն ուշադրութեան կը յանձնէ կարգ մը կէտեր, եւ յուշագիրով մը կը ներկայացնէ դիտողութիւններ և թելադրանքներ։

Զեկոյցը չի ճշդեր այդ կէտերը, բայց լաւատեղեակ շրջանակները կը կարծեն թէ Ընկերվարականներուն դիտողութիւնները հետեւեալներն են.— 14 թիւ յօդուածը (որուն մասին խօսեցանք քիչ վերը), հինգուկէս ամսուան տեւողութիւնը Ազգ. Ժողովին համար շատ կարճ կը նկատուի, եւ Ծերակոյտին ու Ազգ. Ժողովին միջեւ ստեղծուելիք յանձնախումբը տակաւին հարցերը լուծելու համար (երկուքին միջեւ) պէտք չէ հաւասար թիւով անդամներ ունենայ երկու Ժողովներէն, եւ այդ յանձնախումբը պէտք չէ ստեղծուի միայն Վարչապետին որոշումով, այլ նաեւ Ազգ. Ժողովին դիւանէն։

× Դահլիճը որոշեց նաեւ որ բարձրագոյն դպրոցներէ ելլող պետական պաշտօնեաները փուլ մը պարտաւորիչ շրջան մը ընեն Ալժերիա։ Այդ շրջանը կրնայ տարի մը տեւել։

Սահմանադրական Խորհրդակցական Կոմիտէն մինչ այդ կը քննէ բոլոր յօդուածները։ Անկախ երեսփոխան մը յաջողած է մերժել տալ այն յօդուածը, որ կը վերաբերի երեսփոխանի մը նախարար ըլլալու պարագային իրաւունք չունենալ երկու պաշտօնները վարելու։ Այս ուղղութեամբ նոր յօդուած մը պիտի շարադրուի։ Յաւելուածական ուրիշ գլուխ մը քուէարկել տուած է նոյն երեսփոխանը։ Կ'ըսուի թէ « կուսակցութիւնները պարտաւոր են յարգել Սահմանադրութեան ժողովրդապետական սկզբունքները, եւ այն պարտաւորութիւնները, որոնց պէտք է գոհացում տան, պիտի որոշուին օրէնքով մը »։ Այս յօդուածը ուղղուած է անշուշտ Համայնավար կուսակցութեան, որ նեղը կը դրուի եւ եթէ չկարենայ փաստել իր «անկախութիւնը» եւ «հանրապետականութիւնը», կրնայ լուծուիլ։ Սահմանադրական նման տրամադրութեամբ մըն է որ արեւմ. Գերմանիան դատական գիծով կրցաւ լուծել Համայնավար կուսակցութիւնը։

ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔ

Վարչապետ Սամի Սոլհ հերքեց այն զրոյցները, որոնց համաձայն՝ կառավարութեան հրաժարականը ներկայացուցած է Հանրապետութեան Նախագահ Շամունի։ Վարչապետը աւելցուց, թէ ներկայիս հրաժարելու նպատակ չունի եւ պիտի մնայ իր պաշտօնին վրայ՝ այնքան ատեն որ Շամուն կը մնայ Լիբանանի նախագահ։

Լիբանանի մէջ ամերիկեան նոր ուժեր ցամաք ելան. այս ձեւով 14.300 զինուոր կը գտնուի Պէյրութ եւ շրջակայքը։

Միւս կողմէ Պէյրութի վճռաբեկ ատեանը Դամասկոսի պետժիական հիւպատոս Լուի տը Սանի մահապատիժը փոխեց 20 տարուան բանտարկութեան։ Ինչպէս ծանօթ է, Տը Սան ձերբակալուած էր այն ատեն՝ երբ կը փորձէր Սուրիայէն զէնք անցնել Լիբանան։

Գահիրէի ձայնասփիւռին համաձայն, Նախագահ Նասր նամակ մը գրկած է Լիբանանի նորընտիր նախագահ Շեհապի.— Ձեր ընտրութենէն կ՚օգտուիմ՝ ներկայացնելու համար իմ շնորհաւորութիւններս եւ ձեզի ու լիբանանցի ժողովուրդին կը մաղթեմ յաջողութիւն եւ փայլուն ապագայ մը։ Այս առիթով, կ՚աւելցնէ Նասր, ձեզի կը յայտնեմ Արաբ. Հանրապետութեան ժողովուրդին եղբայրական զգացումները՝ Լիբանանցի ժողովուրդին հանդէպ, զգացումներ՝ որոնք աւելի զօրացան վերջին դէպքերով։

Ֆրանսական մամուլը կը մատնանշէ, թէ Նասր շնորհաւորական իր նամակը գրկելու համար սպասեց զօր. Շեհապի պաշտօնին, ուր կը պահանջուէր ամերիկեան ուժերու մեկնումը։

Սեպտեմբեր 6ին Գահիրէի մէջ պիտի գումարուի նաեւ Արաբական Լիկայի քաղաքական կոմիտէն՝ ճշդելու համար արաբական երկիրներու քաղաքականութիւնը՝ ՄԱԿի ընդհանուր ժողովէն առաջ։ Կոմիտէն ժողովի հրաւիրած է Արաբական Միացեալ Հանրապետութիւնը, Լիբանանը, Յորդանանը, Իրաքը, Արաբիան, Եմէնը, Սուտանը եւ Լիպիան։

Ուշագրաւ է նաեւ այն պարագան՝ թէ Յորդանանի կառավարութիւնը դիմած է սուրիական իշխանութեանց, յայտնելով թէ ինք պատրաստ է բանալու Սուրիա-Յորդանան սահմանը, եթէ Դամասկոս համաձայն գտնուի։ Նամակը կը շեշտէ թէ Ամմանի կառավարութիւնը այս քայլը առած է «փաստելու համար իր բարեկամութիւնը եւ երկու երկիրներուն շահերուն օգտակար ըլլալու պատրաստակամութիւնը»։

Նոյն օրը, Սուրիոյ Ներքին նախարար գնդապետ Սարաճ յայտարարեց թէ Յորդանանի եւ Լիբանանի օտար բանակներուն նպատակն է՝ տապալել Սուրիոյ ներկայ վարչակարգը։ Նոյն ակնարկութիւնը ըրաւ նաեւ սուրիական սահմաններու վրայ համախմբուած թրքական բանակներուն։

ՌՈՒՍԻԱ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻԻ ՄԸ ԱԿՆՈՑՈՎ

Ամերիկացի հրապարակագիր մը վեր-ջերս հրատարակած է Այսօրուան Ռուսիոյ մասին հատոր մը (Հարփըր էնտ Պրատըրզ, Նիւ Եորք)։ «Նիւ Եորք Հեըըլտ Թրիպիւն» թերթը հատուածաբար կ'արտատպէ կարեւոր գլուխները (*)։ Եւրոպական թերթերէ ոմանք կ'արտատըպեն էջեր թարգմանութիւններէն։

Հրապարակագիրը, Ճոն Կընթհըր, ծընած է Շիքակօ, 1901ին համալսարանա-կան ուսումը ստանալէ յետոյ, տեղական մեծ թերթին քրոնիկագիրը եղած է։ Ճամբորդած է երկիրներ, միշտ հետա-քրքիր՝ իրողութեանց եւ մարդոց, «ուրիշներու չտեսածը տեսնելու կարող», գիտած ու գտած է եւ հրատարակած հատորներ, որոնք թարգմանուած են, վերոյիշեալ թերթին համաձայն, 87 լեզուներու։ Բոլոր հրատարակութիւնները կը կրեն նոյն վերտառութիւնը՝ Ինսայտ (Ներսը), կը յայտնեն այցելած երկիրներու թաքուն կողմերը։

Խորհրդային երկիրը խորհրդաւոր երկիր մը ըլլալէ դադրած է, շնորհիւ Ռուսիոյ զանազան համապատասխաններու մասնակցութեան, ամերիկեան լուրջ ուսումնասիրութեանց։

Կը ներկայացնենք գրքին բովանդակութիւնը, բաղդատութեան դնելով ուրիշ հրատարակութեանց հետ, միշտ նըկատի ունենալով օրաթերթի մը տարողութիւնը եւ ընթերցող հասարակութեան մասնաւոր պատրաստութիւնը։

×

Հեղինակը յառաջաբանին մէջ կը հրաւիրէ հայրենակիցները՝ ընդունելու իրականութիւնը որքան որ անընդունելի ըլլան ի. հաստատութիւնները, որովհետեւ «պարտաւոր ենք ապրելու աշխարհի մը մէջ, ուր նման հաստատութիւններ գոյութիւն ունին»։ Լաւագոյն է ճանչնալ հակառակորդը, աւելի լաւ պաշտպանուելու համար, ջանալու է ըմբռնել ռուս ժողովուրդին նկարագիրը որ հրեշտակային է եւ սատանայական։ «Ռուս ժողովուրդը ամէնէն աւելի ունի կարգապահական ոգի, հաւատք իր մեծութեան մասին։ Անուրանալի է այսօր, որ մեծ յառաջդիմութիւններ կատարած է կրթական, գիտական, ճարտարապետական կալուածներու մէջ։ Խ. Միութեան մէջ այսօր 41 հազար ուսուցիչներ կան անգլերէն ուսուցանող։ Մոսկուայէն քսան վայրկեան հեռու կը գտնուի հիւլէական հաստատութիւնը, ուր կ'աշխատի հիւլէական բարդ մը։ Մեր տեսակէտով խորհրդային կառավարութիւնը բռնակալ իշխանութիւն մըն է, բայց սխալ մը պիտի ըլլար թերագնահատել իր ուժը։ Խնդրոյ առարկայ է մարդկութեան ապագան, ուստի իրազեկ ըլլալու ենք իրական կացութեան, առանց դիւրին լաւատեսութեան մէջ իյնալու»։

Ոչ ոք կը ժխտէ, թէ Խ. Միութիւնը այսօր զինուորական երկրորդ պետութիւնն է։ Ժամանակ մը կար, երբ մեքենայ մը չէր կրնար արտադրել, այսօր արուեստական արբանեակներ կը պատրաստէ։ Անժխտելի է գիտական յառաջդիմութիւնը։

Երկրորդ բացայայտ իրողութիւնը աշխարհագրական դիրքն է, ոչ միայն ընդարձակածաւալ է, այլ Արեւելքը պաշտպանուած է դաշնակից Չինաստանով, ընդարձակ երկիր մը նոյնպէս Արեւմուտքը՝ արբանեակ երկիրներով։ Ընդարձակութիւն եւ կլիմայ զինակիցներն են Խ. Միութեան։

Խ. Միութիւնը հարուստ է հում նիւթերով, այժմ երկրորդ երկիրն է այս տեսակէտով, աշխարհի անբաղդատելիօրէն հարուստ մէկ երկիրը։ Ստոյգ է չունի ռազմական նիւթեր՝ ձգախէժ, ճարտարարուեստական ադամանդ, բայց ուրիշ նիւթեր չեն պակսիր, առատօրէն ունի հանքածուխ, քարիւղ, ելեկտրական ուժ, անտառներ եւ վերջապէս աշխարհի ամէնէն ընդարձակ սեւ հողերը, շուրջ հարիւր միլիոն հեքթար։

Միայն Խ. Միութիւնը երկու հարիւր միլիոն բնակիչ ունի, եթէ հաշուենք արբանեակներն ու համայնավար Չինաստանը, պիտի բսենք թէ մարդկութեան մէկ երրորդը կ'ապրի համայնավար իրաւակարգի տակ։ Այս իրաւակարգին տակ հասակ կ'առնէ նոր սերունդը, հինները կ'անհետանան հետզհետէ, անոնք որ այսօր կէս դարը անցած են։

Նոր սերունդը սորված է, թէ Ռուսիան իրենց սեփական երկիրն է, որ կը գերազանցէ միւս բոլոր երկիրները։ Ներշնչուած է հայրենասիրութեամբ եւ հպարտութեամբ, ուրիշ երկիրներու հանդէպ արհամարհանքով։ Հաւատացած է, թէ համայնավար իրաւակարգը գերազանց է եւ թէ դրամատիրական աշխարհը վերջ ի վերջոյ ընկերվարական պիտի ըլլայ, պիտի գտնէ իր միութիւնը խորհրդային իրաւակարգի տակ, թէ տնտեսական եւ ընկերային անդիմադրելի ուժերը անխուսափելի պիտի դարձնեն խորհրդային յաղթանակը, թէ պատմութիւնը Խ. Միութեան կողմն է։

Խաղաղութեան կոչերը, հնգամեայ ծըրագիրները մեծ ազդեցութիւն ունին փոքրը ազգերու վրայ։ Ո՞ր երկիրը չունի այսօր իր քառամեայ, հնգամեայ ծրագիրները, այսինքն երկրին տնտեսական զարգացման համար մշակուած որոշ յատակագծերը։

Միութիւնն ունի տկար կողմեր ալ։ Երկրագործութիւնը ժողովուրդին պէտքերուն գոհացում տալու կարող չէ, աղքատութիւնը, զրկումը, անհրաժեշտ նիւթերէ՝ զգալի է։ «Աղքատութեան մէջ պահելով ժողովուրդը, կառավարութիւնը հպատակութեան մէջ կը պահէ զայն։ Կայ դժգոհութիւն եւ մեծ դժգոհութիւն»։ Ահաբեկումն ու բռնատիրութիւնը անկարելի կը դարձնեն որեւէ քաղաքական ընդդիմութիւն։ Կառավարութիւնը գործադիր իշխանութիւն մըն է, որ օրէնսդիր իշխանութեան մը, հանրային կարծիքի մը հաշիւ տալու պարտաւորութիւնը չունի։ Ընտրութիւնները ձեւականութիւն են, իշխանաւորներու իշխանութիւնը մենայուն է, օրէնքները կը գրուին հրամանագրերով, հետեւաբար ամէն որոշում անմիջապէս գործադրութեան կը դրուի, առանց վարանումի։

Ոչ ոք կրնայ ժխտել քարոզչութեան ճարտարութիւնը, դրամը արժէք չունի սոր համար։ Խորհրդային Միութիւնը ծախսած է 55 միլիոն տոլար, մինչդեռ Միաց. Նահանգները ծախսած են 14 միլիոն։

Առաջնակարգ կարեւորութիւն կը տըրուի կրթութեան, գիտական հետազօտութեան, ուղեղներու ընտրութեան, ընդունակութեանց հետազօտութեան։ Մոսկուայի մէկ գործարանին մէջ հաստատուած մասնագիտական մատենադարանն ունի 150 հազար հատոր։ 1921ին Մոսկուայի մէջ կային ութ քիմիական աշխատանոցներ, այժմ վեց հարիւրէն աւելի են։

Մեծ յարգ կը վայելեն գիտուններ, ճարտարապէտներ, բանաստեղծներ, որոնք Խորհրդային Գերագոյն Խորհուրդի անդամ կ'ընտրուին։ Մօտէն ծանօթացանք, — կը գրէ Կընթհըր, — շատերու հետ, բայց երբեք առանձին չկարողացանք խօսակցիլ, միշտ երկուքի հետ եւ մէկէ աւելի։ Ամէնն ալ զգոյշ են, երբ օտարի մը հետ կը խօսին, երբ նոյնիսկ բարեկամի մը հետ են։ «Ռուսերը կատարելապէս տարբեր են մեզմէ։ Տարօրինակ կերպով կը փոխեն իրենց ուղղութիւնները, կը ստեն նոյնիսկ։ Արեւմտեաններս եթէ սխալ մը գործենք, կը ճանչնանք մեր սխալը, Ռուսերը՝ երբեք։

Բնակարանները չափով տրուած են ընտանիքներու եւ տարածը սուղ է, 3, 4, 5 կամ նոյնիսկ աւելի հոգի կը բնակին մէկ սենեակի մէջ, ընկերային տխուր հետեւանքներով։ Երիտասարդները ընտանիք չեն կրնար կազմել, որովհետեւ անկարելի է սենեակ մը գտնել։ Ցարկաբաժինի բնակիչները միեւնոյն խոհանոցը կը գործածեն։ Բազմութիւնը կը նախընտրէ գինետները փողոցը դեգերելու՝ փոխանակ տուն վերադառնալու, որովհետեւ տունը անհանդուրժելի է։ Զգեստները սովորական հիւսուածներէ շինուած են, յաճախ սեւ գոյնով։ Օտարականներու զգեստներն ու կօշիկները հիացում կը պատճառեն Ռուսերուն, երբեմն կանգ կ'առնեն եւ կը դիտեն։ Օճառը սուղ է, դժուար գտնելի։

Մենք չենք կրնար գաղափար կազմել, թէ որքան տաժանակիր աշխատանքի լծուած են Ռուսերը ապրելու համար, նոր ընկերութիւնը զարգացնելու համար։ «Աշխատասէր», ուժեղ ժողովուրդ մըն է, նոյնիսկ եթէ ազատ ժողովուրդ մը չէ»։

Ն. ԳԱԲՐԻԿԵԱՆ

(*) Տես Յառաջ Յունիս 21–Յուլիս 18)։

ՖՐԻՏՐԻԽՍՏՈՐՖ

ՀԻՒԿՆՈՏ ԳԱՂԹԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԳԻՒՂԻ ՄԸ ԴԱՆԴԱՂ ՄԱՀԸ

■

Վերին աստիճանի հետաքրքրաշարժ եւ յատկանշական է պատմութիւնը Ֆրիտրիխստորֆ գիւղին, որուն մասին Պ. Հրանդ Թորոսեան ուսումնասիրութիւն մը ստորագրած է Քոնպայի յաջորդական քանի մը թիւերուն մէջ։ Ահա՛ քանի մը քաղուածքներ.—

Այս գիւղը Գերմանիոյ Հէսս–Հոմպուրկ նահանգին մէջ գերման համայնքներէ շրջապատուած եւ ֆրանսացի բնակիչներէ կազմուած համայնք մըն է որ երկու դար շարունակ ապրած է յատուկ կեանքով մը։ Ան հիմնուած է 1687ին Արծաթասրունք կոչուած Ֆրետերիք մեծ իշխանին օրով, Ֆրանսայի զանազան կողմերէն Գերմանիա ապաստանած ֆրանսացի բողոքականներու կողմէ, երբ Լուդովիկոս ԺԴ. Թագաւորը յետս կոչեց Նանթի հրովարտակը 1685ին, եւ հալածեց բողոքականները, զանոնք ջարդելով կամ բանտարկելով։

Գիւղը հետզհետէ բարգաւաճեցաւ շընորհիւ գերման իշխանին բարեացակամութեանը, որուն յիշատակին արձան մը կանգնած են Հիւկնոտները, սա ֆրանսերէն վերտառութեամբ. «Ֆրիտրիխստորֆ երախտապարտ»։ Դարձեալ ֆրանսերէն «էկլիզ Րէֆորմէ Ֆրանսէզ» վերտառութիւնը կը տեսնուի բողոքական եկեղեցւոյն ճակատը, ինչպէս նաեւ շատ մը պաշտօնական գրութեանց մէջ։ Այսպէս, 4 Յունիս 1957 թուակիր ազդ մը տեսանք փակցուած մատրան դրան վրայ, տուրքի վերաբերեալ ծանուցման մը մէջ...

... Գիւղին կայարանէն սկսող փողոցին 18 թիւը երկյարկանի համեստ տուն մըն է ուր կը բնակի Ատոլֆ Պէրթալօ, զտարիւն Ֆրանսացի մը, արհեստով ծաղկեմշակ որ մեզի հետ կը խօսի ֆրանսերէն, բիքարտական եւ գերման շեշտերով խառն արտասանութիւնով մը։ Ան է որ մեզի առաջնորդ եղաւ գտնելու համար քանի մը մնացորդներ Հիւկնոտ նախկին գաղութէն։

Գլխաւոր փողոցին երկայնքը տեսանք

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎՇՏԱԳԻՆ ՍՈՆԱԹ

Խօսում էինք զանազան հարցերի մասին, եւ մեր զրոյցը գրեթէ միշտ լուրջ կամ ռոմանտիկ գոյն էր ստանում։ Ես յաճախ անդրադառնում էի իմ ապրած կեանքի նեղ սահմաններին եւ նկատում էի որ էֆրոյին հետաքրքրում էր մեծ կեանք ապրելու իմ ձգտումը։ Նա սկզբում կարծես չէր հասկանում ինձ, բայց երբ մի անգամ ասացի որ ամէն մարդ, հեռաւոր գիւղացուց մինչեւ մեծագոյն հանճարը, պէտք է հնարաւորութիւն ունենայ լրիւ կեանքով ապրելու եւ չափուելու թէրի կամ դատարկ անցած տարիների համար, նա ինձ նայեց մի լաւ անակնկալի առաջ գտնուող մարդու նման եւ ասաց.

— Դա շատ անգնիւ գաղափար է։

Հետզհետէ ճանաչում էի էֆրոյին։ Նրա մէջ շատ բան, իրօք, ինչպէս մի անգամ ասաց Դիամանտիսը, բարձր դասի ազնիւ հոգեբանութիւնից էր գալիս, բայց ես չէի խրտնում, նոյն իսկ չէի նկատում կարծես, որովհետեւ սիրում էի եւ որովհետեւ նրա մէջ մի սիրելի միամտութիւն, բնածին խնկի եւ ազնուութեան հետ, ինչ որ բնականութիւն էր տալիս նրա երբեմն տարօրինակ դատումներին։ Նրա ազնիւ խառնուածքը ձգտում էր ինչ որ ընդհանուր վերացական բարիքի։ Մի անգամ, յիշելով Լոնտոնի ռմբակոծութեան օրերին իր ունեցած ապրումները, նա անկեղծ զայրոյթով խօսեց «մարդկային գազանութեան» դէմ։ Նա յուզուեց ու նոյն իսկ աչքերը լցուեցին, երբ ես մի առիթով պատմեցի հայկական կոտորածների սարսափելի մանրամասնութիւնները, որոնք լսել էի իմ հօրից։ Մեր մտերմութիւնը նրան աւելի զգայուն էր դարձնում կեանքի աւելի սովորական չարիքների նկատմամբ. երբեմն նոյն իսկ փողոցում կանգ էր առնում եւ գրեթէ անտիմենալ տրտմութեամբ նայում մի ոեւէ չքաւոր ծերունու։ Բայց թերեւս բոլոր նուրբ հոգիներն են այդպէս, երբ իրենք երջանիկ են, մանաւանդ սիրոյ զգացումով, աւելի զգայուն աչքով են տեսնում ուրիշի ապերջանկութիւնը։

Ես խէջալականացնում էի էֆրոյին։ Նրա ամէն մի շարժումը կամ արտայայտութիւնը, դէմքի ամէն մի գիծը իմ մէջ վերածւում էր սիրոյ ապրումի, մի տեսակ դառնում էր իմ հոգու սեփականութիւնը։ Էֆրոն ինձ համար այլեւս գեղեցկութեան մարմնացած խորհուրդն էր՝ անբացատրելիօրէն հարազատ ու խորհրդաւոր, նոյն իսկ երկիւղալի եւ միաժամանակ քաղց... ացնելու չափ սըրտում՝ իր անցաւորութեամբ, որ խռովում է պատանու յաւերժականին ձգտող հոգին։

Այդ տարի կարծես երկար, երկա՜ր տեւեց հարաւի ճոխ գարունը...

Բայց դեռ ոչինչ չէինք խօսել մեր զգացմունքների մասին, ինչպէս ասում են՝ չէինք բացատրուել։ Երբեմն բնականօրէն ստեղծւում էր այնպիսի մի պահ, երբ թւում էր թէ պէտք է բացուէինք իրար, բայց ճիշդ այդ պահին մի տարօրինակ երկիւղ էի նկատում էֆրոյի դէմքին. ոչ թէ այն թրթռուն, լուսաւոր, ժպտադին երկիւղը, որով սիրող աղջիկը սպասում է սիրոյ խոստովանութեան, այլ մի խուսափող, տարակուսող, նոյնիսկ ի՜նչ որ մերժող երկիւղ։ Ի միջի այլոց, էֆրօն ընդհանրապէս մեղմ բնաւորութեան տէր էր, նոյնիսկ բարձրաձայն չէր ծիծաղում, նրա բուռն յուզմունքն անգամ արտաքուստ հանդարտ էր։ Իսկ այդ երկիւղը մի փակ արտայայտութիւն էր տալիս դէմքին. բնականօրէն ստեղծուած այդ պահը յանկարծ անբնական մի բան էր դառնում մեր յարաբերութիւնների մէջ, կարծես մի խոչընդոտ, որ շրջանցում էինք։ Բայց սկզբում, ճիշդն ասած, ես չէի նկատում այդ անբնականութիւնը, որովհետեւ ինքս էլ ակամայ խուսափում էի. առաջին սիրոյ խոստովանութիւնը միշտ էլ վախեցնում է մարդուն։ Յետոյ սկսեցի նկատել եւ մի անորոշ կասկած սկսեց անհանգստացնել ինձ։ ... մէջը մերժում էր խորանալ այդ կասկածի մէջ, կուրօրէն երկրպագում էր իտէալին, բայց երբեմն մի անբացատրելի թախիծ սողոսկում էր սրտիս մէջ ու ծանրանում...

Յունիսի առաջին օրերին, մի երեկոյ էֆրօն ինձ հանդիպեց այդ իր փակ արտայայտութեամբ, նոյնիսկ ինձ թուաց թէ նա կանխապէս բարկացած էր իմ դէմ։ Երբեք այդպէս չէինք հանդիպել իրար։ Իմ տրամադրութիւնն անմիջապէս ընկաւ, նոյնիսկ փորձեցի ներողութիւն խնդրել կամ վրդովմունքս յայտնել, ասել վերջապէս մի սուտ բան, որին պատասխանէր նա եւ պարզուէին մեր ներքին յարաբերութիւնները։ Բայց նա առաջարկեց գնալ ծովափ, ինչքան կարելի է՝ հեռանալ քաղաքից։

— Ամայի բնութեան մէջ լինելու պահանջ եմ զգում — ասաց նա թեթեւակի խռովութեամբ։

Ես գուցէ զարմանքով նայեցի նրա դէմքին, որն այդ րոպէին արտակարգ գեղեցիկ թուաց, եւ մենք գնացինք դէպի ծովափ։ Նրա դէմքի արտայայտութիւնն անփոփոխ էր մնում, իսկ իմ վրայ իջաւ այդ անբացատրելի թախիծը, եւ մենք շատ երկար քայլեցինք առանց որեւէ բառ փոխանակելու։ Բաւական հեռացանք քաղաքից։

Կ. ՍՈՒ...

(Շար. 10)

խանութներ եւ զանազան շէնքեր որոնց վրայ Ֆրանսական անուններ կան. Կոթբըքէն, Լուի Նըպօ, Բուըըլէ, Շառլ Թու, Կարնիէ, եւայլն, եւայլն, ամէնքն ալ Ֆըրանսացի քաղաքականներու սերունդէն, հիմնադիրները Ֆրիտրիխստորֆի: Ասոնք ամէն արհեստէ մարդիկ էին, եկած՝ Ֆըրանսայի այլեւայլ նահանգներէն՝ Բիքարտիայէն, Իլ-տը-Ֆրանսէն, Շամփանիայէն, Տոֆինէէն եւայլն:

Գիւղին այս առաջին բնակիչները, սակայն, իրենց հոն բնակութիւնը կը նկատէին առժամեայ: Իրենց հայրենիքը վերադառնալու փափաքը վառ մնացած է իրենց սրտերուն մէջ, երկար ատեն: Կը յուսային որ Ֆրանսայի մէջ քաղաքական կացութիւնը կը փոխուի եւ իրենք կրնան վերադառնալ իրենց երկիրը: Այս պատճառով տեղւոյն իշխանին կողմէ իրենց տրուած առանձնաշնորհումներէն օգտուելու մէջ մեծ փութկոտութիւն ցոյց չէին տար: Բայց, անոնց այս դիտաւորութիւնը, Ֆրետերիք Բ.ի գործին չէր գար: Անշուշտ, ինքն ալ բողոքական, եւ մարդասիրական զգացումէ դրդուած, կարեկից էր այս դժբախտ Ֆրանսացիներուն: Սակայն, անոնց ապաստանութիւն տալով, կը յուսար որ վերջնականապէս պիտի հաստատուէին նորակերտ գիւղին մէջ: Այս պայմանով էր միայն որ տուած էր անոնց առանձնաշնորհումներ:

Իր առատաձեռնութիւնն ու վեհանձնութիւնը որքան ալ գովելի ըլլային, ծագած էին շահու նկատումներէ: Նպատակն էր օգտուիլ այդ Ֆրանսացիներու արհեստական ճարտարութենէն եւ փորձառութենէն, իր պետական կալուածներուն բարգաւաճումը աւելցնելու համար: Այս իմաստով է որ պէտք է մեկնաբանել այն յայտարարութիւնը զոր, ի պատասխան իր հպատակներուն կողմէ իրեն եղած մեկնաբանքներուն թէ չափազանց հոգածութիւն ցոյց կուտայ նորեկ Ֆրանսացիներուն, ասոնց տեղաւորումին համար ընելով խոշոր ծախքեր, Ֆրետերիկ ըրած էր հետեւեալ բառերով «Կը նախընտրեմ արծաթեայ բոլոր սպասներս ծախել, քան այս մարդիկը անօգնական թողուլ» (Լիպէռ վիլ իյի մայն Զիլպըրկէռէյթ փէռֆաուփըն, ալս տիզը լոյթը օնէ Ունթէրշթիցունկ լասըն):

Այս «մարդիկ»ը, արդարեւ Համպուրկ եկած էին ծայրայեղ աղքատութեան մէջ, չունենալով ապրուստի ոչ մէկ միջոց, եւ մեծ Իշխանը չէր ուզեր որ անոնց տունէն հացը պակաս ըլլար: Իսկ, Ֆրանսացի գաղթականները համակերպեցան իրենց վիճակին, տեսնելով որ, օր մը նորէն հայրենիք վերադառնալու իրենց յոյսերը վերջնականապէս օդը ցնդած են: Եւ 12 Մարտ 1694էն սկսեալ, իրենցմէ ոմանք խնդրեցին տեղական իշխանութիւններէն որ իրենց փայտ տան որպէսզի կարենան տուն շինել: Իշխանը ընդունեցաւ այս խնդրանքը եւ ամէն տեսակ դիւրութիւն տուաւ անոնց, բնակարաններ շինելու համար:

Ֆրանսացի գաղթականներուն շինած առաջին տուները նախնական կառուցուածք մը ունէին, մինչեւ իրենց բուն հայրենիքը վերադառնալու ժամանակ դիմանալու չափ միայն հաստատուն: Մեծ Իշխանը՝ Ֆրետերիկ Բ., ասիկա տեսնելով, 30 Ապրիլ 1694 թուակիր հրամանագրով մը հարկադրեց զանոնք «պատշաճ կերպով կառուցանելու», եւ սպառնաց, հակառակ պարագային, զանոնք զրկելու իրենց արտօնութիւններէ հնձելու իրաւունքէն, եւ ետ առնելու՝ ձրիօրէն իրենց տրուած արտերը:

Կ'երեւայ թէ, տակաւին ԺԸ. դարու սկիզբները, Ֆրանսացի գաղթականները իրենց երկիրը վերադառնալու դիտաւորութենէն հրաժարած չէին, քանի որ տեղական իշխանութիւնները հարկադրուեցան, 23 Մարտ 1700ին, անոնցմէ պահանջել հաւատարմութեան երդում, եւ միեւնոյն ատեն, խոստում՝ որ նորէն Ֆրանսա պիտի չերթան, ոչ ալ հպատակ ըլլան դարձեալ «հռոմէական կաթոլիկ որեւէ պետութեան»:

Գերմանացիներուն համար ասիկա նըւաստացուցիչ պայմանն էր որ կրնար առաջարկուիլ Ֆրանսացի գաղթականներուն, ի փոխարէն տրուած բազմաթիւ առանձնաշնորհումներուն, 13 Մարտ 1687ի հրովարտակին համաձայն: Ահա ասոնց գըլխաւորները.— Հողի ձրի յատկացում, զերծ տուրքէ. Իրաւունք տեղական արօտավայրերու մէջ իրե՜ց հօտերը արածելու. Իրաւունք՝ ... դատարաններ եւ քաղաքապետական ժողով ու Ֆրանսացի քաղաքապետ ունենալու: Առոնցմէ զատ, ոչ մէկ Գերմանացի իրաւունք պիտի ունենար Ֆրիտրիխստորֆ հաստատուելու, առանց գիւղին Ֆրանսացի քաղաքապետին արտօնութեան:

Գաղթականներու արհեստական ճարտարութիւնը եւ նախաձեռնութեան ոգին շատ կը գնահատուէին գերման վեհապետներուն կողմէ, որոնց իւրաքանչիւրը իրեն փառք կը սեպէր քաջալերելու զանոնք, որովհետեւ նորեկները մեծապէս կը նպաստէին երկրին բարօրութեան: Այս վեհապետներուն մէջ նշանակելի եղաւ Գրանտէպուրկի Մեծ Ընտրող Ֆրետերիկ-Գիւլիէլմոս իշխանը որ Հէս-Համպուրկի իշխան Ֆրետերիկ Բ.ի ժամանակակից էր: Ան Ֆրանսացի բողոքականները հիւրընկալեց ջերմօրէն. իր ժամանակ Պերլինի մէջ Ֆրանսացիք ամբողջ թաղ մը գրաւած էին: Ասոնց մատուցած ծառայութիւնը մեծապէս գնահատուեցաւ նաեւ Մեծն Ֆրետերիկի կողմէ: Այս թագաւորն էր որ, օր մը, երբ Գալլիոյ դեսպանը կը հարցնէր իրեն թէ իր տէրը՝ Լուդովիկոս ԺԶ., ի՞նչ կրնար ընել՝ իրեն հաճոյք պատճառելու համար, Ֆրետերիք չարաճճի պատասխան մը տուած էր. «Ըսէ՛ք ձեր վեհապետին որ անգամ մըն ալ յետս կոչէ Նանթի հրովարտակը...»

Վերադառնալով Ֆրիտրիխստորֆի, յիշենք որ այս գիւղին բնակիչները մեծ մասամբ արհեստաւոր եւ երկրագործ էին, որոնց թիւը յիսունի կը հասնէր 11 Մարտ 1702ին: Բայց, 1822ին, գործարանատէրերու թիւը 34ի հասած էր արդէն. իսկ անոնց մէջ աշխատող գործաւորներունը՝ քանի մը հազար, որոնց ամենամեծ մասը Գերմանացիներ էին, որոնք առտուները Ֆրանսական գիւղը կուգային շրջականերէն, իրիկունը իրենց տեղերը վերադառնալու համար:

Գաղթական Ֆրանսացիներն էին որ առաջին անգամ շրջակայ գիւղերու գերման բնակիչները վարժեցուցին գուլպայ հագնելու. ասոնք, մինչեւ այն ատեն, լաթի կտորներ կը գործածէին գուլպայի տեղ: Անոնք էին դարձեալ որ, շատ մը ուրիշ ապրանքներու հետ, երկրին մէջ մտցուցին տեսակ մը նուրբ կերպաս որ ժամաքսէ հագուստներուն ներքին մասը ծածկելու կը ծառայէր: Կը ծախուէր ճանըրփաս անունով եւ շատ յարգի ապրանք մըն էր:

Ֆրիտրիխստորֆի բնակիչներուն թիւը կայուն մնաց մինչեւ 1702. անոնք 50 ընտանիք էին: Անոնց թիւը 624ի բարձրացած էր 1788ին, եւ ինկած՝ 542ի, 1882ին: Հինգ տարի վերջ արդէն աւելցած էր 1200ի, միայն թէ՝ ասոնց հինգ հարիւրը Գերմանացի էին, շրջականերէն եկած, հոն հաստատուած: Նորեկներուն թիւը հետզհետէ այնքան աւելցաւ որ գիւղին ժողովրդագրական վիճակը փոխուեցաւ, ի վնաս Ֆրանսացի տարրին: 1910ի ատեններ, Հիւկնոթներուն թիւը ինկած էր 500ի, իսկ Գերմանացիներունը՝ բարձրացած հազար եօթը հարիւրի: Այդ թուականին բողոքական եկեղեցւոյն հովիւը, որ անկէ առաջ միշտ Ֆրանսերէնով կուտար իր քարոզը, առտուները միայն կը քարոզէր այս լեզուով: Իսկ կէսօրէն ետքը՝ գերմաներէնով: Անցած էր արդէն այն ժամանակը՝ երբ բնիկ Գերմանները մասնաւոր փափաք մը չունէին հաստատուելու Ֆրիտրիխստորֆի մէջ: Պատճառը, լեզուի եւ բարքերու ու սովորութիւններու տարբերութիւնն էր որ կար իրենց եւ Ֆրանսացիներուն միջեւ: Արդէն, շրջակայ գիւղերու Գերմանացիները շատ համակրանք չէին տածեր Ֆրանսացիներուն հանդէպ: Կասկածով կը վերաբերուէին, եւ կը ծաղրէին այս մարդիկը զորս — ինչպէս կը նշէ ժամանակակից մը — կը շփոթէին գնչուներուն հետ, իրենց թուխ դէմքին պատճառով»:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱԽՏԱՑԻ շրջանի 11-13 դարերու ճարտարապետական յուշարձաններէն կեչառիսի վերականգման աշխատանքները աւարտեցան: Սանահինի (11-13րդ դար) բարեկարգումն ու վերականգնումն ալ լրացած է: Ներկայիս ճարտարապետները կ'աշխատին վերականգնել Ախթալայի 10րդ դարու ամրոցը, որ Բագրատունիներու յենակէտը եղած է: Այս աշխատանքի ...ն համար տրամադրուած է ...մէկ միլիոն ռուբլի:

ՄԱՄՈՒԼ

«ՀՈՍՀՈՍՆԵՐ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ, ՄԻԱՑԷ՛Ք»...

Մեր այս կոչը կը լսուի՞ թէ չի լսուիր, չենք գիտեր: Բայց իրապէս կ'ուզենք, որ բոլոր երկիրներու բոլոր հոսհոսները միանան եւ իրենց նախագահ ընտրեն շրջիկ հոսհոս մը, որուն մէկ ոտքը Ամերիկա է, միւս ոտքը՝ Հայաստան:

Այս հոսհոսն ալ, ուրիշ ամէն հոսհոսի պէս, անուն մը ունի անշուշտ. բանաստեղծ է եւ կը կոչուի Կարապետ Սիտալ:

Արդ՝ ամերիկահայ այս հոսհոսը քանի մը ամիս առաջ դարձեալ Հայաստան գացած եւ, ի միջի այլոց, այցելած էր նաեւ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին:

Պոլսոյ «Ժամանակ» թերթը ատենին հրատարակած էր այս շրջիկ բանաստեղծին տեսակցութիւնը Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին հետ: Հարկադրաբար, այդ տեսակցութենէն մէջ պիտի բերենք ամբողջ հատուած մը, բուն ողբերգութեան հասնելէ առաջ:

Մեր շրջիկ հոսհոսը, տեղեկանալէ ետք, թէ Կաթողիկոսը կ'ուզէ շարունակել միութեան իր ջանքերը, կը հարցնէ.

— Եթէ խելքի չգան, եթէ համոզուիք թէ զուր են ձեր ջանքերը, այն ժամանակ ի՞նչ կ'անէք:

Կարապետի այս հարցումին՝ Վազգէն Ա. իբր թէ կը պատասխանէ.

— Իբրեւ Հովուապետ Հայաստանեայց Եկեղեցու, իբրեւ աւանդապահ եւ ժառանգորդ Լուսաւորչի մեծ գործի՝ ես հարկադրուած կը լինեմ լինել վճռական, կռուել մեր Եկեղեցու թշնամիների դէմ, Ղեւոնդ Երէցի նման, Խրիմեան Հայրիկի նման:

Աւելի այն տպաւորութիւնը կը ստացուի, թէ Վազգէն Ա. Ղեւոնդ Երէցի պէս պիտի կռուի պարսիկ... մոգերուն դէմ:

Այս թեթեւսոլիկութիւնը ներելի է անշուշտ Կարապետներուն, բայց ներելի չէ Կաթողիկոսի մը: Մենք չհաւատացինք այն ատեն — եւ հիմա ալ չենք հաւատար — որ էջմիածնի Գահակալը կրնայ այսքան թեթեւաբարոյ յայտարարութիւններ բրած ըլլալ անհաւասարակշիռ մարդու մը, ինչպէս է Կ. Սիտալ կոչուած արարածը:

Բայց ամէնը այս չէ:

Վազգէն Կաթողիկոս իբրեւ թէ յայտարարած է նաեւ, միշտ ըստ վկայութեան նոյն հոսհոսին.

Անցնող մի փոքրամասնութիւն ներկայացնող, պատերազմի հրձիգ այդ գաւթիչները Անթիլիասից դուրս կը շպրտուեն անփառունակօրէն եւ խայտառակաբար:

Չէինք գիտեր, թէ «աննշան փոքրամասնութեան» և Անթիլիասի մէջ նաեւ... պատերազմի հրձիգներ կան: Սակայն մեր Կարապետը կը հաւաստէ, թէ կա՛ն եղեր:

Այստեղ կը սկսի բուն ողբերգութիւնը:

Մեր այսօրուան թիւով (*) կը հրատարակենք Մայր Աթոռի դիւանէն ստացուած հեռագիր մը, ուր կ'ըսուի.

«Լրաբեր» թերթի 3-1 համարում հրատարակուած Գ. Սիտալի յօդուածում Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին վերագրուած յայտարարութիւնները իրականութեան չեն համապատասխանում: Առհասարակ «Էնթէրվիու» տեղի չէ ունեցել Վեհափառի եւ Գ. Սիտալի միջեւ:

Ի՞նչպէս կ'ըլլայ, որ ...ատ սովորական հոսհոս մը կը համարձակի Կաթողիկոսին անունով յայտարարութիւններ հրատարակել եւ ըսել տալ անոր բաներ, որոնք վայել չեն նոյնիսկ Կարապետներուն:

Գիտէինք արդէն, թէ ի՛նչ էր «տեսակարար կշիռ»ը Կարապետներուն, Յակոբներուն, Լեւոններուն եւ այլոց: Հիմա գիտենք, հասկցանք նաեւ, թէ այս մարդիկը մինչեւ ո՞ւր կրնան իջեցնել Մայր Աթոռին եւ Աթոռակալին վարկը:

Հիմա, այս առիթով, կրնանք յայտնութիւն մը ընել մեր կողմէ, պարզապէս ցոյց տալու համար, թէ ի՛նչ է արժէքը Կարապետ-մարապետներու հայրենասիրութեան:

Ճիշդ 13 տարի առաջ, Կ. Սիտալի ծանօթներէն մէկը կը հարցնէ.— Պարո՛ն Սիտալ, դուք որ այսքան «կը սիրէք» Հայաստանը, ինչո՞ւ ընտանեօք Երեւան չէք հաստատուիր:

Եւ Պարոն Սիտալ կը պատասխանէ.— «Իմ աղջկունք չեն կարող ապրել այնտեղ»:

Այո՛, չեն կարող ապրել այնտեղ, բայց կարող են իբրեւ զբօսաշրջիկ Երեւան երթալ գալ եւ Կաթողիկոսին ըսել տալ, թէ... պատերազմի հրձիգներ կան Անթիլիասի մէջ:

Ողորմելի՜ անզգամներ, որոնց համար հայրենասիրութիւնը քող մըն է՝ իրենց մութ ու մռայլ հոգին անթափանց դարձնելու համար:

Այս անզգամները իրենք զիրենք կը ներկայացնեն նաեւ իբրեւ Թունդ էջմիածնասէրներ...

«ԶԱ... Ր»

(*) Տես «Զառաջ» ...ւ 20:

ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆ
ՄԱՆՈՒԷԼ ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ
ԲԵՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ

ԿՈՉ

Այսու կը յայտնենք, որ Սան Բաւլոյի մէջ պիտի տօնուի վաստակաւոր դերասան ՄԱՆՈՒԷԼ ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ բեմական գործունէութեան քառասնամեայ Յոբելեանը:

Ամբողջ քառասուն տարի, հայ բեմի այս տաղանդաւոր ջահակիրը, ի գին անհուն զոհարերութեան ու զրկանքներու, բարձր պահած է Ադամեաններու, Սիրանոյշներու, Աբէլեաններու, Զարիֆեաններու, Սեւումեաններու եւ այլոց իրեն աւանդ թողած գործի սրբազան դրօշը:

Ամբողջ քառասուն տարի, անխոնջ ու աննահանջ ծառայած է հայ բեմին, գաղութէ գաղութ շրջելով եւ տարածելով մեր ոսկեղնիկ լեզուն ու վառ պահելով հայ թատրոնի սէրը:

Բեմական իր լայն պատրաստութիւնը, միացած գրական շնորհին, հայ կեանքին մէջ Մարութեանը կը վերածեն մտաւորական ուժի մը, որուն գործունէութիւնը իրական նպաստ մըն է հայ մշակոյթին եւ ինքնապաշտպանութեան մեր ճիգերուն:

Հայաստանէն Իրան, Իրաք, Սուրիա, Լիբանան, Եգիպտոս, Պաղեստին, Յունաստան, Կիպրոս, Ռումանիա, Պուլկարիա, Չեխոսլովաքիա, Աւստրիա, Գերմանիա, Ֆրանսա, Անգլիա եւ ապա Հարաւային Ամերիկա — Արժանթին, Ուրուկուէյ, Պրազիլ եղած են իր աշխատանքի ընդարձակ գետինը, բեմադրելով դեղարուեստական ներկայացումներ եւ նոր ուժեր երեւան հանելով:

Մարութեան կը գտնուի հասուն տարիքին մէջ, ուժերու լիութեամբ: Իր յոբելեանը յարգանքի արտայայտութեամբ զինք հանգիստ կոչելու հրաւէր մը չէ, այլ արդար վարձատրութեան մը հետ նաեւ քաջալերանքի մղում մը, որպէսզի աւելի կորովով աշխատի իր ծանր ու մաշեցնող ասպարէզին մէջ:

Այս առթիւ կոչ կ'ընենք նաեւ արտասահմանի Հայութեան եւ բոլոր այն վայրերու մշակութային ու թատերական կազմակերպութիւններուն, որոնց աշխատանքներուն Մարութեան իր տքնութեան բաժինը բերած է, որպէսզի անոնք եւս իրենց մասնակցութիւնը բերեն յոբելենական մեծարանքին, որ կը բացուի 1958 Սեպտեմբեր 13ին եւ 18ին, Պրազիլիոյ Սան Փաւլօ, քաղաքին մէջ:

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Թղթակցութիւններու եւ դրամական առաքումներու հասցէն.—

ԳԷՈՐԳ ՓԱՆՁԱՐՃԵԱՆ,
Av. Santos Dumont, 55
Sao Paulo — Brasil

ՕՆՆԻԿ.— Մայրիկս դրկեց զիս եւ ըսաւ որ միսը քառասունէն դրուշէն տաս:

ՄՍԱՎԱՃԱՌԸ (հեգնական).— Ուրիշ ի՞նչ ըսաւ:

ՕՆՆԻԿ.— Ըսաւ որ՝ եթէ այդ ապուշ մսավաճառը այդ գինով չտայ, քովինէն առ...

(Շար. Ա. էջէն)

տերը կը պահանջեն իրենց ինքնավարութիւնը։

Եթէ քաջալերուին անոնք զէնք վերցնելու ուղղութեամբ, նոր վարչաձեւը զգալապէս պիտի ազդուի, որովհետեւ Քիւրտերը տէրն են, երկրին համար կենսական շրջանի մը եւ կարեւոր դիրքեր կը գրաւեն մայրաքաղաքին, մեծ քաղաքներու եւ բանակին մէջ։ Աւելին բանէ առաջ, սակայն, Քիւրտեր են անոնք։ Եգիպտացիներն ու Թուրքերը շատ լաւ պիտի կրնային օգտագործել զանոնք իբրեւ յառաջապահ ուժ, նոյնինքն Միջին Արեւելքի սրտին վրայ։ Իմ կարծիքով, այս բանը աւելի քան հաւանական է։

ՇԻԻՆԵՐԸ ԵՒ ԱՇԻՐԷԹՆԵՐԸ

Շիիները (իսլամական ուժեղ աղանդի մը մարդիկը, որոնք շուրջ 2 միլիոն են Իրաքի մէջ), իբրեւ խմբաւորում, ո՛չ Նասրը կը սիրեն, ոչ ալ Եգիպտացիները։ Ի դէմս նոր վարչաձեւին անոնց հակապոթկումը կատաղի կրնայ ըլլալ, եթէ ձեռք տալ ուզուի իրենց աղանդի մեծաւորներուն։ Արձանագրեմ, որ Ֆաահիլ Ճամալի (Նուրի Սայիտի աջ բազուկը, նախկին արտաքին նախարար եւ Թունդ արեւմտասէր) կը նկատուի իբրեւ Շիիներու կարեւոր մէկ անձնաւորութիւնը եւ երբեմն նոյնիսկ անոնց խօսնակը։

Կարգ մը ցեղախումբերու (աշիրէթ) մօտ Շիիներու ազդեցութիւնը ծայրայեղօրէն ուժեղ է։ Եւ յետոյ, շիիական հանրային կարծիքը դիւրութեամբ կրնայ աղդուիլ Պարսկաստանի հանրային կարծիքէն, որ, ինչպէս ծանօթ է դէմ է Նասրին եւ իրաքեան նոր վարչաձեւին (Պարսկաստանի մէջ ճնշիչ մեծամասնութիւն կը կազմեն Շիիները)։

Այս ցեղախումբերը կրնան փորձանք ու գլխացաւ դառնալ։ Մինչ Քիւրտերը ընդհանրապէս կողմնակից են Նասրին ու Մոսկուային, իսկ Շիիներն ալ՝ Պարսկաստանին, այս ցեղախումբերը, իրենք, ամբողջութեամբ բրիտանասէր են։ Բրիտանական դեսպանատան դէմ գործուած յարձակման նպատակն էր նուաստացնել Անգլիան յաչս չէյխերուն, որոնք ցեղախումբերու պետերն են։ Անոնք հակած են Անգլիոյ կողմը, իրենց իշխանութիւնն ու առանձնաշնորհները պահպանելու յոյսով։

ԵԹԷ ՕՏԱՐՆԵՐԸ ՀԵՌԱՆԱՆ

Ենթադրութիւններ ընելու հակամէտ չեմ, բայց դժուար է հաւատալ, թէ նոր վարչաձեւը ազգու կերպով կը հակակշռէ վարչական մեքենան։

Հանրային գլխաւոր կազմակերպութիւնները կը ղեկավարուին կամ կը հակակշռուին օտարներու կողմէ։ Առեւտրական եւ տնտեսական բոլոր մեծ ձեռնարկները կը գտնուին անոնց ձեռքը եւ անկարելի պիտի ըլլայ անմիջէ ձերբազատուիլ, առանց փլցնելու կառուցուածքը։

Բայց օտարները պիտի ուզե՞ն Իրաք մնալ։ Եթէ մեկնին, որո՞նք պիտի փոխարինեն զանոնք։ Քասըմը եւ իր պաշտօնակիցները պէտք է գրաւին նաեւ այս հարցով։

Կարծուածին չափ ալ նշանակալից չէ այն իրողութիւնը, թէ Իրաքցիները հակած են Նասրի կողմը։ Ես կը ճանչնամ բազմաթիւ Իրաքցիներ, որոնք Եգիպտացի նախագահը յարգելէ հեռու են։ Բայց դարձած են անոր կողմը, ի դէմս արեւմտեան սպառնալիքին։

Իսթիքլալի եւ ժողովրդավար այլ կուսակցութիւններու կողքին, որոնք կը գտնուին Քուպպայի եւ ազատ արձակուած Քամալ ալ Չատըրճիի ղեկավարութեանց տակ, կը հաստատուի ներկայութիւնը համարաբական ընկերվարական — պաասական — հոսանքի մը, որ կը ղեկավարուի Սուրիայէն, Ալ Հորանիի եւ Աֆլաքի կողմէ։ Ու վերջապէս պէտք է յիշել Մոսկուայի համակիր զօրաւոր խմբաւորումները, որոնք կազմուած են միաժամանակ քաղաքաքարնակ տարրերու եւ Քիւրտերու կողմէ։ Պաասականներն ու համայնավարները սակայն իրարու թշնամի են։

Ամերիկացիներու եւ Բրիտանացիներու միջամտութիւնը քիչ մը պաղեցուցած է խանդավառութիւնները։

Կը մնայ տակաւին Հիւսէյնը, որ մեկուսացած է՝ ժամանաւորաբար նըմտական գետնի վրայ։

Իրաքցիները յոյս ունէին որ պիտի գրաւեն Քուէյթը, բայց չյաջողեցան, իսկ Անգլիացիները պիտի չթերանան զօրացնելու հոն իրենց դիրքը։

ՆԱՍՐ ԵՒ ԱՆԳԼԵՒՍԱՔՍՈՆՆԵՐԸ

Իրաք այժմ ինքն իրեն կը սեփականացնէ կարեւոր մէկ մասը այն ազդեցութեան, որ մինչեւ այսօր Նասրի կալուածն էր։ Իրաքեան յեղափոխութեան հետեւանքով, Նասր տեսաւ վերերեւումը երկու ուժերու, զորս կը կարծէր թէ միանգամ ընդ միշտ քշած էր Միջին Արեւելքէն, — բրիտանական միջամտութիւնն ու ամերիկեան միջամտութիւնը։ Եգիպտացի նախագահը պէտք է աւելի նեղուած ըլլայ տեսնելով, որ այս անգամ Անգլեւսաքսոնները գործեցին կատարեալ ներդաշնակութեամբ եւ համաձայնութեամբ։

Լաւատեղեակ Ամերիկացի մը, վերջերս բաւ ինծի Լիբանանի մէջ, թէ «ապարդիւն կերպով մեր տոլարները մսխելու տեղ, դուք այժմ պիտի տեսնէք ուժի քաղաքականութեան մը կիրարկումը Ամերիկայի կողմէ»։

Եգիպտական հանրային կարծիքը պիտի ջլատուի արագօրէն, եթէ նշմարէ, թէ Նասր քիչ մը կանխահասօրէն կը պարծենար ըսելով, որ հրապարակէն քշած է արեւմտեան պետութիւնները։

ԻՐԱՔԵԱՆ ՆԱՒԹԸ ԻՐԱՔԻ ՀԱՄԱՐ

Իրաքեան յեղափոխութիւնը վստահօրէն պիտի քաջալերէ Եգիպտացիները, որոնք կ'երեւակայեն արդէն, թէ իրենց կողքին ունին նաւթային հարուստ պետութիւն մը։ Դժբախտաբար ճիշդ չէ ասիկա բոլորովին։ Որքան որ գիտեմ, Իրաքցիները մտադիր չեն բաժնելու իրենց նաւթն ու դրամը։ Ճիշդ է որ ունին միութեան խորհրդապաշտ ըմբռնում մը եւ պիտի չմերժեն այդ նպատակին համար գործարկել ինչ որ պէտք է, բայց Իրաք բաց ունի եւ չի կրնար շարունակել զարգացման ճգնող իր այլազան ծրագիրները, եթէ չշատցնէ իր նաւթային եկամուտները, ինչ որ ալ ըլլան համաշխարհային շուկային պայմանները։

Անշուշտ, Իրաքի մէջ պիտի իրագործուի եղմտական դրութեան խորունկ վերաքննութիւն մը, որ պիտի ծառայէր զօրացնելու պետութեան եկեւմուտքը։

ՃՆՇՈՒՄ ՍԷՈՒՏԱԿԱՆ ԱՐԱԲԻՈՅ ՎՐԱՅ

Պաղտատի նոր վարչաձեւը սակայն պէտք է դիմագրաւէ կարգ մը հարցեր, որոնք կապուած են Նասրին եւ անոր քաղաքականութեան հետ։

Իրաքցիները, որոնք միշտ լսած են թէ Նասր հրաշալի բարեկարգութիւններ կատարած է Եգիպտոսի մէջ, պիտի սպասեն, որ իրենց նոր վարչաձեւը հրաշքներ գործէ։ Կարելի է նախատեսել նաեւ, թէ Եգիպտոս, շատ չանցած, պիտի փորձէ համաձայնիլ Իրաքի հետ, որպէսզի միասնաբար ճնշում բանեցնեն Սէուտական Արաբիոյ վրայ, բան մը որ դժուար չէ, տրուած ըլլալով որ Սէուտցիները շատ մեծ գումարներ տեղաւորած էին Եգիպտոսի մէջ։ Ո՞վ պիտի ըլլայ սակայն պետը, եթէ ձուլում մը իրականացուի։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Գ. Ստեփան Էլչիբէկեան 10.000 Ֆր.
Յովհաննէս Շըրըքճեան 2000 Ֆր.
(Այս վերջինը ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ազգատախնամ Ընկերակցութիւնը խորին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.
1) Փոխան ծաղկեպսակի, ողբացեալ Տիկին Վիրժինի Մանիկեանի մահուան առթիւ՝ Գ. Ասպօ Խանճեանէ 5000 ֆրանք։
2) Գ. Նազգաշեանէ 1000։ 3) Գ. Բիւզանդ Թուխտարեանէ 1000 (Անտիլլի ծերանոցին համար)։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Զ. Եղբայրեան, Տիկին Պէաթրիս Զիլինկիրեան եւ Տէր եւ Տիկին Զ. Լօքմակէօզեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի, Օգոստ. 10ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, Ժան Կուժոն, իրենց մօր՝ այրի Տիկին Վերժին Զիլինկիրեանի մահուան քառասունքին առթիւ։ Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները։

Այս առթիւ կը նուիրեն 1000ական Ֆր. Կարմիր Խաչին եւ Ազգատախնամին։
(Ստանալ «Յառաջ»էն)։

«ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐ» ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Կրընոպլի Նօթնեղբայրեան ենթակոմիտէին, Նոր Սեբուճիին եւ մասնակցութեամբ Կապ. Խաչին, Երգով, ծառերով եւ ատուակով եզերուած գովասուն մարգագետնին վրայ, Գ. Վ. Խաչատուրեանի տան դիմացը (Սիթէ էքսօթերթօն)։ Իր մասնակցութիւնը կը բերէ նաեւ Նոր Սեբուճի բանակումին եկած երկսեռ երիտասարդութիւնը։

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՄԲՈՂՋ ՕՐԸ

Կը բանախօսէ
ԸՆԿ. ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին. բարձրախօս, ճոխ պիւֆէ, խմիչք եւ պաղպաղակ։ Կարկանդակներ՝ պատրաստուած Կապ. Խաչի տիկիններուն կողմէ։

Մանրամասնութիւնները տեղական յայտարարութեան մէջ։

×

ԽԱՆԱՍՈՐԻ 61ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ
ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի։ Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նիսի «Գէորգ Չաւուշ» խումբին կողմէ։

Կը նախագահէ Գ. ՍՏԵՓԱՆ ՎԱՀԱՆԵԱՆ
Պիտի խօսի ընկ. ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ
Այս կիրակի, ամբողջ օրը, Գ. Սուրէն Պօյաճեանի զովասուն եւ գեղեցիկ ագարակին մէջ (Քարթիէ Պուտարիք, Քօնթ)։
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ
Առատ պիւֆէ
Ուտեստեղէնը կարելի է միասին բերել

Ծանօթ. — Օթոքարը կը մեկնի Մասենայէն առաւօտեան ժամը 9ին. կը հանգիպի Մաարլէն և կ'ուղղուի դէպի Քօնթ։ Ինքնաշարժով եկողները պէտք է առնեն Վիքթորի ճամբան, Քօնթի ժանտարմըրիի աջ դառնալ եւ ելլել Քառթիէ Պուտարիքի դիմել Արարատ դաշտավայրը։ Կէսօրէ վերջ եկողները Կառ տ'Օթոպիւսէն սովորական օթոքարը կ'առնեն. քառորդ ժամ պիտի քալեն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ ենթակոմիտէները, ուր իւրաքանչիւր ընկերոջ ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Մուրատ, Քրիստափոր եւ Հայաստան 9 Օգոստոս Շաբաթ, ժամը 21ին։

Թաթուլ, Ընկեր Կարօ, 10 Օգոստոս, կիրակի կէսօրէ վերջ։

Վարանդեան, Ընկ. Յ. Օ.ի բնակարանը 11 Օգոստոս, երկուշաբթի իրիկուն։

Այս բոլոր ժողովներուն ներկայ կ'ըլլան Շրջ. ժողովի պատգամաւոր ընկերները։

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Հ. Յ. Դաշնակցութեան Գօմոնի Զաւարեան ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուի այս չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Համախմբերգ. Միութեան մասնաճիւղի ընդհանուր անդամական տարեվերջի ժողովը այս կիրակի առաւօտ, 7 Գուլվ. տ'Աթէն, Պառ տիւ Կլօպի սրահը։

Օրակարգ. — Ա) Կեդր. Վարչութեան շրջաբերականի ընթերցում։ Բ) Դաշտահանդէսի հաշուետուութիւն։ Գ) Պատգամաւորներու ընտրութիւն։

Վարչութիւնը կը խնդրէ իր բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ տարեվերջի սոյն կարեւոր ժողովին։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի տարեկան մեծ պարահանդէսը Դեկտեմբեր քանին, Սալոն Սփլանտիտի մէջ։

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԿԸ ՈՒԶՈՒԻՆ

Երկու վկայեալ հիւանդապահուհիներ կ'ուզուին հայկական զոյգ ծերանոցներուն համար (Անտիյլի եւ Մոնմորանսի)։ Ներկայանալ ամէն օր Ազգատախնամի դրասենեակը՝ 32 րիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ (9)։

Imprimé sur les presses du journal HARATCH
17. Rue Bleue. 17 — PARIS (9e)

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3500 ֆր. վեցամս. 1900

Արտասահման՝ տարեկան 4000 ֆրանք: Հատը 15 ֆր.

ՇԱԲԱԹ 9 ՕԳՈՍՏՈՍ — SAMEDI 9 AOUT 1958

34ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8264 — 34EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 14ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4065

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՉՔԿԱՊՈՒԿ

Կարելի չէ գտնել աւելի յարմար բառ մը՝ բնորոշելու համար դիւանագիտական այն խաղերը, որոնց ականատես կ'ըլլայ մարդկութիւնը տարիներէ ի վեր:

Կատարեալ աչքկապուկ:

Վերջին ամիսներու ծանրակշիռ դէպքերը եւ անոնց հանդէպ երկուստեք բըռնուած յարափոփոխ դիրքերը աստիճան մը աւելի հաստատեցին այս բնորոշումը:

Տասներեք տարիէ ի վեր աշխարհ չէ գտած իր հաւասարակշռութիւնը: Ուստի և չէ վերահաստատուած խաղաղութիւնը:

«Եւրոպական ներդաշնակութիւն»ը որուն վրայ հիմնուած էր աշխարհի խաղաղութիւնը 1914էն առաջ, խախտած է հիմնովին: Եւ յոյսեր ալ չկան, որ շուտով պիտի շտկուին այս գործերը:

Երկաթէ վարագոյր մը երկու հակառակորդ ճակատներու բաժնած է աշխարհը:

Աչքկապուկը այդ ճակատներուն միջեւ տեղի կ'ունենայ:

Դիւանագիտական աշխարհը Մերձաւոր Արեւելքի վրայ դարձուցած է իր ամբողջ ուշադրութիւնը:

Վառօդի տակառը, որ ժամանակին Պալքաններու մէջ կը գտնուէր եւ ամէն վայրկեան կը սպառնար խաղաղութեան, փոխադրուած է Միջերկրականի արեւելեան — ու նաեւ հարաւային — ափերուն վրայ:

Հոգատարութեանց բարձումը յիշատակելի անկինադարձ մը եղաւ արաբախօս երկիրներուն համար, որոնք դարերով ապրած էին Օսմանեան Կայսրութեան բռնակալ լուծին տակ: Ու քառորդ դար նոր կը տիրանային իրենց անկախութեան:

Այս վերջինը խնդրին դրական կողմն էր:

Կար նաեւ բացասականը: Անկախութիւնը դուռ բացաւ զանազան մրցակցութեանց, ներքին եւ արտաքին ճակատներուն վրայ:

Ներքին յեղափոխութեանց թատր եղաւ մանաւանդ Սուրիա, որ քանիցս տէր փոխեց անկախութենէն ի վեր — Հիւսէյն Զայիմ, Հիննաուի, Չիչաքլի, Քուվաթլի, մինչեւ որ դարձաւ «Սուրիական նահանգ» Արաբ Հանրապետութեան:

Ներքին յեղափոխութեան առաջին օրինակը տուած էր Ապտիւլլահ Իպնը Սէուտ, որ Արաբիոյ իսլամական սուրբ քաղաքներէն զէնքի ուժով դուրս վտարած էր Շէրիֆ Հիւսէյնն ու անդրանիկ որդին Ալին՝ Հիճազի հաշէմական թագաւորութեան տալով իր անունը — Սէուտի Արաբիա:

Անգլիա կրած էր առաջին պարտութիւն մը: Եւ սակայն շուտով հաշտուած «կատարուած իրողութեան» հետ՝ ապահովելով տնտեսական մնայուն շահեր:

Անգլիոյ վերջին պարտութիւնը շատ թարմ է դեռ, — Պաղտատի Յուլիս 14ի յեղափոխութիւնը: Իր ստեղծած հաշէմական երկրորդ թագաւորութեան անփառունակ վախճանը:

Հոս ալ Անգլիա փութաց գլուխ ծռել «կատարուած իրողութեան» առջեւ, յանուն Բրիտանական Կայսրութեան յաւիտենական շահերուն: Իրաքի հանրապետական կառավարութիւնը խոստացած է յարգել քարիւղի համաձայնագիրը...

Ներքին յեղափոխութեան ցաւալի մէկ օրինակն ալ տուաւ Լիբանան, ուր երեք ամիսէ ի վեր կը շարունակուին եղբայրասպան կռիւները:

Տարակոյս չկայ, որ արտաքին ազդակներ իրենց դերն ունին այս շարժումին մէջ:

Գերակայութեան մրցումը Մերձաւոր Արեւելքի մէջ է որ տեղի կ'ունենայ:

Աչքկապուկը անոր շուրջ կը դառնայ:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ

ՏԸ ԿՈԼ ԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

■

ՖԱՆՖԱՆԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ինչպէս գրած էինք, Սահմանադրական Խորհրդակցական Կոմիտէն գործի լծուած է կարծիք յայտնելու համար Սահմանադրութեան նախածրագրին վրայ: Շեշտենք այս «կարծիք» որակումը, որովհետեւ այս կոմիտէին պաշտօնը միայն կարծիք յայտնել է եւ փոփոխութիւններ առաջարկել Վարչապետին: Այս ուղղութեամբ, կոմիտէն, իր երեսփոխան անդամներուն ձայներով (2/3) մերժած է նախարարի մը երեսփոխանական պաշտօն չկարենալ վարելու յօդուածը: Բայց Տը Կոլ կը պնդէ այն կէտին վրայ, թէ Սահմանադրութեան ճիշդ այդ յօդուածն է որ լաւագոյն ընդունելութիւնը գտած է հանրային կարծիքին մօտ: Թէեւ ՄՌՓ-էն (Ժողովրդական Շարժում) յատկանշական ձեւով բանաձեւած է երեսփոխաններու ընդդիմութիւնը կոլեան վարչաձեւին, յայտնելով — Նոյնիսկ եթէ վարպետ - գերձակներուն դիւր չգայ, պէտք է ըսել թէ Սահմանադրութիւն մը որ պիտի տեւէ, պէտք չէ Տը Կոլի չափին վրայ պատրաստուած Սահմանադրութիւնը բլլայ, այլ՝ «նոր տեսակ»:

Երեսփոխաններու առարկութիւնը նոյն յօդուածին նկատմամբ այն է, որ եթէ նախարար մը զրկուի իր երեսփոխանական աթոռէն, առիկա պատճառ կը դառնայ, որ քաղաքական պատրաստուած դէմքեր նախարար չըլլան (չզրկուելու համար երեսփոխանի աթոռէն) եւ դահլիճը կազմուի ոչ հասուն մարդերով:

Արդարութեան Նախարար՝ Տըպրէ, այս խնդրին առթիւ տեսակցութիւն մը տուած է «Լը Մոնտ»ին շեշտելով թէ — Ֆրանսական առաջին խնդիրը Ֆրանսայի կառավարութեան խնդիրն է: Նախածրագրին առաջին յատկանշական կէտը կը համապատասխանէ այդ պահանջին, որ հիմնական պահանջն է ազգին՝ ունենալ քաղաքական հեղինակութիւնը, որ զինքը պաշտպանէ եւ առաջնորդէ»: Նախարարը, ապա, պատասխանելով Հանրապետութեան Նախագահին տրուած լայն եւ բացարձակ իրաւասութեանց, ըսած է. — Տագնապներուն եւ թնճուկներուն առաջքն առնելու մէկ եւ վերջնական միջոց կայ. այդ է՝ մէկ մարդու տալ բոլոր իրաւասութիւնները եւ հեղինակութիւնը. տագնապ չըլլար, բայց մենատիրութիւն կ'ըլլայ: Այն վայրկեանին որ բաժանում կայ իրաւասութեանց, այսինքն ժողովրդապետութիւն, տագնապ կայ»: Այս պատճառով է, կը շարունակէ Տըպրէ, որ նախածրագիրը ուզած է միջին ճամբայ մը գտնել, խուսափելով մենատիրական վարչաձեւ մը ստեղծելէ:

Անդրադառնալով թիւ 14 յօդուածին, (Նախագահին իրաւասութիւնները), նախարարը կ'ըսէ թէ՝ անոնք որ դէմ են, կամ լաւ չեն կարդացած, կամ չեն ուզած հասկնալ:

Հանրաքուէին համար ժողովուրդին պիտի տրամադրուի երկու քուէաթուղթ, որոնց ամէն մէկը կը կրէ նոյն հարցումը.

« Համաձա՞յն էք Հանրապետութեան կառավարութեան առաջարկած Սահմանադրութեան », *բայց մինչ մէկը «այո» պատասխանը կը կրէ, միւսը ժխտական է: Երկու քուէաթուղթի ձեւը որդեգրուած է դիւրացնելու համար քուէարկողներուն գործը, ինչպէս նաեւ քուէախոյզներուն:*

Ուրբաթ կէսօրէ ետք Զօր. Տը Կոլ պի-

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Օրը Օրին

ՔԱՋ ԵՐԳՉՈՒՀԻՆ

— Այդ օրերուն ես նոր եկեր էի... Կիրակի օր մը, շքե՛ղ ու անձնախընթա՛ց հանդէս մը ունէինք մեր սրահին մէջ, որուն պատերը գլանիկներու ծուխէն սեւցած էին: Հեռու տեղէ մը մեծ մարդ մը եկած էր...

— Ուրկէ՞...

— Կարեւոր չէ... Մեզի համար, երբ մէկը հեռու տեղէ մը կուգայ, անպատճառ մեծ մարդ է... Խօսք կտրեցիր... Ցայտագիր ունէինք՝ խնամուած ու շատ ճոխ, ինչպէս կ'ըլլան մեր ազգին բոլոր յայտագիրները... Բայց ըսելիքս այդ չէր... Մեր յայտագրին վրայ խօսողներ կային, երգիչներ կային, նուագողներ կային, ճոքեր պատմողներ կային եւ մամավառութիւնը ղեկավարողներ կային... Բազմութիւն անգամ կար...

— Քանի՞ հոգի...

— Կոկիկ բազմութիւն մը, որ կը նշանակէ տասնէն մինչեւ հազար՝ համաձայն հանդիսավայրին աշխարհագրական դիրքին... Օրինակ, երբ Նիւ Եորքի մէջ տրուած հանդէսի մը բազմութեան համար «կոկիկ» ըսեն, ըսել կ'ուզեն որ 4-500 հոգի կար... Երբ Զինչումինկա գիւղին հանդէսին համար «կոկիկ» ըսեն, ըսել կ'ուզեն որ 27 հոգի կար... Մեր հասցէն՝ Նիւ Եորքի եւ Զինչումինկայի միջեւ տեղ մըն է... Բայց, ըսելիքս այդ չէր:

— Ի՞նչ էր...

— Սպասէ՛... Հանդէսնիս, որ սկսած պիտի ըլլար ժամը ճիշդ 3ին, սկսաւ 4ը քառորդ անցած... Այս աննշան յապաղումը, անշուշտ, իր բանաւոր պատճառները ունէր, բայց մեր ատենապետը այդ մանրամասնութեան վրայէն անցաւ...

— Շատ երկնցուցիր...

— Մի՛ անապարեր... Հանդէսին կէս ճամբան, լաւ տուին թէ երգչուհիներէն մէկը հիւանդացեր էր եւ անոր տեղ պիտի երգէր ուրիշ երգչուհի մը...

— Ծանօ՞թ մէկն էր.

— Ե՛ս էի... Զերկնցնեմ... Ատենախօսնիս ըսեմ երաւիրելէ առաջ, զի՛ս հրաւիրեցին... Կեանքիս մէջ առանց մեծ պատիւի արժանացած չէի... Մտքէս ըսի — «Ելիր անանկ բան մը երգէ որ բերաննին բաց մնայ... Ասանկ բազմութիւն դուն, ուրիշ անգամ, ե՞րբ պիտի ունենաս...» Շատ երգեր գիտեմ, ի հարկէ, բայց յանկարծ միտքս ինկաւ երկար, շատ երկար երգ մը — 36 տուն... Ուրիշ մըն ալ գիտէի, 27 տուն, բայց նայեցայ որ առաջինը աւելի յարմար պատշաճի էր...

— Քանի՞ տուն երգեցիր...

— Հարցնելդ աւելորդ չէ՞... Ծայրէն մինչեւ վերջը... Երբ վեցերորդ տունը լմնցուցի, քանի մը հոգի ծափահարեցին... Մտքէս ըսի — «Շատ հաւնեցան, շարունակէ...» Եօթը տուն եւս երգեցի: Նորէն ծափ... Մտքէս ըսի — «Իրա՛ւ երգչուհի եմ եղեր...» Քսաներորդին քանի մը ոտքեր գետնին զարնուեցան... Մտքէս ըսի — «Աս ի՛նչ խանդավառութիւն է...» Երեսուներորդին՝ ծափ ու սուլել: Մտքէս ըսի — «Կարծեմ ուրիշ երգ մըն ալ պիտի ուզեն...» Երբ երգս լմնցաւ, ո՛չ ծափ, ո՛չ ալ ուրախութեան կանչ...

— Երեւի շատ յուզուած էին...

— Սկիզբը ես ալ անանկ կարծեցի, բայց վերջը խնդիրը պարզուեցաւ... Ատենապետը քովս եկաւ ու ըսաւ — «Ուրիշ անգամ ասանկ բան չընես... Երգ ըսածդ երեք տունէն աւելի ըլլալու չէ...» Շատ գէշ եղայ, լալս եկաւ... Այդ ծափերով ինծի «տե՛ղդ նստէ» կ'ըսեն եղեր ... Ե՞ս ինչ գիտնամ:

— Վե՞րջը ինչ եղաւ...

— Աղէկ որ հարցուցիր... Վրէժս լուծեցի... Ատենախօսնիս մէկ ժամ քառասուն վայրկեան խօսեցաւ... Շատերը սկսած էին քնանալ... Երբ հանդէսը լըմնցաւ, հեռուէն եկած մեծ մարդուն քով գացի եւ ըսի՝ բարձրաձայն — «Ճառ ըսածդ քառասուն վայրկեանէն աւելի ըլլալու չէ...»

— Վրէժդ արդիւնք մը տուա՞ւ:

— Ի հարկէ տուաւ — երեսուն տարիէ ի վեր մեր գիւղը եկող մեծերը քառասուն վայրկեանէն աւելի խօսելու կը վախնան ... Որովհետեւ միշտ ներկայ եմ... Երկնցուցի՞ն... Ոտքի կը ցատկեմ... Եթէ ամէն տեղ ինծի պէս քաջեր ըլլան, մեր հանդէսները կը կարճնան... Մանաւանդ մեր ճառերը...;

ԵՐՈՒՊԱՑԻ

ՄՈՍԿՈՒԱ ԵՒ ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԵՆ

ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ԳՈՒՄԱՐԵԼ ՄԱԿ-Ի ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ

ՄԱԿի Ապահովութեան Խորհուրդը գումարուեցաւ՝ քննելու համար արտակարգ ընդհանուր ժողովի մը պարագան:

Միացեալ Նահանգները կ'առաջարկեն գումարել ընդհանուր ժողով մը՝ նկատելով որ Լիբանանի եւ Յորդանանի բողոքներուն շուրջ կարելի չեղաւ միաձայնութիւն ստեղծել Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ:

Խ. Միութիւնը, նկատելով որ Լիբանանի եւ Յորդանանի մէջ ստեղծուած կացութեան լուծում մը կարելի չեղաւ գտնել Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ, կ'առաջարկէ արտակարգ ժողով մը գումարել, անմիջապէս:

Ինչպէս կը տեսնուի՝ Մոսկուա եւ Ուաշինկթըն համաձայն են որ գումարուի ՄԱԿի ընդհանուր ժողովը:

Նախագահ Այզընհաուըր յայտարարեց արդէն, թէ պատրաստ է մասնակցելու ժողովին՝ եթէ «անհրաժեշտ նկատուի իր ներկայութիւնը»:

Մոսկուայի մէջ Խրուշչեւի հետ տեսակցութիւն մը ունենալէ ետք, Միացեալ Նահանգներու դեմոկրատ պարագլուխ Սթիվընսըն յայտարարեց, թէ հաւանական է որ Խ. Միութեան Վարչապետը

երթայ Նիւ Եորք՝ մասնակցելու համար ընդհանուր ժողովի աշխատանքներուն:

Լոնտոնի կարծիքը այն է, թէ Խրուշչեւ Նիւ Եորք պիտի չերթայ: Ամէն պարագայի մէջ, եթէ ան երթայ՝ Վարչապետ Մաքմիլըն պիտի ստիպուի ընդհատել Ա-թէնքի իր բանակցութիւնները՝ ներկայ ըլլալու համար ՄԱԿի ժողովին:

Գալով զօր. Տը Կոլի, լաւատեղեակ շրջանակները կը յայտնեն թէ Ֆրանսայի Վարչապետը երբեք նպատակ չունի անձնապէս մասնակցելու այդ ժողովին: Զօրավարին կարծիքով՝ ՄԱԿի մթնոլորտը յարմար չէ Միջին Արեւելքի կացութեան շուրջ վիճելու համար:

Կիսապաշտօնական շրջանակները կը յայտնեն, թէ երբ նման ժողով մը գումարուի Այզընհաուըրի, Մաքմիլընի եւ Խրուշչեւի ներկայութեամբ՝ Տը Կոլի մասնակցութիւնը անհրաժեշտութիւն մը պիտի ըլլայ:

Հնդկաստանի Վարչապետ Նեհրու իր կարգին յայտարարեց — Ընդհանուր ժողովի երթալու նպատակ չունիմ, պայմանաւ որ՝ իմ ներկայութիւնս չպահանջուի եւ օգտակար չնկատուիմ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՑԱՆ

Բ. խումբը որ չորեքշաբթի իրիկուն մեկնած էր Փարիզէն, ողջ առողջ հասած է Պելֆորթէն:

ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ...

("ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ"ՈՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՌԻԹՈՎ)

Ամէնէն պատշաճ վերադիրն է այս բառը — Վաստակաւոր — մեր հանգուցեալ ընկերոջ՝ Շաւարշ Միսաքեանի համար։

Այո՛, իրաւամբ. յիսուն տարուան վաստակ մը ունի ան հայ լրագրութեան, ինչպէս հայ դպրութեան անդաստանին մէջ։ Յիսուն տարի հերկեց ու ցանեց, առանց երբեք կարենալ հնձելու։

Չկարենալ հնձել. ցաւ մըն էր ասիկա իրեն եւ մեզի համար ալ։

Հիմա, իր մահէն աւելի քան տարի մը ետք, հարազատներու գուրգուրոտ հոգածութեամբ, մեզի կը մատուցուի ահաւասիկ առաջին խաչբուռը յիսնամեայ իր վաստակին։

Ի՞նչ պիտի ըսէր ինք, եթէ տեսնէր, իր ողջութեան, ի՛ր իսկ հունձքերուն այս նախընծան։ Ապահովաբար գոհ պիտի մնար, որ վերջապէս բան մըն ալ ինք կրցաւ տալ իր ժողովուրդին, յիսո՛ւն տարի իբրեւ «բեռնակիր» աշխատելէ ու տքնելէ ետք։

Բառը ի՛րն է, — բեռնակի՛ր...։ Իր վերջին նամակին մէջ դառնութեամբ կը գրէր մեզի, թէ բեռնակիրի աշխատանք մըն էր իր կատարածը 1907էն մինչեւ 1957։

Կը պատրաստուէինք գրել իրեն, վերջին այդ նամակը ստանալէ ետք, որ առանձին հատորի մը մէջ ամփոփէ օրը օրին, հեւ ի հեւ գրուած իր «տոմս»երը, մանաւանդ «Ծուռն ու շիտակը» խորագրին տակ ցրուած լեզուական նշմարներուն շարքը։

Ափսո՛ս, ուշ մնացինք, ինչպէս ուշ մնացած էր ինքն ալ։ Եւ օր մը մահը առաւ տարաւ զինք, առանց իսկ ժամանակ ձգելու իրեն, որ մտածէ «խաչբուռ» մը գոնէ տալու մասին։

Ինչ որ չկրցաւ, թերեւս չուզեց ընել ինք, ըրի՛ն, ուզեցին ընե՛լ իր հարազատները։ «Զքոյդ ի քոյոց քեզ մատուցանեմ», ըսին հարազատները, եւ այս «մատուցում»ին արդիւնքն է ահաւասիկ հատորը, — պատկառելի «նախընծայ», — որ մեր սեղանին վրայ է հիմա, երբ կը փորձենք քանի մը տող գրել՝ իր քաղցր յիշատակը ոգեկոչելու համար մանաւանդ։

Յաւիտենական «բեռնակիր»էն յաւիտենական «բեռ» մը ունեցած եղանք այս ձեւով։

«Օրեր եւ Ժամեր»ը, շուրջ 700 մեծադիր էջ, անթառամ պսակ մըն է, արժանի՝ իր անունին, վարքին ու վաստակին։ Հոն՝ այդ 700 էջերուն մէջ կ'ապրի

ա. Գրագէտը։
բ. Հրապարակագիրը։ —
գ. «Տոմս»ակագիրը։
դ. Ուսումնասիրողը։
ե. Յուշագիրը։

Պիտի ըսէինք նաեւ՝ բանաստեղծը, եթէ ուզէինք իր մէջ ալ տեսնել սուրբ զգայնութիւնը, որ միայն ոտանաւոր գրողներու յատուկ չէ, այլ յատուկ է Շաւարշ Միսաքեանի խառնուածքը ունեցող իմացականներուն ալ։

Մտքի տէր մարդ մը ըլլալով հանդերձ, սրտի տէր մարդ մըն էր մեր հանգուցեալ ընկերը, մէկը անոնցմէ, որոնք ջիղերով կը գրեն ինչ որ կը գրեն, եւ ոչ թէ մտքի թելադրանքով միայն։

Այս «բեռնակիր»ն էր, որ կրցաւ հրապարակագրութիւնը գրականութեան բարձրացնել, եւ լեզուի գիտութիւնը հասցնել արուեստի մակարդակին։

Ուրիշ առեն ըսած ենք եւ հիմա ալ կը կրկնենք, որ Շաւարշ Միսաքեան մեր հրապարակագիրներուն մէջ ամէնէն գրագէտն էր եւ մեր գրագէտներուն մէջ՝ ամէնէն հրապարակագիրը։

Զգայնութեամբ արուեստագէտ էր, պայմաններու հարկադրանքով դարձաւ հրապարակագիր։ Բայց պահեց միշտ արուեստի գիծը ամէն բանի մէջ, մինչեւ իսկ այն առեն, երբ հրապարակագրի «գիծ»ը կրնար մոլորեցնել զինք աժան հռետորութեան բաւիղներուն մէջ։

Ո՛չ, վար չիջաւ իր պատուանդանէն։ Մնաց միշտ վերերը։

Հայ լեզուի պահակներէն էր, բայց մանաւանդ արեւմտահայ լեզուի աննահանջ ախոյեաններէն։ Այս «ախոյեանութիւն»ը յաճախ ծայրայեղութիւններու մղեց զինք, երբեմն նոյնիսկ մոլեռանդութեան։

Անկէ քանի մը տարի առաջ, Երեւանի «լեզուաբան»ները փորձեցին ուրանալ արեւմտահայերէնի գոյութեան իրաւունքը եւ զայն համարեցին ո՛չ թէ լեզու, այլ միայն... բարբառ, մասնաւոր գաւառի մը դիալեկտը։

Այս ուրացումին դէմ ծառացան զտարիւն արեւելահայ Վահան Նաւասարդեան եւ զտարիւն արեւմտահայ Շաւարշ Միսաքեան։ Արեւելահայ կամ արեւմտահայ, սակայն երկուքն ալ Հա՛յ էին ամէն բանէ առաջ։

Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ հայ կարմիր–կուսցները որդեգրեցին Աբեղեան ուղղագրութիւնը, որ 35 տարիէ վեր աւեր կը գործէ մեր լեզուին մէջ, անճանաչելի բանի մը վերածելով Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը։

Շ. Միսաքեան չկրցաւ հանդուրժել այս բարբարոսութեան։ Գրեց մեզի, որ մենք ալ մասնակցինք իր պայքարին՝ ընդդէմ անասելի այդ բարբարոսութեան։ Աւելորդ էր բորբոքիլ, սիրտ մաշեցնել, քանի որ այդ երկիրները կը գտնուէին կարմիր գիծէն անդին, ուր մեր ձայնը չէր լսուեր։

Լեզուական հարցերու մէջ իր խստապահանջութիւնը մաքրակրօնութեան կը հասնէր։ «Ծուռն ու շիտակը» շարքը հայ լեզուի ուղղագրութեան համար կրնայ ուղեցոյցի դեր կատարել։ Ցոյց տրուած են բազմաթիւ սխալներ, թիւր ու թերիներ, անճշդութիւններ։

Յաճախ վէճի բռնուած էր նաեւ մեզի հետ, միշտ յանուն եւ ի պաշտպանութիւն հայ լեզուի, քերականական եւ ուղղագրական կանոններու։ Ազգի անունները ինք կը գրէր գլխագիր, մենք կը գրէինք մանրագիր։ Թէ՛ թերթին մէջ, թէ՛ առանձին նամակով եւ թէ անձնապէս, երբ պատեհութիւն ունենար Գահիրէ այցելելու, գրեթէ կը հրահանգէր մեզի գրել Հայ եւ ո՛չ թէ հայ, Արաբ եւ ո՛չ թէ արաբ, Ամերիկացի եւ ո՛չ թէ ամերիկացի, Ռուս եւ ո՛չ թէ ռուս, եւայլն։

Իր փաստերուն կը հակադրէինք մեր հակափաստերը. «Եւրոպացիները գլխագրով կը գրեն», կ'ըլլար իր եզրակացութիւնը։ «Ռուսերը, որոնք նոյնպէս Եւրոպացի են, կը գրեն մանրատառ», կը փոխադարձէինք մենք։ Սրտնեղած ու բորբոքած՝ կը բացագանչէր ի վերջոյ. «Այս ի՛նչ յամառ մարդիկ էք...»։

«Յուսաբեր»ի խմբագիրը, որ յամառութեան մէջ ետ չէր մնար «Յառաջ»ի խմբագիրէն, շարունակեց գրել հայ, արաբ, ամերիկացի, ռուս, միշտ մանրատառ։

Իսկ «Յառաջ»ի խմբագիրը, որ յամառութեան մէջ նոյնպէս ետ չէր մնար «Յուսաբեր»ի խմբագիրէն, նոյնպէս շարունակեց գրել Հայ, Արաբ, Ամերիկացի, Ռուս, միշտ գլխագիր։

Գահիրէ իր վերջին այցելութեան, 1955ին, ուզեց աչքէ անցընել «Ազատամարտ»ի հաւաքածոն, որ մաս կը կազմէ մեր գրադարանին։ Քանի մը ժամ թաղուեցաւ «Ազատամարտ»ի յայնածիր էջերուն մէջ։ Թղթատեց, կարդաց, նոթեր առաւ։ Ապա դարձաւ մեզի ու յայտարարեց. «Մենք շատ առաջ ենք «Ազատամարտ»ի սերունդէն, գոնէ լեզուական տեսակէտով»։

Իր եզրակացութիւնը ճիշդ թուեցաւ մեզի այն առեն, ինչպէս հիմա՛ ալ։ Քառասուն տարուան մէջ պէ՛տք էր, որ մեր սերունդը քայլ մը առաջ ըլլար քառասուն տարի առաջուան սերունդէն։ Ասիկա զարմանալի չէր անշուշտ. զարմանալի պիտի ըլլար հակառակը, այսինքն՝ եթէ մենք քայլ մը ետ ըլլայինք Ազատամարտի սերունդէն, գէթ լեզուի տեսակէտէն։

Հիմա, գրեթէ ամէն օր, գուրգուրանքով կը թղթատենք իր հունձքերուն նախընծան՝ «Օրեր եւ Ժամեր»ը։ Մեր ողբացեալ ընկերոջ մշակած սեռերը, գրականութեան՝ ինչպէս հրապարակագրութեան մէջ, ո՛չ միալար են, ո՛չ միատարր. ընդհակառակն, գունագեղ ու այլազան են, գրուած՝ հեւքով, կենդանի շունչով, հաւակացողութեամբ եւ հաւատքով։

Գրած է բանաստեղծութիւն, պատկեր, յուշ, պատմուածք, ուղեգրութիւն, խմբագրական, տոմս (իր բառով՝ «Օրը օրին»), լեզուական նշմարներ, եւայլն։ Բոլորին վրայ կը տիրէ, իբրեւ իշխան, այլ ո՛չ՝ իբրեւ հպատակ, Շաւարշ Միսաքեանի անձնաւորութեան դրոշմը։

Այո՛, ինքն ալ մէկն էր անոնցմէ, որոնք դրոշմ ունին։

Կեանքի մէջ, ինչպէս գրականութեան մէջ, դրոշմ չունին միայն ուղեկիցները։ Մեր Շաւարշը ուղեկից մը չէր, այլ դրօշակիր մըն էր։

Յարգա՛նք իր անձին ու վաստակին։

Խմբագրական «Յուսաբեր»ի

ՖՐԻՏՐԻԽՍՏՈՐՖ

ՀԻՒԿՆՈԴ ԳԱՂԹԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԳԻՒՂԻ ՄԸ ԴԱՆԴԱՂ ՄԱՀԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Յայտնի չէ թէ ի՛նչ պարագաներու տակ եւ ի՛նչ պատճառով, Գերմանացիք կամաց կամաց եկան հաստատուելու Ֆրիտրիխստորֆի մէջ։ Հաւանաբար, գիւղին բազմաթիւ գործարաններուն մէջ աշխատելու համար էր։ Կրնայ ըլլալ նաեւ որ պէտք եղած թուով աշխատող ձեռքերու անբաւականութեան հետեւանքով, Ֆրանսացիները իրենք իսկ, հրաւիրէին Գերմանները իրենց գործարաններուն մէջ աշխատելու։

1730ի առենները, ա՛յնքան մեծցած էր Գերմանացիներու թիւը որ նահանգին իշխանը՝ Եագոպ Ֆրիտրիխ, հարկ տեսաւ, 20 Օգոստոս 1731 թուակիր հրամանագրով մը, արգիլել անոնց մուտքը Ֆրիտրիխստորֆի մէջ։ Այս արգելքին հետեւեալ բացատրութիւնը կը տրուէր. «(Գերմանացիք) կրնային տհաճութիւն եւ վնաս պատճառել հոն հաստատուած բողոքական Ֆրանսացիներուն եւ անոնց զաւակներուն...» (... «տատուրխ տէնըն այնկէզէսըրնըն ռեֆորմիրրդըն Ֆրանցոզըն ունտ տէրըն Քինտէր թորր թուն...»)։

Գերմանացիներու մուտքը արտօնուեցաւ 1740էն սկսեալ, բայց ո՛չ առանց այլեւայլի. գիւղը հաստատուողները պարտաւոր էին մասնաւոր տուրք մը վճարելու։ Եւ սակայն, մօտաւորապէս հարիւր տարի ետքը, Գերմաններու թիւը շատ մեծ ըլլալու չէր որ Փարիզի Արշիւ տիւ Քրիսթիանիսմի թղթակիցը հետեւեալը կը գրէր. «Ֆրիտրիխստորֆէն անցնող օտարականի մը ուշադրութիւնը առաջին անգամ գրաւող բանը սա է որ հոն Գերմանացիի երեւոյթով մարդու չի հանդիպիր։ Հոն կը տեսնուի Բիզարտացիի մը սրամիտ նայուածքը, Լանկտոքցիի մը սեւ աչքերն ու մազերը։ Ձեզ կը բարեւեն քաղաքավարութեամբ... եւ իրենց բարի Ֆրանսերէնով կ'ըսեն... Տղայք փողոցին մէջ կը խաղան ուրախ եւ զուարթ... Ֆրանսերէն կը խօսին...»

Ուսումը գիւղին մէջ մեծ զարկ առաւ 1836ին, հաստատումովը Բէալշուլէի մը որ Էնկէլպէրթ Կարնիէ կոչուեցաւ, իր հիմնադիրին անունով։ Այս Կարնիէի նպատակն էր դեռատի Գերմաններուն Ֆր–

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎՇՏԱԳԻՆ ՍՈՆԱԹ

Օդը տաք էր, ա[illegible] խոնաւ. մուգ կապոյտ ծովը կատարելապէս հանդարտ էր. մօտակայ քարքարոտ դաշտը ծածկուած էր գեղին տատասկով. Մեր ոտքերի տակ խշշում էին [illegible] խճաքարերը. Մի կործանիչ ինքնաթիռ անցաւ ցածրից, ահռելի աղմուկով, եւ հեռացաւ դէպի ծովը։ Էֆրօն վեր նայեց։ Եւ շարունակեցինք լուռ քայլել։ Քիչ յետոյ նա հարցրեց.

— Ձեր մտքով երբեք անցե՞լ է, որ աշխարհը կարող է կործանուել մի օր, եւ այդ դէպքում անհետ կը կորչեն մարդու ստեղծած բոլոր հոգեկան արժէքները։

— Անցել է։ Յատկապէս պատերազմի օրերին։

— Չի լինի, օրինակ, Բեթհովէնի խորունկ երաժշտութիւնը... Բայց մի՞թէ կարող է չլինել նա...

— Դուք ենթադրում էք աշխարհի կործանումը, — ասացի ես։ — Ենթադրում էք տիեզերական մի աղէտ։ Դա անշուշտ սարսափելի կը լինէր. Բայց [illegible] լինէր [illegible] — Բեթհովէնի երաժշտութիւնը կորչէր առանց որեւէ այդպիսի աղէտի։

— Ա՞յսինքն։

— Եթէ մա[illegible] չիկ դադարէին զգալ այդ երաժշտութեան ոգին...

Ն[illegible]ից լուռ քայլեցինք։

— Յաճախ մի տարօրինակ ծանրութիւն ճնշում է իմ հոգին, — ասաց Էֆրօն։ Չգիտեմ ինչ է դա։ Կարծես օտար է ամբողջ աշխարհը եւ ես անպաշտպան եմ վտանգի առաջ։ Հաւատացէք, ես շատ եմ սիրում կեանքը, սիրում եմ մարդն ու բնութիւնը, բայց մի անորոշ տագնապ թունաւորում է այդ սէրը։ Արդեօք հասկանո՞ւմ էք ինձ...

Ես ոչինչ չպատասխանեցի։ Նայեցի՝ Էֆրօն արտակարգ գեղեցիկ էր, իրական, հարազատ։ Զգացի որ իմ մէջ մի շատ լաւ բան կապուած է նրա գոյութեան, նրա մերձաւորութեան հետ։ Նա անհրաժեշտութիւն էր ինձ համար։ Ես ուզում էի մեղմ գրկել նրան, պաշտպանել իմ գրկում։

— Մի անգամ, — շարունակեց Էֆրօն, — մօրաքոյրս, որի մօտ ապրում էի, հոգու անմահութեան մասին վիճում էր մի խելացի մարդու հետ. կարծեմ պրոֆեսոր էր։ Լոնտոնի ռմբակոծութեան օրերն էին։ Մօրաքոյրս խօսում էր ոգեւորուած, իսկ այդ մարդը միշտ մի տարօրինակ ժը[illegible] էր պատասխանում։ «Ես կը մեռ[illegible] մի [illegible] տիեզերքում», — ասաց մօրաքոյրս։ «Ի՞նչ օգուտ, — ծիծաղեց այդ մարդը, — տիեզերքը չի մնայ ձեր մէջ»։ Ես այն ժամանակ անշուշտ չհասկացայ նրա ասածը, բայց մի տարօրինակ վախ զգացի եւ ատեցի այդ մարդուն... Ես չեմ կարող հանդուրժել, որ անհետ կորչի այն, ինչ իմ մէջ խորապէս մարդկային է, ազնիւ, վեհ ու գեղեցիկ...

Մի մեծ քարի մօտ Էֆրօն կանգ առաւ ու նստեց։ Երբ ես էլ նստեցի նոյն քարի վրայ, որ դեռ պահել էր օրուայ շիկացնող արեւի ջերմութիւնը, նա ասաց.

— Գիտէ՞ք, վաղը մեկնում ենք սարերը՝ օդափոխութեան։

Մի բութ հարուած զգացի իմ ներսում։ Նայեցի նրան խաղվահար, եւ յանկարծ սիրոյ մի յորդ ալիք բարձրացաւ կրծքիս մէջ։ Էֆրօն մեղմ ժպտաց։ —

— Ես այս իրիկուն եկել էի այդ ասելու, — շարունակեց նա աւելի ցածր եւ քնքուշ ձայնով, — բայց...

Նա ծովին նայեց, մի վայրկեան լուռ մնաց, յետոյ փսփսաց գրեթէ դողդոջուն ձայնով.

— Ես չեմ ուզում գնալ...

Ալիքը յորդեց, ողողեց ամբողջ էութիւնս։ Խորունկ շնչեցի դողացող կրծքով, աչքերս փակուեցին, յետոյ նրա սիրելի պրոֆիլը տեսայ իմ դէմքին մօտիկ, շատ մօտիկ։

[illegible] քը, — Էֆրօ, այլեւս չեմ կարող...

— Սիրելի՛ս, — հառաչեց նա, գլուխը թեքելով իմ ուսին, եւ խոշոր աչքերը, խորհրդաւոր կրակով վառուած, նայեցին իմ աչքերի մէջ ու փակուեցին։

Համբոյրը յորդեց մեր սրտերից։

Էֆրօն մեկնեց յաջորդ օրը, բայց խոստացաւ անմիջապէս նամակ գրել ամառանոցից եւ խնդրեց համբերել մինչեւ Սեպտեմբեր, չայցելել իրեն։ Որոշեցինք ամառուայ ամիսներին լաւ աշխատել Սեզար Ֆրանկի դժուար, հանճարեղ սոնատայի վրայ՝ Էֆրոյի վերադարձից յետոյ միացնելու եւ նոր սեզոնի առաջին իսկ երեկոյին կատարելու համար։

Էֆրոյի բացակայութեամբ՝ քաղաքը կարծես դատարկուեց ինձ համար։ Բայց նրա ֆիզիքական հեռաւորութիւնը, քանի սպասում էի նամակին, աւելի եւս շօշափելի էր դարձնում նրա հոգեկան ներկայութիւնը իմ մէջ, իմ շուրջ, մանաւանդ սոնատայի վրայ աշխատելու ժամերին։ Ես այնպէս էի աշխատում, որ կարծես իմ ամբողջ յետագայ բախտը կախուած էր այդ սոնատայից։ Երկար ժամեր, անտեսելով շոգը, գրեթէ կիսամերկ, պարապում էի առանց յոգնութիւն զգալու, հզօր ներշնչումով։

Կ. ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ

(Տար. 11)

րանսերէն սորվեցնել, բայց, իրականին մէջ, ակամայօրէն, պատճառ եղան որ տկարանայ Ֆրանսերէնի գործածութիւնը գիւղին մէջ՝ Հակառակ ասոր, Ֆրիտրիխստորֆի Ֆրանսացիները իրենց մայրենի լեզուն շատ աւելի երկար ատեն պահեցին, քան Գերմանիոյ Ֆրանսական միւս գաղութները: Արդարեւ, 1883ին, բոլոր դպրոցներու մէջ Ֆրանսերէն կ'աւանդուէր լոկ: Բայց, 1887ին արդէն, Ֆրանսերէնը մանկապարտէզներուն մէջ միայն կը գործածուէր. կրթական միւս հաստատութիւններուն մէջ, գերմաներէն, զուգընթացաբար Ֆրանսերէնի: 1890ի ատենները, Հիւկնոյ ընտանիքներու մէջ Ֆրանսերէն կը խօսէին դեռ: 1900էն ետքն է որ այս լեզուն տեղի տուաւ գերմաներէնին: Այսօր, Ֆրանսերէն հասկցողները բաւական մեծ թիւ մը կը կազմեն, բայց, զայն խօսողները՝ հազուադէպ:

Ֆրիտրիխստորֆցիներու գործածած մաքուր Ֆրանսերէնը աղճատուեցաւ հետզհետէ. իր մէջ մտան գերմաներէն բառեր եւ նախդիրներ: Անկէ զատ, Գերմաններու խուժումովը, եւ մանաւանդ կնքուած խառն ամուսնութիւններու պատճառով, գերմաներէնի գործածութիւնը հետզհետէ տարածուեցաւ. Ֆրանսերէնը մնաց երկրորդ կարգի վրայ: Պաշտօնական զեկոյցներն ալ, որոնք 1883ին կը շարունակուէին Ֆրանսերէնով խմբագրուիլ, 1890էն սկսեալ գերմաներէնով միայն գրուիլ սկսան: Նմանապէս, կրօնական արարողութիւնները, որոնք մինչեւ 1885 Ֆրանսերէնով տեղի կ'ունենային, սկսան 15 օրը անգամ մը միայն, այս լեզուով կատարուիլ: Այս կերպով Ֆրանսախօս անձերը պակսեցան հետզհետէ. Անոնցմէ շատերու հանդիպած էինք մեր առաջին այցելութեանը, 1919ին: Անցեալ ամառ, երբ երկրորդ անգամ այցելեցինք, տեսանք որ անոնց թիւը զգալապէս նուազած է, թէեւ գիւղին գերեզմանատան մէջ տեսանք գերեզմանաքար մը որուն վրայ տա Ֆրանսերէն արձանագրութիւնը կայ. « Իսի ռըփօզ Արմին Աշար, նէ Ռուսըլէ, լը 31 տէսամպր 1847, տէսէտէ լը 16 ժիւյէ 1930 »:

Այս ամէնը այնքան ծանրակշիռ պիտի չըլլար, եթէ Ֆրիտրիխստորֆի Ֆրանսացիները, իրենց մայրենի լեզուն լքելով, կորսնցուցած չըլլային նաեւ իրենց ազգային գիտակցութիւնը. ճիշդ է որ անոնք ծագումով Ֆրանսացի կը մնան միշտ, բայց բոլորովին ձուլուած են գերման ընկերութեան մէջ: Անոնք այսօր այնքան Գերմանացի են որքան բնիկ Գերմանները, որոնց հետ կը վայելեն միեւնոյն իրաւունքները, եւ, իբրեւ գերման քաղաքացի, ենթակայ են միեւնոյն պարտաւորութեանց:

Այս Ֆրանսացիներէն քանի մը հոգիի հարցուցինք թէ, իրենց ցեղային մասնայատկութենէն, ինչպէս նաեւ Ֆրանսերէնէն զատ, զոր կը խօսին դեռ քանի մը ընտանիքներ, կայի՞ն՝ զիրենք, իրենց գերման հայրենակիցներէն որոշիչ նշաններ: Այս կէտերուն մէջ, զանոնք շատ վերապահ գտանք եւ ստացանք միայն տարտամ՝ եթէ ոչ, խուսափողական պատասխաններ: Արդեօք կը վախնային անհաճութիւն պատճառելու Գերմանացիներուն, թէ, իրապէս, այս մասին մեզի ըսելիք բան մը չունէին:

Հ. Ն. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ԶԱՒԷՆ ՄԵԼԻՔԵԱՆ

Սան Ֆրանսիսքօ.— Յուլիս 26ի երեկոն տաղանդաւոր ջութակահար Զաւէն Մելիքեան երկրորդ մեծ յաղթանակը շահեցաւ մեր գաղութին ու ամբողջ Հայութեան համար նուաճելով ղեկավարութեանը ներքեւ Պոսթոնի Սիմֆընի Օրքեսթրի ղեկավար Արթըր Ֆիտլըրի, որ ամէն ամառ կուգայ Սան Ֆրանսիսքօ շարք մը համանուագներ ղեկավարելու այստեղ Փափս անուան ներքեւ՝ Պոսթոնի օրինակով.

Համանուագը տեղի ունեցաւ քաղաքի ամենամեծ սրահին՝ Սիվիք Օտիթորիումին մէջ, որուն աւելի քան 6.000 աթոռները գրաւուած էին ունկնդիրներով: Ըստ տեղական թերթերու՝ մօտ 2.000 ուրիշներ աթոռ չգտնելով տուն վերադարձած էին: Խօսելով համանուագի յաջողութեան մասին՝ Քոլ Պուլըթըն թերթի երաժշտական քննադատը շեշտած էր, թէ տուն վերադարձողները մասնաւորապէս զրկուեցան Լալոյի Սիմֆոնի Էսփանիոլի նուագումէն, որ մեծ յաջողութեամբ կատարուեցաւ Զաւէն Մելիքեանի կողմէ:

Մելիքեան իրապէս ոչ միայն հիացուց հազարներով ունկնդիրները, այլ մանաւանդ արդարացուց հռչակաւոր ղեկավար Արթըր Ֆիտլըրի ակնկալութիւնները եւ յոյսերը: Այս եղանակի Փափս համանուագներուն ոչ մէկ սոլիսթ արժանացած է այնպիսի խանդավառ ցնծութեան, որ ցոյց տրուեցաւ Զաւէնին: Երեք անգամ ան ստիպուեցաւ բեմ վերադառնալ ուժեղ թափով շարունակուող ծափերու ներքեւ իր շնորհակալութիւնները յայտնելու բազմահազար ունկնդիրներուն եւ ղեկավարին:

Սան Ֆրանսիսքոյի բոլոր թերթերու երաժշտական քննադատները մեծ գնահատանքով արտայայտուեցան Զաւէնի նուագին մասին:

«Քրոնիքլ»ի մէջ Թամըս Օլըրայթ կը նկատէ Զաւէնի նուագը «իբրեւ ամէնէն կարեւոր մասը» Յուլիս 26ի համանուագին:

Ալեքսանդր Ֆրիտ գրեց Սան Ֆրանսիսքօ Էկզէմինըրի մէջ.— «Զաւէն Մելիքեանի նուագումը կատարեալ յաջողութիւն մըն էր, հակառակ այն իրողութեան որ Ֆիտլըր (թէ՞ ինքը՝ Մելիքեան) շատ արագ թափով մը սկսաւ սկզբնական շարժումը: Սակայն, նուագին ընթացքը շատ շուտով անդորրացաւ: Մելիքեան ու իրեն ընկերացող օրքեսթրը արտայայտեցին Լալոյի ռոմանթիկ մեղեդին ու սպանական ռիթմին գեղեցկութիւնները: Եւ ինչ որ աւելի կարեւոր է՝ սոլիսթ ջութակահարը սկիզբէն մինչեւ վերջը պահեց անսովոր վստահութիւն մը եւ չքեղութիւն մը»:

Արթըր Պլումֆիլտ գրեց «Քոլ-Պուլըթըն»ի մէջ.— «Մելիքեան նուագեց մեծ խանդով ու ոգիով, կարծես ծնած ըլլար սոլոյի համար: Նշանակելիօրէն գեղեցիկ էր դանդաղ շարժումը, եւ իր՝ Մելիքեանի զգայութիւնը՝ նուագի ամբողջ ընթացքին կատարելապէս ներդաշնակ էր կտորին անուշ, մեղմիկ եւ քնարական ոգիին հետ: Մելիքեան ջերմ ընդունելութիւն մը գտաւ, մասնաւորապէս օրքեսթրի իր ընկերներուն կողմէ»:

Մարճըրի Ֆիշ գրեց Սան Ֆրանսիսքօ Նիուզի մէջ.— «Նուագին մեկնութիւնը Մելիքեանի կողմէ ամէնէն գոհացուցիչն էր լսածներուս մէջ: Ունէր այլազանութիւն եւ ճիշդ ռիթմ: Մելիքեան իրաւացի կերպով շահեցաւ ամենամեծ խանդավառութիւնը այս եղանակին: Օրքեսթրի իր ընկերները իրեն չափ երջանիկ կ'երեւէին»:

Զաւէն Մելիքեան ծնած է Եուկոսլաւիոյ մայրաքաղաք Պելկրատի մէջ: 1950ին ծնողաց հետ միասին անցաւ Եւրոպա: Փարիզի մէջ հինգ տարի կատարելագործեց իր արուեստը, զոր սկսած էր Պելկրատի մէջ: Մեծ գնահատութեան արժանացաւ Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ երաժշտական քննադատներուն մօտ: 1956ի վերջերը եկաւ Ամերիկա ու հաստատուեցաւ Սան Ֆրանսիսքոյի մէջ եւ կարճ ժամանակի ընթացքին կրցաւ հետաքրքրութիւն ստեղծել իր շուրջ Սան Ֆրանսիսքոյի երաժշտասէր հասարակութեան մէջ, եւ անցեալ տարուան սկիզբները հրաւիրուեցաւ անդամակցելու Սան Ֆրանսիսքոյի Սիմֆընի Օրքեսթրին:

Յուլիս 26ին շահած իր սքանչելի յաղթանակէն յետոյ վստահ ենք թէ Մելիքեանի կը սպասեն նոր նուաճումներ երաժշտական ասպարէզին մէջ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿԱԼՄՈՒԿԻՍՏԱՆ՝ ՆՈՐ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ինչպէս գրած էինք, խորհրդային կառավարութեան մէկ որոշումով՝ Կալմուկիստանի ինքնավար շրջանը Հանրապետութիւն հռչակուեցաւ:

Ստեղծում մը չէ ասիկա, ինչպէս կը գրէ Լը Մոնտ, այլ՝ վերածնունդ մը: 1920ին Կալմուկիստան Դաշնակցային Ռուսաստանի ինքնավար մէկ շրջանն էր, բայց 1935ին հռչակուեցաւ խորհրդային ընկերվարական Հանրապետութիւն. այն ատեն ունէր երկու հարիւր հազար բնակիչ, 70 առ հարիւրը՝ Կալմուկ:

Բ. Աշխարհամարտի ընթացքին Կալմուկները « եղբայրացան » գերմանական բանակներուն հետ: Գործակցեցան հիթլերականներու: Այս քայլը մեծապէս վնասեց իրենց. նախ՝ կորսնցուցին իրենց ինքնավարութիւնը, յետոյ՝ ենթարկուեցան զանգուածային տեղափոխութեանց:

Մայրաքաղաքը՝ նախապէս Էլիսթան էր, այսօր՝ Աստրախանը, Վոլկայի գետաբերանին վրայ: Յարութիւն առած Հանրապետութիւնը այսօր ունի 120.000 բնակիչ:

Այս ձեւով ռուսեւկալմուկ պատմութիւնը կը մտնէ նոր փուլի մէջ:

« Կալմուկ » անունը կուգայ թրքական «գալմաք» բառէն, որ կը նշանակէ յետամնալ: Մոնկոլներու մէկ թիւը կը կազմեն անոնք:

1618ին յիսուն հազար վրաններէ բաղկացած մոնկոլական հոսանք մը կը մտնէ Սիպերիա եւ կ'ուղղուի դէպի Ստորին Վոլկա, ուր կը հաստատուի 1630ին: Իրականին մէջ թափառաշրջիկներ էին անոնք, անասնապահներ, որոնք իրենց ծննդավայրին կապուած ըլլալով՝ միշտ կռուի մէջ էին տեղական իշխանութեանց հետ: Իրենք զիրենք կը հռչակէին «անապատի իշխաններ»:

Արքայական Ռուսիա բազմաթիւ առիթներով ուզեց օգտագործել զանոնք: Մեծն Պետրոս Կալմուկներէ բաղկացած զօրաբաժին մը ղրկեց Շուէտ, կռուելու համար, բայց 1707ին անոնք Մոսկուայէն հրաժարեցան շարունակել իրենց ճամբան եւ վերադարձան իրենց երկիրը, միասին տանելով հարիւր ռուս ընտանիքներ, իբրեւ գերի:

Ցարերը համբերատար քաղաքականութիւն մը որդեգրեցին անոնց հանդէպ, լաւ գիտնալով հանդերձ՝ թէ Կալմուկները շարունակ կը դաշնակցէին կայսրութեան թշնամիներուն, Թուրքերու եւ Չինացիներու հետ:

Գաղթականութեան պատճառով Կալմուկներու թիւը իջաւ հինգ հազարի:

Եկատերինէ Բ. կայսրուհին որդեգրեց քաղաքականութիւն մը, որուն շնորհիւ կարելի պիտի ըլլար զանոնք ենթարկել ռուսական իշխանութեան: Սակայն հարկ եղաւ սպասել մինչեւ Նիկոլա Ա.ի օրպէսզի այդ ծրագիրը իրականութիւն դառնայ: 1827ին ծերակուտական Էնկել ղրկուեցաւ անոնց մօտ՝ յատուկ առաքելութեամբ: 1834ին «ընդհանուր կարգադրութիւն» մը եղաւ, իբրեւ արդիւնք Էնկելի տարած աշխատանքին:

Ինչպէս կը տեսնուի, Ռուսերը միշտ աշխատած են այս ժողովուրդը հաստատել որոշ շրջանի մը մէջ, բայց միշտ ձախողած: Բ. Աշխարհամարտին, Կալմուկները խորհրդային կառավարութեան դէմ առին այն քայլը՝ որ նախապէս կը փորձէին ցարերու դէմ:

Հաւատքով Պուտտայական են: 1929ին Պելկրատի մէջ տօնակատարութեան մը ընթացքին յայտարարեցին.— Ռուսական յեղափոխութիւնը աղէտ մը եղաւ մեզի համար, բայց յոյս ունինք որ հին Ռուսաստանը պիտի վերածնի եւ խեղճ Կալմուկները պիտի վերագտնեն իրենց նախկին կեանքը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (225)

ԿԱՅԾԵՐ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԺԴ.

ԹԷՈՍ ԱԽՊՕՐ ՍՐՃԱՏՈՒՆԸ

— Կարելի՞ է տեսնել Թէոս ախպօրը,— հարցրեց Ասլանը դուռը բաց անող ծառայից:

— Նա սրճատանն է,— պատասխանեց ծառան:

— Կանչեցէք այստեղ: Ասեցէք, մի պարոն ձեզ հետ գործ ունի:

— Իսկ ձեր անո՞ւնը:

— Իմ անունը ձեզ հարկաւոր չէ. դուք միայն կանչեցէք, նա կը գայ:

Ծառան մրմրթալով հեռացաւ: Մենք փոքրիկ բակում սպասում էինք: Քանի րոպէից յետոյ ճրագը ձեռին յայտնուեցաւ Թէոս ախպէրը, որ նախ մի քննողական հայեացք ձգեց Ասլանի երեսին, մի քանի վայրկեան նայեց նրա վրայ, յետոյ ասաց.

— Խնդրեմ, ներս համեցէք:

Նա տարաւ մ[illegible] մաքուր սենեակ, որ կահաւորած էր կիսաեւրոպական եւ կիսասիական ճաշակով: Պատերի մօտ դրած էին երկար թախտեր, պատած գեղեցիկ գորգերով ու բարձերով, իսկ մէջտեղում մի բոլորակ սեղան, որի վրայ նա դրեց իր ձեռքի ճրագը:

— Ի՞նչ կը կամենայիք,— հարցրեց նա մի այնպիսի եղանակով, որպէս հիւրանոցի տէրը դիմում է իր այցելուին:

— Ցուեցէք խմելու մի բան,— ասաց Ասլանը:

Նա դուրս եկաւ եւ մի քանի րոպէից յետոյ վերադարձաւ, բերելով երկու շիշ գինի եւ երկու բաժակներ, որ գլխարկի նման անց էր կացրել շիշերի գլխին, դրեց սեղանի վրայ, ասելով.

— Բաղձշու գինի է, մնաց մէկ շիշ միայն, այն էլ եթէ հանկուցեալ հայրս գերեզմանից դուրս գայ, խնդրէ, չեմ տայ, ինձ համար եմ պահել:

— Դուք ամէն լաւ բան ձեզ համար էք պահում Թէոս ախպէր,— ասաց Ասլանը ծիծաղելով:

— Ապա՞ ինչ անեմ, «մարգարէն առաջ իր հոգու համար է աղօթում»,— պատասխանեց նա թուրքի առածով, յետոյ բաժակները առանձին-առանձին վեր առեց եւ, նրանց մաքրութիւնը փորձելու համար, բռնեց ճրագի լոյսի առջեւ, նայեց եւ, գոհ չմնալով, առեց իր ուսի վր[illegible] անձեռոցիկը, սկսեց նորից սրբել:

[illegible] ախպօր վարուող[illegible] հետ՝ ոչ պանդոկատիրոջ հաճոյամոլութեան էր նմանում, որ աշխատում էր գոհացնել իր այցելուին, նրա գրպանները դատարկելու համար, եւ ոչ տանտիրոջ վարուողութիւն էր, որ աշխատում էր պատուել իր պատահական հիւրին, որ նա շնորհակալութեամբ հեռանայ: Նրանց մէջ երեւում էր ինչ որ մտերմութիւն, թէեւ սրճանոց պահողները առհասարակ քաղաքավարի են լինում իրանց յաճախորդների հետ, որպէս քահանան իր ժամասէր ծուխի հետ:

Ասլանը ածեց բաժակները. գինին Թէոսի գովածից աւելի ազնիւ էր: Երբ նա նկատեց, որ մենք գոհ մնացինք, դրեց սեղանի վրայ եւ մի կտոր ապխտած միս, խորհուրդ տալով միասին ճաշակել, ասելով, թէ այնպէս աւելի համով է լինում գինին:

Թէոս ախպէրը փոքրիկ մարդ էր, կարճահասակ, գորշ եւ միլամաղձոտ դէմքով, սուր եւ թափանցող աչքերով: Նրա մէջքի հազիւ նշմարելի սապատը ամենեւին չէր խանգարի կազմուածքի բարեձեւութեանը, եթէ գլուխը չափազանց խորն ընկած չլինէր ուսերի մէջ: Բայց այդ ահագին գլուխը իր լայն ճակատով եւ ալեխառն, դանդուր մազերով, եթէ դըրուած լինէր մի բարձր հասակի վրայ, անտարակոյս, Թէոս ախպէրը աշխարհի գեղեցիկ տղամարդերից մէկը կը լինէր: Ինչպէ[illegible]լինեցի, [illegible]

կութեան հասակում գնաց Կ. Պոլիս իր բախտը փորձելու: (Հազիւ կարելի է գտնել մի վանեցի, որ իր կեանքում մի քանի անգամ Պոլիս գնացած չլինի): Նա շատ գործերի ձեռք զարկեց, բայց ոչինչ բանում չյաջողուեց նրան: Եթէ նրա մարմինը բնական պակասութիւններ չունենար, եթէ նա ուժեղ մարդ լինէր, կարող էր իր հայրենակիցների եւ այլ հայաստանցիների նման Պոլսում համալութիւն (բեռնակրութիւն) անել, պայլըզի (նաւաստի) լինել, թուլումպաջիների (հրդեհաշէջների) մէջ մտնել, եւ վերջապէս, էյվազ (տան սպասաւոր) լինել: Իսկ այդ վերջին ծառայութեան համար հարկաւոր էր վայելչահասակ լինել, եւ պարոններին ու տիկիններին դիւր գալու համար, սիրուն դէմք ունենալ որոնցից զուրկ էր Թէոս ախպէրը: Միակ գործը, որի մէջ նա փոքր ի շատէ յաջողութիւն գտաւ, էր մի սրճատան մէջ ղահուէ եփողի օգնական պաշտօն գտնել: Այստեղ նա հազիւ կարողացաւ այնքան փող վաստակել, որ ճանապարհի ծախք ունեցաւ իր հայրենիքը վերադառնալու: Թէեւ նա վերադարձաւ դատարկ քսակով, բայց պանդխտութեան դառն փորձերի մէջ խրատուած, շատ բան տեսած, շատ բան սովորած եւ շատ բաներից եւս հրաժարուած վերադարձաւ...

(Շար.)

տի ներկայանար Խորհրդակցական Կոմիտէին՝ պարզելու համար իր տեսակէտը Սահմանադրութեան նախածրագրին մասին. մասնաւորապէս՝ Անգլիոյ կրօնական հոգամասերուն։

ԻՏԱԼԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Իտալիոյ Վարչապետ Ամինթորէ Ֆանֆանի եկաւ Փարիզ։ Օրլիի մէջ զօր. Տը Կոլ դիմաւորեց զայն եւ առաջին առիթով յանց Ֆանֆանիի տպաւորութիւնները՝ Ուաշինկթընէն, Լոնտոնէն եւ Պոննէն։ Երկու վարչապետները խօսակցեցան Միջին Արեւելքի եւ Եւրոպայի հրատապ հարցերուն շուրջ։

Փարիզ եւ Հռոմ համաձայն են եւրոպական համագործակցութեան՝ քաղաքական և մասնագիտական գետիններու վրայ հաւասարապէս։ Միջին Արեւելքի հարցին շուրջ կարծիքի փոխանակութիւնները ցոյց տուին թէ երկու երկիրները նոյն տեսակէտը ունին.— գտնել միջոցներ՝ բարելաւելու համար արաբական երկիրներու տնտեսական վիճակը։

Ֆանֆանի տեսակցեցաւ նաեւ Արտաքին նախարար Քուվ տը Միւրվիլի հետ եւ այցելութիւն մը տուաւ ատլանտեան ուժերու ընդհանուր հրամանատար զօր. Նորսթատի։

Այսօրուան բոլոր թերթերն ալ կը յայտնեն թէ կատարեալ համաձայնութիւն կայ Տը Կոլի եւ Ֆանֆանիի միջեւ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԱՄՈՒՆ սպառնաց լիբանանեան խորհրդարանը լուծել՝ եթէ երեսփոխանները փորձեն տապալել Սամի Սոլհի կառավարութիւնը։ Միւս կողմէ կ'ըսուի թէ Շեհապի պաշտօնը պիտի տրուի զօրավար Լահուտի, որ ծագումով Հայ է (մօրը կողմէ)։

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Պատերազմական նախարարութիւնը յայտարարեց թէ Յուլիս 18ին Անդրկովկասի եւ Թիւրքիստանի մէջ սկսած խորհրդային ռազմափորձերը վերջացած են։ Միաժամանակ վերջացած են նաեւ Պուլկար բանակին ռազմափորձերը։

ԻՐԱՔԻ փոխ-վարչապետ Արէֆ յայտարարեց.— Մեր բանակը ստեղծուած է ազատելու համար Լիբանանն ու արաբական այլ երկիրները. աշխարհակալները բաւական միամիտ են, եթէ կը կարծեն թէ Իրաքի բանակը իրենց ձեռքը խաղալիք մը պիտի դառնէ։

ՌԱՖԸՐԹ ՄԸՐՖԻ գնաց Ատիս-Ապեպա, ուր տեսակցեցաւ Հայլէ Սէլասիէ կայսրին եւ կառավարութեան անդամներուն հետ. խօսակցութեան նիւթն էր՝ Միջին Արեւելք։ Նոյն օրը Եթովպիոյ կայսրը ստացաւ Խրուշչեւի անձնական մէկ նամակը՝ Միջին Արեւելքի ներկայ կացութեան մասին։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ Վարչապետ Գարամանլիս Աթէնքի օդակայանը դիմաւորեց անգլիացի իր պաշտօնակիցը՝ Մաքմիլըն, որ յոյս յայտնեց թէ յոյն ղեկավարներու հետ խորհրդակցաբար կարելի պիտի ըլլայ խաղաղութիւնը վերահաստատել Կիպրոսի մէջ։

ԹՈՒՆՈՒԶԻ մէջ կրաւուած է Ազատագրական Ազգ. Ճակատին (ՖԷ-Էլ-ԷՆ) պաշտօնաթերթը՝ տպարանէն տակաւին դուրս չելած։ Ալժերիական շաբաթերթին գրաւումը Պուրկիպայի կառավարութեան կողմէ տարօրինակ կը թուի ֆրանսական շրջանակներուն։

ԱՄԵՐԻԿԱ յաջողութեամբ արձակեց միջերկրային 18րդ «Թոր» հրթիռը։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ուժերը միշտ կը շարունակեն ցամաք ելլել Յորդանանի մէջ, ուր Հիւսէյն Թագաւորի դէմ կազմակերպուած քանի մը մահափորձեր երեւան ելան։

ՖՈՍԹԸՐ ՏԸԼԸՍ Պրազիլիայէն վերադարձաւ Ուաշինկթըն, ուր յայտարարեց թէ Նախագահ Քիւպիչէքի հետ իր ունեցած խօսակցութիւնները երկու Ամերիկաներու կապերը զօրացուցած են։

ՍՊԱՆԻՈՅ եւ Ֆրանսայի կառավարութիւններուն միջեւ յառաջիկայ շաբաթ պիտի սկսին բանակցութիւններ՝ զանազան հարցերու շուրջ։

ՌՈՒՍՏԻ մէջ Արաբ. Հանրապետութեան զինեալ ուժերու ընդհանուր հրամանատար մառէշալ Ամէր խօսակցութիւններ ունեցաւ Սէուտ Թագաւորին եւ գահաժառանգ իշխանին հետ. կարգ մը շրջանակներու կարծիքով Ամէրի անակնկալ այս ճամբորդութեան նպատակն է՝ Հիւսէյնի գահը տապալել եւ Յորդանանը միացնել ազգայնական շարժումին։

"ՅԱՌԱՋ" ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Պ. Եավեր (Մարսէյլ) վեցամսեայ «Յառաջ» կը նուիրէ այրի Տիկին Նազարեանի (Մարսէյլ)։

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ
ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ՀԱՄԵՐԳԸ

Նոյեմբեր 2ին, Սալ Կավօ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Դեկտ. 7ին Սալ տէ գ'Ռմպասատէօռ

Վարչութիւնը կը խնդրէ որ հայկական կազմակերպութիւնները նկատի ունենան այս թուականները։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ի նպաստ Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ սրահին շինութեան համար եկած են հետեւեալ նուէրները.—

Ա) Ոմն Հայուհի մը Երմոնէն Տիկին Արաքսի Նեքսթեանի միջոցաւ 5000 Ֆրք.։

Բ) Կոնէօէն Տիկին Երանուհի Էլէմէզ-եանի տխուր մահուան առթիւ քեռորդիները՝ Պ. Վարդան Պալպալեան 2000 Ֆր. եւ քոյրը Արաքսի՝ 1000 Ֆր. գումար 3000 Ֆրանք։

Նախորդ գումար 583.660+8000=591.660

Հոգաբարձութիւն

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Թորգոմ Պալտասարեան (հօրը անունը՝ Գրիգոր), փնտռողը իր աղջիկն է՝ Գամելիա, 19 տարեկան։ Կը կարծուի թէ Թորգոմ կը գտնուի Լիոնի կամ Փարիզի շրջանները։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին.— Վաղարշակ Ուսանեան, 9 Ռիւ Ապպէ Ֆարիա, Մարսէյլ 5րդ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը 28 Դեկտեմբերին, կիրակի Լիւթէսիայի մեծ սրահին մէջ, սրահին նուագախումբով։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 1958 – 1959 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են ամէն անոնք որ կը փափաքին ղրկել իրենց զաւակները պէտք է փութան այժմէն իսկ դիմում ընել հաստատութեան տնօրէնութեան։

Վարժարանին նպատակն է՝ պատրաստել միջնակարգ ուսման պաշարով օժտուած եւ հայեցի դաստիարակութիւն ստացած ճշմարիտ Հայուհիներու սերունդ մը։

Դպրոցասէրի ուսման ծրագիրը կ'ընդգրկէ երկու ուրոյն բաժիններ.—

Ա.— Ֆրանսականը, որ տառացիօրէն կը հետեւի պետական լիսէներու արդիական բաժնի պաշտօնական ծրագրին — անգլերէն եւ սպաներէն լեզուներով — կը պատրաստէ պրիվէի եւ քալորէայի։

Բ.— Հայկականը որ կ'օժտէ սանուհիները հայագիտական ծանօթութիւններով, հայ լեզուի, գրականութեան, հայ կրօնի եւ պատմութեան, Հայաստանի աշխարհագրութեան մարզերուն մէջ։

Աշակերտուհիներ կ'ընդունուին ութ տարեկանէն սկսեալ։ Տարեվճարն է 150000 Ֆրանք, վճարելի եռամսեայ եւ կանխիկ։

Աւելի մանրամասնութիւններու համար դիմել հաստատութեան տնօրէնութեան։ 1 Պուլըվար տիւ Նոր, Լը Ռէնսի։ Հեռաձայն Լը Ռէնսի 172։

Հաղորդակց.— Էկլիզ տը Բանթէնէն առնել 146 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Ռէնսի Փավիյոն։

Imprimé sur les presses du journal HARATCH — 17, Rue Bleue, 17 – PARIS (9e)

«ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐ» ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Կրընոպլի Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէին, Նոր Սերունդին եւ մասնակցութեամբ Կապ. Խաչին, Ուրնամ, ծառերով եւ առուակով եզերուած գովասուն մարգագետնին վրայ, Պ. Վ. Խաչատուրեանի տան դիմացը (Սէթէ Էքսթերթօն)։ Իր մասնակցութիւնը կը բերէ նաեւ Նոր Սերունդի բանակումին եկած երկսեռ երիտասարդութիւնը։

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՄԲՈՂՋ ՕՐԸ

Կը բանախօսէ
ԸՆԿ. ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին. պար – ձրախօս, ճոխ պիւֆէ, խմիչք եւ պաղպաղակ։ Կարկանդակներ՝ պատրաստուած Կապ. Խաչի տիկիններուն կողմէ։

Մանրամասնութիւնները տեղական յայտարարութեան մէջ։

×

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՑՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի։ Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նիսի «Գէորգ Չավուշ» խումբին կողմէ։

Կը նախագահէ Պ. ՍՏԵՓԱՆ ՎԱՀԱՆԵԱՆ
Պիտի խօսի ընկ. ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ
Այս կիրակի, ամբողջ օրը, Պ. Սուրէն Գօյանեանի զովասուն եւ գեղեցիկ ագարակին մէջ (Քարթիէ Պուտարիճ, Քօնթ)։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Առատ պիւֆէ

Ուտեստեղէնը կարելի է միասին բերել

Տանօթ.— Օթօքարը կը մեկնի Մասենայէն առաւօտեան ժամը 9ին. կը հանդիպի Մասըլէն և կ'ուղղուի դէպի Քօնթ։ Ինքնաշարժով եկողները պէտք է առնեն Վիքթորի ճամբան, Քօնթի ժանտարմըրիի ալ զառնալ եւ ելլել Քառթիէ Պուտարիճեւ դիմել Արարատ դաշտավայրը։ Կէսօրէ վերջ եկողները կառ տ'Օթոպիւսէն սովորական օթօքարը կ'առնեն. քառորդ ժամ պիտի քալեն։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. կոմիտէն ժողով կը հրաւիրէ հետեւեալ ենթակոմիտէները, ուր իւրաքանչիւր ընկերոջ ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Մուրատ, Քրիստափոր եւ Հայաստան 9 Օգոստոս Շաբաթ, ժամը 21ին։

Թաթուլ, Ընկեր Կարօ, 10 Օգոստոս, կիրակի կէսօրէ վերջ։

Վարանդեան, Ընկ. Յ. Օ.ի բնակարանը 11 Օգոստոս, երկուշաբթի իրիկուն։

Այս բոլոր ժողովներուն ներկայ կ'ըլլան Շրջ. ժողովի պատգամաւոր ընկերները։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Գօմոնի Զաւարեան ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուի այս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Համախմբբերդ. Միութեան մասնաճիւղի ընդհանուր անդամական տարեվերջի ժողովը այս կիրակի առաւօտ, 7 Պուլվ. տ'Աթէն, Գառ տիւ Կլուպի սրահը։

Օրակարգ.— Ա) Կեդր. Վարչութեան շրջաբերականի ընթերցում։ Բ) Դաշտահանդէսի հաշուետուութիւն։ Գ) Պատգամաւորներու ընտրութիւն։

Վարչութիւնը կը խնդրէ իր բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ տարեվերջի սոյն կարեւոր ժողովին։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի տարեկան մեծ պարահանդէսը Դեկտեմբեր քսանին, Սալոն Սփլանտիտի մէջ։

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԿՈՒԶՈՒԻՆ

Երկու վկայեալ հիւանդապահուհիներ կ'ուզուին հայկական զոյգ ծերանոցներուն համար (Անտիյի եւ Մոնմորանսի)։ Ներկայանալ ամէն օր Ազգատախնամի գրասենեակը՝ 32 բիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ (9)։

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice · ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3500 ֆր. վեցամսեայ 1900

Արտասահման՝ տարեկան 4000 ֆրանք: Հատը 15 ֆր.

ԿԻՐԱԿԻ 10 ՕԳՈՍՏՈՍ

DIMANCHE 10 AOUT 1958

34ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8265 34EME ANNÉE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 14ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4066

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՕԳՈՍՏՈՍ 10

Ո՞ր Հայը չի յիշեր այս անմոռանալի թուականը, որ Հայոց ժամանակակից քաղաքական պատմութեան մէջ արձանագրուած է անջնջելի տառերով:

1919 *Մայիս 28ին, անկախութեան առաջին տարեդարձին առթիւ, Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութիւնը՝ Խորհրդարանի հանդիսաւոր նիստին մէջ ինքզինք յայտարարեց* Միացեալ Անկախ Հայաստանի կառավարութիւն:

Նոյնպէս Հ. Յ. Դաշնակցութեան իններորդ Ընդհանուր Ժողովը 1919ին Երեւանի մէջ գծելով կուսակցութեան քաղաքական ուղղութիւնը՝ միաձայնութեամբ ընդունեցաւ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի *սկզբունքը՝ իբրեւ հաւատոյ հանգանակ:*

Ռամկավար եւ հակադաշնակցական թերթերը բուռն պայքար մղեցին «Միացեալ» Հայաստանի դէմ, իրաւունքի բռնաբարում մը նկատելով զայն «Երեւանեան Հանրապետութեան» կողմէ, ինչպէս կը սիրէին կոչել Հայաստանի Հանրապետութիւնը:

«Միացեալ» կը նշանակէր Թրքահայաստան: Ըստ իրենց, «Երեւանեան»ը «ռուսահայ»երուգործին միայն կրնար խառնուիլ: «Թրքահայ»երու տէրն ու տիրականը Պօղոս Նուպարն էր՝ իր Ազգային Պատուիրակութիւնով:

Աւելի առաջ երթալով, այդ «դիւանագէտ»ները կը պահանջէին, որ «Միացեալ Հայաստան»ի կառավարութիւնը կազմուի վարչապետութեամբ Պօղոս Նուպարի, որ Փարիզ նստած պիտի վարէր Հայաստանի Հանրապետութեան գործերը….:

Այս առաջարկներով բանակցութիւններ վարելու համար պատուիրակութիւն մըն ալ ղրկեցին Երեւան՝ Վահան Թէքէեանի գլխաւորութեամբ: Առանց արդիւնքի:

Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի *պետական եւ կուսակցական կրկնակ որոշումները միջազգային վաւերացում պիտի ստանային յաջորդ տարին՝* 1920 Օգոստ. 10*ին՝ Սեւրի դաշնագրով:*

Առաջին աշխարհամարտի վաղորդայնին, Հայկական Դատը ի պատուի էր դիւանագիտական սեղաններու վրայ:

Մեր մէկուկէս միլիոն զոհերու կարմիր արիւնը որոշ չափով ցնցած էր քաղաքակիրթ մարդկութեան խիղճը: Աշխարհի խիղճը: Զօրս Մեծերը կ'ուզէին բարոյական գոհացում մը տալ Հայերուն:

Ու ծրագրեցին միանգամ ընդմիշտ ազատել մեզ Թուրքերու լուծէն, սահմանին միւս կողմը կազմուած անկախ Հայաստանին միացնելով Թուրքիոյ հայկական նահանգները:

Սեւրի դաշնագրի 88րդ յօդուածով յաղթական դաշնակիցները հանդիսաւորապէս կը յայտարարէին թէ ճանչցած են Հայաստանի անկախութիւնը: *Ու կը պարտադրէին պարտուած Թուրքիոյ պաշտօնական ներկայացուցիչներուն, որ նոյնը ընեն նաեւ իրենք:*

Այս յօդուածը միջազգային պետնի վըրայ նուիրագործումն էր Անկախ Հայաստանի:

Իսկ 89րդ յօդուածը կը ստեղծէր Միացեալ Հայաստանը՝ *Վանի, Պիթլիսի, Էրզրումի եւ Տրապիզոնի նահանգներուն որոշ մասերը կցելով Հայաստանի Հանրապետութեան:*

Վերջնական սահմաններու ճշդումը յանձնուած էր Մ. Նահանգներու նախագահ Ուիլսընի իրաւարարութեան:

Դժբախտ ճակատագիր վերապահուած էր սակայն հայ ժողովուրդին:

Երկար չտեւեց Սեւրի ստեղծած խանդավառութիւնը:

Հարաւէն ու հիւսիսէն միացած իր սաղմին մէջ խեղդեցին մանուկ Հայաստանը:

Մեծ դաշնակիցները լուռ յուղարկաւորի դեր միայն կատարեցին:

Խուլ-ականջ ձեւացան Հայաստանի օգնութեան կոչերուն:

Զլացեցին զէնքի ուժով պարտադրել ինչ որ թուղթի վրայ խոստացեր էին:

Եւ սակայն Սեւրի դաշնագիրը միջազգային պարտամուրհակ մըն է, որուն պահանջատէրը կը շարունակէ մնալ հայ ժողովուրդը՝ մինչեւ անոր լրիւ վճարումը:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆՈՐ ՌՈՒՄԲԵՐ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

ՇԱՄՈՒՆ ԼԱՒԱՏԵՍ Է

Շեհապի ընտրութենէն ետք առաջին անգամ ըլլալով նոր ռումբեր պայթեցան Պէյրութի գլխաւոր թաղերուն մէջ: Երկու ռումբեր նետուած են կեդրոնը ուրբաթ առտու, որոնցմէ մէկը «Մարտիրոսներու Հրապարակին» վրայ գտնուող սրճարան մը, ուր երկու հոգի մեռած է եւ քանի մը հոգի վիրաւորուած: Երկրորդը Պապ-Ըտրիսի մէկ սրճարանը, ուր մասնաւորաբար օտարներ կը յաճախեն:

Ինչպէս կ'երեւի, ըմբոստները բացարձակ գոհացում չեն ստացած Շեհապի ընտրութիւնով եւ ըմբոստական շարժումը չէ մարած:

Մօնտի *մասնաւոր թղթակիցը՝ խօսւոր Սալլիէ, աղջի օր չահեկան տեսակցութիւն մը ունեցած է նախագահ Շամունի հետ: Երբ առաջին առթիւ կը հարցնէ — «Ուրեմն, Պ. Նախագահ, չահեցա՞ք», Շամուն կը պատասխանէ — «Ես չէ որ չահեցայ, այլ՝ Լիբանանը»: Անդրադառնալով արեւմտեաններու բերած օժանդակութեան՝ Նախագահը կ'աւելցնէ — Գիտեմ որ Ամերիկացիք Լիբանանցիներու համար չէ որ եկան: Իրաքեան յեղափոխութիւնն էր որ զիրենք ստիպեց: Բայց արդիւնքը նոյնն է»:*

Շամուն, ապա, յայտնած է թէ համոզուած է որ զօր. Շեհապ պիտի շարունակէ իր գործը քաջութեամբ պահպանելու համար Լիբանանը. — Ձեմ կրնար երեւակայել Լիբանան մը, կը շարունակէ Շամուն, որ յանկարծ անջատուի արեւմուտքէն: Բոլոր իրական Լիբանանցիները կը հասկնան ասիկա:

— Ուրեմն լաւատե՞ս էք, կը հարցնէ Սալլիէ:

— Լիբանանի համար լաւատես եմ: Վստահ եմ որ պիտի յաջողինք: Սակայն անհրաժեշտ է որ մեր անկախութիւնը ապահովուի մեծ պետութեանց կողմէ, չէ-զոք ծրագիրի մը վրայ հիմնուած: Բայց շատ մտահոգ եմ ամբողջ Միջին Արեւելքի համար. վայրագ յեղափոխութիւնը, որ տեղի ունեցաւ Իրաքի մէջ՝ ամբողջ շըրջանը խախտեց: Այսօր, աւելի քան երբեք, Յորդանանն ալ սպառնալիքի տակ է:

Միւս կողմէ Ամերիկայինները սկսան պարպումի աշխատանքին: Առաջին առիթով ոչ մեծ թիւով զինուորներու հետ բաւական ռազմապիտոյքներ բեռցուեցան ռազմանաւի մը վրայ:

Բանբեր մը յայտարարեց թէ այդ պիտոյքներն ու զինուորները պիտի փոխադրուին Իսքէնտէրունի ծոցը (նախկին Ալեքսանտրէթ), Սուրիոյ ճիշդ հիւս. սահմանին վրայ, ուրկէ, ցամաքի ճամբով պիտի երթան Ատանա:

Լիբանանի վարչապետ Սամի Սոլհ կարգ մը յայտարարութիւններ ըրաւ այս առթիւ, շեշտելով թէ ամերիկեան բանակներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է Լիբանանի մէջ.— Թերեւս ես ալ ենթարկ-

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Օրէ Օր

«ՎԵՀԱ՞ՆՁՆ»... ԹՈՒՐՔԻՆ

Միջազգային մամուլը մրցակցութեան ելած է: Մեծ ու պզտիկ գրեթէ բոլոր թերթերուն մէջ յօդուածաշարքեր կը հրատարակուին՝ ի փա՜ռս Թուրքիոյ: Արեւմուտքի «անկաշա՜ռ» դաշնակից: Համայնավար յորձանքներուն դէմ կանգնած «անխորտակելի՜» պատուար:

Փաղաքշանքներուն հաշիւը չկայ, ինչպէս՝ իբրեւ «տնտեսական օժանդակութիւն» տրուած ամերիկեան տոլարներու հաշիւը...

Թերեւս անփափկանկատ ըլլանք մեր պաշտօնակիցներուն հանդէպ՝ երբ ըսենք թէ կը գործէ տակաւին դեղին մամուլը՝ հոս թէ այլուր. բայց, եթէ «չկան» դեղին մամուլներ, ապահովաբար կա՛ն՝ դեղին լրագրողներ, որոնք մանկլատիպ Թուրքերուն մէջ կը գտնեն «քաղաքակրթութի՜ւն», «յառաջդիմութի՜ւն» եւ, ինչ որ ամէնէն այլանդակն է... «վեհանձնութի՜ւն»:

Պժգանքով, գրեթէ բոլոր թերթերուն մէջ վերջերս կարդացինք նման ցնդաբանութիւններ: Գլուխ-գործոցը սակայն՝ ամերիկացի լրագրողի մը, — Տիֆի Ձէփըլ, — երկարապատում մէկ յօդուածն է «Սէլէքսիօն»ի մէջ: Եւ ի՜նչ լեզու: Դիւցազներգակա՛ն ոճ՝ Թուրքերու նման «հայրենասիրութիւն» սորվեցնելու համար ուրիշներուն:

~~Ուշադրութիւն գրաւեց պարագայ մը:~~

Այս ուղղութեամբ գրուած, կամ ապսպրուած գրեթէ բոլոր յօդուածներուն մէջ կը յիշատակուի թէ Թուրքերը 13 պատերազմներ մղած են Ռուսերուն դէմ: Այս բոլոր լրագրողներն ալ 1958ի ամրա՞ն ըսպասեցին իրենց «պատմագիտութիւնը» դուրս տալու համար, թէ թրքական կեդրոններէն եղած ապսպրանքներուն գլխաւոր կէտերէն մէկն էր ան.. :

Աւելին. «Թուրք մը չկայ, որ պատուոյ դաշտին վրայ ինկած հօրեղբօր մը, հօր մը կամ մեծ հօր մը յիշատակը չպահէ...»:

Պատի՞ւ ունին Թուրքերը, որ ունենան «պատուոյ դաշտ»: Երբէ՞ն ի վեր «պատուոյ ախոյեան» հռչակուեցան պատուոյ գողերը, որոնք քանի մը տարին անգամ մը ցոյց կուտան իրենց «շնորհք»ը: Եթէ Սեպտ. 6ի դէպքերը մոռցուեցան, այսօրուան Կիպրոսի դէպքե՞րն ալ կը մոռնան, երբ «առիթը» օգտագործելով պատուոյ այս «պահակ»ները կը խուժեն քրիստոնեայ աղջիկներու վարժարաններուն վրայ՝ զանելիք իրենց «գործունէութիւնը» քաշկռտելով փողոցներու մէջ...:

Պատուոյ այս «պահակ»ները ուրիշ շընորհքներ ալ ունին (եղեր): Համաձայն ամերիկացի լրագրողին՝ Թուրք մը, պատասխանելով իրենց մասին եղած ակնարկութեան մը, կ'ըսէ.— *Սխալ դնահատում մը կ'ընէք մեզի հանդէպ: Մենք այնքան սարսափելի չենք, ինչպէս կ'ըսուի: Ոչ ոք կ'անդրադառնայ, թէ մենք վեհանձն ենք մեր թշնամիներուն նկատմամբ... Երբ պարտութեան մատնենք զանոնք...:*

Թուրքը՝ «վեհա՜նձն» ա՛յն ալ իր «թըշնամիներուն հանդէպ», մանաւանդ՝ «զանոնք պարտութեան մատնելէ ետք»...:

Այսքա՞ն անպատկառութիւն:

«Վեհանձնութի՞ւն» էր անմեղ մանուկներու վրայ սուիններ փորձել:

«Վեհանձնութի՞ւն» էր կիները մորթազերծել անապատներու մէջ:

«Վեհա՞նձն» էր Թուրքը, երբ ծերունիները կը կապէր ձիերու պոչերուն:

Վերջապէս, «վեհանձնութի՞ւն» էր մէկուկէս միլիոն անզէն ու անպաշտպան Հայերու դիակներով եպարտանալ, արիւնարբու մարդոց գրպաններէն վերջին ~~ոսկին ալ գողնալէ ետք~~;

Հայերէն՝ դիակապուտ կ'ըսեն այդպիսիներուն:

Միջազգային լրագրողներու մօտ «վեհանձնութիւն» բառը կորսնցուցած է իր իմաստը, կամ՝ անգլիական սրամտութիւն մը կը փորձեն անոնք, որ դառն կատակ մըն է խորքին մէջ:

Բայց, աւելի լաւ է թերեւս պետութիւն մը, եւ դեսպանատուներ ունենալ... վեհանձնօրէն պատասխանելու համար այսպիսի վեհանձնութեանց...:

ԱՐՄԵՆԱԿ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԴՐԱՄԻՆ ԱՐԺԵԶՐԿՈՒՄԸ ԵՒ ՆՈՐ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն (Օգոստ. 6) կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները.—

Թրքական դրամի արժէքին պաշտպանութեան առնչութեամբ 19, 20, 21, 22, 23 թիւ դեկրէտները հրատարակուեցան այսօրուան Պաշտօնաթերթին մէջ եւ զօրծադրութեան մտան: Համաձայն այս դեկրէտներուն, Թուրքիոյ սահմաններէն դուրս բնակողներու Թուրքիա գտնուող շարժուն եւ անշարժ ապրանքներու եկամուտները, անոնց արժէքները, այդպիսիներու դրամներն ու պահանջները պլոքէ եղած են:

Այս որոշումէն դերծ մնացած են օտար դրամագլուխի եւ քարիւղի օրէնքին տրամադրութեանց համաձայն Թուրքիա գտնուող ընկերութիւններու արժէքները: Առանձնապէս ճշդուած է նաեւ թէ պլոքէ եղած դրամները պէտք է գործածուին Թուրքիոյ մէջ: Պլոքէ դրամները պիտի գործածուին բուն տիրոջ կամ կողակցին եւ կամ մինչեւ չորրորդ աստիճանի ազգականներուն՝ իբրեւ կենսաթոշակ եւ անմիջական կարիք, մասնաւոր արտօնութեամբ: Բայց այս պայմաններուն տակ ալ, դարձեալ երկու հազար ոսկիէն աւելի պիտի չըլլայ ծախքը: Պլոքէ դրամները պիտի չգործածուին իբրեւ դրամագլուխ: Որքան ատեն որ մասնաւոր որոշում մը չի տրուիր Ելմտական Նախարարութեան կողմէ, Թուրքիոյ բոլոր դրամատուները արտօնուած են տըվիզ գնելու եւ վաճառելու:

Նոր սակին համաձայն, եօթը դասակարգի վրայով ճշդուած է տըվիզի քանակութիւնը՝ առեւտրական ճամբորդութեանց համար: Ա. աստիճանին՝ առեւտրականը 190 ոսկի օրական եւ 70 օրուան մէջ 13.300 թրք. ոսկի պիտի ստանայ: Միւս աստիճանները օրական 150, 140, 130 ոսկի տըվիզ պիտի կրնան առնել, իսկ ճամբորդութեան շրջանները պիտի ըլլան, 55, 45, 30, 25, 20 օր:

Անոնք որ օտար երկիրներ պիտի ճամբորդեն առողջական պատճառներով, պիտի կրնան 4500 ոսկիի տըվիզ միայն ըստանալ: Այս քանակութիւնը 6250 ոսկիի բարձրացած է Ամերիկայի համար:

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Մեր խմբագրատունը այցելեց ընկեր Օննիկ Զաքարեան (Աթէնքէն): «Աղատ Օր»ի արտօնատէրը քանի մը օր կը մնայ Փարիզ, Յունաստան վերադառնալէ առաջ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ ընդդիմադիրները՝ Իսմէթ Ինոնիւի բերնով անգամ մը եւս կը պահանջեն որ գումարուի Ազգ. Մեծ Ժողովը՝ քննելու համար երկրին ներքին եւ արտաքին քաղաքականութիւնը:

ՕՐՄԱՆԵԱՆ ԵՒ Տ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Ա.

Օրմանեան իջաւ Հայոց պատրիարքական աթոռէն՝ ծանր ամբաստանութիւններու տակ:

Մահափորձի մը սարսափէն ետքը (1903), այս անգամ, նշաւակ դարձաւ ամբոխային նախատինքներու եւ անարգանքներու (1908):

«Գուեհիկ» էին ցոյցերը, այն տրամաբանութեամբ միայն թէ փողոցը չէ որ կը դատէ եւ կը պատժէ ոեւէ ամբաստանեալ: Ափսո՜ս, դատաստանական մարմինն ալ տարիներո՜վ ձգձգեց, եւ ի վերջոյ 1913ին, հի՜նգ տարի ետքը, անպարտ արձակեց, որովհետեւ յետ-մահու դատավարութեան ձեւ առած էր պարագան: Հրատարակուած են բազմաթիւ ամբաստանագրեր: Բայց «հանրային դատաստանին» կամ «հանրային խղճին» առջեւ հանուած Օրմանեանին մասին Գրիգոր Զոհրապներու, Սրենցներու եւ այլոց թեր ու դէմ քննադատութիւններէն անկախ, գոյութիւն ունի սերունդներու դատաստանը:

Սերունդները իրաւունք ունին դատելու նոյնիսկ մեռելները:

Արդ, Օրմանեանը արդարացնելու համար պայման է ունենալ Օրմանեանի խառնուածք: Մէջտեղն է գործը, իր յիշատակները եւ ինքնապաշտպանութեան փորձերը:

Եթէ ինծի խօսէ՛ր Օրմանեանի անձին ու վաստակին քննադատութիւնը իբրեւ նիւթ, նախ պիտի ներկայացնէի խառնուածքը:

Հալած ոսկորներու կոյտ, կաթսայ մը ծնլաքին, չքանչաններու սիրահար (1), սուլթանական շնորհաւորութեանց ֆոլեքսիոնի մոլի, միշտ հետամուտ՝ պալաչիչ մը կորզելու Համիտէն եպիսկոպոսի մը համար, կամ աստիճանի բարձրացում՝ Թուրք կուսակալի մը համար (2), չմոռնալով պարծենալ թէ յաջողած է պալատէն ստանալ հարիւրաւոր ոսկիներ՝ հայ որբերու համար, հարիւրաւոր քաշ հաց՝ հիւանդանոցին համար, եւ այսպիսի բաներ: Այս այն մարդն է որ մէկ ականջի վրայ կը քնանար՝ վախնալով որ կը կորսնցնէ պալատ վազելու առիթ մը, ցաւակցութիւն յայտնելու համար ցոյցի մը առթիւ, մաղթանք ներկայացնելու համար պայթումի մը առթիւ, շնորհաւորելու համար գահակալութեան առթիւ:

Իսկական պատրիարք:

Ամէն լաւ գործի մէջ իր մասը, ամէն հանդիսութեան մէջ իր ներկայութիւնը՝ պարծենալու եւ երեւալու, փառք ու համբաւ շինելու անորակելի հիւանդութեամբ մը, — ահա նկարագիրը, որու նախաճաշիկը տուաւ ինք միայն, յետաճաշակը՝ Զօպանեան, փոքր չափանիշով:

Նոյնիսկ կը պարծի թէ ազդեցութիւն կը գործէր Սուլթան Համիտի վրայ: Բայց ըստ տեղին ու պարուակին՝ քարոզով ու գրիչով կը պատճառաբանէ թէ «նաւապետին պարտքը ոչ հողմը դադրեցնել է եւ ոչ ալիքները իջեցնել, այլ միայն նաւը ընկղմելէ ազատել»: Ըսել կ'ուզէ թէ չէր կրնար արգիլել Համիտին ծրագրածը, այլ միայն կ'աշխատէր նաւարկել Համիտի ստեղծած ալեկոծ ծովին վրայ: Հետաքրքրական է իր կարծիքը Սուլթան Համիտի մասին.—

«Համիտի վարչական կարողութիւնը անվիճելի էր. ուշիմ հետապնդութիւն, խորաթափանց տեսութիւն, անմոռաց յիշողութիւն, անխոնջ աշխատութիւն, դիպուածոց ուսումնասիրութիւն, պարագայից հետազօտութիւն իւր առաւելութիւններն են»:

Ըստ Օրմանեանի, «կայսերական գահին երեք ոտքերը ամուր եւ հաստատուն էին. վեհապետին անհատական կարողութիւնը, արտաքին քաղաքականութեան մէջ ճարտարութիւնը, նիւթական միջոցներու վարպետ կիրառութիւնը, իսկ ուր որ Համիտ կը թերանար, իւր հպատակներուն հանդէպ բռնած ոճն էր»:

Այս «ոճին» պատճառն ալ ի՞նչ էր, գիտէ՞ք: Որովհետեւ Համիտ գահ բարձրացած էր «երկու դիակներու վրայ կոխելով» (Ապտիւլ-Ազիզ եւ Մուրատ Ե.), տարապայման կասկածոտ դարձած էր, ուստի կը զսպէր ժողովուրդը, այլապէս «իւր բազմարեղուն միտքին արդիւնաւորութեամբ սիրելի եւ պաշտելի վեհապետ մը կրնար ըլլալ»:

Եւ այսպիսի հայկական ու պատրիարքակա՞ն գաղափարներ ու տեսութիւններ: Կը զարմանաք թէ ի՞նչ միտք է այս, որ, մէկ օրէն միւսը, նոյնիսկ նոյն օրուան մէջ, անհաւասար կարողութիւններ ցոյց կու տայ, — երբեմն հանճարային, երբեմն ալ բռնջարային:

Այսուր մտածումներ կը կայծկլտան դէն ու դէն, — «ժամանակ տալ ժամանակին», իտալական առած մը, որ կը թելադրէ սպասել, այն մտքով թէ ժամանակն է որ կը հասունցնէ ամէն բան՝ եթէ ժամանակ տրուի հասուննալու:

Խօսելով Կիլիկիոյ կաթողիկոսական աթոռին մասին, որ գահակալ չունէր ներկայ դարուն սկիզբը, կը գրէ թէ ոչ միայն «իր խորին համոզումն էր», այլ եւ «ազգային ըմբռնումն» այն էր թէ «ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԱԹՈՌԸ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԸ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՔՄԱՀԱՃՈՅՔԷՆ ԱԶԱՏ ՊԱՀԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ»:

Այս միտքերուն քով՝ տղայամտութիւններ: Կուսակցութեանց գործունէութեան մասին իր քննադատութիւններէն անկախ, որոնք վիճելի պիտի մնան միշտ՝ ով որ ալ ըլլայ բանաձեւողը, կղերական ըլլայ թէ յեղափոխական, ծիծաղելի են, սակայն, իր բացատրութիւնները կուսակցութեանց էութեան մասին:

Իր քննական ու քննադատական կարողութեանց մասին գաղափար մը կազմելու համար, կամ եթէ կ'ուզէք՝ իբրեւ զուարճալիք, կարդացէք ինչ որ կը պատմէ Ըըլտըզի նշանաւոր «ռմպային» մասին.— «Իմ հետազօտութիւններս ու տեղական զննութիւններս զիս հաստատուն համոզման հասուցած են, թէ ան ոչ միայն Հայոց նախաձեռնութեամբ Համիտի կեանքին դէմ պատրաստուած մահափորձ մը չէր, այլ պարզապէս Նէճիպ Մէլհամէի ձեռքով կազմակերպուած թատերախաղ մըն էր, որ Գելճիացի Ժորիսի միջնորդութեամբ կրցած էր հրապուրել եւրոպական անուններով ծպտեալ քանի մը արկածայոյզ Հայեր, այդ անդուն խաղը խաղալու, որ Համիտի անձին շուրջ համակրական ցոյցեր պիտի պատճառէր: Շատ արտայայտիչ նշաններ են գլխաւորապէս ռումբին պայթած տեղէն մինչեւ Համիտէ մզկիթին դուռը եղող 200 մեթրի մօտ հեռաւորութիւնը, եւ բարձրութեանց 20 մեթրէ աւելի տարբերութիւնը, կայսերական հետեւորդներէն ոչ ոքի վնասուիլը, ռումբը պարունակող կառքին շուրջը գտնուող կառապաններէն եւ ձիերէն քանիներուն միայն սպաննուիլը եւ վիրաւորուիլը, տեղ մը կանգ չառնող եւ սրարշաւ կառքով ճամբայ կտրող Համիտի՝ այն օր առաջին ու միակ անգամ ըլլալով մզկիթին դրան առջեւ խօսակցելու կենալը, եւ պայթիւնի վայրկեանին առանց սարսելու աստուածային պաշտպանութեան վստահութիւն յայտնելը, եւ ամբաստանուած ու դատապարտուած Ժորիսին Նէճիպ Մէլհամէի կողմէ «սիրելի բարեկամս» կոչմամբ գրկախառն ողջունուիլը. թո՛ղ ուրիշ պարագաներն ու պատահարները»:

Օրմանեան կարդացած չէ անշուշտ Նաղըմ փաշայի յուշերը, եւ այս տողերն ալ գրած չէ՝ ներկայացնելու համար Սուլթանին, անմեղ հռչակելու նպատակով Հայերը, — գրած է 1918 Փետրուար 10ին:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(1) Համրեցէք շքանշանները.— Սուլթանին կողմէ՝ Ա. աստիճանի մէճիտիէ, Ա. աստիճանի օսմանիէ, արծաթ իմթիազ, ոսկի իմթիազ, ականակուռ օսմանիէ, (ականակուռ մէճիտիէ՝ խոստացուած միայն), Պարսից շահին կողմէ՝ Ա. աստիճանի շիրուխուրշիտ:

(2) Կը պատմէ թէ նոյնիսկ միջնորդած է իտալացի բժիշկի մը եւ օրիորդի մը ամուսնութեան՝ ապահովելով աղջկան ծնողքին համաձայնութիւնը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԵՂԱԿԱԶՄ ԱՒԵՏԱՐԱՆ ՄԸ ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՄԷՋ

Անուանի հնագէտ աբբայ Ժիւլ Լըրուա, Փարիզի Գիտական Պրպտումի Ազգային Կեդրոնի կցորդը, երեք ամիս մնալէ ետք Պէյրութի Հնագիտութեան Ֆրանսական Կաճառին մէջ, մեկնեցաւ Փարիզ: Այս առթիւ, եռուտ վանականը «Լ'Օրիան»ի մէջ հրատարակած է ընդարձակ յօդուած մը Անթիլիասի Կաթողիկոսարանին մէջ գտնուող 13րդ դարու հայկական գեղակազմ Աւետարանի մը մասին:

Փոքր կոչուած արուեստներու մէջ, կազմը սիրողներու մօտ վայելած է վարկ մը, որ նուազելու մօտ չէ: Այսօր եւս, գրքի ո՞ր բարեկամը արդեօք, նոյնիսկ առանց հաւաքածոյ պահող ըլլալու, պիտի չուզէր իր գրադարանին մէջ ունենալ հիանալիօրէն կազմուած քանի մը նմոյշներ՝ որքան աչքերուն եւ շօշափելիքի հաճոյքին, նոյնքան նաեւ հնդինակներու տպագրուած մտածումը յարգելու ցանկութեան համար, յարգանք՝ որ ամէն բանէ վեր կը մնայ:

Այս տեսակ մը մեծարանքը, որ ամէն ոք, համաձայն իր միջոցներուն, կ'ընծայէ նախընտրած իրերուն, կուգայ այն շրջանէն, երբ ֆոտէֆը, որ այսօրուան մեր գիրքերուն ձեւն ունի, վերածուեցաւ հատորի, այսինքն՝ կաշիի, պապիրոսի կամ մագաղաթի, որուն միջնացաւ հնադարեան գրաւոր բանահիւսութիւնը մեզի փոխանցուեցաւ: Այնքան վարժուած ենք մեր ընթացիկ կեանքը շրջապատող իրերուն, զորս ամէն վայրկեան կը գործածենք առանց մտածելու, մանկութենէ ձեռք բերուած բնազդով: Ցաճախ դժուարութիւն կ'ունենանք երեւակայելու, թէ մարդիկ զանոնք միշտ իրենց տրամադրութեան տակ չեն ունեցած: Այս է պարագան գրքին այն իմաստով, որ մենք կ'ըմբռնենք այսօր: Պատմարանի մը աչքին՝ անոր հնարումը համեմատաբար նոր է: Ան մեր դարաշրջանի առաջին տարիներէն կուգայ եւ անոր «հատոր»ի վերածումը երբեք բացարձակ չէ եղած: Տակաւին այսօր՝ Հրեաները, որոնք գրքի ձեւով տպագրուած եւ գրաւոր աւետարաններ ունին, իրենց արարողութիւններու ընթացքին կը գործածեն պատատները:

ԳԻՐՔԸ՝ ԱՐԴԻՒՆՔ ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ՄՏԱՑՆՈՒԹԵԱՆ

Քրիստոնեաները, հնարիչները չըլլալով հանդերձ ֆոտէֆսին, պէտք է ընդունինք սակայն, թէ եղան առաջին ընդունողներն ու հանդիսացան անոր տարածման ամէնէն եռանդուն գործակալները: Եգիպտական ծագումով աստուածաշնչական շատ հին ձեռագիրներու նո-

---

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎՇՏԱԳԻՆ ՍՈՆԱԹ

Միայն երեկոյեան ... ղնած՝ բայց երջանիկ, նրաժշ... ւթեա... ու երազների տրբեցութեամբ լ...ւած, գնում էի քաղաքից դուրս, նստում «իմ քարի» ... այ, եւ ինքնամոռաց յափշտակութե...մբ, յանձնւում սիրոյ ... ոումներին:

Բայց այդ անստո...ր երջանկութիւնը, եթերային այդ հոգեվիճակը միայն մէկ շաբաթ տեւեց: Էֆրոյի առաջին նամակը ուշացաւ, եւ իմ երանաւէտ սպասումը սկսեց մռայլուել տարա...ոյսով: Ես աշխատում էի հանգստացնե...լ ինձ՝ պատահականութեան վերագրելով այդ ուշացումը, բայց օրերն անցնում էին, անտանելիօրէն երկար թուալով, եւ տարակոյսը կրծում էր սիրտս: Լուսեղէն կապոյտը վերածուեց դառն, անհամբեր զըրկանքի: Աշխատելու եռանդս նուազեց, ձեռքս ծանրացաւ, նոյնիսկ սոնատան սկսեց ձանձրոյթ պատճառել ինձ: Տարւում էի յիշողութիւններով, մտովի վերապրում էի մեր վերջին երեկոն, բայց թարմ յուշերի քաղցրութիւնն աւելի էր անհանգստացնում: ...

իրեն ամարանոցում. գուցէ մեր սէրը հօրից գաղտնի՞ պահելու մտահոգութեամբ. բա...յ ինչո՞ւ...

Նամակն այնքան ուշացաւ, որ ես սկըսեցի մռայլուել յուսահատութիւնից ու կասկածներից: Թարմ յուշերի մէջ իշխող դարձաւ Էֆրոյի դէմքի այն փակ արտայայտութիւնը, որ հիմա, հակառակ վերջին երեկոյի սիրոյ երդումներին, աւելի անհասկանալի էր դառնում: Եւ մի գիշեր, երբ անքուն մտածում էի, յանկարծ մի սուր, անծանօթ ցաւ զգալեց սիրտս: Սկսուեց խուլ, անսանձ տառապանքը...

Անտանելի առանձնութիւն էի զգում, թէեւ ակամայ խուսափում էի նաեւ մարդկանցից: Ինչ որ վրիժառու զայրոյթով յանձնւում էի տառապանքին: Խուսափում էի նաեւ իմ հարազատներից, մանաւանդ մօրիցս, որ նկատելով իմ մռայլութիւնը՝ արդէն սկսել էր մտահոգուել, լուռ հառաչում էր՝ յատկապէս իմ ներկայութեան: Մերժում էի նոյնիսկ հօրս համար նուագել Կոմիտասեան երգերը՝ մանկութիւնից մնացած մի սովորութիւն, որ մեծ բաւականութիւն էր պատճառում նրան եւ ինձ: Միայն Դիամանտեսի մօտ ես ինձ աւելի հանգիստ էի զգում. նրա ներկայութիւնը յիշեցնում էր անցեալի լուսաւոր ապրումները:

... ինձ.

տարուբերումների մէջ ինքս ինձ կորցրած, անդիմադրելի պահանջ էի զգում ի վերջոյ ամէն ինչ խոստովանել նրան, խորհուրդ հարցնել. տառապանքն աւելի է ընդունակ, քան երջանկութիւնը, մարդուն դուրս մղել իր եսի սահմաններից, մանաւանդ երբ մի մեծ երջանկութիւն կորցնելու տառապանքն է դա:

Եւ մի օր, յաղթահարելով տատանումներն ու յուզմունքը, բացուեցի նրան: Դիամանտեսը, մեծ ուշադրութեամբ լսեց ինձ: Սկզբում, տեսնելով իմ յուզմունքը, նա մեղմ ժպտաց եւ անմիջապէս զսպեց ժպիտը: Դա մի թեթեւ տհաճութիւն պատճառեց ինձ, բայց ես միաժամանակ, խոստովանելով, այնպիսի մի անակնկալ հաճոյք էի զգում, որ կանգ չառայ, այլ ընդհակառակն՝ աւելի բուռն շարունակեցի իմ երեւակայութիւնը: Ի վերջոյ Դիամանտեսն սկսեց ինձ հանգստացնել, նախ մի քանի ընթացիկ ճշմարտութիւններ ասաց սիրոյ մասին, որոնք նորից տհաճութիւն ու նոյնիսկ հիասթափութիւն պատճառեցին ինձ, բայց յետոյ նա, ըստ երեւոյթին նկատելով իմ դէմքի տարբացող արտայայտութիւնը, ինձ գըրկեց ուսից եւ ասաց ամենամտերիմ շեշտով.

— Դու գիտես, Զաւէն, թէ որքան հարազատ ես ինձ... Ես քեզ զգում եմ իմ ամ...ով էութեամբ: Դու ինձ համար ա... ... ...

իմ սրտի խորքում մտահոգուել եմ քեզանով: Անշուշտ հիմա կարեւորութիւն չէ որ փնտրում ես ինձանից. հարազատները ոչ թէ կարեկցում են իրար, այլ ապրում են միմեանց ցաւով եւ ուրախութեամբ: Ես հասկանում եմ քո սիրոյ ամբողջ խորութիւնը: Հասկանում եմ աւելին, քան դու խոստովանեցիր...

Այդ ասելով՝ Դիամանտեսը սեղմեց իմ ուսը եւ մի պահ լռեց: Ես ակամայ ժըպտացի հաճելի շփոթութեամբ:

— Նամակ չստանալդ, ճիշդ է, պիտի անհանգստացնէր քեզ, — շարունակեց նա: Հասկանում եմ նաեւ տառապանքդ. առաջին ուժեղ սէրն է այդպէս տառապեցնում քեզ... Բայց դու բնաւ մի կասկածիր, որ Էֆրօն կարող է քեզ չսիրել: Հարցը այդ չէ, սիրելի Զաւէն: Անկեղծ ասե՞մ, նոյնիսկ լաւ կը լինէր, եթէ այս սէրը չբունկուէր ձեր մէջ: Չէ, մի բողոքեր, լսիր ինձ... Քո սէրն ինձ մտահոգում է, այո: Ես ամբողջ հոգով ուզում եմ որ դու երջանիկ լինես: Բայց երջանկութիւնը... ի՞նչպէս ասեմ... Քեզ համար Էֆրօն դեռ մի գեղեցիկ երազ է, քո հոգու ստեղծած երազը, որ պէտք է մարմին ստանայ, դառնայ քո կեանքի շօշափելի մի մասը: Իսկ դու կախուած չէ միայն Էֆրոյի գոյութիւնից ու նոյնիսկ նրա սիրուց:

Կ. ՍՄ... ...ԵԱՆ

(Շար. 12)

բաւոյն գիւտերը ցոյց կուտան, որ Բ. դարէն սկսեալ, առանց պատառը լքելու, ինչպէս կը վկայեն այնքան մեծաթիւ պատկերաբանական յուշարձաններ, կը գործածէին գիրքը: Դ. դարէն սկսեալ պատառի վրայ գրքին յաղթանակը ապահովուած էր արդէն:

Քրիստոնեաները այս ընտրութիւնը կատարեցին, որովհետեւ կ'ուզէին մէկ գրքի մէջ ամփոփել Հին եւ Նոր Կտակարանի բոլոր գիրքերը, ըլլայ անձնական ընթերցումի եւ ուսումնասիրութեան, ըլլայ կրօնական ծէսերու կատարման համար: Հետեւաբար, ներելի է ըսել, որ գիրքը քրիստոնէական մտայնութեան արտադրութիւն մըն է: Ան կը պատկանի քաղաքակրթութեան, որ, բարոյական եւ կրօնական նոր արժէքներու ազդեցութեան տակ, ստեղծուեցաւ մեր ժամանակաշրջանի առաջին դարերուն:

Թէեւ գործնական պահանջներու համար լքուեցաւ պատառը եւ գրքին տրուեցաւ արտակարգ աապարէզ, սակայն գիրքը իր գեղարուեստական այլազան արտայայտութիւնները կը պարտի կրօնական զգացումներուն, զորս ներկայացուցած է դարերու ընթացքին:

Արեւելեան ծէսերու հմուտները — ծէսեր, որոնք պահած են հնութեան բոյր մը շատ աւելի նկատելի՝ քան լատին ծէսը — գիտեն, թէ հանդիսաւոր պատարագի պահուն ինչպիսի՛ պատիւներով կը կատարուի Աւետարանի ընթերցումը, որմէ առաջ եկեղեցիին մէջ երկար թափօր կը կազմուի եւ Աւետարանը առարկայ կ'ըլլայ հաւատացեալներու յարգանքին: Այս պատիւները արմատ կ'առնեն այն համոզումէն, որ գրաւոր կամ տպագրուած աստուածային խօսքը Բանին մարմնացումն է: Ասոր համար ալ, գրակալը կը դրուի խորանին վրայ, եւ այս իրողութիւնը բաւական է ցոյց տալու անոր գերակայ վեհութիւնը, քանի որ խորանը պէտք է ընդունի միայն պատարագի տարրերը:

Հետեւաբար ոչ մէկ բան շատ գեղեցիկ եւ շատ թանկագին է ընդունելու համար այս բառերուն մէջ խտացուած խօսքը: Այսպէս ստեղծուեցաւ գրքին քրիստոնէական արուեստը, օգտագործելով հեթանոսական դարերու անսուրբ գործերուն մէջ կիրարկուած միջոցները, ոսկեգրութիւն, գունազարդում, նկարչութիւն, ոսկեզօծ տառերով ծածկուած էջերու ծիրանի գունաւորում: Այս ձեւով ծնունդ առին այն անհամար ձեռագիրները, որոնք վկայութիւն կուտան մեզի Միջին դարու գեղարուեստական ձգտումներու մասին: Հանրային եւ անհատական մատենադարաններու մէջ պահուած հազարաւոր թանկագին ձեռագիրներու շարքին, հազիւ կարելի է քանի մը տասնեակ հաշուել հին դարերէն մնացած քանի մը անսուրբ գիրքեր: Մնացեալները կը պատկանին կրօնական գրականութեան:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՆԴՐԱԴԱՐՁՈՒՄ

Կը խորհիմ թէ, որոշ տարիքէ մը ետք, մարդ աւելի իր անցեալով կ'ապրի քան ներկայով: Անցեալի չիջած արեւը, անթեղուած կայծերու պէս կարծես աւելի կը ջերմացնէ մեզ, քան ամենաբոցավառ կրակը: Միամտութիւն չէ՞ արդեօք ապագայի ծրագիրներ մշակել, երբ այնքա՛ն մօտ է «Ամենայն Սրբոց»ը: Անցեալը անշունչ, անկենդան իրականութիւն մը չէ երբեք. ո՛չ ալ պատկեր մը, խմբանկար մը՝ որուն կերպարանքները տժգունած, սրբուած են մարած բոցերու մոխիրին տակ: Անիկա այնքան կ'ապրի, որքան մենք կեանքին բաբախումները կը զգանք մեր արիւնին մէջ:

Անոր ձայնը կը դրդէ մեզ մշտարթուն մնալու եւ ապօթաձայն ողջունելու առաւօտեան լոյսը: Անոր հրապոյրը, մինչեւ իսկ տրտմաթախիծ ու ցաւագին, թափանցող եւ խորունկ է կախարդանքի մը չափ:

Անոր գիծը՝ երբեմն կանխահասօրէն գիտակից պատանեկութենէ մը մեկնելով մեզ կը հասցնէ մինչեւ երիտասարդութեան հրեղէն սահմանը՝ ուր մեր կեանքին ամենագեղեցիկ օրերը ապրեցանք: Կը բաւէ յիշել ինչ որ առենօք մեր էութեան անհաշիւ ընծայումն եղաւ տենչանքի եւ սիրոյ աստուածներուն, օրհնելու համար երջանկութեան մինչեւ իսկ մեղմօրէն պլպլուն շողիկը: Կը բաւէ ծաղիկ մը այն շքեղ ու փառահեղ պսակէն՝ զոր մենք օր մը հիւսեցինք հրաշէկ մատներով՝ զարդարելու համար մերկութիւնը սիրոյ, որպէսզի չկորսնցնէինք երբեք հաւատքը յաւիտենական զարունի մը հանդէպ:

Օղակ առ օղակ չղթան մեզ բերաւ մինչեւ հոս՝ ուր դեռ կանգուն կը մնանք, վիրաւոր զինուորի մը պէս որ իր բոլոր ուժերուն ապաւինած՝ անկումը կը հեռացնէ իրականութեան մռայլ սահմաններէն:

Ո՞վ կրնայ խզել այդ կապը: Մինչեւ իսկ երբ մեր հոգիին բովանդակ ժխտումովը փորձենք ներկայով ապրիլ միայն եւ ապագային սեւեռուած մնալ՝ անոր տարտամ տեսիլքին մէջ փնտռելով երջանկութեան ժպիտ մը, կարելի չէ բնաւ խեղդել անցեալին կանչը՝ որ մեզ խռովայոյզ ափսոսանքի մը մատնելով իսկ՝ կը զօտեպնդէ տակաւին սիրած ու վայելած, լացած ու տառապած ըլլալու մարդկային հպարտութեամբ:

Գաղտնի հրապոյրը տարբեր բանի մէջ չի կայանար արդէն: Պատմութիւն մը՝ որուն վախճանը առաջին իսկ էջէն յայտնի է ընթերցողին: Պատմութիւն մը՝ որուն բոլոր դրուագները իրենց ընդհանուր գիծերուն մէջ կը պարզուին մեր աչքերուն առջեւ.— մանկութիւն, չափահասութիւն, ալեւոյթ ու դերեզման. — մինչեւ իր վերջին երգը՝ որ անթափանցելի ներդաշնակութեան մը կշռոյթը կը հօսեցնէ մեր էութեան մէջ:

ԱՐՍԷՆ ԵՐԿԱԹ

ՓՐԻՒՍԷԼԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

23 ՄԻԼԻՈՆ ԱՅՑԵԼՈՒ՝ 100 ՕՐՈՒԱՆ ՄԷՋ

Հարիւր օրուան ընթացքին 23 միլիոն հոգի այցելեց Պրիւքսէլի ցուցահանդէսը: Երեսունըհինգ միլիոն այցելու կը նախատեսուէր՝ ցուցահանդէսին ամբողջ տեւողութեան համար, բայց, ապահովաբար այս թիւը պիտի աւելնայ:

Հարիւր օրերու ընթացքին, այս այցելուները կտրեցին 114 միլիոն քիլոմեթր, այսինքն՝ երեք հարիւր անգամ այստեղէն լուսին:

54.000 զբօսաշրջիկներ ճաշեցին 110 մեթր բարձրութեան մը վրայ (աթոմիում). 300.000 խորանարդ մեթր ջուր գործածուեցաւ, լուալու համար անոնց պնակները, գդալները, պատառաքաղներն ու դանակները: Հարիւր օրուան մէջ ցուցահանդէսին սպառած ելեկտրականութեամբ չարաթ մը կարելի է լուսաւորել Փարիզի նման հսկայ քաղաք մը:

Վերելակ – աթոռները (թելեսիէժ) փոխադրեցին մօտ մէկ միլիոն հոգի, իսկ փոքր կառախումբերը՝ վեց միլիոն: Անոնց կտրած ճամբուն գումարը եթէ բարդենք իրարու վրայ՝ կ'ունենանք... աշխարհի շրջապիծը:

Ձեկոյցներու, թռուցիկներու եւ պաշտօնական պրակներու համար սպառեցաւ 20 թօն թուղթ: Արտասանուած ճառերը եթէ իրարու կապուէին՝ պիտի տեւէին... հինգ օր: 125 համագումարներ եղան, 125 հազար ժողովականներով:

Աւելի քան չորս հազար լրագրողներ, աշխարհի բոլոր թերթերուն մէջ քիլոմեթրերով տողեր գրեցին ցուցահանդէսին մասին: Ընդունելութիւններու համար 1.200 օրիորդներ կան, որոնք համբերութեամբ կը պատասխանեն այցելուներու հազարումէկ հարցումներուն:

— Պատուէն թագաւորը կրնա՞մ տեսնել:

— Ինչո՞ւ այս գործը կ'ընէք:

— Ի՞նչ կ'ընէք այս գիշեր:

Վեց միլիոն հոգի այցելեց ամերիկեան տաղաւարը, ուր մանրէքենները չորս հազար անգամ սանդուխներէն ելան ու իջան, ցուցադրելով չորս հազար տարբեր նորոյթներ՝ հագուստ, գլխարկ, մայօ, թայեէօր, եւայլն: Խորհրդային տաղաւարը նոյնպէս ունեցաւ վեց միլիոն այցելուներ, որոնք սքանչացան Լայքա շնիկը անհուն տարած խցիկին վրայ եւ գնեցին 630.000 մանրատիպ Սպուտնիկներ:

Ամերիկեան տաղաւարին գիտական բաժնին մէջ 180.000 հոգի հարցուփորձեց երկաթէ մարդ մը (ռոպօ) որ 2.000 տարուան պատմութիւնը գիտէ եւ մեքենարար կը պատասխանէ եղած հարցումներուն: Կայ նաեւ էլեկթրոնիկ լարուս մը, որ պատասխանեց 75.000 հոգիի հարցումին՝ «բացարձակ գիրոյթի մասին». 100.000 այցելուներ ըրին զանազան այլ հարցումներ, ինչպէս՝ միջնադարուն ի՞նչ գոյն ունէր կիներու մազը, Մորիս Մեթերլինկի բուն անունը ի՞նչ է, եւայլն. (Մեթերլինկի անունն էր՝ Փոլիտոր):

6.600 առարկաներ կորսուեցան: Միայն կէսը գտնուեցաւ: Ամերիկացիները ընդհանրապէս կը կորսնցնեն իրենց լուսանկարչական գործիքները, Գերմանացիներն ու Հոլանտացիները՝ իրենց դրամապանակները, Անգլիացիները՝ իրենց ճամբրդական տոմսերն ու չէքերը, Ֆրանսացիները կը կորսնցնեն իրենց զաւակները...: Գտնուած 600 փոքրիկներուն կէսը Ֆրանսացիներ էին:

Ֆրանսացի առաջնորդ մը (կիտ) կորսնցուց իր քառասուն այցելուները, որոնք տարած էր կազմակերպուած պտոյտով մը. այս տեսակէտէն չափանիշ կատրած է Ամերիկուհի մը, որ երեք օրուան ընթացքին յաջորդաբար կորսնցուց իր դրամապանակը, չէքերու տետրակը, ոսկիէ ապարանջանը եւ, վերջապէս, իր... կօշիկները:

20.000 հոգի հիւանդացաւ. դարմանումը կատարեց Կարմիր Խաչը, 700 հոգի հիւանդանոց տանելով:

Ամերիկեան եւ խորհրդային տաղաւարներէն դատ ամէնէն շատ այցելու ընդունող տաղաւարներն են՝ Ֆրանսականը, քանատականը, չեխականը եւ անգլիականը (իւրաքանչիւրը՝ երկու միլիոն այցելու ունեցած է):

Թ.Ա.Թ.

Իմ գերեզմանին դուք չըմօտենաք,
Հարկաւոր չէ ինձ ոչ ծաղիկ, ոչ սուգ,
Ցանկարծ կըզարթնի ջերմ լալու փափաք,
Սիրտըս չի գիտի ոչ մի արտասուք:

Իմ գերեզմանը թող լինի ետւում,
Ուր մահացել են շշուկ, երգ ու ձայն
Թող շուրջս փռուի անանց լռութի՜ն,
Թող ինձ չըյիշեն, թող ինձ մոռանան:

Իմ գերեզմանին դուք չըմօտենաք.
Թողէք, որ հանգչի իմ սիրտը յոգնած,
Թողէք, որ լինեմ ետռաւոր, մենակ —
Չըզգամ, որ կայ սէ՛ր, եւ ցընո՛րք, եւ
լա՛ց...

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Շապին Գարահիսար ու իր Հերոսամարտը. գրեց Արամ Հայկազ. տպարան Մշակ, Պէյրութ:

Հայ Ծերանոց, Ապրիլ–Յունիս 1958, Հալէպ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (226)

ԿԱՅԾԵՐ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԺԴ.

ԹԷՈՍ ԱՂԲՕՐ ՍՐՃԱՏՈՒՆԸ

Թէոս ախպէրը երկար չմնաց մեզ մօտ, շտապեց սրճատունը իր միւս յաճախորդներին եւս գոհացնելու համար: Այդ միջոցին սենեակի մէջ բացուեցաւ մի դուռ եւ այնտեղից վազեց մի երեխայ, որ, մեզ տեսնելով, մի քանի քայլ հեռաւորութեան վրայ կանգնեց եւ, մի քանի վայրկեան զարմացած կերպով նայելով մեզ վրայ, կրկին նոյն դռնով դուրս փախաւ, ճչալով.

— Ես հիմա լաւ եմ, պարոն բժշկապետ, էլ դեղ չեմ խմի:

Ես հասկացայ. [illegible] տան մէջ ստալ [illegible]

— Դու ճանաչուեցար, — ասեցի նրան, — փոքրիկը ճանաչեց քեզ:

— Վնաս չունի, նա խելացի երեխայ է, նա ինձ չի մատնի, — պատասխանեց նա իր շուրջը նայելով: Երեւի, մէկին սպասում էր:

Ես Ասլանին միայնակ թողեցի եւ մըտայ սրճատունը, որ կից էր Թէոս ախպօր բնակարանին: Տան ետեւի կողմում բնակւում էր նրա ընտանիքը, իսկ առջեւի կողմում, որի դուռը բացւում էր փողոցի վրայ, զետեղուած էր սրճատունը: Դա մի ընդարձակ դահլիճ էր, լուսաւորուած եւղային ճրագներով: Եւրոպական կարասիք չկային այնտեղ: Դահլիճի բոլոր չորս կողմը, պատերի տակին, յատակից փոքր ինչ բարձր, շինուած էին փայտեայ երկար բազմոցներ, որոնց վրայ ծալապատիկ նստած էին յաճախորդները: Նըրանց մէջ կարելի էր գտնել ամէն տեսակ մարդիկ, սկսեալ քաղաքի դատարկամոլ սրիկաներից, մինչեւ վաճառականներ, արհեստաւորներ, կառավարութեան պաշտօնեաներ, եւ ոչինչ պաշտօն ու պարապմունք չունեցող թափառականներ: Բոլորը նարգիլէ էին ծխում, ղահուէ էին խմում, կամ զբաղուած էին մի որեւիցէ խաղով, որպիսին էր՝ նարդի եւայլն: Թամբաքուի թանձր ծուխի միջից հազիւ կարելի էր [illegible]

մում միայնակ նստեցի եւ հեռուից նայում էի, թէ ո՛րպէս այդ մարդիկը ճնշուած, խորտակուած օրական հոգսերի ծանրութեան ներքոյ, այժմ ծուխի եւ դառն ղահուէի թմրութեան մէջ, անձնատուր էին եղած մի տեսակ արբեցուցիչ ինքնամոռացութեան:

Թէոս ախպօր սրճատունը քաղաքի առաջնակարգ սրճարաններից մէկն էր: Նրա պահողը, երկար տարիներ Կ. Պոլսում մնալով, մտցրել էր իր սրճատան մէջ մի քանի մայրաքաղաքեան կարգեր, բայց այնուամենայնիւ, նրա սրճատունը պահպանել էր իր գաւառական բնաւորութիւնը: Այստեղ ամէն ինչ պաւ. բաստւում էր, ամէն ինչ կատարւում էր այցելուի աչքի առջեւ: Նրա աչքի առջեւ եփւում էին ղահուէն, եւ չիբուխի նման երկար սրճամանի պոչից բռնած, բերում էին, եւ հէնց պահանջողի մօտ լցնում էին փոքրիկ ֆինջանի մէջ եւ մատուցանում էին նրան: Այդ երկար, պոչաւոր սրճամանները զանազան մեծութիւն ունէին: Նրանցից ամենափոքրիկը մի մատնոցի չափ հազիւ կը լինէր, իսկ նրա համեմատ՝ ֆինջանը իր մեծութեամբ շատ չէր տարբերւում սրճամանից, այնպէս որ, մի անգամից եփածը՝ նա կարող էր ամբողջութեամբ իր մէջ առնել եւ մի մարդու պահանջին բաւականութիւն տալ: Բայց այդ պահանջները կրկնւում էին ամէն րոպէում մի քա՜նի անգամ: [illegible] չում էր պահանջողը: — «Շաքարո՞վ, [illegible] անշաքար» — հարցնում էր պատրաստողը, եւ երբ հիւրի կամքը իմանում էր, իսկոյն մի քանի կաթիլ ջուր էր ածում մատնոցի՝ այսինքն սրճամանի մէջ, բռնում էր մանղալի վրայ, յետոյ աղկած ղահուէն ածում էր նրա մէջ, սեւ հեղուկը արդէն պատրաստ էր, մատուցանում էր պահանջողին, իսկ հաշիւը պահելու համար՝ ածուխով մի սեւ գիծ էր քաշում պատի վրայ: Այդ գծերից՝ ամէն մէկի անունով՝ կարելի էր համարել հարիւրներով, այն եւս մի քանի ժամուայ մէջ: Նարգիլէն ծխում էին եւ անդադար ձայն էին տալիս. «ղահուէ մը»...

Թէոս ախպօր սրճատունը բաւականութիւն էր տալիս իր յաճախորդների եւ այլ պահանջներին: Ահա այնտեղ, մի կողմում, շատախօս սափրիչը գերծել, վերջացրել է մի թուրք էֆէնդիի գլուխը եւ երեսը, այժմ, նրա առջեւը չոքած, սկըսել է իր փոքրիկ մաղաշով ականջի մազերը դուրս տալ, եւ այդ ձանձրալի աշխատութիւնը հեշտացնելու համար, պատմում է նրան օրուայ զանազան նորութիւններ, պատմում է նրան զանազան սիրային արկածներ «չօջուխներից» կեանքից:

ՈՒԼԹԻ

(Շար.)

ուէյի Նուրի Սայիտի ճակատագրին՝ եթէ ամերիկեան ուժերը 24 ժամ ու չ հասնէին Պէյրութ: Ըմբոստները՝ որ ուժ առացած էին Սուրիայէն, Իրաքի պետական հարուածէն անմիջապէս ետք յարձակումի պիտի անցնէին Պէյրութի մէջ: Կարելի չէ ըսել թէ այդպիսի վճռական յարձակումի մը արդիւնքը ինչ պիտի ըլլար: Անկասկած՝ սարսափելի ջարդ մը, որուն զոհ պիտի երթային միաժամանակ կառավարականներն ու ընդդիմադիրները: Ահա՛ թէ ինչու Ամերիկացիները պէտք է մնան Լիբանանի մէջ՝ ապահովելու համար երկրին խաղաղութիւնը, ազգային միութիւնը եւ կայունութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱԿ-ի ընդհանուր ժողովը բացուեցաւ ուրբաթ իրիկուն. նախնական աշխատանքներէն ետք՝ ժողովը յետաձգուեցաւ չորեքշաբթի օրուան: Հաւանական է, որ ամերիկեան պատուիրակութիւնը ղեկավարէ Տըլըս: Նախագահ Այզընհաուըր զոհ է, որ Ապահովութեան Խորհուրդը յաջողեցաւ արտակարգ ընդհանուր ժողով մը գումարել:

ԶՕՐ. ՏԸ ԿՕԼ աւելի քան երկու ժամ անցուց Սահմանադրական Խորհրդակցական Կոմիտէի անդամներուն հետ՝ լսելէ ետք Փոլ Րէնոյի եւ Քոսթ-Ֆլորէի տեղեկագիրները: Զօրավարին համաձայն՝ խորհրդակցութիւնը եղած է սիրալիր եւ հարցումներն ու պատասխանները կատարուած՝ անաչառութեամբ: Վարչապետը ճշդեց կարգ մը հարցեր.— Հանրապետութեան Նախագահ՝ ան վե՛ր պէտք է ըլլայ իշխանութեան համար մղուած կռիւներէն:

ԱԼԺԷՐԻ «Սալիւ Փիւպլիք» շաբաթաթերթը Օգոստ. իննի իր թիւով հրատարակած է խմբագրական մը, ուր կ՚ըսուի. — Ալժերիա, Սահարա եւ բանակը «այո» պիտի ըսեն հանրաքուէին:

ՄՈՆԿՈԼԻՈՅ խորհրդային դեսպան եւ Խ. Միութեան նախկին Արտաքին նախարար Մոլոթով գացած է Մոսկուա, ուր տեսնուած է արեւմտեան լրագրողներու կողմէ. բայց ներկայ չէ եղած Մոնկոլիոյ դեսպանատան մէջ տրուած հացկերոյթին:

ՖՐԱՆՔՕ-ԻՏԱԼԱԿԱՆ խօսակցութիւնները վերջացան եւ Վարչապետ Ֆանֆանի մեկնեցաւ Փարիզէն. ողջերթի համար Օրլի գացած էին Արտաքին նախարար Քուվ տը Միւրվիլ եւ Կի Մոլէ: Ֆրանսական թէ իտալական բոլոր շրջանակները գոհ են այս այցելութեան արդիւնքէն:

ՊԱՂՏԱՏԻ կառավարութիւնը Իրաքցիներուն արգիլեց խանդավառութեան ցոյցերը շարունակել. «ամէն մարդ՝ իր գործին. համակրանքի արտայայտութիւնները բաւական եղան»-ըսուած է կառավարութիւնը:

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ կառավարութիւնը ազդարարութիւն մը ըրաւ Զուիցերիոյ՝ յայտնելով թէ զուիցերիական բանակին հիւլէական սպառազինումը կը սպառնայ նոյնիսկ իր չէզոքութեան: Հիւլէական զէնքերով զուիցերիական բանակ մը՝ Եւրոպայի միւս երկիրներու ապահովութեան դէմ սպառնալիք մըն է... կ՚աւելցնէ Մոսկուա:

ՌԱՊԸՐԹ ՄԸՐՖԻ Ատիս-Ապեպայէն մեկնեցաւ Աթէնք՝ ուր պիտի մասնակցի անգլեւհելլէն բանակցութեանց:

ՀԱՆՐԻ ՏԸ ՄՈՆՖՐԷՅՍ ծանօթ գրագէտը, որ իր տղուն եւ երկու այլ անձերու ընկերակցութեամբ փոքր նաւով մը մեկնած էր Ռէյւնիոն կղզիէն՝ Մորիս կղզին երթալու համար, քանի մը օրէ ի վեր կորսուած է. «Թոտալի» փոքրիկ նաւը չէ հասած Մորիս կղզին. փնտռտուքները կը շարունակուին. շատերու կարծիքը այն է՝ թէ նաւը ընկղմած է:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ «Փրաւտա»ն կը գրէ Ամմանի մէջ անգլեւյորդանանեան նոր դաշնագիր մը կնքուած է, որուն գլխաւոր կէտը՝ «բազմաթիւ տարիներու համար բրիտանական ուժերը պիտի մնան Յորդանանի մէջ»:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ մամուլը դարձեալ յարձակումի անցած է եկեղեցիին դէմ. լեհ եկեղեցականները կը մեղադրուին որ իրենց դիրքը փոխած են ժողովրդական իշխանութեան դէմ՝ կարտինալ Վիզինսքիի Վատիկան կատարած այցելութենէն ետք (1957ի ամառը):

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ դեմոկրատ պարագլուխ Սթիվնսըն Մոսկուայէն գնաց Վարշաւա. Միացեալ Նահանգներու Նախագահութեան դեմոկրատ թեկնածուն չորս օր պիտի մնայ Լեհաստան, Փրակա անցնելէ առաջ:

ԱԶԳ. ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ պատերազմական նախարարութեան բանբերը յայտարարեց թէ համայնավար Չինացիները 1200 Միկ օդանաւեր համախմբած են Ֆորմոզայի դիմաց: Օդանաւերը հազիւ 300 քիլոմեթր անդին կը գտնուին եւ 20 վայրկեանէն կրնան ռմբակոծել Ազգայնական Չինաստանը: Այս ուղղութեամբ ամերիկեան դեսպանը յայտարարեց թէ կացութիւնը լուրջ է:

ՀՌՈՄԻ թերթերը կը գրեն թէ Նախագահ Նասըր Սեպտեմբերի վերջերը պիտի այցելէ Իտալիա:

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Նախագահ Վորոշիլով այսօր կը հասնի Պրիւսէլ:

ԻՍՐԱՅԵԼԻ Արտաքին նախարար Տիկին Կոլտա Մէյր գնաց Հռոմ, ուր պիտի տեսակցի Վարչապետ Ֆանֆանիի հետ: Միւս կողմէ Անգլիոյ Արտաքին նախարարութիւնը Տիկին Մէյրը հրաւիրեց Լոնտոն՝ «խօսակցելու համար»:

ԷՍԹԵՐԷԼԻ անտառին մէջ, Քանի տարիմուտքը, ծանր հրդեհ մը պատահեցաւ. շրջակայ բոլոր քաղաքներու հրշէջներն ու կամաւորները ջանք չխնայեցին աղէտին առաջքն առնելու համար: Սաստիկ հովը կը դժուարացնէր հրշէջներու գործը՝ բոցերը տարածելով անտառին մօտերը գտնուող արձակուրդի երկու կայաններ պարպուեցան, որեւէ անակնկալի առաջքը առնելու համար:

Գ. Միսաք Սարգիսեան, այրի Տիկին Եղիսաբէթ Փանոսեան, Տէր եւ Տիկ. Հակոբ Գատուեան եւ զաւակնին՝ փոքրիկն Սաթէնիկ, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գափամաճեան եւ զաւակնին՝ Տօնիկ, Տ. Գույումճեան (Պէյրութ), Օ. Գույումճեան (Ցունաստան), Կէօքեան (Պոլիս), Թէրզեան, Զաքարեան, Փանոսեան, Նիկողոսեան, Մանասեան, Մանիսեան, Յակոբեան, Ս. եւ Վ. Սարգիսեան եղբարք (Պոլիս), Ն. Մարաշլեան (Պոլիս) եւ Միքայէլեան ընտանիքները ցաւոք սրտի կը ծանուցանեն դառն կորուստը իրենց կնոջ, աղջկան, մայրիկին, մեծ մայրիկին, քրոջը եւ ազգականին՝

ԼՈՒՍԻՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաւիլի եկեղեցին՝ Ռիւ տը Թռուա Շանբիէ, այս երեքշաբթի ժամը 1,30ին եւ մարմինը կ՚ամփոփուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Օթոպիւս թիւ 171 Փոն տըՍնիւրէն, իջնել Փիւի սան վէն: Երկաթուղի Սէն Լազարէն, Մոնփառնասէն:

ԽՄԲ.— Մեր ցաւակցութիւնները ընկ. Միսաք Սարգիսեանի (Մէն-Սէ):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Հ. Յ. Դ. Արցութեան խումբը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Շաւիլի եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան, արժ. Տէր Եսայի քահանային, դպրաց դասին եւ Գ. Նշան Սերգոյեանին, ինչպէս նաեւ Գ. Գազտասարեանի եւ Օհանեանի Խանասորի հերոսամարտի տարեդարձին առթիւ իրենց բերած սիրայօժար մասնակցութեան համար:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սեբ. Նահանգային Մուրատ Ռւսումնասիրաց Միութիւնը, իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Գ. Արամ Գետիկեանի՝ իր եղբօր Հայկ Գետիկեանի դառնալէտ մահուան առթիւ:

ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Համախարբերդցիական Միութեան Ֆրանսայի շրջանի 18րդ պատգ. ժողովը պիտի գումարուի 16 եւ 17 Օգոստոս, Մարսէյլի արուարձաններէն Սէնթ Անթուանի մէջ: Պատգամաւորներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Առաջին նիստը կը բացուի շաբաթ առաւօտ ժամը 9ին: Մուտքը ազատ է բոլոր հայրենակիցներուն:

Ժողովավայրն է Պառ տիւ Վիատիւք (Մարտիկեան), Վալոն տէ Թիւվ, Սէնթ Անթուան: Հոն երթալու համար Փլաս տ՚էքսէն առնել 26 թիւ (գծուած) թրոլէն եւ իջնել վերջաւորութեան:

ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 17
ԲՈԼՈՐԴ ԴԷՊԻ PALADRU (Isère)

Հ.Յ.Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԲԱՆԱԿԱՎԱՅՐԸ

Բանակումի վարչութեան կազմակերպած

ԲԱՑԱՌԻԿ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի Բոլոր Մասնաճիւղերուն

ԵՐԳ, ՊԱՐ, ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
ԽԱՂԵՐ ԵՒ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՊՈՒՖԷ

Կեդրոնական Ֆրանսայի զանազան շրջաններէն օթօքարներ պիտի մեկնին:

Անհատ այցելուներու համար հաղորդակցութեան միջոցներ՝ Քառ Ռիֆու՝ Լիոնէն եւ Կրընոպլէն առնել եւ իջնել Փալատրի (Լա Փիլ):

ՆՈՐԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Լիոնի Գեղ. Երաժշտանոցի Սոլֆէժի Բարձր. դասարանէն՝ տարեկան քննութիւններու մէջ քառասուն թեկնածուներուն մէջ առաջին մրցանակ շահած են՝ Սոնիա եւ Տընիզ Տէր-Գէորգեան քոյրերը: Յառաջիկայ տարի պիտի հետեւին Առմոնիի ճիւղին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՄԱՏԱՂ

Նիս.— Նիսի եւ շրջանի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակց. Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ կիրակի 17 Օգոստ. Ս. Աստուածածնի վերափոխման տօնին առթիւ Տէր Առոմ քհնյ. պիտի պատարագէ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի ի յիշատակ ազգային բարերարներ՝ հանգուցեալ Զամէրբէնի, որ կառուցանել տուած է Նիսի Ս. Աստուածածին մատուռը 1928ին,

Գալուստ եւ Նուարդ Կիւլպէնկեաններու որոնք կառուցանել տուին մատրան կից երիցատան շէնքը: Նոյնպէս ամէն անոնց որոնք բարերար հանգիտացած են եկեղեցւոյն:

Եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան առթիւ, ինչպէս ամէն տարի, նոյն օրը տեղի պիտի ունենայ մատաղ եւ խաղողօրհնութիւն:

Կը հրաւիրուին հանգուցեալ բարերարներուն յիշատակը յարգողները եւ բոլոր հաւատացեալները:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Սեբաստիոյ Մուրատ Ռւսումնասիրացին.— Սէն Ժերոմի «Հայաստան» ենթակոմիտէն 1000 Ֆր., Գ. Տերունեան 2000, Գ. Երէցեան, Գ. Քէշիշեան, Գ. Կիւլեան, Գ. Մարտիրոսեան, Ամն՝ 1000ական ֆրանք, Օր. Ժանէթ 500, Թ. Գառնիկ իր «Երուսաղէմ» գրքին վերջին մնացածներու վաճառումէն՝ 1200 ֆրանք:

Դաշտահանդէսէն անկախաբար, Մուրատ Ռւսումնասիրացի Մարսէյլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացաւ 200 Ֆր. Գ. Բիւզանդ Քէօսէեանէ՝ իր թոռան Հայկազի մկրտութեան առթիւ, Գ. Գրիգոր Նաթարեանէ 1000՝ իր զաւկին ամուսնութեան առթիւ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Համախարբերդցիական Միութեան Սէնթ Անթուանի Մասնաճիւղին, հովանաւորութեամբ Միութեան Կեդր. Վարչութեան:

Այս կիրակի ամբողջ օրը, «Նանարեան» օդասուն ագարակը:

Հանդիսավայր երթալու համար Փլաս տ՚էքսէն առնել 26 թիւը եւ իջնել նախկին Օքթրուա Լա Պասթիա:

Ղեկավարութեամբ դերասան Թրադօշի, մասնակցութեամբ երգչուհի Տիկ. Մալվինէ Թիւրապեանի եւ այլ ուժերու, պիտի բեմադրուի ծանօթ օփերէթ ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ: Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Ռատիօ Ալֆազ իր տեսքերով եւ ձայնասփիւռով հանդէսին փայլը պիտի աւելցնէ: Ճոխ պիւֆէ եւ շիշ քէպապ մատչելի գիներով: Յաւելեալ աթոռներ եւ սեղաններ ապահովուած են բոլորին համար: Մուտքը ազատ է:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ ենթակոմիտէները, ուր իւրաքանչիւր ընկերոջ ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Թարօւչ, Ընկեր. Կարօ, 10 Օգոստոս, Կիրակի կէսօրէ վերջ:

Վարանդեան, Ընկ. Յ. Օ.ի բնակարանը 11 Օգոստոս, երկուշաբթի իրիկուն:

Այս բոլոր ժողովներուն ներկայ կ՚ըլլան Շրջ. ժողովի պատգամաւոր ընկերները:

ՀԱՅԱԾԷՍ ՊԱՏԱՐԱԳ

ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՄԷՋ

Վսեմ. Կարտինալ Աղաճանեան քանի մը օրուան համար պիտի այցելէ Պրիւսէլ, մասնակցելու համար Վատիկանի «Ս. Օբերուն»: Օգոստ. 14ին, ժամը 20,30ին խօսք պիտի առնէ ցուցահանդէսին մեծ լսարանին մէջ (օտիթօրիոմ) Շին եպիսկոպոսի եւ վարչապետ Ատընաուրի կողքին, հանդիսաւոր երեկոյթի մը ընթացքին:

Հանդիսաւոր պատարագ մը հայկական ծէսով պիտի մատուցուի Յովհ. Վրդ. Նալպանտեանի կողմէ, կիրակի Օգոստ. 17ին, ժամը 18,30ին, Վատիկանի տաղաւարին «Քրիստոս Փառաւորեալ» եկեղեցիին մէջ: Վսեմ. Կարտինալը ներկայ կ՚ըլլայ այս պատարագին, որ դրուած է նախկին նախարար Փօլ Հէյմանսի բարձր հովանաւորութեան ներքեւ:

Պատարագէն ետք տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր երեկոյթ մը, կազմակերպուած Հայկ. Ազգ. Վարչութեան կողմէ ի պատիւ Կարտինալ Աղաճանեանին՝ ժամը 20ին, եկեղեցիին դիմացի սրահը:

ՊԵԼԺԻՈՅ ՀԱՅ. ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Պատարագին երգելու համար Պրիւսէլ հրաւիրուած է Օր. Իրիս Պիւլպիւլեան:

ՃՇԴՈՒՄ ՄԸ

Գ. Ա. Բամպուքճեան կը ճշդէ թէ Տիկին Սիսլեանի նկարագրած յաջողակ աշակերտներու մրցանակաբաշխութեան հանդէսին մէջ իբրեւ մրցանակ տրուած գիրքերուն նուիրատուն ինք չէ. անոնք գնուած են էքս լէ Պէն խանցեալ տարուան դաշտահանդէսին հասոյթով:

«ԱՍՏՈՒԱԾԱՄԱՅՐ»Ը ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Տէսինի Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը փութայ ծանուցանել հասարակութեան թէ, ուրբաթ 15 Օգոստ. առաւօտ ժամը 8,30ին, Սուրբ Աստուածածնայ տօնին առթիւ Ս. պատարագ պիտի մատուցուի տեղւոյն Ս. Աստուածածնայ եկեղեցւոյ մէջ. Տեղի պիտի ունենայ նաեւ աւանդական խաղողօրհնէք եւ մատաղի բաշխում:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԷՔՍ ԼԷ ՊԷՆԻ ՄԷՋ

Էքս լէ Պէնի դաշտահանդէսը պիտի կատարուի Օգոստ. 17ին կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ իրիկուան եօթուկէս: Երթեւեկի համար օթօքարներ ապահովուած են՝ իւրաքանչիւր կէս ժամը անգամ, Թերմալի բաղնիքին դիմացի փարկին քով. իջնել Բէլէֆլէրիքի մեկնակէտը, ուր կը գտնուի դաշտը: Գեղեցիկ մարգագետնին վրայ պաղ ջուր, ըմպելիներ, հաճելի ժամանց, գեղարուեստական բաժին եւ ճոխ վիճակահանութիւն: Ժամը 10ին կը սկսի Ս. պատարագ մատուցմամբ Օշին Վրդ. Նիկոլեանի:

Կը խնդրուի շրջականներու Հայութենէն քաջալերել այս գովելի հաւաքոյթը, որուն հասոյթով պիտի հրատարակուի Փարիզի Կրթ. Մարմնոյ ծրագրած մեթոտիք գրքոյկը, ցրուելու համար ձրիօրէն:

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ Կ՚ՈՒԶՈՒԻՆ

Երկու վկայեալ հիւանդապահուհիներ կ՚ուղուին հայկական զոյգ ծերանոցներուն համար (Անտիյի եւ Մոնմորանսի): Ներկայանալ ամէն օր Աղքատախնամի գրասենեակը՝ 32 բիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ (9):

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 .Téléph. : PRO. 86 - 60

R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3500 ֆր. վեցամս. 1900

Արտասահման՝ տարեկան 4000 ֆրանք: Հատը 15 ֆր.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
12
ՕԳՈՍՏՈՍ

MARDI
12 AOUT
1958

34ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8266 34EME ANNEE

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 14ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4067

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿՌՈՒԱԽՆՁՈՐԸ

Արտաքին մրցակցութիւնն է, որ տարիներէ ի վեր խառնշտակ վիճակի մէջ կը պահէ Միջին Արեւելքի երկիրները:

Սուրիոյ եւ Լիբանանի վրայէն հոգատարութեան վերնալը վերջ տուած էր — որոշ չափով — անգլիական մեքենայութեանց՝ ընդդէմ Ֆրանսայի:

Նորազատ երկիրները լծուեցան ներքին շինարարական աշխատանքներու:

Սուրիոյ ներքին յաջորդական յեղափոխութեանց մէջ անկարելի էր չնշմարել օտարի մատը:

Սակայն Միջին Արեւելքի վերջին տասը տարուան պատմութեան մէջ ամէնէն կարեւոր դէպքն էր անգլիական հոգատարութեան բարձումը Պաղեստինի վրայէն՝ 1948 Մայիս 15ին:

Իսկապէս պատմական դարձակէտ մը:

Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը 1947 Դեկտեմբերին որոշած էր Պաղեստինի բաժանումը՝ Հրեաներու եւ Արաբներու միջեւ, Անգլիոյ քաշուելէն վերջ «Բաժանում» կը նշանակէր Իսրայէլի անկախ պետութեան ստեղծում:

Խորհրդային Միութեան պատուիրակը «բաժանում»ին ի նպաստ քուէարկած ըլլալով՝ արաբական բոլոր երկիրներուն մէջ ցոյցեր տեղի ունեցան այդ օրերուն:

Երբ 1948 Մայիս 15ին անգլիական վերջին զինուորը նաւ կը նստէր Եաֆայի առջեւ եւ բրիտանական հրամանատարը հրաժեշտ կուտար Աւետեաց երկրին, Թնդանօթները սկսան որոտալ, ոչ միայն աւետելու համար նոր պետութեան մը ստեղծումը, այլ պաշտպանելու անոր սահմանները՝ ըստ ՄԱԿի յատակագծին:

1948—49ի դժբախտ պատերազմը նոր մրցակցութեանց դուռ բացաւ:

1950ին Միացեալ Նահանգները, Անգլիա եւ Ֆրանսա համաձայնագրով մը հաւաքական կերպով երաշխաւոր դարձան Միջին Արեւելքի գոյավիճակի պահպանման:

Հոգատարութեան ջնջումով ընդարձակուած էին Անդրյորդանանի սահմանները դէպի «յայսկոյս Յորդանան»ի: Հաշէմի «էմիր Ապտուլլահ դարձած էր «Թագաւոր»: Երկիրն ալ՝ Յորդանան:

Միւս կողմէ եգիպտական բանակը էլ-Արիշէն դէպի արեւելք յառաջանալով գրաւած էր Կազայի նաւահանգիստն ու շրջակայ հողամասը:

Իսկ ամէնէն աւելի օգտուողն էր եղած Իսրայէլ, որ իր սահմանները տարածած էր ՄԱԿի ընդունած յատակագիծէն շատ անդին:

Դեռ աւելին: Շուրջ մէկ միլիոն Արաբներ տուն-տեղ լքելով, իբրեւ գաղթական ապաստանած էին դրացի արաբական հողամասերը, — Կազա, Յորդանան, Լիբանան եւ Սուրիա:

Երբ Զինադադար կնքուեցաւ, Իսրայէլ պահեց իր գրաւած հողամասերը:

Երեք Մեծերը կ'երաշխաւորէին «գոյավիճակ»ը, այսինքն Իսրայէլի նոր սահմանները: Իսկ մէկ միլիոն արաբ գաղթականները կ'առնուէին ՄԱԿի խնամատարութեան տակ:

Խորհրդային Միութիւնը դուրս էր ձգուած երեք Մեծերու համաձայնութենէն:

Այդ օրէն սկսեալ Կրեմլին շարժման մէջ դրաւ իր դիւանագիտական ու լրտեսական ամբողջ մեքենան՝ սիրաշահելու համար արաբական աշխարհը՝ սին խոստումներով:

«Ազատ աշխարհ»ն ալ ութ տարիէ ի վեր ամէն ճիգ ի գործ կը դնէ՝ Թումբ կանգնելու համար բոլշեւիկեան թափանցումին դէմ:

Ի՞նչ արդիւնքի պիտի յանգին արեւելք-արեւմուտք անվերջ փոխասացութիւնները: Մանաւանդ ո՞ւր պիտի յանգի մրցակցութիւնը՝ կռուախնձորին շուրջ:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄՏԱՀՈԳԻՉ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

●

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐԸ ԿԸ ՀԵՌԱՆԱՆ ԵՐԿՐԷՆ

ՄԱԿի ընդհանուր ժողովէն քանի մը օր առաջ՝ մթնոլորտը յանկարծ լարուած բնոյթ մը ստացաւ Յորդանանի մէջ: Հիւսէյն Թագաւոր Հիւսիսային շրջանը հաստատուած զօրաբաժին մը կանչեց Ամման: Յորդանանցի զինուորները, հրասայլերով դիրք բռնեցին արքայական պալատին շրջակայքը, Թագաւորին դէմ ըլլալիք հաւանական որեւէ դաւադրութեան մը առաջքն առնելու համար: Միւս կողմէ Միացեալ Նահանգներու դեսպանը Յորդանանի իր քաղաքացիներուն խորհուրդ տուաւ որ հեռանան երկրէն: Անգլիոյ դեսպանը իր գործակիցներէն խնդրեց՝ որ առայժմ Ամման չկանչեն արձակուրդի գացած իրենց կիներն ու զաւակները:

Իր քաղաքացիները Յորդանանէն հեռացնելու ամերիկեան որոշումը, որ արուած է երկար խորհրդածութենէ ետք, գէշ տպաւորութիւն գործեց Ամմանի մէջ, թէեւ անգլիական երեք զօրաբաժիններ պատրաստ են զինեալ միջամտութիւն մը ընելու՝ եթէ Եւրոպացիներու կեանքը վտանգուի:

Հիւսէյն Թագաւոր այցելութիւն մը տուաւ Իսրայէլեւյորդանանեան զինադադարի գծին վրայ գտնուող բոլոր բանակներուն: Վերջին այցելութիւնը տուաւ Քերքայի բանակին, որ Յորդանանի հինգ կարեւորագոյն եւ հաւատարիմ զօրաբաժիններէն մէկն է: Զինուորները մեծ պատիւներ ըրին Հիւսէյնի. աւանդական պարերով ու երգերով դիմաւորեցին զայն «Քու մարդիկդ ենք, ո՛վ Հիւսէյն»: Թագաւորը կոչ մը ըրաւ բոլոր զինուորներուն՝ որպէսզի ըլլան օրինաւոր եւ հաւատարիմ: Յորդանանեան բանակը իր մէջ կը գտնէ «մարգարէին յաջորդը եւ ժառանգորդը՝ արաբական յեղափոխութեան առաջին ղեկավար Շերիֆ Հիւսէյնի»:

Կիրակի գիշեր ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով Հիւսէյն Թագաւոր ծանր յարձակումներ ըրաւ Նախագահ Նասըրի վրայ՝ «արաբական աշխարհի համայնավար առաջին գործակալ» կոչելով զայն: «Համայնավարութիւնը, աւելցուց ան, զէնքը դարձուց իր դատին սպասարկուն եւ աշխարհը լեցուց բաժանումներով ու դաւադրութիւններով»:

Ասիկա ամէնէն ծանր յարձակումն է, որ Հիւսէյն կը գործէ Նասըրի դէմ:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ԻՐԱՔԻ ՄԷՋ

Պաղտատի կառավարութեան մէկ դեկոյցը կը հաղորդէ թէ 108 հոգի, զինուոր եւ քաղաքացի, որոնց կարգին՝ չորս նախկին վարչապետներ, մօտ ատենէն պիտի ներկայանան «զինուորական բարձրագոյն ատեանի» մը առջեւ: Այս մեծ դատավարութեան թուականը չէ ճշդուած տակաւին: Տանօթ չէ նաեւ թէ ի՛նչ է մեղադրեալներուն յանցանքը:

Չորս նախկին վարչապետներն են՝ Սուվէյտի, Մուքթար Պապան, Միրճանի եւ Ֆատէլ էլ Ճամալի: Այս վերջինը՝ Արտաքին նախարար էր վերջին կառավարութեան մէջ եւ Իրաքի ներկայացուցիչը՝ ՄԱԿի մօտ: Մեղադրեալներուն մէջ կան նաեւ 18 նախկին նախարարներ: Իսկ դատարան ներկայանալիք 30 զինուորականներուն մէջ կը գտնուի զօրավար Արէֆ, Իրաք-Յորդանան միացեալ Թագաւորութեան զինեալ ուժերու ընդհանուր հրամանատարը:

Կիրակի առաւօտ ժողովրդական ցոյց մը եղաւ Պաղտատի մէջ: Կառավարական պալատին առջեւ խմբուած ամբոխը խանդավառ աղաղակներով ողջունեց Խորհրդային նոր դեսպանը՝ Այցեւ, որ գացած էր ներկայացնելու իր հաւատարմագրերը: Ցուցարարները Խ. Միութեան ի նպաստ կանչեր կ'արձակէին:

× Լիբանանի աջակողմեան ժողովրդական Կուսակցութեան (Ղոմմ) երեք ղեկավարներուն դիակները գտնուեցան Եանթայի մէջ (Լիբանան-Սուրիա սահմանը):

ՀԱՄԸՐՇՈԼՏԻ ԾՐԱԳԻՐԸ ՄԱԿ-Ի ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻՆ

«ԽՐՈՒՇՉԵՒ ՆԻՒ ԵՈՐՔ ՊԻՏԻ ՉԵՐԹԱՅ» ՅԱՅՏԱՐԱՐԵՑ ԿՐՈՄԻՔՕ

Չորեքշաբթի օր ՄԱԿի ընդհանուր ժողովին մէջ վիճաբանութիւնները պիտի սկսին Միջին Արեւելքի հարցին շուրջ: Միացեալ Նահանգներու, Անգլիոյ եւ Խ. Միութեան Արտաքին նախարարները պիտի մասնակցին ժողովին: Ուրբաթ օրուան 35 վայրկեանի բացման նիստին, ընդհանուր քարտուղար Համըրշոլտ ծրագիր մը ներկայացուց, որ հետեւեալն է.

1) Երկողմանի յայտարարութիւն մը՝ արաբական երկիրներու ներքին գործերուն միջամուխ չըլլալու համար:

2) ՄԱԿի հովանաւորութեան ներքեւ ձեռք առնել վճռական միջոցներ՝ Լիբանանի անկախութիւնն ու ամբողջութիւնը պահպանելու համար եւ օգնել Յորդանանի՝ որ մասնակցի շրջանին խաղաղ բարգաւաճման եւ շինարար գործունէութեան:

3) Տնտեսական համագործակցութեան սխեմ մը, մանաւորապէս՝ քարիւղ արտադրող եւ նաւթուղիներուն տեղ արւող երկիրներու միջեւ եւ շրջանի ջրային աղբիւրներու օգտագործման համար:

Համըրշոլտ շեշտը դրաւ նաեւ արաբ տարագիրներու հարցին վրայ, որուն լուծումը երբ գտնուի՝ համեմատաբար կը սկսի բարելաւուիլ նաեւ Միջին Արեւելքի տնտեսական կացութիւնը:

ՄԱԿի ընդհանուր քարտուղարին յայտնած գաղափարները շահագրգռութիւն ստեղծած են կարգ մը շրջանակներու մէջ, մանաւանդ՝ Ուաշինկթըն: Քաղաք Լոճ յայտարարեց թէ այդ ծրագիրը «շինարար» է:

Միակ առարկութիւնը՝ որ կ'ըլլայ Համըրշոլտի ծրագրին դէմ, այն է՝ թէ ան սահմանափակուած է Միջին Արեւելքի արաբական երկիրներու մէջ եւ չի հետաքրքրուիր Իսրայէլի խնդրով:

Ամէն պարագայի մէջ՝ այս ծրագրին ճակատագիրը կախում ունի Ընդհանուր ժողովի վիճաբանութիւններէն. Անտրէյ Կրոմիքոյի կարծիքը մեծ դեր կրնայ խաղալ:

Ուշագրաւ է նաեւ, որ Սովետ (Խ. Միութիւն) իր ճառին մէջ խօսեցաւ միայն միջազգային տագնապը մեղմացնելու եւ անգլօ-ամերիկեան ուժերը Լիբանանէն ու Յորդանանէն հեռացնելու ուղղութեամբ եւ համայնավար Չինաստանի հարց չարծարծեց, ինչ որ համաձայնութեան որոշ յոյսեր կը ներշնչէ:

Գալով մեծերու մասնակցութեան՝ տակաւին յստակ լուր մը չկայ: Միացեալ Նահանգներէն եկած լուրերուն համաձայն՝ շատ հաւանական է որ Նախագահ Այզընհաուըր ներկայացնէ ամերիկեան ծրագիրը՝ ընդհանուր ժողովին, ուր Արտաքին նախարար Տըլլըս «պիտի մնայ այնքան՝ որքան հարկ ըլլայ»:

Խ. Միութեան Արտաքին նախարար Կրոմիքօ կիրակի օր հասաւ Նիւ Եորք, 28 հոգիէ բաղկացած մասնագէտներու խումբի մը հետ: Անտրէյ Կրոմիքօ յայտարարեց թէ Մոսկուայի կառավարութեան պահանջն է՝ անգլօ-ամերիկեան ուժերուն պարպումը Լիբանանէն եւ Յորդանանէն, աւելցնելով թէ առայժմ Խրուշչեւ Նիւ Եորք երթալու նպատակ չունի:

× Համայնավար Չինաստանի կառավարութիւնը պաշտօնական դեկոյց մը հրապարակեց, որ ձայնասփռուեցաւ Փեքինէն: Համայնավար Չինաստանը ՄԱԿի արտակարգ ժողովին անդրադառնալով՝ կը կանգնի Խ. Միութեան կողքին եւ կը դատապարտէ Միացեալ Նահանգներն ու Անգլիան՝ որ «յարձակում գործած են Միջին Արեւելքի ժողովուրդներուն վրայ»: Փեքին անհրաժեշտ կը նկատէ անգլօ-ամերիկեան ուժերու հեռացումը՝ Լիբանանէն եւ Յորդանանէն:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ, Անգլիոյ Վարչապետ Մաքմիլըն կիրակի գիշեր սկսաւ իր խորհրդակցութիւններուն՝ Կիպրոսի հարցին շուրջ: Վարչապետը յոյս ունի որ Յոյներու եւ Թուրքերու միջեւ համաձայնութիւն մը պիտի կարենայ գոյացնել:

(Լուրերու շար.ը կարդալ Դ. էջ)

Մեր Մերին

ՄԵՐ ՏՕՆԵՐԸ

— Տարին մէկ անգամ թող մենք ալ քով քովի գանք, ոչ միայն որեւէ յիշատակի տօն պանծացնելու, այլեւ ապրելու Հայու վայել օր մը, իր շունչով եւ ոգիով: Լսելու հայ խօսքը, հայ երգը, մեր պանծալի բանաստեղծութիւնները: Եւ պարելու ոչ թէ վայրի պարեր՝ Ափրիկէի խորերէն բերուած, այլ մեր հայրենի լեռներէն՝ Տարօնէն, Վասպուրականէն ու Կարինէն. Շիրակի ու Արարատեան դաշտերէն իջած նազելանեմ, խմբական ոգեւորութեամբ, համաչափ ու այնքան գեղեցիկ:

Տարեկան բացօթեայ այս հանդիսութիւնները — այս կամ այն առիթով — տեսակ մը ոգեկոչումներ են մեր [illegible] յին աւանդական տօն[illegible] բու յիշատակ[illegible]քրամանութիւններն այնքան հին, որ [illegible]քէլքէններ, Քիւրտիւր, ներէ կուզան [illegible], Հրեա — տօներուն խառնուած, ինչպէս Վարդավառը կամ «Տերնտասը»:

Որքան ալ ծիծաղելի թուին նորերուն՝ մեր այս «հնոտի» սովորութիւնները եւ ամէն առթիւ նախընտրեն անոնցմէ «չա, չա, չա» մը, նազելի «թամզարայէն»: Կամ նոյնիսկ «չզիջանին» գալ մասնակցիլ հիներու խանդավառութեան, երթան լսելու այս կամ այն երգիչին ջղազար երգերը, պէտք չէ յուսահատիլ եւ թողուլ որ ամէն բան ջուրը քշէ տանի:

Տարիներու անողոք հոլովումը գաղթականութեան մէջ աղէտ մըն է մեր գոյութեան պահպանման համար: Կորսուած գաղութներ ունինք Լեհաստանի, Ռումանիոյ կամ Հունգարիոյ խորերը, որոնք հազիւ թէ կը յիշեն իրենց ծագումը. բայց շատ անգամ երգի փշրանք մը, շարականի եղանակ մը կամ պարի շարժուձեւ մը կը մատնէ իրենց անցեալ պատմութիւնը եւ նիւթ կը հայթայթէ ուսումնասիրութեան՝ օտար գիտուններու:

Մենք ալ, եթէ օրին մէկը, եռուռեր ապագային, վտանգենք մեր ազգային գոյութիւնը, սերունդէ սերունդ մեր փոխադրած երգերն ու պարերը դիւրաւ չեն կորսուիր:

Հեղեղը շատ բան կրնայ քշել-տանիլ, բայց հին աւանդական տօնի մը յիշատակը, աւազի նման կը մնայ մեր հոգիներուն խորը:

ՆՈՃԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ԿՌՈՒՆԿՆԵՐ

Ձմեռուան կէսին արտասովոր է տեսնել կռունկներ։ Բայց ներկայ դարուս գիտական յառաջդիմութեան կողքին՝ տարօրինակ բան չկայ։ Այո՛, իսկական կռունկներ են մեզի համար, որ կը բանան մեր աշխարհի գաղտնիքները, կը հաղորդեն մեզի խապրիկներ՝ այնտեղ եռացող կեանքին եւ նորանոր յառաջդիմութեանց մասին։

Փրոֆ. Գագիկ Դաւթեան, Երեւանի Պետական Համալսարանի տեսչապետ (Ռեկտոր), առաջինն եղաւ այդ կռունկներէն, որ Յունուար 30ին անակնկալօրէն այցելեց Ս. Ղազար։ Արեւշող իրիկուն մըն էր. վերջալոյսի կարմիր շողերը սակայն բաւական եղան յիշատակի լուսանկար մըն ալ առնելու, վանքի քարափին։

Գատկառելի անձնաւորութիւն մըն էր. գեղուն ու խօսուն բնաւորութեամբ՝ առաջին իսկ վայրկեանէն ցոյց տուաւ մեծ հետաքրքրութիւն ու գնահատանք Մխիթարեան յարկին հանդէպ, եւ սիրով գոհացում տուաւ մեր անսպառ հարցումներուն՝ Հայաստանի մէջ ներկայիս աճող եւ յառաջող մշակութային ձեռնարկներու մասին։

Քան իմը օր առաջ Փրոֆ. Գ. Դաւթեան Ֆիրէնցէի մէջ բանախօսած էր հայ-իտալ յարաբերութիւններու մասին. Հրաւիրուած էր Իտալեւռուս մշակութային Մի-[illegible]թեան կողմէ, իբրեւ գլուխ՝ ռուսական [illegible]թեան։ Փոքրիկ շեղում մը [illegible]ալ, անպատճառ [illegible] հայկական [illegible] [illegible]ութեամբ այցելեց մատենադարանն ու տպարանը. լուսանկարեց Աղթարքի 1512ի տպագրութեան մէկ քանի էջերը. մասնաւոր ուշադրութեամբ զննեց եւ յուզումով դարձուց մագաղաթեայ հին ձեռագիրներ, տեսնելով թէ ինչքան գուրգուրանքով կը պահուին Մխիթարեան յարկին տակ, որ չունենալով հանդերձ պետական կազմակերպութեան մը հսկայական միջոցները, ջանք չէ խնայած ի պահպանութիւն հայ դարաւոր արժէքներուն։

· Փրոֆ. Գ. Դաւթեան իր հետ նուէր բերած էր կարգ մը հրատարակութիւններ, որոնց մէջ նաեւ Հ. Ղեւոնդ Ալիշանի Նըւագներէն կատարուած ծաղկաքաղ մը հանդերձ կենսագրական տուեալներով եւ ծանօթագրութիւններով. բերած էր նաեւ Հայաստանի գեղեցիկ տեսարաններու հրապուրիչ քարտեր, Պետական պատկերասրահի նկարներու վերարտադրութիւններու հաւաքածոն. ու նաեւ... հայկական արեւահամ քոնեաքէն շիշ մը։

Յուզուած էր վերջին պահուն, երբ փոքրիկ հիւրասիրութեամբ մը ուղեցինք պատուել մեր շատ սիրելի հիւրը։ Փոխադարձ սիրագեղ մաղթանքներ կատարեցինք, մշակութային նորանոր յառաջդիմութիւններու, եւ աւելի եւս սերտ կապեր հաստատելու՝ գիտական ու գրական ասպարէզներու մէջ։

Նոյն իրիկունը, աւելի ուշ պահու, Փրոֆ. Գագիկ Դաւթեան այցելեց նաեւ Մուրատ-Ռափայէլեան Վարժարանը, հոն ալ գտնելով նոյն սրտաբաց եւ տաք ընդունելութիւնը։

Փրոֆ. Գագիկ Դաւթեան բազմանդամ ընտանիքի մը տասներորդ զաւակն է. իր մայրը յաճախ ըսած է իր փոքրիկ Գագիկի մասին. «Հայերս չորս Գագիկ թագաւոր ունեցած ենք. ասիկա հինգերորդը պիտի ըլլայ»։ Այս Գագիկը ծնած ժողովրդավար շրջանի մէջ, ինքն ալ տեսակ մը թագաւոր է. Պետական Համալսարանի Տեսչապետն է։

Կը մաղթենք իրեն եւ իր Համալսարանին մշտատեւ վերելք։ Համալսարանը իր 11 մասնաճիւղերով եւ 5.000 աշակերտութեամբ ծաղկի յաւէտ ու ճոխանայ օրէ օր. եւ ինք եւս, իր տարբալուծական մասնաճիւղին մէջ պսակուի բիւր յաջողութիւններով։

×

Հազիւ երկու շաբաթ էր անցած եւ ահա երկրորդ կռունկ մը Հայաստանէն։ Այս անգամ ունինք երիտասարդ Փրոֆ. Սարգիս (Սերկէյ) Մ. Մերգելեան, հազիւ երեսնամեայ, որ ներկայիս աշխարհի ամէնաքաջ Թուաբանագէտներէն մէկը նկատուած է։ Վերջերս հրաւիրուած է Իտալիա, համբաւաւոր Թուաբանագէտ Փր. Սեւերիի կողմէ, կարգ մը դասախօսութիւններ տալու Հռոմի պետական համալսարանին մէջ, մասնագէտ Թեկնածուներու համար. Նիւթ ունեցած է «Մօտաւորութիւններու տեսութիւնները՝ կոմպլեքս տիրոյթում», հեղինակին բառերով։

Ախալքալաքցի է. աւարտած է Երեւանի պետական Համալսարանը, 1948ին. քանի մը տարի մասնագիտութիւն ըրած է Մոսկուա. իր ուսուցիչներն են ակադեմիկոս Արտաշէս Շահինեան եւ Կելտիշ, որոնց անունները մեծ երախտագիտութեամբ յիշեց։ 1956ին ընտրուած է Երեւանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի իսկական անդամ։ Ունի մօտաւորապէս 25 աշխատութիւններ, որոնցմէ մէկ քանին անգլերէնի ալ թարգմանուած են 1951–1953 տարիներուն Միացեալ Նահանգներու մէջ։ Գլխաւորներէն է « Իւնիֆորմ աֆրոքսիմասիոն աֆ փոնքսիոն աֆ էյ քոմփլեքս վարիապլը », որուն համար շահած է նաեւ Ստալինեան մրցանակ 1952ին։

Ներկայիս ինք թղթակից անդամ է նաեւ Ռուսական Գիտութիւններու Ակադեմիային, եւ դասախօս Մոսկուայի Համալսարանին մէջ։

Երեւանի մէջ ինք տնօրէնն է մաթեմաթիքական մեքենաներու Հաստատութեան (Ինստիտուտ)։ Նոր հաստատութիւն մըն է ասիկա, որ օգտագործելով գիտութեան վերջին տուեալները, ելեկտրոնային մեքենաներ կը պատրաստէ, որոնք թուաբանական բարդ հաշիւներ, քանի մը հազար գործողութիւն կը կատարեն, քանի մը վայրկեանի մէջ. գործողութիւններ, որոնց համար ամիսներ պէտք էին այլապէս. 1958ի վերջը պիտի աւարտի շինութիւնը ամբողջ Խ. Միութեան ամէնէն կատարեալ եւ ամէնէն մեծ գործիքներէն մէկուն։

Հայաստանի համար նորութիւն մըն է այս Հաստատութիւնը, եւ Փրոֆ. Ս. Մերգելեան չէշտեց թէ հայ երիտասարդ գիտնականները մեծ խանդավառութեամբ նուիրուած են այս խոստումնալից գործին. ամէն դիւրութիւն ունին համալսարանի ուսանողները, իրենց հնարած գիւտերը անմիջապէս փորձի ենթարկելու, նոյն Հաստատութեան փորձառական մասնաճիւղին մէջ. առով շատ արագ կը յառաջդիմէ գիտութիւնը եւ կրնանք ըսել՝ թէ օրէ օր նորութիւններ երեւան կ՚ելլեն, ոչ միայն թուղթի վրայ, իրենց թուաբանական տարազներով, այլ արդէն իսկ մեքենայի կը վերածուին։

Փրոֆ. Մերգելեան աւելի բախտաւոր եղաւ քան իր նախորդը, քանի որ աւելի տրամադրելի ժամանակ ունէր եւ քանի մը օր մնաց Վենետիկ. միասին անցուցինք հիանալի ժամեր. այդ օրերուն կը զուգադիպէր նաեւ Վարդանանց տօնախմբութիւնը։ Փրոֆ. Մերգելեան մանրամասնօրէն պտտեցաւ վանքի զանազան մասերը. շատ փոքրիկ գտաւ մեր տպարանը, համեմատութեամբ Պետհրատի հսկայական տպարանին. սակայն եւ այնպէս հիացաւ որ այդտեղէն լոյս տեսած են գրական ու մշակութային հրաշակերտներ, որոնք ստեղծած են մեր Վերածնունդը. «Հայաստանի մեր ներկայ բանասէրները մեծ հիացում ու գնահատանք ունին այս Հաստատութեան հանդէպ, ըսաւ ան, որ մեծ դեր ունեցած է եւ ունի հայ իրականութեան մէջ. հարկ է որ հետզհետէ աւելի սերտանան մեր մշակութային փոխ-յարաբերութիւնները, երկուստեք լայնօրէն օգտուելու համար իրարմէ, ի նպաստ հայ գրին ու գրականութեան»։

Փրոֆ. Մերգելեան ուզեց տեսնել մինչեւ անգամ պարտէզը. լուսանկարուեցաւ Պայրընեան ձիթենիներու ներքեւ. այցելեց գերեզմանատունը, ուր կը հանգչին Մխիթարեան մեծ բայց խոնարհ վաստակաւորները՝ անշուք ու պարզ շիրիմներու մէջ։

Անշուշտ չենք վիրաւորեր իր համեստութիւնը՝ եթէ քանի մը տող եւս աւելցնենք իր մասին, աւելի եւս ծանօթացնելու համար մեր հասարակութեան։

Առիթն ունեցանք միասին այցելելու նաեւ Վենետիկի մէջ գտնուող հայկական յիշատակները. Հայերու փողոցը, ուր կը գտնուի նաեւ Հայոց Ս. Խաչ եկեղեցին։ Ս. Մարկոսի տաճարին մուտքի պորփիւրէ սիւներուն վրայ կարդացինք հայատառ արձանագրութիւնները, Յովհաննէս, Գրիգոր, Եղիազար, հանդերձ ատընթեր թուականներով. բոլորն ալ 1500ի կամ 1600ի շրջանէն. յարգելի փրոֆեսէօրը շատ զարմանալի գտաւ այս երեւոյթը. հուսկ այցելեցինք նաեւ Կոռնարոյ թագուհիին գերեզմանը, Սան Սալվատոր եկեղեցիին մէջ, եւ մութին մէջ ճրագի լոյսով կարդացինք «Թագուհի Հայաստանի» բացատրութիւնը՝ հսկայ տապանաքարին վրայ։

Փրոֆ. Մերգելեան՝ Մուրատ-Ռափայէլեանի մէջ ալ հետաքրքրուեցաւ մեր աշակերտներով, նոյնիսկ անոնց ուսումնական մակարդակով, զոր բաւական բարձր գտաւ, մանաւանդ թուաբանական մարզին մէջ. բարձրագոյն դասարաններուն տուաւ քանի մը դասախօսութիւններ։ Նոյնիսկ Ֆիզիքականով կայտառ եւ առոյգ գտաւ մեր հայորդիները։

Հակառակ իր երիտասարդ տարիքին, իսկապէս մեծ գիտնական է Փրոֆ. Ս. Մերգելեան. մանաւանդ ունի իսկական գիտնականի մեծ յատկութիւնը. ծայր աստիճան համեստ է եւ գիտէ գնահատել իսկական արժէքները, նաեւ թուաբանական մարզէն դուրս. այնպէս որ իր համակրելի բնաւորութեան տակ ծածկած է այն մեծ հռչակը որ իր ետեւէն ստուերի նման կը քալէ։ Ու քալած է Երեւանէն մինչեւ Հռոմ։ Ռուսական պատուիրակութիւններու հետ այցելած է նաեւ Հնդկաստան, Չինաստան։

Վենետիկի այս խաղաղ միջավայրին մէջ Փրոֆ. Մերգելեան իսկապէս կ՚ըմբոշխնէր միջավայրին անզօրր նուիրականութիւնը. թուաբանական հաշիւներու եւ բազմարարդ գործիքներու մէջ տարիներով թափառող, բայց նաեւ տեսարանի հայեցողական բնածին ձգտումներով եւ նկարագրով օժտուած, իսկապէս նոր աշխարհի մը մէջ կը զգար ինքզինքը թէ՛ Վենետիկ, Ս. Ղազարի Հայրերուն ընկերութեան մէջ, թէ նաեւ Հռոմ, ուր նոյնպէս մեր Մխիթարեան Հայրերը առիթն են ունեցած զինք ճանչնալու եւ հիւրասիրելու։

Կը մաղթենք իրեն նորանոր եւ անընդհատ յաջողութիւններու ոսկեղէն շրջան մը, ի սպաս հայրենիքի վերելքին, իսպաս բովանդակ մարդկութեան եւ ի սպաս գիտական արժէքներու։

Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՏԷՐ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ
(Բագմավէպ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԵՂԱԿԱԶՄ ԱՒԵՏԱՐԱՆ ՄԸ
ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՄԷՋ

■

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԿԱԶՄԸ ԿՆԱԻԵԼՑՆԷ ԳՐՔԻՆ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԻՒՆԸ

Գրքին ուղղուած մեծարանքը կը բացատրէ հրաշալիութիւնը այն արկղիկներուն եւ կազմերուն, որոնք պիտի ապահովէին անոր անեղծութիւնը։ Անկախ ծիրանազարդ, ոսկեգիր, գունազարդ ձեռագիրներու ներքին արժէքէն, կողքը կը բարձրացնէր գործածուած մետաղին եւ քարերուն կամ ճամէններուն արժէքը որոնք յաճախ կ՚աւելցուէին կողքերուն վրայ, անոնց հարստութիւնն ու գեղեցկութիւնը աւելցնելու համար։ Այս նոր արուեստին առաջին վկաները կուգան Եգիպտոսէն։ Աւետարանի երկու կողքեր գտնուած են Լուքսորի մէջ, Երդ դարէն։ Անոնք արծաթեայ շատ նուրբ կողքեր ունին բոլորովին դասական պարզութեամբ. փորագրուած խաչ մը դպրական տառերով արձանագրութեան մը կեդրոնը, որ կը գտնուի չորս կողմերը։

ՀԻՒՊԱՏՈՍԱԿԱՆ ՓՂԱՔՆԵՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՓՂՈՍԿՐԷ ԿՈՂՔԵՐ

Քրիստոնէական կողքերը, ոսկիի եւ արծաթի չափ, դիմացած են նաեւ քանդակուած փղոսկրի։ Միաժամանակ նուրբ եւ սուղ արուեստը, փղոսկրի կարծրութեան հետեւանքով, հին դարերու վերջաւորութեան ճանչցաւ անհաւատալի նորաձեւութիւն մը անոնց մօտ, որոնք կը սիրէին պերճութիւնն ու հարստութիւնը։ Այս յաջողութեան պատճառներէն մէկը անկասկած եղաւ հիւպատոսներու եւ պաշտօնական անձնաւորութիւններու մէկ սովորութիւնը։ Անոնք երբ պաշտօնի կոչուէին, իրենց բարեկամներուն, գլխաւոր պաշտօնեաներուն եւ նոյնիսկ կայսեր կը ղրկէին օղակներով իրարու միացած եւ իրենց նկարներով կամ այլաբանական պատկերներով զարդարուած փղոսկրէ երկու փլաքներ։

Ասիկա տեսակ մը ծանուցագիր էր, որով անոնք կը յայտնէին իրենց պաշտօնակոչումը։ Այս փղոսկրներէն մեծ թիւ մը գոյութիւն ունի տակաւին։ Անոնցմէ շատեր մնացած են, որովհետեւ իբրեւ կողք գործածուած են։

Արդարեւ, փորագրուած փղոսկրէ փըլաքներու ձեւը կը յարմարէր կողքի գործածութեան։ Թէեւ առաջին փղոսկրագործներու մտքին մէջ այդպիսի բան չկար, բայց քրիստոնեայ առաջին կազմարարները օգտուեցան անկէ։ Անկասկած այսպիսով ծնունդ առին բուն փղոսկրէ կազմերը։ Անոնք կ՚ընդօրինակեն հին փղոսկրէ փլաքները, բայց փոխանակ պաշտօնեայի նկարին, վրան կը տեսնենք Քրիստոսի եւ Աստուածածնի, երբեմն Գառնուկի եւ Խաչի նկարները եւ պզտիկ շրջանակներու մէջ կը պատկերացնեն Հին եւ Նոր Կտակարանէն առնուած դրըուագներ։ Այսպէս ամբողջովին հեթանոսական արուեստ մը քրիստոնէացաւ՝ արտադրելու համար Միլանի Աւետարանին եւ Էջմիածնի հայկական աւելի հին Աւետարանին կողքերը։

Ծիսական գիրքերու կողքերուն համար փղոսկրի գործածութիւնը անհետացած է 11րդ դարէն ետք։ Բայց այդ շրջանին ուրիշ թեքնիք մը տեղ գտած էր արուեստանոցներու մէջ, մետաղի գործածութիւնը՝ կարկառուն կողքեր պատրաստելու համար։ Այս թեքնիք հիանալի նմոյշը ունի Անթիլիասի հայկական Կաթողիկոսարանը, ուր Վեհափառ Զարեհ Ա. Կաթողիկոս թոյլ տուաւ, որ զայն քննենք եւ տեղեակ պահենք մեր ընթերցողները։ Նորին Սրբութիւնը թող հոս գտնէ մեր յարգալիր երախտագիտութեան արտայայտութիւնը։

Ոսկեզօծ արծաթով բանուած այս հիանալի կողքը կը պարփակէ Զորս Աւետարաններու ձեռագիր մը, գրուած 1248ին Հռոմ Կալէի մէջ, այժմու Ուրիման (Թուրքիա), որ Կաթողիկոսութեան կեդրոնը եղած է մէկուկէս դար (1147–1293)։ Գիրքը կը պատկանի Կիլիկեան դպրոցի գունազարդ ձեռագիրներուն, որոնք աչքի կը զարնեն ոսկի կողք ունեցող պատկերներու շքեղութեամբ, գծագրութեան ամբողջութեամբ եւ լուսանցքներու վրայ գըտնուող անհամար զարդարանքներով։ Այս հատորին տարօրինակ անաղարտութիւնը, այսօր նոյնքան յստակ՝ որքան գրչագրի մը ձեռքէն ելած օրերուն, զայն կը դարձնէ գեղարուեստական այս դպրոցին ամէնէն գեղեցիկ ներկայացուցիչը։ Հանրային եւ անձնական հաւաքածոները ունին մեծ թիւով այսպիսի գիրքեր։

Կազմը, սակայն, կը թուի ըլլալ հայկական արուեստի եզակի կտոր մը։

Ան կը բաղկանայ արծաթեայ երկու փլաքներէ, որոնք գետեղուած են չէկ մորթով ծածկուած տախտակի վրայ։ Զայն յարդարող հիմնապիծերը իրարմէ կը տարբերին։ Խոշոր խաչ մը սկաւառակներով վերջացած թեւերով, ուր տեղ դրուած են Կոյսին, Ս. Յովհաննէսի եւ երկու հրեշտակապետներու նկարները, գրեթէ ամբողջութեամբ կը լեցնեն վերի կողմը։ Զորս անկիւններուն վրայ կը ներկայացուին աշխատանքները ոտից ցըլելու, թեթեւօրէն դարձած դէպի կեդրոնի խաչը, որուն չորս կողմը կան աւելի փոքր չորս խաչեր։ Պարապ տեղերը լեցնող շրջանակներուն մէջ կ՚երեւին նոր պատկերներ, որոնք կը ներկայացնեն ութ Առաքեալները։ Իրենց գլխուն քով արձանագրուած անոնց անունները կասկած չեն թողուր անոնց ինքնութեան մասին։

Երկրորդ կողքը գեղեցկութեամբ ոչինչով ետ կը մնայ պատկերազարդ այս էջէն։ Կեդրոնը, կլոր մետալիոնի մը մէջ, որ շրջապատուած է չորս կէս-շրջանակներով, կ՚երեւի Քրիստոսը։ Նստած պերճօրէն զարդարուած գահի մը վրայ, ոտքերը գորգի մը վրայ դրած, գլխուն վրայ խաչակիր պսակը, ձախ ծունկին կը կրէ գոց գիրք մը եւ աջ ձեռքը կ՚օրհնէ այն ձեւով, որով տակաւին կ՚օրհնեն յոյն եւ հայ եպիսկոպոսները։ Արուեստագէտը ուզած է հոս տալ վեհափառ Քրիստոսի մը պատկերը, առոր փաստը մենք կը գտնենք կողքին չորս անկիւններուն վըրայ զետեղուած զարդարանքի միւս տարրերուն մէջ։ Անոնք Աւետարանին չորս կենդանիներն են, որոնցմէ ամէն մէկը Աւետարան մը բռնած է։ Պարապ տեղերը լեցուցած են զարդարանքներով, սաղարթանկարներով, խաչերով եւ թանկագին

Տ. ԵՂԻՇԷ Ծ. Վ. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ

Վիեննա, («Յառաջ»)։— Անողոք մահը խլեց Վիեննահայ փոքրիկ գաղութիս հովիւին կեանքը։ 200 անձ հաշուող այս փոքրիկ Հայութիւնը 30 տարիէ ի վեր կը վայելէր ազգասէր ու եռանդուն հոգեւոր հովիւ Տէր Եղիշէ Ծ. Վ. Իւթիւճեանի գուրգուրանքը, ու նուիրուած իր օրական հացի աշխատանքներուն՝ խաղաղ ու անդորր կեանք մը կը վարէր։ Անսպասելի հիւանդութիւն մը՝ կարճ ժամանակէն կտրեց կենսուրախ հովիւին կեանքին թելը՝ սուգի ու չիւանի մատնելով փոքրիկ հօտը։

Անցեալ շաբաթ օր վայելուչ հանդիսաւորութեամբ թաղումի կարգը կատարեց Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած Գեր. Մանուկեան Սրբազան՝ աջընթերակայ ունենալով Տէր Ճարութիւն Քհնյ. Ծարթեան։ Թաղումին ներկայ էին յոյն եպիսկոպոս մը, Ռուսերու հոգեւոր հովիւը, երկու Մխիթարեան Վարդապետներ եւ տեղւոյս հայ գաղութը։

Գեր. Սերովբէ Սրբազան ներկայացուց իր հօտին համար զոհաբերուող հովիւը, որուն ազգանուէր գործունէութիւնը անջնջելի յիշատակ մը պիտի թողու իր հօտին վրայ։ Ցորդորեց որ շարունակուի անոր սկսած գործը եւ հայ գաղութը պահէ ընդմիշտ իր հայեցի կեանքն ու կենսունակութիւնը

Կենսագրական քանի մը գիծեր։ Մկրտութեան անունով Գրիգոր Իւթիւճեան ծնած է Պոլիս 1889 Մարտ 28ին։ Ուսումն ու դաստիարակութիւնը ստացած է տեղւոյն Արամեան վարժարանին մէջ։ 1908ին Պատրիարքարանի կողմէ ուսուցչական պաշտօնով կը ղրկուի Սուչավա (Պուքովինա, Ռումանիա) ուր կը մնայ մինչեւ մեծ պատերազմին սկիզբը՝ թղթակցելով յաճախակի պոլսահայ թերթերուն, մանաւանդ Բիւզանդիոնի։ 1915–16ին կ'այցելէ Վիեննա։ 1916ին կը հաստատուի Սոֆիա (Պուլկարիա)։ 1923 Յունուար 7ին կ'ամուսնանայ Ռուսճուքարնակ Օր. Զապէլ Քէսթանեանի հետ, որմէ կ'ունենայ երկու զաւակ՝ Ատրինէ եւ Արամ։ 1927ին քահանայ կը ձեռնադրուի Ստեփանոս Արքեպ. Յովակիմեանէ։ 1928 Դեկտ.ին ընտանիքով Վիեննա կը փոխադրուի եւ 1929ին Վիեննայի հայ գաղութին փափաքով կը սկսի իր հովուական պաշտօնին։ 1944 Սեպտ. 26ին կը կորսնցնէ իր կողակիցը։ 1949ին Փարիզի մէջ Արտաւազդ Արքեպ. Սիւմէքեանէ կ'ընդունի վարդապետական վեղար, իսկ Խադ Արքեպ. Աջապահեանէ Ծայրագոյն Վարդապետութեան աստիճան, Մահը տեղի ունեցաւ անցեալ Յուլիս 29ին։

ԹՂԹԱԿԻՑ

Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն

ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ Յուլիս 18ին Հայաստանի երաժշտագէտներու դահլիճին մէջ հանդիպում ունեցած է իր արուեստակիցներուն հետ եւ կարգ մը կէտորներ լսելէ ետք՝ յայտարարած.—«Իմ առաջին տպաւորութիւնս այն է, թէ Հայաստանի երաժշտութիւնը հսկայական քայլերով յառաջ կ'երթայ։ Ան մեր երաժշտական մշակոյթին ընդհանուր յաջողութիւնն է։ Մեր աչքերուն առջեւ կ'աճին հիանալի երիտասարդներ, որոնց ստեղծագործութիւնները իմ սրտիս այնքա՛ն մօտ են։ Ես սրտանց կ'ողջունեմ Ալ. Ցարութիւնեանը, Էդ. Միրզոյեանը, Տէր Թադէոսեանը, Զըթճեանը եւ ուրիշներ որոնք զգալի յաջողութիւններու հասած են։

ԿԱՐՄԻՐ ԲԼՈՒՐԻ ուրարտական հնագոյն ամրոցի պեղումները վերսկսած են։ Այս ամրոցը շինուած է Ք. Ա. եօթներորդ դարուն, եւ ստացած ուրարտական պատերազմի աստուծոյ անունը՝ Թէյշեբա։ Վեցերորդ դարուն (Ք. Ա.) հրդեհի մատնուած է Սկիւթացիներու կողմէ։ 17 տարիէ ի վեր ուսումնասիրութիւններ կը կատարուին այնտեղ։

ԵՐԵՒԱՆԻ մէջ կը շարունակուի բնակելի տուներու շինութիւնը. Կոմիտաս փողոցին վրայ կը կառուցուին 70 բնակարաններ, որոնց 46ը շահագործման յանձնուած են արդէն։ Թամանեան փողոցի վրայ 49 ընտանիքի համար բնակելի հսկայ շէնքի մը շինութիւնը պիտի աւարտի 1959ին։ Վերջին հինգ տարիներու ընթացքին Երեւանի մէջ կառուցուած են ինը բնակելի շէնքեր՝ 9.800 քառ. մեթր տարածութեան մը վրայ.

ԵՐԿԻՐՆԵՐ ԵՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐ

Ս Ո Ւ Ր Ի Ա

Ս. Հ. Շթայնպէրկ (տոքթ. փիլիսոփայութեան) հրատարակած է «Տեր Սթէյթսմընզ» 1957ի տարեգիրքը, ուր վիճակագրական եւ պատմական տարեգրութիւնը կը տրուի 1957 թուականի աշխարհի բոլոր պետութիւններուն առանձին գլուխներով։ Սուրիոյ եւս առանձին գլուխ մը յատկացուած է, ուր կը կարդանք ի միջի այլոց.

Սուրիոյ սահմաններն են արեւմուտքէն՝ Միջերկրական ծով եւ Լիբանան, հարաւէն՝ Յորդանան եւ Իսրայէլ, արեւելքէն՝ Իրաք եւ հիւսիսէն՝ Թուրքիա։

Երկիրը նախապէս բաժնուած էր հինգ նահանգներու։ Սակայն 1925էն ի վեր Հալէպի եւ Դամասկոսի նահանգները միացուեցան, կազմելու համար սուրիական նախկին հանրապետութիւնը, որուն մէջ կը մտնեն Համայի, Հոմսի, Դամասկոսի, Հօրանի, Հալէպի, Տէյր էլ Զօրի սանճաքները եւ Ալեքսանտրէթի սանճաքը, որ կազմուեցաւ 1925 Յունուար 1ին։ 1939 Յունիսին, Ֆրանքօ-Թրքական համաձայնութեամբ, Ալեքսանտրէթի սանճաքը Թուրքիոյ փոխանցուեցաւ։

Սուրիոյ վարչական բաժանումները կը կազմեն Դամասկոսի, Համայի, Հոմսի, Տէրաայի, Հալէպի, Լաթաքիայի, Տէյր էլ Զօրի, Սուէյտայի (Ճէպէլ Տրուզ) եւ Հասիճէի նահանգները։

Սուրիոյ տարածութիւնը 184.920 քառ. քմ. է։ Բնակչութիւնը 1955ին 3.906.000 կը գնահատուէր։ Պետական լեզուն արաբերէնն է։ Օտար փոքրամասնութիւններն են Թուրքեր, Թիւրքմէններ, Քիւրտեր, Չերքէզներ, Հայեր, Պարսիկներ, Հրեաներ, նաեւ քիչ թիւով Եւրոպացիներ։

1954ին, 1000 բնակիչի վրայ ծնունդներու տոկոսը 20,5 համեմատութիւն կը ներկայացնէր, իսկ մահերու տոկոսը՝ 5,7։

Բնակչութեան ջախջախիչ մեծամասնութիւնը (3.286.243) իսլամական կրօնին կը հետեւի։ 1954ի վիճակագրութեան համաձայն, Տիւրզիներու թիւը 117.804 է, Ալաուիթներունը՝ 409.514, քրիստոնեաներունը՝ 489.731, որոնց 172.873ը Յոյն են, 57.344ը յոյն կաթոլիկ, 111.648ը հայ լուսաւորչական, 52.758ը սուրիացի ուղղափառ, 19.889ը հայ կաթոլիկ, 14 հազար 393ը բողոքական, 17.010ը մարոնի, 20.013ը սուրիացի կաթոլիկ, 6.880ը լատին, 5.570ը քաղդէացի, 11.348ը նեստորական եւ հինգ հազար ասորի։ Կան նաեւ 31.899 Հրեաներ եւ 3.095 Եզիտիներ։

ՍՏԱՑԱՆՔ

Բազմավէպ, ամսագիր բանասիրական, գրական, գիտական, բարոյական. Հրատարակութիւն Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութեան։ 1958 Յունուար–Փետրուար, թիւ 1–2։ Հասցէ՝ Ս. Ղազար, Վենետիկ, Իտալիա։

քարերով։ Այս կողքը առաջինէն այն տարբերութիւնն ունի, որ մինչ առաջինին մէջ ամէն բան անաղարտ մնացած է, բացի Ս. Ղուկասի պատկերէն, կողքը քիչ մը վնասուած է ու կորսնցուցած զարդարանքի կարգ մը կտորներ, որոնց տեղ ուրիշներ դրուած են։ Օրինակ, երեք պզտիկ խաչերը պղինձէ են եւ աւելի նոր ժամանակի կը պատկանին։

Բայց ամբողջութիւնը կը պահէ մեծ ներդաշնակութիւն մը։ Այս էջը մասնաւոր շահեկանութիւն մը կը ստանայ մանաւանդ անոր համար, որ չորս կիսարձորակներուն մէջ կան հայկական հին տառեր։ Արձանագրութիւնը կարդացուցինք Սէն-Ժօզէֆ Համալսարանի հայագիտութեան դասախօս Հ. Յովհաննէս Մըրքեանի. Այս Ս. Աւետարանը, ըսաւ ան, կազմուած է 703 թուին Ստեփաննոս Դրան եպիսկոպոսին ծախսով, ի յիշատակ Կոստանդին Կաթողիկոսին»։ Դրան եպիսկոպոսը Հայերու մօտ Կաթողիկոսի կողքին մնացող եպիսկոպոսն է։ Անիկա տեսակ մը եկեղեցական արարողապետ է։ Իսկ 703 թուականը, հայկական թուականով, կը համապատասխանէ 1254 թուին։ Հետեւաբար, աւարտումէն վեց տարի ետքն է, որ այս ձեռագիրը ստացած է իր կողքը։

Վեց կարեւոր տարիներ Արեւելքի եւ Արեւմուտքի յարաբերութիւններուն մէջ։ Վեց տարիներ, որոնց ընթացքին դեսպանները փոխանակում տեղի ունեցաւ Ֆրանսայի արքունիքին եւ Մեծ Խանին միջեւ լուծում մը գտնելու համար Խաչակիրներու կողմէ եւ Մոնկոլներու քաղաքական վերելքին հետեւանքով Սուրիոյ մէջ ստեղծուած կացութեան։

ԱՐԲԱՅ ԺԻՒԼ ԼԸՐՈՒԱ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՄՈՒՐԱՏ ՌՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԱՑԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մարսէյլ (յապաղած)։—Գեղեցիկ սովորութիւն մը եղած է Մարսէյլի մէջ ամէն տարի կազմակերպել Սեբաստիոյ Մուրատ Ուսումնասիրացի բարգաւաճման յատկացուած դաշտահանդէս մը։ Այդ հաւաքոյթը, դաշտահանդէսի մը հաճոյքէն աւելի, ուրիշ նպատակ մը ունի՝ զարկ տալ «Սեբաստիոյ Մուրատ Ուսումնասիրաց»ի հայանպաստ գործին, պահել աւելի ուսանող՝ որքան կարելի է, հայրենասէր եւ նուիրեալ Հայեր պատրաստելու համար։

Այս տարի եւս, նոյն Ընկերակցութեան նահանգային յանձնախումբը կազմակերպած էր դաշտահանդէս մը, Յուլիս 6ին, Սէն Ժիւսթի Պառ տիւ Շալէի պարտէզին մէջ։ Օրուան նախագահ Արամ Արմաղանեան ժամը 4ին բացաւ հանդէսը, պարզելով անոր գլխաւոր նպատակը՝ Հայը Հայ պահել. շեշտեց թէ Սեբաստիոյ Մուրատ Ուսումնասիրացի միջոցներով պահուած հայ առաջին ուսանողը արդէն լրացուցած է իր ուսումնական շրջանը եւ նուիրուած հայկական ողիի տարածման աշխատանքին

Այնուհետեւ սկսաւ գեղարուեստական բաժինը, համեստ՝ բայց յաջող։ Եղան հայերէն երգեր եւ արտասանութիւններ։ Գ. Քէնտիրեան արտասանեց Դ. Վարուժանի «Բեզասը»՝ Մուրատի նուիրուած։ Յաջող անակնկալ մը եղաւ Գազանովայի նուագախումբը՝ մասնակցութեամբ Շիրվանեան եղբայրներու։ Քանի մը պատանիներ՝ Մարգար Թեճիրեան, Գ. Գալիկեան, Գ. Կիւլեան եւ Օր. Աղամեան շատ յաջող կերպով ներկայացուցին պատկեր մը, զոր իրենք իսկ հայացուցած էին Ֆրանսերէնէ։

Օրուան բանախօսը մատնանշեց մասնաւորապէս այն պարագան որ, Մուրատ Ուսումնասիրացը կուսակցական բնոյթ չի ներկայացներ եւ զուտ ազգապահպանման աշխատանքին լծուած է, աւելցնելով թէ հարկ է ընդլայնել այս կազմակերպութիւնը՝ որպէսզի կարելի ըլլայ աւելի մեծ թիւով ուսանողներու տալ հայեցի կրթութիւն։ Խօսեցաւ նաեւ Թ. Գառնիկ։

Վիճակահանութիւնն ու նուէրները գոհացուցիչ արդիւնք մը տուին։

ԹՂԹԱԿԻՑ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (227)

ԿԱՅԾԵՐ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԺԴ.

ԹԷՈՍ ԱՂԲՕՐ ՍՐՃԱՏՈՒՆԸ

Սափրիչի օգնականը այդ միջոցին զբաղուած էր մի այլ, աւելի կոպիտ գործողութեամբ. Նա պատրաստւում էր դուրս քաշել մէկի ատամը. հիւանդին, մի դատապարտեալի նման, չոքեցրել էին նրա առջեւ. մի մարդ, ետեւից կանգնած, բռնել էր հիւանդի գլուխը, մի այլ մարդ բռնել էր նրա ձեռքերը. սափրիչի օգնականը, ահագին աքցանը ձեռին, մի կատաղի դահճի նման, մօտեցաւ իր զոհին եւ աքցանի գլուխը տարաւ նրա բերանը. մի քանի զօրեղ ցնցումներ, մի քանի խուլ հառաչանքներ,— գործողութիւնը վերջացաւ. աքցանը երկու արիւնաթաթախ ատամներ ունէր բռնած իր բերանում...

— Կեցցե՜ս,— ձայն տուին նայողները.— մէկի փոխարէն երկուսը հանեցիր...

— Քո տունը քանդուի՜,— ձայն տուեց հիւանդը,— ցաւեցած ատամը մնաց իր տեղում...

Բոլորը ծիծաղեցին։

Ուր եւ նայում էի, մի նոր տեսարան գրաւում էր ինձ. ահա այնտեղ ժողովրդի երաժիշտները, խումբով յատակի վրայ նստած, ածում են իրանց նահապետական նուագարանները. մի աշուղ ոգեւորութեամբ պատմում է իր երգախառն վէպը. շրջապատողները խորին հիացմունքով լսում են նրան։

Փոքր ինչ հեռու, ջերմեռանդ մահմեդականը, իր լուացման ծէսը վերջացնելով, նոյնիսկ քարեայ փոքրիկ աւազանի մէջ, որտեղ նարգիլէների ջուրն էին փոխում, այժմ բարձրացել էր տախտակեայ բազմոցի վրայ, եւ բոլոր բազմութեան առջեւ, չոքելով, կանգնելով, եւ զանազան ձեւով խաղուպար անելով, կատարում էր իր նամազը։

Այստեղ աւելի ուշադրութիւն էին գրաւում մի տեսակ անձինք, որոնց կոչում էին «Թէրիաքիներ». դրանց իսկոյն կարելի է ճանաչել. ծալապատիկ նստած են աւելի խուլ եւ մթին անկիւններում, եւ ծուլանում են նայել, թէ ինչ է կատարւում իրանց շուրջը։ Գլուխները քարշ ձգած, նարգիլէի ծխափողը ատամների մէջ պինդ բռնած, աչքերը կիսախուփ, կարծես թէ, ննջում են նրանք։ Ծխի ներկայութիւնը միայն, որ երբեմն դուրս է հոսում նրանց շրթունքների միջից, ցոյց է տալիս, որ այդ թմրած, անշարժ էակները արթուն են։ Դրանք վաղ-առաւօտեան, իրանց տներից դուրս եկածին պէս, իսկոյն դիմում են սրճատունը. այստեղ կատարում են իրանց առաւօտեան աղօթքը եւ այստեղ դուրս են բերում իրանց նախորդ օրուան «խումարութիւնից»։ Սրճատան սպասաւորները ծանօթ են նրանց իւրաքանչիւրի սովորութիւններին, եւ մեծ պատրաստականութեամբ կատարում են նրանց բոլոր քմահաճութիւնները։ Ամբողջ օրը, իրանց տեղում անշարժ նստած, այդ ողորմելի մարդիկը գրգռում են իրանց ուղեղը դառն ղահուէով, թմրաքուրի ծուխով եւ ափիոնի փոքրիկ գնդահատներով։ Այդ մարդիկը ապուշի դէմք ունեն, ապակու նման սառն եւ անշարժ աչքեր եւ դողդոջուն ձեռքեր։

Հէնց նոյն ապուշների մօտ Աւետարանի լոյսը ծաւալող միսիօնարի գործակալը բաց է արել Աստուածաշունչը եւ զբաղուած է կրօնական վիճաբանութիւններով։ Մի քանի հարցասէրներ շրջապատել են նրան, լսում են, վիճում են, ե՛ւ հայհոյում են։

Իսկ իմ ուշադրութիւնը գրաւեցին երեք հոգի, որ հեռու նստած էին մի բոլորակ սեղանի շուրջը, որի վրայ դրած էր մի շիշ օղի։ Նրանցից մէկը միջահասակ երիտասարդ էր եւ իր հագուստի ձեւերով աւելի նման էր Մուսուլի կամ Բաղդատի կողմերի Հայերին։ Նա փաթաթուած էր սեւ եւ սպիտակ զոլերով երկար աբայի (վերարկուի) մէջ, որի նմանը կրում են Հիջազի ուխտաւորները։ Գլխի արաբական ապարօշը իր ծոպաւոր վերջաւորութիւններով ծածկում էր նրա ուսերը, իսկ ճակատը, յօնքերը եւ՞ մինչեւ անգամ աչքերը հազիւ էին երեւում մետաքսեայ գոյնզգոյն փաթոթի տակից, որը կապել էր իր գլխին։ Ես իսկոյն մտածեցի, թէ դա այն մուսուլցի վաճառականը պէտք է լինէր, որի հետ տեսնուելու համար եկած էր Ասլանը։ Իսկ մուսուլցու երկու խօսակիցները ինձ աւելի օտարոտի մարդիկ էին երեւում. այդ ցոյց էր տալիս նրանց հնամաշ կիսաեւրոպական եւ կիսաասիական հագուստը, որ սաստիկ աչքի էր զարկում։ Շատ հաւանական էր, որ այդ մարդիկը, երկար թափառել էին այն երկրներում, ուր նեղ վարտիք, լայնեզրեայ գլխարկ եւ սերթուկ են հագնում, իսկ յետոյ, վերադառնալով Ասիա, եւրոպական հագուստի միայն կտորտանքն էր մնացել նրանց վրայ։

— Ո՞վ է այն երիտասարդը,— հարցրի ես Թէոս ախպօրից, ցոյց տալով մուսուլցուն։

— Նա խօջա Թօրոսն է, մուսուլցի է, այստեղ թումաքի վաճառականութիւն է անում,— հանգամանօրէն պատասխանեց Թէոս ախպէրը։

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԴՐԱՄԻ ԱՐԺԵԶՐԿՈՒՄԸ

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կը քաղենք խնտեւեալ մանրամասնութիւնները թրքական դրամի արժեզրկման եւ այդ ուղղութեամբ տրուած կարգ մը որոշումներու մասին:

Ելմտական Նախարար Հասան Փոլաթքան, , Տէֆթէրտարութեան մէջ հանդիպում մը ունեցաւ լրագրողներուն հետ եւ կարգ մը բացատրութիւններ տուաւ ստացուած 359 միլիոն տոլարի արտաքին վարկերու մասին: Փոլաթքան, յայտարարեց թէ «ամենալաւ ձեւով պիտի գործածուի այս մեծ օժանդակութիւնը, որ նախկին պարտքերու ալ յետաձգումով կը բարձրանայ 800 միլիոն տոլարի:

« — Կարգ մը ապրանքներու գինները, շատ բարձր էին համեմատաբար աշխարհի գիներուն: Արտածումի հնարաւորութիւններն ալ նոյն համեմատութեամբ դժուարացած էին: Ներկայիս արտածումի եւ ներածումի գինները հաւասարակշռած ենք միջազգային սակագիներուն հետ: Այս կերպով թէ՛ արտածման լայն միջոցներ ապահովուած պիտի ըլլան եւ թէ լայն տեղ պիտի տրուի ներածման: Կարելի պիտի ըլլայ տարեկան 630 միլիոն տոլարի ներածում ընել եւ այսուհետեւ կարելի պիտի ըլլայ գտնել ներածման ապրանքներ՝ առատ քանակութեամբ:

Ցապաղած Թրանսֆէրներն ու 1961էն վերջ վճարելի 400 միլիոն տոլար պարտքը յետաձգուած են Եւրոպայի տնտեսական համագործակցութեան կազմակերպութեան հետ խորհրդակցաբար: Իսկ հիմերը պիտի ճշդուին Սեպտեմբերի խորհրդաժողովին:

Այս նոր որոշումով արտածումի ֆուրը երեքի բաժնուած է — 210, 280 եւ 620 դրուշի փրիմներով: Այս կերպով ջնջուած է նաեւ տէպլոքաժի քուրը: Այս ձեւով Առեւտրական ֆուր *անունին տակ միակ ձեւի մը վերածուած են 1930էն ի վեր գոյութիւն ունեցող առեւտրական զանազան քուրերը:*

Նախարարը աւելցուց իր խօսքերուն, թէ Առեւտրական քուրերն ու առնուած նոր որոշումները գործադրութեան մտած են: Արտասահմանէն ապահովուած 359 միլիոն տոլարի վարկին եւ դրամին արժէքով տրուած որոշումը, լաւ դիմաւորուած է քաղաքիս տնտեսական շրջանակներուն կողմէ:

Այսուհետեւ տոլարի պաշտօնական գինը պիտի ըլլայ 902 ղրուշ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉՕՐ. ՏԸ ԿՈԼ անձնապէս պիտի ներկայացնէ Սահմանադրութիւնը՝ որ իր վերջնական ձեւին մէջ պիտի մտնէ Օգոստոս 20ին: Օգոստոս 23-31 պիտի երթայ Ալժերիա եւ անդրծովեան միւս շրջանները: Սեպտեմբեր չորսին պիտի խօսի Փարիզի մէջ, Փլաս տը լա Ռէփիւպլիք: *Սեպտեմբեր 5-25 պիտի խօսի Ֆրանսայի ինը մեծ շրջաններու բնակչութեան, բոլորին ալ բացատրելով՝ թէ ինչու «այո՛» պէտք է ըսել նոր Սահմանադրութեան:*

ՔՈՒՅՊԻՉԵՒԻ մէջ Խրուշչեւ բացումը կատարեց աշխարհի մեծագոյն ջրաելեկտրակայանին, որուն համար Ժընեւի լիճէն 11 անգամ մեծ արուեստական լիճ մը շինուած է: Խրուշչեւ սպառնաց Անգլիոյ եւ Ամերիկայի.— Եթէ նոր պատերազմ մը ըլլայ՝ քարուքանդ պիտի ընենք ձեզի եւ յաւիտենական խաղաղութիւնը հաստատենք աշխարհի վրայ:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ «Նօթիլիւս» հիւլէական սուզանաւը աշխարհի վրայ առաջին անգամ ըլլալով բեւեռային սառնակոյտերու տակէն անցնելով Խաղաղականէն գնաց Ատլանտեան. 3392 քիլոմեթր ճամբայ կտրեց, չորս օր կտրուած մնալով աշխարհէն: Միջազգային բոլոր թերթերը «Նօթիլիւս»ի անձնակազմին հերոսութեան գովքը կ՚ընեն, աւելցնելով թէ նաւապետ Անտէրսընի անունն ալ անցաւ պատմութեան: Մեծ խանդավառութիւն՝ Միացեալ Նահանգներու մէջ, ուր կ՚ըսեն. — Ահաւասի՛կ մեր պատասխանը՝ ծանր Սպուտնիկներուն: Միւս կողմէ կը յայտարարուի թէ շինուած են հիւլէական երկու սուզանաւեր եւս որոնք այս ամիս ջուր պիտի իջնեն. «Թրիթոն» պիտի արձակուի Օգոստոս 19ին. 134 մեթր երկայնք ունի («Նօթիլիւս»ը՝ 96 մեթր). քանի մը օր ետք ջուր պիտի իջնէ «Սի տրակօն»: 18 հիւլէական այլ սուզանաւերու շինութիւնը կը սկսի ամերիկեան նաւաշինարաններուն մէջ:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ «Միութեան Ճակատ»ը որ կը համախմբէ ընդդիմադիր բոլոր կազմակերպութիւնները, ծանուցագիր մը ղրկած է ՄԱԿի բոլոր անդամներուն՝ որպէսզի անոնք ընդդիմանան Լիբանանի Արտաքին նախարար Շարլ Մալիքի թեկնածութեան եւ ընդհանուր ժողովի նախագահ չընտրեն զայն:

ԱՆԳԼԻԱՑԻ աշխատաւորական երեսփոխան Ելտըրման կ՚առաջարկէ որ միջազգային կազմակերպութիւն մը հիմնուի Միջին Արեւելքի քարիւղի օգտագործման համար, այնպէս՝ ինչպէս «Քոմիւնոթէ շարպոն-ասիէ»ն:

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ մէջ Արաբական Միացեալ Հանրապետութեան բանակի ընդհանուր հրամանատար մառէշալ Ամէր ժողով մը գումարեց՝ մասնակցութեամբ սուրիացի եւ եգիպտացի բարձրաստիճան զինուորականներու, կը հաղորդէ Գահիրէի ձայնասփիւռը:

Օրեր եւ Ժամեր

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէնթ Անէն (Մարսէյլ) Միհրան Մեծիկեան շնորհակալութիւն կը յայտնէ Հ. Յ. Դ. Թաթուլ խումբին, որ ժամուլով ցաւակցութիւն յայտնած է իր հօրեղբօր՝ Մանասի մահուան առթիւ (Հայաստան): Այս առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 1000 ֆրանք կը նուիրէ Մշակոյթի Տան Շաւարշ Միսաքեան սրահին. (Ստանալ Յառաջէն):

×

Գօմոնի Կ. Խաչի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Գրիգոր Պաղտասարեանէ 1000 ֆր. Պ. Մանուկ Արապիկեանի մահուան տարելիցի հոգեհանգստեան առթիւ:

×

Լիոնի Եկեղեցաշէն Յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացաւ, ստորեւ յիշուած Փոն տը Շէրիի հայրենակիցներէ հետեւեալ գումարները ի նպաստ Լիոնի եկեղեցւոյ շինութեան: Ի մասնաւորի խորին շնորհակալութիւն կը յայտնէ ծերունազարդ բարեպաշտ Ստանօզցի հայրենակին՝ Պ. Գրիգոր Սոմունեանի, որ իր ամբողջ խնայողութիւնը՝ 50.000 ֆր. կը նուիրէ Լիոնի եկեղեցւոյ շինութեան:

Պ. Միսաք Եղիաեան 5.000 ֆր., Արիս Խաչատուրեանէ 10.000, Յարութիւն Թէրզեանէ 2.000, Կարապետ Յովհաննէսեանէ 1.000, Յովհաննէս Ահարոնեանէ 1000, Գրիգոր Նահապետեանէ 1.000, Տիկ. Աղաւնի Ալիքեանէ 1.000, Պ. Յակոբ Քէօրօղլանեանէ 1.000, Պ. Յակոբ Զագրեանէ 1.000, Պ. Յակոբ Ասատուրեանէ 500 ֆր.:

×

Եկեղեցաշէն Տիկնանց Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները ի նպաստ Լիոնի եկեղեցւոյ շինութեան.— Փոքրիկն Քաթրին Պօյաճեանէ իր ծննդեան առթիւ 5.000, Պ. Վարդեվառ Գամպէրեանէ իր անուան տօնին առթիւ 2000, Պ. Լեւոն Տօնիկեանէ (Փարիզէն) իր զաւկին ամուսնութեան առթիւ 5000, քանի մը ընտանիք հաւաքոյթի մը ընթացքին 76.690:

×

Փարիզէն Տիկ. Վեհանոյշ Ջրբաշեան 91.000 ֆր. նուիրած է Լիոնի նոր եկեղեցւոյ երկու արծաթ աշտանակներու գնման համար: Ազնիւ Տիկնոջ այս սրտաբուխ եւ առատաձեռն նուէրը խիստ գնահատանքի արժանի է եւ օրինակելի, որ առիթ կուտայ մեզ կոչ ընել մեր բոլոր բարեպաշտ հայ տիկիններու մասնակցիլ նուիրատուութիւններով, եկեղեցւոյ կարեւոր առարկաներու գնման համար: Նուիրատուներու անունները մասնաւոր տոմարի մը մէջ պիտի արձանագրուին:

ԵԿԵՂԵՑԱՇԷՆ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՄԱՏԱՂ

Նիս.— Նիսի եւ շրջանի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակց. Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ կիրակի 17 Օգոստ. Ս. Աստուածածնի վերափոխման տօնին առթիւ Տէր Առոմ քհնյ. պիտի պատարագէ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի ի յիշատակ ազգային բարերարներ՝ հանգուցեալ Չամֆէրթէնի, որ կառուցանել տուած է Նիսի Ս. Աստուածածին մատուռը 1928ին,

Գալուստ եւ Նուարդ Կիւլպէնկեաններու որոնք կառուցանել տուին մատրան կից երիցատան շէնքը: Նոյնպէս ամէն անոնց որոնք բարերար հանդիսացած են եկեղեցւոյն:

Եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան առթիւ, ինչպէս ամէն տարի, նոյն օրը տեղի պիտի ունենայ մատաղ եւ խաղողօրհնութիւն:

Կը հրաւիրուին հանգուցեալ բարերարներուն յիշատակը յարգողները եւ բոլոր հաւատացեալները:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ Արնուվիլ

Վերափոխման Ս. Աստուածածնի տօնին առթիւ 17 Օգոստ. կիրակի օր Ս. եկեղեցւոյն մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հոգեշնորհ Տ. Գարեգին Վրդ. Սարգիսեան եւ յետ պատարագի կը կատարուի խաղողի օրհնութեան արարողութիւնը:

Սիրով կը հրաւիրենք շրջանիս բարեպաշտ ժողովուրդը ներկայ ըլլալու այս պաշտամունքին:

Հոգաբարձութիւն

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԷՔՍ ԼԷ ՊԷՆԻ ՄԷՋ

Էքս լէ Պէնի *դաշտահանդէսը պիտի կատարուի Օգոստ. 17ին կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ իրիկուան եօթուկէս: Երթեւեկի համար օթոքարներ ապահովուած են՝ իւրաքանչիւր կէս ժամը անգամ, Թերմալի բաղնիքին դիմացի փարկին քով. իջնել Թէլէֆէրիքի մեկնակէտը, ուր կը գտնուի դաշտը: Գեղեցիկ մարգագետնին վրայ պաղ ջուր, ըմպելիներ, հաճելի ժամանց, գեղարուեստական բաժին եւ ճոխ վիճակահանութիւն: Ժամը 10ին կը սկսի Ս. պատարագ մատուցմամբ Օշին Վրդ. Նիկոլեանի:*

Կը խնդրուի շրջականներու Հայութենէն քաջալերել այս գովելի հաւաքոյթը, որուն հասոյթով պիտի հրատարակուի Փարիզի Կրթ. Մարմնոյ ծրագրած մեթոտիք գրքոյկը, ցրուելու համար ձրիօրէն:

ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 17

ԲՈԼՈՐԴ ԴԷՊԻ PALADRU (isère)

Հ.Յ.Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԲԱՆԱԿԱՎԱՅՐԸ

Բանակումի Վարչութեան կազմակերպած

ԲԱՑՕԹԵԱՅ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի Բոլոր Մասնաճիւղերուն

ԵՐԳ, ՊԱՐ, ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
ԽԱՂԵՐ ԵՒ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՊԻՒՖԷ

Կեդրոնական Ֆրանսայի զանազան շրջաններէն օթոքարներ պիտի մեկնին:

Անհատ այցելուներու համար հաղորդակցութեան միջոցներ՝ Քառ Ռիֆու՝ *Լիոնէն եւ Կրընոպլէն առնել եւ իջնել* Փալատրիւ (Լա Փիլ):

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Համախորհրդական Միութեան Սէնթ Անթուանի Մասնաճիւղին, *հովանաւորութեամբ Միութեան Կեդր. Վարչութեան:*

Այս կիրակի ամբողջ օրը, «Նաճարեան» *օդասուն ագարակը:*

Հանդիսավայր երթալու համար Փլաս տ՚էքսէն առնել 26 թիւը եւ իջնել նախկին Օքթրուա Լա Գասթիա:

Ղեկավարութեամբ դերասան Թրագօշի, մասնակցութեամբ երգչուհի Տիկ. Մալվինէ Թիւրապեանի եւ այլ ուժերու, պիտի բեմադրուի ծանօթ օփերէթ ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ: Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Ռատիօ Ալֆագ *իր տիսքերով եւ ձայնասփիւռով հանդէսին փայլը պիտի աւելցնէ:* Ճոխ պիւֆէ եւ շիշ քէպապ մատչելի գիներով: *Ցաւելեալ աթոռներ եւ սեղաններ ապահովուած են բոլորին համար:* Մուտքը ազատ է:

ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Համախորհրդական Միութեան Ֆրանսայի շրջանի 18րդ պատգ. ժողովը պիտի գումարուի 16 եւ 17 Օգոստոս, Մարսէյլի արուարձաններէն Սէնթ Անթուանի մէջ: Պատգամաւորներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Առաջին նիստը կը բացուի շաբաթ առաւօտ ժամը 9ին: Մուտքը ազատ է բոլոր հայրենակիցներուն:

Ժողովավայրն է Պառ տիւ Վիատիւք *(Մարտիկեան),* Վալոն տէ Թիւվ, Սէնթ Անթուան: *Հոն երթալու համար Փլաս տ՚էքսէն առնել 26 թիւ (գծուած) թրոլէն եւ իջնել վերջաւորութեան:*

«ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ»Ը ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Տէսինի Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը փութայ ծանուցանել հասարակութեան թէ, ուրբաթ 15 Օգոստ. առաւօտ ժամը 8.30ին, Սուրբ Աստուածածնայ տօնին առթիւ Ս. պատարագ պիտի մատուցուի տեղւոյն Ս. Աստուածածնայ եկեղեցւոյ մէջ: Տեղի պիտի ունենայ նաեւ աւանդական խաղողօրհնէք եւ մատաղի բաշխում:

Imprimé sur les presses du journal HARATCH
17. Rue Bleue. 17 — PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3500 ֆր. վեցամս. 1900

Արտասահման՝ տարեկան 4000 ֆրանք: Հատը 15 ֆր.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 13 ՕԳՈՍՏՈՍ — MERCREDI 13 AOUT 1958

34ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8267 — 34EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 14ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4068

ՊՂՏՈՐ ՋՈՒՐԵՐՈՒ ՈՐՍԿԱՆՆԵՐԸ

«Լը Մոնտ», Օգոստոս 7ի իր թիւով, վերապահութեամբ կը հաղորդէր Պէյրութէն փոխանցուած տեղեկութիւն մը, որուն համաձայն լուսարձակ հաստատուած է Պաղտատի մէջ, Իրաքցի համայնավարներու գրգռութեանց հետեւանքով։ Պարզելով գրգռութեանց բնոյթը, տեղեկութիւնը կ'ըսէր, թէ համայնավարները թռուցիկներ հանած են յեղափոխական կառավարութեան դէմ եւ ցոյցերու կը հրաւիրեն ժողովուրդը բողոքելու համար այն անտեսման կամ զանցառութեան դէմ, որով, կառավարութիւնը «յստակօրէն չէ սահմանած յեղափոխութեան նպատակները»։

Լուրը կրնայ տարակուսելի ըլլալ իր ձեւին մէջ եւ հետեւաբար արդարացնել «Լը Մոնտ»ի վերապահութիւնը։ Չի կրնար սակայն սխալ ըլլալ ըստ էութեան եւ մանաւանդ լոյսին ներքեւ այն ճշմարտութեան, թէ պղտոր ջուրերու անմրցելի որսկանները — այս պարագային Իրաքի կարմիրները — երբեք պիտի չուզէին փախցնել առիթը, իրենց օգտին շահագործելու համար ստեղծուած նոր կացութիւնը։

Տապալած արքայական վարչաձեւը վաղուց օրէնքէ դուրս հռչակած էր համայնավարութիւնը Իրաքի մէջ։ Օրէնքէ դուրս հռչակուած էին նաեւ միւս քաղաքական կուսակցութիւնները, որոնց կարգին եւ «Իսթիքլալ» ազգայնական կուսակցութիւնը։ Այս [illegible] «Իսթիքլալ»ի ազգայնականներէն չափ իրենք զիրենք իրաւազրկուած պիտի նկատէին Իրաքի համայնավարները, իբրեւ զոհերը միեւնոյն վարչաձեւին։ Արդ, Յուլիս 14ի յեղափոխութիւնը, որ գործն էր «Իսթիքլալ»ին եւ անոր գործակից զինուորականներուն, կը հանդիսանար ազատարարը բոլոր հալածեալներուն, հետեւաբար եւ համայնավարներուն։ Անբնական պիտի չըլլար ուրեմն, այս պարագային, նաեւ այս վերջիններուն վերերեւումը հրապարակի վրայ, որքան որ ալ դեր մը ունեցած չըլլային անոնք յեղափոխութեան խմորման, կազմակերպման, պայթման եւ յաջողութեան մէջ, եւ, որքան որ ալ յեղափոխութեան նպատակները չհամապատասխանէին համայնավարներու մօտաւոր ու հեռաւոր առաջադրութեանց։

Իրենց կամքէն ու կարելիութիւններէն անկախօրէն ստեղծուած այս նոր կացութեան մէջ, համայնավարները պիտի ուզէին անշուշտ կացութիւն մըն ալ իրենց համար ստեղծել։ Տարիներու պարտադրուած լռութենէն ու անշարժութենէն վերջ, պիտի փորձէին աշխուժանալ եւ արժեւորել իրենց գոյութիւնը։ Ու պիտի ջանային ձեւ ու մարմին տալ իրենց քաղաքական ձգտումներուն, եւ, առաւել կամ նուազ արդիւնքով ընդունիլ տալ զանոնք Իրաքի ազգայնական ղեկավարներուն։ Այլ խօսքով, պիտի չուզէին առիթը ձեռքէ փախցնել, նորէ նոր ձեւաւորուող կացութիւնը իրենց կարմիրով ալ գունաւորելու համար, իբրեւ անհաշտ թշնամիները տապալած արքայական վարչաձեւին, այլեւ ինքնակոչ «զինակիցները» յաղթական յեղափոխականներուն։

Նման կարելիութեան մը համար նպաստաւոր էր նաեւ խորհրդային փութկոտ ու անվերապահ քաջալերանքը։ Մոսկուա եղաւ մէկը այն պետութիւններէն, որոնք առաջին օրէն իսկ ճանչցան Իրաքի նոր վարչաձեւը։ Ոչ միայն ճանչցան, այլեւ փութացին անմիջապէս դեսպանական շքախումբ մը ղրկել Պաղտատ։ Յեղափոխութեան «արեւմտեան իմպերիալիստներուն» դէմ ուղղուած ըլլալու խորհրդային մեկնաբանութիւնն իսկ կը բաւէր, որ թեւ ու թռիչք առնէր Իրաքի համայնավարներուն երեւակայութիւնը, իրենց յետագայ ընելիքներուն մասին։ Ու մղէր զանոնք առնելու այնպիսի քայլեր, որոնք ենթադրօրէն, առանձնաշնորհեալ դիրք մը պիտի ապահովէին իրենց, երկրի քաղաքական կեանքին մէջ։

Այդ քայլերէն մէկը ըլլալ կը թուի, ահաւասիկ, գրգռութիւններով լեցուն համայնավար թռուցիկներու շրջաբերութեան վերաբերեալ տեղեկութիւնները։ Սխալ կամ կանխահաս ըլլալու պարագային ալ, սակայն, այդ տեղեկութիւնը կը ցոլացնէ համայնավարներու հոգեբանութիւնը եւ կը համապատասխանէ անոնց բացայայտ ձգտումներուն։ Ըսել — կամ մտածել — թէ կառավարութիւնը «յստակօրէն չէ սահմանած յեղափոխութեան նպատակները», կը նշանակէ, թէ Իրաքի նոր ղեկավարները, որեւէ պարագայի տակ պիտի չուզեն լծուիլ Մոսկուայի կառքին, դառնալու համար այս անգամ «խորհրդային իմպերիալիստներու» կամակատարները։ Շատ յստակ է, արդէն, արտաքին ճակատի վրայ կողմ չբռնելու վճռականութիւնը Իրաքի յեղափոխական կառավարութեան մօտ։ Եւ այս վճռականութիւնն է որ ունի համայնավարները զայրացնելու բնոյթը։

Եթէ ճիշդ չէ առ այժմ այդ զայրոյթին պոռթկումը, որուն կ'ակնարկէր Պաղտատէն ստացուած լուրը, շատ չանցած եւ վստահօրէն, Իրաքէն ալ պիտի հասնին արձագանգները համայնավար գրգռութիւններուն, ինչպէս անցեալ տարի հասան Սուրիայէն, հակապետական համայնավար դաւի մը շնդալից մերկացումներով։ Ու այսպէս, Իրաքի մէջ ալ կրկնուած պիտի ըլլայ Սուրիոյ մէջ պատահածն ու... ձախողածը։

Կ. Գ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

ԿՌԻՒ՝ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՂԱՄԱՍԻՆ ՄԷՋ

«Լը Մոնտ»ի Պէյրութի թղթակիցին համաձայն՝ դժուար թէ առայժմ բնականոն կացութիւն ստեղծուի Լիբանանի մէջ։ Երկու կողմերէն որեւէ մէկը զիջում չըներ։ Քանի մը օրէ ի վեր դարձեալ ռումբեր կ'արձակուին, ժամանակի գործադուլներ կ'ըլլան։ Համաձայնութիւն մը գտնելու մասին կը խօսուէր. պիտի զինաթափուէր ժողովուրդը, պիտի մաքրուէին արգիլեալ գօտիները. ո՛չ մէկը եղաւ, ոչ ալ միւսը։

Ներկայիս ընդդիմադիրներու թիրախը դարձած է Շարլ Մալիք։ Կառավարութիւնը համաձայն է, որ ՄԱԿի ընդհանուր ժողովին մէջ Լիբանանի պատուիրակութիւնը ղեկավարէ Արտաքին Նախարարը։ Մալիք պատրաստած է ծրագիր մը՝ Լիբանանի չէզոքութեան համար, որ կառավարութեան կողմէ վաւերացուեցաւ։ Թէեւ այդ ծրագրին ամբողջական պատճէնը հրատարակուած չէ, բայց ծանօթ են գլխաւոր կէտերը.

1) Լիբանանի չէզոքութիւնը՝ միաժամանակ Արեւելքի եւ Արեւմուտքի հանդէպ։

2) ՄԱԿը պէտք է ապահովէ Լիբանանի չէզոքութիւնը եւ սահմանները։

3) Այս չէզոքութեան սահմաններուն մէջ՝ արաբական երկիրներու հետ Լիբանանի կնքած բոլոր պայմանագիրները պէտք է յարգուին։

Ինչպէս կը տեսնուի, ծրագիրը պատրաստուած է պահպանելու համար Լիբանանի գերիշխանութիւնը, միաժամանակ Միջին Արեւելքի մէջ բոլորովին չէզոք

(Շարունակութիւնը կարդալ .Դ. էջ)

Օրը Օրին

ՀԱՅ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐ

Ցարդ խօսուած է գրական-մշակութային ճակատի վրայ համբաւ տիրացած Հայերու մասին։ Ընդհանրապէս մեզի «անծանօթ» մնացած են բոլոր հայ գիտնականները։ Որովհետեւ կը սպասենք օտարներու մէկ գնահատումին՝ իմանալու համար թէ այս կամ այն մարզին մէջ ունեցած գիտուն մը ունինք։

Այս պարագան կրնայ «ներելի» ըլլալ մեզի համար։ Հազարումէկ երկիրներու մէջ ցրուած՝ դժուար է լուր ունենալ անոնց շարժումէն։

Դժբախտաբար, պարագան նոյնն է Հայաստանի մէջ։

Միջազգային մամուլին մէջ յաճախ կը խօսուի Խ. Միութեան նշանաւոր հայ գիտուններուն մասին։ Կ'ըսուի թէ կարեւոր հիւլէագէտներ կան անոնց մէջ։ Մինչեւ իսկ «Սպուտնիկ»ներու յաջողութեան կարեւորագոյն մասը կը վերագրուի Հայերու։ Բայց... լուր չունինք։

Այսօրուան մեր թիւով շահեկան տեղեկութիւններ կը հրատարակենք Խ. Միութեան մէջ գտնուող կարգ մը հայ գիտուններու մասին (Գ. էջ)։

«Արտասահմանի հետ Կուլտուրական Կապի Հայկական Ընկերակցութիւն»ը երկարապատում հաղորդագրութիւն մը գրկած է կարգ մը թերթերու՝ «Խ. Միութեան հայ գիտնականներ»ուն շուրջ։ «Ընկերութեան» քարտուղարը «համառօտ ակնարկ» կ'անուանէ իր գրածը, բայց՝ համառօտ են միայն հայ գիտուններու մասին տրուած տեղեկութիւնները։

Սիւնակներ լեցուած են ռուսասիրական քարոզչութիւններով։ Փոխանակ նման աւելորդաբանութեանց՝ կարելի էր ներկայացնել Խ. Միութեան մէջ գտնուող բոլոր հայ գիտնականները, հոգ չէ թէ «համառօտ ակնարկ»ներով։

Այս դժգոհութիւնը կ'արձանագրենք, որովհետեւ լուրջ աշխատանքի արդիւնք չէ քարտուղարութիւնը։ Մոռցուած է նոյնիսկ... Վիքթոր Համբարձումեան, նախագահ՝ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիային։

Այսօր Երեւանի մէջ կան բազմաթիւ կազմակերպութիւններ, որոնց անդամները (կամ՝ պաշտօնեաները) գրել-կարդալու համար կանոնաւոր ամսականներ կը ստանան։ Այդպիսի քանի մըն ալ՝ «Կուլտուրական Կապի Ընկերութիւն»ը։ Փոխանակ իբրեւ «պարապ վախի խաղալիք» լուրեր տալու մեզի, աւելի լաւ պիտի չըլլա՞ր լուրջ աշխատանքներ հրամցնել, մանաւանդ լուրջ ուսումնասիրութիւն մը, — հոգ չէ թէ երկարաշունչ, — Խ. Միութեան հայ գիտնականներու կեանքին ու գործին մասին։

Այլեւս ձանձրացած ենք «պարտիա»յի փառաբանութենէն։

Գիտենք թէ ծառ տնկած ու ջրմուղներ շինած են։

Կը կարդանք թէ քանի մը հատ հինգ յարկանի շէնքեր շինած են ու կը շինեն տակաւին։

Բաւական լսեցինք ու... սորվեցանք «եղբայրական ռուս ժողովուրդին» կատարած «բարեսիրութեանց» պատմութիւնը։

«Կուլտուրական Կապի Ընկերութեան» քարտուղարը աւելի առաջ երթալով կը յայտարարէ նոյնիսկ թէ հայ մեծ գիտուններ եղած են... ռուս ժողովուրդին շնորհիւ։

Քանի որ Ռուսերը այդպիսի շնորհքներ ունին, ինչո՞ւ գիտնականներու չեն վերածեր իրենց սպիտակ արջերը...։

ԱՐՄԷՆԱԿ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԱՀԻՐԷԻ Ալ Ահրամ թերթը կը գրէ թէ Միջին Արեւելքի պաշտպանութեան Արեւմտեաններու ծրագիրն էր Իրաքի հիւսիսային լեռներու հիւլէական ամրակոծում մը՝ խորհրդային ցամաքային ուժերու յարձակումի մը պարագային։ Ծրագրին ընդդիմացած է Նուրի Սայիտի կառավարութիւնը։ Այս գաղտնիքը ձեռք ձգած են Պաղտատի Ուխտի փաստաթուղթերէն, որոնք կը գտնուին Պաղտատ եւ մասնաւոր յանձնախումբ մը կ'ուսումնասիրէ զանոնք։

ՄԱԿի Ընդհանուր Ժողովին մասնակցելու համար Նիւ Եորք հասած են արդէն 18 Արտաքին նախարարներ։ Ժողովին գլխաւոր դէմքերը պիտի հանդիսանան՝ Տըլլըս, Կրոմիքօ, Սելվին Լոյտ եւ Ֆաուզի (Եգիպտոս)։ Անգլիոյ Արտաքին նախարարը յայտարարեց արդէն թէ ինք զօրավիգ պիտի կանգնի Համըրշոլտի ծրագրին, որ միաժամանակ խանդավառած է փոքր ազգերու ներկայացուցիչները։ Ֆրանսա եւ Իտալիա տակաւին չեն ճշդած իրենց ներկայացուցիչները։

ԳԱՀԻՐԷԻ «Ալ Ահրամ» թերթին համաձայն՝ Ծրուշչեւ նամակ մը գրկած է Աբարիա, խնդրելով որ Աէուտ Թագաւորին ներկայացուցիչը ՄԱԿի մէջ պահանջէ անգլեւամերիկեան ուժերուն հեռացումը՝ Լիբանանէն եւ Յորդանանէն։

ԱՑՁԸՆՀԱՈՒԸՐԻ պատուիրակ Մըրֆի, Ֆրանսայի Արտաքին Նախարար Քուվ տը Միւրվիլի հետ մէկուկէս ժամուան խորհրդակցութիւն մը ունենալէ ետք, յայտարարեց — Միջին Արեւելքի մասին Ֆրանսայի պաշտպանած տեսակէտը խմաստութեամբ լեցուն է եւ համապատասխան՝ իմ եզրակացութիւններուս։ Ռապըրթ Մըրֆի, որ երկար շրջապտոյտ մը ըրաւ արաբական երկիրներու մէջ, Փարիզէն ուղղակի մեկնեցաւ Ուաշինկթըն։

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին նախարարութիւնը 3000 բառերէ բաղկացած յուշագիր մը ղրկեց աշխարհի բոլոր կողմերը գտնուող դիւանագիտական իր մարմիններուն՝ պարզելով այն պատճառները՝ թէ Ամերիկա ինչո՛ւ ցարդ չէ ճանչցած համայնավար Չինաստանը եւ պիտի չճանչնայ այսուհետեւ։

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ գրողներու պաշտօնաթերթը՝ «Աստղ» ծանր յարձակումներ կը գործէ լեհ մտաւորականներու վրայ, մեղադրելով զանոնք՝ որ տարուած են հակամարքսեան եւ արեւմտեան գաղափարներով։ Կարեւորագոյն մտաւորականներուն հետ՝ թերթը կը մեղադրէ նաեւ Կրթական նախարարը՝ Գիէնքովսքի։

ՀԱՆՐԻ ՏԸ ՄՈՆՖՐԷՅՏ ծանօթ գրագէտը, որ իր տղուն եւ երկու այլ անձերու հետ շաբաթէ մը ի վեր կորսուած էր եւ կը կարծուէր թէ իրենց «Բոտալի» անուն փոքրիկ նաւը ընկղմած է՝ առջի օր տեսնուած է Թամաթաւէն 120 քիլոմեթր անդին. գրագէտն ու իր ընկերակիցները ողջ առողջ են։

ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆԻ մէջ Արաբական Միացեալ Հանրապետութեան նոր դեսպանը՝ Մուսթաֆա Քամըլ, Նախագահ Այզընհաուըրին ներկայացուց իր հաւատարմագրերը։

ԻՏԱԼԱԿԱՆ մամուլի գործակալութեան համաձայն Վարչապետ Ֆանֆանի Դալլէսէն հաղորդած է, թէ ամերիկեան կառավարութիւնը իրմէ խնդրած է, որ համայնավար կուսակցութիւնը օրէնքէ դուրս հռչակուի Իտալիոյ մէջ։

ՆՈԹԻԼԻՈՍ հիւլէական սուզանաւին Ատլանտեան — Խաղաղական պատմական ճամբորդութեան առթիւ, զօր. Տը Կոլ շնորհաւորական նամակ մը ղրկեց Նախագահ Այզընհաուըրի։

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ԽԱՐԲԵՐԴԻ

Այսօր մտածումս հայրենի աշխարհին հետ է, — իր լեռներուն, ձորերուն, արտերուն, յուշարձաններուն, վանքերուն ու դպրոցներուն հետ:

Մանկութիւնս եւ պատանեկութիւնս հոն ապրեցայ եւ բնական է, որ անոնց յիշատակով ու կարօտով լեցուի հոգիս այսօր, երբ կ'ոգեկոչենք Ծոփաց գեղեցիկ աշխարհը: Խռովք մը եւ յուզական ապրում մը կը յորդի էութեանս մէջ, եւ կարծես կը նոյնանամ անհամար յիշատակարաններու հետ, որ մեր պապերը թողուցին մեր փառաւոր պատմութեան:

Տերսիմի Դուժիկ լեռներէն մինչեւ Հալւորիկ վանք, մինչեւ Բաշաղակ ու Բերրի, Խարբերդ քաղաքի բերդէն մինչեւ Մաբիամ լեռ ու Մաստառ, Իջմէ Զարդարիճէն մինչեւ Թաղադիր Դատեմ: Ակնէն մինչեւ Արաբկիր ու գեղեցիկ Մելիտինէ իր գիւղերով, վանքերով եւ քաղաքները իր մտաւորական, առեւտրական ու աշխատաւոր բազմութիւններով ու հոգեւորական պետերով՝ շարան շարան կուգան մտածումիս պաստառին վրայ: Կը տեսնեմ զանոնք՝ իրենց լացի, խինդի, փառքի թէ սուգի օրերուն եւ իրենցմով թունդ կ'ելլէ հոգիս…

Աչք դարձուր դէպի վեր, լերան վրայ նստած քաղաքը ու բերդը, Սինամուտը, եւ բլուրներուն վրայ տարածուած Եփրատ գոլէճը, իր ըմայլելի հայ փրոֆեսէօրներով: Այնտեղ էին Թէնէքէճեան, Լիւլէճեան, Որբերեան եւ հոյլ մը այլ դէմքեր: Հապա Սմբատեան վարժարա՞նը, իր ուսուցիչ – ուսուցչուհիներով. հոն էր Ռեբեկան այնքան քնքուշ ու բանաստեղծական. այնտեղ էր նաեւ Թլկատինցին, դաւառի գրականութեան մեծ Վարպետը՝ իր վարժարանով ու աշակերտներով:

Մեզիրէի մէջ էին Ֆրանսական գոլէճը, Կեդրոնական վարժարանը, զոր սիրելի Երուխանը ճեմարանի վերածեց, Գերմանական վարժարանը, եւ Հայ Կաթողիկէ վարժարանը, իրենց բազմահարիւր երկսեռ աշակերտներով:

Եթէ չուկան իջնէիր, հոն պիտի հանդիպէիր տուներու, որ առեւտուր կ'ընէին թէ՛ ներքին եւ թէ արտաքին աշխարհին հետ: Օսմանեան համատարած կայսրութեան մէջ անուն եւ ուժ էին: Պետական բարձր պաշտօնատարներ, մասնագէտ բժիշկներ, դատաւորներ, փաստաբաններ, օտար պետութիւններու ներկայացուցիչներ, որոնք հիացումի, հպարտութեան առարկայ էին հայ մարդուն եւ Խարբերդցիին համար:

Գիւղերը, մէկ ծայրէն միւսը օժտուած իրենց սեփական դպրոցներով, ուր ուսումը ձրի էր եւ ժողովուրդը ի՛նք կը հոգար եւ կամ Ամերիկայի իրենց Հայրենակցականները կը հոգային ծախսը:

Կեդրոնականը ազգային դաստիարակութեան վառարանն էր եւ իր շրջանաւարտները մեծ մասամբ կ'երթային գիւղերը, ուսուցչութեան: Աշխարհօնին կը յիշեմ, իր բարի ժպիտով ու խոհուն աչքերով, Երուխանը՝ իր վճռական նուիրումով Կեդրոնականը առաջինը դարձնելու համար հայկական աշխարհին մէջ: Կոյր Պատուելին, որ իր ձեռնափայտը ծնօտին տակ, կը հետեւէր մեր դասերուն, մեր հնչումներուն ու առոգանութեան, երբ կը կարդայինք Ալիշանի «Լուսնկան Գերեզմանաց Հայոց»ը. ո՞ւր, ո՞ւր մնացին անթաղ ոսկորները սիրելի Արամ Սրապեանին, Նշան Դագէսեանին, Տիգրան Պաղտիկեանին եւ իր ընկերներուն, որոնք լծուած էին հայ դպրութեան եւ քաղաքական կեանքի վերելքին:

Ֆրանսական գոլէճին մէջ ենք: Հաճի Յակոբ երէկոները մեր սաուլիսները կը ղեկավարէ, Միւսիւ Ժանը մեր թութքերէնին կը հետեւի, բարի եւ ազնիւ Գէորգ Ահարոնեանը, որ նոյն ատեն թարգմանն է Ֆրանսական հիւպատոսարանին և պաշտօնեայ Օսմ. դրամատան, այցելու ուսուցիչ է մեզի: Ասոնցմէ ոմանք Մեզրէի բանտին մէջ հերոսական մահով մահացան, բայց ո՛վ պիտի կանգնեցնէ յուշարձանը այս ղեկավարներուն, որ դառնութեան մրուրը ըմպեցին, իրենց աչքերով տեսնելով իրենց սիրելի ժողովուրդին մահացումը, իրենք ալ ամէն օր մահանալով:

Խարբերդցի ո՞ր Հայը չի յիշեր հայրական Վարդան քհնյ. Ասլանեանը, Կաթողիկէ առաջնորդ Իսրայէլեան եպիսկոպոսը, սքանչելի Պսակ վարդապետը, որոնք գիտակցօրէն եւ հերոսաբար քալեցին իրենց հօտին հետ կամ տարուեցան բանտ, ուր մահերուն ամէնէն սոսկալին եղաւ իրենց բաժինը:

Այսօր տոքթ. Պէննէ, հնչակեան հերոս գործիչը իր կախաղանէն, ընկ. Կարօ Տէմիրճեան, տոքթ. Նշան Նահիկեան եւ իր ընկերները նոյն պատգամը եւ նոյն ակնկալութիւնը ունին մեզմէ:

Բանանք մեր սրտին դռները, որպէսզի մեր մեծ մեռելները այցի գան մեզի, հաղորդուինք իրենց կտակով եւ ընենք միայն ինչ որ իրենք պիտի ուզէին ընել, եթէ ազատած ըլլային թրքական եաթաղանէն ու դժոխքէն:

Այսօր, միասին, մեր հոգիի աչքերով տեսնել փորձենք մեր հայրենի աշխարհը, Ծոփաց աշխարհը, իր երբեմնի փառքին մէջ

Կրկնենք մեծ Հայրապետին՝ Ներսէս Շնորհալիին հետ իր Ծովքի ողբակէն. «Մէր անուն Ցխուռ, սիրով քո ճմլեա, սիրտն իմ բարեկն»:

Խօսինք Թլկատինցիի մօրը աղօթքով, ոգեւորուի՛նք Սիամանթոյի հայրենաշունչ կանչով ու Զարդարեանի Գամփռին պէս, վրէժ կանչենք փրոֆ. Լիւլէճեանի հետ Տերսիմի բարձունքէն ու մեր ականջներուն թող հասնին մեր աշխարհի վերջին պատարագի վերջին զանգակներուն լացակումած ղօղանջները:

Այսօր թող մեզի հասնի մեր ժամիկներուն եւ պապիկներուն չարտասանուած աղօթքին մրմունջը: Այսօր մեր բոլոր եկեղեցիներուն փշրուած սրբատաշ քարերուն ողբերգութիւնը թող կոթողանայ մեր յիշողութեան տաճարին մէջ:

Այսօր սրտիդ պրկումներովդ դզա՛ հայրենի աշխարհը ու դարձի՛ր բռո՛նցք, դարձի՛ր երդում, դարձի՛ր մշտավառ լապտեր, անմար ու անմեռ պահելու յիշատակը նահատակներու եւ մեզի համար կորսուած Ծոփաց Աշխարհին:

Ի՛նչպէս չյիշենք բանաստեղծ Իսահակեանի երկտողը, իր վիշտովն ու կարօտովը.

Լուռ գիշերին մտքիս դիմաց
Շատ ստուերներ ժողվուեցան.
Ընկերներս՝ մեռած, կորա՛ծ,
Հոգուս խորքով անցկացան:

ՅՈՎՀ. ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ՔՈՒԷՅԹ
ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԵՆԷՆ ՆԱՒԹԱՌԱՏ ԵՐԿԻՐԸ

Պարսից Ծոցին մէջ ծուարած անգլիական հովանաւորութեան տակ գտնուող Քուէյթի կառավարիչը՝ շէյխ Ապտիւլլահ Աս–Սալէմ Աս–Սապահ կրնայ նկատուիլ աշխարհի ամէնէն հարուստ մարդը: Կը կարծուի թէ իրմէ անմիջապէս յետոյ կուգայ Սէուտական Արաբիոյ Սէուտ թագաւորը:

Դամասկոսի մէջ 63 ամեայ շէյխին հետ խօսակցութիւններ ունեցած ատեն, նախագահ Գամալ Ապտէլ Նասր մէկ վայրկեան իսկ չմոռցաւ թէ իր խօսակիցը, միաժամանակ, աւելի քան 2.000.000.000 տոլարի հարստութեան տիրացած քարիւղի հսկայ մըն է:

Անվարան կարելի է ըսել թէ շէյխ Ապտիւլլահի շէյխութիւնը կը ծփայ քարիւղի վրայ: Տարեկան 260.000.000 տոլարի շահաբաժին կը ստանայ քարիւղի ընկերակցութենէ մը, որ կէս առ կէս անգլիական եւ ամերիկեան է:

Բայց, իբր հակապատկեր բազմաթիւ այլ շէյխերու, Ապտիւլլահ բարեգործ մարդ մըն է: Քարիւղի իր անձնական շահաբաժնին մեծ մասը կը յատկացնէ իր 200.000 հպատակներուն ապրուստի մակարդակին բարելաւման: Ան իր անձնական ծախքերով շինել տուած է հիւանդանոցներ, դպրոցներ, ճամբաներ եւ բնակարաններ: Իր առաջադրութիւնն է կրթութիւնը պարտաւորիչ դարձնել իր բոլոր հպատակներուն:

Շէյխը համեստ մարդ մըն է: Ըստ իսլամական օրէնքին, իրաւունք ունէր չորս կին առնելու: Բայց, կը թուի չափազանց երջանիկ ըլլալ մէկ կինով: Ունի երկու զաւակներ: Կը բնակի համեստ արտաքինով տան մը մէջ եւ ունի միայն մէկ ինքնաշարժ, քատիյաք մը:

Իր տոմարակալութիւնը չափազանց պարզ է՝ ունեցած հսկայական հարստութեան բաղդատմամբ: Ստացած 260 միլիոն տոլարին մէկ երրորդը կը յատկացնէ բարեսիրական նպատակներու, մէկ երրորդը՝ շէյխութեան վարչական մեքենային ու մէկ երրորդը վար կը դնէ՝ իր անձնական ծախսերուն համար: Այս վերջին գումարով, առհասարակ անգլիական արժէթուղթեր կը գնէ:

ԿԻՊՐՈՍԻ ԱՂՋԻԿՆԵՐԸ ԳՈ՞Ղ ԵՆ…

Ասկէ քանի մը տարի առաջ, շէյխը անսովոր եղանակով մը արտայայտեց այն հոգածութիւնը՝ զոր կը տածէ իր հպատակներուն հանդէպ:

Կիպրոսի Զբօսաշրջիկութեան Գրասենեակը Քուէյթը ողողած էր թռուցիկներով եւ յայտարարութիւններով, որոնք գովքը կը հիւսէին Միջերկրականի մէջ ընկողմանած այս կղզիին գեղեցկութիւններուն: Այդ յայտարարութիւնները զարդարուած էին Միլոյի Վէնիւսին նկարովը, որ, ինչպէս ամէն մարդ գիտէ, Աստղիկը ցոյց կուտայ ձեռքը կտրուած:

Ապտիւլլահ անմիջապէս արգիլեց զբօսաշրջիկութիւնը՝ դէպի Կիպրոս: Ապշած, կիպրացիները հարցուցին թէ արդեօք իսլամական կրօնքին դէմ սխա՞լ մը գործած էին:

— Ո՛չ, պատասխանեց շէյխը: Բայց, իմ հպատակներս պիտի կարծեն թէ Կիպրոսի բոլոր աղջիկները գող են, որովհետեւ, իսլամական կրօնքով, գող մը կը պատժուի՝ ձեռքը կտրելով:

Քուէյթ ունի 1950 քառակուսի մղոնի տարածութիւն մը եւ իր ամէնէն լայն մասին մէջ՝ 100 մղոն երկարութիւն: Հակառակ մանրանկարային իր այս մեծութեան, աշխարհի ամէնէն նաւթառատ երկիրն է:

ՀԱՐՍՏՈՒԹԵԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐԸ

1947ին, Քուէյթի մէջ կային միայն 1.000 ինքնաշարժներ: Այսօր, այդ թիւը բարձրացած է 20.000ի: Եւ այս յաւելումը զարմանալի ոչինչ ունի, տրուած ըլլալով, որ վերոյիշեալ մէկ երրորդի բարեսիրական յատկացումներէն մեծապէս կ'օգտուին նաեւ շէյխին հպատակները:

Վերջին հինգ տարիներուն, շէյխը 267 միլիոն տոլար ծախսեց՝ շինելու համար 51 նոր դպրոցներ, 1.200 ժողովրդային բնակարաններ, վեց հիւանդանոցներ եւ ջուրի զտարան մը, որ օրական 2.000.000 կէլըն ջուր կը հայթայթէ:

Ինչ կը վերաբերի ապագայի ծրագիրներուն, կը կարծուի, թէ շէյխը մտադրած է տարեկան 100.000.000 տոլար ծախսելու, այսօրինակ նպատակներու իրագործման համար:

ԱՒԵՐԻՉ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱՏԺՈՒԻՆ…

Կասկած չկայ թէ շէյխին հպատակներուն մեծ մասը խիստ երջանիկ է իր նոր գտած բարօրութենէն: Ինչ կը վերաբերի աւերիչ գործունէութեանց, անոնք կը պատժուին խիստ կերպով եւ չափազանց

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎՇՏԱԳԻՆ ՍՈՆԱԹ

Նորից մի պահ լռելուց յետոյ, Դիամանտիսը շարունակեց ներքին տրամութեան երանգով.

— Ամէն մի խորունկ զգացող մարդ մի տեսակ Պիգմալիոն է, որ իր հոգում, մեծ արուեստագէտի ներշնչումով ու գուրգուրանքով, ստեղծում է իր երազների փղոսկրէ գեղեցկուհուն: Բայց միայն առասպելի մէջ է, որ աստուածուհու կամքը բաւական է այդ երազը կենդանի իրականութիւն դարձնելու: Կեանքում սիրտ աստուածուհին յաճախ ենթարկւում է ուրիշ ուժերի կամքին: Ուժեր, որոնք բռնանում են մարդկային յարաբերութիւնների վրայ…

Ես ուզում էի հարցնել՝ «ի՞նչ ուժեր են դրանք», բայց մի ներքին ձայն աւելորդ դարձրեց այդ հարցը: Իմ մտքում անորոշ կերպով շարժուեցին այն մեծ հարցերը, որոնք մի ժամանակ այնպէ՜ս յուզում էին ինձ, բայց որոնք կարծես մոռացուել էին՝ երջանկութեան ծարաւի իմ պատանի հոգում: Եւ այդ հարցերը, բախտի բերմամբ, ինչ որ կենսական առընչութիւն էին ստանում իմ սեփական ճակատագրի հետ:

Դուրս գալով Դիամանտիսի մօտից՝ երկար թափառեցի փողոցներով, համարեա ոչինչ չնկատելով շուրջս, ինքս իմ մէջ ամփոփուած՝ ես ամբողջ աշխարհի հետ էի, ամբողջ տիեզերքի հետ, ոչ մի յատակ բանի մասին չէի մտածում. իմ ուղեղում իրար էին յաջորդում անկապ պատկերներ իմ սեփական քսանմէկամեայ կեանքից, դարերի մարդկային կեանքից, պատկերներ որոնք երաժշտական տարօրինակ ձայների էին վերածւում, կարծես մի ընդհանուր իմաստ ստանալով, կարծես բացելով հէնց կեանքի իմաստը, եւ պատկերից պատկեր անցնում էր քաղցրօրէն տանջող մի մեղեդի, որ Էֆրոյի հայեացքը, Էֆրոյի ժպիտը, Էֆրոյի ամբողջ հարազատ, յաւիտենական էութիւնն ունէր իր մէջ… Ցանկարծ կանգ առայ անակնկալ մի նախազգացումով. հայեացքս բարձրացրի գետնից եւ իմ դիմաց տեսայ միւսար Բրուտորի տունը՝ փակ լուսամուտներով, փակ դռնով, արեւի վերջին ճառագայթների գունատ ժպիտով: Երկար նայեցի այդ տան, կարծես առաջին կամ վերջին անգամ էի տեսնում…

6.

Վերջապէս եկաւ նամակը, բայց ուշ, շատ ուշ, Օգոստոսին: Ձեռքումս անհաւատալի էր թւում սովորական կնքուած ծրարը: Առաջին պահ կարծես տարակուսանքով զննում էի հասցէն, դրոշմաթուղթը, կնիքը. ամէն ինչ այնքան շօշափելի էր, սովորական: Ցետոյ տենդագին մղումով պատռեցի ծրարի ծայրը. թղթի բարակ երիզը չկարողացայ զցել մի կողմ, այլ դրի գրպանս:

«Ներիր, — գրում էր Էֆրօն, — ներիր, որ այսքան ուշ եմ գրում քեզ: Բայց կարող էր պատահել, որ բոլորովին չգրէի… Ես ամբողջ հոգով քեզ հետ եմ եղել ամէն օր, ամէն ժամ: Քանի՜ անգամ գրել եմ քեզ, բայց չեմ կարողացել ուղարկել նամակը, որովհետեւ… Ես չէի ուզում քեզ խռովել, իմ սիրելի Զաւէն, բայց այսօր յանկարծ սարսափով մտածեցի թէ ինչե՜ր կարող էին անցնել քո մտքով, եւ ահա իմ նամակը: Թէկուզ խռովեմ քեզ, բայց դու չկասկածես իմ սիրոյ մասին… Այն ինչից վախենում էի, կատարուեց մեր այստեղ գալու առաջին իսկ օրը: Եւ ես ամէն օր կարծես թոյն եմ խմում: Նոյնիսկ այստեղի հոյակապ բնութիւնը, հիւրանոցի սքանչելի պայմանները ոչինչ են թւում աչքիս: Միակ մխիթարութիւնս Ֆրանկի սոնատն է, որ նուագում եմ ժամերով. բարեբախտաբար հիւրանոցի դաշնամուրը գրեթէ միշտ ազատ է լինում: Միթէ՞ այսպիսի նամակ պէտք է գրէի քեզ, իմ սիրելի, սիրելի՛ Զաւէն… Դու… պարզապէս ընկեր ես ինձ համար, հասկանո՞ւմ ես… Աւելին չեմ ասի: Աւելին չեմ կարող ասել, ուժ չունեմ դրանից աւելին ասելու համար: Դու հասկացիր, բայց նաեւ իմացիր, որ ես սիրում եմ քեզ, օ՜հ, ինչպէ՜ս եմ սիրում… Բայց այսպիսի խոստովանութիւնը յանցանք չէ՞ ինձ համար: Աստուած իմ, որքա՛ն դժբախտ եմ…: Բայց ինչո՞ւ, ինչո՞ւ… Զարմանում եմ, չեմ հասկանում, աւելի ճիշդ՝ հասկանում եմ, բայց… բայց մի՞թէ իրօք այդպիսին է իրականութիւնը… Ո՛չ, յաւիտեան դէպս ինչ որ մի բան անհասկանալի է մնում: Ի՞նչ: Չգիտեմ: Ինձ թւում է՝ ես այնքա՜ն փոխուել եմ քեզ ճանաչելուց յետոյ: Բայց գուցէ դու նորից, ինչպէս այն օրը (յիշո՞ւմ ես), նորից կ'ասես կատակով. «Ցամենայն դէպս, դուք միս Բրուտոր էք…»: Ինչպիսի՛ դառն կատակ է դա, Զաւէն: Բայց. մի՞թէ կատակ է դա… Ներիր, այլեւս չեմ կարող շարունակել…»:

Կ. ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ

(Շար. 13)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՁԵՐԵՀ Ա. Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը, ընկերակցութեամբ Լիբանանի Առաջնորդ Խորէն Արք.ի, ժամանուոր ժամադրութեամբ մը շնորհաւորական այցելութիւն մը տուած է նորընտիր Նախագահ Զօր. Շեհապի։ Տեսակցութիւնը տեւած է կէս ժամ. զօր. Շեհապ խորապէս զգացուած Վեհափառին արտայայտութիւններէն՝ շնորհակալութիւն յայտնած է եւ գնահատանքի խօսքեր ըրած՝ հայ ժողովուրդի մասին։ Զարեհ Ա.ի ժամանման եւ մեկնումին առթիւ՝ բանակային ջոկատ մը զինուորական պատիւներ ըրած է։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ կարճատեւ հիւանդութենէ մը ետք մեռած է Տոքթ. Միսաք Տաքէսեան։ Ունեցած է հանրային օգտակար գործունէութիւն մը. քանիցս անգամ ընտրուած է Լիբանանի Ազգ. Գաւառական Ժողովին։

արագօրէն։

Անցեալ Մարտին, քարիւղի երկու նոր դատարաններ հաստատուեցան Քուէյթի մէջ։ Ապտուլլահ, որ ընդհանրապէս խոյս կուտայ ժողովրդական ցոյցերէ, այս անգամ անձամբ նախագահեց բացման հանդիսութեանց եւ քարիւղի դատարանները օրհնեց «համեղ եւ օրհնեալ պտուղը այն սերտ գործակցութեան, որ գոյութիւն ունի Քուէյթի քարիւղի ընկերակցութեան ու կառավարութեան միջեւ»։

Հակառակ անոր, որ Ընկերութիւնը կիսովին անգլիական ու կիսովին ամերիկեան է, պաշտօնեաներու ջախջախիչ մեծամասնութիւնը անգլիացի է։ Կոլֆ Օյլը ունի արժեթղթերու 50 առ հարիւր, մինչ Բրիթիշ Բէթրոլիում Քըմփընին՝ մնացեալ 50 առ հարիւրը, ո՛Արսի Քուէյթ Քըմփընիի խողովակով։

ՔԱՐԻՒՂԻ ՎՐԱՅ ԾՓԱՑՈՂ ԱՆԱՊԱՏԸ

Քուէյթի պզտիկ շէյխութիւնը կործնականին մէջ քարիւղի վրայ ծփացող անապատ մըն է։

Անցեալ տարի, Քուէյթ ամէն օր մէկ միլիոն 200.000 տակառ քարիւղ արտադրեց։ Այս թիւը եօ կը ձգէ Սէուտական Արաբիոյ արտադրութիւնը եւ կը ձեւացնէ բովանդակ Միջին Արեւելքի արտադրութեան մէկ երրորդը։

Կը կարծուի, թէ շէյխութեան մթերքը կը հասնի 9.000.000.000 տակառի։

Պա՛րսից Ծոցին հիւսիս – արեւմուտքը մխուած, Քուէյթ Իրաքի համար կը ձեւացնէ յանկուցիչ դրացի մը...։ Անգլիական պաշտպանութեան տակ առնուեցաւ քսաներորդ դարուն սկիզբները։

Ան թեթեւ կերպով աւելի պզտիկ է քան Տըլաուէյրի շրջանը։ Երկիրը ընդհանրապէս անապատ մըն է, որ կ՚եզերէ մայրաքաղաք – նաւահանգիստը՝ Քուէյթը, որուն նաւային գետեզումները ընդհանրապէս կործն են ամերիկեան ընկերութեանց։

ՀԱՅ ԳԻՏՈՒՆՆԵՐ
Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Այսօր կան հարիւրաւոր հայ գիտնականներ, որոնցմէ շատերուն անունները ծանօթ են բովանդակ աշխարհին։ Հայաստանի մէջ աճեցան այնպիսի գիտուններ՝ որոնց գործը դուրս ելած է նոյնիսկ Խ. Միութեան սահմաններէն եւ արժանացած համաշխարհային հռչակի։

Խ. Միութեան մէջ մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելեն Աբրահամ եւ Արտեմ Ալիխանեան եղբայրները։ Երեւանեան թուականներէն սկսեալ՝ անոնք կ՚աշխատին տիեզերական ճառագայթներու բնագաւառին մէջ։ Այս ուղղութեամբ Ալիխանեանները կատարած են շարք մը կարեւոր հետազօտութիւններ։ Արժանացած են մրցանակներու։ Աբրահամ Ալիխանեան անդամ է Խ. Միութեան Գիտութեան Ակադեմիային, իսկ Արտեմը՝ թղթակից-անդամ։

Լեւոն Օրբէլի, Խաչատուր Կոշտոյեան, Էզրաս Հասրաթեան, — շողշողուն անուններ են, որոնք փայլուն համատեղութիւն մը կը կազմեն բնախօսութեան բնագաւառին մէջ։ Երեքն ալ ուշագրաւ աշխատութիւններու հեղինակներ են եւ ճանչցուած ու յարգուած՝ բովանդակ Խ. Միութեան մէջ։

Առանձնապէս արժէքաւոր են Լեւոն Օրբէլիի աշխատութիւնները, որոնց համար տիրացած է ոսկիէ չքանշանի։ Ծերունի գիտնականը վարած է շարք մը պատասխանատու պաշտօններ. եղած է Խ. Միութեան բժշկական ակադեմիայի տնօրէն եւ բնագիտական կարեւոր հաստատութեանց ղեկավար։

Է. Հասրաթեանի կեանքն ու գործունէութիւնը ապացոյցներ են իր տաղանդին։ Ծնած է Արեւմտեան Հայաստան։ Մանկութեան տարիներուն զգացած է թուրք բռնակալութեան արիւնալի լուծը, վերապրած է կոտորածներու, սովի ու զրկանքի ահաւոր տարիները։ Բայց երբեմնի այդ որբ ու հալածական տղան այսօր գիտական 120 գործերու հեղինակ է եւ ղեկավար՝ Խ. Միութեան Գիտութեան Ակադեմիայի բնագիտական տարրալուծարանին։Ռուս գիտնական Պաւլով, որուն աշակերտած է Հասրաթեան, հետեւեալ ձեւով արտայայտուած է.— Ես պէտք է բնութագրեմ Հասրաթեանը՝ իբրեւ ականաւոր գիտնական, որ ունի նախաձեռնութեան ոգի, մտքի խտութիւն եւ գիտական հետազօտութիւնը կը վարէ կրքոտ յամառութեամբ.

Խաչատուր Կոշտոյեան բնագիտութեան պատմութեան դասախօս է Մոսկուայի համալսարանին մէջ եւ անդամ՝ Հայաստանի Գիտութեան Ակադեմիայի։ Իր «Ակնարկներ՝ բնագիտութեան պատմութեան» գործը արժանացած է մրցանակի։

Մեծ է նաեւ հայ երկրաբաններու վաստակը՝ Խ. Միութեան մէջ։ Հայաստանի եւ հարեւան երկիրներու ընդերքի հարստութեանց գիտական ուսումնասիրութեան հիմը դրաւ հանգուցեալ Յովհաննէս Կարապետեան։ Հայաստանի, Վրաստանի, Ատրպէյճանի եւ Տաղստանի մեծ կառուցումներու պատմութիւնը կապուած է իր անուան հետ։ Տեղւոյն երկրաբանական պայմաններուն մասին Կարապետեանի որոշումէն կախում ունէին գործարաններու, ելեկտրակայաններու եւ ջրանցքներու շինութիւնները։ Ինք էր որ ուսումնասիրեց Վոլկա–Մոսկուա Ջրանցքին հունը։ Խ. Միութեան Գիտութիւններու Ակադեմիան տոքթորի աստիճան շնորհեց անոր՝ առանց տիսերթասիօնի։

Տաղանդաւոր երկրաբան Յովհաննէս Մաղաքեան կ՚ապրի Երեւանի մէջ, բայց իր երկերը յայտնի են բովանդակ Խ. Միութեան մէջ։ Իբրեւ հանքավայրերու մեծագոյն մասնագէտ՝ ան գրած է բնագիտութեան շարք մը դասագիրքեր, որոնք թարգմանուած են նաեւ տարբեր լեզուներու։

« Երկրաբանական գիտութիւններու տոքթոր, Սարգիս Գալստեան Խ. Միութեան նաւթային հաստատութեան տարրալուծարանին վարիչն է։ Իսկ նոյն գիտութիւններու տոքթոր Արշակ Գաբրիէլեան կը վարէ Ուզպէկիստանի նաւթային գիտա–հետազօտական հաստատութիւնը։

Խորհրդային փոխադրական բարձրագոյն բոլոր դպրոցներուն մէջ կը գործածուին Մեսրոպ Դանղուրեանի դասագիրքերը։ Դանղուրեան մեծ մասնագէտ է յատկապէս փապուղիներու բնագաւառին մէջ եւ որպէս այդպիսին կը ղեկավարէ Թիֆլիսի երկաթուղային հաստատութեան համապատասխան ամպիոնը։

Մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ նաեւ Յովսէփ Օրբէլին։ Ներկայիս ան կ՚աշխատի Գիտութիւններու Ակադեմիայի լեզուագիտութեան հաստատութեան մէջ եւ հակառակ իր տարիքին՝ երիտասարդական եռանդով կը շարունակէ գիտական իր հետազօտութիւնները։ Վերջին գո՞րծն է՝ «Միջնադարեան Հայաստանի առակները» աշխատութիւնը, որ լոյս տեսած է Գիտութիւններու Ակադեմիայի հրատարակութեամբ՝ Մոսկուա եւ Լենինկրատ, ռուսերէն լեզուով։ Լենինկրատ ապրելով հանդերձ, Օրբէլի սերտօրէն կապուած է Հայաստանի հետ։ Այժմ կը գրէ Անի քաղաքի պատմութիւնը, որ կարեւոր նշանակութիւն ունի հայագիտութեան համար։

Բազմաթիւ հայ գիտնականներ կ՚աշխատին նաեւ խորհրդային այլ հանրապետութիւններու մէջ։

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ ։

ՉԱՐՉԻԼ՝ ՄԻԼԻՈՆԱՏԷՐ

Այս անուանի քաղաքագէտը քանի մը հատոր գիրք գրելով կրցած է տասը անգամ աւելի դրամ շահիլ, քան իր յիսուն տարիներու քաղաքական գործունէութեան ընթացքին։

Սըր Ուինսթըն Չըրչիլ այս ձեւով շահած է աւելի քան մէկ միլիոն անգլ. ոսկի։

Յիսուն տարուան իր քաղաքական ասպարէզին մէջ կրցած չէր այդ գումարին մէկ հինգերորդ մասն անգամ ձեռք բերել։ Եթէ գրական ասպարէզ չիջնէր և քանի մը հատոր գիրք չգրէր, անկասկած այսօր շատ աղքատիկ կեանք մը պիտի ունենար։

Չըրչիլ, մինչեւ 1939 թ., իբրեւ խորհրդարանի անդամ, տարեկան 3 հազար անգլ. ոսկի թոշակ կը ստանար. երեսուն տարի աշխատելէ ետք կրցած էր 92.000 անգլ. ոսկի շահիլ։

Իր վարչապետութեան օրերուն եւ անկէ ետք 82.000 ոսկէի աւելի չկրցաւ ստանալ։

Մէկ խօսքով՝ յիսուն տարի քաղաքական ասպարէզի մէջ գործելէ ետք, իր ամբողջ եկամուտը 170.000 անգլիական ոսկիի հասաւ։

Այդ գումարը հաւասար է կառավարական պաշտօնեայի մը 50 տարուան թոշակի գումարին եւ բարձրաստիճան պաշտօնեայի մը թոշակին մէկ երրորդին։

Չըրչիլ տասներկու տարի առաջ սկսաւ իր յուշերը գրել եւ հարստանալ։

Անոր մէկ աշխատութիւնը՝ «Երկրորդ Համաշխարհային Պատերազմի Պատմութիւնը», Թայմ եւ Լայֆ հրատարակչական հիմնարկութիւնները 250.000 անգլ. ոսկիով գնեցին։ Անգլիոյ մէջ երկու միլիոն օրինակ ծախուեցաւ 450.000 ոսկիի շահ մը բերաւ Չըրչիլի։

Նոյն գիրքը քառասուն տարբեր երկիրներու մէջ թարգմանուեցաւ եւ ամբողջ աշխարհի վաճառման մրցանիշը շահեցաւ։

Հիմա թերեւս մտածէք, որ Չըրչիլ այդքան դրամը ի՞նչ կ՚ընէ եւ ո՞ւր կը ծախսէ։

Ան, չօշափելի գումար մը կը յատկացնէ իր թոռներուն եւ յաճախ կատակով կ՚ըսէ.

— Վաղը, իմ մահէս ետք, չեմ ուզեր անոնց անէծքին առարկայ դառնալ։

Հարստութեան մէկ մասը իր տան կառուցման համար ծախսած է։ Իր շէնքը կառուցած է ճիշդ թանգարանի մը նման, որու գումար մըն ալ յատկացուցած է բարեգործական ընկերութիւններու։

Իսկ մնացած եկամուտը, գիրքերու վաճառումէն գոյացած, ի պահ կը դնէ դրամատուն. սակայն ատիկա շատ չնչին գումար մըն է։

Վերջերս Տիկին Չըրչիլ իր բարեկամներուն ըսեր է.

— Կ՚ուզէի վիլլա մը գնել, բայց տեսայ որ մեր դրամը չի բաւեր։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (228)

ԿԱՅԾԵՐ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԺԴ.

ԹԷՈՍ ԱՂԲՕՐ ՍՐՃԱՐԱՆԸ

— Իսկ այն միւս երկո՞ւսը, որ մօտ նստած են։

— Նրանց չեմ ճանաչում, նոր մարդիկ են։

Թէոս ախպէրը հեռացաւ։ Ես այժմ աւելի ուշադրութեամբ սկսեցի հեռուից դննել թումաջի վաճառականին։ Սրճարանի անտանելի տաքութեան պատճառով, երեսից յետ էր քաշել գլխի արաբական ծոպաւոր ծածկոցը, եւ ճակատը մինչեւ կէսը մնացել էր բաց։ Նրա դէմքը, կաշուի գոյնը, երեսի գծագրութիւնը ամենեւին չէր նմանում Միջագետքի արեւակէզ բնակչի կերպարանքին, իսկ շիլ, արագաշարժ աչքերը ինձ շատ ծանօթ էին երեւում։ Նա այն աստիճան զբաղուած էր իր խօսակիցներով, որ ամենեւին ուշադրութիւն չէր դարձնում իմ վրայ, կամ եթէ տեսնում էր ինձ, այնպէս էր ձեւացնում, որ չէ նկատում։ Ես մօտեցայ եւ ետեւից ձեռքս կամաց դրեցի նրա ուսի վրայ։ Նա յետ նայեց եւ աչքերի արագ շարժումով այնպիսի մի նշան արեց, որ ես շփոթուեցայ եւ ակամայ լռեցի։ Նա իսկոյն դուրս բերեց ինձ իմ շփոթութիւնից, իր մօտ տեղ ցոյց տալով.

— Խնդրեմ, նստեցէք, պարոն, երեւում է, որ դուք եւս մեզ նման օտարական էք։ Պանդուխտները աւելի հեշտութեամբ են մօտենում միմեանց։ Մեր շիշի մէջ դեռ մնացել է մի քանի ֆինջան օղի, — նա ձեռքը տարաւ, վեր առեց շիշը, շարժեց, տեսնելու, ճշմարի՞տ էր իր ասածը, թէ ոչ։

Ո՞վ կարող էր երեւակայել, որ ես այստեղ, այս խառնաշփոթ բազմութեան մէջ, մուսուլցի կաշեվաճառի կերպարանքով կը գտնէի մեր ընկեր Սագօին։ Խօջա Թօրոս, — այսպէս էին այժմ կոչում նրան։ Ո՜րքան յարմարւում էր նրան այդ անունը, այդ արաբական զգեստը, այդ լիահնչիւն, կոկորդային ձայնը, այդ լուրջ խօսակցութիւնը երկու անծանօթների հետ։

Ես այնքան սովորած էի Սագօի ծպտածութիւններին, նրա կծու հեգնութեանը, նրա թեթեւ սրախօսութիւններին, որ առանց նրանից մի բառ անգամ լսելու, բաւական էր նրա երեսին նայել միայն, ես այլեւս չէի կարող զսպել իմ ծիծաղը։ Իսկ նրա այժմեան կերպարանափոխութիւնը, իր օտարոտի ձեւերով, աւելի շատ առիթներ ունէր իմ ծիծաղը շարժելու. բայց ես, չգիտեմ, ինչո՞ւ այնպէս լռեցայ, ինչո՞ւ այնպէս համեստ դրտնուեցայ նրա առջեւ։

Նա մի քանի խօսքով հարցրեց իմ ո՛վ եւ ո՛րտեղից լինելը, եւ ի՛նչ գործով Վան քաղաք գալը, յետոյ լցրեց մի ֆինջան օղի եւ դրեց իմ առջեւ։

— Ես օղի խմելու սովորութիւն չունեմ, — ասեցի նրան։

— Ձեզ համար գինի կը պատուիրեմ, — ասեց նա, հրամայեց սպասաւորին մի շիշ գինի բերել։

Յետոյ ծանօթացրեց ինձ իր երկու խօսակիցների հետ։ Երեւաց, որ այդ աղքատ երիտասարդները, իրանց նման նիւթապէս աղքատ, բայց բարոյապէս հարուստ մի ընկերութեան գործակատարներ էին, որ ուղարկուած էին Խարբերդի, Սղերդի եւ Դերսիմի կողմերը, տեղային քրդախօս Հայերի մէջ մայրենի լեզու տարածելու եւ Հայոց տառերով գրել–կարդալ սովորեցնելու։ Ընկերութիւնը կազմուած էր Կ. Պոլսում եւ միմիայն գրագիտութիւն տարածելու նպատակ ունէր։ Զնայելով այդ համեստ եւ անմեղ նպատակին, ընկերութեան գործակատարները տեղային բողոքական քարոզիչներից ամբաստանւում են, եւ կառավարութեան կողմից հալածւում են, իբրեւ ժողովրդի մէջ վնասակար մտքեր տարածող խռովարարներ։ Թողնելով իրանց գործունէութեան տեղը, նրանք եկել էին Վան, եւ այստեղից Կ. Պոլիս վերադառնալու նպատակ ունէին, առանց գրպանում մի փարա անգամ ստակ ունենալու։

— Նայեցէ՛ք այդ մարդուն, — շարունակեց երկու երիտասարդներից մէկը ընդհատուած խօսակցութիւնը, ձեռքը մեկնելով դէպի Աւետարանի լոյսը ծաւալող՝ օտարազգի քարոզչի գործակատարը, որ Աստուածաշունչը առջեւը դրած, դեռ զբաղուած էր կրօնական վիճաբանութիւններով։ — Ես հաւատի եմ, որ այդ անպիտանը ոչինչ գարգացում, ոչինչ կրթութիւն չունի. եւ իբրեւ մարդ անգամ, նա այնքան ստոր գնահատել գիտէ իր աշխատանքը, որ ամսական հարիւր ղուրուշի (6 րուբլի) վարձկան է։ Այդ չնչին փողի համար նա ամէն օր կը մտնէ սըրճատները, կը մտնէ սափրիչների խանութները, կը մտնէ բաղանիքների նախագաւիթները, մի խօսքով ամէն տեղ, որտեղ մարդիկ աւելի գործ չունեն, եւ կը սկսէ նրանց հետ վիճել։

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

երկրի մը վերածելով այս փոքրիկ Հանրապետութիւնը: Այսուհանդերձ ընդդիմադիրները միշտ դէմ կը մնան Արտաքին Նախարարին: Ըմբոստները զայրոյթով լսած են, թէ Շարլ Մալիք, հաւանաբար, ՄԱԿի ընդհանուր ժողովի նախագահ ընտրուի եւ ամէն գնով կ'աշխատին ձախողութեան մատնել անոր թեկնածութիւնը:

Նախագահ Շամուն ջերմ պաշտպանն է Մալիքի:

Արտաքին Նախարարը մեկնեցաւ Նիւ Եորք, բայց կը վախցուի որ ըմբոստները նոր յարձակումի անցնին Լիբանանի մէջ:

Թռնպա կը գրէ թէ զինամարտ մը տեղի ունեցած է Պուրճ–Համուտի մէջ (Պէյրութի հայկական թաղամասը): Աջակողմեան ժողովրդական կուսակցութեան (Ղովմ) անդամները բախում ունեցած են ձախակողմեաններու հետ. այս վերջիններուն կողմէ մէկ հոգի սպաննուած է. բազմաթիւ վիրաւորներ կան՝ երկու ճակատներէն ալ: Բանակը միջամտած է եւ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարած է: Թերթը Հայերու մասին չի խօսիր:

ԻՍՐԱՅԷԼ ՄՏԱՀՈԳ

Արաբական երկիրներու ներկայ կացութեան մէջ, Իսրայէլ մատնուած է լուրջ մտահոգութեան: Լոնտոնի մէջ Տիկին Կոլտա Մէյր յայտարարեց.— Եթէ Յորդանանն ալ միանայ Արաբական Միացեալ Հանրապետութեան՝ Իսրայէլի ապահովութիւնը կը վտանգուի:

Իսրայէլի Արտաքին Նախարարը Անգլիոյ մէջ ներկայիս կ'աշխատի որ իր երկրին սահմանները միջազգային պաշտպանութեան տակ առնուին.— Եթէ Արաբական Միացեալ Հանրապետութիւնն ու Իրաքը Յորդանանը գրաւեն՝ Իսրայէլ պիտի ստիպուի հարկ եղած միջոցներուն դիմել՝ իր սահմաններուն պաշտպանութեան համար:

ՄԱԿի ընդհանուր քարտուղար Համըրշոլտի Միջին Արեւելքի մասին պատրաստած ծրագիրը իսրայէլեան շրջանակները շփոթի մատնած է:

Ինչպէս ծանօթ է, Համըրշոլտ իր ծրագրին մէջ Իսրայէլով չէր զբաղած:

Հռոմ.— Իլ Թէմփօ թերթին համաձայն, Տիկին Կոլտա Մէյր քաջալերած է Վարչապետ Ֆանֆանին, որ Նախագահ Նասըրը հրաւիրէ Իտալիա:

Պաշտօնական շրջանակները հերքեցին այս լուրը, բայց Իլ Թէմփօ կը ճշդէ, թէ հակառակ այդ հերքումին՝ բանակցութիւնները կը շարունակուին եւ ապահովաբար մօտ ատենէն Նասըր այցելէ Իտալիա, Հռոմի կառավարութեան հետ քաղաքական, տնտեսական թէ մշակութային հարցերու շուրջ խորհրդակցելու եւ համաձայնութիւններ կնքելու համար:

Միջազգային շրջանակները մեծ արժէք կ'ընծայեն իտալեւարաբական այս բանակցութիւններուն: Հաւանական է որ Հռոմ եւ Գահիրէ գործակցութեան դաշինք ալ կնքեն: Արաբական Միացեալ Հանրապետութեան Իտալիոյ դեսպանը՝ Սարվաթ Օքաշա Գահիրէ մեկնեցաւ՝ Միջին Արեւելքի ներկայ կացութեան շուրջ խորհրդակցելու համար. հաւանական է՝ որ խօսի նաեւ իտալեւարաբական բանակցութեանց մասին:

ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՄԱՔՄԻԼԸՆ՝ ՅՈՒՍԱԽԱԲ

Անգլիոյ Վարչետ Մաքմիլըն յուսախաբ եղած է Աթէնքի եւ Անգարայի մէջ իր ունեցած խօսակցութիւններէն: Համաձայնութիւն մը չէ կրցած գոյացնել Յոյներու եւ Թուրքերու միջեւ:

Լոնտոն վերադարձի իր ճամբուն վրայ, Մաքմիլըն հանդիպեցաւ Կիպրոս եւ տեսակցութիւն մը ունեցաւ կղզիին Թուրք եւ յոյն պարագլուխներուն հետ:

Վարչապետը Աթէնքի եւ Անգարայի մէջ դէմ արտայայտուած է կղզիին բաժանման եւ հանրաքուէին: Մաքմիլըն կը պահանջէ որ երկու կողմերն ալ ենթարկուին Լոնտոնի ծրագրին, գէթ առայժմ կարգը վերահաստատելու համար:

Յոյները, Անգլիոյ Վարչապետին առաջարկներէն դժգոհ, պիտի դիմեն ՄԱԿի ընդհանուր ժողովին՝ պահանջելով որ Կիպրոսը կցուի Յունաստանի:

✕ Խրուշչեւ նոր նամակ մը ղրկեց Անգլիոյ Վարչապետ Մաքմիլընի: 12 էջերէ բաղկացած այս նոր նամակը ոչ մէկ նորութիւն կը բերէ: Խրուշչեւ գործածած է խորհրդային այն բառամթերքն ու բացատրութիւնները՝ որոնք հինցած են այլեւս: Թերթերը արձագանգ հանդիսանալով Կրեմլինի տիրոջ նոր նամակին, մեծ կարեւորութիւն չեն ընծայեր անոր:

ԼՈՒՐՏԻ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչ եկեղեցիէն կ'իմանանք թէ Լուրտի այս տարուան ազգ. ուխտագնացութիւնը բացառիկ յաջողութիւն գտած է: Մասնակցած են հարիւրաւոր հայ ուխտաւորներ զանազան երկիրներէ՝ Յունաստան, Պարսկաստան, Իտալիա, եւայլն:

Այս առթիւ ուխտագնացութեան նուիրուած ձայնասփռում մը տեղի պիտի ունենայ Ռատիօ Լիւքսէմպուրգէն հինգշաբթի ժամը 16.45ին (երկար ալիք 1293 մեթր):

Մօնթէ–Գալօյէն երեքշաբթի Օգոստ. 19 ժամը 16ին:

ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ ԲՈՑԸ

Հինգշաբթի ժամը 18ին, Հայ Նախկին Կամաւորներու եւ Ռազմիկներու Միութիւնը պիտի արծարծէ Անծանօթ Զինուորին Բոցը: Հաւաքուիլ Էթուալի Յաղթական Կամարին տակը:

ՎՐԻԳԱԿ.— Սեբաստիոյ Մուրատ Ուսումնասիրացին եղած նուէրներու կարգին Գ. Բիւզանդ Քէօսէեան նուիրած է 2000 Ֆր. (երկու հազար): Հրատարակուած էր 200:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Եկեղեցաշէն Տիկնանց Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ Գ. Աւետիս Տիւյմէճեանէ 5.000 Ֆր. իր զաւկին Գ. Ստեփան Տիւյմէճեանի նշանախօսութեան առթիւ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի տարեկան մեծ պարահանդէսը Դեկտեմբեր քսանին, Սալօն Սփլանտիտի մէջ:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 1958 – 1959 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են ամէն անոնք որ կը փափաքին ղրկել իրենց զաւակները, պէտք է փութան այժմէն իսկ դիմում ընել հաստատութեան տնօրէնութեան:

Վարժարանին նպատակն է՝ պատրաստել միջնակարգ ուսման պաշարով օժտուած եւ հայեցի դաստիարակութիւն ստացած ճշմարիտ Հայուհիներու սերունդ մը:

Դպրոցասէրի ուսման ծրագիրը կ'ընդգրկէ երկու ուրոյն բաժիններ.—

Ա.— Ֆրանսականը, որ տառացիօրէն կը հետեւի պետական լիսէներու արդիական բաժնի պաշտօնական ծրագրին — անգլերէն եւ սպաներէն լեզուներով — կը պատրաստէ պաքալորէայի ու քաւյորէայի:

Բ.— Հայկականը որ կ'օժտէ սանուհիները հայագիտական ծանօթութիւններով, հայ լեզուի, գրականութեան, հայ կրօնի եւ պատմութեան, Հայաստանի աշխարհագրութեան մարզերուն մէջ:

Աշակերտուհիներ կ'ընդունուին ութ տարեկանէն սկսեալ: Տարեվճարն է 150000 ֆրանք, վճարելի եռամսեայ եւ կանխիկ:

Աւելի մանրամասնութիւններու համար դիմել հաստատութեան տնօրէնութեան: 1 Պուլըվար տիւ Նօր, Լը Ռէնսի: Խեռաձայն Լը-Ռէնսի 172:

Հաղորդակց.— Էկլիզ տը Բանթէնէն առնել 146 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Ռէնսի Փավիյեօն:

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Խանասորի արշաւանքին 61րդ տարեդարձին առթիւ:

Այս կիրակի Սէն Լուի մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Սիամանթօ խումբին եւ հովանաւորութեամբ Ակնունի ենթակոմիտէին:

Հայկազ Զուգուրեանի օդասուն պարտէզին մէջ: Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Երգ՝ Օր. Թոմասեան (Մարսէյլի ռատիոյէն):

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՄԱՏԱՂ

Նիս.— Նիսի եւ շրջանի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակց. Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ կիրակի 17 Օգոստ. Ս. Աստուածածնի վերափոխման տօնին առթիւ Տէր Ասոմ քհնյ. պիտի պատարագէ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի ի յիշատակ ազգային բարերարներ՝ հանգուցեալ Զամքէրթէնի, որ կառուցանել տուած է Նիսի Ս. Աստուածածին մատուռը 1928ին,

Գալուստ եւ Նուարդ Կիւլպէնկեաններու որոնք կառուցանել տուին մատրան կից երեցատան շէնքը: Նոյնպէս ամէն անոնց որոնք բարերար հանդիսացած են եկեղեցւոյն:

Եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան առթիւ, ինչպէս ամէն տարի, նոյն օրը տեղի պիտի ունենայ մատաղ եւ խաղողօրհնութիւն:

Կը հրաւիրուին հանգուցեալ բարերարներուն յիշատակը յարգողները եւ բոլոր հաւատացեալները:

ԼԻՈՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

Լիոնի Ազգ. Միութիւնը կը հրաւիրէ Լիոնի եւ շրջաններու բարեպաշտ ժողովուրդը ներկայ ըլլալու այս կիրակի Ս. Աստուածածնայ տօնին առթիւ կատարուելիք հանդիսաւոր Ս. պատարագի, տեղւոյն Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյն մէջ:

Նոյնպէս տեղի պիտի ունենայ խաղողօրհնէնք եւ մատաղի բաշխումը:

Սկզբնաւորութիւն ժամերգութեանց ժամը 8ին: Ս. պատարագ ժամը 10ին:

Մատաղի եւ խաղողի օրհնութիւն 11ին:

Ամէն անոնք որ կը փափաքին մատաղի նուիրատուութեան մասնակցիլ, թող հաճին արձանագրուիլ եկեղեցւոյն գրասենեակը:

Ուշադրութիւն այս ուրբաթ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԷՔՍ ԼԷ ԲԷՆԻ ՄԷՋ

Էքս լէ Պէնի դաշտահանդէսը պիտի կատարուի Օգոստ. 15ին Ուրբաթ առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ իրիկուան եօթուկէս: Երթեւեկի համար օթոքարներ ապահովուած են՝ իւրաքանչիւր կէս ժամը անգամ, Թերմալի բաղնիքին դիմացի փարկին քով. իջնել Թէլէֆէրիքի մեկնակէտը, ուր կը գտնուի դաշտը: Գեղեցիկ մարգագետնին վրայ պաղ ջուր, ըմպելիներ, հաճելի ժամանց, գեղարուեստական բաժին եւ ճոխ վիճակահանութիւն: Ժամը 10ին կը սկսի Ս. պատարագ մատուցմամբ Օշին Վրդ. Նիկոլեանի:

Կը խնդրուի շրջականներու Հայութենէն քաջալերել այս գովելի հաւաքոյթը, որուն հասոյթով պիտի հրատարակուի Փարիզի Կրթ. Մարմնոյ ծրագրած մեթոտիք գրքոյկը, ցրուելու համար ձրիօրէն:

Imprimé sur les presses du journal HARATCH
— 17, Rue Bleue, 17 — PARIS (9e) —

ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 17

ԲՈԼՈՐԴ ԴԷՊԻ PALADRU (Isère)

Հ.Յ.Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԲԱՆԱԿԱՎԱՅՐԸ

Բանակումի Վարչութեան կազմակերպած

ԲԱՑԱՌԻԿ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի Բոլոր Մասնաճիւղերուն

Ժամը 10էն մինչեւ իրիկուն, հանդէսը կէսօրէ ետք:

Կը նախագահէ
ԸՆԿ. ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ
Բարի գալուստի խօսք՝ Կեդր. Վարչութեան կողմէ:
Կը խօսի՝
ԸՆԿ. ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ
Հանդէսը կը ղեկավարեն ընկերներ
ԺԻՐԱՅՐ ՓԱԼԱՄՈՒՏԵԱՆ եւ
ԿԱՐԳԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին.— Մենախօսութիւն, կենդանի պատկեր, քառեակ:

Կը մասնակցին
Շաքէ Պէնկեան, Մարտիրոսեան քոյրեր, Աշխէն Քխեան, Մարի–Ռոզ Սոփեան, Մկրտիչ Պօղոսեան, Վիգէն Թորոսեան, Ժան Գալուստեան:

Հայկ. խնջոյք ցերեկին՝ մատչելի գիներով: Շիշ քեպապ:

Կեդրոնական Ֆրանսայի զանազան շրջաններէն օթոքարներ պիտի մեկնին:

Անհատ այցելուներու համար հաղորդակցութեան միջոցներ՝ Քար Ռիֆօւ՝ Լիոնէն եւ Կրընոպլէն առնել եւ իջնել Փալատրիւ (Լա Փիլ):

ԺԱՄԵՐ.— Լիոնէն՝ 7,15, 11,40:
Կրընոպլէն՝ 7,45, 10,50, 14,30:

ԾԱԽՈՒ Է

Ռընօ կառք մը 4 ձի (քաթր շըվօ) շատ լաւ վիճակի մէջ 10.000 քիլոմեթր: Մատչելի գին: Դիմել՝ Թաճիրեան, 6 պիս, Պուլվար Ռոտէն, Իսի կամ հեռաձայնել՝

MIC. 32-99

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Համախարբերդցիական Միութեան Սէնթ Անթուանի Մասնաճիւղին, հովանաւորութեամբ Միութեան Կեդր. Վարչութեան:

Այս կիրակի ամբողջ օրը, «Նաճարեան» օդասուն ագարակը:

Հանդիսավայր երթալու համար Փլաս տ'Էքսէն առնել 26 թիւը եւ իջնել նախկին Օքթրուա Լա Գասթիա:

Ղեկավարութեամբ դերասան Թրագօշի, մասնակցութեամբ երգչուհի Տիկ. Մալվինէ Թիւրապեանի եւ այլ ուժերու, պիտի բեմադրուի ծանօթ օփերէթ ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ: Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Ռատիօ Ալքազ իր տիսքերով եւ ձայնասփիւռով հանդէսին փայլը պիտի աւելցնէ: Ճոխ պիւֆէ եւ շիշ քէպապ մատչելի գիներով: Յաւելեալ աթոռներ եւ սեղաններ ապահովուած են բոլորին համար: Մուտքը ազատ է:

ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Համախարբերդցիական Միութեան Ֆրանսայի շրջանի 18րդ պատգմ. ժողովը պիտի գումարուի 16 եւ 17 Օգոստոս, Մարսէյլի արուարձաններէն Սէնթ Անթուանի մէջ: Պատգամաւորներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Առաջին նիստը կը բացուի շաբաթ առաւօտ ժամը 9ին: Մուտքը ազատ է բոլոր հայրենակիցներուն:

Ժողովավայրն է Պառ տիւ Վիատիւք (Մարտիկեան), Վալոն տէ Թիւվ, Սէնթ Անթուան: Հոն երթալու համար Փլաս տ'Էքսէն առնել 26 թիւ (գծուած) թրոլէն եւ իջնել վերջաւորութեան:

«ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ»Ը ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Տէսինի Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը փութայ ծանուցանել հասարակութեան թէ, ուրբաթ 15 Օգոստ. առաւօտ ժամը 8,30ին, Սուրբ Աստուածածնայ տօնին առթիւ Ս. պատարագ պիտի մատուցուի տեղւոյն Ս. Աստուածածնայ եկեղեցւոյ մէջ: Տեղի պիտի ունենայ նաեւ աւանդական խաղողօրհնէք եւ մատաղի բաշխում:

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e
Fondé en 1925 Téléph : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3500 ֆր. վեցամս. 1900
Արտասահման՝ տարեկան 4000 ֆրանք: Հատը 15 ֆր.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
14
ՕԳՈՍՏՈՍ
JEUDI
14 AOUT
1958

34ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8268 34EME ANNÉE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 14ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4069

"ԵՐԲ Կ'ԱՆՁՐԵՒԷ"...

Ստալինի օրերէն, Խ. Միութեան գլխաւոր մտասեւեռումներէն մէկը եղաւ պառակտել Արեւմտեան ճակատը: Եթէ ոչ այս կամ այն պետութիւնը իր կողմը առնելու, գէթ այդ ճակատը կազմող պետութեանց ամբողջութիւնը տկարացնելու նպատակով: Ձախողեցաւ ան իր այդ յամառ ճիգին մէջ: Արդիւնք մը չտուին այդ ուղղութեամբ իր լարած մեքենայութիւնները: Արեւմտեան ճակատը կազմող պետութիւնները ունեցան անշուշտ իրենց տարակարծութիւնները, իրենց վէճերն ու իւրայատուկ տեսակէտները զանազան հարցերու շուրջ, բայց ոչ մէկ ժամանակ, վէճերն ու անհամաձայնութիւնները տկարացուցին այդ ճակատին կառուցուածքը կամ խախտեցին անոր հետապնդած հիմնական նպատակը, — ինքնապաշտպանութիւն խորհրդային թափանցումներու կամ յարձակումներու դէմ, քաղաքական եւ ի հարկին զինուորական բոլոր միջոցներով:

Խ. Միութիւնը, իր ծաւալապաշտ ձըգտումներով եւ անոնց ատրիճանական իրականացման համար առած քայլերով, մինչեւ այսօր ալ կը հանդիսանայ գերագոյն վտանգը ազատ աշխարհին համար: Այնքան ատեն որ կայ այդ վտանգը, բոլշեւիկեան բռնատիրութիւնը իր դէմը պիտի գտնէ ամբողջ ազատասէր մարդկութիւնը: Ուսերը կա՛մ պիտի սանձեն իրենց համայնակուլ ախորժակները եւ պիտի թօթափեն ամէն պատրանք նոր որսեր բզկտելու ըղձանքով, եւ կա՛մ, բոլոր պարագաներու տակ, իրենց դէմը պիտի գտնեն Արեւմուտքի ամուր ճակատը: Մինչեւ անգամ Մերձ. Արեւելքի այն երկիրները, որոնք, պարագաներու բերումով կը գտնուին այսօր իր շուրջը եւ որոնք, սակայն, պիտի չուզէին երբեւիցէ իր ստրուկը կամ արբանեակը դառնալ:

Ողջունելով Իրաքի յեղափոխութիւնը, Խրուշչեւ, երկու շաբաթ առաջ, Մոսկուայի լեհական դեսպանատան մէկ ընդունելութեան ընթացքին յայտարարած էր — «Արաբները մարքսիստներ չեն, բայց մենք կ'ողջունենք զանոնք: Ազգային ազատագրումը առաջին քայլն է»: *Բայց Խրուշչեւ, վստահօրէն, նոյն այդ Արաբները պիտի գտնէ իր դէմը, երբ «երկրորդ* քայլին» *ժամանակը հասած նկատէ եւ անցնի գործի:*

Տասնամեակներ անցան եւ խորհրդային վարիչները տակաւին չհասկնալ կը ձեւացնեն, թէ ազատ մտածելու եւ անկաշկանդ գործելու վարժուած մարդիկ չեն կրնար հանդուրժել իրենց վրայ իջած թաթերու ծանրութեան: Չհասկնալ կը ձեւացնեն, թէ բոլշեւիկեան վարչաձեւը ատելի է աշխարհի մէկ ծայրէն միւսը, մինչեւ անգամ այն երկիրներու մէջ, որոնք Խ. Միութիւնը կը կարծեն կամ տարկացուած են անոր կողմէ: Արեւելեան Եւրոպան եւ Կեդրոնականին կարեւոր մէկ շրջանը, մինչեւ Պերլինի սիրտը, նուէր տրուեցան Ստալինին, Ռուզվելթի անսահման բարեմտութեան հետեւանքով: Խորհրդային վարիչները, եթէ քիչ մը իրատեսութիւն ունենային, պիտի գիտնային, որ Խ. Միութեան նոր նուէրներ տալու տրամադիր Ռուզվելթներ չկան այլեւս ազատ աշխարհի մէջ: Իսկ նման նուէրներ բռնի կորզելու ամէն նախաձեռնութիւն, վճռապէս պիտի փշրուի արեւմտեան միաձոյլ ապառաժին վրայ:

Երբ Յուլիսի 27ին Մ. Նահանգներու Արտաքին Նախարարը Ճ. Ֆ. Տըլըս Պոն այցելեց քանի մը ժամով, Արեւմտեան Գերմանիոյ վարչապետ Ք. Ատընաուըրին հետ Մերձ. Արեւելքի շուրջ տեսակցութիւն մը ունենալու համար, Ատընաուըր, դիւանագիտական «փրոթոքոլ»ի պարտադրանքը անտեսելով, անձամբ դիմաւորեց ամերիկացի նախարարը օդակայանին մէջ: Օդը անձրեւոտ էր: Ատընաուըր, իր հովանոցին տակ առնելով

Տըլըսը եւ ժպիտ մը խաղցնելով սովորաբար անժպիտ իր դէմքին վրայ, սրամտօրէն կ'ըսէ իր հիւրին.— «Կը տեսնէք թէ Միացեալ Նահանգները կ'առնեմ պաշտպանութեանս տակ»... — «Մեր բոլորին համար լաւ է այսպէս քով քովի կենալ, երբ կ'անձրեւէ»... կ'ըլլայ Տըլըսի նոյնքան սրամիտ պատասխանը:

«Անձրեւոտ» է այս օրերուն եղանակը Մերձ. Արեւելքի մէջ: Վաղը «անձրեւ» եւ նոյնիսկ «կարկուտ» կրնայ տեղալ այլ աշխարհամասերու վրայ: Ուտելով-կուլ տալով իրենց ախորժակը սրցուցած Խըրուշչեւները իրենց համար իսկ բարիք գործած պիտի ըլլային, եթէ վերջապէս ըմբռնէին Տըլըսի այլաբանութեան իմաստը եւ գիտնային, թէ «անձրեւոտ» եղանակներուն միշտ կողք կողքի պիտի կենան ազատ աշխարհի մեծ ու փոքր բոլոր ղեկավարները:

Կ. Գ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԱԿ-Ի ԺՈՂՈՎԷՆ 24 ԺԱՄ ԱՌԱՋ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐԸ ՍԿՍԱՆ ՊԱՐՊԵԼ ԼԻԲԱՆԱՆԸ

ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ ԱՆՁԱՄԲ ԿԸ ԲԱՆԱՅ ՄԱԿ-Ի ՆԻՍՏԸ

Ինչպէս ծանօթ է, չորեքշաբթի օր Նիւ Եորքի մէջ բացուեցաւ ՄԱԿի արտակարգ ժողովը:

Ամերիկացիները վերջին վայրկեանին սպասեցին՝ երկու կարեւոր որոշումներ տալու համար. կարգ մը շրջանակներու համաձայն, այս ձեւով Միացեալ Նահանգները «հոգեբանական ազդեցութիւն» մը պիտի գործեն ժողովականներուն վրայ:

Արդարեւ, պաշտօնապէս յայտարարուեցաւ.—

1) *Նախագահ Այզընհաուըր անձամբ կը բանայ ՄԱԿի արտակարգ ընդհանուր ժողովը եւ կը ներկայացնէ ամերիկեան տեսակէտը:*

2) *Լիբանանի ամերիկեան ուժերը կը սկսին հեռանալ: Առաջին առիթով* 1500 *«նաւազներ» ցամաքը ձգեցին:*

Նախ՝ արտակարգ ժողովը:

Մասնագէտները կը նախատեսեն թէ պիտի տեւէ երկու շաբաթ: 81 պատուիրակութեանց 21ը կը ներկայացուին Արտաքին Նախարարներու կողմէ: Նախագահ Այզընհաուըր ժողովին բացումը կատարեց, բայց կը կարծուի թէ Կրոմիքօ, որ խօսք պիտի առնէր չորեքշաբթի իրիկուն կամ հինգշաբթի առաւօտ, կոչ մը պիտի ընէ՝ համայնավար Չինաստանը ՄԱԿի մէջ ընդունելու համար: Այս կոչը, եթէ ըլլայ, երկարատեւ վիճաբանութիւններու դուռ կրնայ բանալ:

Ոչ մէկ կասկած՝ թէ Խ. Միութիւնը պիտի դատապարտէ անգլեւամերիկեան ցամաքահանումը՝ Լիբանանի եւ Յորդանանի մէջ: Բայց Արեւմուտքը պատրաստած է արդէն անոր պատասխանը.— Անգլեւամերիկեան բանակները բարեկամարար գացած են Միջին Արեւելք՝ Լիբանանի եւ Յորդանանի օգնելու համար. խորհրդային բանակներն ալ Հունգարիա մտան՝ Փեշտայի կառավարութեան հրաւէրով...:

Միջազգային շրջանակներուն մէջ կը խօսուի նաեւ Խրուշչեւի անակնկալ մէկ այցելութեան մասին՝ Նիւ Եորք:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՈՒԺԵՐՈՒ ՊԱՐՊՈՒՄԸ՝ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

Պէյրութ մտած ամերիկեան առաջին զօրաբաժինը, մօտ 1800 *հոգի, ցամաքը ձգեց: Այս որոշումը լաւ տպաւորութիւն գործեց գրեթէ բոլոր շրջանակներուն վրայ: Մանաւանդ ՄԱԿի դէտերը կը մտածեն թէ Միացեալ Նահանգներու նման մէկ որոշումը անհրաժեշտ էր՝ ընդդիմադիրները հանդարտեցնելու համար:*

Ծովակալ Հոլովէյ պաշտօնական գեկոյց մը հրապարակեց՝ ուր կ'ըսուի թէ նկատելով որ այլեւս վտանգ չկայ Լիբանանի անկախութեան՝ «նաւազ»ները կը սկսին հեռանալ:

Ըմբոստներու պարագլուխ Սաէպ Սալամ, որ յայտնապէս գոհ է «զրահաւոր բանակներ»ու մեկնումէն, յայտարարեց.— Այն օրը՝ երբ Շեհապ պիտի ստանձնէ նախագահական պաշտօնը՝ կատարեալ խաղաղութիւն պիտի ըլլայ երկրին մէջ. մինչ այդ, պիտի հսկենք: Ծովակալ Հոլովէյի գեկոյցը, աւելցուց Սաէպ Սալամ, կը հաստատէ մեր ըսածը՝ թէ Լիբանանի անկախութիւնն ու ապահովութիւնը վտանգի մէջ չեն, արտաքին թէ ներքին ճակատներու վրայ:

Ամերիկեան առաջին զօրաբաժինին մեկնումէն ետք տակաւին 13.000 *զինուորներ կը գտնուին Լիբանան: Ռազմական տեսակէտէն թէեւ մեծ նշանակութիւն մը չունի* 1500–1800 *գնահատուող զինուորներու մեկնումը, բայց հաւաստիք մըն է ան, իբրեւ նախաքայլ: Հիմակուհիմա ամբողջական պարպումի մը մասին խօսք չկայ: Ամերիկեան բոլոր ուժերը պիտի հեռանան Լիբանանէն, հետեւեալ պարագաներու մէջ.—*

1) *Եթէ ՄԱԿը հարկ եղած միջոցները ձեռք առնէ՝ Լիբանանի անկախութեան եւ ապահովութեան համար:*

2) *Եթէ Պէյրութի կառավարութիւնը պահանջէ ամերիկեան ուժերու անմիջական մեկնումը:*

3) *Եթէ Միացեալ Նահանգները հասնին այն եզրակացութեան թէ կացութիւնը հարկ եղած չափով բարելաւուած է Լիբանանի մէջ եւ կարելի է այլեւս պարպել իրենց ուժերը:*

Գալով պարպուած առաջին զօրաբաժինին, հաւանական է որ անոր զինուորները մնան 6րդ Նաւատորմին ռազմանաւերուն վրայ, իբրեւ պահեստի ուժ, տագնապի մը պարագային դարձեալ ցամաք ելլելու համար:

Միւս կողմէ Պէյրութի մէջ տակաւին յատուկ որոշում մը չէ տրուած ՄԱԿի ընդհանուր ժողովին ներկայացող Լիբանանեան պատուիրակութեան անձնակազմին մասին: Արտաքին Նախարար Շարլ Մալիք, քիչ մը տատամսելէ ետք, մեկնեցաւ Նիւ Եորք: Բայց ընդդիմադիրները չեն ընդունիր որ Շարլ Մալիք ղեկավարէ Լիբանանի պատուիրակութիւնը: Կարգ շրջանակներու մէջ կ'ըսուի թէ հաւանաբար Լիբանանեան երկրորդ պատուիրակութիւն մը, ընդդիմադիրներու կողմէ երթայ Նիւ Եորք:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ Հիւսէյն թագաւորի դէմ պատրաստուած մահափորձի մը եւ պետական հարուածի մը ձախողութեան մասին կը խօսուի Լոնտոնի մէջ, թէեւ պաշտօնական շրջանակները կը մերժեն հաստատել այս պարագան: Միւս կողմէ, պետութեան ապահովութեան դէմ սարքուած դաւադրութեան մը մէջ ձերբակալուած 27 անձեր մահուան դատապարտուեցան Ամմանի Զինուորական Ատեանին կողմէ. դատապարտեալները զինեալ բախում մը ունենալէ ետք Արաբական Լեգէոնին հետ՝ ձերբակալուած էին: Զինուորական Ատեանը դատապարտեալներէն ութին մահապատիժը փոխեց 15 տարուան բանտարկութեան, նկատելով որ շատ երիտասարդ էին անոնք, (17–20 տարեկան): Երկու հոգի դատապարտուեցան ցկեանս բանտարկութեան, երկու ուրիշներ՝ հինգ տարուան տաժանակիր աշխատանքի, իսկ երկու հոգի ազատ արձակուեցան: 13 դաւադիրներու մահապատիժը կը պահուի:

ԿԻՊՐՈՍԻ դէպքերուն մէջ, Ֆամակուսթայի Հայոց եկեղեցին կրակի տրըուած է Թուրքերու կողմէ. խռովարարները թալանած են նաեւ եկեղեցւոյ սրբազան իրեղէնները:

ԻՐԱՔԻ նոր կառավարութիւնը որոշեց մասնակցիլ յառաջիկայ Նոյեմբերին Գահիրէի մէջ տեղի ունենալիք արաբական քարիւղի ժողովին: Եգիպտական շրջանակներուն համաձայն՝ ժողովին պիտի հրաւիրուին նաեւ Պարսկաստան եւ Վենեզուէլա:

(Լուրերու շար.ը կարդալ Դ. էջ)

Օր ըստ Օրէ

ՓՈՔՐԵՐՈՒՆ «ԴԱՍ»Ը... ՄԵԾԵՐՈՒՆ

Անխառն հաճոյքով ստացանք Ֆ. Կ. Խաչի Պելֆոնթէնի կայանին փոքրիկներուն թերթը:

Թե՞րթ...

Անշուշտ ո՛չ այն իմաստով՝ որ կը հասկնանք: Մանուկներու թերթն է ան, խմբատիպ եւ պատկերազարդ: Գունագեղ՝ ինչպէս իրենց հոգին: Ա. էջին վրայ՝ «Երկու խօսք», «խմբագրութեան» կողմէ, ուր կը կարդանք.—*Անցեալ տարուան մեր թերթին գտած ընդունելութիւնը, մանաւանդ «Յառաջ»ի առաջին էջին վրայ լոյս տեսած գնահատական յօդուածը քաջալերութիւն մըն էր մեզի համար: Ան խթանեց մեզ, որ այս տարի աւելի խնամուած ու մեծ ծաւալով հրատարակենք Ֆր. «Կապոյտ Խաչ»ի Պելֆոնթէնի կայանի մեր թերթը:*

Այնուհետեւ կը նկարագրեն իրենց արշաւը՝ դէպի Զուիցերիա, իրենց ճաշերը, սուրհանդակին ժամանումը, երաժշտական հաւաքոյթները, իրենց մասնակցութիւնը՝ փրանսական հանդէսի մը, եւլն.: Որպէսզի «թերթ»ը «կատարեալ» ըլլայ՝ չեն մոռցած նաեւ... մարզական բաժինը: Իւրաքանչիւր էջ պատկերազարդուած է՝ համեմատ «ջղուած»ին: Յրադները՝ կայանի փոքրիկներն են:

Թերթին ֆրանսերէն բաժնին մէջ գետեղած են Եղիշէ Չարենցի «Ես իմ անոյշ Հայաստանի» քերթուածին թարգմանութիւնը: Փոքրիկ պատմութիւններ, լուրեր: Թարգմանած են նաեւ Լեւոն Բաշալեանի «Նոր զգեստ»ը:

Ծանօթութիւն մըն ալ.— Յուլիս ամսուան ընթացքին կայանը ընդունեցաւ 87 հոգի, Օգոստոսին՝ 91, ընդհանուր թիւ՝ 178, 83 աղջիկ, 95 մանչ:

Այս բոլորը մանուկներու «թերթ»ի՞ն մէջ, հարցնէք գուցէ: Բայց աւելին կայ: «Խմբագրական»ին մէջ չե՞ն նշած թէ «այս տարի աւելի խնամուած ու մեծ ծաւալով»կը հրատարակեն իրենց օրկանը...

Ամէն պարագայի մէջ, աւելի քան ոգեւորիչ է երեւոյթը, որ կը փաստէ իրենց ... Հայութիւնը: Առածի կարգ անցած է արդէն. «Հոն՝ ուր տասը Հայ կայ, հայկական քանի մը թերթ պէտք է փնտռել»:

Այս հաստատումը ժխտական չէ միշտ:

Երանի՜ թէ բոլոր մանուկներն ալ կարենային կարդալ իրենց հրատարակութեան հայերէն մասը:

Հայկական ոգի, հայկական շունչ գըլխաւոր ազդակներն են մեր գոյամարտին, բայց առանց հայերէն լեզուի՝ զգալապէս կը նուազի անոնց արժէքը:

Ցամենայն դէպս, այդքանն ալ բաւական է, երբ նկատի առնենք թէ իրենցմէ շատ աւելի մեծերը երբեք չեն մտածած այսպիսի ձեռնարկ մը ընել:

Թերեւս, մանուկներէն խանդավառուած՝ Նոր Սերունդն ալ մտածէ նման հրատարակութեան մը մասին...:

ԱՐՄԵՆԱԿ.

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄՈՒԹ ՄԵՔԵՆԱՆ ԿԸ ԳՈՐԾԷ...

Անոնք որ օրը օրին կը հետեւին Միջին Արեւելքի մէջ տեղի ունեցող խառնակ վիճակին ու դէպքերուն, այն եզրակացութեան պիտի գան, թէ այդ դէպքերն ու խառնակ վիճակը ցոյց կուտան, որ Միջին Արեւելքի տիրապետութեան ձըգտող ուժաւորութիւն գոյութիւն ունի ներկայիս։

Ճիշդ այնպէս, ինչպէս ժամանակին Պալթեան երկիրներու, Կովկասեան ժողովուրդներու եւ արեւելեան Եւրոպայի զէնքի ուժով բռնագրաւուած երկիրներուն մէջ, որոնք տասնեակ տարիներէ ի վեր կ'ապրին խորհրդային Ռուսիոյ ճնշող ծանր թաթին տակ։

Ներկայ օրերուն տեղի ունեցող Միջին Արեւելքի, մասնաւորապէս արաբական աշխարհի մէջ թափուած եղբայրական արիւնին եւ ծանր տագնապին հանդէպ, ազատ աշխարհը պէտք չէ որ դիտողի դերին մէջ մնայ, ինչպէս մնաց յիշեալ դժբախտ երկիրներու խորտակման եւ անկման ժամանակ։

Մոսկուայի մութ մեքենան կը շարունակէ գործել։

40 տարուան համայնավարութեան ճակատին վրայ կատարուած տխուր փորձը ցոյց տուաւ թէ բոլոր միջազգային վիճելի խնդիրներու ընթացքին, Մոսկուայի քաղաքական վարիչները դաւադրօրէն կը մտնեն միջազգային խորհրդաժողովներէն ներս եւ յառաջ կը քշեն իրենց առաջարկները, աշխարհակալական եւ համայնավարական իրենց նպատակներուն հասնելու համար։

Միացեալ Ազգերու Ապահովութեան Խորհուրդի նիստին մէջ, Խորհրդային Ռուսիոյ պատուիրակ Սոպոլեւ, քանի քանի անգամ յայտարարեց թէ «բոլոր ազգերը պէտք է որ յարգեն Միջին Արեւելքի մէջ տեղի ունեցող դէպքերէն եւ չմիջամտեն այնտեղ տեղի ունեցող ներքին խնդիրներուն մէջ»։ Սակայն նոյն ժամանակ Մոսկուայէն ուղարկուած ռուս «մասնագէտներ» եւ «փորձագէտներ» կը պտտին Դամասկոսի փողոցներուն մէջ եւ սուրիական բանակը կը զինեն ռուսական զէնքերով։ Խորհրդային Ռուսիոյ ննենգ վարիչները ծուռումուռ ճանապարհներով խռովութեան օճախներ կը ստեղծեն Միջին Արեւելքի մէջ։

Արաբական թերթը «Ալ-Տեօթուր» իրաւունք ունի գրելու թէ «Լիբանանի քանդումի ծրագիրները պատրաստուած են Մոսկուայի մէջ»։ Մոսկուայի պաշտօնական «Իզվեստիա» թերթը յոխորտանքով կը գրէ.« Լիբանանի ժողովուրդին թշնամիները կը յուսան թէ պիտի կրնան միջազգային ոստիկանական ուժերով կասեցնել Լիբանանի ըմբոստներուն պայքարը, ուղղուած դրամատիրութեան եւ աշխարհակալութեան գործունէութեան դէմ»։ Միաժամանակ Մոսկուայի Թասս հեռագրական գործակալութիւնը քանի քանի անգամ յայտարարեց թէ «Խորհըրդային Միութիւնը չի կրնար անտարբեր մնալ իր սահմաններուն մօտիկ շրջաններուն մէջ տեղի ունեցող անցուդարձին հանդէպ»։ Այդպէս յայտարարեց եւ Գ. Ն. Խրուշչեւ։ Մոսկուա չի կրնար անտարբեր մնալ, որովհետեւ մեծ ու փոքր ազգերու եւ ժողովուրդներու ազատութեան եւ անկախութեան ձգտումը կը շահագործէ իր մութ նպատակներուն համար, ըմբոստութեան, ապստամբութեան եւ անիշխանութեան մղելու համար, որպէսզի պղտոր ջուրերուն մէջ ձուկ որսայ։ Մոսկուան չի կրնար անտարբեր մնալ, սակայն անտարբեր մնաց ազատ աշխարհը, երբ Խ. Ռուսիոյ հարիւր հազարաւոր զօրաբանակները, հազարաւոր հրասայլերով ու սաւառնակներով հերոսական Հունգարիոյ մայրաքաղաքին պողոտաները ներկեցին տասնեակ հազարաւոր հունգար ազատատենչ տղամարդկանց եւ կանանց արիւնով։

Մոսկուայի քաղաքական ննենգ վարիչները լաճախակի կը սպառնան ու կը յիշեցնեն « կամաւորներ » ուղարկել Միջին Արեւելք։ Այսինքն կամաւորներու անունին տակ ռուսական զօրաբանակներ ուղարկելու, որ ընդմիշտ մնան այնտեղ, ինչպէս մնացին մինչեւ այսօր՝ Կովկասի, Պալթեան երկիրներու, արեւելեան բռնագրաւուած երկիրներու եւ արեւելեան Գերմանիոյ մէջ, գերի եւ ստրկացած վիճակի մէջ պահելով այդ ժողովուրդները։

«Պէտք չէ միջամտել օտար երկիրներու ներքին գործերուն եւ բռնի ուժի պէտք չէ դիմել միջազգային վէճերը հարթելու համար»։ Մոսկուայի վարիչները բռնի ուժի մասին կը խօսին, երբ քառասուն տարի բռնութեամբ եւ կոպիտ ուժի զօրութեամբ ամրացուց ռուսական բոլշեւիզմը, բռնի ուժով ու արիւնով իր ազդեցութիւնը տարածելով աշխարհի Ցրդ հողամասին վրայ։

Վերջին անորակելի ոճիրը, որ գործուեցաւ հունգար ազատական երրեմնի ղաղափարական ղեկավարներուն՝ Իմրէ Նաճիի եւ իր ընկերներուն հանդէպ, մահապատժի ենթարկելով զանոնք, կ'ապացուցանէ որ եթէ Սթալին չկայ այսօր, նոյն բռնակալին ոգին ու շունչը կ'իշխէ Խորհրդային Ռուսիոյ մէջ։ Հունգարական յեղափոխութեան ղեկավարներու գնդակահարութեան լուրը ծանր տպաւորութիւն թողուց աշխարհի բոլոր ժողովուրդներուն վրայ, նոյնիսկ օտար երկիրներու, օտար համայնավարներուն վրայ։ Այս դաժան սպանութիւնը եկաւ կրկին անգամ վկայելու ու հաստատելու թէ ոչինչ կայ փոխուած խորհրդային քաղաքական ճակատի վրայ։ Զայրոյթ ու բողոք ոչ մէկ արժէք կը ներկայացնեն Մոսկուայի ննենգ վարիչներուն համար եւ ռուսական բոլշեւիզմի մութ մեքենան կը գործէ ամէն տեղ եւ ամէն ճակատի վրայ։

Խորհրդային Ռուսիոյ յայտնի մառեչալ Ռոզենկօ ընկերակցութեամբ խորհրդային պատուիրակութեան անդամներուն, պտոյտներ կը կատարէ Եգիպտոսի մէջ, դիտելով մասնաւորապէս Սուէզի ջրանցքին օդանաւային խարիսխները, Փոր Սայիտի շրջանները, եւայլն։ Մառեչալը ամէն տեղ ճառ խօսելով, կը յիշեցնէ Խորհրդային Ռուսիոյ եւ արաբական երկիրներու բարեկամական կապերը, որոնք պիտի շարունակուին աւելի սերտ կերպով, միաժամանակ եգիպտացի զինուորականներուն ոսկեզօծ սուր նուիրելով։ Դեռ շաբաթներ առաջ կարդացինք Մոսկուայի «Իզվեստիա» թերթին մէջ թէ երկու երկիրներու բարեկամական կապերուն համար յառաջիկայ դպրոցական տարեշրջանին պէտք է որ աւանդուի ռուսերէն լեզուն՝ Եգիպտոսի երկրորդական վարժարաններուն մէջ, ինչպէս եւ արաբերէն լեզուն, Խորհրդային Միութեան կրթական հիմնարկութիւններու մէջ։

Ի պատիւ Ջեխոսլովաքիոյ նախագահին սարքուած հաւաքոյթին ընթացքին՝ Մոսկուայի մէջ, Գ. Ն. Խրուշչեւ յաճախ կը յայտարարէր. «Արեւմտեանները իրենց քիթը պէտք չէ խոթեն արեւելեան խմբակցութեան գործերուն մէջ։ Խ. Միութեան ղեկավարները, որոնք համայնավար են, չեն կրնար Արեւմտեաններու հետ նստիլ մէկ սեղանի շուրջ եւ վիճաբանիլ, որ կրնայ լուծարքի ենթարկել ընկերվարութիւնը մեր երկիրներու մէջ։ Անոնք չեն փափաքիր ազգերու հաշտ համակեցութիւնը. բան մը որ ընկերվարական աշխարհը կ'ուզէ»։ Իսկ խորհրդային Օդաչուներու Օրուան 25րդ տարեդարձին առթիւ, մառեչալ Մոլինովսկի կոչ ըրաւ կարմիր բանակին. «Արթուն, կազմ ու պատրաստ ըլլանք Խ. Ռուսիոյ ընկերվարական հայրենիքին պաշտպանութեան համար»։ Մոսկուայի երկու նըշանաւոր վարիչները իրենց ճառերուն մէջ ընկերվարութեան մասին կը խօսին, զգոյշ են յիշեցնելու համայնավարութիւնը։ Եւ սակայն ընկերվարական խօսքերուն տակ յառաջ կը տանին համայնավարական իրենց վաղեմի մութ գործերը։

Քառասուն տարուան իրենց տխուր եւ ահաւոր քաղաքականութեան մէջ, ոչինչ կայ ընկերվարական։

Երկիր մը, ուր փաստօրէն գոյութիւն չունի հանրային կարծիքը եւ տիրական դեր կը կատարէ բռնութիւնը, բանտը, աքսորը եւ գնդակահարութիւնը։ Ուր գոյութիւն չունի ազատ խօսքը, ազատ մամուլը, ազատ արտայայտութիւնը եւ ազատ երթեւեկը։ Ռուսական բոլշեւիզմը այնքան է հեռու ընկերվարութենէն, որքան աշխարհը հեռու Հրատէն։

Խորհրդային Ռուսիոյ համաճնավարութիւնը գաղափարական ոչ մէկ կապ ունի ընկերվարական վեհ ու մեծ գաղափարաբանութեան հետ։ Մի՛ արատաւորէք ընկերվարութիւնը։ Ռուսական բոլշեւիզմը, որ արատ կը հանդիսանայ մարդկային պատմութեան, ոչ մէկ տեղ ունի ընկերվարական գաղափարական մեծ ընտանիքի մէջ։

Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ

ՍՐՏԲԱՑ ԶՐՈՅՑ

Անհրաժեշտ վերապահութիւն. ես գրի եմ առնում իմ զրոյցն ընթերցողի հետ։ Ինչպէս ամէն մահկանացու զրուցող, ես կարող եմ սխալուել իմ դատողութիւններում մէջ, յայտնել վիճելի կամ անվիճելի մտքեր։ Ես կը ցանկանայի, որ իմ սխալներն ուղղէին գրչակից ընկերները, վիճելին վիճարկէին, իսկ անվիճելին հաստատէին։

Գալիս եւ գնում են գրական սերունդները, մահանում են գրողները եւ թողնում իրենց մեծ ու փոքր վաստակները։ Գալիս են նորերը, անսպասելի անուններ, չսպասուած գրական անհատականութիւններ։ Այս բնական երեւոյթ է։

Չարենցի կորուստը չէր կարող չազդել մեր բանաստեղծութեան վրայ, որովհետեւ անհնարին էր պատկերացնել մեր բանաստեղծութիւնը առանց Չարենցի. չկար նրան համազօր միութիւնը, որ կարողանար փոխարինել նրան եւ կանգնէր ղեկի մօտ, ղեկի մօտ՝ ո՛չ ի հարկէ, վարչական իմաստով։ Նորերը շատ էին նոր եւ չունէին Չարենցին փոխարինելու ուժ, կարողութիւն եւ պատմական հեղինակութիւն։ Եւ ի՞նչ պատահեց. պատահեց այն, ինչ կարելի է սպասել. խախտուեցին չարենցեան որոշ նորմաներ։ Մի կողմից գլուխ բարձրացրեց մերկ ագիտացիան ճառն ու վէճը, միւս կողմից հետը խուժեց այսպէս կոչուած «սուսանսմբուլիզմը», ապաքաղաքական «թլըռուլիզմը»։ Ժողովրդայնութեան պիտակի տակ ոմանք սկսեցին լացուկոծել, թխել զիլումներ եւ ջանզիլումներ։ Այնուհետեւ բանաստեղծութեան դռներից մտան բանաստեղծութեան հետ ոչ մի կապ չունեցող մարդիկ եւ հաստատեցին իրենց տեղը՝ անարիւն, անարուեստ ոտանաւորներով։

Չի կարելի եւ սխալ կը լինէր պնդել, որ այդ տարիների ընթացքում ոչինչ գըրական չի ստեղծուել. ստեղծուել է եւ շատ բան է ստեղծուել։ Երիտասարդ տաղանդաւորների մի շողշողուն հոյլ ամուր ոտներով տեղ է գրաւել Հելիկոնում, միջին սերունդի ներկայացուցիչներն էլ տուեցին մնայուն գործեր։

Հայաստանի գրողների երրորդ եւ չորրորդ համագումարների միջընթացում մեր բանաստեղծութիւնը առաջ է շարժուել հսկայական քայլերով։ Բանաստեղծութիւնը մտաւ իր զարգացման նոր հունը՝ իր բարձրագոյն իմաստով, եւ ինձ տիրում է ինչ որ սրբազան անհանգստութիւն։ Ես այդ հայեացքով էի նայել այդ միջավայրին, որ նոյնպէս ժպտադին ընդունել էր ինձ եւ գնահատել որպէս արտիստի... Եւ յանկարծ յայտնուեց Էֆրոն. մենք սիրեցինք իրար։ Մի՞թէ սէրը, երաժշտութեան նման, զուտ մարդկայինի գերագանց արտայայտութիւնը չէ։ Բայց եթէ արուեստի առաջ բացել էին դռները, հիմա դրանք փակւում էին իմ սիրոյ առաջ...

Սեպտեմբերի սկզբին, մի երեկոյ, սովորականի նման, գնացի Դիամանտիսի տունը դասի։ Դիամանտիսն անձամբ բացեց դուռը եւ շշուկով ասաց.

— Էֆրոն այստեղ է։

Սիրտս ուժեղ բաբախեց, թեթեւ մի դող տիրեց մարմինս, զգացի, որ գունատւում եմ։ Միջանցքում կանգնած մընացի, չկարողանալով առաջ շարժուել։

Փակելով դուռը՝ Դիամանտիսն ինձ նայեց հասկացող հայեացքով, ձեռքը դրեց մէջքիս եւ ներս տարաւ։

Էֆրոն նստած էր տիւանի անկիւնը՝ նոյնպէս թեթեւօրէն գունատ, հայեացքը խոնարհած։ Գրեթէ միաժամանակ իրար նայեցինք եւ նա անձկագին ժպտաց։

Կ. ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ

(Շար. 14)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎՇՏԱԳԻՆ ՍՈՆԱԹ

Նորից ու նորից կարդացի նամակը, երկար կանգ առնելով տողերի ու բառերի վրայ։ Այդ ի՞նձ էր, ի՞նձ էր ասում Էֆրոն՝ «սիրում եմ քեզ, օ՜հ, ինչպէ՜ս եմ սիրում...»։ Իսկ սակայն ես «ընկե՞ր» եմ նրա համար, պարզապէս ընկե՞ր։ Ես ինքը, ինքս ինչպէ՜ս եմ սիրում նրան. սիրտս հալւում է մի տարօրինակ զգացումով, դէմքս ու աչքերս վառւում են։ Բայց յաջորդ րոպէին երկիւղը սառեցնում է ինձ, մի դատարկ փոս խորանում է սրտիս մէջ։ Ի՞նչպէս կարող ենք մենք պարզապէս ընկեր լինել... Բայց ոչ, անակնկալ չէր այդ բոլորը ինձ համար։ Գուցէ անակնկալ էր նամակը, բայց ոչ՝ նրա բովանդակութիւնը։

Հետզհետէ մի տարօրինակ հանդարտութիւն տիրեց ինձ։ Նայում էի նամակին, եւ իմ դիմաց, Էֆրոյի սրտում հայելու մէջ, տեսնում էի միստր Բրուստրի հաղուադէպ ժպտացող դէմքը՝ անբաժան ծխամորճով, մոխրագոյն աչքերի մէջ սառն, անձնապաստան կայծով, կարծես սառոյցի մի պսպղուն կտոր կար այնտեղ թաքնուած։ Եւ յանկարծ ամբողջ ուշադրութիւնս կեդրոնացաւ նամակի յետգրութեան վրայ եւ նորից դէմքս վառուեց։ «Ծնողքներս արդէն համոզուած են, — գրում էր Էֆրոն, — որ մենք պարզապէս ընկերներ ենք եւ... յաճախ յիշում են քեզ, միշտ լաւ են խօսում քո մասին»։

«Ցնոր՞յ», — բացականչեցի ակամայ, թափով վեր կացայ, նամակը ձեռքումս բռնած, մօտեցայ լուսամուտին եւ նայեցի փողոց՝ մեր նեղ, փոշոտ փողոցը, որ վառւում էր արեւի տակ։ Կողքի փոքր սենեակում հայրս աշխատում էր, քթի տակ շարական երգելով։ Անակնկալ մի զայրոյթ շարացրեց ինձ։

Ո՞ւմ դէմ էի զայրանում։ Ուղղակի զայրանալու պահանջ էի զգում, եւ այդքան։ Վիրաւոր սիրոյ բռնկումն էր այդ զայրոյթը... Տունը ինձ նեղում էր եւ ես դուրս եկայ, ետեւիցս լսելով մուրճի խուլ հարուածները կօշիկի ներբանի վրայ...

Նոյն օրն իսկ մի զգաստ, տխուր խոհականութիւն տիրեց ինձ, թէեւ մերթ ընդ մերթ մի կայծակ ճեղքում էր սիրտըս։ Եւ այդ հոգեվիճակը շարունակուեց օրերով։ Մտածում էի, անընդհատ մտածում էի, վերլուծում իմ դրութիւնը։ Ինքնավերլուծութիւնը վաղուց արդէն իմ մի տեսակ հիւանդութիւնն էր. բայց եթէ մինչ այդ կեանքն ու աշխարհը տեսնում էի պրիսմակուած, հիմա ես ինձ գտնում էի կեանքի ու աշխարհի ընթացիկ յարաբերութիւնների մէջ։ Ի հարկէ, ես հասկանում էի, թէ ինչո՞ւ Էֆրոյի ընտանիքը այդպէս էր վերաբերւում ինձ։ Լսելով ուրիշներին պատահած դժբախտութիւնների մասին, մարդ երբեք չի պատկերացնում, որ նոյնպիսի դժբախտութեան զոհ կարող է դառնալ ինքը. իսկ երբ գալիս է այդպիսի դժբախտութիւն, եւ եթէ դա մահացու մի մեղք չէ, մարդ միանգամից այնպէս է հասունանում, որ անմիջականօրէն ընկալում է կեանքի պարզ, անողոք ճշմարտութիւնը։ Բայց մի՞թէ ես նոր էի գիտակցում բարձըր դասի տարբերութիւնը այն միջավայրից, որի ծնունդն էի ես։ Չէ՞ որ մի քանի տարի առաջ, երբ Դիամանտիսն առաջին անգամ ինձ ուզում էր տանել միստր Բրուստրի տունը, ես մերժել էի գնալ՝ հէնց այդ պատճառով։ Այո, բայց այն ժամանակ դա գրկուած մարդու երկիւղն էր՝ յանկարծ հասանելի դարձող բարիքի առաջ։ Խնդիրն այն է, որ արուեստն էր իմ առաջ բացել բարձր դասի միջավայրի դռները։ Արուեստը, մանաւանդ երաժշտութիւնը միշտ էլ անհունութեամբ է արբեցնում ինձ. իմ ամբողջ էութիւնը դառնում է մի տրտմանոյշ ժպիտ, որով նայում եմ մարդկանց եւ միայն լաւն եմ տեսնում, մարդկայինը՝ իր բարձրագոյն իմաստով...

նի մէջ եւ գրական արդիւնքներն արդէն ակնյայտ են: Այժմ հարկաւոր է պայքարել խոտանի դէմ, որ դժբախտաբար դեռ յամառում է իր դիրքերում: Հարկաւոր է վճարել մեր պարտքը ժողովուրդին, որ նայում է մեզ սիրով եւ հաւատով:

Ակներեւ է մի երեւոյթ եւս մեր բանաստեղծութեան մէջ. որքան բնութենից շռայլ կերպով օժտուած է բանաստեղծը, այնքան ժլատ է ստեղծագործում նա եւ ընդհակառակն, աւելի համեստ կարողութիւնների տէր բանաստեղծը կարող է ամէն տարի մի նոր գիրք հասցնել: Նմանց մօտ բանաստեղծութիւնը վերածուել է արհեստի: Դժբախտաբար երկրորդ դասի բանաստեղծները աւելի յամառ են, աշխատունակ եւ «բեղնաւոր», քան առաջինները: Նմանք էլ կամաւոր կերպով իջան Պառնասից եւ նուիրուեցին արձակագրութեան. Այստեղ մենք շահեցինք. գտնուեց արձակագիր Աղաւնին: Բայց ահա լռեց այնպիսի բանաստեղծ ինչպիսին է Սուրէն Վահունին: Լռեց Արամ Արմանը: Մեր պարտքն է այդ ստեղծագործողներին շրջապատել ուշադրութեամբ, ոգեկոչել նրանց եւ կենսակոչել: Ինչո՞ւ չեն գրում. չէ՞ որ այն, ինչ գրել են նրանք, կրում է իսկական բանաստեղծի կնիքը: Ի հարկէ աւելի դժուար է անտաղանդ բանաստեղծը լռեցնելը, քան տաղանդաւորին խօսեցնելը, բայց այդ ո՞ր օրուանից է, որ մենք վախեցել ենք դժուարութիւններից:

Անցեալ տարի Հայպետհրատը լոյս ընծայեց ռուսերէն «Խորհրդահայ գրականութեան Հաւաքածոյ», որտեղ ռուս ընթերցողին ներկայացուած են Թւով 44 կենդանի բանաստեղծներ: Մեզ Թւում է՝ որ այդ Թիւը... անյարմար Թիւ է: Մենք ռուս ընթերցողին ներկայացնելու համար 44 կենդանի բանաստեղծ չունենք: Այսպիսով մենք իջեցնում ենք մեր բանաստեղծութեան մակարդակը: Էլ չենք խօսում այն մասին, Թէ ինչ կարծիք կարող է կազմել մեր բանաստեղծութեան մասին ռուս ընթերցողը: Աւելի լաւ է ունենալ Թւով քիչ բանաստեղծներ եւ աւելի շատ լաւ գիրքեր, քան ընդհակառակը: Ճիշդ է, հայ ժողովուրդը բանաստեղծ ժողովուրդ է, բայց այդ չի նշանակում, որ ամէն բանաստեղծութիւն գրողին պէտք է ներկայացնել ռուս ժողովուրդին, որպէս ազգային հպարտութիւն:

Մեր խմբագիրները շատ են Թերագնահատում իրենց դերը մեր գրականութեան ստեղծման գործում, — «այլի՛», Թող գնայ տպուի, մարդ է, Թող ապրի»: — Եւ այսպէս տպւում են գործեր զանազան «նկատառումներով»: Ո՞վ է տուժում այդ նկատառումներից, — մի կողմից՝ պետական միջոցները, իսկ միւս կողմից՝ բազմաչարչար եւ յիրաւի մարտիրոս ընթերցողը: Իսկ ընթերցողն այն ընտանի աղաւնին չէ, որ միշտ նստի գրողի տանիքին: Երբեմն նա վերածւում է կապոյտ Թռչունի: Այդ կերպարանափոխութիւնը կատարւում է շատ հասարակ կերպով եւ կատարւում է նաեւ այսպէս.— Իմ ոչ գրական ընկերներից մէկը փողոցում հանդիպեց ինձ եւ կանգնեցրեց.— Գիտե՞ս ինչ, ես վերջերս կարդացի Ակսել Բակունցին եւ Վահան Թոթովենցին...

— Եւ ի՞նչ...

— Ես հիացած եմ: Բանից պարզւում է որ առաջնակարգ արձակագիրներ են:

— Միթէ դու առաջին անգա՞մ ես կարդում նրանց, — հարցնում եմ ես:

— Առաջին անգամ, — հաստատում է նա. — ինչպէս գիտես ես սիրում եմ գրականութիւնը, կարդացել եմ մեր դասականներին՝ մինչեւ Շիրվանզադէն եւ Չարենցը: Բայց ահա երեսնական Թուականների առաջին տարիներին ես վերջապէս որոշեցի անցնել Չարենցից «այս կողմը»: Որի՞ց սկսել: Ականջ դրի քննադատութեանը: Գովում էին Ք.-ի վերջին վէպը: Վերցրի եւ սկսեցի կարդալ. դա ոչ Թէ վէպ էր, այլ՝ Թիւրիմացութիւն: Ես որոշեցի՝ վերջ: Այդպէս էլ չկարդացի ոչ Բակունցին, ոչ Թոթովենցին, ոչ էլ մեր միւս գրողներին:

Ահա այսպէս է «կորչում» ընթերցողը, ահա այսպէս ընտանի աղաւնին վերածւում է «կապոյտ Թռչունի»: Սրա համար էլ հարկաւոր է խստապահանջութիւն. խստապահանջութիւն պէտք է լինի Պետհրատի գեղարուեստական գրականութեան բաժինը, խմբագիրը, իսկ լոյս տեսնելուց յետոյ՝ քննադատութիւնը:

Գոյութիւն ունի եւ այսպիսի՝ արտակարգ պրակտիկա: Հեղինակը ներկայացնում է մի վէպ, վէպը բարեյաջող կերպով տպւում է. մի տարի յետոյ ներկայացնում է նոյն վէպը. — Վերամշակել եմ, Թոյլ տեղերն ուժեղացրել եմ, ուժեղ տեղերն ընդարձակել, մի խօսքով վէպս չես ճանաչի, — ասում է հեղինակը: Տպւում են այդ էլ, երկու տարի յետոյ բերում է երրորդ փոփոխակը, այս անգամ ուրիշ խորագրով: Ինչ անուն տալ այս պրակտիկային: Մի՞թէ Պետհրատը պարտաւոր է տպագրել այս վիպական վիպասանի վէպի բոլոր փոփոխակները: Հեղինակը պէտք է գրելուց յետոյ մշակի իր վէպը եւ գործը Պետհրատին ներկայացնի կատարեալ վիճակում: Արձակ Թէ չափածոյ, միեւնոյնն է, Պետհրատը որեւէ գրութիւններ պէտք չէ հրատարակէ: Խմբագիրը վճռականապէս պիտի հրաժարի խմբագրելուց. այսպիսի գիրքեր պէտք չէ իջեցնել արտադրութեան:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ԿԱՅԱՆԸ

Հայաստանի մայրաքաղաքին մօտենալու ատեն, երբ դեռ չերեւիր Երեւանը, ուշադիր դիտողը Նորքի բարձունքներուն վրայ կը տեսնէ երկու հարիւր մեթր բարձրութեամբ աշտարակ մը՝ Երեւանի հեռատեսիլի (Թելեվիզիոն) կայանը:

Երեւանի հեռատեսիլին ստեղծումը՝ հասարակութեան գեղարուեստական բազմակողմանի սպասարկման համար նոր հնարաւորութիւններ ու հեռանկարներ բացաւ: Արդարեւ այս սթիւտիոյին հաղորդումները կ'ընդունուին ոչ միայն Երեւանի մէջ, այլեւ՝ մօտ 100 քիլոմեթր շառաւիղով՝ Էջմիածնի, Արտաշատի, Աշտարակի, Ապարանի, Վեդիի եւ այլ վայրերու մէջ:

Երեւանի հեռատեսիլի կայանին մէջ կ'աշխատին 20է աւելի ռեժիսորներ, օփերաթէօրներ եւ խմբագիրներ, որոնք մեծ ոգեւորութեամբ կը պատրաստեն հետաքրքրական հաղորդումներ:

Կայանը ունի յատուկ մարմիններ՝ գրական, Թատերական, մանկա-պատանեկան, երաժշտական, քաղաքական եւ շարժանկարի հեռասփռումներու համար: 1958ի սկիզբը շարժանկարի համար նոր անձնակազմ մը ստեղծուեցաւ:

Գեղարուեստական վառ ձեւերով Երեւանի հեռատեսիլը հասարակութեան կը ներկայացնէ գրականութեան եւ արուեստի լաւագոյն ստեղծագործութիւնները, կը ծանօթացնէ ուրիշ երկիրներու ժողովուրդներու կեանքն ու կենցաղը:

Կիրակի օրերը, ցերեկին, յատուկ հաղորդումներ կը կատարուին մանուկներու համար: Բացի գեղարուեստական ժապաւէններէ՝ երախաներուն համար կը ցուցադրուին նաեւ պատանեկան Թատրոններու բեմադրութիւնները, Յովհ. Թումանեանի եւ Ղ. Աղայեանի հէքեաթներու ներկայացումները, ինչպէս նաեւ ժամանակակից հեղինակներու գործերը:

Հայաստան հարուստ է երաժշտական տաղանդներով՝ երգիչ, ջութակահար, դաշնակահար, Թաւջութակահար: Հայ երաժշտական մշակոյթը ժողովրդականացնելու համար մեծ աշխատանք կը կատարէ երաժշտական հաղորդումներու խմբագրութիւնը: Հեռատեսիլէն յաճախ հանդէս կուգան յայտնի երգիչ Նար Յովհաննիսեան, ջութակահար Ցակոբ Վարդանեան, դաշնակահարուհի Արեւիկ Աւագեան, Թաւջութակահար Գուրգէն Ադամեան եւ շատ ուրիշներ: Մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելեն Կոմիտասի, Սպենդիարեանի, Ռոմանոս Մելիքեանի եւ Արամ Խաչատուրեանի ստեղծագործութիւնները:

Երեւանի հեռատեսիլի կայանին մէջ աշխատողներուն համար իւրաքանչիւր հաղորդման գեղարուեստական նոր ձեւերու որոնումները պարտադիր են:

Լուրջ աշխատանքներ կը տարուին նաեւ մասնագիտական մարզին մէջ: Քանի մը տարի ետք՝ Երեւանի հեռատեսիլի կայանը Թիֆլիսէն, Պաքուէն, Մոսկուայէն եւ այլ քաղաքներէն հաղորդումներ ընդունելու եւ սփռելու հնարաւորութիւնը պիտի ունենայ, փոխադարձաբար՝ իր յայտագիրները փոխանցելով այլ կեդրոններու:

ՆԱՄԱԿ ՎԱՆԷՆ

Սան Ֆրանսիսքօ բնակող երիտասարդ մը, Պ. Զօհրապ Գրիգորեան, այս տարուան Մայիսին գացած է Թուրքիա եւ այցելած Վան եւ Պիթլիս: Ճամբորդութեան նպատակն էր գոհացնել իր հանգուցեալ ծնողքին մէկ խնդրանքը, ծննդավայր Պիթլիսէն հող բերելու եւ ցանելու իրենց գերեզմանին վրայ:

Վանէն գրած է նամակ մը, իր բարեկամ Պ. Արմէն Պագիկեանին, որուն ամփոփումը կուտանք ստորեւ.

... Նամակս կը գրեմ ծաղկաւէտ Վանի մէկ պանդոկին մէջ:

Հեծանիւով անցայ Խոյէն (Իրան) Պայազիտ, ապա Վան: Ճամբան շատ հետաքրքրական էր: Նախիրներու կը հանդիպէի, երկար դմակով ոչխարներու: Հովիւի շուներ կը յարձակէին վրաս, բայց քարերով կը հալածէի:

Թիճատ հասնելուս, Վանայ կապոյտ ծովը աչքիս զարկաւ: Կ'ուզէի անմիջապէս Պիթլիս երթալ, սակայն, Վանայ շրջակայքի գեղեցկութիւնը տեսնելով, որոշեցի շաբաթ մը հոն մնալ: Շատ գեղեցիկ էր տեսարանը:

Հեծանիւով 4-5 օր պտըտեցայ. քանի մը անգամ կապոյտ եւ աղի ծովուն մէջ լողանք առի: Բերդին տակ հարաւային մասը աւերակ է, իսկ հիւսիսի կողմէն նոր շէնքեր շինուած են, մինչեւ արեւելք, 4 մղոն հեռաւորութեան վրայ: Քանի մը կառավարական նոր շէնքեր կան, երկու բաղնիք, երկու Թատրոն, մէկը՝ բացօթեայ:

Խոյէն մինչեւ Վան ելեկտրականութիւն չտեսայ, սակայն այստեղ կայ: Եօթը-ութ ճաշարաններ կան, ոմանք՝ լաւ: Ժողովուրդէն մաս մը միայն Ամերիկացիներուն պէս հագուած է: Շատ քիչ կիներ կը տեսնուին փողոցը, անոնք ալ քողով ծածկած են իրենց երեսները: Երկու ձիաքարշ Թաքսի տեսայ միայն ճիպ ինքնաշարժներ կան, տեղ-տեղ, պասեր կ'երթեւեկեն, բայց շատ են եզան սայլեր, էշեր, ձիեր:

Այնքան երկիրներ պտըտեցայ — Հոնոլուլու, Աւստրալիա, Հնդկաստան, Փաքիստան, Իրաք, Իրան — սակայն երբեք չտեսայ Վանի նման ծառ-ծաղիկով առատ շրջան մը: Լեռներէն կը հոսին պաղ ջուրեր, այգիներ՝ ամէն կողմ: Ծաղիկներու հոտէն մարդ կը գինովնայ:

Բերդին վրայ տեսայ հին շէնքեր, պարիսպներ: Ուտելիքը բաւական առատ է, պազարներու մէջ գիւղացիք ապրանք կը ծախեն: Օր մը տեսայ զինուորներ, որոնք ֆութպոլ կը խաղային. ուզեցի լուսանկարել, բայց Թոյլ չտուին:

Վերջապէս շատ գրելիքներ կան գեղեցիկ Վանէն, սակայն վերադարձիս մանրամասն կը պատմեմ:

ԶՕՀՐԱՊ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (229)

ԿԱՅԾԵՐ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԺԴ.

ԹԷՈՍ ԱՂԲՕՐ ՍՐՃԱՐՈՒՆԸ

Նա սեփական համոզմունք եւ հաւատ չունի. նա մի տեսակ փաստաբան է, որ պաշտպանում է այն գործը, որի համար նրան վճարում են: Ազգային իդէալ, ազգային պատմութիւն, հայրենիք, ժողովրդի դժբախտ դրութիւն, — այդ բաները նրա համար չկան, եւ նրան չեն հետաքրքրում: Նա գիտէ միայն, որ պաս պահելը, տէրտէրին խոստովանուելը, պատկերներին երկրպագութիւն տալը՝ չի փրկի մարդու հոգին մեղքերից, եւ կը սկսէ դրանց՝ եւ այսպիսի եկեղեցական կանոնների դէմ վիճել: Անցէք ամբողջ Փոքր Ասիա, ամէն տեղ, ամէն փողոցներում կը հանդիպեք այս տեսակ շաղակրատների: Ի հարկէ, աւելորդ կը լինէր խօսել նրանց ժողովարանների, դպրոցների եւ քարոզիչների մասին, որոնք իրանց բնաւորութեամբ, շատ չեն տարբերում այդ գռեհիկ, տգէտ, հարիւր զուրուշնոց լոյս ծաւալողներից:

Սագօն լռութեամբ լսում էր. ինձ եւս հետաքրքրում էր զարմացած երիտասարդը, որ, ինչպէս երեւում էր, սաստիկ վշտացած էր ոչ այնքան օտարազգի քարոզիչներից, որքան նրանց ձեռքում գործիք դարձած, կոյր, մոլեռանդ եւ դատարկամիտ հայ գործակատարներից:

— Ես կրօնի եւ ազգային եկեղեցու պաշտպան չեմ, — առաջ տարաւ երիտասարդը, — բայց դարձեալ կ'ասեմ, որ այդ մարդիկը աւելի վնասակար են, քան Թէ Քուրդը կամ Տաճիկը: Քուրդը եւ Տաճիկը յափշտակում են Հայերից նրանց ձեռքի վաստակը, իսկ այդ կորուստը կարելի է աշխատանքով կրկին լրացնել: Բայց քարոզիչները, այդ հոգեւոր հարստահարիչները, Աւետարանի ճշմարտութեան անունով սպաննում են ազգայնութիւնը, — դա անփոխարինելի է:

— Ի՞նչպէս, — հարցրեց Սագօն, լցնելով իմ բաժակը գինիով, իսկ իր երկու խօսակիցների Ֆինջանները օղիով:

— Այնպէս, — պատասխանեց երիտասարդը, վառելով իր կարճ ճանապարհորդական ծխափողը եւ Թողնելով մուխի Թեթեւ կոյտեր իր դողդոջուն շրթունքների միջից, որ դեռ նոր էին սեւանում նորաբոյս մազերով: — Օրինակի համար, վեր առնենք հէնց այն երկիրները, ուր մենք գործում էինք եւ որտեղից մեզ հալածեցին. այդ կողմերում Հայերը կորցրել են իրանց մայրենի լեզուն եւ խօսում են քրդերէն, կորցրել են իրանց ազգային այլ առանձնայատկութիւնները եւ ապրում են քրդական սովորութիւններով, մի խօսքով, ոչնչով չեն տարբերւում Քրդերից: Մնում է մի յօդ միայն, որ նրանց կապում է ազգային ամբողջութեան հետ եւ նրանց յիշեցնում է, Թէ իրանք Հայեր են, — այդ յօդը Հայաստանեայց եկեղեցին է: Իսկ եթէ եկեղեցից եւս կտրուեցան, այլեւս ի՞նչ կապ կը մնայ նրանց եւ Հայութեան մէջ:

— Ոչինչ կապ չի մնայ, — պատասխանեց Սագօն այնպիսի մի եղանակով, որ կարծես, շտապում էր լսել երիտասարդի վերջին խօսքը:

— Ահա այդ վնասն են հասցնում բողոքական քարոզիչները, ահա դրանով են սպաննում նրանց ազգայնութիւնը, — շարունակեց նա փոքր ինչ տաքացած կերպով, — Հային խլելով իր ազգային եկեղեցու գրկից, դարձնում են նրան բողոքական քուրդ, եւ աւելի ոչինչ:

— Դրանում ի՞նչ զարմանալի բան կայ, — հարցրեց Սագօն, գլուխը վեր բարձրացնելով եւ ուղիղ երիտասարդի երեսին նայելով: — Դուք մի քայլ առաջ անցէք, Թէ տեղային Հայերը կորցրել են իրանց մայրենի լեզուն, խօսում են քրդերէն, կորցրել են իրանց ազգային առանձնայատկութիւնները եւ ապրում են քրդական սովորութիւններով, — այլեւս ի՞նչ իրաւունքով դուք նրանց Հայեր էք կոչում: Նրա համա՞ր միայն, որ պատկանում են լուսաւորչական եկեղեցուն: Հէնց դրա մէջն է սխալը, որ ձեզ սխալ եզրակացութեան է հասցնում: Այն օրից, որ նրանք դադարեցին Հայերէն խօսելուց, դադարեցին եւ Հայ լինելուց: Նրանք դարձան լուսաւորչական Քրդեր: Շատ հասկանալի է, որ լուսաւորչական եկեղեցիից դուրս գալով եւ մտնելով բողոքական եկեղեցին, կը դառնան բողոքական Քրդեր, եւ եթէ բողոքական եկեղեցին նոյնպէս Թողնեն եւ մտնեն, օրինակ, բուդդայական եկեղեցին, կը դառնան բուդդայական Քրդեր:

Երկու երիտասարդները զարմացած կերպով նայեցին միմեանց երեսին: Սագօն շարունակեց.

— Նոյն բանը պատահեց եւ հարաւային Միջագետքի՝ այսինքն Մերդինի, Մուսուլի եւ Բաղդադի կողմերի արաբախօս Հայերի հետ: Նրանք եւս կորցրել էին մայրենի լեզուն, ապրում էին արաբական սովորութիւններով, խօսում էին արաբերէն եւ իրանց Հայ էին համարում նրանով միայն, որ պատկանում էին լուսաւորչական եկեղեցուն: Երբ կաթոլիկութիւնը նրանց մէջ մտաւ, դադարեցին իրանց Հայ կոչել եւ դարձան կաթոլիկ Արաբներ:

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

ՄԱԿի Յորդանանեան ներկայացուցիչ Թուքան հրաժարեցաւ իր պաշտօնէն՝ բողոքելու համար Ամմանի կառավարութեան քաղաքականութեան դէմ: Թուքան անմիջապէս կանչուեցաւ Յորդանան, բայց կը կարծուի թէ պիտի նախընտրէ Նիւ Եորք մնալ:

ՊԱՆՏԱՏԻ ձայնասփիւռէն զօր. Ապտի, Իրաքի կառավարիչը, յայտարարեց «թէ աշխարհականներու կարգ մը ժանկլաւեկները սկսած են դաւադրութիւններ սարքել նոր կառավարութեան դէմ»:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ հիւլէական երկրորդ սուզանաւ մը՝ «Սքէյթ» իր կարգին անցաւ հիւսիսային բեւեռին սառնակոյտերուն տակէն. «Սքէյթ» պիտի շարունակէ ուսումնասիրութիւններ կատարել բեւեռային շրջաններու մէջ:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ կը յայտարարուի թէ զօր. Տը Կոլ պիտի չպատասխանէ Խրուշչեւի վերջին նամակին. Մոսկուայի Ֆրանսական դեսպան Տըժանի պարտականութիւն տրուած է իմացնել խորհրդային կառավարութեան՝ թէ Վարչապետը անհրաժեշտ չէ գտած գրաւոր պատասխան մը տալ Խրուշչեւի, քանի որ ՄԱԿի մէջ Միջին Արեւելքի հարցը պիտի քննուի:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ կրթական նախարարը արտօնեց որ 150 եգիպտացի ուսանողներ գիտական իրենց ուսումը շարունակեն Խ. Միութեան մէջ: Ասոնց 120ը տոքթորայի թէզեր պիտի պատրաստեն գիտական զանազան ճիւղերու մէջ, երեք տարուան ընթացքին, իսկ միւս 30ը նուազագոյն վեց տարի պիտի մնան:

ՀԱԼԷՊԻ Լիսէին շէնքը եւ հողը որոնք կը պատկանէին Հալէպի Աշխարհական Առաջնորդութեան ապաստիւանացան նախագահական հրովարտակով: Այս վերջինը կ'արտօնէ որ կրթական նախարարութիւնը այդ շէնքերը օգտագործէ արհեստագիտական կամ առեւտրական դըպրոց մը հաստատելու համար:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆ կը շարունակէ քննել զօրավարին նախածրագիրը: Երեքշաբթի օր որոշում տրուեցաւ անդրծովեան հողամասերու շուրջ եւ «դաշնակցութիւն» կամ «համադաշնակցութիւն» բառերուն տեղ որդեգրուեցաւ Հասարակապետութիւն:

«ԱՆՄԱՀ» ՄԸ՝ Ժորժ Լըքոնթ մշտական քարտուղար Ֆրանսական Ակադեմիային, առջի օր արկած մը ունեցաւ եւ բարձոսկրը կոտրեցաւ. 91 տարեկան է:

ԺՕԼԻՕ–ՔԻՒՐԻ, ծանօթ գիտունը ենթարկուեցաւ ծանր գործողութեան մը: Վիճակը լուրջ է:

ԻՏԱԼԱՑԻ բանաստեղծ, թատերագիր ու վիպասան Էնրիքօ Փեա մեռաւ սրտի տագնապէ մը, 77 տարեկանին: Իր գործերուն մեծ մասը կրօնական դրոշմ ունի:

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆԻ տողաշարներու գործադուլը, որ սկսած էր Օգոստոս հինգին, վերջացաւ եւ թերթերը սկսան կանոնաւորապէս լոյս տեսնել:

ԿՐՈՄԻՔՈՑԻ ժամանումը Նիւ Եորք պատճառ դարձած է որ 70 միլիոն Ֆրանք արժէք ունեցող գոհարեղէն գողցուի: Արդարեւ ճրդ էվընիւի պահապան ոստիկաններուն բոլորն ալ օդակայան փոխադրուած են Խ. Միութեան Արտաքին Նախարարին ժամանումին համար եւ այդ միջոցին իսկ կատարուեցաւ գողութիւնը. երբ «Թիֆընի էնտ Քըմփէնի» նշանաւոր գոհարավաճառը պաշտպանուած չէր:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻԻ.— Հ.Յ. Դաշնակցութեան Անդրանիկ խումբին կողմէ շնորհակալութեամբ ստացանք 5.000 Ֆրանք՝ Խանասորի հասոյթէն, ի նպաստ տեղւոյն Հայ Ազգ. Միութեան դպրոցին:

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻԻ ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

×

Այրի Տիկին Ազատուհի Մկրտիչեան եւ զաւակները՝ Ջօնիկ, Վազգէն, Ժորժ, ինչպէս նաեւ Տէր եւ Տիկին Միհրան Մկրտիչեան եւ զաւակը՝ Գուրգէն, զգացուած իրենց հանդէպ յայտնաբերուած համակրանքէն, ԵՐՈՒԱՆԴ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆի անսպասելի մահուան առթիւ, շնորհակալութիւն կը յայտնեն Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան եւ բոլոր անոնց որ ծաղկեպսակներով, նուիրատուութեամբ, հեռագրով, նամակներով եւ այցելութեամբ մասնակցեցան իրենց սուգին:

ԽԱՂՈՂԻ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ՝ ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ՓԱՐԻԶԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅՆ ՄԷՋ

Ս. Աստուածածնի Վերափոխման տօնին առթիւ, այս կիրակի, 17 Օգոստ., Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյն մէջ պիտի մատուցուի հանդիսաւոր Ս. պատարագ եւ խաղողի աւանդական օրհնութիւնը:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ՀՈԳ. ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Բշ. օր 18 Օգոստ. Ս. պատարագ ի յիշատակ Մեռելոց:

Հայ հասարակութիւնը կը հրաւիրուի ներկայ ըլլալ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս կիրակի, Վերափոխումն Ս. Աստուածածնի տօնը կը կատարուի հանդիսաւոր արարողութեամբ, որուն բազմաձայն երգեցողութեամբ կը մասնակցի երգչախումբը, զոր կը ղեկավարէ Գ. Վ. Սարգսեան: Տեղի կ'ունենայ խաղողօրհնէք: Կը կատարուին Մեռելոցի հոգեհանգիստները, որոնք արձանագրուելու են կանխապէս:

× Ողբ. Տիկ. Թագուհի Հեքիմեանի մահուան առիթով փոխան ծաղկեպսակի եկեղեցին շնորհակալութեամբ ստացած է 1000 Ֆր. Գ. Գեւորգ Նազարեանէ:

×

Ս. ԹԱԴԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻ — ՄԱՐՍԷՅԼ

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը կը յայտարարէ թէ այս կիրակի, տօն Վերափոխման Ս. Աստուածածնայ առթիւ հանդիսաւոր Ս. պատարագ եւ աւանդական խաղողօրհնէնքի արարողութիւն տեղի պիտի ունենայ Ս. եկեղեցւոյս մէջ: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8ին: Ս. Պատարագ ժամը 10ին: Քարոզ ժամը 11ին: Խաղողօրհնէնք եւ ընդհանուր հոգեհանգիստ ժ. 11,30ին: Երգեցողութիւնք պիտի կատարուին եկեղեցւոյս երկսեռ դպրաց դասու անդամներուն կողմէ:

×

«ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ»Ը ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Տէսինի Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը փութայ ծանուցանել հասարակութեան թէ, ուրբաթ 15 Օգոստ. առաւօտ ժամը 8,30ին, Սուրբ Աստուածածնայ տօնին առթիւ Ս. պատարագ պիտի մատուցուի տեղւոյն Ս. Աստուածածնայ եկեղեցւոյ մէջ: Տեղի պիտի ունենայ նաեւ աւանդական խաղողօրհնէք եւ մատաղի բաշխում:

×

ԼԻՈՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

Լիոնի Ազգ. Միութիւնը կը հրաւիրէ Լիոնի եւ շրջաններու բարեպաշտ ժողովուրդը ներկայ ըլլալու այս կիրակի Ս. Աստուածածնայ տօնին առթիւ կատարուելիք հանդիսաւոր Ս. պատարագի, տեղւոյն Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյն մէջ:

Նոյնպէս տեղի պիտի ունենայ խաղողօրհնէնք եւ մատաղի բաշխումը:

Սկզբնաւորութիւն ժամերգութեանց ժամը 8ին: Ս. պատարագ ժամը 10ին:

Մատաղի եւ խաղողի օրհնութիւն 11ին:

Ամէն անոնք որ կը փափաքին մատաղի նուիրատուութեան մասնակցիլ, թող հաճին արձանագրուիլ եկեղեցւոյն գրասենեակը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Լիւսի Զորտիկեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս երկուշաբթի (18 Օգոստ.) առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ իր ամուսնոյն՝

ԱՐՄԵՆԱԿ ԶՈՐՏԻԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ եւ եղբօր՝

ՎԱՀԱՆ ՎԱՐԵԳԵԱՆԻ յիշատակին:

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Լաթիոթայէն Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մարգարեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկ. Սուրէն Միքայէլեան իրենց շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որ իրենց ներկայութեամբ եւ հեռագրով շնորհաւորեցին իրենց զաւակներուն ամուսնութիւնը:

Imprimé sur les presses du journal HARATCH
—— 17. Rue Bleue. 17 — PARIS (9e) ——

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Խանասորի արշաւանքին 61րդ տարեդարձին առթիւ:

Այս կիրակի Սէն Լուի մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Սիամանթօ խումբին եւ հովանաւորութեամբ Ակնունի ենթակոմիտէին:

Հայկազ Զուլումեանի օդասուն պարտէզին մէջ: Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Երգ՝ Օր. Թոմասեան (Մարսէյլի ռատիոյէն):

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕԴԱՓՈԽ. ԿԱՅԱՆԻՆ

Փափազեան ընտանիքը (Պրիւսէլ) իրենց եղբօր Կարպիս Փափազեանի մահուան 6րդ տարեդարձին առթիւ 10.000 Ֆրանք կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի օդափոխութեան կայանին:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Երիտասարդ զոյգ մը (հայ եւ անգլիացի) որ ունի երկու զաւակ 5 եւ 6 տարեկան, կը փնտռէ հայ սպասուհի մը, միջին տարիքի, լուրջ յանձնարարականներով, Պրիւսէլ՝ վիլլայի մը մէջ:

Լաւ պայմաններ: Դիմել գրաւոր թերթին Վարչութեան:

Ուշադրութիւն այս ուրբաթ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԷՔՍ ԼԸ ՊԷՆԻ ՄԷՋ

Էքս լէ Պէնի դաշտահանդէսը պիտի կատարուի Օգոստ. 15ին Ուրբաթ առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ իրիկուան եօթուկէս: Երթեւեկի համար օթօքարներ ապահովուած են՝ իւրաքանչիւր կէս ժամը անգամ, Թերմալի բաղնիքին դիմացի փարկին քով. իջնել Թէլէֆէրիքի մեկնակէտը, ուր կը գտնուի դաշտը: Գեղեցիկ մարգագետնին վրայ պաղ ջուր, ըմպելիներ, հաճելի ժամանց, գեղարուեստական բաժին եւ ճոխ վիճակահանութիւն: Ժամը 10ին կը սկսի Ս. պատարագ մատուցմամբ Օշին Վրդ. Նիկոլեանի:

Կը խնդրուի շրջականերու Հայութենէն քաջալերել այս գովելի հաւաքոյթը, որուն հասոյթով պիտի հրատարակուի Փարիզի Կրթ. Մարմնոյ ծրագրած մեթոտիք գրքոյկը, ցրուելու համար ձրի:

ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 17

ԲՈԼՈՐԴ ԴԷՊԻ PALADRU (Isère)

Հ.Յ.Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԲԱՆԱԿԱՎԱՅՐԸ

Բանակումի վարչութեան կազմակերպած

ԲԱՑԱՌԻԿ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի Բոլոր Մասնաճիւղերուն

Ժամը 10էն մինչեւ իրիկուն, հանդէսը կէսօրէ ետք:

Կը նախագահէ

ԸՆԿ. ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Բարի գալուստի խօսք՝ Կեդր. Վարչութեան կողմէ:

Կը խօսի՝

ԸՆԿ. ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

հանդէսը կը ղեկավարեն ընկերներ

ԺԻՐԱՅՐ ՓԱԼԱՄՈՒՏԵԱՆ եւ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին.— Մենախօսութիւն, կենդանի պատկեր, քառեակ:

Կը մասնակցին

Շաքէ Պէնկեան, Մարտիրոսեան քոյրեր, Աշխէն Քիսեան, Մարի–Ռոզ Սոփեան, Մկրտիչ Պօղոսեան, Վիգէն Թորոսեան, Ժան Գալուստեան:

Հայկ. խնճոյք ցերեկին՝ մատչելի գիներով: Շիշ քեպապ:

ԱՆՁՐԵՒԻ ՊԱՐԱԳԱՅԻՆ՝

ՊԱՏՍՊԱՐՈՒԱԾ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՍՐԱՀՆԵՐ

Կեդրոնական Ֆրանսայի զանազան շրջաններէն օթոքարներ պիտի մեկնին:

Անհատ այցելուներու համար հաղորդակցութեան միջոցներ՝ Գառ Ռիւֆու՝ Լիոնէն եւ Կրընոպլէն առնել եւ իջնել Փալատրիւ (Լա Փիլ):

ԺԱՄԵՐ. — Լիոնէն՝ 7,15, 11,40:
Կրընոպլէն՝ 7,45, 10,50, 14,30:

ԼՈՒՐՏԻ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ նուիրուած ձայնասփռում մը տեղի պիտի ունենայ Ռատիօ Լիւքսէմպուրգէն հինգշաբթի ժամը 16.45ին (երկար ալիք 1293 մեթր):

Մոնթէ–Գալոյէն երեքշաբթի Օգոստ. 19 ժամը 16ին:

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph : PRO. 86 - 60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3500 ֆր. վեցամս. 1900

Արտասահման՝ տարեկան 4000 ֆրանք : Հատը 15 ֆր.

ՈՒՐԲԱԹ 15 ՕԳՈՍՏՈՍ — VENDREDI 15 AOUT 1958

34ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8269 — 34EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 14ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4070

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՅՔԱՐԸ

Բերկրանքով ենք վկայում, որ հայերէնագիտութիւնը վիթխարի նուաճումներ է կատարել Հայաստանում, յատկապէս վերջին քսան տարուան ընթացքին:

Չի կարելի սրտանց չհրճուել, եւ անվերապահ չհիանալ այն թանկարժէք երախտիքի վրայ, որ ներհուն հայ բանասէրներն ու լեզուաբանները աւանդ են թողել մեզ, որպէս փարթամ եւ փառաւոր ժառանգութիւն:

Հայրենիքի այս գիտնականները, հակառակ խ. բռնատիրութեան, կուսակցութեան ձուլածոյ պատուիրաններին եւ վերահսկիչ սաստերին, հսկայական աշխատանք են կատարել հայ ժողովուրդի պատմական եւ մշակութային անձնաւորութիւնը ամրապնդող, նրա անկախութեան արժանիքն ու իրաւունքը հիմնաւորող: Մեզ ոգեւորում է ոչ միայն ցարդ ընձեռուած նրանց սպասը, այլ այն բերքը, որ խոստացւում է:

Ո՞ւսկից է այս աննախորդ առաջընթացը:

Այն բացայայտ հանգամանքից, որ գրականութեան այս մարզում, մարքսիստական դիալեկտիկայի սրգելակը յաջող չի բանում:

Մեծանուն հայերէնագէտ Հրաչեայ Աճառեանը, մի օր ջղագրգիռ կերպով պատասխանելով իր երախտամոռ ուսանողներին, որոնք չարամիտ ու դիտումնաւոր հարցումներով չարչարել եւ տաղտկացրել էին իրեն, գոռացել է.

— Ցարէ՛ք ձեր դիալեկտիկան ո՛ւր ուզում էք, բայց մի խոթէք իմ ճիւղի մէջ:

Հոգիով ու միտքով այդ զուտ ոսկի Հայը, Հր. Աճառեան, չարտօնեց որ դիալեկտիկան խոթեն հայերէնագիտութեան մէջ, բայց ի վերջոյ, կուսակցութիւնը նրան «ծակը խոթեց» իր անպատկառ եւ հակապետական այս արարքին համար:

Քերականագիտութիւնը, լեզուաբանութիւնը, բառագիտութիւնը, բարբառագիտութիւնը, չարահիւսութիւնը՝ քաղաքական հեղձուցիչ մթնոլորտում, կղզիներ են, ուր հազիւ թէ հասնի կուսակցական հաթաղանը: Բաւ է, որ գիտնականը իր տուրքը լրիւ վճարի բռնակալութեան, մէջբերումներ անի ընդելուի երկերից եւ մի քանի տողով ծիսական ներբողը հիւսէ Ստալինի լեզուաբանական «հզօր հանճարին»:

Հայ գիտնականները հայերէնագիտութեան ապաստանարանի ապահովութեան ապաւինած, զերծ արհաւիրքից եւ նախճիրի սպառնալիքից, տքնաջան պրպտումով, մանրակրկիտ հետազօտութիւններով, համբերատար եւ հետադնին որոնումներով պայքարում են համայնավարութեան դէմ:

Համայնավարութիւնը դաւանում է, թէ ազգութիւնը եւ նրա մշակոյթը պատմական երեւոյթներ են, որոնք յետագային պիտի լուծուին մէկ ընդհանուր հալոցի մէջ.

Հայաստանի հայերէնագէտները պնդում են, թէ հայ լեզուն, ինչպէս հայ ազգութիւնը, ենթարկուելով հանդերձ հազարումէկ ձեւակերպութիւնների, երբեք պիտի չմեռնի. յաւերժական է, որովհետեւ մահ չունի:

Համայնավարութիւնը դաւանում եւ անդադրում քարոզում է, թէ բանուորները հայրենիք չունեն (կոմունիստական մանիֆեստ). նրանց ընդհանրական հայրենիքը Խորհրդային Ռուսիան է:

Հայաստանի հայերէնագէտները, իրենց մեծարժէք ուսումնասիրութիւններով պնդում են, որ Հայաստանը ոչ թէ Հայութեան բնակավայրն է, ոչ թէ աշխարհագրական հասկացողութիւն է, այլ Հայութեան հայրենիքն է: Նա կրաւորական մի տարածք չէ, այլ ստեղծագործութեան ներգործուն ազդակ, ակունքը՝ մեր հոգեկան արարչականութեան: Հայաստանը մունջ ու անխօս բնութիւն չէ, այլ ոգի, որ իր քաղցր եւ զօրեղ ձայնը հնչեցնում է Հայոց լեզուով, կեանք է տալիս իր ժողովուրդին եւ նրա կամքը ջըղեղում:

Հայաստանում լուռ, բայց մոլեգին մի գօտեմարտ մէջ, օրհասական կռիւ են մղում համայնավարութիւնը եւ Հայութիւնը:

Այդ կռիւը անդուլ եւ աներդհատ պիտի յարատեւի մինչեւ իր վախճանական հանգրուանը:

Կողմերի համար զիջում ու հաշտութիւն գոյութիւն չի կարող լինել:

Վերջին յաղթանակը Հայութեանն ու Հայաստանինն է, ազատ եւ անկախ Հայաստանին, յաւիտենական Հայաստանին:

ԲԺ. ԵՐ. ԽԱԹԱՆԱՍԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԱԽԱԳ. ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ ՅԱՅՏԱՐԱՐԵՑ

ԱՄԵՐԻԿԱ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՈՒՆԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԵԼՈՒ ՓՈՔՐ ԱԶԳԵՐՈՒ ԿՈՉԵՐՈՒՆ

ՎԵՑ ԿԷՏԵՐԷ ԲԱՂԿԱՑԱԾ ԾՐԱԳԻՐ ՄԸ՝ ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՀԱՄԱՐ

ԿՐՈՄԻՔՕ.— «ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՈՒԺԵՐԸ ՊԷՏՔ Է ՀԵՌԱՆԱՆ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ»

Նախագահ Այզընհաուըր ՄԱԿի արտակարգ ժողովին բացումը կատարեց կարճ ճառով մը, հազիւ կէս ժամ:

Շեշտելէ ետք ՄԱԿի վերապահուած էական դերը՝ ժողովուրդներու խաղաղութիւնը պաշտպանելու համար, աւելցուց թէ Միացեալ Նահանգները միշտ յարգած են այս կազմակերպութեան ուխտը.— Միացեալ Նահանգները կը յարգեն Միջին Արեւելքի արաբ երկիրներուն ազատ ապրելու իրաւունքը: Երբ ամերիկեան զինուորական օժանդակութիւնը հասաւ Լիբանան, ամերիկացի ժողովուրդին յայտնեցի թէ այդ քայլը առած էինք պատասխանելով Լիբանանի կոչին, որովհետեւ կացութիւնը այդ կը պահանջէր:

Այզընհաուըր հաւաստիք տուաւ՝ թէ ամերիկեան ուժերը պիտի հեռանան Լիբանանէն այն վայրկեանին՝ երբ Պէյրութի կառավարութիւնը պահանջէ.— Միացեալ Նահանգները իրենց կը վերապահեն փոքր ազգերու կոչերուն պատասխանելու իրաւունքը:

Այնուհետեւ Նախագահը ներկայացուց վեց կէտերէ բաղկացած ծրագիր մը՝ Միջին Արեւելքի կացութիւնը բարելաւելու համար.—

1) ՄԱԿը պէտք է հսկէ Լիբանանի ճակատագրին վրայ:

2) ՄԱԿը հարկ եղած միջոցները ձեռք պէտք է առնէ՝ Յորդանանի մէջ խաղաղութիւնը պահպանելու համար:

3) Վերջ պէտք է դնել դուրսէն կատարուած ձայնասփռումներուն՝ որոնց միակ նպատակն է քաղաքացիական խռովութիւններ ստեղծել:

4) Ստեղծել «խաղաղութեան ուժ մը» ՄԱԿի մէջ:

5) Պատրաստել ծրագիր մը՝ որուն հիման վրայ տնտեսական օժանդակութիւն տալով բարձրացնել արաբ ժողովուրդներու ապրուստի մակարդակը:

6) Հարկ եղած միջոցները ձեռք առնել՝ թոյլ չտալու համար որ նոր սպառազինում մը ծայր տայ այդ շրջանին մէջ:

Այզընհաուըր յոյս յայտնեց թէ այս ծրագիրը պիտի ընդունուի ժողովականներուն կողմէ՝ Միջին Արեւելքի մէջ ապահովութեան կլիմայ մը ստեղծելու համար.— Նոր ոգիով, նոր կամքով՝ պէտք է փնտռենք խաղաղութեան ճամբան՝ սպառազինման, տնտեսական յառաջդիմութեան եւ բոլոր ժողովուրդներու ազատութեան մէջ:

Մինչ Նախագահին ճառը խանդավառութեամբ դիմաւորուած է ժողովականներու կողմէ՝ Խ. Միութեան Արտաքին Նախարար Կրոմիքօ ոչ մէկ նորութիւն բսած է իր ճառին մէջ, կրկնելով խորհրդային ծանօթ բացատրութիւնները.— Անգլիա եւ Ամերիկա, իրենց դաշնակիցներուն հետ աշխարհակալական յարձակումներ կը գործեն ազատ երկիրներու վրայ. վերջ պէտք է տալ այդ յարձակումներուն, ճնշուած ժողովուրդները պէտք է ազատել ստրկութենէ, եւայլն:

Ամերիկայի Արտաքին Նախարարը Տըլըս առաջին հանդիպումը ունեցաւ խորհրդային իր պաշտօնակից Կրոմիքօյի հետ. կը կարծուի թէ երկու դիւանագէտները գրեթէ համաձայնած են Լիբանան եւ Յորդանան մեծ թիւով ՄԱԿի դիտողներ ղրկելու ծրագրին վրայ:

(Շարունակութիւնը կարդալ ·Դ· էջ)

Օրը Օրին

ՆԱԽ, ՏՈՒՆԴ ՇԵԿԷ...

Ամրան արձակուրդէն օգտուելով՝ հազարաւոր ուսանողներ կ'երթան այլ երկիրներ: Շատեր կ'աշխատին, ուրիշներ համեմատաբար աւելի լաւ դիրքի տէր, կը պտտին: Ամէն պարագայի մէջ, դէպի Ցար ափեր ուսանողներու կատարած ճամբորդութիւնը սկսած է սովորութիւն մը դառնալ: Ֆրանսայէն բազմաթիւ ուսանողներ կ'երթան Անգլիա, Գերմանիա, Շուէտ եւ այլ երկիրներ, մինչեւ Ամերիկա: Տարօրինակ պիտի թուէր սակայն, եթէ ըսէինք թէ այդ ուսանողները կ'երթան Ղազախստանի խամ ու խոպան հողերուն մէջ աշխատելու: Ըստ երեւոյթին Հայաստան երկրի ուսանողներուն վիճակուած են այդ հողերը:

«Սով. Հայաստան» օրաթերթի Օգոստոս մէկի թիւին մէջ կը կարդանք, թէ Ղազախստան հասած է Հայաստանի ուսանողներուն *երկու հազարանոց* առաջին ջոկատը:

Երկո՞ւ հազար...:

Բայց, տակաւին ուրիշներ ալ պիտի երթան:

Ինչպէս կը տեսնուի, ամէն տարի խամ ու խոպան հողերու ճուէրը կը տրուի Հայերուն: Արդեօք բոլո՞ր ուսանողներն ալ կը փափաքին Ղազախստան երթալ, թէ կարմիր տիրացուները տեսնելով Հայուն աշխատասիրութիւնը՝ անջրդի անապատները ծաղկեցնելու համար կը դիմեն երանց:

Թերեւս մտածէք, թէ ազատ աշխարհին մէջ ալ ուսանողներ կան, որոնք կ'երթան Ափրիկէ: Ի՞նչ է տարբերութիւնը:

Պարզապէս, տարբերութիւնը այն է, թէ ազատ աշխարհի ուսանողներուն բոլորն ալ Ափրիկէ չեն երթար եւ ամէն տարի գետնախնձոր հաւաքելով չեն զբաղիր: Մինչդեռ, Հայաստանի մեր երիտասարդներն ու երիտասարդուհիները ամէն տարի մէկ հասցէ ունին միայն.— Ղազախստան:

Համալսարանական կամ քոլէճական մեր տղաքը չե՞ն փափաքիր երթալ, օրինակ՝ Մոսկուա, Սոֆիա, Պերլին...

Ամէն պարագայի մէջ, Երեւանի թերթերը փող ու թմբուկ կը հնչեցնեն միայն խամ ու խոպան հողերուն համար:

Կայ նաեւ ուրիշ պարագայ մը:

Գիտենք, թէ Հայաստանն ալ ունի խամ ու խոպան շրջաններ: Անջրդի տարածութիւններ կան՝ որոնք աշխատունակ ձեռքերու կը սպասեն ծաղկելու համար: Մինչեւ այսօր գիւղեր կան՝ ուր ջուր կամ ելեկտրականութիւն կարելի չէ գտնել: Հայ տղաքն ու աղջիկները պիտի չուզէի՞ն նախ իրենց տունը շտկել, օտարին անապատը ծաղկեցնելէ առաջ:

Եթէ Խ. Միութեան մէջ չկան օտարներ եւ տեղացիներ, այդ պարագային «եղբայրական» միւս ժողովուրդները ինչո՞ւ «կամաւոր»ներ չեն ղրկեր Հայաստան, մեր ալ խամ ու խոպան հողերը բերրի դաշտերու վերածելու համար:

Մանաւանդ՝ Հայաստանի թերթերն ալ կը գրեն թէ բանուորներու կարիք ունին:

«Սով. Հայաստան» Օգոստոս մէկի իր թիւին մէջ խանդավառ տողերով Ղազախստան հասնող Հայերու լուրը տալէ ետք, Օգոստոս երեքի թիւին մէջ ազդ մը հրատարակած է, ուր կը կարդանք.— «Հարկաւոր են Երեւանի գարեջրի թիւ 2 գործարանին՝ շինարարական բանուորներ. հասցէ՝ Ծաղրանոցի փողոց թիւ 26»:

Ուրեմն « շինարարական բանուորներ » հարկաւոր են. այն ալ՝ Երեւանի մէջ:

Ըստ երեւոյթին, աւելի « հանելի » է Ղազախստանի մէջ աշխատիլ, քան թէ Երեւանի մէջ շինարարութիւն ընել...:

ԱՐՄԵՆԱԿ

ԼՈՒՐՏԻ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս գրած էինք, բացառիկ յաջողութիւն գտած է այս տարի Լուրտի հայկ. ուխտագնացութիւնը, որ կը վայելէր Կարտինալ Աղաճանեանի բարձր հովանաւորութիւնն ու ներկայութիւնը:

Փիրէնեան շրջանի բոլոր թերթերը երկար սիւնակներ նուիրած են այս ուխտագնացութեան, մեծադիր նկարներ հրատարակելով: Լուրտ – Էքլէրէն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները.—

Մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, Վսեմ. Կարտինալ Աղաճանեան, Կաթողիկոս – Պատրիարք Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցիին և պետ «Հաւատոյ Տարածման Միաբանութեան», յայտարարեց.— « Հայկական համախմբումը որ տեղի ունեցաւ այս տարի, կարեւորագոյնն է ցարդ կատարուածներէն»:

« Հազար ուխտաւորներու հետ, եկած զանազան երկիրներէ, աղօթեցի՝ գաղթական մէկ միլիոն ութ հարիւր հազար Հայերու եւ 1.200.000 երկաթէ վարագոյրէն անդին գտնուող Հայերուն համար »:

Օգոստոս 7ին, Կարտինալ Աղաճանեան նախագահեց այն հանդիսաւոր պատարագին, որ Լուրտի Մայր Տաճարին մէջ, միաժամանակ մատուցին քսան վարդապետներ

Հազար ուխտաւորները եկած էին Ֆրանսայի զանազան շրջաններէն, Յունաստանէն, Իտալիայէն, Լիբանանէն: Անոնց կարգին 26 ուխտաւոր՝ Լիբանանէն, 10՝ Սուրիայէն, 50՝ Պարսկաստանէն, 32՝ Յունաստանէն:

Կարտինալ Աղաճանեան Լուրտէն անցած է Հռոմ, ապա Պրիւսէլ, ուր Հինգշաբթի իրիկուն, հանդիսութեան մը ընթացքին խօսք կ'առնէր Վարչապետ Աոլընաուըրի հետ:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Համաձայն Ֆրանսական Մամուլի Ազգային Դաշնակցութեան որոշումին, «Յառաջ», ինչպէս տեղական իր բոլոր պաշտօնակիցները, լոյս չի տեսներ վաղը՝ Շաբաթ (16 Օգոստ) Աստուածածնայ տօնին առթիւ:

Բացառաբար *Յառաջ* լոյս չի տեսներ նաեւ այս կիրակի:

Մեր յաջորդ թիւը՝ Երեքշաբթի:

Խմբագրատունը փակ է Ուրբաթ եւ Շաբաթ:

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՅԺՄԷՈՒԹԻՒՆ

ԿՐՕՍԷԹՕՅԻ ԲՐԱԾՕՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՄԻԼԻՈՆԱՄԵԱՅ ԿՄԱԽՔ ՄԸ

ՄԱ՞ՐԴ ԹԷ ԿԱՊԻԿ

●

Վերջերս, կեդրոնական Իտալիայէն հասնող՝ հնաբանական շռնդալից լուր մը օրձանագրեց համաշխարհային մամուլը. Թոսկանայի նահանգին մէջ, Կրոսէթօ քաղաքին մօտ, ածուխի լքեալ հանքի մը խորքը՝ 12 միլիոնամեայ բրածոյ (ֆօսիլ) մը գտնուած է։

Գրեթէ լիակատար եւ լաւ պահպանուած վիճակի մէջ կմախք մըն է, որուն գանկը միայն կը պակսէր։ Կենդանական բրածոյի մը ծագումն ու հնութիւնը ստուգելու համար, գանկը կարեւորագոյն մասերէն մէկն է։ Կրոսէթօյի մէջ պեղումները կը շարունակուին եւ կը նախատեսուի որ շուտով կարելի պիտի ըլլայ գանկն ալ գտնել։

Որո՞ւ վերագրել այդ ոսկրտանքը։ Նախապատմական մարդո՞ւն, անծանօթ մարդակերպի՞ մը, կապկամարդո՞ւն։

Տարրաբանական, բնագիտական, մարդաբանական եւ կարգ մը ուրիշ մասնայատուկ քննութիւններէ ետք է միայն, որ քննական կատարեալ միջոցներու տիրացած հնագիտութիւնը պիտի ստուգէ եղելութիւնը։

Բացառիկ կերպով հետաքրքրական, երկարատեւ եւ ծանրակշիռ այդ աշխատանքին պիտի լծուին, միջազգային մարդաբաններն ու հնաբանները։ Ծանրակշիռ՝ անոր համար որ գիտութեան տալիք վճիռը կրնայ հիմնական տուեալ մը հանդիսանալ, մարդուն ծագումին փաստեալ պատմութեան համար։ Հաւատոյ եւ Գիտութեանց վարդապետներու դարաւոր վէճը այս մասին գուցէ յաւիտենապէս անլուծելի չմնայ։

Ներկայիս կատարուած պեղումներուն նախաձեռնարկը եւ անձամբ-անձնոց վերայ հսկողն է՝ զուիցերիացի հանրածանօթ հնաբան Փրոֆ. Եոհանս Հուրցէլէր, Պալի բնական պատմութեան ազգային թանգարանի տնօրէնը։ Այս աշխատանքին լծուած էր տարիներէ ի վեր։ Մինչեւ երէկ ապարդիւն, այսօր՝ գիտնականներուն յատուկ, իր անվհատ յարատեւութիւնը կատարեալ յաջողութեամբ մը կը պսակուի։ Եւ արդար է որ, այսուհետեւ, իր անունը կապուի՝ կատարուած գիւտին համաշխարհային փառքն ու պատիւը։

Ցանուն գիտական անաչառութեան, պէտք է ըսել սակայն թէ անոր կատարած գիւտը ոչ միայն աննախընթաց չէ, այլեւ շատ բան կը պարտի ուրիշ գիտնականի մը անցեալի նախաձեռնութեանց։ Կարելի է նոյնիսկ ըսել թէ Հուրցէլէրի ներկայ յաջողութիւնը ուղղակի հետեւանքն է եւ աւելի բախտաւոր կատարումը այն պեղումներուն՝ զորս, անցեալ դարուն, կատարել սկսած էր Փրոֆ. Գոսցի՝ իտալացի երկրաբանը։ Այս գիտնականը, 1870ին, Իտալիոյ նոյն քաղաքին եւ հանքին մէջ, գտած էր արդէն հնադարեան կմախքի մը կտորները։ Եւ, ի մէջ այլոց, ստորին ծնօտ մը՝ որուն հնաբանական քննութիւնը որոշապէս նախատեսել կուտար գոյութիւնը այն բրածոյին որ, այժմ իր ամբողջութեամբը, գտնուեցաւ Կրոսէթօյի մէջ։

Իտալացի գիտնականը, այն ատեն, անկատար կմախքի մը մասերը միայն գըտած էր։ Մարդո՞ւ թէ կապիկի ոսկերոտիք։ Ի չգոյէ, մանաւանդ, ստորին անդամներուն, կարելի՞ էր՝ որոշապէս, երկոտանիի մը վերագրել զանոնք։ Ուստի, ճշգրիտ քննութեան մը կարելիութիւնը չունենալուն, գիտութիւնը զգուշացաւ վճռական կարծիք մը յայտնելէ։ Եղան անշուշտ, այն ատեն ալ, թեր ու դէմը պաշտպանող նոյնքան հեղինակաւոր գիտնականներ։ Եւ, ի վերջոյ, մէկ կէտի վրայ միայն համաձայն էր մասնագէտներու մեծամասնութիւնը. գտնուած ոսկըրտանքը, անժխտելի կերպով, պէտք էր վերագրել մարդկային բարեշրջումի ճամբուն վրայ եղող նախապատմական մարդակերպի մը։

Ձայն մեծամասնութեան՝ ձայն ճշմարտութեա՞ն։ Կրոսէթօյի ածխահորէ՞ն է որ դարձեալ, եւ այս անգամ աւելի հիմնեալ, ճշմարտութիւնը պիտի յայտնուի.

Անցեալի ժամանակի գիւտը, ոչ մէկ կերպով չի նսեմացներ զուիցերիացի գիտնականին այսօրուանը։ Մանաւանդ որ, վերջինիս գտած կմախքը գրեթէ լիակազմ ըլլալով, գիտութիւնը բացառիկ կարելիութիւնը պիտի ունենայ՝ այսօր անցեալէն աւելի վճռական կերպով արտայայտուելու։

Մա՞րդ թէ կապիկ։

Ասկէ առաջ գտնուած բրածոներու հիման վրայ, մարդուս գոյութեան թուականը կը համարուէր՝ Երկրի չորրորդական դարաշրջանին սկիզբը, այսինքն մօտաւորապէս մէկ միլիոն տարի առաջ։ « Իմաստուն մարդը »՝ (Homo Sapiens) արդի մարդը յայտնի կերպով երկրի վրայ երեւցած է՝ Քրիստոսէ 10 հազար տարի առաջ. ասոր շօշափելի փաստերը կան։ Իսկ հնագոյն կարծուած մարդը, այլ անունով «հարաւի կապկամարդը» (օսթրալոփիթէf), երեւցած է մէկ միլիոն տարի առաջ, ըստ Ափրիկէի մէջ գտնուած վեց տարեկան մանուկի մը բրածոյին մարդաբանական քննութեանց։ Այս երկուքին մէջ կը դասաւորուին, Գերմանիոյ 70.000 տարուան «Նէանտէրթալի մարդը», 500.000 տարուան «Ափրիկեան մարդը», 800.000 տարուան «կապկամարդը», եւայլն։

Այսուհանդերձ, եւ առանց դրական փաստի, կարգ մը հեղինակաւոր հնաբաններ միշտ ալ պնդած են, որ մարդուս երեւումը պէտք է երկրի երրորդական թուականին սկիզբը, այսինքն 10 միլիոն տարիէ անդին դասել։ Կրոսէթօյի բրածոն, որուն 12 միլիոնամեայ հնութիւն մը կը վերագրուի, պիտի հաստատէ՞ այս տեսակէտը։

Գիտութիւնը, փաստ ի ձեռին, գիտէ արդէն որ 40–50 միլիոն տարի առաջ՝ կապիկներ գոյութիւն ունէին երկրիս վըրայ։ Կատարելապէս ծանօթ է նաեւ մարդակերպ կապիկներուն, ինչպէս եւ 30 միլիոն տարի առաջ երկրի վրայ երեւցող շնակապիկներուն կազմաբանութեան։ Ասոր հակառակ, մէկ միլիոն տարիէ անդին մարդուս գոյութիւնը ոչ թէ փաստող՝ այլ ենթադրել իսկ տուող նշան կամ ոսկրտանք գտնուած չէին մինչեւ հիմա։

Այս տեսակէտով է որ, Հուրցէլէրի գիւտը կրնայ մեծարժէք ըլլալ։ Եթէ հաստատուի գտած բրածոյին 12 միլիոնամեայ հնութիւնը, եթէ գանկին, կոնքին եւ ստորին անդամներուն քննութիւնը հաստատէ որ երկոտանիի եւ ոչ թէ չորքոտանիի մը կմախքն է հողահանուածը, մարդաբանութեան համար, անտարակոյս, նորագոյն տեսութիւններու սահմաններ պիտի ստեղծուին։

Կասկած չկայ թէ այս առիթով եւ ըստ գիտութեան կատարելիք մեկնութեանց, պիտի վերանորոգուի մարդկային ծննդեան դարաւոր վէճը՝ Հաւատոյ եւ Գիտութեանց վարդապետներուն մէջ։

Մարդուս ծագումը աստուածայի՞ն է թէ երկրային։ Հնագոյն կաթնասունը անրա՞նն է եղած թէ բանաւորը։ Մարդս կապիկէ՞ն է սերած, թէ մարդն իր ճամբով եւ կապիկն ալ իր ճամբով եկած են այս աշխարհս, նոյն Արարչին զօրութեամբ կամ անիմանալի կենսաբանական բարեշրջումներու կատարումով։

Ինչ որ ալ ըլլան Կրոսէթօյի բրածոյին ստուգումէն քաղուելիք տուեալները, Հաւատքն ու Գիտութիւնը պիտի չկարենան զիրար անտեսել։ Ընդհակառակն՝ գուցէ այս առիթով, զիրար աւելի լուսաբանեն։

Արարչութեան մասին, հաւատացեալին համոզումը, ի ծնէ, կայ ու կը մնայ։ Ասոր հակասող կամ ասիկա հաստատող գիտական փաստերը, պիտի յայտնուի՞ն աշխարհի կատարումէն առաջ։

Վերջընթեր խօսքը՝ Կրոսէթօյի բրածոյին 12 միլիոնամեայ ոսկրտանքինն է։

Տր. Կ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀ

ՄՐՏԲԱՑ ԶՐՈՅՑ

■

(Բ. եւ վերջին մաս)

Գոյութիւն ունի մի անառողջ ձգտում եւս, — վատամարդ չլինել, դու ինձ գովիր, ես՝ քեզ. խուսափել, չասել որ աչքիդ վրայ յօնք կայ. եթէ չես գովի՝ լռիր. լռութիւնը ոսկի է. լռութիւնը հանդստութիւն է, ի՞նչ գործ ունես ղալմաղալի հետ... իսկ եթէ... իսկ եթէ համարձակուեցիր գրիչ բարձրացնել անգամ մի, — մի Գ.ի վրայ, կը բարձրանայ այնպիսի աղմուկ, որ դու ստիպուած ես գրել մեր բացերի մասին... «առանց անունները տալու»։ Մի՞թէ սա բնական երեւոյթ է։

Թող ներուի ինձ ասել, որ մենք մի տեսակ ճարպակալէզ ենք, դարձել ենք «մենատնտեսներ»... իմ տնամերձ այգու չափերները բա՞րձր են, ուրեմն ամենայն ինչ կատարեալ է։ Մենք յաճախ մոռանում ենք խտապահանջ լինել իրար նըկատմամբ, ուրախանալ ձեռք բերած յաջողութիւններով, լաւը քաջալերել, վատը դատափետել, երբեք չմոռանալ, որ ամէն իսկական ստեղծագործող իր տեղն ունի եւ ոչ ոք չի կարող խլել նրա տեղը, եթէ իսկապէս այդ տեղը նրան է պատկանում։ Գրական ղեկավարութիւնը կարող է վերահասու չլինել բոլոր մանրուքներին, իսկ այդ մանրուքները կարող են վերածուել որակի, որն իր հերթին կարող է բացասաբար անդրադառնալ մեր գրականութեան բնական աճի վրայ։ Գըրողները պէտք է լինեն ստեղծագործողներ եւ միեւնոյն ժամանակ արթուն պահակներ։ Գրողները պէտք է անողոք պայքար մղեն գրական – ստեղծագործական եւ կենցաղային, այսպէս կոչուած մթնոլորտային բացասական երեւոյթների դէմ։ Մեր գրողներից ոմանք, որոնք վարպետօրէն երգում ու նկարագրում են ատղերը, երբեմն շփոթում են երկնքի եւ շշերի վրայ հուրհրատող աստղերը, յատկացնելով վերջիններին աւելի եռանդ եւ ժամանակ։

Ոչ ոք չի պահանջում, որ գրողներն ասկետական կեանք վարեն. գրողն իրաւունք ունի ուրախանալու բոլոր տեսակի «աստղերով» այնպէս, որ այդ «աստղերն» օգնեն նրա ստեղծագործութեանը, եւ ոչ թէ խանգարեն։

Մեծամտութիւն, — ահա՝ գրական աշխատանքի տխուր երեւոյթներից մէկը։ Մարդիկ վերցրել իրենց եւ ժողովրդի մէջ հաւասարութեան նշան են դրել եւ իրենցից բացի ոչ ոքի չեն ուզում տեսնել։ Ամէն մէկն իրեն Գալզաք է համարում, միւսը գտնում է, որ Շիրվանզադէն վաղուց է անցել, մնում է որ... Թոլսթոյին եւս թողնի։ Երրորդը Կէօթէի հետ ձեռք ձեռքի՝ արեւելեան դիւան է բացել, — «զո՞րն ասեմ կամ զո՞րը խոստովանեմ»։ Քննադատութիւնը յաճախ քաջալերում է այս անառողջ ձգտումներ-

---

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎՇՏԱԳԻՆ ՍՈՆԱԹ

Ես մի կիսատ, կցկտուր ժպիտ զգացի նաեւ իր դէմքին։ Բայց մեր հայեացքները, ձգտելով իրար, խուսափում էին իրարից։ Դիամանտիսը մի քանի րոպէ շատախօսեց ուրախ շեշտով, մինչ ես կանգնած էի շուար, ջութակը ձեռքիս։ Յետոյ նա յանկարծ ներողութիւն խնդրեց ու դուրս գնաց, «շտապ գործով», խոստանալով շուտով վերադառնալ։ Երբ փողոցի դուռը փակուեց աղմուկով, տան մէջ կատարեալ լռութիւն տիրեց։ Ես դեռ մնում էի կանգնած, սիրտս ուժգնօրէն բաբախում էր։ Ամբողջ էութեամբ շնչում էի նրա բոյրը։ Նայում էի նրա նոր, գեղեցիկ կօշիկներին։

— Ջուէն, — շշնջաց նա հազիւ լսելի ձայնով։

Հայեացքս բարձրացրի։ Էֆրօն նորից ժպտաց, այս անգամ ինչ որ հարցականի երանգով, եւ անմիջապէս աչքերը լցուեցին։ Ես արագ մօտեցայ նրան, ձեռքերն առայ ափերիս մէջ, նստեցի կողքին։ Նա անմիջապէս ընկաւ կրծքիս եւ հեծկլտաց։

Մութն արդէն ընկել էր, երբ հրաժեշտ առանք Դիամանտիսից։ Փողոցում լուռ քայլում էինք, երբեմն նայելով իրար եւ ժպտալով տխուր երջանկութեամբ։ Ես ակամայ զգում էի հարուստ աղջկայ նրա արտաքինը իր բոլոր նրբութիւններով, եւ թւում էր, թէ մի անհասկանալի բան է կատարւում իմ շուրջ՝ դաղջ, բուրումնաւէտ երեկոյի խաղաղութեան մէջ... Հասանք իրենց փողոցի անկիւնը եւ Էֆրօն կանգ առաւ։

— Այստեղից ես առանձին կը գնամ, — ասաց նա սպառած ձայնով։

Ես ոչինչ չպատասխանեցի։ Մի քանի րոպէ կանգնած մնացինք, շարունակելով լռել։

— Յօսիֆ, — շշնջաց Էֆրօն, — արդէն սարսափում եմ քո լռութիւնից։

— Այն, ինչի մասին կարելի է խօսել հիմա՝ աւելի սարսափելի է, — պատասխանեցի ես։

Էֆրօն գլուխը ծռեց, երեսը ծածկեց ափերով։ Ինձ թուաց, թէ նրա ուսերը դողում էին։ Բարձրացրի գլուխը, նայեցի աչքերի մէջ։ Հայեացքը շեղեց, դանդաղ շարժումով բռնեց ձեռքերս, սեղմեց իր քնքուշ ափերի մէջ, յետոյ ինձ նայեց աւելի խորացած հայեացքով եւ տենդագին փսփսաց.

— Ես սիրում եմ քեզ, սիրո՛ւմ եմ, սիրո՛ւմ եմ...

7.

Դիամանտիսի հետ պայմանաւորուած լինելով, յաջորդ օրը երեկոյեան դէմ նորից հանդիպեցինք նրա տանը, սոնաթը նուագելու համար։ Առաջին իսկ հայեացքից նկատեցի որ Էֆրօն անտրամադիր էր. մի լոյս հանգաւ իմ մէջ։ Ոչ մի գաղտնիք չի կարելի թաքցնել սիրոյ զգացումից։ Ես հասկացայ, որ երէկ իրիկուն կամ այսօր կարեւոր խօսակցութիւն էր տեղի ունեցել միստր Բրաւսորի տանը։ Մինչ պատրաստւում էինք նուագելու, սովորական խօսքեր փոխանակելով, ես բորբոքուած երեւակայութեամբ պատկերացնում էի այդ կարեւոր խօսակցութիւնը եւ՝ ներքուստ զայրանում։ Նոյնիսկ եղաւ մի վայրկեան, երբ, այլեւս անհամբեր, ուզեցի ուղղակի իմ զայրոյթը յայտնել, չքաշուելով Դիամանտիսից, մինչեւ անգամ հարցնել թէ իմ մասին յատկապէս ինչ է ասել միստր Բրաւսորը, բայց հէնց այդ անմիտ ցանկութիւնը մի գորշ, տհաճ զգացում առաջացրեց իմ մէջ։ Այդ վայրկեանին ես ջութակն էի լարում, իսկ Էֆրօն նստած էր դաշնամուրի առաջ, մեղմ ձայներ էր վերցնում։ Աչքի տակով նայեցի նրան. այնքա՜ն հարազատ էր դէմքը՝ մանաւանդ այդ գաղտնապահ տրտմութեամբ։ Ցուսահատութիւնը խառնուեց զայրոյթին, մատներս ջղային շարժուեցին եւ ջութակից մի լար կտրուեց սուր ճայթոցով։ Էֆրօն անմիջապէս ինձ նայեց ինչ որ վախեցած արտայայտութեամբ։ Ես տարօրինակ ժպտացի։

— Վատ նշան է չէ՞, — կատակեցի ակամայ, մռայլ, վրիժառու շեշտով։

— Ո՞րտեղից յանկարծ այդ սնահաւատութիւնը քո մէջ, — ծիծաղեց Դիամանտիսը, որ տախտակի վրայ նստած սպասում էր։

Էֆրօն լուռ էր մնում, թեթեւօրէն արլայլուած նայում ստեղներին։ Ես ջութակի լարը փոխեցի, յետոյ դարձայ Էֆրոյին.

— Սկսե՞նք։

Նա մեղմ հառաչեց, հպանցիկ մի հայեացք ձգելով իմ վրայ, խնդրող եւ յանդիմանող մի հայեացք, յետոյ ձգուեց, կենտրոնացաւ եւ սկսեց նուագել։ Այնքա՜ն լա՜ւ էր նրա սկիզբը, այնքա՜ն լաւ նախապատրաստեց ջութակի մուտքը, որ խոհականօրէն ողբերգական, խօսուն թեման կարծես ինքնիրեն սկսեց հնչել իմ ջութակի վրայ։ Աչքերս ակամայ փակուեցին մի պահ։ Կարծես ոչ թէ նուագում էի, այլ երգում, երգում՝ ընդհատումներով, ներքուստ հեծկլտում...

Եւ երգը տարաւ ինձ իր հետ։ Արդէն վաղօրօք այնքան էի ընտելացել դաշնամուրի պարտիային, որ նուագը հասեց առանց ընդհատման։ Չէ, պարզապէս նըւագ չէր այդ։ Երկու հոգեկան աշխարհ, բացուելով իրար, պատմելով այն, ինչ չէր կարելի բառերով արտայայտել, լրացնում էին մի անհրաժեշտ ամբողջութիւն։

Կ. ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ

(Շար. 15)

րը, փոխանակ, ընդհակառակն, հակազդելու: Անառողջ այս ժառանգութիւնը աւագներից կրտսերներին է անցնում եւ մենք ունենք արդէն մի երկու նմոյշ երիտասարդների, որոնք իրենց համարում են պատասխան քրմապետներ:

Մի քանի խօսք մեր արձակի մասին:

Արձակի ասպարէզում եւս մենք ունենք մեծ նուաճումներ. մնայուն գործեր են տուել հին, միջին եւ մինչեւ անգամ նոր սերունդի ներկայացուցիչները: Սակայն այստեղ էլ հնարաւոր չէ եղել խուսափել անյաջողութիւններից: Աճում է հաստ վէպերի թիւը: Մարդիկ հաստ վէպեր են գրում հաստ վէպեր գրած լինելու համար: Եթէ նիւթը, թեման եւ խտէալը հաշուենք մի դգալ իւղ, ապա վիպասանն այդ մի դգալ իւղը չուռ է տալիս մի վեդրո (*) ջրի մէջ, փճացնելով ե՛ւ ջուրը, ե՛ւ իւղը:

Եկել է ժամանակը, երբ ընթերցողն իրաւունք ունի արձակագրից պահանջելու խորհրդային «Փառոս»: Մենք պէտք է չափուենք Շիրվանզադէի, Նար-Դոսի, Զօհրապի հետ: Ամէն մի գրող պէտք է ունենայ իր ոճը, իր լեզուն: Կարդացէք ժամանակակից վիպասաններից ոմանց գործերը, նրանց լեզուն միմիանցից զանազանւում են միայն նրանով, որ մէկի լեզուն աւելի հարթ է եւ գրագէտ, քան միւսինը: Մի՞թէ այս դրութիւնը կարելի է բնական համարել: Ասում ենք «սոցիալիստական ռէալիզմ»— հնարաւո՞ր է միթէ կիրառել «սոցիալիստական ռէալիզմ»ի մեթոտն անարիւն, գորշ, անարուեստ բան ու ոճով: Իսկ մեզ մօտ բազում նման գործեր քննադատների կողմից անուանուել են «սոցիալիստական – ռէալիստական»:

Քննադատութեան մասին: Ունենք լաւ քննադատներ, կարող, յանդուգն, հասկացող քննադատներ, բայց դրանց կողքին չեն պակասում նաեւ այնպիսինները, որոնցից գրողը ոչինչ չի կարող սովորել: Նրանք հանդէս են գալիս պարբերական մամուլում, առանձին գրքերով, կատարում են զեկուցումներ, սակայն ի՞նչ են գրում նրանք, ի՞նչպէս են կազմում իրենց զեկուցումները: Նախ այս քննադատները ոչ թէ գրուածքին են նայում, այլ գրողին. եթէ «ստիճան» ունի գրողը, ապա բաց են անում համապատասխան արկղ եւ այնտեղից հանում են համապատասխան վերադիրներ, անկախ քննուող գրքի արժանիքներից.— «յայտնի», «տաղանդաւոր», «հռչակաւոր», «անուանի», «ներքին դրամատիզմ», «արտաքին լիրիզմ», «վարպետ կրքոտութիւն» «միասնականութիւն», «ամբողջականութիւն», «դիւցազներգական վեհութիւն», «հերոսական շունչ» եւայլն, եւայլն, եւ այլն: Բայց ահա նա մօտեցաւ մի գրողի, որ ոչ մի բանով չի զիջում առաջինին, բայց զուրկ է «ստիճանից»: Նա պատմում է գործի բովանդակութիւնը, բերում է վկայութիւն եւ պատմում բերած վկայութեան բովանդակութիւնը, «բայց եւ այնպէս», «պէտք է նշել, որ», «հեղինակը կարողացել է», «բայց հեղինակը չի յաջողուել», «այնուամենայնիւ», «սակայն», «եւ այսպէս», եւայլն, եւայլն, եւայլն: Ժամանակն է բարձրացնել մեր քննադատութեան, գրախօսութեան մշակոյթը, ազատել նրան նախապաշարումներից, դարձնել հնչուն եւ անաչառ: Ես յիշում եմ մի գրախօսութիւն ոչ հեռաւոր անցեալից. քննադատը գրախօսում էր երկհատորանի մի վէպ, գովում մինչեւ չնչասպառուելը, ամենաբարձր թուանիշներով. իսկ ի՞նչպէս է վերջանում գրախօսականը. մօտաւորապէս այսպէս.— վէպը ձգձգուած է, երկու հատորը կարելի է սեղմել մի հատորում: — Հարց է ծագում, ի՞նչ մնաց քննադատի գովասանքներից: Մի թէ կարելի է գովել մի վէպ, որն այնքան է ձգձգուած, որ կիսով չափ կարելի է կըրճատել: Մեր քննադատները չեն սիրում գորշ գրուածքներ, շատ լաւ են անում, բայց ցաւալի է, երբ քննադատը գորշ գրուածքի մասին գրում է յաճախ աւելի գորշ գրախօսութիւն:

Ամփոփենք մեր զրոյցը. մի անգամ եւս նայենք գրականութեան քարտէսին. ինչպէ՞ս կարելի է չհպարտանալ նրանով: Մեր գրականութիւնը ունի արդէն իր անմահների պանթէոնը. այս յիրաւի մեծ ընտանիքը հարուստ է ե՛ւ բազմահարուստ է իր անցեալով, ներկայով ե՛ւ ապագայով: Այնուամենայնիւ մենք պարտաւոր ենք մտածել եւ լուրջ մտածել մեր գրականութեան ստուերի մասին. չիջեցնենք նրանց պարզած դրօշը, վառ պահենք նրանց բորբոքած խարոյկը, լինենք նրանց արժանաւոր յաջորդները:

Խօսելով մեր գրականութեան ներկայի մասին, մենք առաջին պծի վրայ քաշեցինք գոյութիւն ունեցող բացասական երեւոյթները: Չկայ ընտանիք առանց այլանդակի: Բացասական երեւոյթների բացայայտումից մենք չենք վախենում: Ցամառ պայքարով եւ ազնիւ աշխատանքով մենք պէտք է ուղղենք մեր ծուռ տեղերը, հարթենք մեր գրականութեան մեծ ճանապարհը՝ ի փառս մեր աշխատանքի եւ մեծաքանքար ժողովուրդին:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻ

(*) Ռուսական ջուրի չափ՝ որ կը համապատասխանէ 12 լիդր 229ի:

Գործաւոր մը, Ֆիլատելֆիոյ մէջ, անձնասպան կ'ըլլայ: Ունեցածը կտակով մը կը բաժնէ հետեւեալ ձեւով.

— Ոսկորներս մօրս կը թողում, մարմինս բժշկական համալսարանին գիտութեան համար օգտագործելի, իսկ ուղեղս Այզընհաուըրին:

Այսպէսով, կ'ըսեն չարամիտ Ամերիկացիք, իւրաքանչիւրը իրեն անհրաժեշտը կը ստանայ:

ՓԱՍՏԱԲԱՆ ԶՕՀՐԱՊ ԷՖԷՆՏԻ

Թրքական «Սոն Փոսթա» թերթին քրոնիկագիրը իր Օգոստոս 2ի թիւին մէջ վերի խորագրով հետեւեալը կը գրէ Գրիգոր Զօհրապի մասին.—

Սահմանադրութեան Բ. Ժողովին մէջ Իսթանպուլի երեսփոխաններու կարգին հայ փաստաբան մըն ալ ընտրուած էր Զօհրապ անունով:

Շատ հեղինակաւոր իրաւագէտ եւ կարող ճարտասան մըն էր: Բացէ ի բաց ընդդիմադիր երեսփոխան չըլլալով հանդերձ, կառավարութեան կողմնակից ալ չէր: Անկախ եւ անկողմնակալ ալ պիտի չկրնամ ըսել, վասնզի աւելի ընդդիմադիր կողմին կը հակէր: Մանաւորաբար քրիստոնեայ եւ արեւմտեան քաղաքակրթութեան վերաբերեալ նիւթերու առեն կը խօսէր ընդդիմադիրներու կողմէն եւ կամ խօսեցնել կուտային:

Զօհրապ էֆէնտի շատ անգամ իր կամքով չէ որ բեմ կը բարձրանար: Ժողովին մէջ երբ հարցի մը զօրաւոր պաշտպանողականը ընել պէտք ըլլար, երբեմն ընդդիմադիրներուն ու երբեմն ալ մեծամասնութեան պատկանող երեսփոխաններու կողմէ բեմ կը հանուէր: Անիկա երկու ճակատներուն մէջ ալ շատ լաւ բարեկամներ ունէր: Կրնամ ըսել որ բոլոր ժողովականները Զօհրապ էֆէնտիի համակրելի դիմագծէն տարուած բարեկամական վերաբերում ունէին անոր հանդէպ:

Միայն «հօճա» երեսփոխաններն էին որ չէին սիրեր զայն, որովհետեւ Զօհրապ էֆէնտի ծայրայեղ ջատագով արեւմըտեան քաղաքակրթութեան եւ բացէ ի բաց կ'ըսէր ու կը պնդէր թէ, որքան ատեն որ Թուրք Սահմանադրական կառավարութիւնը չիւրացնէ արեւմտեան քաղաքակրթութիւնը, յառաջ պիտի չկրնայ երթալ: Այս մօտք քարոզելու պէս ժամերով կը խօսէր մասնաւոր հաւաքոյթներու մէջ:

Այս հարցին շուրջ, Զօհրապ էֆէնտի երբ «Հօճա»ներու հետ վիճէր, իրենց շուրջ կազմուած օղակը հետզհետէ կը բազմանար, աչք-ականջ կտրելով:

Օր մը դարձեալ Ցանձնաժողովի մը սենեակին մէջ 15-20 «հօճա» երբ ախակալ ակնարկներով մտիկ կ'ընէին զայն, գործի մը համար ես ալ սենեակ մտայ եւ տեսայ թէ վիճաբանողներուն մէջ Այտընի երեսփոխան ողբացեալ Մուսթաֆա Ձէվդի Հօճան ալ կը գտնուէր, որ իր խօսքը ուղղելով Զօհրապ էֆէնտիին, ըսաւ.

— Վազ անցիր այսպէս անկապակից խօսքերէն.

Զօհրապ, որ իր տեսութեան ամէնէն հոգեբանական մասին վրայ էր, կէս-կատակ կէս-լուրջ ըսաւ.

— Հօճա, հօճա... մի՛ մտահոգուիր. պիտի գայ օր մը երբ դուն ալ գլուխդ պիտի դնես այդ սիլինտր գլխարկը եւ հոյանի կինը Թեւդ առած պարահանդէս պիտի երթաս:

Մուսթաֆա Ձէվդի այս խօսքերը իր[illegible] կատակ ընդունելով խնդաց, եւ սակայն Զօհրապի բամբը Հանրապետութեան [illegible] ջանին իրականացաւ ու ես նոյն այս Ձէվ[illegible]դի Հօճան սիլինտր գլխարկով եւ [illegible] հագած իր կնոջ Թեւը տեսայ:

Զօհրապ ասիկա չտեսնելով ոճրագործի մը կողմէ սպաննուեցաւ....

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՍԵՒԱՆԱՅ ԼԻՃԻՆ ՍՏՈՐԵՐԿՐԵԱՑ ՋՈՒՐԵՐԸ

Հետախուզական տուեալներու համաձայն՝ Սեւանայ լիճին տակ, 40-60 մեթր խոր ջրաւազան մը կայ: Այս ամառ ջրաերկրաբանները կը սկսին հորեր փորել Մեծ Սեւանի ջրածածկ մասին մէջ:

Մազրայի հովիտի հարթավայրին մէջ փորուած են 16 չատրուան-հորեր: Անոնց օգնութեամբ յայտնաբերուած են զօրաւոր շատրուաններ տուող ջրաշերտեր: Ներկայիս հանգամանօրէն կը հետախուզուին եւ հաշուի կ'առնուին այդ ջուրերու պաշարները՝ նպատակ ունենալով զանոնք օգտագործել Սեւանայ լիճի ջուրին պակասը լրացնելու, — ինչպէս նաեւ հովիտի բնակավայրերու կենցաղային կարիքները բաւարարելու եւ դաշտերը ոռոգելու համար:

Մարտունիի շրջանի Լիճի գիւղին մօտ փորուած են մօտ 150 մեթր խորութեամբ ցայտաղբիւրներ՝ որոնք մէկ վայրկեանի մէջ կուտան աւելի քան 40 լիդր հանքային ջուր:

Ընթացիկ տարուան մէջ Սեւանայ լիճի աւազանին մէջ կը փորուին շարք մը հորեր՝ աւելի քան վեց հազար մեթր ընդհանուր երկայնութեամբ:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐԼԻՆԻ ֆութպոլի «Տինամօ» խումբը, որ հռչակաւոր է Խ. Միութեան մէջ, այցելած է Երեւան եւ խաղացած «Սպարտակ»ի հետ: Երեւանցիները յաղթած են 0-1 արդիւնքով:

Ա. ՈՍԿԱՆԵԱՆԻ մահուան 15րդ տարելիցին առթիւ խումբ մը արուեստագէտներ այցելութիւն տուած են դերասանուհիի շիրիմին. խօսած են «Ժողովրդական դերասան» Գ. Ջանիբէգեան եւ ձայնասփիւռի ռեժիսէօր Հր. Ջիհանեան: Այցելուներուն մէջ կային դերասաններ Վ. Վաղարշեան, Ա. Աւետեան եւ ուրիշներ:

ՀԱՅԳԵՏՀՐԱՏԸ լոյս ընծայած է Գարեգին Լեւոնեանի «Հայ գիրքը եւ տպագրութեան արուեստը» արժէքաւոր աշխատութիւնը: Հեղինակը սկսած է ձեռագիր գիրքերէն եւ հասած մինչեւ տպագրական արուեստը, եւ, այնուհետեւ՝ մինչեւ 20րդ դար: Տրուած է հայ գրքի տպագրութեան, գեղարուեստական ձեւաւորման, փայտագիր եւ վիմագիր նըկարներու արուեստին, ինչպէս նաեւ հայկական ձուլարաններու եւ տպագրական տառերու ասահճանական զարգացման պատմութիւնը՝ գիտական մօտեցումով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (230)

ԿԱՅԾԵՐ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԺԳ.

ԹԷՈՍ ԱՂԲՕՐ ՍՐՃԱՐԱՆԸ

Ոմանք նրանցից քիւրդերէն էին խօսում. կաթոլիկութիւնը ընդունելուց յետոյ, խառնուեցան քիւրդ կաթոլիկների հետ:

Խօսակցութիւնը տեւեց բաւական երկար. առարկան շատ մօտ էր որպէս երկու երիտասարդների սրտին, նոյնպէս եւ Սագօյի համար: Բացի դրանից, կրօնափոխութիւնը դարձել էր Հայերի համար մի ընդհանուր, հասարակական հարց: Օտարազգի քարոզիչները, կաթոլիկ, բողոքական, եզուիտ, ամէն կողմից մուտք էին գործել Հայերի մէջ, տարածուել էին զանազան քաղաքներում եւ գիւղերում: Դպրոցներ եւ ժողովարաններ էին հիմնում: Ժողովուրդը ընդհանուր խմորման մէջ էր: Ոմանք դրամի համար, որ քարոզիչները բաշխում էին իրանց նոր հաւատացեալներին, ոմանք մահմեդականների հարստահարութեան դէմ պաշտպանութիւն գտնելու համար, որ խոստանում էին քարոզիչները, ոմանք զըզուած լինելով հայ քահանաների, հայ կղերի ագահութիւնից, իսկ խիստ սակաւները, ճշմարիտ համոզմունքով, թողնում էին Հայոց եկեղեցին եւ մտնում բողոքական եւ կաթոլիկ եկեղեցու գիրկը: Հայ ժողովուրդը բաժան-բաժան էր լինում, ամէն տեղ պատահում էին կռիւներ, խռովութիւններ եւ մշտական երկպառակութիւն: Գործերի այդ դրութեան մէջ, անկարելի էր, որ մտածող անձինքների ուշադրութիւնը չգրաւէր այդ ողբալի երեւոյթը, որ սպառնում էր Հայոց ազգային ամբողջութեան քայքայմանը, մանաւանդ մի այնպիսի ժամանակում, երբ օտարների բռնութեան դէմ մաքառելու համար հարկաւոր էր ընդհանուր միաբանութիւն, հարկաւոր էր միութիւն եւ սէր: Բայց Աւետարանի սէրը եւ եղբայրութիւնը քարոզող միսիոնարները ատելութիւն եւ թշնամութիւն էին սերմանում երկու հայ եղբայրների մէջ:

— Միսիօնարը ազգ չէ ճանաչում, — շարունակեց Սագօն, — նա մտնում է ժողովրդի մէջ, տեսնում է՝ ինչ լեզուով որ խօսում է ժողովուրդը եւ ինչ լեզու, որ նրան աւելի հասկանալի է, սկսում է նոյն լեզուով քարոզել նրան եւ նոյն լեզուով կարդացնում է նրա զաւակներին իր դպրոցների մէջ: Եթէ մի տեղ Հայը քըրդերէն է խօսում, նա կը սկսէ նրան քրդերէն քարոզել. եթէ Թուրքերէն է խօսում, կը սկսէ Թուրքերէն քարոզել: Նրան ի՞նչ փոյթ, որ այդ լեզուները Հայոց մայրենի լեզուն չեն: Նա երբեք յանձն չի առնի մի այդպիսի դժուարութիւն, որ նախ Հային իր կորցրած մայրենի լեզուն սովորացնէ, եւ յետոյ սկսէ նոյն լեզուով քարոզել նըրան: Եւ ձեր ընկերութեան աշխատութիւնը այդ կողմից շատ օգտակար պէտք է համարել, որ յանձն է առել մայրենի լեզու տարածել քրդախօս Հայերի մէջ: Դա աւելի ուղիղ ճանապարհ է նրանց հայացնելու եւ Հայութեան մէջ պահելու համար: Լեզուի հետ կապուած է ազգի գրականութիւնը, նրա անցեալը, նրա պատմական կեանքը, նրա բոլոր մտաւոր եւ հոգեկան արտայայտութիւնները դարերի ընթացքում — նրա ամբողջ գոյութիւնը, — այդ է, որ կապում է մի անհատին իր ազգային ամբողջութեան հետ: Իսկ եկեղեցին, ինչպէս տեսաք իմ [illegible] բած օրինակներից հարաւային Միջագետ[illegible] տի Հայերի վերաբերութեամբ, շատ [illegible] կապ է Հային իր ազգայնութեան [illegible] կապելու համար, եթէ նա [illegible] միւս, աւելի հաստատուն հիմնաքարերից ազգայնութեան:

Ես Սագօյի մէջ այժմ ուրիշ մարդ, ուրիշ լեզու էի տեսնում. նա այն չէր, որ առաջին անգամ հանդիպել [illegible] կան մինարէթում, եւ ոչ այն [illegible] խեղկատակն էր, որ ձանձրացնում էր [illegible] Սրսորդի տան մէջ: Նրա [illegible] Ասլանի լեզուն: Ես զարմանում [illegible] քան նման էին այդ [illegible] միանց՝ թէ՛ իրանց [illegible] գաղափարներով:

— Ես համաձայն [illegible] սաց միւս երիտասարդը, որ բոլոր ժամանակը լուռ էր [illegible] քարոզիչները [illegible] կարող [illegible] օրինաւոր եկեղեցականներ [illegible] ազգի:

Այդ միջոցին մեր սիգանի մօտից անցաւ [illegible]

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

Արաբական Միացեալ Հանրապետութեան Արտաքին նախարար Ֆաւզի, Կրօ. միքոյէն եաք պահանջեց որ անգլեւամերիկեան ուժերը հեռանան Լիբանանէն եւ Յորդանանէն, բայց եզրակացութեան մէջ յոյս յայտնեց որ Նախագահ Այզընհաուըրի ծրագիրը իրականութիւն դառնայ շուտով:

Եգիպտոսի ներկայացուցիչը խորհրդային քաղաքականութիւնը պաշտպանելով հանդերձ, խանդավառուած է Ամերիկայի առաջարկած տնտեսական օժանդակութենէն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԱՀԻՐԷԻ թերթերը կը գրեն թէ Ռապըրթ Մըրֆիի հետ ունեցած խօսակցութեան ընթացքին Նախագահ Նասըր յայտնած է.— Երբ Իսրայէլեան զինեալ ուժերը յարձակին Յորդանանի վրայ՝ Արաբ Հանրապետութեան բանակը պիտի մտնէ Իսրայէլ. իսկ երբ Յորդանան յարձակում մը գործէ Իրաքի վրայ՝ եգիպտական ուժերը պիտի գրաւեն Յորդանանը:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ձայնասփիւռը «Իզվեստիա»յի մէկ խմբագրականը հեռասփռեց, ուր կ'ըսուի.— Ամերիկեան զօրաբաժնի մը հեռացումը Լիբանանէն՝ խաբեբայութիւն է, որովհետեւ այդ ձեւով ոչինչ փոխուած է եւ Լիբանան կը մնայ ամերիկեան տիրապետութեան տակ:

ԻՐԱՔԻ փոխ-վարչապետ Արէֆ հերքեց այն լուրերը, որոնց համաձայն անհամաձայնութիւն մը գոյութիւն ունի իր եւ Վարչապետ Քասըմի միջեւ:

ԺԸՆԵՒԻ մէջ Ֆրանսա եւ Եգիպտոս Համաձայնագիր մը ստորագրեցին՝ Սուէզի միջադէպէն ի վեր երկու երկիրներու միջեւ առկախ մնացած նիւթական, տնտեսական եւ մշակութային հարցերուն շուրջ:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ չորս յածանաւեր, որ Փոր-Սայիտ հասան, պիտի շարունակեն իրենց ճամբան դէպի Ատէն եւ Պարսից Ծոց:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ առաջին հրթիռը՝ դէպի լուսին, շուտով պիտի արձակուի, բայց թուականը ճշդուած չէ: Կը կարծուի թէ այս կիրակի, երկրի վրայ պատրաստուած առաջին մեքենան պիտի հասնի լուսին:

ԱՍՏՈՒԱԾԱՄՕՆԻ տօնին առթիւ մէկուկէս միլիոն փարիզաբնակներ դուրս ելան մայրաքաղաքէն:

ԱՔԷՅԹ ամերիկեան հիւլէական սուզանաւը, որ հակառակ ուղղութեամբ կը կատարէ «Նոթիլիւս»ի կտրած պատմական ճամբան՝ բեւեռային սառնակոյտերու տակէն, կը կրէ հիւլէական «Փոլարիս» հրթիռը, որ կրնայ ռմբակոծել մօտաւորապէս որեւէ մէկ կէտը:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ մէջ «Այզընհաուըրի թռան գեսպան»ը՝ Մըրֆի, յայտարարեց թէ խաղաղութեան հաւանականութիւնները ներկայիս աւելի շատ են՝ քան թէ քանի մը շաբաթ առաջ:

ԱՄՄԱՆԻ Զինուորական Ատեանին առջեւ ներկայիս կը դատուին հինգ այլ աճարեկիչներ, որոնք սուրիական ռումբեր արձակած էին. մեղադրեալներէն մէկը 19 տարու աղջիկ մըն է:

ԱՐԱԲ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ Նախագահ Նասըր ստորագրեց հրամանագիր մը, որով այսուհետեւ ամսավճար պիտի չստանան Եգիպտոսի եւ Սուրիոյ Խորհրդարաններուն «նախկին անդամներուն»: Կը կարծուի թէ ասիկա նախաքայլ մըն է՝ կազմելու համար Արաբական Միացեալ Հանրապետութեան Ազգ. Ժողովը, որ յիշուած էր Մարտ 3ի Սահմանադրութեան մէջ:

ԽՎԻԱՆԻ Օթէլ Րոյալը, որ Ֆրանսայի մեծագոյն եւ շքեղ պանդոկներէն մէկն է, աւերի օր կրակ առաւ: Հրդեհը այնքան շուտ տարածուած է որ ժընեւէն եւ Լոզանէն կարծած են թէ ամբողջ Խվիանը կ'այրի: Գիշերուան ժամը 11էն առաւօտ 4 կարելի եղած է հրդեհը մարել: Զոհ չկայ, բայց մէկ միլիառ վնաս:

ՓԱՐԻԶԻ փորթուկալեան դեսպան Մաթիաս իր կառավարութեան կողմէ կանչուեցաւ Լիզպոնա, նոր դահլիճին մէջ իրեն տրուած Արտաքին նախարարի պաշտօնը վարելու համար:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ Արտաքին նախարար Ֆոն Պրենթանօ եւ Պելճիոյ Արտաքին նախարարը Փիէր Վինյի ստորագրեցին համաձայնագիր մը՝ որով Գերմանիոյ կը վերադարձուի պելճիական բանակին կողմէ 1945ին գրաւուած գերմանական հողամասը:

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Խանասորի արշաւանքին 61րդ տարեդարձին առթիւ:

Այս կիրակի Սէն Լուի մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Սիամանթօ խումբին եւ հովանաւորութեամբ Ակնունի ենթակոմիտէին:

Հայկազ Զուգուրեանի օդաւուն պարտէզին մէջ: Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Երգ՝ Օր. Թոմասեան (Մարսէյլի ռատիոյէն):

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Կապոյտ խաչի ժիւրայի կայանին

Փարիզէն կայան իրենց այցելութեան առիթով Տէր եւ Տիկ. Սուրէն Պառաւեան 5000 Ֆր. նուիրած են:

Երկու քիլօ պոնպոն Պ. Յ. Պօղոսեան եւ երեք քիլօ Պ. Դաւիթեան:

Ստորեւ կուտանք Տէսինի նուիրատուներուն ցանկը.— –

Պարոններ Վահան Յակոբեան 1000, Կիրակոս Գայըրեան 1000, Գէորգ Զաթալեան 1000: 500ական Ֆր. Հայկ Ճառճալեան, Գուրգէն Տապաղեան, Կարօ Ժամկոչեան, Տիգրան Տէյիրմէնճեան, Կարօ Օհանեան, Հայկ Ղուկասեան, Գեղամ Տապաղեան, Յովհաննէս Զաթալեան, Ալիս Սարգիսեան, Սահակ Պասմաճեան, Կարօ Տէր Գաբրիէլեան, Նազար Մեքսիկեան, Նիկօ Գասապ, Անուշաւան Աւագեան, Առաքել Զիլինկիրեան, Աղամ Գուտնիեան, Նուպար Պոտուռեան, Մկրտիչ Մարտիրոսեան: 300ական Ֆր.՝ Գոստա Պագալ, Յովհաննէս Պօղոսեան, Սուրէն Սիրունեան, Սալլանպաշեան: 200ական Ֆր.՝ Կարպիս Պօղոսեան, Ստեփան Քոյրոյեան, Նշան Լազաունեան, Սմբատ Յակոբեան, Սուրէն Սահակեան, Խորէն Գարակօզեան, Լեւոն Ասատուրեան:

100ական Ֆր.՝ Տիգրան Զօյլուեան, Զաւէն Սիմոնեան, Տէսինի Տիրան:

Շնորհակալութիւն նաեւ Սարգիս Առաքելեանի որ սիրով յանձն կ'առնէ իր կառքով բոլոր փոխադրութիւնները:

ՇԱՒԻԼ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՄՕՆԱՑ ՏՕՆԻՆ առթիւ պատարագ եւ խաղողօրհնէք Շաւիլի նոր մատրան մէջ, այս կիրակի առաւօտ:

×

Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ Արնուվիլ

Վերափոխման Ս. Աստուածածնի տօնին առթիւ 17 Օգոստ. կիրակի օր Ս. եկեղեցւոյն մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյն մէջ:

×

ԼԻՈՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

Լիոնի Ազգ. Միութիւնը կը հրաւիրէ Լիոնի եւ շրջաններու բարեպաշտ ժողովուրդը ներկայ ըլլալու այս կիրակի Ս. Աստուածածնայ տօնին առթիւ կատարուելիք հանդիսաւոր Ս. պատարագի, տեղւոյն Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյն մէջ:

Նոյնպէս տեղի պիտի ունենայ խաղողօրհնէք եւ մատաղի բաշխումը:

Սկզբնաւորութիւն ժամերգութեանց ժամը 8ին: Ս. պատարագ ժամը 10ին:

Մատաղի եւ խաղողի օրհնութիւն 11ին:

×

Նիս.— Նիսի եւ շրջանի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկ.իրակց. Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ կիրակի 17 Օգոստ. Ս. Աստուածածնի վերափոխման տօնին առթիւ Տէր Արամ քհնյ. պիտի պատարագէ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի ի յիշատակ ազգային բարերարներու յիշատակին:

ԽԱՂՈՂԻ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ՓԱՐԻԶԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅՆ ՄԷՋ

Ս. Աստուածածնի Վերափոխման տօնին առթիւ, այս կիրակի, 17 Օգոստ., Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյն մէջ պիտի մատուցուի հանդիսաւոր Ս. պատարագ եւ խաղողի աւանդական օրհնութիւնը:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ՀՈԳ. ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Բշ. օր 18 Օգոստ. Ս. պատարագ ի յիշատակ Մեռելոց:

Հայ հասարակութիւնը կը հրաւիրուի ներկայ ըլլալ:

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Այս կիրակի Ս. Աստուածածնայ տօնին առթիւ՝ հանդիսաւոր Ս. պատարագ ու աւանդական խաղողի օրհնութիւն, Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ Տէր Պարգեւ քհնյ. Մերճանեան: Երգեցողութիւնը երգեհոնով, եկեղեցւոյն դպրաց դասին կողմէ, մասնակցութեամբ հրաւիրեալ դպիրներու: Կը հրաւիրուի բարեպաշտ ժողովուրդը:

Խաղողի նուիրատուութեանց համար դիմել եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս կիրակի, Վերափոխումն Ս. Աստուածածնի տօնը կը կատարուի հանդիսաւոր արարողութեամբ, որուն բազմաձայն երգեցողութեամբ կը մասնակցի երգչախումբը, զոր կը ղեկավարէ Պ. Վ. Սարգսեան: Տեղի կ'ունենայ խաղողօրհնէք: Կը կատարուին Մեռելոցի հոգեհանգիստները, որոնք արձանագրուելու են կանխապէս:

×

Ս. ԹԱԴԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻ — ՄԱՐՍԷՅԼ

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը կը յայտարարէ թէ այս կիրակի, տօն Վերափոխման Ս. Աստուածածնայ առթիւ հանդիսաւոր Ս. պատարագ եւ աւանդական խաղողօրհնէնքի արարողութիւն տեղի պիտի ունենայ Ս. եկեղեցւոյս մէջ: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8ին: Ս. Պատարագ ժամը 10ին: Քարոզ ժամը 11ին: Խաղողօրհնէնք եւ ընդհանուր հոգեհանգիստ ժ. 11.30ին: Երգեցողութիւնք պիտի կատարուին եկեղեցւոյս երկսեռ դպրաց դասու անդամներուն կողմէ:

Imprimé sur les presses du journal HARATCH
— 17 Rue Bleue, 17 — PARIS (9e) —

Mlle MICHÈLE GAGUIN

եւ

Պ. ՍՏԵՓԱՆ ՌՈՒԲԷՆԵԱՆ

Ամուսնացած

Լիոն, 11 Օգոստոս 1958

ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 17

ԲՈԼՈՐԴ ԴԷՊԻ PALADRU (Isère)

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԲԱՆԱԿԱՎԱՅՐԸ

Բանակումի վարչութեան կազմակերպած

ԲԱՑԱՌԻԿ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի Բոլոր Մասնաճիւղերուն

Ժամը 10էն մինչեւ իրիկուն, հանդէսը կէսօրէ ետք:

Կը նախագահէ

ԸՆԿ. ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Բարի գալուստի խօսք՝ Կեդր. Վարչութեան կողմէ:

Կը խօսի՝

ԸՆԿ. ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

հանդէսը կը ղեկավարեն ընկերներ

ԺԻՐԱՅՐ ՓԱԼԱՄՈՒՏԵԱՆ եւ

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին.— Մենախօսութիւն, կենդանի պատկեր, ֆառեակ:

Կը մասնակցին

Շաֆէ Պէնկեան, Մարտիրոսեան քոյրեր, Աշխէն Քիւեան, Մարի-Ռօզ Սոֆեան, Մկրտիչ Պօղոսեան, Վիգէն Թորոսեան, Ժան Գալուստեան:

Հայկ. խնճոյք ցերեկին՝ մատչելի գիներով: Շիշ քեպապ:

ԱՆԶՐԵՒԻ ՊԱՐԱԳԱՅԻՆ՝

ՊԱՏՍՊԱՐՈՒԱԾ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՍՐԱՀՆԵՐ

Կեդրոնական Ֆրանսայի զանազան շրջաններէն օթոքարներ պիտի մեկնին:

Անհատ այցելուներու համար հաղորդակցութեան միջոցներ՝ Քառ Ռիֆո՝ Լիոնէն եւ Կրընոպլէն առնել եւ իջնել Փալատրիւ (Լա Փիլ):

ԺԱՄԵՐ. — Լիոնէն՝ 7.15, 11.40:
Կրընոպլէն՝ 7.45, 10.50, 14.30:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3500 ֆր. վեցամս. 1900
Արտասահման՝ տարեկան 4000 ֆրանք։ Հատը 15 ֆր.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ՕԳՈՍՏՈՍ — MARDI 19 AOUT 1958

34ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8270 — 34EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 14ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4071

ՕՐՈՒԱՆ ԽՈՀՔԸ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՊԱՐԶՈՒԻ

Միջազգային դիւանագիտութիւնը երբեք ա՛յնքան տենդոտ գործունէութեան չէր լծուած, որքան վերջին մէկ ամսուան ընթացքին։

Լիբանանի խնդիրը չկարգադրուած՝ բոլորովին անակնկալ դէպք մը՝ Պաղտատի Յուլիս 14ի յեղափոխութիւնը տակնուվրայ ըրաւ բոլորին հաշիւները։

Մերձաւոր Արեւելքը, ուր փոխ-գրուած է տարիներէ ի վեր քաղաքական աշխարհի ուշադրութիւնը, թատր դարձաւ զինուորական գործողութեան, իբրեւ հետեւանք այդ պատմական դէպքին։

Միացեալ Նահանգներն ու Մեծն Բրիտանիա ռազմական օգնութիւն ընձեռեցին Լիբանանի եւ Յորդանանի՝ ընդառաջ երթալով այդ երկիրներու օրինաւոր իշխանութեանց հրաւէրին։

Իրաքի զինուորականներուն «պետական հարուած»ը կրնար անդրադարձումներ ունենալ Լիբանանի ու Յորդանանի վրայ։ Ինքնապաշտպանութեան եւ գոյավիճակի պահպանման համար էր, որ նախագահ Շամուն եւ Հիւսէյն թագաւոր ստիպողական օգնութեան խնդրանք ներկայացուցին ո՛չ թէ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան, որուն անդամ են իրենց երկիրները, այլ ժառանգորդներու։

Լիբանան փորձով տեսաւ թէ ո՛րքան անզօր էին ՄԱԿի անզէն «դիտող»ները՝ պաշտպանելու համար իր սահմանները մարդու եւ զէնքի մաքսանենգութեանց դէմ։

Յորդանանի հաշէմական գահը — վերջինը — մեծապէս ցնցուեցաւ՝ երբ Պաղտատի ափ մը յեղափոխականները կէս ժամուան մէջ հաշուեյարդարի ենթարկեցին արքայական գերդաստանն ու վարչաձեւին հիմնական սիւները։

Ամերիկա եւ Անգլիա տիրաբար գործեցին՝ առանց արտօնութեան կամ հրահանգի սպասելու միջազգային արիսպագոսէն։

Անոնք նոյնիսկ չուզեցին, որ իրենց միւս մեծ դաշնակիցը՝ Ֆրանսա, մասնակցութիւն բերէ զինուորական գործողութեանց։

Մօտիկ ապագան ցոյց պիտի տայ թէ ո՞րքան իրաւունք ունէին անգլեւսաքսոնները՝ նման հապճեպ եւ ուժեղ միջոցներ ձեռք առնելու։

Ամէն պարագայի ամերիկեան եւ անգլիական զինուորներու ներկայութիւնը Մերձաւոր Արեւելքի մէջ օգտակար եղաւ գոյավիճակի պահպանման տեսակէտէն։ Լիբանան եւ Յորդանան թատր չդարձան ներքին ծանրակշիռ դէպքերու։ Պահեցին իրենց անկախ գոյութիւնը։ Եւ խաղաղութիւնն ալ չխանգարուեցաւ որեւէ կերպով։ —

Ընդհակառակն Լիբանան խաղաղեցաւ աստիճանաբար։ Զօր. Շէհապ ընտրուեցաւ Հանրապետութեան Նախագահ՝ կողմերու համաձայնութեամբ։ Եւ մեծ յոյսեր կան, որ շուտով երկիրը պիտի գտնէ իր նախկին հանդարտ վիճակը։

Ամերիկեան զօրագունդի մը մեկնումը զրաւական մըն է ինքնին, որ կիրքերը խաղաղած են որոշ չափով։

Լիբանան՝ Արեւելքի Զուիցերիան՝ կոչուած է խաղալու կարեւոր դեր մը Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, ուր ա՛յնքան ներհակ ու այլազան շահեր իրար կը բախին։

Իր աշխարհագրական դիրքն ու ազգագրական կազմը բացառիկ հանգամանք մը կուտան այս փոքրիկ երկրին։ Զուիցերիոյ պէս անկախ ու չէզոք վարչաձեւ մը միակ փրկութիւնն է Լիբանանի։

Աւելի փափուկ է Յորդանանի կացութիւնը։

Այս երկիրը առաջին աշխարհամարտէն վերջ արուեստականօրէն կազմուած էր Մեծն Բրիտանիոյ կամքով՝ վարձատրելու համար Շէրիֆ Հիւսէյնի երկրորդ որդին՝ էմիր Աբտուլլահը։

Շատ ջուրեր թափեցան անկէ ի վեր Յորդանան գետէն Մեռեալ ծով։

Անցեալ Փետրուարին Իրաքի հետ դաշնակցելով, Հիւսէյն թագաւոր կ'ուզէր իր գահը պաշտպանել դուրսէն — կամ ներսէն — գալիք յարձակումներու դէմ։

Այսօր դաշնակիցները խիստ մեծ կարեւորութիւն կուտան Յորդանանի անկախութեան ու չէզոքութեան։ Ո՛չ միայն արգիլելու համար Արաբ Միացեալ Հանրապետութեան ծաւալումը, այլ նաեւ փրկելու համար Իսրայէլը։

Կացութիւնը կը պարզուի հետզհետէ։

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԱԿ-Ի ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

ՑԱՐԴ ՈՉ ՄԷԿ ԼՈՒԾՈՒՄ՝ ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՀԱՄԱՐ

ՅՈՐԴԱՆԱՆ ԴԷՄ Է ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՈՒԺԵՐՈՒ ՀԵՌԱՑՄԱՆ

ՄԱԿի արտակարգ ժողովը ցարդ չկաբողացաւ լուծում մը գտնել Միջին Արեւելքի տագնապին։ Այսուհանդերձ՝ յաջողութեան բոլոր դուռները փակուած կարելի չէ նկատել։ Կարգ մը լրագրողներու համաձայն՝ բուն աշխատանքը կը տարուի նրբանցքներու մէջ՝ համաձայնութեան եզր մը գտնելու համար երկու ճակատներու միջեւ։ «Միջնորդ»ները գործի լծուած են կրկին։

Աշխատանքը յառաջ կը տարուի միաժամանակ երեք տարբեր ծրագիրներով։

Կը շարունակուին հրապարակային վիճաբանութիւնները, որոնք առիթ կուտան զանազան երկիրներու՝ ճշդելու իրենց դիրքը, ներկայացնելու իրենց ծրագիրները։ Մասնագէտներու կարծիքով այս վիճաբանութիւնները դժուար թէ եզրակացութեան մը յանգին. ընդհակառակն, անել կացութիւն մը կրնան ստեղծել ժողովին մէջ։

Երկրորդ՝ «միջնորդ»ներու աշխատանքը։ Ընդհանուր ժողովին մէջ ուժերը հաւասարակշռուած նկատելով՝ Նորվեկիոյ, Ճափոնի, Քանատայի, Հնդկաստանի եւ Ցէյլանի պատուիրակները առաջարկներ կը ներկայացնեն Արեւելքի եւ Արեւմուտքի «հզօր»ներուն. կը փորձեն «անպաշտօն» համաձայնութիւն մը կնքել ժողովէն դուրս, մտածելով թէ այդ ձեւով աւելի արդիւնաւոր կ'ըլլայ արտակարգ այս հանդիպումը։

Վերջապէս, երրորդ կարգի աշխատանքը կը տանի ՄԱԿի ընդհանուր քարտուղար Համըրշոլտ, որ զանազան նախարարներու հետ կը խորհրդակցի, պատրաստելու համար «մեծ»երու «մանրանկար» ժողով մը՝ Արտաքին նախարարներու հանդիպում։

Գաղափարներու եւ առաջարկներու խառնիճաղանճ մը կը տիրէ Նիւ Եորքի մէջ։ Արդարեւ, Միջին Արեւելքի տագնապը լուծելու համար՝ ծրագիրները չեն պակսիր։

Առաջին առթիւ՝ Ճափոնի ծրագիրը, որ Յուլիս 21ին ներկայացուած էր Ապահովութեան Խորհուրդին.— ՄԱԿը պէտք է ստանձնէ Լիբանանի ամբողջութեան եւ քաղաքական անկախութեան պաշտպանութիւնը։ Ծրագիրը բախեցաւ Խ. Միութեան վեթոյին։

Կայ նաեւ Այզընհաուըրի ծրագիրը՝ բաղկացած վեց կէտերէ.— ՄԱԿի դերը՝ Լիբանանի եւ Յորդանանի մէջ, հսկողութիւն՝ ձայնասփիւռէն կատարուող գրգռութեանց վրայ, զէնքի մաքսանենգութեանց արգիլում, միջազգային ուժի մը ստեղծում եւ տնտեսական օժանդակութիւն։

Պէտք չէ մոռնալ խորհրդային ծրագիրը — անգլեւամերիկեան ուժերու անմիջական հեռացումը Լիբանանէն եւ Յորդանանէն, ՄԱԿի դէտերը ղրկել այդ երկիրները՝ խաղաղութիւնը ապահովելու համար։

Այս պայմաններուն մէջ՝ կը կարծուի թէ ՄԱԿի ընդհանուր քարտուղար Համըրշոլտին դիմում պիտի կատարուի դարձեալ՝ տագնապին լուծում մը գտնելու համար։ Կարգ մը մարդոց համաձայն՝ Համըրշոլտ քննական նոր այցելութիւն մը պիտի տայ Յորդանան, բայց ՄԱԿի քարտուղարը այդ առաքելութիւնը յանձն կ'առնէ՝ պայմանաւ որ միաձայնութիւն գոյանայ իր անձին շուրջ։

Տըլըս, Լոյտ, Համըրշոլտ եւ Նորվեկիոյ Արտաքին նախարար Լէնկը ժողով

(Շարունակութիւնը կարդալ .Դ. էջ)

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ՝ ԲԱՆԱԿԱՎԱՅՐԻՆ ՄԷՋ

Վերջին պահուն հեռաձայնով կը հաղորդեն թէ Փալասրիւի բանակավայրին մէջ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կազմակերպած դաշտահանդէսը մեծ յաջողութիւն մը արձանագրած է, 1500 հոգիի մասնակցութեամբ։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ա. ՄԻԿՈՅԵԱՆ ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ ՊԱՇՏՕՆԸ

Մոսկուայէն եկած վերջին լուրերուն համաձայն, Խ. Միութեան Արտաքին նախկին նախարար Մոլոթով, որ «հակակուսակցական խմբակ»ին հետ արտաքսուեցաւ վարիչ մարմինէն եւ Մոնկոլիոյ դեսպան նշանակուեցաւ՝ սերտ կապեր ունի Համայնավար Չինաստանի վարիչ Մաօ Ցէ Թունկի հետ։ Նոյնիսկ, կ'ըսուի թէ Խրուշչեւի անակնկալ ճամբորդութենէն առաջ Մոլոթով Փէքին կը գտնուէր։

Ներկայիս Մոլոթով իր արձակուրդը կ'անցնէ Մոսկուայի մէջ։

Զրոյցներ կը շրջին՝ Մոլոթովի «վերադարձ»ին հաւանականութեանց մասին։ Այս տեսակէտէն իրեն կը վերագրուի Համայնավար Չինաստանի մէջ Եուկոսլաւիոյ դէմ շղթայազերծուած գաղափարական պայքարին սաստկութիւնը։ Կը կարծուի թէ Մոլոթով — Մաօ դաւադրութիւն մը պատրաստուած է «ազատական» Խրուշչեւի դէմ։ Պէտք չէ մոռնալ սակայն, թէ Մոլոթով արտաքսուած է Խ. Միութեան համայնավար կուսակցութեան կեդր. Կոմիտէէն, որ Խրուշչեւի խիստ հսկողութեան ներքեւ կը գտնուի։

Մօտերս Խրուշչեւ պիտի մեկնի Մոսկուայէն, Եալթայի մէջ (Խրիմ) անցնելու համար իր արձակուրդը։ Ամիս մը պիտի մնայ այնտեղ։ Ամէն տարի, գրեթէ նոյն ժամանակաշրջանին, Խ. Միութեան Վարչապետը իր արձակուրդը կ'անցնէ Խրիմի մէջ։ Իր բացակայութեան ընթացքին՝ Ա. Միկոյեանի պիտի յանձնուի Վարչապետի պաշտօնը։

Միւս կողմէ մարեշալ Բուլկանին նոր շնորհազրկման մը ենթարկուեցաւ։ Պետական Դրամատան Նախագահի պաշտօնէն արձակուելով՝ Սթրավրոփոլի շրջանին տնտեսական վարչութեան ղեկավար նշանակուեցաւ։

1955 Փետրուարէն 1958 Մարտ՝ մարեշալ Բուլկանին Խ. Միութեան Վարչապետ էր. այդ պաշտօնը Խրուշչեւի տրուելէն չորս օր ետք Պետական Դրամատան Նախագահ նշանակուեցաւ. նոր շնորհազրկումով մը՝ այսօր Խ. Միութեան տնտեսական 105 վարչութիւններէն մէկուն ղեկավարը դարձաւ։

ԿԱՐՏԻՆԱԼ ԱՂԱՃԱՆԵԱՆ ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՄԷՋ

Ինչպէս գրած էինք, Պրիւսէլի ցուցահանդէսին մէջ վերջին երեք օրերը տեղի կ'ունենային Վատիկանի «Միջազգային Օրեր»։ Այս առթիւ Պրիւսէլ գացած էր Կարտինալ Պետրոս-Գրիգոր ԺԵ. Աղաճանեան, կաթողիկէ Պատրիարք եւ Համաշխարհային Տարածման Միաբանութեան պետ։

Հինգշաբթի գիշեր ցուցահանդէսին մեծ Օտիթորիոմին մէջ տեղի կ'ունենար ակադեմական հանդիսաւոր երեկոյ մը, որուն նշանաբանն էր՝ «Աւելի մարդկային աշխարհի մը համար»։ Այս երեկոյթին ընթացքին խօսք պիտի առնէին Նիւ Եորքի փոխ-արքեպիսկոպոսը՝ Կարտինալ Շին, Կարտինալ Աղաճանեան եւ Վարչապետ Ատընաուըր։ Այս վերջինը սակայն կը փոխարինուէր Արտաքին նախարար՝ Ֆոն Պրենթանոյի կողմէ։

Անգլերէն եւ գերմաներէն դասախօսութիւններէն ետք, Կարտինալը խօսք առաւ ֆրանսերէն, միջազգային ընտիր հասարակութեան մը առջեւ։ Ցիշենք որ հանդիսութեան ներկայ էր Պոտուէն թագաւորը, Լէոփոլտ Գ. եւ ընտանիքը։ Կարտինալին դասախօսութեան նիւթն էր առաքելութեանց դերը յետամնաց կամ թերած երկիրներու մէջ։ Ձեռնհասօրէն ծանրացաւ անոնց զանազան դերերուն վրայ ընտանեկան, տնտեսական եւ կրօնական ճիւղերուն մէջ։ Տուաւ թիւեր հիւանդանոցներու (1100), որբերու (100 հազար), դարմանատուներու (3100), դպրոցներու (42.600), աշակերտներու (3 միլիոն 200.000), ուրկանոցներու (174), եւայլն։

× Կիրակի իրիկուն, ցուցահանդէսին, «Քրիստոս Փառաւորեալ» եկեղեցիին մէջ կատարուեցաւ հայածէս պատարագ մը, որուն ներկայ էր Կարտինալը, ինչպէս նաեւ զանազան երկիրներէ Հայեր եւ միջազգային հասարակութիւն մը։ Կը պատարագէր Նալպանտեան վարդապետ, կը սպասաւորէին Լիոնի ժողովրդապետը՝ Մոմճեան վարդապետ եւ Թեհրանի ժողովրդապետ՝ Փոլատեան վարդապետ։

Պատարագէն եւ խաղողօրհնէքէն ետք, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր երեկոյթ մը կազմակերպուած Գաղութային Վարչութեան կողմէ, ի յարգանս Ծիրանաւոր Պատրիարքին։

Առաջին առթիւ խօսք առնելով վարչութեան նախագահը՝ Պ. Վ. Մուրատիկեան, ֆրանսերէն ճառ մը կարդաց։ Յիշեց հինգշաբթի օրուան դասախօսութիւնը եւ շեշտեց Պելժիոյ գաղութին խանդավառութիւնն ու հպարտութիւնը այդ առթիւ։ Պ. Մուրատիկեան ըսաւ որ Պելժիոյ Հայ Ազգային Վարչութիւնը փափաքելով որ Կարտինալ Աղաճանեանի ներկայութեան եւ Նալպանտեան վարդապետի պատարագին տալու համար ազգային իմաստ մը, հովանաւորած էր թէ՛ պատարագը, թէ՛ հանդիսութիւնը։

Ցիշելէ ետք Կարտինալին արժանիքները ազգային, գիտական, գրական, կրօնական, հայրենասիրական մարզերու մէջ վերջացուց իր խօսքը, յայտնելով գաղութին հիացումը եւ երախտագիտութիւնը հանդէպ Պատրիարքին եւ մաղթելով անոր երկար կեանք, որպէսզի շարունակէ ծառայել Եկեղեցիին եւ իր Ազգին։

Նալպանտեան վարդապետ ֆրանսերէն եւ հայերէն ճառ մը կարդաց անձնական յիշատակներ պատմելով Կարտինալէն 1911ին, երբ Հռոմ կը գտնուէին։ Ապա ըրաւ անոր կենսագրականը յիշելով նաեւ կաթողիկէ հովուապետութեան 35 ամեակը Պելժիոյ մէջ։

Ցանուն կաթողիկէ համայնքին խօսք առաւ Պ. Մաթոսեան, որ իր կարգին շեշտեց գաղութին հպարտութիւնը, մանա-

(Շար-ը կարդալ 4րդ էջ Բ. սիւնակ)

ԳԼԱՁՈՐ ԵՒ ՏԱԹԵՒ

Հայկական ձեռագիրներու մէջ, գեղարուեստական մանրանկարներ կը գտնենք՝ սկսած 9րդ դարու վերջին տարիներէն։

Լազարեան Հաստատութեան թիւ 887 ձեռագրին մէջ կը գտնենք մանրանկարներ՝ ներկայացուած խորաններով։ Ասոնց կը յաջորդեն 902 թուականի Մլքէ Թագուհիի աւետարանագրքի եւ Էջմիածնին 989 թուականի աւետարանագրքին զմայլելի մանրանկարները։ Նախապէս կը կարծուէր թէ 887ի ձեռագիրը նկարազարդուած ամենահին ձեռագիրն է։ Հաստատուեցաւ սակայն, թէ Էջմիածնի աւետարանագրքին մէջ (989 թ.) կը գտնուին չորս մանրանկարներ, որոնք նկարուած են 7–8րդ դարերու հայ նկարիչի մը կողմէ։ Այս իրողութիւնը ժխտեց Փրոֆ. Ժ. Սթրիշիկովսկիի այն սխալ հաւաստիացումը, որու համաձայն այս մանրանկարները 6րդ դարու ասորի նկարիչի մը գործերն են։

Այսօր կրնանք հաւաստել ուրեմն, թէ Հայկական մանրանկարչական արուեստը ծնունդ առած է դեռեւս 6րդ կամ 7րդ դարէն, թէեւ չունինք այս դարերէն մնացած մանրանկարուած ամբողջական ձեռագրեր։ Պէտք է նշենք, որ հայ հնագարեան պատմագիրները կը հաստատեն այս թէզը՝ հաւաստելով, որ 6–8րդ դարերուն գոյութիւն ունեցած է այսպէս կոչուած Կամսարականներու դպրոցը, իսկ հայ պատմագիր Ստեփան Օրբէլեան կը նշէ շատ հին ժամանակներու մանրանկարչական դպրոցի մը մասին՝ Տաթեւի վանքին մէջ, որու վանահայրը եղած է ինք, 14րդ դարու սկիզբը։

12–13 դարերու ընթացքին, Հայաստանի մէջ հիմնուեցան մեծ թիւով վանքեր։ Ասոնցմէ ոմանք, հաստատուած երկրի ծայրամասերը, ուրիշներ՝ կեդրոնական շրջաններու կամ Շիրակի մէջ, մեծ արժէք կը ներկայացնեն ոչ միայն հայ մշակոյթի, այլ նաեւ հայ արուեստի տեսակէտէն։ Բայց Մեծ Հայքի մէջ, մանաւանդ երկու վանքեր, ուրիշներէ աւելի առաջ տարին մշակոյթը եւ արուեստը, շնորհիւ այն գիտնականներուն, որոնք հասան ձեռագրերու ընդօրինակութեան եւ մանրանկարչութեան աշխատանոցներու մէջ, աշխատանոցներ՝ որոնք կը գործէին այդ վանքերուն կից։ Ասոնք էին՝ Տաթեւի եւ Գլաձորի վանքերը՝ Սիւնիքի մէջ։ Այս երկուքն ալ, իբրեւ գիտութեան, գրականութեան եւ արուեստի օճախներ, կարեւոր դեր մը կատարեցին Հայաստանի մէջ, այնպէս որ 13րդ դարուն Գլաձորի վանքը անուանուեցաւ «Վարդապետներու համալսարան» եւ «Արուեստի ակադեմիա»։

Հայկական մշակոյթի բարձր զարգացման այդ շարժումը իր գագաթնակէտին կը հասնի սկսած 10րդ դարէն։ Շիրակի Արկինա քաղաքին մէջ, Խաչիկ Արշակունի կաթողիկոսը (973–992) կը հիմնէ մեծ գրադարան մը, իսկ Արկակուկնի վանքին մէջ, 11րդ դարուն, Ռուբինեաններու շրջանին, կը ստեղծուի երաժշտանոց մը։ Մեծ գիտնական Յովհաննէս Սարկաւագ (1045–1129), նոյն այդ 11րդ դարուն, Անիի մէջ կը բանայ համալսարան մը, որ կը դառնայ ազատ մտածման պայքարի կեդրոնը։ Գալով գեղարուեստական գործունէութեան, 12–13րդ դարերուն, ան կը կեդրոնանայ Անիի, Կարսի եւ Էրզրումի շրջաններու քանի մը վանքերուն մէջ, բայց 14րդ դարուն, գործունէութեան կեդրոնը կը փոխադրուի Գլաձորի եւ Տաթեւի դպրոցներուն մէջ։ Կիլիկիոյ մէջ, 13–14րդ դարերուն կը գտնենք արիստոկրատական արուեստ մը, որուն ժողովրդական նկարագիր մը կը դրոշմէ Սարգիս Պիծակ՝ 14րդ դարուն։

Ընելէ յետոյ այս սկզբնական ճշգումները, կը սկսինք գիտութեան եւ արուեստի կարեւոր կեդրոն եղող Գլաձորով, որ մեծ համբաւ շահած էր այն շրջանին, երբ անոր վանահայրը Եսայի Նչեցի գիտնականն էր։ Այդ դարաշրջանին, այս վանքը ապաստան կուտար աւելի քան 360 աշակերտներու, որոնց մէկ մասը բարձր գիտութիւնները կ'ուսանէր բարձրագոյն վարժարանին մէջ, մինչ ուրիշներ կ'աշխատէին ձեռագրեր ընդօրինակելու կամ մանրանկարչութեան աշխատանոցներուն մէջ։

Գլաձորի վանքի մասին մեր ունեցած բոլոր տեղեկութիւններուն համաձայն, կը կարծենք, թէ զայն պէտք է նկատել ամբողջ Հայաստանի ամենակարեւորը, մանաւանդ 13րդ դարուն, երբ կը վերածնի մոնկոլական ներխուժման հետեւանքով կանգ առած մշակութային կեանքը, որ կը տեւէ մինչեւ 14րդ դարու վերջը, երբ կը սկսի անկման շրջանը։ Այս դպրոցի զարգացման մեծապէս նպաստեցին Պռոշեան գերդաստանի կողմէ տրուած նիւթական աջակցութիւնը, եւ ապա այն իրողութիւնը, որ 13րդ դարուն, երկար ժամանակ վանահօր պաշտօնը վարեց գիտնական Ներսէս Մշեցի վարդապետը, որ աշակերտն էր պատմագիր Վարդանի։ 1284ին անոր կը յաջորդէ մեծ համբաւ վայելող ուրիշ վանահայր մը՝ Եսայի Նչեցին, որ վանքը կը վարէ մինչեւ 1338։ Ներսէս Մշեցիի աշակերտներէն, նշենք ծանօթ Մատթէոս վարդապետը, որ Կիլիկիայէն եկած էր ուսանելու համար Գլաձորի մէջ, Մխիթար Սասունցին, Յովհաննէս Արճեշցին եւ նոյն ինքն Եսայի Նչեցին։

Եսայի Նչեցիի ղեկավարութեան տակ աշխատած մանրանկարիչներէն նշենք՝ Թորոս Տարօնացին, — 14րդ դարու առաջին կէսի ամէնէն ակնառու մանրանկարիչը, Մոմիկ վարդապետը, որու գեղարուեստական գործունէութիւնը քննութեան առնուած է Ա. Աւետիսեանի կողմէ եւ մանրանկարիչ Աւագը, որու գեղարուեստական գործունէութիւնը, սակայն, աւելի շատ կապ ունի Խրիմի հետ։

ԿԻՐԱ ՊԸՆԸՑԵԱՆՈՒ

ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ՔԱՂԱՔԸ՝ ԹՈՔԻՕ

«Լը Մոնտ»ի մէջ Ռոպէր Կիլէն ստորագրած է հետեւեալ յօդուածը, որուն գլխաւոր մասերը կը ներկայացնենք ստորեւ։

Այն իրողութիւնը, որ աշխարհի մեծագոյն քաղաքը այսօր կը հանդիսանայ Թոքիօն, կրնայ զարմանալի թուիլ շատերուն. զարմանալի՝ նաեւ այն պարագան, որ հիւլէական մեր դարուն մէջ, ճափոնական ուրիշ քաղաք մը, Քիօթօ, ամէն ճիգ կը թափէ սրբական ու ճափոնական հնաւենի սովորութիւններուն եւ աւանդութիւններուն հաւատարիմ մնալու։

Թոքիօ, յառաջդիմութեան մայրաքաղաքը. Քիօթօ՝ աւանդութեանց մայրաքաղաքը։ Այս երկու քաղաքներուն միջեւ գոյութիւն ունեցող աւանդութիւնը շատ հինէն կուգայ։ Քիօթօ դարերէ ի վեր եղած էր Ճափոնի կայսեր բնակավայրը եւ որպէս այդպիսին դարձած էր ճափոնական դասական արուեստին, նրբաճաշակ պերճանքին ու հաճոյքներուն կեդրոնը։ Մինչդեռ Թոքիօն, որ հին ժամանակ կը կոչուէր Էտօ, դէպի իրեն կը քաշէր երկրին զինուորական, շինարար եւ առեւտրական տարրերը։ Այսօր եւս, աչնեալին նման, Թոքիօն ու Քիօթօն կը հանդիսանան հակասութիւններով հարուստ այս երկրին երկու բեւեռները։

Թոքիօ — Ութ միլիոն 700 հազար բնակչութիւն. որոշ թաղամասերու մէջ իւրաքանչիւր քառակուսի քիլոմեթրի վրայ 30.000 բնակիչ. իր բոլոր անկիւններուն մէջ, օրուան բոլոր ժամերուն՝ բազմութիւն, բազմութիւն։ Ապագայի ծրագիր՝ 20 տարի վերջ 25 միլիոննոց քաղաք...

Այն ինչ որ ամէնէն աւելի զարմանալի է Թոքիօն որոշ ատեն մը ուշադրութեամբ դիտողին համար, իր կրած փոփոխութիւններուն արագութիւնն է։ Քանի մը ամսուան ընթացքին ամբողջ թաղեր, փողոցներ անճանաչելի կը դառնան։ Փարիզցիները կը զարմանան եւ դիտելու կ'երթան երբ, զոր օրինակ, Էնվալիտի կողմը Իւնէսքոյի շէնքին նման շէնք մը կը բարձրանայ։ Թոքիոյի մէջ իւրաքանչիւր ամիս այսպիսի շէնք մը կը շինուի։ Երկու տարի առաջ ձեր տեսած փոքր ճաշարանին տեղը հսկայ դրամատուն մը կը գտնէք. մանրավաճառի խանութին տեղը՝ տասը յարկանի շէնք մը։

Շինութեան տեսակէտէն Թոքիոյի նորաձեւութիւնը պլոքներ շինելն է, որոնց մէջ տեղ կը գտնեն միաժամանակ ութ յարկանի մեծ վաճառատուն մը, երկաթուղիի կայարան մը, մէթրոյի կայարան մը, թատրոնի եւ շարժանկարի բազմաթիւ սրահներ, մեծ պանդոկ մը, եւայլն։

Բայց այս մեծղի պլոքին ճիշդ քովը կը հանդիպիք փայտեայ փոքր տուներու, որոնք աւելի՛ պատկառելի հով մը կուտան առաջինին։ Ասիկա Թոքիոյի յատկանիշներէն մէկն է արդիական պիլտինկին քովը՝ փոքր խրճիթ մը. ամէնէն արդիական իրագործումներուն քովը՝ քանի՛ հարիւր դարու համար անփոփոխելի հնադարեան մնացորդներ։ Թոքիոյի արուարձանները օժտուած են հիւլէական բէտոնակերտ շէնքերով, բայց Թոքիոն գրեթէ զուրկ է կոյուղիներէ, փողոցները՝ աղտոտ։ Ամերիկեան ու ճափոնական անթիւ ինքնաշարժներով խճողուած փողոցի մը մէջ, յանկարծ կը տեսնէք եզան կառք մը, որ կը յիշեցնէ թէ Ասիոյ մէջ կը գտնուիք.

Առաջին ակնարկով այն տպաւորութիւնը կ'ունենաք որ Թոքիօ տեղական ինքնուրոյնութենէ զուրկ քաղաք մըն է։ Իր տարածութեան մեծ մասը ծածկուած է փայտաշէն, փոքրիկ, գորշ տուներու ովկիանոսով մը։ Տուներ, զիրար խաչաձեւող փողոցներ, որոնք շինուած են առանց մասնաւոր նախածրագրի։ Տուներու տանիքներէն աւելի վեր, ձեր ու երկինքին միջեւ, ելեկտրական թելերու ցանց մը կ'ամբողջացնէ տխրութեան ձեր տպաւորութիւնը։

Գեղեցկութենէ զուրկ այս քաոսին մէջ, սակայն, յուսատու շող մը քաղաքին կեդրոնը՝ կայսերական պալատն ու իր շրջապատը, կրանիթեայ գեղեցիկ պատերով, որոնց ետին կ'ուրուագծուին մշտադալար ծառեր։ Սակայն քաղաքին ճիշդ կեդրոնը բարձրացող կայսերական պալատը արգելք կը հանդիսանայ երթեւեկին, որովհետեւ ինքնաշարժները իրաւունք չունին այդտեղէն անցնելու։ Պահ մը երեւակայեցէք որ Փարիզի մէջ Սէն Լազարի, Քոնքորտի, Լուվրի եւ Օփէրայի ամբողջ շրջանը արգիլուած գօտի ըլլար հասարակ մահկանացուներուն համար։

Կայսերական պալատին թաղամասին ճիշդ քովը, հռչակաւոր Կինզա պողոտային երկայնքին, առեւտրական թաղն է, որ իր աշխուժութեամբ մեղուի փեթակ մը կը յիշեցնէ եւ որ նախածրագրի մը հիման վրայ կերտուած միակ թաղն է։ Այստեղ է, մասնաւորաբար, որ նոր շէնքերը մէկը միւսին ետեւէն կը բարձրանան, նախընտրաբար ոչ շատ բարձր, որովհետեւ Թոքիոյի մէջ միշտ ներկայ է երկրաշարժի վախը։ Երկրաշարժներուն պատճառով է, որ Թոքիոյի մէջ մարդիկ կը զգուշանան բազմայարկ եւ բազմածախս շէնքեր շինելէ. այս է պատճառը նաեւ այն իրողութեան, որ քաղաքը այնքան ընդարձակ տարածութիւն մը կը ծածկէ — 500 քառ. քիլոմեթր բուն քաղաքը. իսկ աւելի քան 2000 քառ. քիլոմեթր՝ արուարձաններով։

Թոքիօ քաղաքը ստեղծուեցաւ 500 տա-

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎՇՏԱԳԻՆ ՍՈՆԱԹ

Ամէն ինչ պարզւում էր կարծես, բայց մեծ գաղտնիքը մնում էր չբացուած, դառնում էր աւելի խորհրդաւոր, աւելի երկիւղալի, ինչպէս կեանքը, ինչպէս մահը, եւ մի լուսեղէն, ցնծագին, հանդիսաւոր իրողութիւն դառնում էր երազ, հեռանում անդարձ...

— Բրավօ՛, բրավօ՛, — բացականչեց յանկարծ Դիամանտիսը։

Նա ուղղակի տեղից վեր թռաւ, թեւերը լայն բացեց, մի թեւով գրկեց Էֆրոյին, միւսով՝ ինձ։

— Բրավօ՛, չէի սպասում սիրելիներս, չէի սպասում։ Ինձ անակնկալի բերեցիք։ Ինչպիսի՜ խոր հասկացողութիւն, ըղձացուած, մտածուած, ապրուած, ինչպիսի՜ նրբութիւն, երկու պարտիաների ինչպիսի՜ ձուլուածութիւն։ Եւ այսպիսի մի դժուա՞ր սոնատա... Ինձ էլ ուղղակի քաշեցիք ձեր տարերքի մէջ, — աւելի յուզուեց Դիամանտիսը։ — Բայց զարմանալի է, կարծես ինչ որ գաղտնիք կայ այստեղ... Բայց ինչո՞ւ եմ շատախօսում։ Շարունակեցէ՛ք, շարունակեցէ՛ք։ Եւ կամ նորից սկսէք սկզբից։

Նա մի աթոռ քաշեց ու նստեց դաշնամուրի մօտ։ Մենք մնում էինք շուարած, ժպտուն. տրտո՞ւմ թէ ուրախ՝ չգիտեմ... Նորից սկսեցինք նուագել։ Դիամանտիսն իր ամբողջ էութեամբ մասնակցում էր մեր նուագին, շարժւում, երգում քթի տակ, երբեմն կանգնեցնում էր մեզ եւ մի նոր միտք, նոր նրբութիւն մտցնում մեր կատարման մէջ։

— Սա երեւոյթ կը լինի մեր կեանքում, — բացագանչեց նա ի վերջոյ։ — Բայց... ո՞վ է գնահատելու ձեզ, ո՞վ է արժէքաւորելու ձեր իսկական արուեստը, — աւելացրեց նա տրտում դառնութեամբ։ — Ձեզ կը լսեն նորից այդ նեղ շրջանակում, պարզապէս կը վայելեն ձեր նուագը, նորից ծափ կտան, գուցէ ինչ որ յատուկ փայլ կը գտան ձեր կատարման մէջ, եւ այդքան։ Միայն մի քանի անհատ մարդիկ կը հասկանան, թէ ինչ որ արտակարգ բան է կատարւում։ Իսկ ո՞ւր է այն մեծ կեանքը, որ կարող էր իսկական գնահատութիւնը տալ։ Ո՞ւր է...

Նա միանգամից լռեց, ձեռքը թափ տալով, գնաց դէպի պատուհանը, մի քանի վայրկեան դուրս նայեց, յետոյ նորից դարձաւ մեզ ու ասաց.

— Ինչ որ չիք է միայն, սալոն, արիստոկրատիա։

Նայեցի Էֆրոյին. նա հայեացքը խոնարհեց, փակեց սանդղների կափարիչը եւ նստած մնաց լուրջ դէմքով։ Ես ջութակն ու աղեղը դրի տիվանի վրայ, նստեցի Էֆրոյի մօտ, եւ մի րոպէ լուռ մնացինք։

Պարզ հասկացել էինք որ Դիամանտիսի վերջին խօսքերը վերաբերում էին Բրուստրի երեկոներին։ Բայց արդեօք Էֆրօն հասկացե՞լ էր այն աւելին, այն կարեւորը, որ կար Դիամանտիսի ասածի մէջ։ Նա ոչինչ չասաց։ Նրա դէմքի վրայ աւելի ու աւելի խորացաւ լրջութիւնը, եւ ի վերջոյ մի անբացատրելի ժպիտ իջաւ նրա շրթներին ու շուտով անցաւ։ Նա հառաչեց, վեր կացաւ, նայեց ինձ ու նորից ժպտաց, այս անգամ իր սովորական ժպիտով, բայց աչքերի խորքում մնացել էր քիչ առաջուայ լրջութիւնը։

— Գնանք ծովափ, — ասաց նա, — կարօտել եմ ծովը։

Մինչեւ ծովափ, որ հեռու չէր Դիամանտիսի տնից, նորից լուռ քայլեցինք։ Չէինք էլ նայում իրար, բայց վստահօրէն նոյն բանն էինք մտածում։ Ծովափին Էֆրօն կանգ առաւ, նայեց դէպի ծովը։ Իջնում էր մթնշաղը, ծովը թեթեւօրէն ալեկոծ էր. կապոյտը թանձրացել էր, մռայլուել։ Հեռւում փրփուրների գծեր էին բռնկւում վայրկենաբար ու՝ մարում. իսկ մեր ոտքերի առաջ ալիքները փլւում էին խտացին շառաչով։ Խոնաւ մի քամի էր փչում։

— Էֆրօ, — ասացի ես ի վերջոյ, — չգնա՞նք մինչեւ... այն քարը...

Նա չպատասխանեց, շարունակեց նայել դէպի ծովը։

— Գոնէ վերջին անգամ, — աւելացրի, գրեթէ շշուկով։

Նրա հայեացքն իջաւ գետին, յօնքերը դողացին։ Ներքին մի ալիք ձուլ եկաւ նրա դէմքի վրայ։ Նա շրջուեց եւ, առանց որեւէ բան ասելու, սկսեց քայլել ծովափին ի վար։ Ներքին անակնկալ մի խայթանքով հետեւեցի նրան։ Եւ յանկարծ մի դառնագին ուրախութիւն, աւելի ճիշդ՝ դառն ճշմարտութեանը կատակով նայելու մի յիմար զգացում տիրեց ինձ։

— Ուրեմն... մենք միայն ընկերնե՛ր ենք մնում, — ասացի գրեթէ հեգնական մի շեշտով։

— Զգիտեմ, — ինձ համար անակնկալ խստութեամբ պատասխանեց Էֆրօն։

Ես անմիջապէս զղջացի իմ այդ շեշտի համար, բայց դառնագին տրամադրութիւնը չհահանջեց իմ մէջ։

Դաժան եւ անհարկի անկեղծութեամբ պարզեցի բոլոր ինձ տանջող կասկածներն ու մտահոգութիւնները, առանց լիրիկական զեղումների, այսինքն առանց սիրոյ ողբի կամ էքստազի։ Խօսում էի չարացող ժպիտով, եւ տարօրինակ, ցաւագին հաճոյքով վերլուծում էի դրութիւնը, նոյնիսկ անխնայ կերպով փորփրում էի Էֆրոյի հոգեկան աշխարհը, առանց մտահոգուելու իմ ճշմարտատեսութեան մասին, որովհետեւ այդ պահին ինձ թւում էր թէ ես ամէն ինչի տեղեակ եմ, մինչեւ յետին մանրամասնութիւնը։

(Շար. 16) Կ. ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ

րի առաջ. բայց իր անցեալէն ոչ մէկ նիւթական յիշատակ մնացած է, որովհետեւ 13 տարի առաջ, հրձիգ ռումբերու տարափին տակ, հիմնայատակ կործանեցաւ: Իսկ 1945էն առաջուան Թոքիօն ալ գոյութիւն ունէր միայն 1923էն — մեծ երկրաշարժէն — ի վեր: Ուրեմն 22 տարուան ընթացքին քաղաքը երկու մեծ աղէտներու վատնուեցաւ, որոնք աւերեցին անցեալի բոլոր յիշատակները, շինութիւնները, յուշարձանները, եւայլն: Ի միջի այլոց ըսենք, որ մարդիկը շատ աւելի անդուլ եւ կործանարար հանդիսացան քան բնութիւնը. մինչ մեծ երկրաշարժը խլած էր 58.000 զոհ, ամերիկեան ռումբերը 250.000է աւելի մահեր պատճառեցին միայն Թոքիոյի մէջ:

Շատ դիւրաւ կարելի է հասկնալ ուրեմն Ճափոնցիներու մտայնութիւնը, ըստ որուն տեւական ոչինչ կայ, ամէն բան անցողական է:

Կեանքի այս հայեցողութեան մէկ ուրիշ արտայայտութիւնն ալ այն է, որ Ճափոնցիները կ'ուզեն լիովին օգտուիլ կեանքէն ու իր հաճոյքներէն՝ քանի տակաւին կենդանի են: Թոքիօն, որ լոյս աչքով այնքան տգեղ է, գիշերը կը վերածուի հէքեաթային քաղաքի մը: Ամէն կողմ կը վառին ՆԷՕՆէ ցուցատախտակներ, բազմերանգ թուղթէ լապտերներ, իսկ փողոցներու բազմութիւնը կը խուժէ դէպի զուարճութեան վայրերը: Փարիզի, Լոնտոնի եւ Նիւ Եորքի համեմատութիւնները ոչինչ են Թոքիոյի մէջ գոյութիւն ունեցող ճաշարաններուն, պառերուն, սրճարաններուն, թէյարաններուն, մեծ ու փոքր քապարէներուն եւ պարասրահներուն հետ բաղդատած:

Իրիկուան ժամը վեց ըլլալուն պէս, ամբողջ թաղամասեր խմելու եւ զուարճանալու կը սկսին: Փարիզ ունի իր Մոնմարթրը. Թոքիօ վեց–եօթը հատ այդ ձեւի թաղեր ունի, առանց հաշուելու զուտ ճափոնական ճաշակի գիշերային զուարթեանց թաղերը — կէյշաներու թաղերը:

Թոքիոցիները, սակայն, ընդհանրապէս կանուխ անկողին կը մտնեն, որովհետեւ տուներու հեռաւորութեան պատճառով, առաւօտուն շատ կանուխ պէտք է արթննան իրենց գործին երթալու համար:

Առաւօտեան ժամը 7ին, մօտ 900 հազար բանուորներ եւ պաշտօնեաներ, ու նոյնքան մըն ալ ուսանողներ արդէն իսկ համբայ ելած կ'ըլլան դէպի իրենց աշխատանքին վայրը: Աւելի քան 500 հազար Ճափոնցիներ երկու ժամուան ճամբորդութիւն մը կատարելու պարտաւոր են իրենց գործին երթալու համար: Կէսօրէն վերջ ժամը 5էն 6ի միջեւ, այդ բազմութիւնը կը բռնէ վերադարձի ճամբան: Թոքիոյի հեռաւոր արուարձաններէն շատերը բոլորովին կ'ամայանան օրուան ընթացքին. միայն գիշերն է որ քիչ մը կեանք կը ստեղծուի՝ քաղաքը աշխատանքի գացողներուն վերադարձէն վերջ:

Հետզհետէ ընդարձակուելով, Թոքիօ իր մէջ կ'ընդգրկուզէ մօտակայ քաղաքները. այսպէս, օրինակ, ծանր արդիւնաբերութեան կեդրոններէն նախկին անջատ քաղաք մը՝ Քավասաքի, դարձած է Թոքիոյի արուարձան. նոյնպէս, մայրաքաղաքը կլանելու վրայ է իր նախկին նաւահանգիստը՝ Եոքոհաման:

Ամէն տեսակէտով եւ ամէն մարզի մէջ Թոքիօն երկրին կեանքին կեդրոնը դառնալու վրայ է. այսպէս, օրինակ, պետական բոլոր նախարարութիւնները, ճարտարարուեստի եւ առեւտուրի բոլոր մեծ ընկերութիւնները, մեծագոյն սպառում ունեցող թերթերը (ընդամէնը 13 միլիոն օրական սպառում), երկրին մեծագոյն վեց համալսարանները, բարձրագոյն ուսման աւելի քան 150 հաստատութիւններ, խճողուած են մայրաքաղաքին մէջ, ուր բնակութիւն հաստատած են նաեւ Ճափոնի մէջ ապրող օտարականներուն մեծամասնութիւնը (75.000 հոգի): Իսկ Թոքիոյի օդակայանը, Ասիոյ մէջ մեծագոյն ու աշխարհի ամէնէն բանուկներէն մին է:

Բոլոր մայրաքաղաքներն ալ իրենց երկրին տեսակ մը գլուխն ու ուղեղը կը կազմեն, սակայն Թոքիօն այնպիսի գլուխ մըն է, որ մարմնին մնացեալ մասին հետ բաղդատած, հրէշային չափանիշներու կը հասնի հետզհետէ: Արդէն իսկ Ճափոնի ընդհանուր բնակչութեան 10 առ հարիւրը Թոքիոյի մէջ կեդրոնացած է: Սակայն այս դեռ բան մը չէ, որովհետեւ մայրաքաղաքը տարուէ տարի ա՛լ աւելի մեծ թիւով մարդիկ կը քաշէ դէպի իրեն՝ մեծապէս դժուարացնելով բնակչութեան գործ եւ բնակարան հայթայթող իշխանութեանց աշխատանքը: Թոքիոյի բնակչութեան թիւը իւրաքանչիւր տարի 300.000ի յաւելում մը կը կրէ: Բաղդատութեան եզր մը տալու համար ըսենք, որ Նիւ Եորքի բնակչութեան տարեկան յաւելումը 50.000 է:

Սովորութիւն դարձած է ըսել, որ Թոքիօ եօթը ծանր հիւանդութիւններէ կը տառապի. արտակարգ կեդրոնացումէն (բնակչութեան եւ ճարտարարուեստներու), քաղաքին անկանոն ու անծրագիր ընդլայնումէն, հաղորդակցութեան միջոցներու խճողումէն եւ անկանոնութենէն, բնակարաններու եւ գործարաններու քաոսային դրացնութենէն, հանրային պարտէզներու եւ հրապարակներու չգոյութենէն, առողջապահական միջոցներու աղիտալի անբաւարարութենէն եւ բնակարանի տագնապէն:

Հանրակառքերու թիւը 1950էն ի վեր հնգապատկուած է. ինքնաշարժներու, սֆուբէրներու, մօթօսիքլէթներու եւ ետանիւ փոխադրական կառքերու թիւը օրէ օր կ'աւելնայ: Լայն պողոտաներ չկան. համբաներուն մէջ շրջագայութիւնը շատ դժ. կարգաւորուած է: Այս բոլորը տեղի կուտայ անհրեւակայելի խճողումներու: Եթէ այսպէս շարունակուի, հինգ տարի վերջ Թոքիոյի փողոցներուն մէջ խճողումը տեւական պիտի ըլլայ իսկ շրջագայիլը՝ անկարելի:

ԵՒՐՈՊԱ ԳԻՏԻ ԱՐՁԱԿԷ ԼՈՒՍՆԱՑԻՆ ԱՐԲԱՆԵԱԿԸ

Արուեստական արբանեակներու մարզին մէջ Միացեալ Նահանգներն ու Խ. Միութիւնը կը մրցին իրարու հետ: Հաստափոր «Սպուտնիկ»ներն ու ամերիկեան «Հետախոյզ»ները կը դառնան երկրին շուրջ: Միջազգային մամուլը արձագանգ կը հանդիսանար լուրի մը, որուն համաձայն՝ շատ չանցած եւրոպական արբանեակ մըն ալ պիտի արձակուի դէպի անհուն:

Հոլանտական մամուլը կը հաղորդէ, թէ Անգլիա կը պատրաստուի արձակել արուեստական արբանեակ մը՝ որ պիտի դառնայ լուսնին շուրջ (ամերիկեանն ու ռուսականը կը դառնան երկրին շուրջ): Բայց այս ուղղութեամբ Անգլիոյ մէջ կատարուող աշխատանքներուն կ'օժանդակեն ֆրանսացի եւ հոլանտացի գիտնականներ:

Անգլիացիներն ու Ֆրանսացիները պիտի շինեն արբանեակը եւ հրթիռը, Հոլանտացիներուն ձգելով անոնց մէջ զետեղուելիք մեքենաներուն շինութիւնը:

Վարչապետ Մաքմիլըն ջերմ պաշտպանն է այս ծրագրին, թէեւ նախապէս կը մտածէր բրիտանական Համարակապետութեան երկիրներուն հետ ձեռնարկել այս աշխատանքին: Ամէն պարագայի մէջ, կը շեշտէ հոլանտական մամուլը, նախաձեռնութիւնը անգլիական է, բայց իրագործումը պիտի ըլլայ եւրոպական:

Այս արբանեակներուն առաջինը պիտի արձակուի բրիտանական «Պլու Սթրիք» կամ «Պլէք Նայթ» հրթիռով, իսկ երկրորդին ու երրորդին համար նախատեսուած են ֆրանսական հրթիռներ:

Հոլանտական թերթը այս լուրին աղբիւրը չի յայտներ, բայց՝ խմբագրութեան քաղաքական բաժնի ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ «Անգլիոյ արդիւնաբերական շրջանակներէն առած են զայն եւ կարելի է նկատել հաւաստի աղբիւր»:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Մասնագէտներու կարծիքով, այս հարցը կարելի պիտի ըլլայ լուծել միայն այն ատեն, երբ քաղաքը փոխանակ լայնքին տարածուելու, ուղղահայեաց բարձրանայ: Այստեղ ալ դժուարութիւնը այն է, որ Թոքիոյի բնակչութիւնը, նախորդ երկրաշարժներու վախէն, կը նախընտրէ միայարկ տուներու մէջ բնակիլ քան թէ երկնասլաց շէնքերու մէջ: Միւս կողմէ, Թոքիոցին ինչքան ալ արդիականանայ արտաքնապէս, իր տունէն ներս պահած է արեւելեան կենցաղը. ու այդ կենցաղը կը պահանջէ միայարկ տուն մը՝ եւեւը փոքր պարտէզով, անաղմուկ փողոցի մը վրայ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՒՍՈՒԼԻ մէջ Յուլիս 3 ին վախճանած է Իրաքի Հայոց նախկին առաջնորդական տեղապահ Գրիգոր Աւագ քհնյ. Տէր Յակոբեան:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ մէջ Խանասորի արշաւանքին տարեդարձը տօնուած է մեծ շուքով՝ Աքինիա–Սուլի ծառախիտ ծովափը: Խօսած է ընկ. Դանիէլ Դանիէլեան: Գործադրուած է գեղարուեստական ճոխ յայտագիր մը. մէջ ընդ մէջ եղած են խմբերգներ. հաւաքոյթը փակուած է Յառաջ Նահատակով:

ՓԵՆՍԻԼՎԱՆԻՈՅ (Ամերիկա) համալսարանի բնագիտական մարզարանութեան դասախօս Տոքթ. Վիգէն Սասունի հնարած է նոր գիւտ մը՝ մեռելներու ինքնութիւնը ստուգելու համար. այս ուղղութեամբ ամերիկեան մամուլը գնահատական տողեր նուիրած է մեր երիտասարդ հայրենակիցին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ եւ խորհրդային այլ երկիրներու մէջ կը պատրաստուին տօնել Ալ. Շիրվանզադէի ծննդեան 100 ամեակը: Այս առիթով Պետհրատը կը սկսի տպել մեծ գրողին երկերու ժողովածուն՝ 10 հատորով: Այդ հատորներուն մէջ պիտի զետեղուին Շիրվանզադէի վէպերը, վիպակները, պատմուածքներն ու թատերգութիւնները, ինչպէս նաեւ շարք մը յօդուածներ՝ գրականութեան եւ արուեստի հարցերու մասին:

ՂԱՓԱՆԻ շրջանին մէջ, վերջին չորս տարիներու ընթացքին ելեկտրականութիւն հաստատուած է 19 գիւղերու մէջ. աշխատանքներ կը տարուին՝ Ղուշչուլու, Վերին Հանդ եւ Մուսասլամ գիւղերու բնակչութեան ալ շուտով ելեկտրականութիւն տալու համար:

ԵՐԵՒԱՆԻ Արուեստագէտներու Տան մէջ տեղի ունեցած է լուսանկարներու ցուցահանդէս մը՝ նուիրուած Արեւելեան Գերմանիոյ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ Պետական պատկերասրահին մէջ տեղի ունեցած է ցուցահանդէս մը՝ նուիրուած Խ. Միութեան մեծ նկարիչներուն: Ցուցադրուած են 350 գեղանկար եւ քանդակ: Հայկական բաժնին մէջ գործեր ունին՝ Մ. Սարեան, Յ. Կոջոյեան, Գ. Գիւրճեան, Մ. Աբեղեան, Է. Իսաբէկեան, Գ. Խանջեան եւ ուրիշներ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ անցեալ տարի Ուկրանիոյ տուած է որթատունկի 350 հազար կտրօններ. փորձը փայլուն արդիւնք տուած ըլլալով, Ուկրանիացիները այս տարի ալ գացած են Արտաշատ եւ առած որթատունկի հինգ միլիոն կտրօն: Հայկական խաղողը խանդավառած է նաեւ Խրիմցիները, որոնք իրենց կարգին երեք միլիոն տունկեր առած են:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (231)

ԿԱՅԾԵՐ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԺԴ.

ԹՒՈՍ ԱՂԲՕՐ ՍՐՃԱՏՈՒՆԸ

— Այդ մարդը մի յայտնի լրտես է, — ասաց Սագօն, ցոյց տալով նրան:

— Ի՞նչ ազգից է, — հարցրի ես:

— Հայ է, եւ բացի հայ լինելը, «էֆէնդի» է, բազմաթիւ տիտղոսներ ունի:

— Եւ մատնում է Հայերի՞ն:

— Էլ ո՞ւմը պէտք է մատնէ...

«Էֆէնդին» գնաց, նստեց մի խումբ երիտասարդների մօտ, որովհետեւ ինքն եւս նրանց հասակակից էր: Հրամայեց իր հաշուով գինի տան:

— Ես պատրաստ եմ գրաւ բռնել, — ասաց Սագօն, — որ այդ անպիտանը հիմա կը սկսէ ազգասիրական ճառեր կարդալ, եւ գուցէ կը սկսէ երգել իր յօրինած ոտանաւորներից մէկը, որի մէջ անդադար կրկնւում են «ո՜հ, Հայաստան» բառերը:

Բայց դրանցից եւ ոչ մէկը չկատարուեցաւ, որովհետեւ գիշերից շատ անցել էր, սրճատան յաճախորդները սկսել էին հետզհետէ հեռանալ, եւ Թէոս աղբէրը պատրաստւում էր ճրագները հանգցնել: Աղմկալի դահլիճը մի քանի րոպէի մէջ դատարկուեցաւ: Երբ Թէոս աղբէրը վերջին երկու ճրագը հանգցնելու վրայ էր, երկու երիտասարդները վեր կացան, բարի գիշեր ասացին ինձ եւ Սագոյին, եւ հեռացան դէպի սրճատան մթին մի անկիւնը: Այնտեղ այնպէս բաց, առանց ծածկոցի, պառկեցին նրանք տախտակեայ մերկ նստարանների վրայ, իրանց ուղեւորութեան պարկերը բարձի փոխարէն գլխների տակը դնելով: Թէոս աղբէրը այնքան բարի գտնուեցաւ, որ դուրս չվռնտեց նրանց փողոցը, ասելով, թէ իր սրճատունը գիշերելու տեղ չէ: Ես խիստ տխուր տրամադրութեան մէջ բաժանուեցայ նրանցից: «Ո՛ղճ երիտասարդներ, մտածում էի ես, այդպէս անտուն, անտէր, աղքատ, որպէս մի ողորմելի մուրացկան, թափառում էք երկրէ երկիր, մի ընկած ժողովրդի օգնելու անձնուիրութեամբ... Դուք պէտք է մրցութիւնը անէք օտարազգի միսիոնարի հետ, որ յայտնւում է կառքերով, ապրում է շքեղ պալատներում, եւ ոսկին սփռում է, ինչպէս փոշի, որ բոլորի աչքերը կուրացնում է... Բայց մի բան կայ ձեր մէջ, որ բարձր եւ հզօր է քան այն բոլոր փառքը եւ զօրութիւնը, որ վայելում է օտարազգին, — դա այն մեծ սէրն է, որ ունէք դուք դէպի ձեր յանձն առած գործը:

Երբ ես մտայ այն սենեակը, որտեղ թողեցի Ասլանին, Սագոյին նրա մօտ գըտայ: Երեւում էր, որ Սագօն սրճատնից դուրս գալուց յետոյ, ետեւի դռնից մտել էր նրա մօտ: Բայց ո՞վ ասաց նըրան, որ Ասլանը այնտեղ է...

ԺԵ.

ՎԱՐԱԳ

Մեզ մնում էր տեսնել Վարագայ վանքը, այնուհետեւ մեր հետազօտութիւններ Վանայ շրջակայքում պէտք էր վերջացած համարել:

Գեղեցիկ պայծառ առաւօտ էր, երբ ես եւ Ասլանը ձի նստած, դուրս եկանք Այգեստանի ծառազարդ փողոցներից եւ ուղեւորուեցանք դէպի վանքը: Մեր առջեւն էր Վարագայ սարը իր աքանչելի տեսարաններով. Արեւը դեռ նոր էր սկսել ծագել: Նա կամաց–կամաց վեր էր համբառնում Վարագայ լեռնագագաթի ճիշդ այն ամենաբարձր կէտից, որ կոչւում է Գալիլեայ: Ես առաջին անգամն էի տեսնում արեւի մի այնպիսի հրաշալի ծագումը: Ինձ այնպէս էր թւում, որ տունջեան լուսատուն գիշերը հանգչել էր Գալիլեայի գագաթի վրայ, միեւնոյն նուիրական այրերի մէջ, որտեղ մի ժամանակ պատսպարուած էր Հռիփսիմէն իր ընկերուհիների հետ, իսկ այժմ լուսաճաճանչ պայծառութեամբ դուրս էր գալիս իր հանգստարանից լուսաւորելու Հայոց աշխարհը: Նոյն այրերի մէջ ճգնում էր երանելի կոյսը, նոյն այրերից դուրս եկաւ եւ նա, եւ որպէս մի պայծառ լոյս, ուղեւորուեցաւ դէպի Արարատ, կատարելու այն մեծ բարոյական պատերազմը Հայոց հեթանոս թագաւորի եւ հեթանոսական խաւարի հետ, որի արդիւնքը եղաւ քրիստոնէութեան մուտքը Հայաստանում: Նոյն այրերի մէջ թաղցրեց նա կենսատու փայտի Ս. Նշանը, որ ամփոփուած էր մի փոքրիկ խաչի մէջ եւ որ նրա կուրծքի ու պարանոցի աստուածային զարդն է կազմում: Ամբողջ չորս դար հրաշալի Սուրբ Նշանը մնաց այնտեղ անյայտութեան մէջ, մինչեւ Թօդիկ ճգնաւորի մշտական աղօթքով յայտնուեցաւ նա, եւ արեգակի լուսափայլ պայծառութեամբ, Վարագայ լեռնագագաթի բարձրութիւնից թռչելով, իջաւ նրա լանջաց վրայ, եւ որպէս մի ժամանակ զարդարում էր Հռիփսիմէի կուրծքը, այնուհետեւ դարձաւ Վարագայ լերան կուրծքի երկնային զարդը: Միեւնոյն տեղում հիմնուեցան տաճարներ, որ սուրբ Նշանի անունով կոչուեցան Ս. Խաչ: — Այդ տաճարներն էին, որ բոլորը միասին ներկայացնում էին Վարագայ վանքը, ուր այն առաւօտ ես եւ Ասլանը գնում էինք:

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

մը գումարեցին, որմէ ետք յայտարարուեցաւ թէ արաբական աշխարհի ներկայ տագնապին լուծման համար ամէնէն տրամաբանականը Ճափոնի ներկայացուցած ծրագիրն է. կարգ մը փոփոխութիւններով՝ կարելի է վաւերացնել զայն, եթէ Խ. Միութիւնը չընդդիմանայ։

Մինչ այս մինչ այն՝ դժուարին կացութիւն մը ստեղծեց Յորդանանի պատուիրակը՝ Ռիֆայ, որ Ընդհանուր Ժողովին առջեւ խօսք առնելով յայտարարեց.— Ոչ մէկ պարագայի մէջ՝ իմ երկիրս կրնայ ընդունիլ ՄԱԿի դէտեր կամ զինեալ ուժեր՝ իր հողամասին վրայ։ Յորդանան կարիքը ունի նիւթական օժանդակութեան՝ զօրացնելու համար իր բանակը. այդ պարագային, մեր բանակը կրնայ ապահովել ներքին խաղաղութիւնն ու կասեցնել արտաքին որեւէ յարձակում։

Հիւսէյն Թագաւորի ներկայացուցիչին այս յայտարարութիւնը լուրջ դժուարութեան մը դուռ բացաւ, մինչեւ իսկ տակն ու վրայ ընելով Անգլիացիներու եւ Ամերիկացիներու փայփայած ծրագիրները։ Այսուհանդերձ, անգլօսաքսոնները կը մտածեն թէ Յորդանան իր վերջին խօսքը չէ ըսած տակաւին։

Ներկայիս միջազգային մտահոգութեան կեդրոնը Յորդանանն է, որովհետեւ Լիբանանեան հարցը գրեթէ լուծուած կը նկատուի։

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՆԵՐՔԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Երեք-չորս հարիւր զինուորներ, որոնք ցարդ կը մնային Ամմանի հիւսիսային մէկ արուարձանին մէջ՝ յանկարծ փոխադրուեցան մայրաքաղաք եւ դիրք բռնեցին տուներու տանիքներուն վրայ։ Թագաւորին եւ կառավարութեան հաւատարիմ նկատուող այս զինուորները կը կրեն արդիական զէնքեր եւ գնդացիրներ եւ պատրաստ են որեւէ խռովութեան առաջքն առնելու։ Ամմանի փողոցներուն մէջ զինուորները կը շրջին գիշեր ցերեկ, թէեւ քաղաքը հանդարտ է. ցարդ՝ ժողովրդական ոչ մէկ ցոյց պատահեցաւ։ Կարգ մը զրոյցներու համաձայն՝ նոր դաւադրութիւն մը երեւան ելած է եւ պատասխանատուները ձերբակալուած։ Լարուած մթնոլորտ մը կը տիրէ կառավարական շրջանակներուն մէջ, որոնք մտահոգ են առաւելապէս պաղեստինցի գաղթականներու բռնելիք դիրքէն։

Ամմանի շրջակայքը գտնուող պաղեստինցի գաղթականներու երկու կայաններ ոստիկանական խիստ խուզարկութեան ենթարկուեցան, որմէ ետք լուսարդելի դրութիւն հաստատուեցաւ։ Գաղթականներու այս կայանները խուզարկուելէ առաջ օղակի մէջ առնուեցան բանակին կողմէ, որովհետեւ կը կարծուէր թէ ըմբոստութիւնը պիտի ծագի այդ շրջաններէն։ Երեւան ելած են թեթեւ զէնքեր. ձերբակալուած են նաեւ կարգ մը անձեր՝ որոնք անձնաթուղթեր չունէին եւ չկրցան ճշդել իրենց բնակավայրերը։

Խուզարկութենէն քիչ ետք լուսարդելի դրութիւնը վերցուած է։

ԼԻԲԱՆԱՆ.— Մէկ ամսուան հանդարտութենէ ետք՝ մահափորձերը վերսկսան Պէյրութի մէջ։ Կռիւը պատահեցաւ Նախագահ Շամունի կողմնակիցներուն եւ հակառակորդներուն միջեւ. արձակուած ռումբերուն հետեւանքով հինգ հոգի սպաննուեցաւ. 11 վիրաւոր կայ։

Այս միջադէպին համար՝ ըմբոստները պատասխանատու կը բռնեն ազգայնականները, մինչ այս վերջինները խռովութեանց ամբողջ յանցանքը կը ձգեն ընդդիմադիրներուն վրայ։

Շաբաթէ մը ի վեր Պէյրութ զրկուած է ջուրէ։ Խռովարարները պայթեցուցած են լեռներէն դէպի մայրաքաղաք ջուր տանող խողովակները։ Այս ուղղութեամբ մինչեւ կիրակի օր բանակին մասնագէտներուն կողմէ տարուած աշխատանքները արդիւնք մը չէին տուած։

Պէյրութի քաղաքական շրջանակները անձկութեամբ կը սպասեն ՄԱԿի ընդհանուր ժողովի արդիւնքին։ Միաժամանակ երկու ճակատներն ալ կը պահանջեն որ Նորընտիր Նախագահ Շեհապ ճշդէ իր դիրքը, բայց Զօրավարը լուռ կը մնայ։

Արտաքին նախարար Մալիք, որ Նիւ Եորք երթալու իր ճամբուն վրայ իջած էր Ֆրանքֆուրթ, յայտարարեց.— Զօրավար Շեհապի արտաքին քաղաքականութիւնը ոչ մէկ տարբերութիւն ունի Նախագահ Շամունի որդեգրած քաղաքականութենէն։

(Շար. Ա. էջէն)

ւանդ Կարտինալին նոր պաշտօնին առթիւ, որ բացառիկ եւ նշանակելի հանգամանք մը կը ստանայ ներկայ պայմաններու մէջ, երբ ապաքրիստոնէացման հոսանք մը կը տիրէ աշխարհի մէջ։ Գ. Մաթոսեան պարզեց ծիրանաւոր-Պատրիարքին կտրած ճամբան 1919էն ի վեր երբ տակաւին ժողովրդապետ էր Թիֆլիսի մէջ։

Ստիպուած ըլլալով մեկնելու, Կարտինալ Աղաճանեան նախ Ֆրանսերէն շնորհակալութիւն յայտնեց օտարներուն։ Ապա հայերէն քանի մը խօսք ուղղեց Գաղութին։ Յայտնեց իր գոհունակութիւնը, տեսնելով համերաշխ գաղութ մը եւ թելադրեց որ միշտ շարունակեն ապրիլ եղբայրաբար։ Պէտք է միշտ բարձր պահել հայ ժողովուրդը, որ նահատակ ժողովուրդ մըն է, եւ հպարտ ըլլալ մեր ազգային ծագումով։

Կարտինալին մեկնումին հետեւելով, սրահը պարպուեցաւ եւ կարելի չեղաւ գործադրել լրիւ յայտագիրը։ Առաջին մասին մէջ գործադրուեցաւ նաեւ գեղարուեստական բաժին մը։

Ա. Մ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺՈԼԻՕ-ՔԻՒՐԻ Ֆրանսացի աշխարհահռչակ գիտնականը հինգշաբթի իրիկուն մեռաւ Սէն-Անթուան հիւանդանոցին մէջ, ուր փոխադրուած էր երկուշաբթի առաւօտ։ Կառավարութիւնը որոշեց ազգային յուղարկաւորութիւն կատարել այսօր, երեքշաբթի։ Ծնած էր 1900 Մարտ 19ին, Փարիզ։ 1935ին իր կնոջ հետ ստացաւ Նոպելեան մրցանակ։ 1942ին մտաւ համայնավար կուսակցութեան մէջ։ Իր անունը կը դասուի աշխարհի ամէնէն նշանաւոր հիւլէագէտներու շարքին։

ԴԷՅՎԻ ԼՈՒՍԻՆ արձակուած ամերիկեան հրթիռը 15 քիլոմեթր բարձրանալէ ետք պայթեցաւ։

ՊԵՌՆԻ (Զուիցերիա) հունգարական հիւպատոսարանը զինեալ յարձակումի ենթարկուեցաւ հունգարացի երկու տարագիրներու կողմէ. ոստիկանութիւնը միջամտեց եւ ձերբակալեց յարձակում գործող երիտասարդներէն մէկը, մինչ միւսը ծանր վիճակի մէջ հիւանդանոց փոխադրուեցաւ։

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ կառավարութեան բանբերներէն մէկը յայտարարեց թէ ամերիկեան նոր զէնքեր ճամբայ ելած են դէպի Թունուզ. Անգլիա իր կարգին նոր զէնքեր պիտի տայ Պուրկիպայի։ Մէկ տարուան ընթացքին երկրորդ անգամն է որ անգլօ-ամերիկեան զէնքեր կը ղրկուին Թունուզ։ Կը կարծուի թէ Ֆրանսան ալ պիտի մասնակցի այս օժանդակութեան։

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Պատերազմական նախարարութեան պաշտօնաթերթը՝ «Կարմիր Աստղ» կը գրէ թէ կարմիր բանակին վերջին ռազմափորձերը տեղի ունեցան հիւլէական պատերազմի մը պարտադրած պայմաններով. զինուորները պատրաստուած ու մարզուած են հիւլէական պատերազմի մը համար։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ թերթերը կը գրեն՝ թէ տարօրինակ համաճարակ մը երեւան ելած է Տիգրանակերտի մէջ. մասնագէտները չեն կրցած ճշդել թէ ինչ ձեւի հիւանդութիւն է ան. ցարդ՝ երկու հարիւր մեռեալ կայ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Համաչարսանճագի Հայրենակցական Միութեան Գօմոնի եւ Լիոնի մասնաճիւղերը իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն հայրենակիցներ Կարապետ Մանուկեանի, Մարկոս Մանուկեանի եւ իրենց բոլոր պարագաներուն, իրենց եղբօր՝ ԿՈՐԻՒՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ (53 տարեկան, Չարսանճագի Նոր Դիւղէն),

Դառնակսկիծ մահուան առթիւ, յետ երկարատեւ հիւանդութեան։

×

Համաչարսանճագի Հայրենակցական Միութեան Գօմոնի եւ Լիոնի մասնաճիւղերը իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն հայրենակից Յարութիւն Օհաննեանի, իրենց ազգականներուն եւ բարեկամներուն, իր կնոջ եւ ազգականին՝ Տիկին ՆԵՐԿԻԶ ՕՀԱՆԵԱՆի (Մեծկերտցի) (Ծնեալ Դարբինեան), արկածալի մահուան առթիւ։

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ՀԱՄԵՐԳԸ
Նոյեմբեր 2ին, Սալ Կավօ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Դեկտ. 7ին Սալ տէ զ'Ամպասատէօռ

Վարչութիւնը կը խնդրէ որ հայկական կազմակերպութիւնները նկատի ունենան այս թուականները։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը 28 Դեկտեմբերին, կիրակի Լիւթէսիայի մեծ սրահին մէջ, սրահին նուագախումբով։

×

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի տարեկան մեծ պարահանդէսը Դեկտեմբեր քսանին, Սալոն Սփլանտիտի մէջ։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 1958 - 1959 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են ամէն անոնք որ կը փափաքին ղրկել իրենց զաւակները, պէտք է փութան այժմէն իսկ դիմում ընել հաստատութեան տնօրէնութեան։

Վարժարանին նպատակն է՝ պատրաստել միջնակարգ ուսման պաշարով օժտուած եւ հայեցի դաստիարակութիւն ստացած ճշմարիտ Հայուհիներու սերունդ մը։

Դպրոցասէրի ուսման ծրագիրը կ'ընդգրկէ երկու ուրոյն բաժիններ.—

Ա.— Ֆրանսականը, որ տառացիօրէն կը հետեւի պետական լիսէներու արդիական բաժնի պաշտօնական ծրագրին — անգլերէն եւ սպաներէն լեզուներով — կը պատրաստէ պրըվէի եւ քալօրէայի։

Բ.— Հայկականը որ կ'օժտէ սանուհիները հայագիտական ծանօթութիւններով, հայ լեզուի, գրականութեան, հայ կրօնի եւ պատմութեան, Հայաստանի աշխարհագրութեան մարզերուն մէջ։

Աշակերտուհիներ կ'ընդունուին ութ տարեկանէն սկսեալ։ Տարեվճարն է 150000 ֆրանք, վճարելի եռամսեայ եւ կանխիկ։

Աւելի մանրամասնութիւններու համար դիմել հաստատութեան տնօրէնութեան։ 1 Պուլըվար տիւ Նոր, Լը Րէնսի։ Հեռաձայն Լը Րէնսի 172։

Հաղորդակց.— Էկլիզ տը Պանթէնէն առնել 146 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Րէնսի Փավիյոն։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Երիտասարդ զոյգ մը (հայ եւ անգլիացի) որ ունի երկու զաւակ 5 եւ 6 տարեկան, կը փնտռէ հայ սպասուհի մը, միջին տարիքի, լուրջ յանձնարարականներով, Պրիւսէլ՝ վիլլայի մը մէջ։

Լաւ պայմաններ։ Դիմել գրաւոր թերթին Վարչութեան։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Աբրահամ Չիլասլանեան, Մալաթիացի. կը կարծուի թէ Ֆրանսա է. զինքը փնտռողն է՝ Յարութիւն Սիմոնեան, Ամերիկայէն։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի գրել հետեւեալ հասցէին.— Յարութիւն Սիմոնեան, 182 Ուոշինկթըն Սթրիթ,

Lynn Mass.

Imprimé sur les presses du Journal HARATCH
—— 17, Rue Bleue, 17 — PARIS (9e) ——

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3500 ֆր. վեցամսեայ 1900

Արտասահման՝ տարեկան 4000 ֆրանք : Հատը 15 ֆր.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 20 ՕԳՈՍՏՈՍ — MERCREDI 20 AOUT 1958

31ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8271 — 34EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 14ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4072

ՖՐԵՏԵՐԻՔ ԺՈԼԻՕ-ՔԻՒՐԻ

Գիտութիւնը չկրցաւ մահէն փրկել իր ամէնէն վաստակաւոր ծառաներէն մէկը։

Հակառակ անմիջական եւ նորագոյն խնամքներու, Փրոֆ. Ֆրէտէրիք Ժոլիօ Քիւրի մեռաւ անցեալ հինգշաբթի կէսօրէ ետք՝ մայրաքաղաքիս Ս. Անթուան հիւանդանոցին մէջ։

Հոն փոխադրուած էր քանի մը օր առաջ, աղիքի յանկարծական եւ ուժգին տագնապով մը։ Հիւանդութեան եւ վաղահաս մահուան հեռաւոր պատճառը կը վերագրուի, քառորդ դարէ աւելի կատարած վտանգաւոր փորձական աշխատանքին եւ ի վերջոյ մահաբեր՝ հիւլէական ճողումի հետեւանքներուն։ Զրի վերագրում մը չէ։ Երկու տարի առաջ, կինը՝ որ իր գիտական կեանքին ալ անբաժան ընկերն էր, նման մահ մը ունեցաւ։

Անձնազոհ՝ գիտութեան, անձնազոհ՝ մարդկային բարօրութեան համար։ Ներկայ եւ ապագայ սերունդներուն կը մնայ երախտագիտութեամբ յարգել անոնց յիշատակը։

Փարիզաբնակ վաճառական ընտանիքի մը վեցերորդ զաւակը, Փրոֆ. Ժոլիօ-Քիւրի ծնած էր 19 Մարտ 1900ին։ Երկրորդական վարժարանէն սկսեալ փայլուն աշակերտ եւ միտք, կատարեալ յաջողութեամբ աւարտած էր Փարիզի տարրագիտութեան եւ բնագիտութեան բարձրագոյն վարժարանը։ Շատ քիչ ժամանակ ճարտարարուեստի մէջ աշխատելէ ետք, ամբողջովին նուիրուեցաւ զուտ գիտական մարզին։

Հազիւ 25 ամեայ, նախանձելի պատիւ ունեցաւ նախ օգնականն ու աշխատակիցը, յետոյ ալ փեսան ըլլալու երեւելի բնագէտ Տիկին Մարի Քիւրիի։ Անցեալ դարուն վերջը, 1899ին, ռատիոմի գիւտով աշխարհահռչակ դարձած՝ Փիէռ եւ Մարի Քիւրի ամոլը երկու աղջիկ զաւակ միայն ունէր։ Որպէսզի չանհետանար Քիւրի գերդաստանին փառաւոր անունը, '926ին նորապսակ Իրէն, Քիւրի եւ Ֆրէտէրիք Ժոլիօ ամոլին իրաւունք շնորհուեցաւ միացեալ տոհմանունը կրելու ժառանգօրէն։

Երեւոյթով վերապահ ու միշտ մտադրաց, նկարագրով դիւրահաղորդ, վերաբերումով ընկերական, իրապէս մեծ մարդուն միայն յատուկ համեստութիւնը ունէր անհետացող գիտնականը։

Զինքը մօտէն ճանչցողը, ձեռքին տակ աշխատողը, իր փորձական կարուկ դիտողութիւնները եւ լուսաբանութիւնները լսողը կամ նոյնիսկ, հիւլէական խորհուրդները պարզաբանող մէկ բանախօսութեանը ներկայ եղողը՝ հիացումով կը հաստատէր անոր եզական միտքը, անչափ գիտութիւնը եւ արտասովոր խառնուածքը։

Գայծառամիտ տեսաբան եւ վարպետ փորձարկու, սկզբնական համեստ փորձարանին մէջ արդէն, կնոջը աջակցութեամբ, նախնական միջոցներով այնպիսի ինքնական տեսութիւններ յղացաւ եւ հիմնական գիւտեր ըրաւ, որ գիտական աշխարհը չվարանեցաւ երիտասարդ տարրաբնագէտը դասելու դարուս ամէնէն հանճարեղներուն կարգը։

Առաջին գիւտով մը, 1933ին, գիտութեան կ'ընծայէր արուեստական ռատիոճողումի սկզբունքը եւ գործադրութեան միջոցները։ Երկու տարի չանցած, 1935ին, Ժոլիօ-Քիւրի ամոլը կ'արժանանար Նոպէլի բնագիտութեան մրցանակին։ Ասով եւս կը հաստատուէր, յաչս աշխարհի, կատարուած գիւտին եւ անոր հեղինակներուն բացառիկ արժէքը։

Երկրորդ մեծ գիւտը եղաւ ուրանիումի կորիզին հերձումը եւ յաջորդաբար, այդ հերձումէն ծնած նէօթրոններու արձակումին հաստատումը։

Անձնապէս կատարած կամ տնօրինած փորձերը, իր տեսութիւններէն ներշնչուած եւ այլուր ալ գործադրուած հետազօտութիւնները մեծապէս նպաստեցին կորիզային բնագիտութեան զարգացման։

Իր գիւտերուն կը պարտինք հիւլէական ուժի գործնական արտադրութեան ընթացիկ դրութիւնը, ինչպէս եւ այդ ուժը չարին կամ բարիին գործածելու կարելիութիւնը։ Հիրոշիմայի զանգուածասպան ռումբէն ետք, հիւլէական ելեկտրակայաններ կը կառուցուին այսօր։

Կեանքն ու մարդկութիւնը խորապէս սիրող գիտնական, անտարբեր չմնաց մարդկային եւ ընկերային պայմանները յեղաշրջող համայնավար վարդապետութեան։ 1942էն ի վեր արձանագրուած էր Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան եւ գործօն անդամ էր Կեդր. Կոմիտէին։ 1950ին նախագահ ընտրուած էր Խաղաղութեան Համաշխարհային Խորհուրդին եւ իբր այդ ստացած էր 1951ի Սթալինեան մրցանակը։

Վարած էր գիտական ամէնէն պատասխանատու եւ բարձր պաշտօնները։ Ազգային եւ օտար բազմաթիւ շքանշաններով, կենդանութեանն արդէն, արժանացած էր համաշխարհային կարելի պատիւներուն։

Երէկուան հանդիսաւոր ազգային յուղարկաւորութիւնը, վերջին պատիւն էր՝ ուղղեալ մեծ Ֆրանսացիին։

Վաղուան հիւլէական մարդակերտ հրաշալի աշխարհը անկորնչելի փառքը պիտի ըլլայ մեծ գիտնականին։

Կ. Մ. ԱԼԻՄՇԱՀ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔ

ՇԱՄՈՒՆ ԿԸ ՇԵՇՏԷ. «ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՔ ՊԻՏԻ ՉՄԵԿՆԻՆ ՍԵՊՏ. 23ԷՆ ԱՌԱՋ»

Մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, վերապահուած մասնաւորաբար օտար մամուլին, Նախագահ Շամուն շեշտեց թէ չէր նախատեսեր ամերիկեան զօրքին հեռացումը Լիբանանէն Սեպտ. 23էն առաջ։ Այդ թուականին, ինչպէս ծանօթ է, նախագահ Շամուն իր տեղը պիտի տայ նորընտիր նախագահ զօրավար Շեհապի։

Նախագահ Շամուն յայտնեց նաեւ թէ ամէն տեսակէտով զօրավիգ կը կանգնի Շեհապի «հիմա եւ ապագային»։

Նոր դէպքեր կը պատահին ամէն օր։ Ռումբ մը դրուած էր եկեղեցիի մը մէջ որ չպայթեցաւ։

Ընդհանուր ձեւով սակայն կացութիւնը յստակ չէ Միջին Արեւելքի այլ երկիրներու մէջ ալ։ Իրաքի Հանրապետութեան փոխ-վարչապետը Մուհամէտ Արիֆ տեսակցութիւն մը տուած է Ու-Էս Նիուզ Էնտ Րիփորթին։ Այս առթիւ Արիֆ կարգ մը չահեկան յայտարարութիւններ ըրած է եւ շեշտած թէ — Միջին Արեւելքի ապագան պիտի որոշեն Միջին Արեւելքի բնակիչները։ Շատ կանուխ է տակաւին ըսելու համար թէ Իրաք պիտի միանա՞յ Արաբական Միացեալ Հանրապետութեան —թէ ոչ — [illegible] մենք Արաբներ ենք, եւ կարելի է երեւակայել թէ ի՛նչ կը նշանակէ ասիկա։

Գալով Իրաքի եւ արեւմտեան երկիրներու յարաբերութիւններուն՝ Արիֆ ըսած է.— Իրաքի քարիւղը ազգայնացնելու հարց չկայ եւ այնքան ատեն որ մեր կառավարութեան եւ Արեւմուտքի յարաբերութիւնները լաւ են՝ Խ. Միութեան կամ համայնավար Չինաստանի քարիւղ ծախելու նպատակ չունինք։

Իրաք պիտի շարունակէ մաս կազմել Պաղտատի Ուխտին, եթէ օգտակար է անբայց, աւելցուցած է Արիֆ, Պաղտատի Ուխտի կեդրոնատեղին Լոնտոն պէտք չէ ըլլայ, այլ՝ Պաղտատ։

Ուշագրաւ է նաեւ Իրաքի փոխ-վարչապետին տեսակէտը՝ Իսրայէլի մասին.— Արաբները չէ որ ստեղծեցին Իսրայէլը. անոնք որ Իսրայէլ մը ստեղծեցին, պէտք է ջնջեն զայն՝ եթէ կ'ուզեն լաւ յարաբերութիւններ ունենալ Արաբներուն հետ։

Մթնոլորտը միշտ լարուած է նաեւ Յորդանանի մէջ։ Ամմանի բոլոր թերթերը կը պայքարին ի նպաստ 19 տարու երիտասարդ աղջկան մը՝ Նատիա էլ Սալթի, որ իր տասներկու ընկերներուն հետ մահուան դատապարտուեցաւ Ամմանի Զինուորական Ատեանին կողմէ։ Եգիպտական եւ սուրիական թերթերն ալ կը բողոքեն Նատիայի մահապատիժին դէմ։

Միւս կողմէ յորդանանեան իշխանութիւնները ձերբակալեցին «Մահմետական Եղբայրներու» պարագլուխը՝ Խալիֆի եւ երեսփոխան մը, որ նոյնպէս մաս կը կազմէր այդ կազմակերպութեան։

Խալիֆի երկար ատենէ ի վեր կը փնտռուէր ոստիկանութեան կողմէ. իր ձերբակալման մասին կառավարական բանբեր մը ըսաւ.— Ձերբակալման պատճառը երկրին ապահովութեան պահպանումն է եւ ո՛չ ուրիշ բան։ Բանբերը հերքեց նաեւ այն զրոյցները՝ որոնց համաձայն «Մահմետական Եղբայրներ»ը բողոքագիր մը յանձնած են Հիւսէյն Թագաւորի, պահանջելով որ բրիտանական ուժերը անմիջապէս հեռանան Յորդանանէն

Փաքիստանի յորդանանեան գեսպանը Շարաֆ եւ Գահիրէի յորդանանեան դեսպանատան ընդհանուր քարտուղարը՝ Հաշէմ Էլիան, եգիպտական իշխանութիւններէն քաղաքական փախստականի ապաստան խնդրեցին։

Յորդանանցի այս երկու դիւանագէտները հրաժարած են իրենց պաշտօններէն՝ բողոքելու համար Ամմանի կառավարութեան քաղաքականութեան դէմ։

ՆՈՐՎԵԿԻՈՅ ԾՐԱԳԻՐԸ՝ ՄԱԿ-Ի ՄԷՋ

ՄԱԿի արտակարգ ժողովի դիւանին յանձնուեցաւ արաբական աշխարհի տագնապին լուծման համար Նորվեկիոյ ներկայացուցած ծրագիրը։ Գլխաւոր կէտերը հետեւեալներն են.—

1) Համբրշոլտի պաշտօն յանձնել որ հարկ եղած միջոցները ձեռք առնէ Լիբանանի եւ Յորդանանի նկատմամբ՝ ՄԱԿի սկզբունքին տրամադրած սահմաններէն դուրս չելլելով։

2) Համբրշոլտի պաշտօն կը յանձնուի որ Միջին Արեւելքի մէջ ոստիկան ուժերու ստեղծման կարելիութիւնները ուսումնասիրէ եւ խորհրդակցի արաբական երկիրներու հետ՝ տնտեսական կազմակերպութիւն մը ստեղծելու մասին։

3) ՄԱԿի ընդհանուր քարտուղարը այս ուղղութեամբ իր տեղեկագիրը պէտք է ներկայացնէ մինչեւ Սեպտեմբեր 30։

Այս ծրագիրը, որ ներշնչուած է Նախագահ Այզընհաուըրի առաջարկած ծրագիրէն, բացի Նորվեկիայէն պաշտպանութիւնը կը վայելէ նաեւ Քանատայի, Քոլոմպիոյ եւ Դանիոյ։ Հաւանական է որ Միացեալ Նահանգներն ու Անգլիան ալ զօրավիգ կանգնին անոր, եթէ համաձայնութիւն մը գոյանայ Ընդհանուր Ժողովին մէջ։

Խ. Միութիւնը միշտ կը մնայ իր տեսակէտին վրայ.— Անգլօ-ամերիկեան ուժերու անմիջական պարպում՝ Լիբանանէն եւ Յորդանանէն։

× Ֆրանսայի Արտաքին Նախարար Քուվ Տը Միւրվիլ մեկնեցաւ Նիւ Եորք մասնակցելու համար ՄԱԿի արտակարգ ժողովին։ Այս ձեւով դարձեալ կ'արծարծուի Արտաքին Նախարարներու ժողով մը գումարելու հարցը։

(Լուրերու շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՄԷԿ ՕՐԷՆ

« ԼԷՄՈՆ ԾԱԽԵԼ ՊԻՏԻ ՏԱՄ... »

Այսպէս վճռած էր Իթթիհատի աստուածը եւ հայ ժողովուրդին դահիճը Թալէաթ։ Բայց անոր կտրիճ մէկ զաւակը իր բերնին չափը տուաւ՝ երբ ինք ի վերջոյ «լէմոն ծախել» պիտի ստիպուէր Պերլինի փողոցներուն մէջ, ուր իր գործակիցները ծխիկի կրպակներ սկսած էին բանեցնել արդէն։ Լաւ է չանդրադառնալ թէ ամերիկեան հսկայ զրահաւորը, «Միսուրի», դահիճին մարմինը Պոլիս փոխադրեց տարիներ ետքը, — աւելորդ անպարարութիւն։

Ի՞նչու այս վերյիշումները։

Կարդացի Հ. Ներսէս Տէր-Ներսէսեանի յօդուածը «Հայաստանէն Կռունկներ» խորագրին տակ, ուր կը նկարագրէ երկուականաւոր Հայերու այցելութիւնը վանք. Փրոֆ. Գ. Դաւիթեան եւ Սարգիս (Սերկէյ) Մերգելեան։ Այս երկու գիտունները « լէմոն ծախելու » համար չէ որ հրաւիրուած էին Իտալիա։ Երկրորդը, հազիւ երեսնամեայ, ինչպէս կը վկայէ Հ. Ներսէս, եկած էր համբաւաւոր թուաբանագէտ Ֆր. Սեւերի հրաւէրով՝ կարգ մը դասախօսութիւններ կատարելու Հռոմի պետական համալսարանին մէջ, մասնագէտ թեկնածուներու համար։ Ուրեմն արդէն միջազգային համբաւի տիրացած թուաբանագէտ մըն է Մերգելեան, որ ունի 25 աշխատութիւններ, որոնց մէկ քանին անգլերէնի ալ թարգմանուած են Հիւս. Ամերիկայի մէջ։

Այս առիթով յիշեցի «լէմոն ծախելու» սահմանուած Հայերը, ոմանք նկարիչ (Գառզու կամ Շիլթեան), ոմանք երաժիշտ (Խաչատուրեան), ոմանք գրագէտ (Սարոյեան), ուրիշներ գիտուն՝ Համբարձումեան կամ Աստուածատուրեան, եւ տակաւին հոյլ մը միջազգային անուն շահած ազգակիցներ, որոնք ափ ի բերան պիտի ձգէին շանսատակ Թալէաթները եւ աւերումի մասնագէտ իր հայրենակիցները։

Մտածումներու յաջորդականութեամբ՝ սկսայ փնտռել անուն մը — 20 միլիոն հաշուող այդ ժողովուրդին մէջ — մէկ հատիկ անուն մը, որ նմանցնէր նոյնիսկ մեր նորերէն մէկը։ Ի զո՞ւր...։

ՆՈՃԻ

ՕԼԻՎԸՐ ՊԸԼՏՈՒԻՆ ՄԵՌԱԾ

Լոնտոնի մեր թղթակիցը կը հաղորդէ մեզի թէ Լորտ Պոլտուին մեռած է անցեալ շաբաթ, Լոնտոնի մէկ հիւանդանոցին մէջ, վիրաբուժական գործողութեան մը հետեւանքով։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Վերջին շաբաթը մեր խմբագրատունը այցելեցին Մանուէլ վարդապետ Փոլատեան, ժողովրդապետ Թեհրանի կաթողիկէ համայնքին։

Պ. Աւագեան, ատենապետ Աթէնքի Հայոց Թաղական Խորհուրդին եւ ընտանիքը։

Պ. Արամ Մուրատեան (Թեհրան)։

Ընկ. Մանսուրեան (Մասջէդ Սուլէյմանէն, Իրան)։ Ընկ. Ալֆերտ եւ ընտանիքը (Աղաջարիզ, Պարսկաստան)։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Կրթական Նախարարը յայտարարեց թէ այս տարի հարիւր հազար անգրագէտներ նախնական կրթութիւն պիտի ստանան. այս նպատակին համար տրամադրուած է 60 միլիոն թրքական ոսկի, որուն 30 միլիոնը տուած են Միացեալ Նահանգները։

ՎԱՒԵՐԱԿԱՆ ՍՏԱԽՕՍՆԵՐ

Անցած Մարտին, «Նայիրի»ի խմբագիրը, Ա. Ծառուկեան, Ս. Հայաստան գնաց կառավարութեան բացառիկ արտօնութեամբ:

Ոչ-Դաշնակցական թերթերէն իմացանք թէ այս արտօնութիւնը տրուած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի միջնորդութեամբ: Տեղեկացանք նաեւ թէ Ա. Ծառուկեան Ս. Հայաստանի մէջ «հիւր»ը պիտի ըլլար Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին:

Անկախ այս բացատրութիւններէն, պէ՞տք է ենթադրել թէ Լիբանանահայ բանաստեղծի մը տրուած այս բացառիկ «շնորհք»ը, բարեկամական պարզ վերաբերմունքէ մը աւելի, տարբեր նշանակութիւն եւ իմաստ մը եւս կրնար ունենալ:

Մենք փորձուէինք հաւանաբար այս հարցումին պատասխանը գտնել, եթէ Ա. Ծառուկեանէն առաջ, ուրիշներ եւս միեւնոյն բացատրութիւններով եւ կարգով վայելած չըլլային Էջմիածնի Կաթողիկոսարանի եւ Ս. Հայաստանի այլ հաստատութիւններուն սիրալիր եւ եղբայրական «հրաւէր»ը:

Եւ ճիշդ այս պատճառով ալ, անհրաժեշտ չնկատեցինք բացառիկ կարեւորութիւն տալ մեր հակառակորդ մամուլին կողմէ այս առթիւ տրուած մեկնութիւններուն: Մենք մոռցած էինք նաեւ Ա. Ծառուկեանի գոյութիւնը իբրեւ հանրային գործիչ:

Մեր հակառակորդ թերթերը սակայն, կը փորձեն տարբեր վերագրումներ ընել մեզի: Մեր ներքին մտածումներն ու զգացումները մեզմէ աւելի լաւ և աւելի ճիշդ իմանալու արտակարգ կարողութիւն ունեցող Գահիրէի Թամկավար օրգան «Արեւ»ի ծամծմուած արտայայտութիւններէն կը հասկցուի թէ՝ Դաշնակցութիւնը իրական տագնապի մատնուած է Ա. Ծառուկեանի Ս. Հայաստան կատարած ճամբորդութեան պատճառով:

Կը պարզուի ուրեմն թէ Դաշնակցութիւնը զօրակոչի ենթարկած է իր կազմակերպութիւնները՝ պաշտպանուելու համար այս նոր պատուհասէն:

Պաշտպանողական առաջին քայլը պիտի ըլլար — միշտ համաձայն «Արեւ»ի — թոյլ չտալ Ծառուկեանին, որ Ս. Հայաստանէն եւ Էջմիածնէն ստացած իր տպաւորութիւնները հաղորդէ հանրութեան լայն խաւերուն: Այս ուղղութեամբ առաջին ձեռնարկը կատարուած է եղեր Փարիզի մէջ:

« Վերադարձի ճամբուն վրայ՝ Ծառուկեան ուզեց Փարիզէն անցնիլ: Դաշնակ գործակալները շարժման անցան եւ ուզեցին անոր Ֆրանսա մուտքը արգիլել տալ: Ասոր մէջ եթէ չյաջողեցան, կրցան Պատուիրակ Մանուկեան Սրբազանին պարտադրել իրենց կամքը՝ սպառնալիքով, ու թոյլ չտուին որ Ծառուկեան բանախօսէ Փարիզի մէջ »: (« Արեւ », 22 Յուլիս 1958):

Ցայտնի կ'ըլլայ ուրեմն թէ մենք, Ֆրանսաբնակ Դաշնակցականներս (Արեւի բացատրութեամբ՝ «դաշնակ գործակալներ») ձեռնարկներ կատարած ենք Ծառուկեանի «Ֆրանսա մուտքը արգիլել տալու համար»:

Երկրորդ յայտնութիւն:

Այս ձեռնարկին մէջ չյաջողած, Դաշնակցականները կրցան սակայն, «Պատուիրակ (որո՞ւն: Ս.Տ.Թ.) Մանուկեան Սրբազանին պարտադրել իրենց կամքը՝ սպառնալիքով *(ընդգծումը մերն է Ս. Տ. Թ.) ու թոյլ չտուին որ Ծառուկեան բանախօսէ Փարիզի մէջ»:*

Ասկէ կը հետեւի թէ չյաջողելով «Ֆրանսա մուտքը արգիլել տալ», յաջողած ենք եղեր խանգարել որ «Ծառուկեան բանախօսէ' Փարիզի մէջ»: Եւ սակայն միջնորդութեամբ Մանուկեան Սրբազանին, որուն յաջողած ենք եղեր պարտադրել մեր կամքը՝ «սպառնալիքով»:

Ըստ ամենայնի որոշ եւ յստակ են մեր դէմ հանուած մեղադրանքները: Բայց որեւէ մեղադրանք կարեւորութիւն կը ստանայ ոչ թէ իր ձեւակերպումով, այլ եւ բացառաբար՝ փաստական եւ առարկայական տուեալներով:

Ծանօթ «Արեւ»ի եւ իր բարեկամներու բարքերուն եւ բարոյական ըմբռնումներուն, զուր եւ անիմաստ փորձ պիտի ըլլայ պահանջել իրենցմէ հիմնաւորել եւ հաստատել եղած մեղադրանքները:

Լրրութեան հասնող յանդգնութեամբ, անոնք, մոգերու մէջ չփոթ ստեղծելու եւ հակառակորդի բարոյականի վրայ ստուեր ձգելու միակ նախանձախնդրութեամբ, կը ձգտին միշտ ընդհանուր մեղադրանքներ նետել մեր կուսակցութեան հասցէին, իրենք զիրենք ազատ նկատելով հիմնաւորելու ամենատարրական պարտականութենէ:

Այս համոզումով ալ, իրենցմէ չէ որ կ'ակնկալենք հետեւեալ անհրաժեշտ լրացուցիչ տեղեկութիւնները.—

ա) Որո՞նք են այն «դաշնակ գործակալներ»ը որ աշխատած են Ծառուկեանի «Ֆրանսա մուտքը արգիլել տալ»:

բ) Ընդունելով որ նման խնդրի մը կարգադրութիւնը կրնան ընել միայն երկրի իշխանութեան համապատասխան պաշտօնատուները, ճշդել ուրեմն ո՞ր պաշտօնատան եւ կամ պաշտօնատարի մօտ դիմում կատարուած է:

գ) Ե՞րբ եւ ո՞ւր Սերովբէ Սրբազանին պարտադրուած է Դաշնակցութեան «կամքը» սպառնալիքով»:

դ) Ո՞վ է ծրագրած Ծառուկեանի բանախօսութիւնը եւ որո՞նք են որ թոյլ չտուին զայն բանախօսելու Փարիզի մէջ:

Կ'ենթադրենք թէ «Արեւ» կրնար եւ պարտաւոր էր Փարիզէն ստացած տեղեկութեան հետ զուգընթաց հրատարակել մեր մատնանշած մանրամասնութիւնները.

Բացատրեցինք այս գիտակցական թերացումին պատճառները:

Այս բոլորէն ետք, մենք թոյլ չենք տար մեզի հերքելու մերդէմ եղած վերագրումները չեղած դէպքի մը կապակցութեամբ:

Եւ իրաւունք կուտանք մեզի «Արեւ»ի եւ իր բարեկամներու երեսին շպրտել ոդորմելի զրպարտիչներ եւ անպատկառ ստախօսներու *կոչումը:*

Ս. ՏԷՐ-ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

Յ. Գ.— Մենք չենք սիրեր այս կարգի վէճերու մէջ մխրճել մեր բարձրաստիճան եկեղեցականները:

Նկատի ունենալով, սակայն, «Արեւ»ի անպատկառութիւնը, Սերովբէ Սրբազանէն կը մնայ արտայայտուիլ՝ իրեն եղած վերագրումներու շուրջ:

Ս. Տ. Թ.

ԳԼԱՁՈՐ եւ ՏԱԹԵՒ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Մոմիկի կենսագրութեան մասին քիչ տուեալներ կան: Ցայտնի չէ թէ ուր ուսանած է ան եւ ծագումով Մեծ Հայքէ՞ն է թէ Կիլիկիայէն: Անոր անունը առաջին անգամ ըլլալով կ'երեւի «Հաւաքագոյք» (հաւաքածոյ) ձեռագրին մէջ, զոր Գլաձորի մէջ, Ներսէս Մշեցի վանահօր պատուէրով գրած է Մատթէոս Կիլիկեցի, եւ զոր նկարազարդած է Մոմիկ Վարդապետ՝ 1283-1284 *տարիներուն: Ձեռագրի մէկ խորանին տակ կը գտնենք անոր ստորագրութիւնը «Մոմիկ, նկարիչ խորանիս»: Այս ձեռագիրը կը գտնուի Վիեննայի Մխիթարեանց գրադարանին մէջ: Մոմիկի միւս գործերը, որոնք կը գտնուին Երեւանի Մատենադարանին մէջ, հետեւեալներն են. 1283ին՝ Քերանէ Թագուհին համար նկարազարդուած Աւետարանչը, 1292ի Աւետարանչը եւ 1302ի Աւետարանչը: Անոր գործունէութիւնը կը տեւէ մօտաւորապէս 40 տարի (1283-1321), Գլաձորի Նորավանքի, Արփայի եւ Վայոց-Ձորի ուրիշ վանքերու մէջ: Ան միայն մանրանկարիչ չէ եղած, այլ նաեւ քանդակագործ, ինչպէս կ'ապացուցանէ 1321ին անոր ստորագրած մէկ քանդակը, որ կը գտնուի Արփագիւղի եկեղեցիի մուտքին վրայ եւ կը ներկայացնէ Աստուածամայրը՝ երախան թեւերուն մէջ: Սիրարփի Տէր-Ներսէսեան, Մոմիկի մանրանկարչական արուեստին մէջ կը հաստատէ նմանութիւնը կիլիկեան արուեստին հետ:*

Թորոս Տարօնացի մանրանկարիչի անունը կրող առաջին ձեռագիրը 1307ի աւետարանագիրքն է, զոր նկարազարդած է Եսայի Նչեցին: Այս ձեռագիրը այժմ կը գտնուի Վենետիկի մէջ (Թիւ 1917): Այս ձեռագրին մէջ կը գտնենք նաեւ արուեստագէտին մէկ ինքնանկարը: Նկարիչին միւս գործերն են, — ըստ Ս. Տէր-Ներսէսեանի, — այն երկու Աստուածաշունչերը, որոնք անցեալի մէջ կը գտնուէին Էջմիածին եւ այնտեղ արձանագրուած էին 181/353 եւ 182/206 թիւերով, վերջինը նկարազարդուած ըլլալով 1318ին Եսայի Նչեցիի համար: Գարեգին Յովսէփեան այս ձեռագիրը կը նկատէ գեղեցկագոյնը Գլաձորի մէջ նկարազարդուած ձեռագրերէն, մանրանկարներու ճոխութեան, շատ գեղեցիկ ճակատապատկերներուն եւ զեղազարդուած սկզբնատառերուն համար: 1321ին Թորոս Տարօնացի կը նկարազարդէ երկու աւետարանագիրքեր եւ 1323ին՝ ուրիշ մը, ուր կը գտնենք Ներսէս Մշեցիի մէկ դիմանկարը: 1329ին ան կը նկարազարդէ աւետարանագիրք մը, ուր ի յայտ կուգայ կիլիկեան մանրանկարչութեան ազդեցութիւնը: Գլաձորի մէջ անոր նկարազարդած վերջին ձեռագիրը, ինչպէս ծանօթ է, 1332ի Աստուածաշունչն է, որ կը գտնուի Վենետիկի մէջ: Բայց հաւանաբար միշտ անոր պէտք է վերագրել 14րդ դարու սկիզբը Գլաձորի մէջ նկարազարդուած աւետարանագիրք մը, որ այժմ կը գտնուի Ամերիկայի Միաց. Նահանգներու Հարթֆերթ քաղաքի Քենէրի Սեմինարի Սքուլ աֆ Միշընս դպրոցին մէջ:

Սիւնիքի մէջ (այսօր՝ Զանգեզուր) գոյութիւն ունեցած մանրանկարչական միւս դպրոցը — Տաթեւ, ծաղկած է մանաւանդ իր բարձրագոյն վարժարան՝ 1345-1415 տարիներու ընթացքին: Տաթեւի վանքը կը թուի ըլլալ Հայաստանի ամենահին վանքը, քանի որ կը հաւաստուի թէ Տաթեւ անունը հեթանոսական անուն մըն է եւ այդ եկեղեցին կառուցուած է հեթանոսական հին սրբավայրի մը տեղը: Ստեփան Օրբելեան պատմագիրը, իր Սիւնիքի պատմագրքին մէջ խօսելով Տաթեւի մասին, կ'ըսէ թէ Իւրաքանչիւր վանահայր իր նպաստը բերաւ վանքի զարգացման գործին, որ օգտուեցաւ նաեւ Պոլսեան գերիշխանի առատաձեռնութենէն: Վանահայրերէն մին, Յովհաննէս եպիսկոպոսը, այստեղ կառուցանել մայր եկեղեցի մը, որու շինութիւնը սկըսաւ 895ին եւ աւարտեցաւ 906ին: Տաթե-

---

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎՇՏԱԳԻՆ ՍՈՆԱԹ

Էֆրօն լուռ լսում էր, նոյն խիստ արտայայտութիւնը դէմքին: Կողքից դիտողին կարող էր թուալ թէ մենք մի գժտուած զոյգ ենք: Եւ երբ ես ի վերջոյ, պատշաճութեան վերջին սահմանն էլ խախտելով (այո, ամենամտերիմ յարաբերութիւններ մէջ անգամ պատշաճութեան մի վերջին սահման կայ), ակնարկեցի օտարութեան այն զգացումը, որ Էֆրօն ունէր իր հօր հանդէպ, եւ որի մասին ինքն էր յայտնել ինձ, յանկարծ Էֆրօն կտրուկ ասաց.

—. Բաւական է, Ջաւէն, տանջում ես ինձ: Բաւա'կան է:

Մի փոքր լռելուց յետոյ, նա շարունակեց աւելի մեղմ ձայնով, բայց նոյն խստութեամբ.

— Նոյնիսկ տհաճ է լսել քո այդ խօսքերը...

— Տհա՞ճ: Ես տհաճութի՞ւն եմ պատճառում քեզ... Լաւում եմ, եթէ ճշմարտութիւնը տհաճ է քեզ համար:

Շարունակեցինք քայլել դէպի այն քարը: Ես վիրաւորուած տեսք ընդունեցի, բայց իմ հոգու խորքում չփոթուել էի: Իրօք անմիտ, անհեթեթ բան էի արել. մի՞թէ հարկաւոր էր այդ տոնով խօսել Էֆրոյի առաջ, երբ մեզ տանջում էր նոյն միտքը: Եւ ես նոր անդրադարձայ որ այդպէս խօսելիս իմ դիմաց տեսնում էի Բրուտոքին, բայց նաեւ գիտակցեցի որ հէնց այդ բոլորի մասին պէտք չէ ասեմ Բրուտոքին, երբ իրօք առիթ լինի խօսել նրա հետ: «Իսկ ես նրան պէտք է ասեմ ամէն ինչ, ամէն ինչ», — մտածեցի զայրոյթով:

Լուռ քայլում էինք: Մեր ոտքերի տակ խշրտում էին խճաքարերը: Հասանք այն քարին եւ կանգ առանք: Արդէն գրեթէ մութ էր: Էֆրօն ինձ նայեց նոյն խստութեամբ, բայց յանկարծ արցունք երեւաց նրա աչքերին:

— Ներիր, Ջաւէն, — ասաց նա ձեռքս բռնելով. մի վայրկեան աղաչանքով նայեց աչքերիս մէջ, յետոյ գլուխը խոնարհեց:

Ես նրան թեթեւ գրկեցի եւ փափսացի ականջին.

— Ինձ նոյնպէս ներիր...

— Ո՛չ, դու ներողութիւն մի խնդրիր, — ասաց Էֆրօն գլուխը բարձրացնելով եւ ուղիղ նայելով աչքերիս մէջ: — Ես չեմ ուզում որ դու ներողութիւն խնդրես: Թոյլ չեմ տալիս: Ես մեղաւոր եմ քո առաջ, ես... ես հօրս խոստացել եմ միա'յն ընկեր լինել քեզ համար...

— Խոստացե՞լ ես, — հարցրեցի ընկած ձայնով:

Էֆրօն նորից գլուխը խոնարհեց:

— Իսկ հայրդ հաւանո՞ւմ է դրան:

— Չգիտեմ...

Նստեցինք քարի վրայ: Լուռ, առանց գրկախառնուելու: Քամին դադարել էր: Մութ էր, օդը՝ խոնաւ, ճնշիչ, չապիկն արդէն սկսում էր ծանրանալ ուսերիս: Աստղերը կարծես մրմնջում էին հոծ բազմութեամբ. հեռւում պսպղում էին քաղաքի լոյսերը. օդակայանի վրայ փարոսը կարմիր աչքն էր թարթում: Ալիքները մեզ հասնում էին: Իմ մոգում անընդհատ կրկնւում էր սոնաթի գլխաւոր թեման:

— Ո՞վ ես դու, Ջաւէն, — շշնջաց յանկարծ Էֆրօն:

— Մի հայ տղայ, կօշկակարի զաւակ, ջութակահար, — պատասխանեցի ես դառն ժպիտով:

— Եւ ինձ ամենահարազատ մարդը՝ ամբողջ այս անհուն տիեզերքում... Բայց որքա՛ն զարմանալի է: Լոնտոնից գալ այստեղ եւ յանկարծ գտնել քեզ...

Մի պահ ամէն ինչ երազ թուաց, արցունք հասաւ կրծքիս մէջ:

— Էֆրօ, ի՞նչ է լինելու մեր վերջը:

— Չգիտեմ, Ջաւէն: Վախենում եմ այդ հարցից:

— Մի՞թէ... կորցնելու ենք իրար:

— Ես քեզ երբեք չեմ կարող մոռանալ:

— Օհ, դառն խօսք է դա...

— Մի' սկսիր վերլուծել նորից, Ջաւէն: Ես չգիտեմ, չգիտեմ, չգիտեմ... Գուցէ վճռական լինեմ, գուցէ եւ... Չգիտեմ, Ջաւէն, չգիտեմ... Գնանք, — վեր կացաւ նա յանկարծ, — գնա՛նք... Օհ, որքա՜ն ծանր է...

«Վերջացաւ», — մտածեցի ես դառնօրէն վեր կենալով: Ուզեցի բուռն գրկել Էֆրոյին, բայց անմիջապէս հասկացայ թէ ինչու, եւ մի անյոյս, զորշ զգացում մարեց ցանկութիւնը: Արդէն կորցրել էի Էֆրոյին: Քայլում էինք միասին, խշրտում էին խճաքարերը, բայց ես արդէն հեռուից էի մտածում Էֆրոյի մասին, կարծես՝ յիշում նրան...

Յետոյ, ամբողջ մի շաբաթ, ամէն օր երեկոյեան դէմ պարապում էինք Դիւմանտիսի տանը, ապա դանդաղ քայլերով, երկարացնելով ճանապարհը, գնում էինք մինչեւ նրանց փողոցի անկիւնը եւ բաժանւում: Խօսում էինք այլ նիւթերի մասին, յաճախ իմաստասիրում էինք, դառն փորձութիւններով լի կեանք անցկացրած մարդկանց նման, երբեմն կանգ էինք առնում եւ դիտում իմ կամ նրա ուշադրութիւնը գրաւած որեւէ երեւոյթ: Լուռ համաձայնութեամբ խուսափում էինք մեզ տանջող հարցին դիպչելուց. սակայն նրանց տանը մօտենալիս՝ քայլերն աւելի դանդաղում, եւ հառաչի հետ սկսւում էր նոյն անյոյս խօսակցութիւնը, որ յանգում էր նոյն անելին, կամ, աւելի ճիշդ ոչ մի բանի չէր յանգում, այլ ընդհատւում էր կախման կէտերով...

Կ. ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ

(Շար. 17)

ւի մասին մեզի կը խօսի նաեւ Ղեւոնդ Ալիշան՝ իր «Սիսական» գրքին մէջ։ Այս եկեղեցին ունի կաթողիկէ ձեւ, որ կը ժուռնայ 7րդ դարու ճարտարապետութեան, բայց այնտեղ կը տեսնենք աւելի հի՛ն ոճ մը, որ սովորական է 5րդ դարուն, եւ կը ներկայացնէ 5րդ դարուն կառուցուած Երերուկ մայր եկեղեցիէն ժառանգուած՝ տիպարներ։ Այս պատճառով կարելի է, որ հիմնական եղած ըլլայ աւանդութիւնը հեթանոսական սրբավայրի մը մասին, որու աւերակներուն վրայ կառուցուած ըլլայ Տաթեւի եկեղեցիին հին ոճով չէնքը։

Յովհաննէս եպիսկոպոսի վանահայրութեան տարիներուն, այսինքն 882-918, այստեղ ապաստան գտած էին մօտ 500 վանականներ, աշակերտներ եւ գիտնականներ, վարդապետներ, պատմագիրներ, աստուածաբաններ, գեղագիրներ եւ մանրանկարիչներ։ Գիտութեան եւ գրական գործունէութեան կողքին կը՛ զարգանային երաժշտութիւնը, մանրանկարչութիւնը։ 13րդ դարու վերջերը ուրիշ անուանի եպիսկոպոս մը, Հայրապետ անունով, վանահայր եղաւ այստեղ, եւ 14րդ դարուն՝ անոր յաջորդեց Ստեփան Օրբելեան պատմագիրը։ Այս վանքի արուեստից վարժարանէն դուրս եկան մանրանկարուած բազմաթիւ ձեռագրեր։ Նըշենք միայն նկարիչ Գրիգոր Տաթեւացին, որ այստեղ նկարազարդած է շատ մը ձեռագրեր։ Այս նկարիչէն պահուած է 14րդ դարու սկիզբը գրուած աւետարանագիրք մը, 15րդ դարու սկիզբը գրուած ձեռագիր մը եւ 1449 թուականը կրող ուրիշ ձեռագիր մը։ Գեղարուեստական գործունէութիւնը կը շարունակուի այսպէս մինչեւ 17րդ դար, քանի որ մեզի ծանօթ է 1678ին գրուած աւետարանագիրք մը, զոր գրած է Եփրեմ վարդապետը՝ Զաքարիա վանահօր պատուէրին համաձայն։

Իբրեւ 13րդ եւ 14րդ դարերու մէջ զարգացած բարձրագոյն դպրոց՝ Տաթեւի վանքը որդեգրեց եւ պահպանեց Գլաձորի դպրոցին գիտական աւանդութիւնները։ Այսպէս, կը տեսնենք թէ այստեղէն կ'ելլէն գիտուններ՝ ինչպէս Գրիգոր Որոտնեցին, պատմագիրներ՝ ինչպէս Թովմաս Մեծոփեցին, կամ աւելի վերջը՝ Ամիրդովլաթ Ամասիացի անուանի բժիշկը։ 15րդ դարուն այստեղ ուսուցիչ անուանուած է Գրիգոր Վարդապետը, որ իր աշակերտներուն կ'ուսուցանէ գրագիտութիւնը, աստուածաբանութիւնը, երաժշտութիւնը, հռետորութիւնը եւ գրելու արուեստը։ Հետաքրքրական է այն իրողութիւնը, որ անոր գործերէն մին՝ «Գիրք քարոզութեան», որմէ մեզի մնացած է 1956ին գրուած ձեռագիր մը, նըկարազարդուած է կին արուեստագիտուհի՝ Մարիամի. կողմէ, — առաջին հայ մանրանկարչուհին, զոր կը ճանչնանք։ Այս ձեռագրին մէջ կը գտնենք անոր երեք յիշատակարանները եւ գեղարուեստական մանրանկարներով հարուստ զարդանկարման մոթիֆներ։ Մեզ կը զարմացնէ մանուանդ մեծ արուեստով ու նրբութեամբ աշխատուած խորան մը։Այս իրողութեան մէջ կը տեսնենք ապացոյցը մշակոյթի ընդհանրացման, որ ներգրաւած է կիներ ալ, քանի որ մեզի ծանօթ են արուեստագէտ եւ գեղագիր կիներու մեծ թիւ մը՝ թէ այդ եւ թէ յաջորդող դարաշրջաններէն։

ԿԼԻԱ ՊԸՆԸՅԵԱՆՈՒ

ՕԳՈՍՏԱՓԱՌ ԿԱՅԱՆԸ

«Մեր երգը պիտի ըլլայ միշտ «Առաւօտ
լուսոյ » բոլոր ճակատներում վրայ։
Բոլոր ցամաքներում վրայ։
Ծովում դիմաց թէ լերան ստորոտը»։
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Կիրակի։ Այգաբացին ճամբայ կ'ելլենք դէպի կայանը նորահաս հայորդիներուն։

Արեւ մեր հոգիներուն մէջ։ Արեւ մեր սրտերուն մէջ։ Հին ու նոր երգերով կ'երթանք ժամ առաջ տեսնելու եւ ապրելու մերիններուն հետ, Նոր Սերունդի մեր սքանչելի տղոց հետ։

Քշէ՛ Արմէն։ Քիչ մը աւելի արագ, Տիգրան։

Ամբողջ երեք ժամ, կը քշենք մեր կառքերը։ Ճամբաներ, ճամբաներ, լայն ու գեղեցիկ։ Դաշտե՜ր...

Գեղեցիկ է Ֆրանսան։

Մեր նախնիքներն ալ ուխտատեղի կ'երթային, յանուն Նաւասարդեան տօներուն։

Այդ երէկ էր։ Չկան այլեւս այդ բոլորը։

Ինչո՞ւ։ Ահա՛ մեր նոր ուխտատեղին։ Մեր երիտասարդներուն ուրախութեան եւ խանդավառութեան վայրը։ Իրենց նոր կայանը՝ Փալատրիւ։

Վասնզի, հ՛թէ ո՞ղջ ըլլար Վարպետը, Նոր Սերունդի ամէնէն սիրուած դէմքը, հաւատացէ՛ք վերստին կարօտցած երգի մը պէս պիտի ըսէր.

«Երէկ օրուան պահանջն էր երգելով մեռնիլ։

Այսօր՝ ապրիլ երգելով։

Աշխատանքի եւ ստեղծագործութեան երգի մը վերածելով մեր կեանքը»։

Ահա թէ ինչո՛ւ ճամբայ ելանք երգելով եւ հրճուանքով — ապրող սերունդին հետ ըլլալ, մէկ օր միայն։

Արդէն ճեղքած ենք բաւական ճամբայ։ Ահա՛ օձապտոյտ ճամբաներու մէջ ենք։

Ցանկարծ ձայն մը մեր կողմէն.

— Տեսէ՛ք, տեսէք Հայոց տարագիր դրօշը։

Պահ մը սարսուռ կը զգանք մեր հոգիներէն ներս, մեր սիրտերը կ'ուռի՜ն։

Երկու անմահ դրօշներ — Ֆրանսականն ու հայկականը թեւ թեւի, կը ծածանի՛ն բանակավայրին վրայ։

Արդէն մօտեցած ենք. ահա՛ Հայոց աղջիկներուն եւ մեր բոցավառ տղոց տեղական եւ հայկական երգերն ու աղաղակները.

— Եկա՜ն, եկան։

Հաղիւ մեր կառքերէն իջած, ձայն մը եւս։ Այս անգամ մեր ներքին ձայնն է, հակայ կայանին դիմաց, կապոյտ լիճը, — մեր երկրին Սեւանայ լիճը։

Դեռ կանուխ է։ Մեր հայորդիները, կարգապահօրէն շարուած են ամէն կողմ։ Մեր առաջին հարցումը՝ քանի՞ հոգի էք։

Մէկ շաբթուան մէջ 175 հայորդիներ։

Գալ շաբաթ՝ 250ի պիտի հասնի։ Եթէ այսպէս տեւէ, 300 Նոր Սերնդականներու խումբ մը պիտի ունենանք։

Կ'այցելենք իրենց ննջասենեակները։ Մահճակալներ. դեռ շատերը պառկած։ Ուրախութիւնն ու հրճուանքը բոլորին դէմքերէն յայտնի է։ Հայոց նորահաս հաւատաւորներու ազնիւ բանակը։ Եկած են տարին ամիս մը միասին ապրելու, միասին երգելու, միասին պարելու, միասին լողալու՝ իրենց երկրորդ հայրենիքին ազատ հողին վրայ։

Կ'անցնինք։ Ընդարձակ դետնայարկ մը, ուր երիտասարդներ իրենց սիրած խաղերը կը խաղան։

Հազիւ մուտքին՝ մեր աչքերուն առջեւն են Արարատն ու Արագածը՝ մեր հազարամեայ վանքին հետ։

Ժիրայր Փալամուտեանի վրձինը, հոս ալ շարժած է, այնքան հարազատ ու գեղեցիկ։

Կիրակի օր մը ամբողջ մեր հոգիները հրճուեցան համախմբուած հայորդիներու եւ Հայուհիներու խանդավառութեամբ։

Սքանչելի վայր մը, որ կ'արժէ տեսնել։

Մայրամուտ է արդէն։ Փալատրիւ լիճը, — կարծես Սեւանը ըլլար, — վերջալոյսի ճառագայթներուն գեղեցկութեամբ աւելի պայծառացաւ. — Ինչո՞ւ օր մը Սեւանն ալ իր ծոցը չհրաւիրէր տարագիր իր ձագուկները, որպէսզի հոն խաղան, լողան...։

Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ 61ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

ՆԻՍ (Յառաջ). — Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին, եւ կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նիսի Գէորգ Չաւուշ խումբին կողմէ, Նիսը եւս տօնեց Հերոսներու Օրը, Քոնթի մէջ՝ Նիսէն 20 քիլոմեթր հեռու, Պօյաճեաններու ագարակին մէջ։ Վայրը գրաւիչ էր, օդասուն եւ ծառախիտ։

Առտուան ժամը 10ին ժամանաւոր օթոքար մը Նիսի գաղութին անդամները հաւաքած կը հասնէր դաշտ։ Ի՜նչ ոգեւորութիւն օթոքարին մէջ. հայ երգը ամէնուն շրթունքին վրայ։

Իսկ տասնեակներով կառքեր ժամէ ժամ կը հասնէին հաւաքատեղին։ Նիս այս եզանակին ամէն կողմէ հիւրեր կ'ունենայ. այսպէս, այս դաշտահանդէսին փայլը կ'աւելցնեն մեր հիւրերը։

Ուրախալի էր որ ներկաներուն մեծ մասը կը բաղկանար երիտասարդ-երիտասարդուհիներէ։ Ուրեմն գեղարուեստական բաժինն ալ ճոխ էր եւ խնամուած։

Հանդէսին փայլ տուող երիտասարդ-երիտասարդուհիներն եղան հիւրերը, խնամուած երգերով եւ արտասանութիւններով՝ ամէնն ալ հայերէն։ Տէսինէն Պապիկեան երեք քոյրեր. Անթիպէն՝ Գէորգեան, քոյր եւ եղբայր եւ Օր. Գասպարեան, Օր. Ալիս Սմսարեան։ Փարիզէն՝ Պ. Մուրատեան արտասանեց Սիամանթոյի «Խորհուրդը»։ Յիշենք նաեւ փոքրիկն Օսմանճեանը։ Բոլորն ալ իրենց լաւագոյնը տալով, ստեղծեցին տաք մթնոլորտ մը։

Ներկաներէն հայրենասէր անձնաւորութիւն մը Տէր եւ Տիկին Պօյաճեաններուն նուիրեց Շ. Միսաքեանի «Օրեր և Ժամեր» հատորը, իբր երախտագիտութիւն՝ անոնց ցոյց տուած սրտաբուխ ընդունելութեան։

Օրուան բանախօսն էր ընկ. Ժիրայր Միրիճեան, որ բաղդատեց մեր ժողովուրդը մեծ ազգերուն հետ, աւելցնելով թէ մեր գրականութեան ոսկեդարը սկըսած է հինգերորդ դարուն, երբ ուրիշներ մշակոյթ անգամ չունէին։ Թիւով փոքր բայց որակով բարձր ժողովուրդ է Հայը, ահա թէ ինչո՛ւ ստորադասութեան զգացում պէտք չէ ունենանք, եզրակացուց բանախօսը։

Խօսք առին նաեւ Պ. Ստեփան Վահանեան, ընկ. Գարեգին Գէորգեան եւ ընկ. Շահան։

Օր. Միքաճեան, որ նոր վերադարձած էր Ֆր. Կապոյտ Խաչի օդափոխութեան կայանէն՝ լայն բացատրութիւններ տուաւ փոքրիկներուն մասին։ Պ. Մուրատեան, նոյնպէս ոգեւորութեամբ խօսեցաւ կայանին հայկական մթնոլորտին մասին։

Փ. Անդրանիկեան եւ Գասպարեան, ամէն տարուան պէս ափսէ մը թերթանուշ նուիրեցին, որ աճուրդի դրուելով կոկիկ հասոյթ մը ապահովեց խումբին։

Խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ տեղի ունեցած այս դաշտահանդէսը վերջացաւ «Մշակ Բանուորով»։

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՍՏԱՑԱՆՔ « ՄՕՐ ՎԻՇՏԸ », տրամ 3 արար, ժամանակակից կեանքէ։ Գրեց Ե. Սարուխանեան (Վեհատ), տպարան Մասիս, Թեհրան 1958։

ՊԱՊ-ՈՒԽՏԻ, պարբերաթերթ, Մալաթիոյ Կրթասիրաց Ընկերութեան հրատարակ Կեդր. Վարչութեան, Յունիս 1958, Օհայօ, Ամերիկա։

ՀԱՅՐԵՆԻՔ ամսագիր, Յուլիս 1958, ճոխ բովանդակութեամբ։ Հասցէ՝ 212 Սթիւըրթ Սթրիթ, Պոսթոն (Ամերիկա)։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (232)

ԿԱՅԾԵՐ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԺԵ.

ՎԱՐԱԳ

Արեւը բարձրացաւ։ Նրա ճառագայթները հրեղէն շառաւիղների նման տարածուեցան Վանայ շրջակայքը, տարածուեցան ծովակի մանիշակագոյն մակերեւոյթի վրայ եւ լուսաւորեցին առաւօտեան մռայլի մէջ ծածկուած հեռաւոր լեռները։ Ինձ տիրում էր խորին հոգեզմայլութիւն։ Արեւի ծագումը զարթեցնում էր իմ սրտում այդ նուիրական վայրերի եւ այդ սրբազան լեռների վաղեմի յիշատակները։ Կարծես, դարերը յետ-յետ էին գնում եւ հին աւանդութիւնը կենդանանում էր, կերպարանք էր ըստանում իմ աչքի առջեւ։ Կարծես, կրկին երեւում էր ինձ Թօդիկ ձգնաւորի սքանչելի տեսիլքը։ — Կենսատու Ս. Նշանը թռչելով ցած էին իջնում Վարագայ լեռնագագաթի բարձրութիւնից, եւ նրանից ցոլանում են տասներկու լուսեղէն սիւներ, որոնք հանգչում են տասներկու տեղերի վրայ։ Հրեղէն սիւները այնքան ժամանակ մնում են այնպէս կանգնած, մինչեւ երկրի իշխանները եւ ժողովուրդը տեսնում են նրանց։ Յետոյ բարեպաշտ ժողովուրդը, միացած իր իշխանների հետ, կառուցանում են տասներկու տաճարներ միեւնոյն տեղերի վրայ, ուր իջել էին լուսեղէն սիւները։ Նրանցից երկուսը իջել էին այն տեղերում, ուր շինուեցան Ս. Գրիգոր եւ Կարմրաւոր վանքերը։ Երեքը իջել էին Վերին Վարագում, որ եւ կոչւում է Գալիլայ։ Իսկ եօթը Ներքին Վարագում։ Այդ եօթն տաճարներից բաղկացած եկեղեցիների խումբը, — որոնց իւրաքանչիւրը առանձին-առանձին անուններ ունի, — բոլորը միասին սուրբ անունով կոչւում են Վարագայ վանք։

Այն օրից, որ յայտնուեցաւ Ս. Նշանը, Հայոց եկեղեցին նրա համար տօն սահմանեց, որ կատարւում է մինչեւ մեր օրերը։ Այն օրից, որ յայտնուեցաւ Ս. Նշանը, Վարագը դարձաւ Հայոց լեռների սուրբ Սիօնը։ Նրա գագաթը, նրա կուրծքը, նրա ստորոտները ծածկուեցան վանքերով, եւ կրօնաւորների բազմութիւնը լցրեց այդ վանքերը։ Երկար տարիներ յիշեալ Սուրբ Նշանը պահւում էր Վարագայ վանքում, եւ ամէն կողմից ուխտաւորների բազմութիւնը դիմում էր այնտեղ երկրպագութեան համար։ Երկրի թէ՛ հարուստը, թէ աղքատը թափում էր այնտեղ իր արծաթն ու ոսկին, նուիրում էր իր կայքն ու կալուածները Ս. Նշանի սպասաւորներին, որպէսզի Վասպուրականի այդ հռչակաւոր սրբավայրը միշտ շէն ու պայծառ մնայ։ Արեգաները այնտեղ վայելում էին ժողովուրդի բարեպաշտութեան պտուղները եւ աղօթում էին աշխարհի համար։

Գագիկ Արծրունին ծախսեց իր գանձերից ահագին գումար եւ շինել տուեց յիշեալ Ս. Նշանի համար մի ոսկեայ տուփ եւ պահարան։ Իսկ Աշոտ արքայորդին ծախսեց երեսուն հազար ոսկի եւ զարդարեց նրա պահարանը մարգարիտներով եւ թանկագին քարերով։ Երբ Արծրունիների վերջին թագաւոր Սենեքերիմը իր ամբողջ պետութիւնը տալով Յունաց կայսրին, ինքը տեղափոխուեցաւ Սեբաստիա, նա իր թագաւորութիւնից յօժարուեցաւ զրկուել, բայց Ս. Նշանը տարաւ իր հետ։ Իսկ յետոյ դժբախտ թագաւորի մարմնի հետ կրկին փոխադրուեցաւ Վարագ։ Այնուհետեւ այդ թանկագին սրբութիւնը դարձաւ զանազան բռնակալների ագահութեան առարկայ։ 1651 թուին Խօշաբ բերդին տիրող քուրդ Սուլէյման բէկը՝ Զօմար կոչուած աւազակապետի առաջնորդութեամբ եկաւ, կողոպտեց Վարագայ վանքի հարստութիւնները եւ Ս. Նշանը գերի տարաւ իր բերդը։ Բարեպաշտ ժողովրդի առատաձեռնութեան դարաւոր արդիւնքները մի քանի օրուան մէջ ոչնչացան։ Չորս տարի Ս. Նշանը մնաց գերութեան մէջ։ Իսկ Վանայ հասարակութիւնը այդ չորս տարուան ընթացքում սուգ էր կատարում։ Քանիցս անգամ պատգամաւորներ ուղարկուեցան եւ մեծ փրկանքներ առաջարկուեցան, մինչեւ, վերջապէս, կարողացան գերութիւնից ազատել իրանց աշխարհի սրբութիւնը։

Մենք այժմ բարձրանում էինք Վարագայ լերան զառիվերը։ Մինչեւ մի որոշ գիծ՝ այդ սարը կանաչազարդ է. տեղտեղ երեւում են թուփեր ու պրակներ, տեղ-տեղ պատած է խոտաւէտ մարգերով, շատ տեղերում եւս լերան կողքերը ծածկուած են հասունացած գարիի կամ ցորեանի ոսկեգոյն արտերով։ Հնձւորը գործում է, մանգաղը փայլում է, եւ աշխատասէր մշակի թախծալի երգը հընչեցնում է հսկայ լերան սրբազան վայրերը։

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ԶԷՆՔԵՐԸ ՊԻՏԻ ԶԳՈՐԾԱԾՈՒԻ՞Ն

Խրուշչեւ նամակ մը գրելով Անգլիոյ «Հիւլէական զինաթափման շարժում»ին կը յայտնէ թէ բրիտանական կառավարութիւնը, եթէ ուզէ, կրնայ հեռացնել այն վտանգը՝ որ կը սպառնայ իր ժողովուրդին, ինչպէս նաեւ աշխարհի բոլոր ժողովուրդներուն, դադրեցնելով իր հիւլէական սպառազինումը։ Խրուշչեւ կ'աւելցնէ.— Խ. Միութիւնը պատրաստ է համաձայնութիւն մը կնքելու՝ որեւէ պարագայի մէջ հիւլէական կամ ջրածին զէնքեր չգործածելու համար, պայմանաւ որ Միացեալ Նահանգներն ու Անգլիան յայտնեն իրենց համաձայնութիւնը։

Ուոշինկթընէն կը հաղորդեն, թէ մօտաւորապէս Միացեալ Նահանգները իրենց դաշնակիցներուն պիտի յայտնեն՝ թէ կը դադրեցնեն հիւլէական փորձերը։

Անգլիա եւ Ֆրանսա Միացեալ Նահանգներէն խնդրած են, որ ուշացնէ այս կարգի իր որոշումը, նկատելով որ երկու երկիրներն ալ կը պատրաստուին իրենց փորձերը կատարել։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ Խորհուրդին աշխատանքները վերջ գտան առջի օր։ Կը կարծուի թէ զօր. Տը Կոլ նկատի պիտի առնէ կարգ մը դիտողութիւններ, գլխաւորաբար անդրծովեան հողամասերու Հասարակապետութեան շուրջ, բայց ոչ ուրիշ հիմնական դիտողութիւն մը։ Այս երկրորդը կը վերաբերի նրեսփոխանի մը նախարար ըլլալու պարագային. ծանօթ է որ զօրավարին նախածրագիրը իրաւունք չի տար երկու պաշտօնը վարել միաժամանակ, բայց Սահմանադրական Խորհուրդը դէմ է այս սահմանումին. զօրավարը սակայն կը պնդէ այս կէտին վրայ։ Նախածրագիրը իր վերջնական ձեւին մէջ պիտի մտնէ հինգշաբթի։ Տը Կոլ այսօր կը մեկնի այցելելու անդրծովեան հողամասերը, առաջին առթիւ՝ Թանանարիվ։ Տը Կոլին օդանաւը բացառիկ է ամէն տեսակէտով, ըլլայ իբրեւ կատարելագործուած մեքենայ, ըլլայ իբրեւ հանգստաւէտ։ Մասնաւոր յարկաբաժինի վերածուած է օդանաւը սալոնով, ննջասենեակով, գրասենեակով եւ ամէն յարմարութեամբ թոյլ տալու համար որ Տը Կոլ կարենայ հանգիստ շարունակել իր աշխատանքները։

ԱԼԺԷՐԷՆ կը հաղորդեն թէ Օրանի մէջ ըմբոստները առեւանգած են 22 հոգի,— որոնց մէջ՝ ութ կին եւ երկու փոքրիկներ,— եւ մօտակայ գիւղ մը տանելով վայրագօրէն սպաննած։ Միւս կողմէ պաշտօնապէս կը հաստատուի թէ տեղակալ Օլիվիէ Տիւպոս Յուլիս 7ին գնդակահարուած է ըմբոստներու կողմէ։

ԵԳԻՊՏԱՑԻ ծերակուտական եւ ծանօթ լրագրող Մահմուտ Ֆաթ, որ եգիպտական «Ալ Միսրի» թերթին տնօրէնն էր, մեռաւ Արեւմտեան Գերմանիոյ մէջ 65 տարեկանին։ 1954էն ի վեր կ'ապրէր աքսորի մէջ։ Նախկին Վաֆթեան, զօրավիգ կանգնած էր եգիպտական գահը տապալելու ձգտող շարժումին, բայց այնուհետեւ խզուած՝ նոր կառավարութեան հետ։ Ի բացակայութեան տասը տարուան բանտարկութեան դատապարտուած էր եւ զրկուած եգիպտական հպատակութենէ։

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ մէջ սկսաւ դատավարութիւնը նախկին Վարչապետ Գարազիի, երեսփոխան Մամլուքի եւ ծանօթ լրագրող Ապտիւլ Ալի, որոնք կը մեղադրուին օտար իշխանութեան մը գործակցելու եւ սուտ լուրեր տարածելու յանցանքով։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ «Նիւ Եորք Թայմզ» թերթին համաձայն Խ. Միութիւնը հիւլէական ռումբեր եւ հեռավար հրթիռներ պիտի տայ համայնավար Չինաստանի, միաժամանակ օգնելով Փէքինի՝ որ արձակէ չինական արուեստական արբանեակ մը։

ՄԱՏՐԻՏԻ «Ա. Պէ. Սէ.» թերթին մէջ Ռայխի Թուքրիոյ դեսպան Ֆոն Փափըն կը գրէ թէ Արեւմուտքը պէտք է խոր հրդուակցի Միջին Արեւելքի իր հակառակորդներուն հետ, որովհետեւ արաբական ազգայնականութիւնը իրականութիւն մըն է, որ Արեւմուտքը պէտք է գնահատէ եւ ճանչնայ. այս տեսակէտէն Անգլիա եւ Ֆրանսա կարեւոր դեր մը կրնան խաղալ։

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ մամուլին համաձայն, արաբ ղեկավարները Ռապըրթ Մըրֆիի հետ խօսած են Արաբիոյ, Եգիպտոսի, Սուրիոյ եւ Իրաքի դաշնակցութեան մը մասին՝ որուն մաս պիտի կազմէ նաեւ Իորդանան. այս ձեւով Իորդանան պիտի անցնի հրեայ կառավարիչի մը իշխանութեան տակ։

ԿԻՊՐՈՍԻ համար Անգլիա վերջնապէս պատրաստած է իր ծրագիրը, որ գործադրութեան պիտի դնէ շուտով, բայց Մակարիոս Արք. յայտարարեց թէ այդ ծրագիրը որեւէ պարագայի մէջ ընդունելի չէ Յոյներուն համար։ Միւս կողմէ Աթէնքի կառավարութիւնը դիմեց ՄԱԿին՝ որ Կիպրոսի հարցը անցնի օրակարգի վրայ։

ՊԱՂՏԱՏԻ մէջ Իրաքի նախկին վարչակարգին պարագլուխներուն դատավարութիւնը կը շարունակուի. այս առիթով Գահիրէի «Ալ Կումհուրիէ» թերթը կը գրէ, թէ մեղադրեալներու խոստովանութեանց համաձայն իշխան Ապտիւլիլահ ոգի ի բռին կ'աշխատէր իրականացնել Իրաք – Սուրիա միութիւնը՝ ինքզինքը Սուրիոյ թագաւոր հռչակելու համար. Վարչապետ Նուրի Սայիտ մինչեւ 1956 ընդդիմացած է այս ծրագրին։

ԱՐԱԲ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ Ելմտական Նախարար Զաքի յայտարարեց թէ Ֆրանսա ընդունած է Եգիպտոսի տալ 24 միլիառ ֆրանք՝ իբրեւ պատերազմական վնասուց հատուցում։

ՀԻՒՍ. ԲԵՒԵՌԻՆ տակէն պատմական առաջին ճամբորդութիւնը կատարած «Նոթիլիւս»ի նաւազները կը յայտարարեն, թէ ընդծովեայ այդ ճամբան կարելի չէ գործածել տարուան բոլոր եղանակներուն, բայց չեն ճշդեր այդ եղանակները։

ՖԼՈՐԱՆ ՇՄԻԹ ֆրանսացի երաժշտագէտը մեռաւ. 88 տարեկան էր։ 1900ին ստացած էր Հռոմի Մրցանակը եւ Վիլլա Մետիսիի մէջ գրած է իր առաջին կարեւոր գործը՝ Փսոմ 47։ Իր ծանօթ գործերն են՝ Սալոմէի Ողբերգութիւնը, Սալամպօ, Սենֆոնին, եւայլն։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Ընկ. Մրկըր Սուքիասեան, Մարսէյլէն, իր այցելութեան առթիւ 1000 ֆրանք կը նուիրէ Մշակոյթի Տան Շ. Միսաքեան սրահին։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Այրի Տիկին Մարիցա Թահթալեան կը նուիրէ հազարական ֆրանք Անտիլիի եւ Մոնմորանսիի ծերանոցներուն, ի յիշատակ իր ողբացեալ եղբօր՝ բժ. Յակոբ Սիվրիհիսարլեանի՝ Աստուածածնայ մեռելոցին առթիւ։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

×

Ֆ. Կ. Խաչի Ժիւրայի կայանին

Շնորհակալութեամբ ստացուած են հետեւեալ նուէրները.— Պ. Խոսէ Գեւորգեան 3000 Ֆր.՝ գնդակ մը գնելու համար։ Տէսինէն՝ Գոստոեան 1000, Տէր Սահակեան 1000 եւ երկու քիլօ պիսքիւի, մէկ քիլօ պոնպոն։

Մարսէյլէն Տիկ. Տէր Գէորգեան 2000։ Լիոնէն Տիկ. Ղազարեան, Տիկ. Կէնճեան 1000ական։ Տիկին Ս. Յակոբեան սեղանի խաղալիքներ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Արզումեան» խումբի ընկերները ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկեր Միսաք Սարգիսեանի՝ իր կնոջ Լուսին Սարգիսեանի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի տասը հազար Ֆր. կը նուիրեն Փարիզի Մշակոյթի Տան։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

Ֆ. Կապ. Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղի ընկերուհիները կ'ողբան մահը ընկերուհի Լուսին Սարգիսեանի, եւ իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ողբացեալին ընտանեկան պարագաներուն եւ փոխան ծաղկեպսակի հինգ հազար Ֆր. կը նուիրեն Շաւիլի դպրոցին։

× Շաւիլի եկեղեցւոյ եւ դպրոցի վարչութիւնը, իր դպրոցի նախկին ուսուցչուհի Տիկ. Լուսին Սարգիսեանի ցաւալի մահուան առթիւ ցաւակցութիւն կը յայտնէ Պ. Միսաք Սարգիսեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն։

Այս տխուր առթիւ փոխան ծաղկեպսակի շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Մեծատուրեանէ հազար ֆրանք ի նպաստ դպրոցին։

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ՒՆ ՃԱՄԲԻՍ

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ «Շ. »Ի ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ (1907–1957)

Ճամբորդական Նօթեր
Ուսումնասիրութիւններ
Գրական Էջեր, Տոմսեր
եւ Խմբագրականներ

Յառաջաբան՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Տպարան՝ «Յառաջ»
704 էջ

ԳԻՆ՝ 2.000 ՖՐ.
Թղթատարի ծախքով 2200 ֆր.։
Դիմել՝ ՅԱՌԱՋԻՆ։

ՕՐԵՐ ՒՆ ՃԱՄԲԻՍ ՀԱՄԱՐ

ԳԱՒԱՌԻ ՄԷՋ ԴԻՄԵԼ.—
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Քէօսէեան (Ֆօթօ Ռէքս), 2 Րիւ Պերնար տիւ Պուա։
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Միսաք Միրզէ, 194 Րիւ Վանտոմ
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Ս. Սիսլեան, 17 կամ 28պիս, Քուր Ժան Ժոռէս։
ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, Ս. Ընտրիկեան, 8, Րիւ Ժան Տիւկա։
ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ.— Պ. Կ. Տէրմոյեան։

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ

ԵԳԻՊՏՈՍ.— Յուսաբեր։
ԻՏԱԼԻԱ, Տօքթ. Ե. Արզումանեան, Վիա Քափելլարի 3։
ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ.— Ազատ Օր։

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Տէր եւ Տիկին Գարեգին Նազաշեան, Տէր եւ Տիկին Հայկ Նազգաշեան իրենց սիրելի մօր մահուան առթիւ կը նուիրեն Աղքատախնամին՝ 3000, Կապոյտ Խաչին՝ 3000, Մշակոյթի Տան՝ 3000, «Յառաջ»ի բարգաւաճման ֆոնտին՝ 1000 ֆրանք։ Նոյն առթիւ փոխան ծաղկեպսակի՝ Տէր եւ Տիկին Կիրակոս Եալընըզեան Կապոյտ Խաչին՝ 5000, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Եալընըզեան Կապոյտ Խաչին՝ 5000 ֆրանք։ Տէր եւ Տիկին Արմենակ Փափազեան Մշակոյթի Տան 2000 ֆրանք։
(Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՆՈՒԷՐՆԵՐ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻՆ

Զ. ՑԱՆԿ

Փարիզի Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է, զանազան առիթներով, հետեւեալ նուէրները.—

Պ. Յ. Զիլինկիրեան 3000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Զրտապեան 10.000, Պ. Մինասօղլու, Պ. Աննիկեան, Պ. Փէհլիվանեան, Պ. Վարդան Ճնտօեան 1000ական, Պ. Յակոբ Կիւրիւնեան 3000, Պ. Ալեքսանտր Օհանեան 2500, Պ. Գօժէնաքի 2500, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Գէորգեան 2000, Տէր եւ Տիկին Անդրէասեան, Տիկին Դաւիթեան, Պ. Տիգրան Ղոնեանց 1000ական, Պ. Տէօքմէճեան 5000, Տիկ. Հայկանուշ Խըտըրեան 3000 (իր ամուսնոյն մահուան տարեդարձին առթիւ), Տօքթ. Աւետիս Ինճէճեան 2000, Գեւորգեան եւ Մալումեան ընտանիքներ 10.000. Տիկին Նուարդ Միւճէրէքեան, Տէր եւ Տիկին Տէր Յովհաննէսեան 2000ական, Պ. Արամ Զիլինկիրեան (իր եղբօր Նշանի յիշատակին) 10 հազար, Գալուստ Կիւլպէնկեան Յանձնախումբ 10.000, Պ. Յարութիւն Գալայճեան 5000, Պ. Շահպազեան 2000, Պ. Կ. Հուրտան 1000, Էժտահարեան ընտանիք 2000, Տիկին Վարդուկեան 2000, Պ. Բանիկ 5000, Պ. Կղմէս Օհանճեան 1000, Պ. Սէթեան 1000, Տէր եւ Տիկին Թովմասեան 2000 ֆրանք։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր ԵնԹակոմիտէի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս շաբաթ սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը։ Կարեւոր օրակարգ։ Բացականները նկատի կ'առնուին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է՝ ողբացեալ Հայկ Պետիկեանի մահուան տխուր առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները.—

Տէր եւ Տիկ. Կ. Պօլիկեան 1000 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Գ. Խանճեան 1000 ֆրանք, Տէր եւ Տիկ. Հ. Թիւթիւնճեան 2000 Ֆր.։ Տէր եւ Տիկ. Թ. Շամշոեան 1000 ֆրանք։

Հ.Մ.Ը.Մ.Ի 40ԱՄԵԱԿԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի

Կազմակերպուած Մարսէյլի Հ.Մ.Ը.Մ.ի վարչութեան կողմէ Սէն Լուի Շուգուրեաններու ագարակը, առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ ժամը 20։

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր, մասնակցութեամբ Սէն Լուի Նոր Սերունդի Սիամանթօ խումբին։

Կ'երգէ Օր. Սիւզան Թոմասեան

Երգ, պար, ներկայացում
խնամուած պիւֆէ

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ՀԱՄԵՐԳԸ
Նոյեմբեր 2ին, Սալ Կավօ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Դեկտ. 7ին Սալ տէ զ'Ամպասատէօր

Վարչութիւնը կը խնդրէ որ հայկական կազմակերպութիւնները նկատի ունենան այս թուականները։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը 28 Դեկտեմբերին, կիրակի Լիւթէսիայի մեծ սրահին մէջ, սրահին նուագախումբով։

×

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի տարեկան մեծ պարահանդէսը Դեկտեմբեր քսանին, Սալոն Սփլանտիտի մէջ։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 1958 – 1959 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են ամէն անոնք որ կը փափաքին գրել իրենց զաւակները, պէտք է փութան այժմէն իսկ դիմում ընել հաստատութեան տնօրէնութեան։

Վարժարանին նպատակն է՝ պատրաստել միջնակարգ ուսման պաշարով օժտուած եւ հայեցի դաստիարակութիւն ստացած ճշմարիտ Հայուհիներու սերունդ մը։

Դպրոցասէրի ուսման ծրագիրը կ'ընդգրկէ երկու ուրոյն բաժիններ.—

Ա.— Ֆրանսականը, որ տառացիօրէն կը հետեւի պետական լիսէներու արդիական բաժնի պաշտօնական ծրագրին — անգլերէն եւ սպաներէն լեզուներով — կը պատրաստէ պրըվէի եւ քալորէայի։

Բ.— Հայկականը որ կ'օժտէ սանուհիները հայագիտական ծանօթութիւններով, հայ լեզուի, գրականութեան, հայ կրօնի եւ պատմութեան, Հայաստանի աշխարհագրութեան մարզերուն մէջ։

Աշակերտուհիներ կ'ընդունուին ութ տարեկանէն սկսեալ։ Տարեվճարն է 150000 ֆրանք, վճարելի եռամսեայ եւ կանխիկ։

Աւելի մանրամասնութիւններու համար դիմել հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլըվար տիւ Նօր, Լը Րէնսի։ Հեռաձայն Լը Րէնսի 172։

Հաղորդակց.— Էկլիզ տը Բանթէնէն առնել 146 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Րէնսի Փավիյեօն։

Imprimé sur les presses du Journal HARATCH
— 17 Rue Bleue. 17 — PARIS (9e) —

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 Téléph. : PRO. 86 - 60

R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3500 ֆր. վեցամս. 1900

Արտասահման՝ տարեկան 4000 ֆրանք : Հատը 15 ֆր.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 21 ՕԳՈՍՏՈՍ

JEUDI 21 AOUT 1958

34ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 272 | 34EME ANNÉE | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 14ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4073

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿԵՆԴԱՆԻ ԽՕՍՔՈՎ

Մինչ բանաւէճը Սահմանադրութեան ծրագրին շուրջ բուռն թափով կը շարունակուի մամուլին մէջ եւ հանրային կարծիքը տարբեր ձեւերով կը մեկնաբանէ զայն, Վարչապետը ճամբայ կ'ելլէ դէպի անդրծովեան հողամասերը, անձամբ, կենդանի խօսքով պաշտպանելու համար իր ձեռակերտը։

Բանաւոր քարոզչութեան նոյն շրջագայութիւնը պիտի կատարէ վերադարձին՝ Ֆրանսայի գլխաւոր քաղաքներուն եւ Ալժերիոյ մէջ։

Իրեն համար մահու եւ կենաց խնդիր է նոր Սահմանադրութիւնը։

Չորրորդ Հանրապետութեան Սահմանադրութիւնը՝ ծնած երկրորդ աշխարհամարտէն նոր՝ երբ աններդաշնակ ցնցումին ազդեցութիւնը չէր փարատած տակաւին եւ կիրքերը չէին խաղաղած, չկըրցաւ ամուր հիմերու վրայ դնել Ֆրանսան, որ վերաշինական հսկայ աշխատանքներու ծրագիր մը ունէր իր առջեւ։

Կուսակցական եւ հատուածական շահեր յաճախ անտեսեցին ազգային ու հանրային շահերը։

Օրէնսդիր մարմինը՝ ապաւինած իր բացառիկ առանձնաշնորհներուն վրայ՝ բազմիցս ջլատեց գործադիր իշխանութեան ձեռնարկները։

Արդի՞ւնք։ Ցաճախակի նախարարական տագնապներ, որոնք երբեմն ամիսէն աւելի կը տեւէին՝ զրկելով Ֆրանսան օրինաւոր, պատասխանատու իշխանութենէ։

Կառավարական անկայունութիւնը իր անխուսափելի անդրադարձումները կ'ունենար նաեւ արտաքին ճակատին վրայ, յաճախ այնպիսի պահերու, երբ միջազգային կենսական խնդիրներ կ'ըլլային օրակարգին վրայ եւ Ֆրանսայի հեղինակաւոր ձայնը պէտք է լսուէր մեծ դաշնակիցներու կողքին։

Նոր Սահմանադրութիւնը ծրագրելով, զօրավար Տը Կոլի նպատակն է՝ նախ ներքնապէս զօրացնել երկիրը, որպէսզի չկրկնուին «Մայիս 13»ի նման դէպքեր։ Երկրորդ՝ արտաքին ճակատին վրայ ամրապնդել Ֆրանսայի դիրքը, իր արժանի բարձրութեան հասցնելով զայն։

Ներքնապէս զօրանալու համար, առաջին պայմանն էր լուծել ալժերիական կնճիռը։ Վարչապետին առաջին մտահոգութիւնն եղաւ այդ։ Ալժերիոյ տասը միլիոն բնակիչներուն շնորհեց հաւասար եւ «ամբողջական» իրաւունքներ, ինչ որ զլացած էին նախորդ կառավարութիւնները։

Աւելի առաջ երթալով, զօրավարը ներքին ինքնավարութիւն կը շնորհէ անդրծովեան հողամասերուն, զանոնք առնելով Ֆրանս. Դաշնակցութեան մէջ։

Շատոնց ժամանակավրէպ դարձած է «գաղթապետութիւն»ը։ Չորրորդ Հանրապետութիւնը «գաղթավայր»երը համախմբած էր «Ֆրանս. Միութեան» մէջ։

Բնականոն պայմաններու տակ, ժողովրդավար երկիրներու Սահմանադրութիւնը կը մշակուի «Սահմանադիր Ժողով»ի մը կողմէ։

Զօրավարը՝ հիմնուած Խորհրդարանէն ստացած վեցամսեայ լիազօրութեան վրայ՝ ինք ստանձնեց այդ նախաձեռնութիւնը։ Զանազան հոսանքներու պատկանող 39 մասնագէտներ որոշ փոփոխութիւն առաջարկեցին ծրագրուած Սահմանադրութեան մէջ։

Ցարգելով ժողովրդավարական սկզբունքները, Վարչապետը հանրաքուէի կը դիմէ՝ վաւերացնել տալու համար բարեփոխեալ Սահմանադրութիւնը։

Վերջին խօսքը կը պատկանի ժողովուրդին։

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԸ ԿՈԼ ԵՒ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

«ԵԹԷ ԵՐԿԻՐԸ ՈՉ ԸՍԷ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷԻՆ, ՏՈՒՆՍ Կ'ԵՐԹԱՄ» Կ'ԸՍԷ ՏԸ ԿՈԼ

Իր մեկնումէն առաջ, Զօր. Տը Կոլ կարգ մը տեսակցութիւններ ունեցաւ, Մաթինեոնի մէջ, յայտնելու համար իր կարծիքը Սահմանադրութեան առթիւ Խորհրդակցական Կոմիտէին ըրած առաջարկներուն համար։

Զորեքշաբթի օր դահլիճը պիտի ունենար վերջին նիստ մը վերջնական եզրակացութեան մը յանգելու համար։

Ինչպէս գրած էինք երէկ, կառավարութիւնը նկատի պիտի առնէ Խորհուրդին առաջարկները ինչ կը վերաբերի անդրծովեան հողամասերու եւ Մայր Երկրին յարաբերութեանց, բայց նկատի չառնուիր նախարարի մը երեսփոխան մնալու կէտը։ Այս երկու պաշտօնները, կը պնդէ Տը Կոլ, խոտոր կը համեմատին իրարու։ Բացառիկ իրաւասութեանց նկատմամբ (Հանրապետութեան Նախագահ) Տը Կոլ ճշդեց թէ ազգային տագնապի մը ժամանակ Նախագահը կրնայ պաշտօնանկ ընել Վարչապետը, բայց իր առաջարկած նոր վարչապետը պէտք է ստանայ Խորհրդարանին վաւերացումը, եւ այս վերջինը չի կրնար լուծուիլ։

Տը Կոլ ընդունեցաւ Ընկերվարական կուսակցութեան ներկայացուցիչները, բայց այս վերջիններուն գեկուցումը իրենց ընկերներուն կողմէ վերապահութեամբ ընդունուեցաւ։ Սահմանադրութեան դէմ ընդդիմութիւնը, ընկերվարականներու մէջ, կը վարեն Տանիէլ Մայէր, Վերտիէ, Տէփրէօ, ինչպէս նաեւ նախկին կողմնակիցներ Մոլէի՝ Կազիէ եւ Փինօ։ Ընկերվարականները պաշտօնապէս պիտի ճշդեն իրենց դիրքը, Սեպտեմբեր 12ին։ Մոլէ կը յուսայ յաջողիլ, բայց իր բարեկամները աւելի յոռետես են։ Կարեւոր դեր մը վիճակուած է նաեւ Կաստոն Տէֆէրի որ ցարդ չէ արտայայտուած։ Ֆրանսիս Լէնառ դէմ արտայայտուած է եւ կը պատրաստուի յարձակողական յայտարարութիւն մը ընել՝ Տը Կոլի ելմտական քաղաքականութիւնը դատապարտելով։

Տը Կոլ սահմանելով իր դիրքումները յայտարարեց ընկերվարականներուն. — «Եթէ երկիրը ոչ ըսէ հանրաքուէին՝ տունս կ'երթամ»։

× Զորեքշաբթի կէսօրէ ետք տեղի ունեցաւ միջ–նախարարական վերջին նիստ մը, նախագահութեամբ Ռընէ Քոթիի, որ նոյն օրը վերադարձած էր արձակուրդէն։ Նիստին մէջ ճշդուեցան Սահմանադրութեան նախածրագրին եւ հանրաքուէին վերջին կէտերը։ Այնուհետեւ Սահմանադրութեան նախածրագիրը վերջնական ձեւին մէջ, յանձնուեցաւ Պետական Խորհուրդին։

Նոյն օրը իրիկուան ժամը 18,50ին Վարչապետը մեկնեցաւ Օրլիէն։ Դէպի Մատակասկար, Ալժերիա եւ Սեւ Ափրիկէ կատարուած այս ճամբորդութեան նպատակն է ուղղակի կապ մը ստեղծել ժողովուրդին եւ Մայր Երկրի կառավարութեան միջեւ։ Բազմաթիւ նախարարներ կ'ընկերանան Զօրավարին՝ այս ճամբորդութեան մէջ։

Հակառակ անոր որ ընդդիմադիր շարժում մը գոյութիւն ունի՝ Վարչապետ Տը Կոլ կը մտածէ թէ ժողովուրդը «այո՛» պիտի ըսէ հանրաքուէին։

× Զօր. Տը Կոլի բացակայութեան ընթացքին Վարչապետի պաշտօնը պիտի վարէ նախարար եւ ընկերվարական պարագլուխ՝ Կի Մոլէ։

Օրէ Օրին

ԱՌՏՈՒԱՆ ԹԹՈՒԱԾԻՆԸ

Իտալիոյ նորընտիր վարչապետը, Ֆանֆանի պատուիրեր է իր դահլիճին անդամներուն.

— Այսուհետեւ, առտուն գործի կուգաք ժամը 8,30ին... Անանկ, ժամը 10,30ին գրասենեակ գալ, կէսօրուան դադարը մինչեւ իրիկուան ժամը 5ը, 6ը շարունակել ու աշխատանքին մնացածն ալ մինչեւ գիշերուան ժամը 10,30ը քաշքշել, չկայ։

Վարչապետը իրաւունք ունի։ Առտուան թթուածինը հրաշագործ դեղ է։ Աշխատանք մը, զոր կատարած պիտի ըլլայիր կէսօրէն ետք, երկու, երեք ժամուան մէջ, առտուն կը կատարես կէս ժամէն՝ շնորհիւ արեւածագի թթուածինին, որ կը թարմացնէ թոքերդ ալ, ուղեղդ ալ։

Տեսակ տեսակ ժամադրութիւններ կան։

Օրինակ, կրնաս ժամադրուիլ օղիի բաժակին հետ, ամէն իրիկուն ժամը 6ին ատեններ, գրասենեակէն կամ գործարանէն վերադարձիդ։

Կրնաս ժամադրուիլ ընկերներուդ հետ՝ ժողովի երթալու համար։

Բայց, իմաստուն մարդոց համար ժամադրութեանց ամէնէն իմաստունը արշալոյսին հետ սարքուած ժամադրութիւնն է։

Երկուքդ միասին կը բանաք ձեր աչքերը — դուն երկրագունդին վրայ, ան երկրագունդէն հեռու տեղ մը։ Դուն կը նայիս անոր, ան կը նայի քեզ։

Ընթացիկ կեանքի մէջ, Արշալոյսի մը հանդիպողը, ամէնէն առաջ ինք կը համբուրէ անոր այտերը։ Բայց, մեր արշալոյսը համբուրող չէ ծնած մինչեւ այսօր։ Ընդհակառակն, ան է որ կը համբուրէ քեզ իր ճառագայթներով, որոնք կուգան 93 միլիոն մղոն հեռուէն։

Այս արշալոյսին մէկ համբոյրը, առտուն ժամը 5ին, կեանքիդ օրերը կը բազմապատկէ։

Բայց քանի՞ հոգի կը հաւատայ այս ճշմարտութեան։

Ահաւասիկ, Իտալիոյ մէջ անգամ մարդիկ արշալոյսի պահերը կ'անցընեն եղեր վերմակի մը տակը, փոխանակ դուրս ելլելու եւ արեւուն ճառագայթներուն ջերմութեամբ գինովնալու։

×

Միայն անհատը չէ որ արշալոյսին հետ պէտք է ժամադրուի։ Ազգերն ալ պէտք է ժամադրուին անոր հետ։

Այդ ազգերէն մէկն ալ մերինը։

Շատ մը թերութիւններ կը սրբագրուին եւ շատ մը յիմարութիւններ կը դարմանուին, եթէ մեր ազգը առտուն կանուխ արթննայ եւ կանուխ գործի երթայ։

Օրինակ, եթէ մեր կղերականները առտուն ժամը 5ին, 6ին եկեղեցի մտնեն ու աղօթեն, իրենց աղօթքը աւելի արագ իր տեղը կը հասնի։ Որովհետեւ, խաղաղութեան մէջ, իրենց ձայները աւելի դիւրաւ կը լսուի։ Ուրեմն ազգն ալ աւելի շուտով կը փրկուի, եթէ՝ միայն աղօթքներով կարելի է փրկուիլ։

Եթէ մեր մտաւորականները առտուն ժամը 5ին, 6ին գործի սկսին, աւելի իմաստուն բաներ կը գրեն։ Առտուն կանուխ, արշալոյսին հետ ու արշալոյսին թթուածինին օգնութեամբ յօրինուած բանաստեղծութեան մէջ արեւ կայ, արշալոյս կայ։ Իրիկուան դէմ գրուածին մէջ, քաղաքներու փոշին կամ կապելաներու օղիին հոտը։

Եթէ մեր ազգին ճակատագիրը վարողներն ալ առտուան ժամը 5ին, 6ին արթննան ու այդ ժամերուն սկսին մտածել ազգին ապագային մասին, աւելի շուտով կ'իրականացնեն մեր բաղձանքները։ Եւ աւելի շատ ատեն ունեցած կ'ըլլան բանե՛ր, բանե՛ր սորվելու։ Առտուն կանուխ սորվածիդ մէջ արեւ կայ. իրիկուան դէմ սորվածիդ մէջ... սխտորի հոտ։

Հետեւաբար, քուէս կուտամ Իտալիոյ վարչապետին, որ ըսել կ'ուզէ իր ժողովուրդին.

— Արթնցի՛ր, արթնցի՛ր, երկու աշխար ունեցողը շուկայ գնաց մէկը ծախեց, դուն տակաւին շուկայ անգամ չես գացեր...

Մենք ալ շուկայ գացած չենք։ Որովհետեւ, ուշ կ'արթննանք։ Եթէ արթննանք...

ԻՒՐՈՊԱՑԻ

ԺՈԼԻՕ – ՔԻՒՐԻԻ

ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Երեքշաբթի օր տեղի ունեցաւ մեծանուն գիտնական՝ Ֆրէտէրիք Ժոլիօ–Քիւրիի ազգ. յուղարկաւորութիւնը։ Բազմահազար Փարիզցիներ կանուխէն համախմբուած էին Սորպոնի բակը։ Ներկայ էին կառավարութեան ներկայացուցիչները, պաշտօնական անձնաւորութիւններ՝ Ֆրանսացի եւ օտար. առնց կարգին՝ իշխան Լուի Տը Պրէօյ, Փրոֆ. Պըղանսոն, Գաքոն՝ Աշխատանքի նախարար, Փրոֆ. Լաքասանեյը, Լը Թրոքեռ, Ֆրանսիս Փէրէն եւ Գերթուէն՝ Կրթական նախարար, ինչպէս նաեւ գրագէտ Էլիա Էհրընպուրկ, յատկապէս Մոսկուայէն եկած այս առթիւ։

Շոփէնի մահերգէն ետք, առաջին դամբանականը խօսեցաւ Ֆրանսիս Փէրէն, ապա խօսք առաւ Կրթական նախարարը։ Գերթուէն շեշտեց թէ «մեծ դասեր կարելի է քաղել այս նախասահմանուած ճակատագիրներէն»։

Համայնավար կուսակցութիւնը եւ Խաղաղութեան Շարժումը ժողովուրդը հրաւիրած էին Սոյի գերեզմանատունը։ Հոն խօսք առին համայնավար երեսփոխան Կասօտ, Գիքաս՝ գիտնական աշխատաւորներու միջազգային Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղար, եւ Փրոֆ. Գեռնալ՝ փոխ–նախագահ Խաղաղութեան Միջազգային Խորհուրդին։

Կը յիշուի որ մարդկութեան պատմութեան մէջ երբեք ոչ մէկ ընտանիք տուած է այնքան գիտուն, որքան Ժոլիօ–Քիւրի գերդաստանը։ Փիէռ Քիւրիէն անցնելով երկրորդ սերունդին՝ Ֆրէտէրիք եւ Իրէն Ժոլիօ–Քիւրի, ապա երրորդին՝ Տիկին Հելէն Լանժըվէն–Ժոլիօ–Քիւրի։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ Արտաքին նախարարութիւնը կը յայտարարէ թէ Ինտոնեզիոյ կառավարութեան զրկած է նոր զէնքեր եւ պիտի շարունակէ օժանդակել այս ուղղութեամբ։

ՍԱԿԱՐԱՆ (*Օգոստ*. 19) — *Ոսկի* 519.000, *նափոլէոն* 3530, *զուիցերիական* 3420, *անգլիական* 4330, *քսան տոլարնոց* 17280։ *Թղթադրամ (զուգահեռական շուկայ) սթերլին* 1255, *տոլար* 445, *զուիցերիական* 106,25, *պելժիական* 9։

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Մեր խմբագրատունը այցելեց Գ. Արամ Տէր Զաքարեան (Ֆրեզնոյէն), ծանօթ իր բազմաթիւ եւ կարեւոր նուէրներով ազգ. հաստատութեանց։ Գ. Տէր Զաքարեան շրջապտոյտ մը պիտի կատարէ Եւրոպա, մասնաւորապէս Վենետիկ, ուր անձամբ պիտի կարգադրէ կրթարան–թանգարանի մը շինութեան աշխատանքները՝ Ս. Ղազարի մէջ, որուն համար կը նախատեսէ 50–100հազար տոլարի յատկացում մը։

Այցելեցին նաեւ Գ. եւ Օրիորդ Արզումանեան (Պուէնոս–Այրէսէն), Տիկ. Ա. Գազիլ (Թեհրանէն), Տիկին Դարմանեան (Թեհրանէն)։

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻՆ ՑՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

"ԵՐԿԻՐ ԽՌՈՎՔԻ"

Հեղինակ՝ ԱՐՄԷՆ ԱՆՈՅՇ

Ամիսներ առաջ ստացայ ողբացեալ Արմէն Անոյշի այս վերջին գործը, « Երկիր Խռովքի »:

Խղճահար եմ որ իրեն չպատասխանեցի նամակով մը, կամ յուշատետրի էջով մը: Հիմա իր մահուան տխուր լուրը առնելէ ետք, պարտք կը զգամ քանի մը տող նուիրելու իր յիշատակին եւ «Երկիր Խռովքի»ն:

Տասը գլուխներէ կը բաղկանայ քերթուածներու այս հատորը: «Երկիր Խռովքի» յատկանշական խորագիր մըն է: Ես պիտի աւելցնեմ նաեւ դիւցազներգական *էջեր, ինչպէս որ վերջին քերթուածին տուած է հեղինակը «դիւցազնավէպ» խորագիրը:*

Բայց եւ այնպէս առաջին գրուածքով «Երկիր Խռովքի»ն կը խորհրդանշէ նաեւ բանաստեղծին անձը, մանկութեան տարիներէն սկսած, քայլ առ քայլ, հասնելու համար վերջին հանգրուանին, արիւնոտ անապատները, երբեմն երազին թեւերով, երբեմն յուսախաբ, ըսելու համար.

Ի՞նչ կը մընայ բոլորէն, ի՞նչ մընաց գեղեցիկ, —
Գրքերու հեւասպառ ծանրութեան տակ կըքած
Ուղեղ մը պարտասուն,
Ու սիրտ մը՝ աղբիւրի պէս ցամքած.
Ուսերուդ՝ ծանրութիւնը կեանքին...
Ի՞նչ մընաց.—
Յուշերու բեկորներ՝ ցանցնուած օրերուդ էջերուն
Խունացած գոյներու նման
Հոգւոյդ մէջ՝ տաճարներ քանդուած, տաճարներ անաւարտ,
Ու մահեր անհամար,
Որոնց ցուրտ դամբանին առջեւ դուն
Կ'արտասուես աշունի յուսահատ աչքերով...
Ի՞նչ մընաց.—
Օրերու շղթայ մը ժանգոտած —
Երկիր մը խռովքի...

Հէք բանաստեղծը այս տողերը գրի առնելէ ետք, կը նախազգար անշուշտ թէ հողակոյտ մը պիտի մնար իրմէն, եւ իրեններուն հոգիին մէջ՝ յիշատակ մը... այնպէս ինչպէս կը զգան բոլոր զգայուն եւ տառապած հոգիները:

Ողբասացութիւն մըն է «Գնդապետ Մաղմանեանի յիշատակին» ձօնուած քերթուածը, ուր չարականի մը պէս կը հնչէ աղերսարկու ձայնը հերոսին, որուն՝ կռուի եւ դիմադրութեան հրաւէրը անպատասխանի կը մնայ: «Լքուած մարտիկին հոգին կ'այլեկոծի, սրտէն արիւն կը հոսի... եւ իր իսկ զէնքին կապարով, կուտայ հարուածն իր զանկին...»:

«Զրոյց մեռեալներուն հետ» ընդհանուր վերնագրին տակ, բազմաթիւ քերթուածներ տուած է Արմէն Անոյշ:

«Տան մը կարօտը» այդ շարքին դեղեցիկ մէկ քերթուածն է, թախիծով ու կարօտով բաբախուն տողերով հիւսուած: Եւ երբ դժխեմ մահը իր դաժան դէմքը ցոյց տուաւ բանաստեղծին, կրցա՞ւ արդեօք խաղաղօրէն ու հանդարտ անոր աչքերուն մէջ նայիլ, ու առանց լացի ու վշտի մեկնիլ՝ իր յիշատակը յանձնած յաւերժութեան...:

Ընդհանրապէս Արմէն Անոյշի քերթուածները յոռետես չունչ մը ունին: Եւ այս շատ բնական է: Իր ապրած կեանքը, մանկութեան տարիները, որբանոցներուն մէջ անցուցած կենցաղը, իրենց դրոշմը դրած են բանաստեղծին նկարագրին վրայ: Ազկէ՝ յոռետեսութիւնը, որ կը ծաւալի իր քերթուածներուն մէջ: Զրոյց՝ Մեռեալներուն հետ օրինակ.

Եւ արդ, կ'ապրիմ ես վիշտը բոլորին,
Հեւքը դարերուն,
Կ'ապրիմ սարսափը անյայտ չարիքին,
Անէծքը մարդուն
Ու բոլոր մարդոց, որ հանդարտ, անոխ
Ըշտապելով անցան:

Նոյնիսկ Ապրիլի բարեբար անձրեւը, իրեն հետ կը բերէ անպատում յոյզեր ու վիշտեր:

Միայն մէկ անգամ անոր քնարը լաւատես ու ոգեշունչ երգեր երգեց: Երբ մեր մշակոյթի արժէքները, անցեալին ու ներկային մէջ կ'ողեկոչէր, անոր աչքերը ցնծութեան, ուժի եւ հպարտութեան ճառագայթը կը ցոլացնեն:

Քերթուածներուն լեզուն եւ ընտրուած բառերն իսկ կը վկայեն թէ Արմէն Անոյշն ալ, ինչպէս իրեն պէս բազմաթիւ քնարահարներ, մեր արդի աշխարհաբարին բիւրեղացման, զտումին, մշակումին ու յղկումին համեստ գործաւորներէն մէկն էր:

Սիրոյ քնքուշ ու երազային բառերուն հետ, կռիւին ու պայքարին, յաղթութեան ու մահուան գոռ ու ըմբոստ բառերն ալ ունի Արմէն Անոյշ: Երբ կ'երգէ մշակոյթի հին վարպետներն ու նուիրեալները, անոր բառերը կը դառնան մարդկային, սիրելի ու մտերիմ: Բանաստեղծը իր բառարանին մէջ ունի նաեւ վիշտ, տրտմութիւն, մահուան սարսուռ, չիրմաստան եւ ողբալին երգ: Երբ կը պատմէ մեզի («Երկու չիրիմ») երկու ընկերներու սիրոյ ողբերգութիւնը, երկու ընկերներ, որոնք Կրեթան կը սիրեն, կը մոռնան ոխ ու ատելութիւն իրարու հանդէպ, որովհետեւ հայրենական պատերազմին մէջ ճակատագրուած էին երկուքն ալ իյնալու...: Արմէն Անոյշի բարբառը կը դառնայ հերոսական, մարդկային, որովհետեւ բանաստեղծը կը հաւատայ որ հերոսի մը սիրտը կը միանայ տիեզերքի մեծ սիրտին...:

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԳԻԾԵՐ.— Արմէն Անոյշ, բուն անունով Արմէն Մարաշլեան, ծնած է Ուրֆա 1907ին: Մեծ եղեռնի տարիներուն, 8 տարեկան մանուկ մը, հրաշքով կ'ազատի սպանդէն եւ կառապանի մը շնորհիւ, կ'ապաստանի Հալէպ: Նախնական ուսումը կը ստանայ փրան-սական որբանոցը, ետքը Հալէպի Հայ-կազեան վարժարանին ընթացքը կ'աւարտէ 1923ին եւ կը մեկնի Պէյրութ՝ ուսումը շարունակելու համար: 1928էն ի վեր ուսուցչական եւ տեսչական պաշտօններ կը վարէ Սուրիոյ զանազան շրջաններու ազգային վարժարաններուն մէջ:

Աշխատակցած է *«Նոր Փիւնիկ»*, *«Ցառաջ»*, *«Ցուսաբեր»*, *«Հայրենիք»*, *«Արեւելք»*, *«Զուարթնոց»* եւ *«Նայիրի»* ամսագիրներուն եւ օրաթերթերուն: Քերթուածներու առաջին հատորը լոյս կ'ընծայէ 1933ին, *«Օրերուն հետ»* ընդհանուր խորագրի տակ: 1933ին՝ *«Սրտերուն Երգը»*, 1945ին՝ *«Դարերու Երգը»*, 1956ին՝ *« Երկիր Խռովքի »* դիւցազներգական քերթուածները, իբրեւ իր վերջին երկասիրութիւնը: Գրած է նաեւ պատմութեան դասագրքեր եւ Ուրֆայի հերոսամարտը՝ «Այրուած քաղաքի մը պատմութիւնը», իբրեւ վիպական գործ: *«Հայրենիք»* ամսագրին մէջ սկսած էր հրատարակել «Արեան ճանապարհով» անուն գործը, որ իր որբութեան եւ տառապալից կեանքին պատմութիւնն է:

Ամիսներ առաջ ծանր հիւանդութեան մը ենթակայ եղաւ, եւ շնորհիւ բժշկական խնամքներու ժամանակաւոր կերպով ապաքինեցաւ: Մահը տեղի կ'ունենայ 6 Յունիս 1958ին:

ԽՐՈՒՇՉԵՒ ՆԵՐՔԻՆ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԵԱ՞Ն ՄԷՋ

«Նիւ Եորք Հերալտ»ի մէջ Ճօզէփ Օլսոփի գրած մէկ յօդուածէն կը քաղենք հետեւեալը:

Կրեմլինաբանները — այսինքն անոնք, որոնք Կրեմլինի անցուդարձերուն ետին թաքնուած իրողութիւնները բացատրելու դժուարին արուեստին կը հետեւին — մեծ իրարանցումի մատնուած են: Արտաքին երկու նշաններու վրայ հիմնուելով կը հետեւցնեն թէ մօտիկ ապագայի մէջ Նիքիթա Խրուշչեւի գլխուն գալիք կայ:

Այս երկու նշաններէն առաջինը շատ պարզ է. անցեալ շաբաթ, օտար թղթակիցներ Մոսկուայի մէջ նշմարեցին Խրուշչեւի անկեալ հակառակորդներէն Մոլոթովը: Ուլան Պաթորի իր աքսորավայրէն Մոլոթովի Մոսկուա գալն իսկ արդէն կարեւոր դէպք մըն է ինքին: Կրեմլինաբանները թերեւս խորհէին, որ Մոլոթով — հեռաւոր Մոնկոլիայի խորհրդային դեսպանը — տարեկան իր արձակուրդը անցընելու համար միայն եկած է Մոսկուա, բայց երկրորդ նշանին պատճառով, Կրեմլինաբաններուն առջեւ բացուած է ենթադրութեանց ընդարձակ դուռը:

Այս երկրորդ նշանը՝ ահաւասիկ: Ասոշիէյթըտ Փրէս գործակալութեան Մոսկուայի թղթակիցը, Րոյ Էսոյեան, անցեալ շաբաթ կը հեռագրէր, որ Խրուշչեւ «դիւանագիտական իր առաջին լուրջ եւ հրապարակային յետքայլը կատարեց» Միջին արեւելեան տագնապին վիճաբանութիւնները ՄԱԿի Ընդհանուր ժողովին մէջ կատարելու հրահանգ տալով: Րոյ Էսոյեան կ'աւելցնէր նաեւ, որ «մեծերու ժողով»ին գաղափարէն հրաժարելով, Խրուշչեւ «կարեւոր պարտութիւն» մը արձանագրեց՝ ըստ արեւմտեան դիւանագիտական դիտողներու կարծիքին. եւ այս պարտութիւնը կրնայ կարեւոր անդրադարձումներ ունենալ խորհրդային աւխոյժ ղեկավարին քաղաքական ապագային վրայ»:

Արդ, ինչպէս յայտնի է, Խ. Միութենէն դէպի դուրս ղրկուած բոլոր հեռագիրներն ու թղթակցութիւնները գրաքննութեան կ'ենթարկուին: Րոյ Էսոյեան, երկու անյաջող փորձերէ եւ ութ ժամուան սպասումէ մը վերջ միայն արտօնութիւն ստացաւ իր այս թղթակցութիւնը ամբողջութեամբ հեռարգելու: Ուրեմն, այս թղթակցութիւնը խորհրդային գրաքննութեան աչալուրջ հսկողութենէն վրիպած բան մը չէ, այլ՝ «արտածուելու» արտօնութիւն ստացած գրութիւն մըն է: Եւ ճիշդ այս պարագան է, որ այնքան մեծ իրարանցում ստեղծած է Կրեմլինաբաններու շարքերէն ներս: Արդարեւ, 1920ական թուականներէն ի վեր, երբ Սթալին միահեծան տէրը դարձաւ խորհրդային աշխարհին, խորհրդային գրաքննիչները երբեք արտօնութիւն չեն տըւած, որ օտար լրագրողներ ենթադրութիւններ «արտածեն» խորհրդային ղեկավարներու անկման մասին, եթէ այդ անկումը արդէն իսկ կատարուած իրողութիւն չէ:

Ուրեմն, տրամաբանօրէն, եւ անցեալի փորձառութեան վրայ հիմնուելով, պէտք է հետեւցնել թէ Խրուշչեւի աստղին խաւարումը արդէն իսկ կատարուած իրողութիւն է: Կրեմլինաբանները տրամաբանական այս եզրակացութիւնը կը կապեն նաեւ Խրուշչեւի ամէնէն մեծ հակառակորդներէն Մոլոթովի Մոսկուա վերադարձին հետ, եւ ամէնէն մութ եզրակացութիւններուն կը հասնին Խրուշչեւի ապագային վերաբերմամբ:

Այս ենթադրութեանց հիման վրայ ալ, մասնագէտները կ'ուզեն ճշդել Խրուշչեւի ներկայ դիրքը: Արտաքին ոչ մէկ նշան կայ, որ Մոսկուայի մէջ ներքին քաղաքական կարեւոր փոփոխութիւններ տեղի կ'ունենան. սակայն մարդիկ սկսած են կասկածիլ Խրուշչեւի անառարկելի գերիշխանութեան մասին, որ հաստատուած էր քաղաքական իր բոլոր հակառակորդներուն չէզոքացումէն վերջ:

Ցամենայն դէպս, ինչ ալ ըլլան ներքին անցուդարձերը, կասկածէ վեր է, որ

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎՇՏԱԳԻՆ ՍՈՆԱԹ

8.

Ես արդէն վաղուց չէի տեսել միստր Բրուստրին, բայց նա անընդհատ ներկայ էր իմ մէջ, հոգեպէս անընդհատ պայքարում էի նրա դէմ: Տարօրինակ էր այն, որ իմ մէջ, հէնց իմ մէջ, Բրուստրն անխռով կանգնած էր իմ դիմաց, միշտ նոյն տեսքով, կէս-հոգածու, կէս-հեղնական արտայայտութեամբ, ծխամորճը ձախ ձեռքով բռնած, նոր անդրադառնում էի, որ նրա քաղաքավարի, հովանաւորող վերաբերմունքը միշտ էլ կաշկանդել էր ինձ: Ցաճախ, շատ յաճախ, մտքումս հնչում էր Դիմամանտիսի խօսքը. «Ինչ որ չիք է միայն, սալոն, արիստոկրացիա»: Եւ միշտ թւում էր թէ կայ մի բան որ նոր եմ հասկանալու, եւ գուցէ դա հէնց կեանքն է, տարիքոտ մարդկանց փիլիսոփայօրէն արտասանած « կեանք » բառի տակ խորացող իմաստը, այնքան անորոշ ու խռովիչ, երբեմն նոյնիսկ այնքան վրդովեցուցիչ՝ պատանու համար, մանաւանդ սիրահարուած պատանու համար, որ ուզում է ամէն ինչ միանգամից եւ մինչեւ վերջ հասկանալ: Դիմամանտիսի հետ մենք շատ էինք խօսել արուեստի իսկական հասկացողութեան բացակայութեան մասին, բայց այդ հարցը երբեք ինձ այնպէս չէր խռովել, ինչպէս հիմա: Կարծես ուղղակի իմ սեփական ճակատագրի հարցն էր դա: Ինչ որ թաքուն, անորոշ մտահոգութիւն, որի կոնդրաբասային մրմունջը միշտ զգացել էի իմ հոգու խորքը, հիմա սկսում էր յստակօրէն լսելի դառնալ:

«Ինչ որ չիք է միայն, սալոն, արիստոկրացիա...»: Տարբեր զգացումներ, բախուելով այդ խօսքին, խառնւում էին իրար, ստեղծում մի անհամբեր, չիկացող հոգեվիճակ, որով սպասում էի սեզոնի առաջին երեկոյին: Ամէնից աւելի ինձ անհանգստացնում էր միստր Բրուստրին տեսնելու պահանջը: Բայց ճիշդն ասած՝ ես նոյնիսկ վախենում էի նրան հանդիպելուց. այդ պատճառով էլ աւելի ու աւելի անհամբեր էի դառնում: Ինձ թւում էր որ պէտք է վրիժառու լինեմ, ինձ հասցուած ամենամեծ վիրաւորանքի համար...

Բայց այդ ամբողջն իմ մէջ իսկական չփոթի վերածուեց, երբ հէնց ինքը՝ միստր Բրուստրը, անակնկալօրէն, այն էլ Էֆրոյի միջոցով, ինձ հրաւիրեց իրենց տունը՝ մեր վերջին փորձը անձամբ լսելու: Առաջին անգամն էի այդպէս հրաւիրւում միստր Բրուստրի տունը, եւ... այս բոլորից յետոյ: Զարմանալի էր նաեւ այն, որ հրաւիրւում էի երեկոյթից երկու ժամ առաջ, երբ մենք, ի միջի այլոց, փորձ էլ չէինք նախատեսել, որով ստիպուած էինք լինում փոխել նաեւ վերջին փորձի ժամը: Թերեւս զարմանալի ոչինչ էլ չկար, բայց ես այն ժամանակ ոչ միայն զարմացայ, այլեւ, կրկնում եմ, իսկական չփոթութեան մատնուեցի: Գիշերը չէի կարողանում քնել. ականջիս մէջ անընդհատ հնչում էին Էֆրոյի հրաւէրի խօսքերը, աչքիս առաջ անընդհատ ժպտում էր Էֆրոյի ուրախութիւն եւ տագնապ արտայայտող դէմքը, եւ ես յաճախ կորցնում էի իրականութեան զգացողութիւնը: Ցաջորդ օրը սթափ մտածում էի, վերլուծում, բայց չփոթը չէր պարզւում: Մի քանի ժամ նուագեցի, յետոյ տնից դուրս եկայ եւ երկար թափառեցի քաղաքում. իմ հոգով ալիք առ ալիք անցնում էին ուրախութիւնը, տարակոյսը, տագնապը, կասկածները, յոյսը, դգուշութեան զգացումը, զայրոյթը, նորից ու նորից զարմանքը, եւ այդ բոլորի հետ՝ անհամբերութիւնն էր աճում: Երեկոյեան դէմ, վերադառնալով տուն, շատ ճաշեցի, հագնուեցի յատուկ խնամքով, նոյնիսկ մի քանի փողկապ փոխեցի, ամէն անգամ ջղայնանալով եւ շտապելուց աւելի եւս ժամանակ կորցնելով. ի վերջոյ ջութակս առայ եւ գրեթէ դուրս նետուեցի տնից: Քայլում էի արագ. այլեւս ոչ մի բանի մասին չէի մտածում. մեքենաբար շարժւում էի առաջ, յաճախ ձեռքի ժամացոյցիս նայելով, թէեւ ուշացած չէի:

Ճիշդ նշանակուած ժամին դրան առաջ էի: Սեղմեցի զանգի կոճակը եւ սպասեցի ուղիղ դրան նիդին նայելով, ներքին ուժեղ լարումից այլեւս անզգայացած, արտաքուստ բոլորովին անտարբեր մարդու տեսքով: Եւ երբ յոյն սպասուհին դուռը բացեց, ես հազիւ պատասխանեցի նրա սիրալիր բարեւին եւ անորոշ կանգնած մնացի դալթում, մինչեւ նա ինձ հրաւիրեց բարձրանալ երկրորդ յարկ: Վերեւի միջանցքում հանդիպեցի միստր Բրուստրին, որ իր կաբինետից դուրս էր գալիս: Ես նրանից մի քանի քայլ հեռու կանգ առայ, գլուխ տուի բարեւելով:

— Ուրախ եմ ձեզ տեսնելուս, — ասաց նա անմիջապէս առաջ գալով, — ինչպէ՞ս էք:

Նա երբեք այդքան սիրալիր չէր եղել ինձ հետ: Ուղղակի բացայայտ ժպտում էր, անբաժան ծխամորճը ձախ ձեռքին բռնած:

— Շնորհակալ եմ, սըր, — պատասխանեցի ես սովորական քաղաքավարութեամբ, ինքս էլ թեթեւակի ժպտալով, աշխատելով ծածկել իմ չփոթութիւնը:

Կ. ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ

(Շար. 19)

ՏԱՂԱՆԴԱՒՈՐ ԱՐՁԱԿԱԳԻՐԸ՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Խաչատուր Աբովեանի հիմնադրած իրապաշտ վիպական գրականութեան արժանաւոր աւանդապահն ու զայն զարգացնողներէն եղաւ իր գրական ծածկանունով մեզի ծանօթ Մուրացանը:

Ծնած Շուշի, աղքատ ընտանիքի զաւակ, հազիւ աւարտած քաղաքի թեմական դպրոցը՝ քանի մը տարիներու ու սուցչական ծառայութենէ վերջ, 1878ին կը փոխադրուի Թիֆլիս, ուր մինչեւ իր մահը կը վարէ հաշուապահի պաշտօն:

Մուրացան ստեղծագործած է գողնալով իր հանգիստի սուղ ժամերէն եւ ննթակայ իր պահպանողական հակառակորդներու հալածանքին ու սպառնալիքին: Հայ-թաթարական կռիւներու ընթացքին այցելութեան գացած ըլլալով իր հայրենի Շուշի քաղաքը, մազապուրծ ազատած է 'ստոյգ մահէն, մինչ տարիներու տքնաջան աշխատանքի արդիւնք իր ձեռագիրներէն ոմանք եղան հրոյ ճարակ:

Մուրացան իր ընկերային հայեացքներով յառաջապահ գրող մըն էր, պայքարող գործիչ եւ իր գրական ստեղծագործութեանց մէջ՝ հայրենասէր հրապարակախօս:

1877ին շրջած է հայրենի երկրի զանազան կողմերը եւ ուսումնասիրած՝ Արցախի եւ Սիւնեաց պատմական աւերակներն ու յիշատակարանները: Ան կ'ըսէ. «Ամէն մի գործ ստեղծելու ժամանակ իմ աչքի առաջ ունեցել եմ հայ ժողովուրդը, նրա անցեալը, նրա պատմութիւնը, նրա տխուր ներկան»: Եւ իր խօսքերուն իբրեւ ապացոյց, ու նախափորձ՝ ան կը գրէ «Հասան Ջալալեան տոհմի պատմութիւն»ը եւ ապա անկէ ներշնչուած՝ կը ստեղծագործէ իր «Ռուզան» հայրենասիրական ողբերգութիւնը, որուն նիւթը առնուած է ԺԳ. դարու դէպքերէն: 1881ին գրուած «Ռուզան»ը գտած է անսպասելի ջերմ ընդունելութիւն եւ մինչեւ այսօր ալ կը մնայ Հայաստանի թատերական խաղացանկին վրայ:

«Անդրէաս Երէց» վէպի գործողութիւնը տեղի կ'ունենայ ԺԷ. դարուն, Ջուղայի մէջ, Շահ-Աբասի օրով, բայց Մուրացանի գլուխ գործոցն է «Գէորգ Մարզպետունի» պատմավէպը՝ առնուած Ժ. դարու կեանքէն: Այս գիրքը կուտայ Բագրատունիներու բարձրացման շրջանը եւ պատկերը՝ արաբական լուծէն ազատելու համար թափուած ճիգերուն: Կեդրոնական իշխանութիւն մը հաստատելու առաւելութիւնները ջատագովող խորհրդածութիւններով լեցուն այս գիրքին մէջ տրուած են ռազմական գործողութիւններու շատ յաջող նկարագրականներ, բազմաթիւ գործող անձեր եւ տիպականացած դրական ու բացասական կերպարներ՝ Աշոտ Բ. Թագաւորը, իր զօրավար հայրենասէր Մարզպետունին, Սահակ Սեւադան, Ցլիկ Ամրումն եւ ուրիշներ:

Մուրացան կ'ընդունի, որ ամէն ժողովուրդ ինք պէտք է տնօրինէ իր բախտը, բայց եւ հեռու ազգայնամոլութենէ, ջատագով է համերնակ ժողովուրդներու գործակցութեան:

«Գէորգ Մարզպետունի» գիրքը իր գեղեցիկ լեզուով հարստացուց մեր պատմավէպերու շարքը:

Մուրացան գրած է. «Քաղաքների կեանքը մատակարարողը գիւղն է, ինչպէս եւ ազգի կենդանութեան ուժ տուողը՝ գիւղացին»: Մուրացան ռուս նարոտնիկներու ազդեցութեան տակ աչհազանգ կը հնչեցնէ եւ երիտասարդները կը հրաւիրէ գիւղ: «Խորհրդաւոր միանձնուհին» պատմուածքին մէջ չափազանցուած է հերոսուհի Աննայի անհատական ազդեցութեան դերը: Այդ նախափորձ պատմուածքին աւելի իրապաշտ հակադրութիւններն են իր հասուն տարիքին գրած «Նոյի ագռաւը», որուն հերոսը՝ գիւղի զաւակ՝ բարձրագոյն ուսում ստանալէ ետք այլեւս գիւղ չի վերադառնար, թէեւ իր հայրը՝ Վեդունց Սարգիսը՝ զայն ուղարկած է համալսարան, որպէսզի աւարտելէ ետք գայ լուսաւորել գիւղի խաւարը, չահագործումէ ազատէ գիւղացին: «Առաքեալը» Մուրացանի լաւագոյն պատմուածքն է, որուն հերոսը՝ համալսարանաւարտ քաղաքաբնակ Կամսարեան, կ'ուզէ կամովին ծառայել գիւղին եւ այդ ազնիւ նպատակով տողորուած կը հաստատուի Սեւանայ ափի Ջիբուխլի գիւղը: Հոն կը տեսնէ աղբակոյտեր, գետնաթաղ տուներ, լու, տգիտութիւն, վաչխառուներ եւ թշուառութիւն, եւ քանի մը օրէն արդէն զասալիք, կը վերադառնայ Թիֆլիս:

«Առաքեալը» պատմուածքի նախկին աղքատոյր Ջիբուխլիին տեղ այսօր շինուած է քարաշէն երկյարկանի տուներով Ծովագիւղը, որ կը շողշողայ ելեկտրական լոյսերու մէջ եւ որու հրապարակին կեդրոնը կը բարձրանայ Մուրացանի արձանը:

Մուրացան առաւելապէս քաղաքագէտ է. ան տուած է Թիֆլիսի ու գաւառական քաղաքներու պատկերը իրենց կենցաղային պայմաններով եւ դասակարգային բաժանումով: Ան կուտայ պատկերը աղքատացած ժամանակավրէպ ազնուականութեան՝ իր սնանկ բարոյականով, անբարտաւանութեամբ ու ստորամոլութեամբ («Ի՞նչ լայեղ է», «Անպատճառ իշխանուհի»): Կուտայ պատկերը դրամատէր դասակարգին՝ իր կծծիութեամբ, կեղծ ազգասիրութեամբ, դրամ շահելու բոլոր անթոյլատրելի միջոցներով եւ անբարոյականութեամբ («Հասարակաց որդեգիր», «Հարուստները դուարճանում են»):

Մուրացան քաղքենի գրողներու կողմէ հալածուած ու քննադատուած է, որովհետեւ «Լուսաւորութեան կեդրոն» անաւարտ վէպին մէջ տուած է անոնց եսասէր, նախանձոտ, շողոքորթ ու դրական գործի անընդունակ ոգին: Ան համարձակութիւն ունեցած է քարեր նետելու այդ նեխած ճահիճին մէջ եւ բզկտելու անոնց կեղծ եսը: Իր «Հաննելուկը լուծուեցաւ» պատմուածքին ճշմարտախօս, բայց ատուած հրապարակագիրը ինքն է, որովհետեւ ինք եւս իր հերոսին պէս «կոյրին կոյր եւ սապատ ունեցողին սապատ ունիս» ըսած է:

(Ն. Կ.) Վ. ԵՐԷՑԵԱՆ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ֆութպոլի «Թաճ» խումբը Թիֆլիսի եւ Պաքուի մէջ մրցումներ ունենալէ ետք Երեւան դացած է ու բարեկամական հանդիպում մը ունեցած է հայկական «Սպարտակ» խումբին հետ. մրցումը վերջացած է Երեւանցիներու յաղթանակով (2–0):

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՍԻՈՆ» ամսագիր կրօնական, գրական, բանասիրական: Պաշտօնական հրատարակութիւն Երուսաղէմի Հայ Պատրիարքութեան, 1958 Յունիսի թիւը:

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ՄԵՆՏԵՐԷՍ ԿԸ ՎԱԽՆԱՑ ՆՈՒՐԻ ՍԱՅԻՏԻ ՃԱԿԱՏԱԳՐԻՆ ԵՆԹԱՐԿՈՒԵԼԷ

Թուրքիոյ մէջ Դեմոկրատներու եւ Հալքեաններու պայքարը հասած է իր գագաթնակէտին:

Հալքեանները կը շարունակեն բուռն յարձակումներ գործել կառավարութեան վրայ: Միւս կողմէ, Դեմոկրատներու խորհրդարանական խմբակցութիւնը յաջորդաբար քանի մը օր ժողով գումարելէ ետք հրապարակեց շատ խիստ զեկոյց մը՝ ընդդէմ Հալքին.— Խորհրդարանական խմբակը վճռապէս որոշած է ամէնէն ազդեցիկ միջոցներուն դիմել բոլոր այն յարձակումներուն դէմ, որոնք կ'ուղղուին Ազգ. Ժողովի ուժին, բարոյականին ու վարկին:

Աւելի ուշագրաւ է սակայն Դեմոկրատներու երկրորդ զեկոյցը, ուր կը կարդանք.— Դեմոկրատ խորհրդարանական խմբակը, որ ժողով գումարեց կուսակցութեան նախագահ եւ Վարչապետ Մենտերէսի հրաւէրին վրայ, քննեց երկրին արտաքին քաղաքականութիւնն եւ նոր վարկերուն ու տնտեսական օժանդակութիւններու հետ առնչութիւն ունեցող հարցերը: Խմբակցութիւնը իր երկրորդ նիստին մէջ ուսումնասիրեց երկրին ներքին քաղաքականութիւնը եւ ուշադրութիւնը կեդրոնացաւ Հալք կուսակցութեան ղեկավարներուն վրայ, որոնք կ'անտեսեն օրէնքին տրամադրած սահմանները եւ իրենց ընդդիմութիւնը կը վարեն ապօրէն միջոցներով: Մանաւորապէս Իրաքի դէպքերուն վաղորդայնին՝ Հալքի ղեկավարներուն յայտարարութիւններն ու հրատարակութիւնները կը հաստատեն իրենց օրինազանցութիւնը: Հարկ եղած միջոցներուն պիտի դիմենք՝ կարգի հրաւիրելու համար դրդիչ ընդդիմադիրները: 1950էն ի վեր (երբ Հալք կորսնցուց իշխանութիւնը) շարունակուող այս գործունէութիւնը ա՛լ աւելի չեշտուեցաւ Պաղտատի Յուլիս 14ի յեղափոխութենէն ետք:

Ինչպէս կ'երեւի, Թուրք դեմոկրատները նեղ դրութեան մատնուած են ընդդիմադիրներու որդեգրած դիրքին հետեւանքով: Մանաւորապէս կը չեշտուի Պաղտատի յեղափոխութիւնը, որմէ, ըստ երեւոյթին, ներշնչուած են Հալքեանները:

Մենտերէսի կուսակցութիւնը պաշտօնապէս յայտարարեց թէ միաձայնութեամբ որոշուած է պատիժի խստագոյն միջոցներուն դիմել՝ եթէ ընդդիմադիրները շարունակեն իրենց դրդիչ գործունէութիւնը: Դեմոկրատները այս պարագան կը չեշտեն, որպէսզի Պաղտատի «տխուր» դէպքին նմանակը տեղի չունենայ Անգարայի մէջ....

Մենտերէս տրամադրութիւն չունի Նուրի Սայիտի ճակատագրին ենթարկուելու:

կապուած են Խրուշչեւ-Մաօ Ցէ Թունկ վերջին տեսակցութեան հետ: Այդ տեսակցութենէն վերջն էր, որ Խրուշչեւ հրաժարեցաւ «Մեծերու ժողով»ի իր ծրագրէն: Մասնագէտները յատկանշական կը գտնեն նաեւ այն պարագան, որ Խրուշչեւ դէպի Փէքին կատարած իր ճամբորդութեան ընթացքին հետը կարեւոր անձնաւորութիւններ չէր տարած՝ բացի Պաշտպանական նախարար մարեշալ Մալինովսկիէն:

Ինչ կը վերաբերի մարեշալ Մալինովսկիի, պէտք է հետեւեալ երկու իրողութիւնները նշել իր մասին. առաջին՝ մարեշալ Ժուկովի պաշտօնազրկման ժամանակ օժանդակեց Խրուշչեւի, եւ գրաւեց անկեալ մարեշալին աթոռը: Երկրորդ՝ 1956ի Յունիսի նշանաւոր պլենումին առեն, Մոլոթով, Մալենկով եւ «հակակուսակցական խմբակ»ին միւս անդամները մեծ յոյսեր դրած էին մարեշալ Մալինովսկիի օժանդակութեան վրայ. բայց այս յոյսերը ի դերեւ ելան: Բայց եւ այնպէս որոշ կապեր կային Մալինովսկիի եւ Մոլոթովի միջեւ: Կրեմլինարանները հարց կուտան այժմ, թէ արդեօք մարեշալ Մալինովսկի Մոլոթովի հետ միացած չաշխա՞տիր Խրուշչեւի ոտքին տակ օձառ քսել, ինչպէս որ անցեալին մէջ Խրուշչեւին օգնեց մարեշալ Ժուկովը հրապարակէն քշելու գործին համար:

Մալինովսկիի թաքուն գործունէութեան մասին գոյութիւն ունեցող կարծիքները հիմնուած են հետեւեալ պարզ պատճառին վրայ. Սթալինի մահէն ի վեր, Կրեմլինէն ներս տեղի ունեցող վերիվայրումներուն առանցքը կը կազմէին Պրեզիտիումը, բանակը եւ գաղտնի ոստիկանութիւնը:

Բերիայի մաքրագործումէն ի վեր, այնպէս կը թուի թէ գաղտնի ոստիկանութիւնը դադրած է առաջնակարգ դեր խաղալէ ներքին յեղաշրջումներուն մէջ: Կը մնայ ուրեմն Պրեզիտիումը եւ բանակը. ինչպէս նաեւ, անշուշտ, համայնավար կուսակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէն, որ իրաւարարի դեր խաղաց երբ անհամաձայնութիւններ ծագեցան Պրեզիտիումէն ներս կամ բանակին ու Պրեզիտիումին միջեւ (1956 Յունիս):

Խրուշչեւ Պրեզիտիումէն հեռացուց այն բոլոր անձերը որոնք կրնային գլուխ ցցել իր դէմ, բացի համայնավար տեսաբան Միխայիլ Սուսլովէն եւ տեւապէս հաստատուն Միկոյեանէն:

Բայց անդին կը մնայ բանակը, որպէս անկախ իշխանութիւն, եւ որուն գլուխը կը գտնուի մարեշալ Մալինովսկի: Կան նաեւ, ըստ յայտնի Կրեմլինարան Ճօրճ Քէննանի բացատրութեան, այն բոլոր անձերը զոր Խրուշչեւ չմաքրագործեց: Անհետեւես կերպով չմաքրագործուած այս անձերուն թիւին մաս կը կազմէ Մոլոթով:

Անշուշտ շատ կանուխ է տակաւին, վերոյիշեալ տկար «փաստ»երուն վրայ հիմնուելով, յայտնելու համար թէ Խրուշչեւին աստղին խաւարումը մօտալուտ է: Բայց մինչեւ որ այս երեւոյթները ուրիշ ձեւով մը բացատրուին, կարելի է ենթադրել որ Խրուշչեւ դժուարութեան մէջ է. մեծ կամ փոքր, ժամանակաւոր կամ տեւական, բայց եւ այնպէս՝ դժուարութիւն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (233)

ԿԱՅԾԵՐ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԺԵ.

ՎԱՐԱԳ

Արեւը սկսել է այրել, չնայելով, որ դեռ առաւօտ է: Հովիւը իր թաղիքեայ վերարկուն (քափանակ) ձգելով ցուպի գլխին, նրան ամպհովանիի ձեւ է տուել եւ արեւի կիզող ճառագայթներից պատսպարուելու համար, նստել է նրա ըստուերի ներքոյ: Նրա շուրջը, սփռուած խոտաւէտ արօտամարգերի մէջ, արածում են ոչխարները, մի ժայռից դէպի միւսը թռչկոտում են այծերը, իսկ աչա՝ լուրջ շները հեռուից հսկում են այդ միամիտ անասունների անհոգ զուարճութիւնների վրայ, որ կարող է մի ակնթարթում սուգի փոխուել...

Կանաչազարդ զծից դէպի վեր, մինչեւ գագաթը, Վարագայ լեռը մերկ է եւ բաղկացած է անմատչելի, թխագոյն–կարմիր ժայռերից: Այդ բարձրութիւններին վրայ խիստ հազիւ անգամ գիպել է մարդու ոտքը: Երբեմն սրաթռիչ կաքաւները միայն խմբովին թռչում են մի ապառաժից դէպի միւսը, կամ սեւափետուր արծիւը, որպէս մի սգաւոր եւ սեւազգեստ ոգի, միայնակ նստած Գալիլիայի ժայռերից մէկի վրայ, վերեւից տխրութեամբ նայում է դէպի ցած,— դէպի Արծրունիների աւերակ պալատների բեկորները, այն Արծրունիների, որոնք այնքան շատ դարեր խնամել ու փայփայել էին նրան...

Վարագայ լեռը Վանայ հովիտի շտեմարանն է. այստեղից են վազում ջրերի այն բազմաթիւ վտակները, որոնք ոռոգում են Այգեստանի ընդարձակ այգիները եւ ջուր են մատակարարում շատ գիւղերի, որոնք սփռուած են լերան ստորոտներում:

Վանքին դեռ ոչ բոլորովին մօտեցած, ճանապարհի մի կողմում տեսանք մի խումբ մարդիկ: Այստեղ, որպէս երեւում էր, երկրագործական մի նոր փորձ էին անում, վարում էին գութան, որը թէ՛ իր ձեւով եւ թէ տեսակով ամենեւին նման չէր տեղական ծանր, անշարժ գութաններին: Գութանի մաճը բռնած, կառավարում էր մի բարձրահասակ անձնաւորութիւն, որի հագուստից երեւում էր, որ աշխարհական չէ: Նա ցոյց էր տալիս վանքի անփորձ մանկլաւիկներին նորաձեւ գութանի բանեցնելու եղանակը: Միւսները հետաքրքրութեամբ նայում էին:

Մենք, երկրի սովորութեան համեմատ, «բարի 'աջողումն» ասելով անցանք: Տեսնելով, որ մենք դէպի վանքն ենք գնում, նրանից մէկը խումբից բաժանուեցաւ, եկաւ մեզ հետ: Դա մի երիտասարդ աբեղայ էր, որ առաջարկեց առաջնորդել մեզ մինչեւ վանքը: Երբ բաւական մօտեցանք վանքին՝ Ասլանը հարցրեց նրան.

— Մենք կարո՞ղ ենք գտնել Հայրիկին վանքումը:

Այդ անունով կոչում էին վանահօրը:

— Դուք չճանաչեցի՞ք նրան,— զարմանալով հարցրեց աբեղան,— Հայրիկը հէնց նա էր, որ վարում էր գութանը:

— Այդ ի՞նչ գութան էր:

— Հայրիկը նոր բերել տուեց Եւրոպայից. այսօր առաջին փորձն էին անում: Սպասում ենք ուրիշ երկրագործական անօթներ եւս 'շուտով ստանալ:

— Վանքը երկրագործութեա՞մբ է պարապւում:

— Այո՛, իր կալուածները ինքն է մշակում: Բայց մենք ունենք վանքում եւ երկրագործական դպրոց:

— Երկա՞ր կը մնայ Հայրիկը այնտեղ:

— Երկար չի մնայ: Նա տեսաւ, որ դուք վանքն էք գնում, ինձ պատուիրեց, որ ձեզ տանեմ, այնտեղ հանգստացնեմ, մինչեւ իր վերադարձը:

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ մէջ Ֆրանսայի Արտաքին նախարար Քուվ Տը Միւրվիլ յաջորդաբար տեսնուեցաւ Կրոմիքոյի եւ Տըլըսի հետ։ Կը կարծուի թէ Փարիզի ներկայացուցիչը տրամադրական լուծում մը պիտի գտնէ Միջին Արեւելքի տագնապին։ Միւս կողմէ, Եուկոսլաւիոյ ներկայացուցիչը առաջարկեց.—

1) Օտար բանակներու հեռացում՝ Լիբանանէն եւ Յորդանանէն։

2) ՄԱԿի ուժեր ուղարկել այնտեղ՝ արգելք ըլլալու համար արտաքին որեւէ միջամտութեան։

3) Միջազգային ապահովութիւն մը՝ այդ շրջանին մէջ կատարուելիք որեւէ յարձակումի դէմ։

Պելկրատի ներկայացուցիչը «բանակի անընդունելի միջամտութիւն մը» որակած էր անգլեւամերիկեան օժանդակութիւնը՝ Լիբանանի եւ Յորդանանի։ ՄԱԿի նըրբանցքներուն մէջ կը խօսուի նաեւ նոր ծրագրի մը մասին, որ պիտի առաջարկուի «չէզոք» երկիրներու կողմէ, գլխաւորութեամբ Հնդկաստանի եւ Եուկոսլաւիոյ։

ԱՆԳԼԻՈՅ մէջ շրջան կ'ընեն զրոյցներ՝ որոնց համաձայն հաւանական է որ շուտով Խորհրդարանը լուծուի եւ նոր ընտրութիւններ տեղի ունենան. երէկ, Լոնտոնի կարեւորագոյն թերթերը իրենց խմբագրականները յատկացուցած էին այս հարցին։

ԼՈՆՏՈՆԻ յունական եւ թրքական դեսպանները խորհրդակցութեան հրաւիրուեցան Վարչապետ Մաքմիլընի կողմէ, որ Կիպրոսի կացութեան ծանրութիւնը անգամ մը եւս շեշտելէ ետք առաջարկեց անոնց՝ անյապաղ ընդունիլ բրիտանական ծրագիրը, աւելցնելով թէ ոչ մէկ փոփոխութիւն կարելի է ընել անոր մէջ, այլապէս՝ կատարեալ անելի պիտի մատնուին։ Միւս կողմէ սակայն, Յունաստանի Վարչապետ Գարամանլիս պաշտօնական նամակ մը ղրկեց Մաքմիլընի, յայտարարելով.— Հելլէն կառավարութիւնը ցաւ կը յայտնէ, որ ի վիճակի չէ գործակցելու ձեզի հետ՝ իրականացնելու համար ձեր ծրագիրը։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ մէջ ծանր երկրաշարժ մը պատահեցաւ. 60 գիւղեր վնասուեցան, 6000 անասուններ սպաննուեցան։ Մարդկային զոհերու առաջին հաշուեկշիռ՝ 135 մեռեալ։

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ թերթի մը համաձայն, Յուլիս 14ին Պաղտատի մէջ սպաննուած Իքեան Ապտիւլիլահի կինը ողջ է եւ յայտարարած է, թէ «շատ գոհ է յեղափոխութենէն, որ Իրաքի ժողովուրդին հետ միաժամանակ ազատած է նաեւ զինքը...»

ՋԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ մէջ պայքարելու համար անհատական գործերու դէմ՝ 1959 Յունուար մէկէն սկսեալ պիտի փակուին բժիշկներու եւ ատամնաբոյժներու անհատական դարմանատուները. բացառութիւն կը կազմեն՝ փրոֆեսէօրներու եւ մասնագէտներու դարմանատուները։

ՃԱՓՈՆԻ նաւահանգիստի բեռնակիրները կը մերժեն ցամաք իջեցնել Եոգոհամա հասած հեռաւոր հրթիռները, որոնք ապսպրուած էին Ճափոնի Պաշտպանողական նախարարութեան կողմէ։

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ 13 միլիառի վարկ մը բացաւ Իսլանտայի, որպէսզի կարենայ ձկնորսական նաւ գնել Արեւելեան Գերմանիայէն։ Միւս կողմէ խորհրդային նաւթատար առաջին նաւը հասաւ Արժանթին. ինչպէս ծանօթ է, Պուէնոս Այրէսի կառավարութիւնը մէկ միլիոն թոն քարիւղ ուզած էր Մոսկուայէն։

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ կառավարութիւնը Միացեալ Նահանգներէն տնտեսական նոր օգնութիւն մը խնդրեց, Ուաշինկթընէն կը հաղորդեն թէ Պելկրատի խնդրանքը կ'ուսումնասիրուի եւ հաւանական է որ այդ օգնութիւնը հասնի 300 միլիոն տոլարի։

ՓԻՆԷ, Ելմտական նախարարը, ինչպէս հաղորդուած Ֆրանսայի եւ օտար երեսփոխաններ ուրբաթ օր պիտի հասնին Լուրտ, Տիրամօր յայտնութեան հարիւրամեակին առթիւ կազմակերպուած ուխտագնացութեան։ Փինէ կը ներկայացնէ Ֆրանսայի Խորհրդարանը։ «Փարի-Փրէս» կը կարծէ որ նախարարը պիտի աղօթէ Ֆրանսայի ելմտական կացութեան համար...

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ տղան մօտերս պիտի ամուսնանայ գեղասանուհի Սօֆիա Լորէնի քրոջը՝ Մարիա Շիքօլոնէի հետ։

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ

ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Հայ պատանի մը « Օրեր եւ Ժամեր » հատոր մը կը նուիրէ Աղքատախնամին։

ԿՈՒՋՈՒԻՆ

Ֆասոնիէններ ժերզէի համար.
Թրիքոթաժ և մեքենաժ. դիմել՝

Ets. BONNATEX

23, Rue du Caire, Paris 2e

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկ. Ս. Շահրիկեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի առաւօտ Պուլվար Օտոյի Ս. Յակոբ մատրան մէջ, իրենց սիրեցեալ զաւկին Յարութիւնի մահուան քառասունքին առթիւ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները։

Այս առթիւ, նաեւ, խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով եւ նուիրատուութիւններով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին։

Հ.Մ.Ը.Մ.Ի 40ԱՄԵԱԿԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի

Կազմակերպուած Մարսէյլի Հ.Մ.Ը.Մ.ի վարչութեան կողմէ Սէն Լուի Շուզուր-եաններու ագարակը, առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ ժամը 20։

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր, մասնակցութեամբ Սէն Լուի Նոր Սերունդի Սիամանթօ խումբին։

Կ'երգէ Օր. Սիրան Թոմասեան

Երգ, պար, ներկայացում

Խնամուած պիւֆէ

ՖՐԱՆՔԵՒՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲ

Ե. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հիմնադիր – ղեկավար
ԴԵՐԱՍԱՆ Ա. ՄԻՍԻՐԵԱՆ

Կը ներկայացնէ

Մեր ազգային անմահ երգիծաբան
Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ

ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐԸ

MAITRE BALTHAZAR

Թարգմ. Ժ. Մ. Սիլնցքի

Առաջին անգամ ըլլալով ֆրանսերէն լեզուով, հայ Մոլիէրը ծանօթացնելու համար օտարներուն։

Թատերախաղին փորձերը սկսած են արդէն, բծախնդիր պատրաստութեամբ, հայ ու ֆրանսացի բեմի ու շարժանկարի ծանօթ արուեստագէտներու մասնակցութեամբ.—

Հայկուհի Խտըշեան, Անտիս Միսիրեան, Ռոժէ Մարլաք եւ Օլիվիէ Մաքօ, ինչպէս նաեւ Ռուբէն Ասլանեան, Ռոպէր Ժոնս, Ժաք Ֆելիսիէ եւ Ժընըվիէվ Լըֆլեռ։ Բեմադրութիւն Անտիս Միսիրեանի, թելնիք խորհրդական Ռոժէ Մարլաք։

Ադափթասիոն ֆրանսերէնի՝ Օլիվիէ Մաքօ, դիմայարդար Կարպիսեուպէտէրեան, առաջին ներկայացումը տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբերէն սկսեալ։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Միսաք Սարգիսեան, իր ամբողջ ընտանիքն եւ ազգականները, խորին շընորհակալութիւն կը յայտնեն Շաւիլի եկեղեցական եւ դպրոցական վարչութեան՝ իրենց սիրայօժար մասնակցութեան համար, Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին, Հ.Յ.Դ. «Արդութեան» խումբին, դպրոցական նախկին աշակերտուհիներու եւ բոլոր թաղեցիներուն եւ մօտաւոր թէ հեռաւոր ազգականներու, որոնք իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին անձամբ թէ գրաւոր, ողբացեալ ԼՈՒՍԻՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ դառն կորուստին առթիւ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Սրբոց Թարգմանչաց տօնին առթիւ կազմակերպուած է հայ մշակոյթին նուիրուած շքեղ ցերեկոյթ մը որ տեղի պիտի ունենայ Հոկտեմբեր 12 կիրակի օր, ժամը 15ին, Սորպոնի մեծ Ամփիթատրոնին մէջ։

Նոր կատարելագործում կօշիկի կրունկներու պատրաստութեան մէջ
Առաջին հայ հաստատութիւնը որ յաջողած է ձեւընկալի (մաթիէռ փլաստիք) եւ ալիւմինիումի միացումով չինել անբեկանելի (էնֆասապլը) եւ ճկուն կօշիկի կրունկներ ամէն բարձրութեամբ։

Դիմել՝

VANPLAST
(ՎԱՆԼԵԱՆ)

7, RUE GODOT DE MAUROY
Téléphone : OPEra 01-08
Առաւօտները հեռաձայնել՝ ITA 16-36
» 33-38

Imprimé sur les presses du Journal HARATCH
17. Rue Bleue. 17 — PARIS (9e)

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ.Յ.Դ. Քրիստափոր Ենթակոմիտէի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս շաբաթ սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը։ Կարեւոր օրակարգ։ Բացակաները նկատի կ'առնուին։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը 28 Դեկտեմբերին, կիրակի Լիւթէսիայի մեծ սրահին մէջ, սրահին նուագախումբով։

×

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի տարեկան մեծ պարահանդէսը Դեկտեմբեր քսանին, Սալոն Սփլանտիտի մէջ։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 1958 – 1959 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են ամէն անոնք որ կը փափաքին ղրկել իրենց զաւակները, պէտք է փութան այժմէն իսկ դիմում ընել հաստատութեան տնօրէնութեան։

Վարժարանին նպատակն է՝ պատրաստել միջնակարգ ուսման պաշարով օժտուած եւ հայեցի դաստիարակութիւն ստացած ճշմարիտ Հայուհիներու սերունդ մը։

Դպրոցասէրի ուսման ծրագիրը կ'ընդգրկէ երկու ուրոյն բաժիններ.—

Ա.— Ֆրանսականը, որ տառացիօրէն կը հետեւի պետական լիսէներու արդիական բաժնի պաշտօնական ծրագրին — անգլերէն եւ սպաներէն լեզուներով — կը պատրաստէ պըրվէի եւ քալորէայի։

Բ.— Հայկականը որ կ'օժտէ սանուհիները հայագիտական ծանօթութիւններով, հայ լեզուի, գրականութեան, հայ կրօնի եւ պատմութեան, Հայաստանի աշխարհագրութեան մարզերուն մէջ։

Աշակերտուհիներ կ'ընդունուին ութ տարեկանէն սկսեալ։ Տարեվճարն է 150000 ֆրանք, վճարելի եռամսեայ եւ կանխիկ։

Աւելի մանրամասնութիւններու համար դիմել հաստատութեան տնօրէնութեան։ 1 Պուլըվար տիւ Նոր, Լը Րէնսի։ հեռաձայն Լը Րէնսի 172։

Հաղորդակց.— Էկլիզ տը Բանթէնէն առնել 146 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Րէնսի Փարիքօն։

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph : PRO. 86 - 60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3500 ֆր. վեցամս. 1900

Արտասահման՝ տարեկան 4000 ֆրանք: Հատը 15 ֆր.

ՈՒՐԲԱԹ 22 ՕԳՈՍՏՈՍ — VENDREDI 22 AOUT 1958

34ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8273 — 34EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 14ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4074

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Ի՛ՆՉՊԷՍ ԴՈՒՐՍ ԳԱԼ ԱՆԵԼԷՆ

Բովանդակ աշխարհի ուշադրութիւնը դարձած է դէպի Նիւ Եորք, ուր Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան արտակարգ ընդհանուր ժողովը ելք մը կ'որոնէ Մերձաւոր Արեւելքի բարդ խնդիրներուն:

Ո՛չ մէկ հարց լուծուած է դեռ:

Ոչ իսկ Կիպրոսի խնդիրը, որուն համար ա՛յնքան արիւն կը թափի տարիներէ ի վեր:

Մաքմիլլընի հապճեպ տեսակցութիւնները Աթէնքի եւ Անգարայի վարիչներուն հետ՝ ո՛չ մէկ դրական արդիւնքի յանգեցան: Կողմերը հաստատ կը մնան իրենց տեսակէտներուն վրայ:

Ցոյս ալ չկայ, որ կարելի պիտի ըլլայ շուտով գտնել ելք մը, որ ընդունելի ըլլայ միաժամանակ Անգլիոյ, Յունաստանի եւ Թուրքիոյ:

Կիպրոս իր աշխարհագրական եւ ռազմագիտական դիրքով կենսական խարիսխ մըն է Մեծն Բրիտանիոյ համար: Զայն ձեռքէ հանելով ծանր հարուած մը կրնայ ստանալ կայսրութիւնը:

Ուստի անգլ. դիւանագիտութիւնը հնարաւոր ամէն միջոցի կը դիմէ, ջուրը պղտորելու համար յոյն հայրենասէրներու ծրագիրը:

Այդ միջոցներէն գլխաւորն էր «Բաժանէ՛ որ տիրես»ի քաղաքականութիւնը, որուն շնորհիւ ոչ միայն կղզիին Յոյներն ու Թուրքերը իրարու դէմ ելած են, այլ եւ Յունաստան ու Թուրքիա թշնամական դիրք բռնած են իրարու հանդէպ:

Թուրք կառավարութիւնն ալ լայնօրէն կ'օգտագործէ ներկայացած առիթը՝ տեւական գրգռութեան մէջ պահելու համար ժողովուրդին ազգայնամոլութիւնը, որպէսզի անոր աչքէն ծածկէ երկրին տնտեսական քայքայումն ու տիրող համատարած թշուառութիւնը:

Սակայն ՄԱԿի արտակարգ ընդհ. ժողովը շատ աւելի ծանր հարցեր ունի իր օրակարգին վրայ, — արաբական երկիրներու անլուծելի կնճիռները:

Միջազգային արիսպագոսի 81 անդամները միատեսակ ծրագիր չունին անոնց մասին:

Այզընհաուըրի ներկայացուցած առաջարկները ի յառաջագունէ դատապարտուած էին մերժուելու Կրեմլինի կողմէ:

Բուն շահակիցները իրենք ալ միացեալ ծրագրով մը չեն ներկայանար:

Միջին ճամբայ մը գտնելու համար Ճափոնի եւ Նորվեկիոյ ներկայացուցած ծրագիրներն ալ չկրցան ապահովել երկու երրորդի օրինական մեծամասնութիւնը:

Այս պայմաններուն տակ միամտութիւն պիտի ըլլար մեծ յոյսեր դնել Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան վրայ: Լաւագոյն պարագային հոգեչահ ճառեր կը լսուին եւ գեղեցիկ բանաձեւեր կը քուէարկուին այնտեղ:

Այս տեսակէտէն ո՛չ մէկ տարբերութիւն Ժընեւի հանգուցեալ Ազգերու Դաշնակցութեան հետ, որ նոյն ուղղութեան կը հետեւէր: Մոռցած չենք դեռ, որ 1920ի աշնան փոխանակ օգնութեան փութալու Հայաստանի Հանրապետութեան, — որ թրքական յարձակման ենթարկուած էր, — համակրանքի սիրազեղ բանաձեւեր քուէարկեց հայ ժողովուրդին համար: Իսկ 1936ին չկրցաւ արգիլել Իտալիոյ յարձակումը Եթովպիոյ վրայ:

Արաբական երկիրներու զարթօնքը կարելի չէ կասեցնել: Վերջին ամիսներու դէպքերը ցոյց տուին թէ հիմնական յեղաշրջում առաջ եկած է Մերձաւոր Արեւելքի ժողովուրդներու մտայնութեան մէջ:

Համարաբական շարժումը կը ծաւալի օր ըստ օրէ: Կարելի չէ արուեստական թումբեր կանգնեցնել հոսանքին առջեւ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏԸ ՄԱԿ-Ի ՄԷՋ

ՓԱՐԻԶ ՋՕՐԱՎԻԳ ԿԸ ԿԱՆԳՆԻ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ ԾՐԱԳՐԻՆ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԱՆԱԿՆԿԱԼ ԾՐԱԳԻՐ ՄԸ

Ցանուն Ֆրանսայի, ՄԱԿի արտակարգ ժողովին մէջ խօսք առնելով Արտաքին նախարար Քուվ տը Միւրվիլ պաշտպանեց արեւմտեան ծրագիրը, որ ներկայացուած էր Նորվեկիոյ կողմէ: Ինչպէս ծանօթ է, Նորվեկիա կ'առաջարկէր Համըրշոլտի յանձնել արաբական տագնապին լուծում մը գտնելու առաքելութիւնը, զոր Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը խտացուց մէկ նախադասութեան մէջ.— Պիտի երթայ տեղւոյն վրայ կացութիւնը ուսումնասիրել զանազան կառավարութիւններու հետ, որոշում մը պիտի տայ եւ զայն ներկայացնէ Ընդհանուր ժողովին:

Քուվ տը Միւրվիլ, որուն ճառը ուշի ուշով կ'ունկնդրուէր ժողովականներու կողմէ, շեշտեց թէ հարկ չկար «փոխադարձ մեղադրանքներով թղթածրարը մեծցնել եւ նոր տարրեր բերել արդէն իսկ ամուլ այս պայքարին մէջ: Լաւագոյնը՝ վստահիլ ՄԱԿի ընդհանուր քարտուղարին»: Ֆրանսայի ներկայացուցիչը բասւ նաեւ թէ անգլօ-ամերիկեան օգնութեան շնորհիւ միայն Լիբանան եւ Յորդանան յաջողեցան պահպանել իրենց անկախութիւնը եւ կացութիւնը բարելաւուած կարելի է նկատել արդէն այդ շրջաններուն մէջ:

«Մեծ ջերու ժողովին անհրաժեշտութեան վրայ ծանրանալէ ետք, Քուվ Տը Միւրվիլ եզրակացուց.—Ֆրանսական կառավարութիւնը կ'ուզէ, որ երկիրներու մէջ եթէ ներքին փոփոխութիւններ պիտի ըլլան՝ արտաքին ճնշումներով չկատարուին անոնք, այլ՝ ժողովուրդին ազատ կամքով:

Միւս կողմէ, ՄԱԿի արաբական տասը երկիրներու պատուիրակները, մանաւանդ յատկապէս Լիբանանի եւ Յորդանանի՝ ժողով մը գումարեցին եւ պատրաստեցին արաբական ծրագիր մը՝ Միջին Արեւելքի տագնապին լուծման համար: Գլխաւոր կէտերը հետեւեալներն են.—

Արաբական երկիրները,

1) ՄԱԿի անդամ բոլոր երկիրներէն կը խնդրեն, որ տառացիօրէն յարգեն իրենց պարտաւորութիւնները եւ Ուխտին տրամադրութիւնները:

2) Կը վերահաստատեն թէ որեւէ Պետութիւն պէտք է խուսափի սպառնալիքէ կամ միջամտութենէ՝ որ կրնայ վտանգել այլ երկրի մը ազատութիւնը, անկախութիւնն ու ամբողջութիւնը:

3) Կը խնդրեն ՄԱԿի ընդհանուր քարտուղարէն՝ որ խորհրդակցութիւններ ունենայ խնդրոյ տարբեր երկիրներուն հետ՝ դիւրացնելու համար անգլեւամերիկեան ուժերու պարպումը՝ Լիբանանէն եւ Յորդանանէն:

Բանբերի մը համաձայն՝ այս ծրագիրը ընդունուած է միաձայնութեամբ եւ ղրկուած իւրաքանչիւր երկրի կառավարութեան՝ անոնց համաձայնութիւնն ալ ստանալու համար: Լաւատեղեակ շրջանակներու կարծիքը այն է՝ թէ Արաբները պիտի յաջողին գտնել իրենց տագնապին լուծումը:

Տասը Երկիրներու պատուիրակութեանց այս ժողովէն ետք, Լիբանանի Արտաքին նախարար Մալիք յայտարարեց.— Արաբական պատուիրակութեանց միջեւ տեղի ունեցած վիճաբանութեանց ոգին աւելի լաւ չէր կրնար ըլլալ:

Մեծ դեր վերապահուած է Ֆրանսայի, որ արաբական աշխարհի վերջին անցուդարձերուն մէջ բոլորովին չէզոք դիրք բռնեց:

Ալժերիոյ հարցին լուծման համար կատարուած ջիջումները որոշ վստահութիւն առաջ բերին հանդէպ Ֆրանսայի, որ ճանչցուած է իբրեւ լաւագոյն պաշտպանն ու բարեկամը իսլամ ու արաբ ժողովուրդներու:

Արտաքին նախարար Քուվ տը Միւրվիլի ներկայութիւնը Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան ժողովին մէջ յոյսեր կը ներշնչէ այս ուղղութեամբ:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

× Ուշագրաւ է այն պարագան, թէ Խ. Միութիւնը արտակարգ այս ժողովը չօգտագործեց՝ Համայնավար Չինաստանի անդամակցութեան հարցը արծարծելու համար, ինչպէս կը սպասուէր: Խորհրդային պատուիրակ Սոպոլեւ, բողոքեց որ Չինաստան ներկայացուած է Քուոմինթանկի պատգամաւորին կողմէ, բայց չըսաւ թէ անոր փոխարէն ժողովին ներկայ պէտք է ըլլայ Փէքինի խօսնակը:

× Ափրիկեւասիական խմբակցութիւնը ներկայիս կ'ուսումնասիրէ Հնդկաստանի ծրագիրը՝ Միջին Արեւելքի տագնապին լուծման համար:

Մեծ Մերն

ՀԱՐԿՍ ԱՐԺԱՆԱՒՈՐԱՑ

Բովանդակ Ֆրանսան յուզումով ու յարգանքով խոնարհեցաւ եռչակաւոր գիտնական Ֆրէտէրիք Ժոլիօ-Քիւրիի յիշատակին առջեւ: Ֆրանսական բոլոր կազմակերպութիւնները, աջ թէ ձախ, իրենց ներկայացուցիչները ղրկեցին Սորպոն, ուր դրուած էր հիւլէի գիտին եւ օգտագործման մեծապէս սատարած Ֆըրանսացիին դագաղը:

Կառավարութիւնը ազգային յուղարկաւորութիւն կատարեց:

Երեսփոխաններ ու նախարարներ փութացին մատուցանել իրենց վերջին յարգանքը:

Վարչապետը առանձին նամակով մը ներկայացուց իր ցաւակցութիւնները՝ եւնգուցեալին տղուն:

Փարիզը ազաց իր արժանաւոր զաւկին մահը:

Թերեւս տարօրինակ թուի միաեամուռ յարգանքի այս արտայայտութիւնը՝ երբ ըսենք թէ Ժոլիօ-Քիւրի համայնավար էր:

Երկար ուսումնասիրութեան կը կարօտին Ժոլիօ-Քիւրիի, ինչպէս նաեւ կարգ մը այլ գիտնականներու համայնավարութեան պատճառները: Անոնք՝ մեծապէս ազդուած Հիրոշիմայի ողբերգութենէն, փնտռեցին գաղափարական մը, որ համապատասխանէ մարդկային բաղձանքներուն: Համայնավար կուսակցութեան անդամ արձանագրուեցան՝ խանդավառուած Մարքսի պարզած տեսակէտներէն: Խորքին մէջ՝ բողոքի ծանրակշիռ արտայայտութիւն մըն է իրենց առած քայլը:

Համայնավար արձանագրուեցան՝ բողոքելու համար հիւլէական ռումբերուն դէմ, — որովհետեւ իրենց հանճարը մարդկութեան բնաջնջման կը ծառայէր:

Համայնավար եղան՝ ցոյց տալու համար մարդկութեան սպառնացող վտանգը:

Գաղափարական իրենց փնտռտուքին մէջ՝ միաժամանակ հարուածեցին ռուսական ծաւալապաշտ քաղաքականութեան անմարդկային արարքները:

Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէի անդամ Ժոլիօ-Քիւրին չկա՞ր անոնց մէջ, որոնք պատասխանեցին Հունգարիայէն հասնող սրտապատառ ճիչերուն՝ դատապարտելով ռուս ոճրագործները:

Ժոլիօ-Քիւրիները համայնավար արձանագրուեցան՝ որպէսզի զինուորներ չերթան մեռնելու երեսուններու տակ, բայց տեսան թէ կիներ ու մանուկներ, պարզ մարդիկ ու բանուորներ գլորեցան կարմիր հրասայլերու տակ...

Ճիշդ է, թէ մահուան առջեւ լռութեան պէտք է դատապարտուին կիրքերը: Մեռելներու դէմ չեն կռուիր: Բայց, կ'ապրինք ժամանակի մը մէջ, երբ ամբոխը «կառափնարա՛ն» կը գոռայ, տարիներ առաջ մեռած մարդոց յիշատակին: Նոյն — իսկ՝ ազատական ու լայնախոհ Փարիզի մէջ: Շատեր տակաւին չեն մոռցած Ֆըրանսայի համար զնդակահարուած Պրազիյեաքի մէկ թատերգութեան ներկայացման առթիւ յարուցուած աղմուկն ու վիվլուկը: Թէեւ օրինակները չեն պակսիր, ըսելու համար՝ թէ կացութիւնը նոյնն է բոլոր ժողովուրդներուն մէջ:

Բացառութիւն մը եղաւ Ժոլիօ-Քիւրի, համայնավարը:

Որովհետեւ՝ մա՛րդ էր ամէն բանէ առաջ եւ Ֆրանսացի: Նոյնիսկ հակահամայնավար ամէնէն կատաղի թերթերը հաստատեցին՝ թէ Ժոլիօ-Քիւրի օրինակելի Ֆրանսացի մըն էր:

Իբրեւ համայնավար՝ հեռացուեցաւ հիւլէական ուժի կոմիսարի պաշտօնէն. բայց անիկա պատճառ մը չեղաւ որ ֆըրանսական կառավարութիւնը յարգանքով չխոնարհի մեծանուն գիտնականին ներկայացուցած արժէքին առջեւ:

Ոչ ոք ժխտեց թէ մեծարժէք մարդ մըն էր Ֆրէտէրիք Ժոլիօ-Քիւրի:

Մենք ալ ունեցանք մեծ մարդիկ, դըժբախտաբար սակայն՝ յարգանքի այսպիսի միահամուռ արտայայտութիւն մը չունեցանք:

Հայաշխարհը, բաժան-բաժան եղած, իր անլուր տառապանքներուն մէջ նոյնիսկ չկարողացաւ հայ Ժոլիօ-Քիւրի մը գտնել՝ որուն հանդէպ կարենայինք անվերապահ յարգանք ունենալ:

Կգերն անգամ դուրս սպրդեցաւ իր մենաստանին պարիսպներէն՝ մխրճուելու համար աշխարհիկ վէճերու մէջ....:

ԱՐՄԵՆԱԿ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ վերջին բարեփոխումները կատարուեցան չորեքշաբթի օր, զօր. Տը Կոլի մեկնումէն առաջ: Կառավարութիւնը ընդունեցաւ ընդլայնել Հանրապետութեան Նախագահը ընտրողներու կազմը. ասոնց թիւը մօտ՝ 75.000 կը նախատեսուի: 30.000էն աւելի բնակիչ ունեցող քաղաք մը, յաւելեալ իւրաքանչիւր 1000ին վրայ մէկ պատուիրակ աւելի պիտի ունենայ:

ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆԻ կիսապաշտօնական շրջանակները կը յայտնեն թէ Միացեալ Նահանգները որոշած են շուտով դադրեցնել հիւլէական եւ ջրածին իրենց փորձերը, այն յոյսով՝ թէ միջազգային համաձայնութիւն մը կարելի պիտի ըլլայ գոյացնել. հաւանական է, որ 24 ժամուան մէջ այս ուղղութեամբ պաշտօնական զեկոյց մը հրապարակուի:

ՍՊԱՆԻՈՅ Արտաքին նախարարը յայտարարեց թէ «մօտ ատենէն Մատրիտ հրաւէր պիտի ստանայ՝ մասնակցելու Ատլանտեան Ուխտին, Համարակաց Շուկային եւ Եւրոպայի Խորհուրդին. այս առթիւ, պիտի որոշենք թէ Սպանիա պիտի մասնակցի՞ այդ կազմակերպութիւններուն թէ ոչ»:

ԽՈՐՀՐԴԱՑԻՆ լրտես Զարգարեան, որ յաջողած էր երեքշաբթի օր փախչիլ Սթոքհոլմի բանտէն՝ ձերբակալուած է ոստիկանութեան կողմէ:

ՎԱՌՕԴԻ ՏԱԿԱՌԸ

Միջին Արեւելքը դարձեալ ծանր դէպքերու թատերաբեմ է դարձած։ Անհանգիստ կը հնչէ մերթ Սուէզի ջրանցքէն, մերթ Սուրիայէն, մերթ Իսրայէլէն, մերթ Լիբանանէն եւ մերթ ալ Իրաքէն։ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը ցարդ չկրցաւ մնայուն գոյավիճակ մը ստեղծել այս աշխարհամասին մէջ։ Բաժնուած զանազան ազդեցութեան գօտիներու, համաշխարհային կացութեան կ՚ենայ վըտանգելով միջազգային դիւրաբեկ խաղաղութիւնը։

Ինչ խօսք, որ այս ձգտուած վիճակը խիստ մտահոգիչ է Արտահայաստանի Հայութեան համար, որովհետեւ արաբ երկիրներու ծոցին մէջ զանգուածային բազմութիւններ ունինք, որ մատնուած են խռովիչ տագնապի մը։

Մենք չենք մոռցած եւ չենք ալ կրնար մոռնալ այս ժողովուրդներու ընծայած ասպնջականութիւնը մեր նեղ ու դաժան օրերուն ինչպէս և քաղաքակիրթ աշխարհի դուռները կը բացուէին։ Արաբները լայն բացին իրենց հիւրընկալ դուռը։ Եւ տարագիր Հայութիւնը կրցաւ ինքզինքը արժեցնել, դառնալով անոր հիւրամեծար յարկին սիւներէն մէկը, առանց բնու ըլլալու եւ միջամտելու անոր ներքին գործերուն։

Միջին Արեւելքի դէպքերուն մենք կը մօտենանք առանց դունաւոր ակնոցներու։ Հոս կ՚ուզենք արձանագրել Արեւելքի եւ Արեւմուտքի բախումները, համընթաց արաբական զարթօնքի եւ ազգային ինքնորոշակցութեան։

×

Արաբական գրեթէ բոլոր երկիրները, Միջին Արեւելքէն մինչեւ Հիւս. Ափրիկէ անջատուած են Օսմանեան խարխուլ կայսրութենէն։ Տիրացած աշխարհագրական բախտաւոր դիրքերու, հաստատուած ծովափնեայ հարուստ հողամասերու վըրայ, միջազգային կեանքի եւ քաղաքականութեան մէջ ուժ մըն են, անուրանալի արժէք մը՝ Արեւելքի եւ Արեւմուտքի հաւասարակշռութեան մէջ։ Նախկին աւատական, արքայական, ցեղապետական ինքնապաստան կարգերը աստիճանաբար կ՚անհետանան, կը հասուննան եւ ցեղային եղբայրական ոգերին ձայնով իրարու ձեռք կը կարկառեն ու կը միանան, ազգայնական եւ համարաբական ճամբուն վրայ։ Համալսարանական Միութեան տեղական մէկ ուրիշ արտայայտութիւնն է «Մաղրէպեան Միութիւն»ը, Մարոքի, Թունուզի եւ Ալժերիոյ միջեւ, որուն հիմը դրուեցաւ Թանժէի մէջ, ասկէ քանի մը ամիսներ առաջ։

Գնդ. Նասր, 22 Յուլիսին, եգիպտական յեղափոխութեան Նրդ տարեդարձի առնակատարութեան առթիւ խօսած ճառին մէջ կ՚ըսէ.—

« Ամբողջ արաբական աշխարհը նոյն զգացումներն ունի, (այսինքն պայքար աշխարհակալութեան դէմ ի խնդիր ազատութեան), որովհետեւ բոլոր Արաբներուն հարցերը նոյնն են, պաշտպանութեան ծրագիրը՝ նոյնը։ Եթէ փոքր տարբերութիւն մը կայ ժամանակին մէջ, ոչ մէկ զանազանութիւն կայ սակայն նպատակներու եւ ձգտումներու միջեւ։ Արաբ ժողովուրդին յեղափոխութիւնը ազատ մարդոց յեղափոխութիւնն է, եւ որեւէ երկրի մէջ արաբ ժողովուրդը չուզեր, որ գործակալներ իշխեն իր վրայ »։

Եւ կը բացատրէ արաբ ազգայնականութեան նպատակները.—

« Ի՞նչ է նպատակը արաբական ազգայնականութեան, որուն կը հաւատանք բոլորս եւ որ մեր բոլորի սիրտերը իրարու կը զօդէ։ Մենք ոեւէ մէկը չենք ատեր եւ կ՚ուզենք բարեկամ ըլլալ բոլորին հետ։ Կ՚ուզենք բոլոր ազատ մարդոց բարեկամութիւնը, հիմնուած բացարձակ հաւասարութեան սկզբունքին վրայ։ Մեր քաղաքականութիւնը կը բխի մեր ազգային գիտակցութենէն եւ մեր ժողովուրդին հոգիէն։ Երբ մենք կը ջատագովենք արաբական ազգայնականութիւնը, գիտենք որ այս ազգայնականութեան նպատակն է համաշխարհային խաղաղութիւնը, մեր ժողովուրդին բարգաւաճումը, ինչպէս նաեւ ամբողջ աշխարհին բարօրութիւնը»։

Ի՞նչ կը ներկայացնէ Միջին Արեւելքի արաբական աշխարհը, իբրեւ ժողովուրդ եւ ռազմական ուժ, սատարելու համար «համաշխարհային խաղաղութեան եւ բարօրութեան»։ Մնաց որ, այդ փոքրիկ արաբական պետութեանց մէկ կարեւոր մասը տակաւին չէ կրցած մարսել միութեան գաղափարը։

Ահա, թուական հակիրճ պատկեր մը։

Եգիպտոսի բնակչութեան թիւն է 24 միլիոն։ Ունի 100.000նոց կանոնաւոր բանակ մը, զինուած՝ արդիական զէնքերով, վեց հարիւրի չափ ծանր հրետանի, երեք հարիւր օդանաւեր (մեծ մասը ռուսական Միկեր) եւ վաթսունի չափ ռըմբաձիգներ։

Լիբանանի բնակչութեան թիւն է մէկուկէս միլիոն, որուն կէսը քրիստոնեայ։ Ունի 8–10 հազարի չափ բանակ մը, արդիական զէնքերով։ Վերջին քաղաքացիական կռիւներու օրերուն, արդիական նոր զէնքեր սկսած էին մուտք գործել։

Սուրիոյ բնակչութեան թիւն է շուրջ չորս միլիոն։ Ունի 45 հազարնոց կանոնաւոր բանակ՝ զինուած ռուսական զէնքերով։

Յորդանանի բնակչութեան թիւն է մէկուկէս միլիոն։ Ունի 25 հազարնոց ընտիր բանակ մը, մարզուած տարիներու ընթացքին Զօր. Կլիւպ փաշայի ձեռքին տակ։ Կլիւպ փաշան մինչեւ իր պաշտօնազրկումը, հանրածանօթ գնդ. Լորէնսի դերը կը խաղար արաբական աշխարհին մէջ։

Իրաքի բնակչութեան թիւն է հինգ միլիոն։ Ունի վաթսուն հազարի չափ կանոնաւոր բանակ մը եւ տասը օդանաւեր։ Գետական (Յուլիս 14) հարուածով թագաւորութիւնը ջնջուեցաւ եւ իշխանութիւնն անցաւ զինուորականներուն ձեռքը Հանրապետութեան ձեւին տակ։

Սէուտական Արաբիոյ բնակչութեան թիւն է վեցուկէս միլիոն։ Կանոնաւոր բանակ չունի, բայց ի պահանջել հարկին կրնայ հարիւր հազարի չափ կըռուողներ ոտքի հանել։

Քուվէյթի եւ Քաթարի փոքրիկ, բայց հարուստ իշխանապետութիւնները անգլիական թեւարկութեան տակ կը գտնուին եւ կը կառավարուին աւատապետական կարգերով։

Արդ, Միջին Արեւելքի շուրջ 43 միլիոննոց արաբական աշխարհը ունի 300.000 պատերազմիկներ, առաւել կամ նուազ արդիական զէնքերով զինուած։ Իսկ Հիւսիսային Ափրիկէի արաբական անկախ պետութիւնները եւ Ալժերիան կը ներկայացնեն շուրջ 13 – 14 միլիոննոց ժողովուրդ մը (Մարոք՝ ութ միլիոն, Թունուզ՝ 3ուկէս միլ., Լիբիա՝ 1 միլիոն)։ Որով համարաբական ազգայնական շարժման դաշտը կ՚ընդգրկէ շուրջ 55–57 միլիոննոց պատկառելի բազմութիւն մը, որ քանակական վիճակէն որակականի վերածուելու հակումներ կը յայտնաբերէ։ Արաբական աշխարհին բնաշրջումը չօշափելի իրողութիւն մըն է դարձած այժմ, դիւրին չէ ուրանալ ժամանակաւոր հանգրուանին մէջ։ Ո՞ւր կրնայ յանգիլ, ի՞նչ ապագայ վերապահուած է Արեւելքի եւ Արեւմուտքի պայքարին մէջ, դժուար է նախատեսել։ Քարիւղի անսպառ հորերըն են բախտորոշ դեր խաղացողները այս ձգտուած վիճակին։

Առաջին աշխարհամարտի ընթացքին դաշնակիցները իրենք է, որ քաջալերած էին արաբական ազգայնական զգացումները ի հեճուկս Թուրքիոյ եւ Գերմանիոյ։ Այժմ ալ Խ. Միութիւնն է կանգնած անոնց ետեւը, իր դաւադրական ցանցով։

Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան Ընդհ. Ժողովը պիտի կարենա՞յ տեւական գոյավիճակ մը ստեղծել։ Տարակուսելի է։ Վառօդը միշտ չոր կը մնայ հոն։

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Յաճախորդ մը պանդոկ մը կը մտնէ, սենեակ մը ուզելու համար։ Ընդունելութեան պաշտօնեան ցաւով կը յայտարարէ թէ ոչ մէկ տրամադրելի սենեակ ունի։

— Լաւ, բայց եթէ այս գիշեր Հանրապետութեան Նախագահը գայ, ի՞նչ կ՚ընէք։

— Անոր սենեակը վերապահուած է միշտ։

— Ուրեմն այդ սենեակը ինծի տուէք, որովհետեւ վստահ եմ որ Պ. Քոթի այս գիշեր հոս պիտի չգայ. Վիգիլ գնաց։

ՎԻԺԱԾ ՅԱՐՁԱԿՄԱՆ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Այս վերնագրով «Յառաջ»ի 5 Օգոստոսի թիւին մէջ հրատարակուած մեր յօդուածը առիթ տուաւ այլ եւ այլ հարցումներու։

Նախ սրբագրութիւն մը որ երկրորդական է, բայց ճշգրտութիւնը անհրաժեշտ է նոյնիսկ ամենաչնչին մանրամասնութեանց մէջ։ Զօր. Վէյկանին իբր Սուրիայէն դուրս գործածելի տրամադրուած ուժը 48.000 կռուողի չէր հասներ՝ ինչպէս տպուած է, այլ 40.000ի։ Այդ ուժը կազմուած պիտի ըլլար 48.500 զինուորէ եւ 1500 սպայէ, ուրեմն ընդամէնը 50 հազար հոգիէ, որոնցմէ 10.000ը յատկացուած զանազան սպասարկութեանց, (Յուշեր, Գ. հատոր, էջ 39)։ Այդ էր, կը յարէ զօրավարը, ժամուլին եւ քարոզչութեան «Վէյկան Բանակ» անուանածը։

Աւելի կարեւոր է ճշդել ուրիշ կէտ մը։ Զօրավարը իր Յուշերուն մէջ (Գ. հատոր, էջ 70, 71, 72) կը պարզէ օդային ռմբակոծութեան ծրագիրը Կովկասեան քարիւղի հանքերուն վրայ եւ կարճօրէն կը սահմանափակէ իր խօսքը՝ ըսելով թէ պատրաստական աշխատանքը փութկոտօրէն տարուեցաւ մինչեւ իր մեկնումը Սուրիայէն Ֆրանսա։

Մեր պատմուածքին մնացեալը Զօր. Վէյկանին յուշերէն քաղուած չէ՝ ինչպէս ենթադրել կուտան թիւրիմացութեամբ տպուած «կը շարունակէ Զօր. Վէյկան» բառերը։ Այդ մասը մեր անձնական վկայութիւնն է։

Թէ օդային ռմբակոծութենէն զատ ցամաքային արշաւանք մըն ալ կը պատրաստուէր Կովկասի վրայ, առիկա գաղտնիք մը չէր 1940 Ապրիլին, Սուրիոյ մէջ։ Իրար կը յաջորդէին խորհրդակցութիւնները Թրքական սպայակոյտին հետ, նոյնիսկ Հալէպի մէջ։ Մասնաւոր ուսումնասիրութեամբ հաստատուեցաւ թէ Թուրքիոյ ճանապարհները դէպի հիւսիս դժուարամատչելի էին ինքնաշարժ զինացքներուն համար եւ հոգ տարուեցաւ ժիրաքարչ փոխադրութիւններ կարգադրելու։ Բնականօրէն հաշուի առնուեցաւ թէ ի՛նչ դիրք պիտի բռնեն կովկասեան ժողովուրդները արշաւական գործին հանդէպ, եւ առաջին գծին վրայ՝ Հայերը։ Երեւանի ձայնասփիւռը յստակօրէն կը լսուէր Հալէպ։ Հայրենաշունչ էին անոր հաղորդումները եւ պատրանք կրնար պատճառել զրկարաց ընդունելութեան մը յոյսը։ Թերեւս այլ աղբիւրէ ալ ստացուած էին տեղեկութիւններ, որոնցմէ դրդուած՝ հրամանատարութիւնը կամեցաւ հաղորդակցիլ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ եւ զայն օգտագործել։ Եւ այդպէս տեղի ունեցաւ տեսակցութիւնը, զոր պատմեցինք մեր նախորդ յօդուածին մէջ։ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ներկայացուցիչ...

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎՇՏԱԳԻՆ ՍՈՆԱԹ

— Ես համարեա հրաշքներ եմ լսել ձեր սոնաթի մասին, — ասաց նա մտերմական կատակի շեշտով։ — Եթէ դա ճիշդ է, ես կարող եմ նախօրօք շնորհաւորել ձեզ։ Ինչպէս նաեւ միս Աֆրոդիտէին, — աւելացրեց նա, դառնալով Էֆրոյին, որ այդ պահին երեւաց միջանցքում։

Էֆրօն մօտեցաւ, զուսպ բարեւեց ինձ, աշխատելով սովորական տեսք տալ իր վարուելակերպին։

— Ես ձեզ անհանգստացրի, — դարձաւ ինձ միստր Բրուստրը, — յուսալով որ բարի կը լինէք նախ քան համերգը ինձ հաճոյք պատճառել...

— Խնդրեմ։

— Իսկ երեկոյեան, վստահ եմ, ես պատիւ կ՚ունենամ իմ տանը արտիստական մի տրիում տօնելու։

— Օհ, սըր, դա արդէն...

— Խնդրեմ, համեցէք, — ընդհատեց միստր Բրուստրը։

Մտանք մեծ սենեակը, ուր արդէն աթոռներն ու տիվանները ծածկուած էին պատերի տակ։ Միակ բաց լուսամուտից արեւի վերջին կարմիրն ընկել էր Բեթհովէնի պիրկ դէմքին։ Լուռ սենեակում երեկոյեան ստուերները խառնուում էին. գաղջ օդի մէջ զգացւում էր ազնիւ կահոյքի նուրբ, հնաշունչ հոտը՝ ինչ որ թարմ, կանաչ բոյրի հետ խառնուած, ամբողջ մթնոլորտը արտայայտիչ մի փափկութիւն ունէր։ Արուեստի, գեղեցկութեան, սիրոյ հեշտալի դողը ալիք առ ալիք տարածուեց ամբողջ էութեանս մէջ։ Ինչպիսի՜ ապրումներ էի ունեցել այդ սենեակում... Նորից ռոկեմշուշը պատում էր ինձ, եւ ես, չուարուն բերկրանքով, ձեռքերս մեկնում էի իմ Գալատիային...

Միստր Բրուստրն ամբողջութեամբ լսեց սոնաթը։ Երբ երկրորդ մասը վերջացրինք, նա վեր կացաւ ու ասաց.

— Ես ուրախ եմ, շատ ուրախ եմ իրօք։ Հրաշալի է։

Եւ նա ընդհանուր գովասանական խօսքեր շարեց իրար ետեւից։ Ոչ սոնաթի, ոչ էլ մեր կատարման մասին կոնկրէտ ոչինչ չասաց։ Ամբողջ նպատակը կարծես յատկապէս ինձ գովելն էր. Նոյնիսկ «երջանիկ» զգաց, որ ինքն էլ որոշ չափով սատարել է ինձ նման ջութակահարի աճման, եւ աւելացրեց.

— Ցետագայում կը ցանկանայի աւելի եւս օգնել ձեզ։

Այդ խօսքը, որ ինձ համար որքան անակնկալ, նոյնքան եւ անհասկանալի էր, նորից խռովեց ինձ։ «Բայց ի՞նչ է նշանակում այս ամբողջը», — անցաւ յանկարծ իմ մտքով։ Հիմա աւելի շեշտուած կերպով նկատեցի որ Էֆրօն աշխատում էր անտարբեր ձեւանալ՝ փոքրիկ անորոշ շարժումներով քօղարկելով իր խական տրամադրութիւնը, որ դաղտնիք էր մնում ինձ համար։

Ցայտնեցին որ պատրաստ է երեկոյեան թէյը, եւ Բրուստրն ինձ հրաւիրեց թէյելու։ Զգիտեմ ինչո՞ւ, յանկարծ մի այրող տաքութիւն զգացի դէմքիս։ Ուզեցի հրաժարուել, բայց, գրեթէ ակամայ, շնորհակալական մի խօսք կմկմացի եւ կաշկանդուած շարժումներով հետեւեցի տանտիրոջ, չկարողանալով անգամ Էֆրոյին նայել։ Ճաշասենեակում հաւաքուած էր ամբողջ ընտանիքը։ Միակ օտարը ես էի։ Աշխատելով արտաքուստ պահել իմ հաւասարակշռութիւնը, բարեւեցի բոլորին, նստեցի ինձ առաջարկուած տեղը սեղանի առաջ։ Փոքրիկ տըղան, խոշոր կապոյտ աչքերն ինձ յառած, բացագանչեց.

— Օ՜, ես գիտեմ նրան, մեր ջութակահարն է։

Այդ անմեղ բացագանչութիւնը մի ընդհանուր բարեացակամ ծիծաղ առաջացրեց։ Ես նոյնպէս շփոթուած՝ ժպտացի։ Բրուստրի կինն ու քոյրը պարտք համարեցին իմ որպիսութիւնս հարցնել։ Սկըսեցին թէյել։ Բոլորի ուշադրութիւնն իմ վրայ էր։ Միայն Էֆրօն լուռ ընթրում էր՝ հայեացքը խոնարհած։

Ցատկապէս երկու կանայք սկսեցին հարցեր տալ իմ երաժշտական կեանքի մասին, ո՞ր տարիքից սկսել եմ նուագել, ո՞ւմ մօտ եմ սովորել սկզբում, ո՞ր կոմպոզիտորին եմ ամենից աւելի սիրում, եւայլն, եւայլն։ Ես կցկտուր պատասխանում էի, հազիւ երբեմն թէյի բաժակը տանելով շրթներից եւ իմ վրայ զգալով ուսումնասիրող հայեացքները։ Այդ երկարող հարցուփորձը, իմ ներքին անհանգստութեան ու կաշկանդուածութեան հետ, արդէն սրտնեղում էր ինձ։ Ուզում էի որ շուտ վերջանար ուտելու այս արարողութիւնը, որ թերեւս վերջ կտար նաեւ հարցուփորձին։

Սրտնեղութիւնից սկսեցի ջղայնութիւն զգալ, եւ դա ինձ աւելի համարձակ դարձրեց, թէեւ դա մի բեկբեկուն համարձակութիւն էր՝ սայթաքելու, մի որեւէ անտեղի բան ասելու կամ անելու վտանգով լեցուն։ Երբեմն իմ փոխարէն միստր Բրուստրն էր պատասխանում իր քրոջ կամ կնոջ հարցերին, կարծես նա իմ վաղեմի մտերիմը լինէր։

— Իսկ ի՞նչ էք մտածում ձեր ապագայի մասին, միստր Ոսկանեան, — հարցրեց յանկարծ տիկին Բրուստրն այնպիսի մի նոր շեշտով, որ կարծես այդ հարցը միանգամից յուզել էր իրեն։

Կ. ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ

(Շար. 20)

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԸ 1821ԻՆ

Ձեռքիս տակ ունիմ Հնդկաստանի երբեմնի մայրաքաղաք Կալկաթայի մէջ 1821 Հոկտեմբեր 1ին տպուած հայերէն լեզուով թատրախաղ (փիէս) մը 100 էջեայ, հետեւեալ խորագրով. «Խորադիմայ Դժրողութեան, որ է կատակերգութիւն իմն՝ ի չորս գործս բաժանեալ»: Գիրքը տպուած է Պօղոս Ցորդանանեանի տպարանը: Հեղինակը համեստութեամբ ծածկած է իր անունը: Վրան գրուած է լոկ՝ «աշխատասիրեալ ուրումն մատաղ բանաստեղծի»: Երիտասարդ բանաստեղծը իր թատերական նիւթը առած է հնդկահայ ժողովուրդի կեանքէն: Ամբողջ խաղը բաժնուած է չորս արարուածի, որուն գլխաւոր դերակատարներն են՝ Միլիտոս, Դոն ժուան, Պետրոս, Մարկոս, Ներսէս, Գիրիգ, Օր. Լիտիշայ եւ Տիկ. Սիրանոյշ: Դէպքը տեղի կ'ունենայ Կալկաթայի մէջ:

Ահա թատերախաղին բովանդակութիւնը համառօտիւ.

Հնդկահայ ընտանիքի մը հայրը մեռած է. կը մնայ այրին — Սիրանոյշ եւ դուստրը — Լիտիշայ: Իրենց մտերիմ, գուցէ ազգական անձ մը — Միլիտոս՝ նենգամիտ բարեկամութեամբ թէ՛ միջնորդութիւն կ'ընէ եւ թէ կը խաբէ նախ Դոն ժուանը, յետոյ Մարկոսը՝ անոնց նշանածտալով Լիտիշան ու յետոյ խորտակելով անոնց ներքին կապն ու երջանկութիւնը: Դրամապաշտ մարդ՝ Միլիտոս, ի վերջոյ դրամին կը զոհէ Լիտիշայի երջանկութիւնը, տալով զայն դրամատէր, բայց կիսակիրթ Գիրիգին:

Դառնացին կսկիծով կը խարանէ Դոն ժուան Միլիտոսի նենգութիւնը.

«... Ո՛վ անխիղճ հոգի զմեզ պատրեցիր
Եւ յորդորեցիր զմիմեանս սիրել.
Որով դու զանմեղս ի ծուղակ արկեր,
Անյոյս կապանօք ջանացար կապել:
Ո՛վ չար նենգաւոր, եթէ կապեցիր,
Վասն է՞ր դու դարձեալ ջանացար խզել:
...Դժրո՛ղ Միլիտոս, չկարես մարսել,
Քանզի Տէրն մեր ի յերկնից գիտէր...»
(էջ 96)

Ցաւագին անէծքով կ'ողբայ Լիտիշան ալ իր վիճակը.

«... Ես խոյ անճար ամ ինչ որ արարիք
Եւ էս անհոգւոյ ձեռն գձեցիք:
Խեղճ Դոն ժուանին ցաւ պատճառեցիք
Եւ ձեր սրտի քէնն ինձնով խանեցիք:
Էս բանիս համար Աստուած ձեզ դատի՛.
Եւ իմ վախճանն էլ Աստուած խէր առի:
.. Գնա՛, Միլիտոս, փչանա՛ս դու էլ,
Կրակ գցեցիր դու երկրքիս էլ:
Եւս պիտի տանջվեմ քանի որ սաղ ամ,
Էս այ իմ վախճանն որ ես տեսանամ...»
էջ 90–91)

Ինչպէս կը տեսնուի՝ յանգաւոր չափածոյ է ամբողջ գրութիւնը: Լեզուն՝ գրաբարախառն աշխարհաբար: Բարբառը՝ Նոր Ջուղայի: Ամենակարեւոր հարցը սակայն այն է թէ ներկայացուա՞ծ է թատերախաղը տպագրութենէ առաջ կամ վերջը: Դժբախտաբար չենք գտներ որեւէ ծանօթութիւն այդ մասին: Հակառակ այս բացասական պարագային՝ իրողութիւնը կը մնայ իրողութիւն. — 1821ին Հնդկաստանի բարգաւաճ հայ գաղութը տպագրութեամբ լոյս կը հանէ հայերէն լեզուով թատրախաղ մը: Թատերախաղ ինքնին, մեզ համար փաստ մըն է թէ Հնդկահայոց մէջ գոյութիւն ունէր — արդէն 1821ին — թատրոնը եւ կարիք զգացած էին հայ լեզուով թատերախաղի մը: Ու այս տպագրութեամբ ջանացած են լեցնել այս պակասը:

Ոչ նուազ հետաքրքրական է այն պարագան եւս որ այս թատերախաղը ունի իգական դերակատարներ ալ: Ինչպէս ծանօթ է՝ ո՛չ Թրքահայ եւ ոչ ալ ռուսահայ թատրոնը ունեցած է — իրենց սկզբնաւորութեան մէջ — իգական դերակատարներ: Հետզհետէ եւ մեծ դժուարութեամբ ներմուծուած են այս վերջինները:

«Խորադիմայ Դժրողութեան»ը կարեւոր հանգրուան մըն է հայ թատրոնի նոր պատմութեան մէջ:

Հ. Ե. ՖՈՂՈՍԵԱՆ

ցուցիչները բացարձակապէս դէմ արտայայտուեցան Թրքական զօրքին մուտքին Հայաստանէն ներս:

Մանր յաւելուած մը: Քանի մը օր վերջ, հետաքրքրուեցանք թէ ի՛նչ տպաւորութիւն բրած էր տեսակցութեան արդիւնքը:«Հայերը քաղաքական իմացականութիւն չունին եղեր»... ըսին: Կը թուի թէ, պատասխանեցինք, սկսած են քիչ չատ ունենալ այն գիրքով զոր ցոյց տուին: Ես ալ այդպէս կը կարծեմ, ըսաւ մեր խօսակիցը, որ, ըստ Ֆրանսական ասութեան, «ոտքերը գետնին վրայ մարդ էր»:

Եթէ Զօր. Վէյկան ցամաքային արշաւանքի մասին չի խօսիր, անձնական նկատումներով չէ անշուշտ: Պատասխանատուութենէ խուսափող չէ ան, եւ կը յայտարարէ թէ չատ բնական էր խորհրդային քարիւղահանքերուն բնաջնջման ձեռնարկել, քանի որ անոնցմէ կ'օգտուէր «Խորհրդային Միութեան դաշնակից Գերմանիան»: Բայց զօրավարը, որ լաւ տպաւորուած էր Թուրքերուն հետ իր բանակցութիւններէն, հաւանօրէն կը զգուշանայ կրկին արծարծելէ Թրքական գործակցութեան խնդիրը, որ ժամանակին սպառնական մեղադրանքներու դուռ բացած է Խորհրդային Միութեան կողմէ Թուրքիոյ դէմ:

Վ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՏԽՐՈՒՆԻ — ՅԱԿՈԲ ԲԱՐԱՂԱՄԵԱՆ

Օգոստոս 8ին, Մոնթրէալի մէջ, ընկ. Յակոբ Բարաղամեան յանկարծամահ եղած է սրտի տագնապով:

Մեր ողբացեալ ընկերը հաւատաւոր Դաշնակցական էր: Ցունաստանէն փոխադրուած էր Քանատա: Պարտիզակցի էր եւ, տարագրութենէն ետք, հաստատուած էր Աթէնք, ուր եղած էր Կեդր. Կոմիտէի անդամ, հանրային եռուն գործունէութեամբ: Վերջին տարիներուն փոխադրուած էր Միջին Արեւելք, Դամասկոս, Հալէպ ու Պէյրութ ուր նոյնպէս նուիրումով ծառայած էր իր ժողովուրդին: Մեռաւ հազիւ 52 տարեկան հասակին, երբ դեռ կրնար չատ օգտակար ըլլալ իր ժողովուրդին ու կազմակերպութեան, տրուած ըլլալով իր անսպառ եռանդն ու պատրաստութիւնը:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ մեր հայրենակիցներէն Պ. Գէորգ Տէմիրճեան Մայիս 28ի քառասնամեակին առիթով կէս միլիոն փեսօ (հինգ միլիոն ֆր.) նուիրած է «Արմենիա» նոր ակումբի մը շինութեան համար:

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ Հայոց Թեմի Պատգամաւորական Ժողովը իր Յուլիս 12ի լիագումար նիստին մէջ միաձայնութեամբ որոշած է դադրեցնել Թեմին յարաբերութիւնները՝ Էջմիածնի Կաթողիկոսութեան հետ եւ դիմել Անթիլիաս՝ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան հովանաւորութեան ներքեւ անցնելու համար:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՀԱՅԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՆԸՍԻ, 17 Օգոստ. (Յառաջ).— Սոֆինէ Լիպէրէ թերթը ինչպէս ամէն տարի, այս անգամ եւս Աստուածածնայ տօնին առթիւ կազմակերպած էր լողալու զանազան մրցումներ՝ Անըսիի լիճին վրայ:

Տարբեր շրջաններէ 46 լողորդներ (33 մանչ, 13 աղջիկ) կը մասնակցէին մրցումներուն, որոնք տեղի ունեցան չորեքշաբթի գիշեր Մարքիզայի առջեւ, խոկ ուրբաթ առաւօտ Շավուարէն դէպի «Փոն տէ Լ'Ամուր» (3000 մեթր):

Բոլոր մրցումներուն մէջ ալ առաջնութիւնը շահեցաւ Գէորգ Պօյաճեան Վալանսի «Անֆան տիւ Ռոն» մարզականի նախագահը, որ երեք քիլոմեթրի ճամբան կտրեց 38 վայրկեանէն, իրմէ անմիջապէս վերջ եկող Ֆրանսացին 41′ 24″էն հասած էր:

Պ. Պօյաճեան նոյն իրիկունը վարձատրուեցաւ ոսկի ժամացոյցով մը եւ Սոֆինէ Լիպէրէի բաժակով:

Փոքրերու լողալու մրցումին մէջ առաջին հանդիսացաւ Սամուէլ Աւետիքեան: Յաջողութիւններ արձանագրեցին նաեւ Ռոպէր Ալօչեան եւ ուրիշ Պօյաճեան մը, բոլորն ալ Վալանսէն:

Փրոկրէ եւս գնահատանքով կը խօսի Գէորգ Պօյաճեանի յաջողութեան մասին եւ իր 16 Օգոստ.ի թիւին մէջ հրատարակած է անոր նկարը՝ Հրանտ Սամուէլի հետ խօսած պահուն: Այս լուսանկարը տասը օր ցուցադրուած պիտի մնայ Փրոկրէի Անըսիի գրասենեակին մէջ:

ՆԱՄԱԿ

Հ. Յ. Դ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

●

Հ. Յ. Դ. Հիւս. Ամերիկայի
Կեդրոնական Կոմիտէին

Սիրելի Ընկերներ,

Հակառակորդ մամուլի մէջ իմ մէկ անձնական նամակի (գրուած 1951ին) լոյս տեսնելու առթիւ, թոյլ տուէք արձանագրելու հետեւեալը.

Ճիշդ է, որ մեր Կազմը 1951 թուականին ունեցաւ ներքին սուր տագնապ, որի հետեւանքով ընկերական յարաբերութիւնները ծայր աստիճան լարուեցին ու պոռթկացին 1951ի Պատգամաւորական ժողովում, որից յետոյ Կազմի հիւանդագին վիճակը շարունակեց մինչեւ 1952ի Պատգամաւորական Ժողովը: Այս եւ իմ վերոյիշեալ նամակի առնչութեամբ ուշագրաւն ու նշանակալիցը, սակայն, հետեւեալներն են.

Ա.— Որ նման ներքին տագնապ ու հիւանդագին, բայց անցողակի դրութիւն յատուկ եղած են միշտ եւ են ամէն կենսունակ ու գործօն Կազմակերպութեան՝ առանց ոչ իսկ մէկ հատ բացառութեան:

Բ.— Որ իմ գրած նամակը արդիւնք էր ՄԻԱՅՆ ՈՒ ՄԻԱՅՆ 1951ին ստեղծուած հիւանդագին մթնոլորտին, որով ես իմ այդ թուականի նամակին մէջ տեղ գտած սխալ ու անհիմն դատումների համար ցաւում եմ խորապէս, եւ ներողութիւն խնդրում իմ նամակում յիշատակուած բոլոր անհատներից:

Գ.— Որ 1952ի Պատգամաւորական Ժողովում վերջնապէս փակուեց մեր ներքին տագնապը ու լրիւ կերպով վերահաստատուեց մեր ընկերական կատարեալ համերաշխութիւնը: Ապացոյց՝ որ անցնող եօթը տարիների ընթացքին մեր Կազմը գործեց կատարելապէս միաձոյլ ու ներդաշնակ կերպով:

Ընկերական բարեւներով,

ՎԱՐԴԳԷՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Պ. Սփակ դասախօսութեանց շարք մը կու տայ Ամերիկայի զանազան քաղաքներուն մէջ: Հուստընի՝ նման բանախօսութեան մը ընթացքին կին մը կը մօտենայ իրեն ու կ'ըսէ.

— Օ՜հ, Պ. Սփակ, ի՜նչ հիանալի էր ձեր «քոնֆերանս»ը: Որքա՜ն կը նմանիք Պ. Չըրչիլին, իսկ ձեր խօսքերը ճիշդ ու ճիշդ Շարլ Պուայէն կը յիշեցնեն:

Սփակ կը պատասխանէ.

— Շնորհակալ եմ, տիկին, բայց պիտի նախընտրէի որ Շարլ Պուայէին նմանիմ եւ Չըրչիլին պէս խօսիմ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (234)

ԿԱՅԾԵՐ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԺԵ.

ՎԱՐԱԳ

Երբ հասանք վանքը, երբ չրջապարսպի գլխաւոր դռնից ներս մտանք, երբ հետզհետէ երեւան եկան այդ հինաւուրց սրբավայրի պատկառելի շինուածքները, նրանց արտաքին տեսքը միայն իմ վրայ այն տպաւորութիւնը գործեց, որ ես յակամայից սկսեցի մտածել, թէ այստեղ անպատճառ տեսնելու եմ Կռուց անապատի հակապատկերը: Եւ իրաւ, այստեղ շնչում էր մի այլ կեանք, երեւում էր մի այլ աշխարհ, այստեղի մթնոլորտը ներշնչուած չէր անապատական մըռայլ խունկի թուլացնող եւ վհատեցնող ծխով, — այստեղ միացրել էին հոգեւորը եւ երկնայինը՝ աշխարհայինի հետ:

Վանքը թէ՛ արտաքուստ եւ թէ ներքուստ հովանաւորուած էր ծառերով ու պարտէզներով. վազում էին սառն, յըստակ աղբիւրներ, եւ ջրերի վտակները հաւաքուելով, մեծ աղմուկով դարձնում էին վանական ջրաղացի ծանր ալօրիքը:

— Այդ ծառերը Հայրիկի տնկածն են, — ասաց մեր առաջնորդը, — այն ջրաղացը երկար ժամանակ խանգարուած էր, չէր բանում, Հայրիկը նորոգեց:

Երիտասարդ աբեղան տարաւ մեզ մի բաւական մաքուր եւ ճաշակով կահաւորուած սենեակ, եւ իսկոյն սկսեց մեզ հետ խիստ մտերմական խօսակցութիւն, թէ ո՞րտեղից ենք գալիս, ո՞ւր պիտի գնանք, արդեօք պարոն բժշկապետը երկա՞ր պիտի մնայ Վանում, ի՞նչ ազգից է պարոն բժշկապետը, քանի՞ լեզու գիտէ եւայլն: Այդ բոլոր հարցմունքները այնՙաստիճան անկեղծ էին, որ Ասլանը առանց ձանձրանալու պատասխանում էր նրան:

— Շա՞տ ժամանակ է, որ Հայրիկը այդ վանքի վանահայրն է, — հարցրեց Ասլանը:

— Շատ ժամանակ չէ, — պատասխանեց աբեղան, — բայց այդ փոքր ժամանակում նա այնքան գործ կատարեց, որ մի ուրիշը, որքան եւ մեծ ջանք ու եռանդ ունենար, հազիւ թէ տասն, քսան տարիների ընթացքում կարող կը լինէր կատարել:

Երիտասարդ աբեղան Հայրիկի աշակերտներիցն էր: Ես իսկոյն նկատեցի, եւ այնուհետեւ ինձ շատ անգամ էր պատահել նկատել, որ նրա աշակերտները նրա մասին խօսելիս, նրանց տիրում էր խորին ոգեւորութիւն, եւ նրանք մի առանձին պարծանքով էին յիշում այն մարդու անունը, որին այնքան սիրում էին, որին այնքան պաշտում էին:

— Հայրիկից առաջ, — շարունակեց նա, — այդ վանքը համարեա թէ աւերակ էր. ոչ դպրոց կար, ոչ աշակերտ եւ ոչ կանոնաւոր տնտեսութիւն: Նրա եկամուտները կողոպտւում էին թէ՛ ներքին եւ թէ արտաքին աւազակներից: Վանքը պարտքերի ներքոյ խեղդւում էր: Մինչեւ անգամ Ս. Նշանը գրաւ էր դրուած թուրք վաշխառուների մօտ: Բայց Հայրիկը կեանք տուեց այդ վանքին: Բոլորը, ինչ որ տեսաք եւ ինչ որ պիտի տեսնէք, նրա աշխատութեան պտուղն է: Բայց փոխարէնը, ինչ որ ստացաւ նա եւ ինչ որ ստանում է, — միշտ եղել է ատելութիւն, հալածանք եւ դաւադրութիւն իր խաւարասէր թշնամիներից կողմից...

Վերջին խօսքը արտասանելու միջոցին երիտասարդի ձայնը դողաց: Նա պատմեց մի ցաւալի անցք, որ պատահել էր հէնց նոյն օրերում: Հայրիկը Վարագայ վանքից, ինչպէս նրա սովորութիւնն էր, միայնակ, ոտքով Վան քաղաքը գնալու ժամանակ, ճանապարհին հանդիպում է նրան մի Քուրդ: Երբ Հայրիկը իր արծուի հայեացքով նայում է նրա երեսին, աւազակը շփոթւում է, նրա ձեռքերը սկսում են դողալ:

— Ինչո՞ւ շփոթուեցար, բարեկամ, — հարցնում է Հայրիկը իր սովորական մեղմ ժպիտով:

— Ուզում էի քեզ սպաննել, — պատասխանում է աւազակը եւ, չոքելով նրա առջեւ, գրկում է նրա ոտները:

— Ինչո՞ւ չսպաննեցիր, — հարցնում է Հայրիկը, վեր բարձրացնելով նրան:

— Աստուած իմ ձեռքը բռնեց, — ասում է Քուրդը եւ սկսում է պատմել, թէ ո՛րպէս Հայրիկի թշնամիները կաշառեցին նրան, եւ որպէս ինքը խոստացաւ կատարել այդ եղեռնագործութիւնը, բայց խղճի ձայնը ասաց նրան, թէ պէտք չէ սուր բարձրացնել Աստուծոյ օրհնեալի վրայ:

— Դու էլ օրհնեալ լինես, որդի, — ասում է նրան Հայրիկը: — Գնա՛ խաղաղութեամբ, բայց այդ բոլորը, ինչ որ պատմեցիր ինձ, ուրիշ ոչ ոքի պիտի չյայտնես:

— Դու խնայո՞ւմ ես քո թշնամիներին, — հարցնում է աւազակը զարմանալով:

— Աստուած այդպէս է պատուիրում, — պատասխանում է Հայրիկը:

Բայց, չնայելով Հայրիկի պատուէրին, Քուրդը ամէն տեղ պատմում է նրա կեանքի դէմ դաւադրութիւն սարքող անձինքների անունները, եւ այդ լսում է ամբողջ քաղաքը:

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔԻ Յուլիս 14ի յեղափոխութենէն ետք՝ Միացեալ Նահանգներն ու Անգլիան ընդհատեցին իրենց զինուորական օժանդակութիւնը։ Այսօր սակայն, պաշտօնապէս կը յայտարարուի թէ Լոնտոն եւ Ուաշինկթըն Գաղտաւի կառավարութեան պիտի տան այն զէնքերը՝ որոնք ապսպրուած էին արքայականներուն կողմէ, եթէ Իրաք վերանորոգէ այդ պահանջը։ Արեւմուտքը այս քայլը կ'առնէ, վախնալով որ Պաղտատ Մոսկուա դիմէ զէնք ստանալու համար։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ գլխաւոր նամակատան մէջ ռումբ մը պայթեցաւ՝ փճացնելով հեռագրական բոլոր կապերը. երեք հոգի վիրաւորուեցան. ընդդիմադիրները ցաւ յայտնեցին եղածին համար, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ իրենց որոշումով չէ կատարուած այդ դէպքը։ Միւս կողմէ, Լիբանանեան կառավարութիւնը 100 միլիոն տոլարի տնտեսական նոր օժանդակութիւն մը խնդրեց Միացեալ Նահանգներէն։

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ Նախագահ Նասրի եւ Աբարիոյ գահաժառանգ իշխան Ֆէյսալի խոսակցութենէն ետք լաւատեղեակ շրջանակները կը յայտարարեն թէ անոնք համաձայնած են Յորդանանը բաժնելու՝ գահը տապալելէ ետք եւ հիմնել պաղեստինեան պետութիւն մը։ Եթէ Հիւսէյնի գահը տապալի՝ Յորդանանի հարաւային շրջանը բաժին պիտի իյնայ Արաբիոյ, Հիւսիս-Արեւելքը՝ Իրաքի, իսկ մնացեալ մասով ալ պիտի ստեղծուի պաղեստինեան պետութիւն մը։

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԾՈՎԷՆ Ատլանտեան մըտան խորհրդային չորս սուզանաւեր՝ Ֆարօ Քալէէն անցնելով. հաւանաբար պիտի երթան Միջերկրական, միանալու համար խորհրդային միւս սուզանաւերուն։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ համայնավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթը կը հաղորդէ թէ նաւթուղի մը Ռուսիան պիտի կապէ Գերմանիոյ՝ Ուկրանիոյ եւ Լեհաստանի վրայով։

ԺԸՆԵՒԻ հիւլէագէտներու ժողովը վերջացաւ հինգշաբթի օր՝ կատարեալ յաջողութիւն մը արձանագրելով. Արեւելքն ու Արեւմուտքը համաձայնեցան սիսթեմի մը վրայ՝ որով կարելի է հսկել հիւլէական եւ ջրածին փորձերը դադրեցնելու որոշումին գործադրութեան շուրջ։ Այս ձեւով, մօտ երկու ամսուան ժողովին արդիւնքը գոհունակութեամբ կը դիմաւորուի բոլոր խաւերուն կողմէ։

ԱԼԺԵՐԻՈՅ Ազատագրական ճակատի պատուիրակութիւնը Թունուզի կառավարութեան հետ բանակցութիւններ ունեցաւ, որմէ ետք Թունուզի Տեղեկատուութեան նախարարը հրապարակեց դեկոյց մը, ուր կը շեշտուի.— Թունուզի կառավարութեան եւ ժողովուրդին օժանդակութիւնը՝ Ալժերիոյ անկախութեան իրականացման համար վերահաստատուեցաւ. երկու կողմերն ալ համաձայն գըտնուեցան՝ որ Մաղրեպի միութեան գաղափարը իրենց գործակցութեան հիմնական կէտը կազմէ։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ մամուլին համաձայն Պարսկաստանի մէջ երեւան ելած է հակակառավարական դաւադրութիւն մը, որուն մաս կը կազմէին 37 բարձրաստիճան զինուորականներ, առանց կարգին՝ զնդապետ մը։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ Ելմտական Նախարարութեան մէկ բանբերին համաձայն՝ Գահիրէի կառավարութիւնը մերժած է տնտեսական բանակցութեանց վերսկսելու անգլիական առաջարկը, որովհետեւ Լոնտոն ընդունած էր պատերազմական վնասուց հատուցում մը ընել, բայց առաջարկած գումարը անբաւարար նկատուած էր Եգիպտոսի կողմէ։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ բեռնատար 25 նաւեր ճամբայ ելած են դէպի Աղեքսանդրիա (Եգիպտոս), ուր կը տանին մեծ քանակութեամբ արդիւնաբերական պիտոյքներ։

ԿԻՊՐՈՍԻ մէջ 120 Յոյներ, որոնք Յուլիս 2ին ձերբակալուած էին, ծոմապահութեան սկսան՝ բողոքելու համար առանց դատավարութեան բանտարկութեան դէմ։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ մայրաքաղաքին մէջ վերջացաւ երիտասարդութեան միջազգային համագումարը, ուր միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ՝ զօրավիգ կանգնիլ ոչ-ինքնավար երկիրներու բնակչութեան ազատութեան պայքարին։

ՉԷՆ զինուորները Արեւմտեան Գերմանիոյ հողամասը մտնելով փնտռած են չեխ փախստական մը, առանց գտնելու. Պոնի կառավարութիւնը այս ուղղութեամբ բողոքագիր մը յանձնեց Փրակայի կառավարութեան։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ տնտեսական լուրջ տագնապի մը մատնուած է եւ անմիջական կարիք ունի 200 միլիոն սթեռլինի (240 միլիառ ֆրանք). Անգլիա եւ Ամերիկա մտահոգուած են եւ կը մտածեն անմիջապէս կատարել տնտեսական այս օգնութիւնը։

ՔԱՆԱՏԱՅԻ նաւաշինարաններուն մէջ երկու հազար բանուորներ գործադուլ ըրին՝ աշխատավարձի յաւելում պահանջելով։

ՃԱՓՈՆ բողոքագիր մը յանձնեց Անգլիոյ կառավարութեան՝ որ Խաղաղականի մէջ վերսկսաւ ջրածին իր փորձերուն։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ մէջ (Պոնպէյ) Մուրացկաններու Ընկերութեան Նախագահը մեծ դրամատան մը վարչական խորհուրդին անդամ ընտրուած է. Քննութիւնը երեւան հանեց որ Ընկերութիւնը դրամատան ամենամեծ բաժնետէրերէն մէկն է։

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ, զուիցերիական սահմանին մօտ սարսափի գիշեր մը անցուցին բնակիչները։ Փոթորիկ սկսաւ. Տոմոտոսալայէն եւ Սան Ճովաննի անունով պզտիկ գիւղ մը հեղեղներուն տակ թաղուեցաւ քիչ ժամանակի մէջ։ Ցարդ կը հաշուեն 11 մեռեալ, որոնց մէջ 4 ֆրանսացի զբօսաշրջիկներ իրենց կառքին մէջ եւ հինգ երախայ։

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

Տէր եւ Տիկին Պետրոս Սարկաւագեան, Տէր եւ Տիկին Հրաչ Սարկաւագեան եւ զաւակները, Օր. Վերժին Սարկաւագեան սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց քրոջ, քենիին եւ մօրաքրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ԶՈՒԱՐԹ ՀԱՑԱԳՈՐԾԵԱՆԻ

մահը որ տեղի ունեցաւ Օգոստոս 8ին, Երեւան, 66 տարեկանին։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկ. Ս. Շահրիկեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի առաւօտ Պուլվար Օտոոյի Ս. Յակոբ մատրան մէջ, իրենց սիրեցեալ զաւկին Յարութիւնի մահուան քառասունքին առթիւ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները։

Այս առթիւ, նաեւ, խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով եւ նուիրատուութիւններով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզի Հայ Աղք. Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը՝ Հոկտեմբեր 26ին, Ժորժ Ե.ի սրահներուն մէջ։

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ
ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ՀԱՄԵՐԳԸ

Նոյեմբեր 2ին, Սալ Կավօ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Դեկտ. 7ին Սալ տէ զ'Ամպասատէօր

Վարչութիւնը կը խնդրէ որ հայկական կազմակերպութիւնները նկատի ունենան այս թուականները։

Imprimé sur les presses du journal HARATCH
—— 17, Rue Bleue, 17 — PARIS (9e) ——

"ԴՐՕՇԱԿ"Ի
ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆ

Հայաստանի յեղափոխական շարժման պատմութիւնը իր բոլոր մանրամասնութիւններով արձանագրուած է «Դրօշակ» ամսագրին մէջ, որուն առաջին տասնամեակի թիւերէն մնացած էր մէկ հաւաքածոյ եւ խնամքով կը պահուէր Հ. Յ. Դ. Փարիզի Թանգարանին մէջ։

Անգտանելի այս հաւաքածոն լուսապատկերներով հրատարակուեցաւ, որպէսզի ամէն Հայ պատեհութիւն ունենայ լրիւ տեղեկանալու իր ազատատենչ հայրենիքի անվերջ մաքառումներուն եւ հրաշալի յաղթութեան։

«Դրօշակ»ի առաջին տասնամեակի (1890 – 1901) հաւաքածոն կը հրատարակուի երկու հատորով։

Առաջին հատորը (1890–1897) նոր լոյս տեսաւ, 750 մեծադիր էջ։ Թղթակազմի գինն է 1800 ֆրանք, շքեղ կազմուած՝ 2400 ֆրանք։

Գրատուն Գարսամեան, 46, րիւ Րիշէ, Փարիզ (9)։

Հ.Մ.Ը.Մ.Ի 40ԱՄԵԱԿԸ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի

Կազմակերպուած Մարսէյլի Հ.Մ.Ը.Մ.ի վարչութեան կողմէ Սէն Լուի Շուգուրեաններու ագարակը, առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ ժամը 20։

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր, մասնակցութեամբ Սէն Լուի Նոր Սերունդի Սիամանթօ խումբին։

Կ'երգէ Օր. Սիլվան Թոմասեան

Երգ, պար, ներկայացում

խնամուած պիւֆէ

ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ՕԳՈՍՏՈՍԻ ՎԵՐՋԸ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ
ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ (Թիւ 199 – 200, Յուլիս – Օգոստոս).— Նուրբ վեհափառութիւն Աշխատանքը (Շ. Նարդունի). — Կեղծ ժանտախտը Հայաստանի մէջ (Տքթ. Յովասափեան).— Կիները այրերէն աւելի երկար կ'ապրին (Տոքթ. Ռոսբան).— Երեւակայութեամբ հիւանդ (Տոքթ. Գալուստեան).— Ինչո՞ւ մեռաւ (Փրոֆ. Սիմոնեան).— Մարզական բնախօսութիւն (Տոքթ. Նաւասարդ).— Մատենիկ իմաստութեան.— Աղը (Նարդեան Բժշկական Բառարան).— Ջուրով թունաւորում (Տոքթ. Պուֆէ).— Արեւի լոգանք (Տոքթ. Սերոբեան).— Արաս – Թուման (Բժշկ. Աշխարհագրական Բառարան).— Երախային առողջութեան նշանները (Տոքթ. Նիգէ).— Գարեջուր (Տոքթ. Քորոն).— Ի՞նչպէս օգնել կայծակնահարին (Խաչունի)։

Բաժանորդագրութեան պայմաններ. — Տարեկան 1.200 ֆրանք արտասահման 1.500 ֆրանք։

Դիմել Շ. Նարդունիի Յառաջի հասցէով։

ՊՈՄՈՆԻ ՄԷՋ ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ Է

Teinturerie - Nettoyage - Dégraissage

"VOTRE PRESSING"

14, Ave. de la Rosière
Beaumont - Marseille

Ղեկավարութեամբ

ՏԻԿԻՆ ԼԻՒՍԻ ՄՈՐԱԵԱՆԻ

Խղճամիտ աշխատանք

Նպաստաւոր գիներ

Հայրենակիցներ՝

ԱՆԳԱՄ ՄԸ ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ

եւ գոհ կը մնաք։

ՕՐ. ՎԱՐԴՈՒՀԻ ՏՕԼՊԱՇԵԱՆ
Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԴԱՒԻԹԵԱՆ

Ամուսնացած

Պոմոն 17 Օգոստ. Մարսէյլ

Այս առթիւ Տէր եւ Տիկին Տօլպաշեան, Տէր եւ Տիկին Համայեակ Դաւիթեան իրենց շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որ իրենց ներկայութեամբ եւ հեռագրով շնորհաւորեցին իրենց զաւակներուն ամուսնութիւնը։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր Ենթակոմիտէի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս շաբաթ սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը։ Կարեւոր օրակարգ։ Բացակաները նկատի կ'առնուին։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը 28 Դեկտեմբերին, կիրակի Լիւթեսիայի մեծ սրահին մէջ, սրահին նուագախումբով։

×

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի տարեկան մեծ պարահանդէսը Դեկտեմբեր քսանին, Սալոն Սփլանտիտի մէջ։

×

Սրբոց Թարգմանչաց տօնին առթիւ կազմակերպուած է հայ մշակոյթին նուիրուած շքեղ ցերեկոյթ մը որ տեղի պիտի ունենայ Հոկտեմբեր 12 կիրակի օր, ժամը 15ին, Սորպոնի մեծ Ամփիթատրոնին մէջ։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 1958 – 1959 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են։ Ամէն անոնք որ կը փափաքին ղրկել իրենց զաւակները, պէտք է փութան այժմէն իսկ դիմում ընել հաստատութեան տնօրէնութեան։

Վարժարանին նպատակն է՝ պատրաստել միջնակարգ ուսման պաշարով օժտուած եւ հայեցի դաստիարակութիւն ստացած ճշմարիտ Հայուհիներու սերունդ մը։

Դպրոցասէրի ուսման ծրագիրը կ'ընդգրկէ երկու ուրոյն բաժիններ.—

Ա.— Ֆրանսականը, որ տարացիօրէն կը հետեւի պետական լիսէներու արդիական բաժնի պաշտօնական ծրագրին — անգլերէն եւ սպաներէն լեզուներով — կը պատրաստէ պրըվէի եւ պաքալորէայի։

Բ.— Հայկականը որ կ'օժտէ սանուհիները հայագիտական ծանօթութիւններով, հայ լեզուի, գրականութեան, հայ կրօնի եւ պատմութեան, Հայաստանի աշխարհագրութեան մարզերուն մէջ։

Աշակերտուհիներ կ'ընդունուին ութ տարեկանէն սկսեալ։ Տարեվճարն է 150000 ֆրանք, վճարելի եռամսեայ եւ կանխիկ։

Աւելի մանրամասնութիւններու համար դիմել հաստատութեան տնօրէնութեան. 1 Պուլըվար տիւ Նօր, Լը Րէնսի։ Հեռաձայն Լը Րէնսի 172։

Հաղորդակց.— Էկլիզ տը Բանթէնէն առնել 146 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Րէնսի Փավիյոն։

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3500 փր. վեցամս. 1900

Արտասահման՝ տարեկան 4000 ֆրանք : Հատը 15 փր.

ՇԱԲԱԹ 23 ՕԳՈՍՏՈՍ

SAMEDI 23 AOUT 1958

34ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8274 — 34EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 14ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4075

ՎԱՀԷ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Ժամանակի լուռ, այլ յամառ փոթորիկը չարունակում է իր աւերը:

Մէկը միւսի ետեւից տապալւում են կաղնիները եւ առաջացած բացը աւիթ է տալիս ղառը մտորումների:

Ո՞վ պիտի փոխարինի նրանց եւ ե՞րբ...

Ու այսօր, երբ այնքա՜ն շատ կարիք ունենք նրանց, երբ ի սփիւռս աշխարհի տարտղնուած մեր սերունդները այնքա՜ն պէտք ունեն նրանց հայրենաշունչ շնչին, կորովի խօսքին եւ հմուտ առաջնորդու-թեան, նրանք՝ հոգու, սրտի եւ իդէալի այդ կաղնիները, անդարձ հեռանում են մեզանից:

Ու առաջացած բացատների մէջ, արեւի բորբ շողերի տակ, մատաղ տունկերը մըն-նում են առանց պաշտպանի, առանց հո-վանու եւ իրողութիւնների վայրի քը-մայքին:

Այդպէս եւ Վահէն, մէկն այդ կաղնի-ներից, որ տապալուեց այնքա՜ն անժա-մանակ, թողնելով ոչ միայն կսկիծ ու ափսոսանք, այլեւ կարեւոր մի բաց իր ետեւից:

×

Անշուշտ, չափազանց դժուարին է այս պայմաններում, թէկուզ ամփոփ գիծերով տալ դիմագիծը մի մարդու, որի կեանքը այնքա՜ն սերտօրէն կապուած է մեր ազ-գային պատմութեան վերջին փոթորկոտ տասնամեակներին:

Վասպուրական, Ամերիկա, Հայաստան եւ Իրան, ահա ազգային-քաղաքական ու յեղափոխական գործունէութեան այն շը-ջանը, որի մէջ ծնուեց, հասակ նետեց ու գործեց՝ Վահէ Արծրունին:

Ծնուել է Շատախի Կաղբի գիւղում 1884*ին:* 1896*ին մտել է Վանի ամերիկեան որբանոց-ուսումնարանը, որի միջնակարգ դասընթացքը վերջացրել է* 1903*ին եւ անմիջապէս անցել Շատախ, որպէս ու-սուցիչ-յեղափոխական, գործակցելու Իշ-խանին ու Կոմսին:*

1905*ին անցնում է Ամերիկա եւ* 1913*ին փայլուն կերպով աւարտելով Հարուըրդ համալսարանը, վկայւում է որպէս մի-ջազգային օրէնքի պսակաւոր:*

Այդ միջոցին Վռամեանի հետ Պոստո-նում խմբագրում է «Հայրենիք»ը՝ մինչեւ 1919 *թուականը. Նոյն թուականի Օգոս-տոս* 19*ին գնում է Հայաստան եւ նուիր-ւում ազգային, հասարակական եւ պետա-կան գործունէութեան: Ընտրւում է Վաս-պուրականի զինուորական մարմնի եւ Պետական Ապահովութեան Խորհրդի անդամ:*

Բոլշեւիկեան ապստամբութեան ժամա-նակ Հայաստանի Հանրապետական կառա-վարութեան կողմից նշանակուեց արտա-կարգ դատարանի նախագահ եւ մնաց այդ հանգամանքով, մինչեւ ընդհանուր նա-հանջը:

1921*ին շատերի հետ անցաւ Իրան, ուր եւ նուիրուեց ազգային, հասարակական, կրթական, մշակութային եւ կուսակցա-կան գործունէութեան մինչեւ վերջ, մին-չեւ որ անագորոյն հիւանդութիւնը վերջ-նականապէս զամեց նրան անկողնուն:*

Անտեսելով անձնական երջանկութեան ամէն պատեհութիւն եւ առաջարկներ, իր բազմաթիւ ընկերների պէս, գերադասեց գաղափարականը: Խոլը հաւատքով ու անվերապահ, մնաց պատնէշի վրայ որ-պէս երդուեալ զինուորը Հ. Յ. Դաշնակ-ցութեան:

Տառապեց, շատ անգամ դառնացաւ, բայց չընկրկեց, չթուլացաւ իր կամքը, չյուսահատուեց երբեք:

Հայրենիք վերադառնալու յոյսը մինչ վառ մնաց նրա հոգում եւ քաջութեամբ տարաւ տարագիր մարդու դառնութիւն-ները՝ օտարութեան մէջ, յոյսով ու վըս-տահութեամբ:

Վ. Արծրունին սակայն ոչ միայն գա-

(Շարունակութիւնը կարդալ .Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ ՄԻԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՄԲ ԸՆԴՈՒՆՈՒԵՑԱՒ ՄԱԿ-Ի ՄԷՋ

●

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԺՈՂՈՎԸ ԿԸ ՎԵՐՋԱՆԱՅ ԲԱՑԱՌԻԿ ՅԱՋՈՂՈՒԹԵԱՄԲ

ԿՐՈՄԻՔՕ.—ԲԱՅՑ ԱՆԳԼԵԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՈՒԺԵՐԸ...

Ինչպէս գրած էինք՝ արաբական անա-կընկալ ծրագիր մը ներկայացուեցաւ ՄԱԿին, ամլութեան մատնելով երկիրնե-րու առաջարկները: Առաջին անգամ շո-րեքշաբթի օր խօսուեցաւ այս ծրագրին մասին: Արաբական Լիկային մաս կազմող տասը երկիրները, որոնք միաժամանակ անդամ են Միացեալ Ազգերու Կազմակեր-պութեան, առանձին ժողով մը գումարե-լով համաձայնութիւն գոյացուցին իրա-րու միջեւ եւ սպասեցին իրենց կառավա-րութեանց տեսակէտին: Մինչ հինգշաբ-թի օրուան բոլոր թերթերը Արաբական Լիկայի վերածնունդը կը գտնէին առաջին այս քայլին մէջ եւ յոյս կը յայտնէին թէ մօտերս կրնայ լուծուիլ Միջին Արեւելքի տագնապը, Նիւ Եորքի մէջ արաբական տասը պատուիրակութիւնները նոր ժողով մը կը գումարէին:

ՄԱԿի Արտակարգ ժողովին յետմիջօ-րէի նիստը 80 վայրկեան ուշ բացուեցաւ՝ սովորական ժամէն: Դիւանը կը սպասէր արաբ պատուիրակներու խորհրդակցու-թեանց արդիւնքին: Շատ չանցած, Սու-տանի Արտաքին Նախարարը Մոհամէտ Մաղուպ «արաբական բոլոր երկիրներու անունով» պիտի յայտարարէր թէ արա-բական ծրագիր մը յանձնուած է ՄԱԿի դիւանին:

Տասը երկիրները միաձայնութիւն գո-յացուցած են տագնապին լուծման համար իրենց պատրաստած ծրագրին շուրջ: «Այս ծրագիրը, յայտարարեց Սուտանի Արտաքին Նախարարը, խաղաղ լուծման մը օրինակն է... Սկիզբն է լաւագոյն ի-րերահասկացողութեան մը, ոչ միայն ա-րաբական երկիրներուն՝ այլեւ ՄԱԿի ան-դամ բոլոր երկիրներուն միջեւ»:

Ինչպէս գրած էինք, Արաբներու ներ-կայացուցած այս ծրագիրը կը վերահաս-տատէ թէ Արաբական Լիկայի անդամ երկիրները կը յարգեն իրարու անկախու-թիւնը, վարչակարգը եւ հողային ամ-բողջութիւնը՝ խնդրելով որ ՄԱԿի ընդ-հանուր քարտուղարը հարկ եղած միջոց-ները ձեռք առնէ, դիւրացնելու համար օ-տար ուժերու հեռացումը Լիբանանէն եւ Յորդանանէն:

81*ի վրայ* 80*ձայնով արտակարգ ժողովը ընդունեցաւ այս ծրագիրը (Տոմինիքեան Հանրապետութեան պատուիրակը բացա-կայ էր): Միաձայնութիւն մը՝ որ կաս-կած չի ձգեր այլեւս Միջին Արեւելքի տագնապին վերջնական լուծման վրայ:*

Խ. Միութեան Արտաքին Նախարար Կրոմիքօ, որ քանի մը օր առաջ յայտա-րարած էր թէ անգլեւամերիկեան բանակ-ներու հեռացումէն առաջ տագնապին լու-ծում մը գտնելու մասին կարելի չէր խօ-սիլ, նահանջ մը արձանագրելով՝ իր ձայ-նը միացուց ժողովականներու քուէին, միաժամանակ յայտարարելով.— Եթէ Միացեալ Նահանգներն ու Անգլիա որեւէ պատճառաբանութեամբ Լիբանանի եւ Յորդանանի իրենց բանակներուն մեկնու-մը ուշացնեն՝ Խ. Միութիւնը հարցը դարձեալ պիտի դնէ սեղանի վրայ, ՄԱԿի յառաջիկայ նիստին մէջ.

Միացեալ Նահանգներու Արտաքին Նա-խարար Տըլըս վաւերացնելով արաբական ծրագիրը, յայտարարեց թէ ՄԱԿի յա-ռաջիկայ ժողովին կարելի է խօսիլ Միջին Արեւելքի մէջ «Խաղաղութեան ուժ» մը ստեղծելու Նախագահ Այզընհաուըրի ա-ռաջարկին մասին:

Անգլիոյ Արտաքին Նախարար Սելվին Լոյտ յայտարարեց.— Արտակարգ ժո-ղովը երբ սկսաւ, կարելի չէր երեւակա-յել այն յաջողութիւնը՝ որ իրականացաւ արաբական երկիրներու ներկայացուցած ծրագիրով:

× *Ամմանի մէջ ժամուըի ասուլիս մը տալով, Հիւսէյն Թագաւոր յայտարարեց թէ տակաւին թուական մը ճշդուած չէր բրիտանական ուժերու հեռացման հա-մար.— Անգլիացիներէն պիտի չպահան-ջենք որ հեռանան Յորդանանէն, այնքան ատեն որ օտար սպառնալիք մը գոյութիւն ունի մեր սահմաններուն վրայ:*

Թագաւորը աւելցուց թէ ՄԱԿի քննիչ-ներուն ներկայութիւնն ալ ընդունելի կրնայ ըլլալ, եթէ ընդհանուր կազմա-կերպութեամբ մը անոնք հաստատուին նաեւ Միջին Արեւելքի միւս երկիրներուն մէջ:

× *Ֆրանսայի Արտաքին Նախարար Քուվ Տը Միւրվիլ Նիւ Եորքէն գնաց Ուա-շինկթըն եւ տեսնուեցաւ Նախագահ Այ-զընհաուըրի հետ: Զօր. Տը Կոլի ներկա-յացուցիչը Սպիտակ Տան ղեկավարին հետ քննած է միջազգային հրատապ հարցերը: Լրագրողներէ հարցաքննուելով, Քուվ Տը Միւրվիլ յայտարարեց թէ «բարեկա-մական» խօսակցութիւն մը ունեցած է Նախագահին հետ: Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը մերժեց պատասխանել հիւ-լէական փորձերու ընդհատման մասին իրեն եղած հարցումներուն:*

Այս ուղղութեամբ Ուաշինկթըն տակա-ւին պաշտօնական յայտարարութիւն մը չըրաւ, բայց կը սպասուի որ Միացեալ Նահանգները շուտով յայտարարեն հիւ-լէական փորձերը դադրեցնելու իրենց ո-րոշումը:

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ Նասր-Թէյսալ խօսակ-ցութիւններէն ետք՝ Արաբիա որոշած է 1962*էն ետք թոյլ չտալ որ Ամերիկա օգ-տագործէ Տահրանի օդակայանը, թէեւ այս ուղղութեամբ պաշտօնական յայտա-րարութիւն մը չէ կատարուած:*

ՊԱՂՏԱՏԻ մէջ վերսկսաւ նախկին վար-չակարգին 108 ղեկավարներուն դատավա-րութիւնը. վկայի մը համաձայն՝ Ամե-րիկա կը պատրաստէր գաղտնի դաւա-դրութիւն մը՝ իշխան Ապտիւլիլահը ռու-րիական գահին վրայ բարձրացնելու հա-մար:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ մըլոտած հացի հե-տեւանքով 33 հոգի մեռած է:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ֆրանսական հիւպատոսը հինգշաբթի օր վիրաւորուեցաւ՝ ըմբոստ-ներու մէկ գնդակէն. առաջին անգամն է որ Լիբանանի մէջ պաշտօնական անձի մը դէմ յարձակում եղած է:

Օրէ Օրին

«ՎԱԹԱՆՏԱՇ»ԱՐԱՐ...

Կը լսեմ որ Անգարայի բարեխնա՜մ կա-ռավարութեան նոյնքան բարեխնա՜մ մա-մուլը, այս օրերս, նորէն սկսեր է քարո-զել թէ պէտք չէ թոյլ տալ որ Թուրքիոյ փոքրամասնութեանց վարժարաններուն մէջ, դասերը տրուին այդ փոքրամասնու-թեանց մայրենի լեզուով:

— *Ճանըմ*, ի՞նչ պէտք կայ որ հայ մանչուկը աշխարհագրութեան դասը հա-յերէնով առնէ եւ յոյն աղջնակն ալ իր թուաբանութիւնը սորվի յունարէնով... Մեր սքանչելի լեզուն կայ *իշէն*, ա՛լ ին-չո՞ւ այդ հինցած, մաշած լեզուները պի-տի խօսին եղեր... Ամէնքս ալ մեր այս *մէմլէքէթ*ին բարիքները միասին վայելած չե՞նք ժամանակին ու միասին չե՞նք վա-յելեր, այսօր ալ...

Եթէ այս «պէտք չէ թոյլ տալ»ը Ազգա-յին Ժողովն ալ արտասանէ, նոր օրէնքով մը — եւ տարակոյս չկայ որ պիտի ար-տասանէ, քանի որ հովը Անգարայէն կը փչէ ու Պոլիս եասեր է, արդէն — այն ատեն Սամաթիոյ, Գումգաբուի, Սկիւ-տարի կամ Սալմաթոմրուքի մեր դպրոց-ներուն մէջ շաբաթը հազիւ մէկ կամ, շա՛տ, շա՛տ, երկու ժամ հայերէնի դա-սեր պիտի տան: Մնացած նիւթերն ալ, վերէն վար, պիտի սորվեցնեն այսօրուան թուրքերէնով, որ երէկուան օսմաներէնին լղրճուկ մէկ տարբերակն է:

Ասկէ 35 տարի առաջ էր որ յաղթական դաշնակիցները, Լոզանի մէջ, Իսմէթ Ի-նէօնիւ անունով մարդու մը ստորագրել տուին դաշնագիր մը, որով Թուրքիա կը խոստանար յարգել փոքրամասնութեանց բոլոր իրաւունքները:

Ցարգե՜ց, շիտակը, եւ մեզի բարեկամ — մեզի համար իրենց հոգի՜ն տուող — ազգերն ալ ուշադրութիւն ըրին որ տըր-ուած խոստումը կէտ առ կէտ յարգ-ուէր...

Ուրեմն, եթէ այս նոր քարոզին ալ օ-րէնքի շապիկ հագցնեն եւ հայերէնն ու յունարէնը դուրս քշեն Հայերու եւ Յոյ-ներու դպրոցներէն, մեր բարեկամները, մէկ մարդու պէս, ոտքի պիտի ցատկեն եւ պիտի պոռան ձէկալ Պայարի երեսին.

— Մեզի նայէ, բարեկամ, ա՛լ չափը անցուցիր... Խելքդ գլուխդ ժողվէ, ապա թէ ոչ...

Երնէ՜կ հաւատացողներուն.

×

Բնաւ պէտք չկայ նոր օրէնքներ քուէ-արկելու՝ հայերէնը Հայուն բերնէն, մի անգամ ընդմիշտ, դուրս հանելու համար: Որովհետեւ, Հայերը, իրենք իրենց ձեռ-քով սկսած են թրքացնել իրենց մայրենի լեզուն՝ Վոսփորի ափերէն մինչեւ Փարի-զի պուլվառները եւ մինչեւ Թայմզ Սքուէր:

Մո՞ւտ եմ: Լա՛ւ, մտիկ ըրէք, սա Պոլ-սահայերուն ընթացիկ լեզուն, տունէն ներս թէ շուկան.

— Ազբա՛ր դուն ալ շատ *աճայիպ* մարդ ես հա՜... Զկրցանք սա *խաֆադ* խօթել *քի* առանց *խալըպ խըյաֆէթով* *սոխաք* չելլուիր *տէյի*... Մահմուտ փաշայի *եօ-խո՞ւշ*ն եմք, ի՞նչ եմք... Ինչ է նէ, սա *պոշ լախըրտը*ները մէկ *թարաֆ* քշէ *տէ*, սա մեր գործին մասին խօսինք... *Զան-նըմճա, փիացան տահա վախըթ* մը ա-սանկ պիտի երթայ... Ծօ՛, *հիչ միւշթէրի* չի գար կոր *պէ*... *Չէյթինին, թէրէ-եաղին, դաշէրին, փաստըրմային, *սա-ճուխին* գիները կոտրեցի, *կէնէ* եկող գա-ցող չկայ...

Կամ.

— Քա, Պայծառ *հանըմ*, սա *չամաշըր*-ներս քու *պաղչադ* փռե՞մ... *Մութֆախը* կախեր էի, *փէնճէրէ*ներն ալ բացեր էի, *ամա հիչ ֆայտէ* չըրաւ... Զմռնամ, սա խոշոր *թէնճէրէդ* ինծի տաս: Վաղը շատ *միսաֆիր* ունիմ... *Խայըր* *թապախ* ալ ունի՞ս... Ընկլս էւելօք է *ամա հէլպէթ* դուք ալ *չօճուխ*ները կ'առնէք կուգաք:

×

Անգարան ի՞նչ պէտք ունի իր անունը քիչ մը եւս աւրելու՝ ծրագրուած օրէնքը մշակելով: Հայերէնը իր այս ընթացքով, արդէն պիտի թրքանայ տասը, քսան տա-րիէն՝ առնուազն Պոլսոյ մէջ:

Փակագիծ — ուրիշ տեղեր ալ ուրիշ բաներ պիտի ըլլայ՝ *մօն չէռ* կամ *մայ տիըր*...

ՆԻՐՈՊԱՑԻ

ՄԱՀ ԵՒ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՕԼԻՎԸՐ ՊՈԼՏՈՒԻՆԻ

Օգոստոսի երկրորդ շաբթուն, Լոնտոն, հիւանդանոցի մը մէջ յաւիտենապէս փակեց աչքերը Օլիվըր Պոլտուին՝ վիրաբուժական գործողութեան մը հետեւանքով։

Գրեթէ երեք օր ամբողջ անգլիական մամուլը գրեց և ի վեր հանեց Լորտ Պոլտուին օֆ Գիւտլիի օրինակելի կեանքը, արժանիքներն ու քաղաքական գործունէութիւնը։ Նախկին Վարչապետ Պահպանողական Լորտ Պոլտուինի զաւակն էր որ ամբողջ կեանքովը դարձաւ ընկեր — վարական նուիրուած՝ ընկերային եւ հաւասարահաւասար ժողովրդոց ծառայութեան։

Օլիվըր Պոլտուին 59 տարեկան էր։ Ծնած՝ հարուստ ընտանիքի մէջ, մանկութիւնը անցուց ծիրանագոյն շղարշներու մէջ, ինչպէս կ՚ըսէր ինք յաճախ։

Առաջին պատերազմին վերջերը եղաւ օդայ։ Ինչպէս անգլ. օրաթերթերը գրեցին, 1920ին Գահիրէի մէջ հանդիպեցաւ Հայաստանի Վարչապետ Խատիսեանի, որ իրեն թելադրեց երթալ Հայաստան եւ մարզել Անկախ Հայաստանի բանակը։ Անմիջապէս Հայաստան գնաց։ Հայ զինուորականներ եւ թերթեր ժամանակին մեծ գովասանքով խօսեցան Օլիվըրի ծառայութեանց մասին եւ անոր վայելուչ կեցուածքին՝ հանդէպ հայ զօրքին։

1920 Դեկտեմբերին հազարաւոր հայ զինուորականներու հետ գերի ինկաւ Թիւրքերու ձեռքը ու կրած դարհուրելի տառապանքը պատմեց իր «Երկու յեղափոխութիւն եւ վեց բանտարկութիւն» գրքով։

Օլիվըր եղաւ Խորհրդարանի անդամ երկու անգամ։ Բայց խորհրդարանական կեանքը գոհացում չէր տար իր փոթորկոտ եւ զգայուն հոգիին։ Բանուորական կառավարութիւնը զինք նշանակեց կառավարիչ արեւմտեան Հնդկաստանի Լիւարդ կղզեխումբին, որոնց բնիկները թշուառ եւ սորուկ սեւամորթներ են։

Օլիվըր առիթ ունեցաւ ի յայտ բերելու իր մարդկայնութիւնը հանդէպ բնիկներուն։ Ան իբրեւ կայսերական կառավարիչ կը մասնակցէր բնիկներու զբօսանքին, պարերուն։ Ճաշի կը հրաւիրէր թշուառ բնիկները, նոյնիսկ՝ բորոտներ։ Լոնտոնի կառավարութիւնը վրդովեցաւ Օլիվըրի այս ընթացքէն եւ ետ կանչեց զինք, խրատելու համար։ Անիկա վերադարձաւ դէպի Լիւարդ կղզիները, բայց շարունակեց իր մարդկային վերաբերումը հանդէպ բնիկներուն։

Հրաժարեցաւ իր պաշտօնէն եւ քաշուեցաւ հանրային կեանքէ։ Առանձնացաւ Օքսֆորտի մօտ փոքր քաղաքի մը մէջ, ուր գրեց բազմաթիւ ժողովրդական գիրքեր եւ պահեց իր կապը արուեստագիտական ընկերութեանց հետ։ Ցաճախ կը մասնակցէր հայկական ժողովներու, վերջինը ըլլալով ի պատիւ Ամենայն Հայոց Վեհ. Կաթողիկոս Վազգէնի, Գ. Նուպար Կիւլպէնկեանի ճաշը։ Միեւնոյն սեղանին վրայ էինք. Օլիվըր կորսնցուցած էր իր երբեմնի ներքին հուրը, բայց եւ այնպէս պատմեց իր փորձառութիւններէն, հայկական բանակին մէջ։ Բայց մը փայլեցան իր աչքերը եւ գինիի բաժակը ձեռքին՝ «Ձեր ազգը եթէ նոյնիսկ իյնայ երկու ծանր սալաքարերու մէջ, գիտէ պարզել իր թեւերը ամբողջ հոգիով ու մարմնով օգնեցէք ձեր երկրին, անիկա ցոյց պիտի տայ իր զինուորական արժէքը» ըսաւ եւ պարպեց բաժակը։

Օգոստոս 15ին տեղի ունեցաւ իր յուղարկաւորութիւնը։ Դիակիզում, շատ պարզ եւ ոչ կրօնական։

Օլիվըրի յիշատակը յարգելու համար մեր համայնքէն ներկայ էին Գսակ եպիսկոպոս Թումայեան։ Ցանուն Լոնտոնի Հայոց Համայնական Խորհուրդին՝ Գ. Գ. Ա. Սաֆրաստեան եւ Արտաշէս Խաչատուրեան։ Արարողութիւնը տեւեց կարճ։ Սավիճ Ակումբի երգեցիկ խումբը, որուն անդամ էր Օլիվըր, երգեց երգ մը երգեհոնի ընկերակցութեամբ։ Ցետոյ նախկին վարչապետ Լորտ էթլի բեմ բարձրացաւ։ Երկու վայրկեան տեւեց Լորտ էթլիի խօսքը.— «Եկած ենք հրաժեշտի ողջոյն տալու Օլիվըր Պոլտուինի։ Ան իւրայատուկ նկարագիր ունէր, տոգորեալ ուժեղ համոզումներով եւ ընկերային լաւագոյն բնազդներով։ Շատ լաւ կը ճանչնայի զինքը թէ՛ պաշտօնի առնչութեամբ եւ թէ ընկերական յարաբերութեամբ»։

Լորտ էթլիի ձայնին մէջ կար դողդոջուն շեշտ մը։ Ան խօսեցաւ բոլոր յուղարկաւորներու սրտագին զգացումներէն։ Ամէնքը համակրութեամբ հետեւեցան նախկին ծերանի վարչապետին յուզման արտայայտութեան։

Օլիվըրի դագաղը, ծանրաբեռնուած՝ ծաղկեպսակներով եւ զետեղուած՝ դիակիզման մատուռի սեղանին վրայ, մեքենական շարժումով անհետացաւ դէպի խարոյկը։ Բոլոր յուղարկաւորները գլխահակ հրաժեշտ առին Օլիվըրէն։

Բացուեցան մատուռին ելքի դռները եւ դուրս, դէպի պարտէզ ելաւ գլխաւոր սգակիրը, Օլիվըրի կրտսեր եղբայրը, Արթըր Ուինտրմ Պոլտուին, որ յաջորդելով ընտանիքի ազնուապետական տիտղոսին, այժմ պիտի կրէ Լորտ Պոլտուին օֆ Գիւտլիի տիտղոսը։

Պարտէզի առաջին շարքին կայ խորհրդանիշ — դամբարան մը, որուն առջեւ ծնրադիր նոր Լորտ Պոլտուին գլխահակ դրաւ երկու վարդ իբրեւ սիրոյ եւ եղբայրութեան վերջին ձօն իր անդրանիկ եղբօր։ Մօտեցանք իրեն յայտնելու մեր վիշտն ու համակրանքը։ Գսակ եպիսկոպոս յայտնեց հայ ժողովուրդին խոր վիշտն ու երախտագիտութիւնը՝ պատուական Օլիվըրին՝ յանուն հայ եկեղեցւոյ։ Գ. Սաֆրաստեան ըսաւ թէ հայ ազգը երկար ատեն պիտի յիշէ Լորտ Պոլտուինի յիշատակը եւ անոր հերոսական գործակցութիւնը ի նպաստ Հայաստանի ապագային։ Նոր Լորտ Պոլտուին յայտնեց իր գոհունակութիւնը, որ Հայերը եկած էին յուղարկաւորութեան եւ պատմեց թէ երբ հանգուցեալը վերադարձաւ Արեւելքէն 1921ին, իր հօր, ընտանիքին եւ հազարաւոր բարեկամներու խօսեցաւ Հայաստանի անցքերու մասին։

Մեր ազգայինները խօսեցան նաեւ Օլիվըրի քեռայր Սըր Արթըր եւ Լէյտի Հաուըրտի։

Ներկայ էին բազմաթիւ խորհրդարանականներ, նախկին նախարարներ, արուեստագէտներ եւ գրագէտներ։

« Թայմզ » արձանագրած էր բոլոր յուղարկաւորներու անունները։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԽՄԲ.— Առիթ կ՚ունենանք վերարծարծելու Լորտին յիշատակները, տալով դէպքեր իր կեանքէն՝ մասնաւորաբար Հայաստանի հետ կապուած։

ՔԱՋԱՐԱՆ ԼԵՐԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ ԵՐԵՒԱՆ ՀԱՆՈՒԱԾ

ԽՄԲ.— Հայկական Գիտութիւններու ակադեմիայի անդամ Ի. Մաղաքեան խորհրդային «Սովետսկի Սոյուզ» ամսագրին մէջ գրած է գիտական շահեկան յօդուած մը, որ կը ներկայացնենք ստորեւ.—

Հայաստանի հարաւային կողմը, Պարսկաստանի սահմանին կից՝ կը ցցուին Զանգեզուրի լեռնաշղթային ժանեկաձեւ գագաթներն ու կրանիթեայ մռայլ քարաժայռերը։

Այստեղ, Քաջարան լերան կողին վրայ, անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր կը գտնուի բովանդակ աշխարհէն մեկուսացած գիւղ մը։

Տարուան ութ ամիսը, լերան կիրճերը, որոնց մէջէն ճամբայ կը բանայ միակ շաւիղ մը, կը ծածկուի ձիւնով, որ անանցանելի կը դարձնէ այդ կիրճերը։ Աբազօրէն հոսող յորձանուտ գետի մը հառած աղմուկը միայն կը վրդովէ կիրճին մեռելային լռութիւնը։

Ատենօք, վաղեմի ժամանակներու մէջ, ասկէ կը հոսէր պղինձ եւ երկաթ. կ՚արտահանուէր նաեւ ոսկի։ Սերունդէ սերունդ կը փոխանցուէր առասպելը, թէ լեռը գանձեր կը պահէ իր կողերուն մէջ։

Հինաւուրց այս առասպելը այսօր ըստացած է նոր իմաստ մը։ Երկրաբաններու յամառ աշխատանքը երեւան բերաւ Քաջարան լերան գաղտնիքը։ Հոն ձեռնարկուեցաւ արծաթակապարի եւ պղինձի հանածոներու ճարտարարուեստական արտահանման, հանածոներ, որոնք խառնուած են թանկագին մետաղներու հետ։ Հազիւ քանի մը տարի անցաւ այն օրէն, երբ առաջին [illegible] «քաղաքին» առաջին տունը։ Այսօր, Սէն-Կոթարի բարձրութիւնը ունեցող հովիտին մէջ (աւելի քան 2100 մեթր) եւ Լիզպոնայի հետ միեւնոյն լայնութեան աստիճանին վրայ՝ կը կառուցանուի Հայաստանի ամենաերիտասարդ և ամենաբարձր քաղաքը՝ Քաջարան։ Խճուղի մը կը միացնէ զայն երկրին այլ կեդրոններուն հետ։ Մեքենաներու ճռնչոցը, ելեկտրական վայրաշարժներու սուլոցները եւ խլացուցիչ պայթիւնները՝ վերջ տուին քարէ հսկաներու բազմադարեան լռութեան։ Լեռներու մէջ բացուած փապուղիներու վրայ իրարու կը յաջորդեն ծանրապէս բեռնաւորուած կառախումբերը։ Ցցաթումբերու վրայէն գործարան կը բերուին արծաթակապարի եւ պղինձի հարուստ հանքերը։ Այստեղէն՝ կեդրոնացուած արծաթակապարը ճամբայ կ՚ելլէ դէպի գործարանները, որոնք կը ձուլեն երկաթ – մոլիպտենը։ Այս մետաղը, շատ քիչ քանակութեամբ խառնուած պողպատի հետ, կը կարծրացնէ ու կ՚ամրացնէ զայն, ընդունակ դարձնելով դիմադրելու ամենաբարձր ճնշումներու եւ ջերմաստիճաններու։

Արծաթակապարը (մոլիպտեն) քսաներորդ դարու «երիտասարդ» մետաղներէն մէկն է։ Անհրաժեշտ է ան՝ մեքենաշինութեան եւ քիմիական արդիւնաբերութեան, հրթիռներու շինութեան, ելեկտրական եւ ռատիոյի ճարտարարուեստին համար։ Այս մետաղին պահանջը կ՚աճի անընդհատ։ Մեր ապրած դարուն սկիզբը անկէ արտահանուած է մէկ թոն միայն՝ ամբողջ աշխարհի մէջ, իսկ 1957ին, դրամատիրական երկիրներուն մէջ արտահանուեցաւ աւելի քան 300.000 թոն, որուն երկու երրորդը՝ Ամերիկայի Ժայռոտ լեռներուն մէջ գտնուող հռչակաւոր Քլիմաքս հանքավայրէն։

Արծաթակապար կը գտնուի մեր երկրագունդին գրեթէ ամէն կողմը, բայց բաղդատմամբ երկրի կեղեւի հաստութեան, անոր հաստութիւնը հազիւ կը հասնի հարիւրի մէկ հազարերորդի։ Եւ երբ հանածոյի յայտնաբերումը կը հասնի 0,1 առ հարիւրի, կը համարուի արտակարգ յաջողութիւն մը։

Երկրագունդի վրայ այս հանածոյի հարուստ շերտերը հազուագիւտ են։ Այս հանածոյի յայտնաբերուած պահեստները ունեցող երկիրներուն մէջ Խ. Միութիւնը առաջին տեղը կը գրաւէ աշխարհի վրայ։ Իսկ Խ. Միութեան մէջ ամէնէն կարեւորն է Քաջարանի (Հայաստան) հանքաշերտը։ Այստեղ կը բարձրանայ, նոյնպէս, Գանձասար լերան գագաթը, ջրաբաժանման գիծ մը, որուն անունը կը նշանակէ «պահեստատեղի»։ Իսկապէս արժանի անուն մը, որովհետեւ այս լեռը կազմուած է, ամբողջապէս, պղնձախառն ժայռերէ, որոնք կը պարունակեն նաեւ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎՇՏԱԳԻՆ ՍՈՆԱԹ

— Ի միջի այլոց, — վրայ բերեց անմիջապէս Բրուստրը, շտապող մի արտայայտութեամբ ուղղակի դիմելով ինձ, — ես հէնց այս վայրկեանիս մտածում էի, որ լաւ կը լինէր, եթէ դուք սովորէիք Լոնտոնի կոնսերվատորիայում։ Ես, ճիշդն ասած, դեռ անցեալ տարի այդ մասին մտածել էի եւ ուզում էի ասել միստր Դիամանտիսին։

Դա ամենամեծ անակնկալն էր այդ երեկոյ։ Թէեւ կոնսերվատորիայում սովորելու գաղափարին սիրտս արձագանգեց մի բնական ուրախ թրթիռով, բայց ես չհասկացող հայեացքով նայում էի միստր Բրուստրին, որ խիստ գործնական մօտեցող տարուած մարդու լրջութեամբ շարունակում էր խօսել Լոնտոնի կոնսերվատորիայի մասին։ Հայեացքս բնազդօրէն դարձաւ էֆրոյի կողմը։ Եւ յանկարծ զգացի այն, ինչ զգում է ջութակահարը, երբ նուագելու ժամանակ լարն է կտրւում։ էֆրօն խիստ գունատուել էր եւ հօրն էր նայում բացուած աչքերով, որոնց խորքում մի սեւ բիծ էր խըտացել։ Մի ահաւոր կասկած փայլատակեց իմ մտքում։ Վարագոյրը մէկէն պատռուեց եւ կեղծիքը մի տարօրինակ փայլ տուեց իմ շրջապատին, ինչպէս կեղծ ատամնաշարը՝ գեղեցիկ արտիստուհու ծիծաղկուն բերնում։ Ես իմ կեանքում երբեք այնքան խորապէս վիրաւորուած չեմ զգացել, որքան այդ պահին։ Շատ նուրբ էր մտածուած խաղը, շատ բնական. նոյնիսկ ինձ համար խիստ օգտակար արդիւնք էր նախատեսում, բայց ամենակոպիտ վիրաւորանքը, գէթ այդ տարիքիս, դրանից աւելի ծանր չէր կարող լինել ինձ համար։ Թող ուղղակի իրենց արհամարհանքն ու մերժումը նետէին իմ երեսին, բայց չփորձէին իմ նուիրական զգացումներն օգտագործել իմ դէմ՝ հասնելու համար իրենց մտադրութեանը...

— Ես չեմ կարող սովորել Լոնտոնի քոնսերվատորիայում, — ասացի գրեթէ անքաղաքավարի կտրուկութեամբ։

Այդպէս ասացի, եւ մի դայրագին դող տիրեց ինձ։ Բրուստրի եւ երկու կանանց կեղծած զարմանքը աւելի եւս վրդովեց։

— Զեմ հասկանում, թէ ինչո՞ւ այդպէս կտրուկ մերժեցիք, — ասաց տիկին Բրուստրը թեթեւօրէն զժգոհած։

— Ես միջոցներ չունեմ Լոնտոնի կոնսերվատորիայում սովորելու, — պատասխանեցի եւ աւելացրի յատուկ շեշտով. — ես աղքատ ընտանիքի զաւակ եմ։

Կանայք նայեցին իրար. Բրուստրն սկսեց իր ծխամորճը լցնել։ էֆրօն թեթեւակի կարմրել էր ու մռայլուել։

— Դա խոչընդոտ չէ, սիրելի երիտասարդ, — ասաց Բրուստրը լուրջ արտայայտութեամբ, առանց ինձ նայելու, — նշանաւոր արուեստագէտներից շատերը համեստ ընտանիքի զաւակ են եղել, բայց իսկական տաղանդը միշտ էլ գտել է իր մեկենասին։ Ես ամենայն լրջութեամբ եմ ասում, որ ուզում եմ ձեզ օգնել։ Ոչ միայն գնահատում եմ ձեր տաղանդը, այլ եւ, ուղղակի ասեմ, համակրում եմ ձեզ։ Զէ, մի կարծէք, թէ ես իմ մեկենասութիւնն եմ առաջարկում։ Ես գիտեմ, որ կան Հայկական Բարեգործական յատուկ ֆոնտեր այդ նպատակի համար։ Վստահ եղէք, որ նրանք կը հովանաւորեն ձեզ, իսկ ես կը տամ յանձնարարական, որով առանց այլեւայլի կ՚ընդունուէք կոնսերվատորիա։ Եւ այդպիսի բախտ ոչ բոլորին է ընկնում, յատկապէս գաղութներում։

— Ոչ, սըր, — պատասխանեցի, գրեթէ առանց զգալու, թէ ինչ եմ ասում, — ես պարզապէս... պարզապէս չեմ ուզում, սըր։

— Ես վստահ եմ, որ դա ձեր վերջնական պատասխանը չէ։

Միստր Բրուստրը նայեց ժամացոյցին եւ վեր կենալով աւելացրեց.

— Սա լուրջ հարց է, միստր Ոսկանեան։ Խնդրեմ, անցնենք իմ գրասենեակը, աւելի մանրամասն կը խօսենք։

Անվճռաբար վեր կացայ, աչքի տակով նայելով էֆրոյին եւ հանդիպելով նրա մտահոգ, փորձող հայեացքին։ Ցանկարծ մի ուրախ կայծկլտում զգացի իմ մէջ։ Ինչո՞ւ չընդունել առաջարկը. մի՞թէ դա կարող է խանգարել մեր սէրը. կը նամակակցենք, կը սպասենք, մինչեւ որ ես... Բայց արդէն Սեպտեմբեր է, ուրեմն ես անմիջապէս պէտք է մեկնեմ այդպէս անակնկալ, այդպէս չո՞ւտ զրկուել գէթ էֆրոյին տեսնելու հնարաւորութիւնից։ Ցուրտ մի քամի փչեց կրծքիս մէջ։

— Ես հասկանում եմ ձեր այդ անմիջական մերժման պատճառը, — ասաց միստր Բրուստրը, երբ իր գրասենեակում նստեցինք գրասեղանի մօտ։ — Ես նկատել եմ, որ դուք ամօթխած եւ միաժամանակ արժանապատուութեան զգացում ունեցող երիտասարդ էք։ Բնական է, անշուշտ, որ այդպիսի երիտասարդը առաջին վայրկեանին կը դժուարանայ նըման մի առաջարկ ընդունել, մանաւանդ երբ, կը ներէք, համեստ ընտանիքի զաւակ է։ Ես այդ բոլորը լաւ հասկանում եմ։ Բայց նաեւ գիտեմ որ դուք գիտակից երիտասարդ էք, եւ չեմ սխալւում դրանում։ Գիտակից մարդն այսպիսի առիթը ձեռքից չի փախցնի։

Կ. ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ

(Շար. 21)

ԽԱՆԴԱՎԱՌ ՕՐ ՄԸ
Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐԻՆ ՄԷՋ

Ինչպէս գրած էինք, կիրակի, Օգոստոս 17ին Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Փալատրիւի ճամբարին մէջ տեղի ունեցաւ դաշտահանդէս մը՝ մասնակցութեամբ շրջակայ գաղութներուն։

Կէսօրին 1500 հոգիէ բաղկացած բազմութիւն մը լեցուցած էր արդէն բանակավայրին հսկայ դաշտը։ Հայկական երգը կը հնչէր բարձրախօսէն։ Մթնոլորտը հետզհետէ կը տաքնար երիտասարդ-երիտասարդուհիներու զուարթ կանչերով։ Խանդավառութեան ալիքները կը համակէին նաեւ ծնողքներու սրտերը։ Հոյակա՜պ երիտասարդութիւն մը, որ կը խայտար չորս դին։

Նոր Սերունդի Ֆրանսայի բոլոր մասնաճիւղերը իրենց մասնակցութիւնը կը բերէին գեղարուեստական հանդէսին՝ որ կազմակերպուած էր ճամբարի վարչութեան կողմէ։

Արդարեւ, ինչպէ՞ս կարելի չէր ճոխ յայտագիրով մը ներկայանալ հանդիսականներուն, երբ հոն էին երիտասարդութեան ներկայացուցիչները, — աւելի քան երեք հարիւր բանակողներ կան այս տարի Նոր Սերունդի ճամբարին մէջ։

Կէսօրէ ետք սկսաւ հանդէսը ընկ. Նուպար Նիկողոսեանի նախագահութեամբ։ Ընկերը բարի գալուստ մաղթելէ ետք հանդիսականներուն, կոչ ըրաւ անոնց՝ որ զօրավիգ կանգնին երիտասարդութեան, — գաղափարական երիտասարդութիւն մը, որուն համար կ'արժէ ճիգ չխնայել։

Այնուհետեւ իրարու յաջորդեցին երգերն ու արտասանութիւնները, հայկական պարն ու կենդանի պատկերը։

Ընդհանուր խանդավառութեան մէջ խօսք առին ընկերներ՝ Ս. Սիսլեան, Մ. Միրզէ, Ժ. Միրիճեան։ Բոլորն ալ շեշտեցին Նոր Սերունդին վիճակուած դերը՝ մեր գաղութին մէջ։

Աւանդական շիշ-քեպապով խնջոյքը՝ ազնուորութիւնը կը հասցնէր իր գագաթնակէտին։

Դաշնաւորահանդէսը շարունակուեցաւ մինչեւ ուշ գիշեր, երբ ծնողքները բաժնուեցան երիտասարդներէն՝ վերադառնալու համար իրենց տուները՝ Կրընոպլը, Վիէն, Լիոն, Տէսին, Վալանս....։

× Կեդրոնական Ֆրանսայի ծանօթ թերթերէն «Տոֆինէ Լիպերէ» երեք սիւնակ տրամադրած է Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ճամբարին, միաժամանակ հրատարակելով չորս մեծ լուսանկարներ։ Ֆրանսացի լրագրող մը՝ Փիէր Սովաժ, խանդավառ տողերով կը նկարագրէ բանակումը, շեշտելով թէ այդ երիտասարդները յաջորդներն են Ֆրանսա ապաստանած հայ տարագիրներուն եւ հաւատարիմ կը մնան անոնց աւանդութեանց՝ մայրենի լեզու եւ սէր՝ հեռաւոր հայրենիքին հանդէպ — Կարելի է միայն սքանչանալ, կը գրէ Փիէր Սովաժ, տեսնելով որ անոնք կը խօսին ու կը գրեն իրենց մայրենի լեզուով եւ կը հաւատան թէ օր մը Ազատ Հայաստանի մէջ պիտի ունենան այսպիսի համախմբումներ։

Թերթը ներկայացուցած է նաեւ Նոր Սերունդի վարչական մեքենային ղեկավար անդամները, մանրամասն բացատրութիւններ տալով բանակումին, Նոր Սերունդի հետապնդած գաղափարներուն եւ «Հայաստան» թերթին մասին։ Ն.

արծաթակապար։ Եւ «պահեստատեղի»ն մէջ՝ տեղ չբերաւ դեռ իր բոլոր գաղտնիքները։ Երկրաբանները կ'ենթադրեն թէ Քաջարանի յատակը եւ հեռուն՝ հիւսիսակողմը, կը տարածուի նման հանքաշերտերու գօտի մը։

Այսպէս, հին առասպելը մարմին առաւ։ Արդարեւ, Քաջարանը եւ անոր գրացի գագաթները հարուստ հանածոներու բնական ամենահարուստ պահեստատեղիներ են։

Ի. ՄԱՂԱՔԵԱՆ

ՕՐԻՆԱԿԵԼԻ ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Հայ Մշակոյթի Տան Կեդր. Յանձնախումբս գոհունակութեամբ կ'արձանագրէ, որ Կրընոպլի մեր հայրենակիցներէն այրի Տիկին Վ. Օնպաշեան գնահատելի գաղափարն է ունեցած յանձն առնելու Տան մէկ սրահին նորոգութեան ծախքերը, ի յիշատակ իր ողբացեալ ամուսնոյն՝ Յարութիւն Օնպաշեանի։

Նուիրատու տիկինը փափաք յայտնած է Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին յատկացուելիք սրահին տալ իր ամուսնոյն անունը, նկատի ունենալով հանգուցեալին ջերմ զգացումները դէպի Հ. Յ. Դ. երիտասարդական շարժումը։

Կեդր. Յանձնախումբս այս նպատակին համար իբրեւ առաջին վճարում շնորհակալութեամբ ստացած է արդէն երկու հարիւր հազար Ֆրանք (200.000 Ֆր.). մնացեալը պիտի ստանայ յաջորդական վճարումներով։

Տիկին Օնպաշեան կը մտածէ նաեւ սրահի ներքին կահաւորման մասին, եթէ ներեն իր նիւթական պայմանները։

Խորապէս յուզիչ է նախաձեռնութիւնը այս ազնիւ Հայուհիին, որ հակառակ իր կեանքի համեստ պայմաններուն՝ նիւթական մեծ զոհողութեանց գնով ապացոյցը կուտայ հայ ընտանեկան կապի տոկունութեան եւ մեծ բարոյականի։

Հայ Մշակոյթի Տան
Կեդրոնական Յանձնախումբ

ԹՐՔԱՍՏԱՆ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները.—

ԼՐԱԳՐԻ ԹՈՒՂԹԻՆ ՎՐԱՅ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ՀԱՐԻՒՐԻՆ ՀԱՐԻՒՐ ՅԻՍՈՒՆ ՅԱՒԵԼՈՒՄԷՆ ԵՏՔ, ԴԱՐՁԵԱԼ ՆԵՂ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏՆՈՒԵՑԱՆ. ԹԵՐԹԵՐԸ

Թերթի թուղթերու գիներուն թոնը 1000 ոսկիէն 2500 ոսկիի բարձրանալով, աննախընթաց համեմատութեամբ կատարուած հարիւրին 150 յաւելումէն յետոյ չափազանց նեղ դրութեան մատնուած են տեղական մամուլը եւ մասնաւորաբար քաղաքիս թերթերը։ Շահագրգռուողները կը յայտնեն թէ այս կացութիւնը քիչ մըն ալ արդիւնք է Իզմիթի թուղթի գործարանին կողմէ կառավարութեան տրուած սխալ տեղեկութեան ու կ'աւելցնեն, թէ նոյնիսկ եթէ 902 ղրուշէն հաշուուի տոլարը, ներածուած թուղթը շատ աւելի աժան պիտի արժէ քան Իզմիթի տեղական թուղթը։ Թուղթը որ աշխարհի ամէն կողմ մշակոյթի տարածման միջոց մը կը նկատուի, երբեք այս աստիճան բարձրացում չէր կրած։ Այս կացութիւնը, շատ լուրջ տագնապի մը դէմ յանդիման կը բերէ երկրին լրագրութիւնը, պարբերաթերթերն ու հրատարակիչները։ Նոր գիներով թերթի մը միայն հում թուղթը կ'արժէ 12-12,5 ղրշ. որուն վրայ եթէ աւելցնենք գործաւորի, տպագրութեան, քլիշէի, մելանի, մետաղի եւ խմբագրական վարձքերը, թերթին գինը այսօրուան արժածէն շատ աւելի բարձր կ'ըլլայ։

Այս կացութեան առջեւ վտանգի են-թարկուած է բազմաթիւ թերթերու գոյութիւնը։ Թերթի տէրերը կը յայտնեն, թէ տակաւին լոյս ունին որ տրամաբանական ճամբայ մը պիտի գտնեն շահագրգռուողները՝ ելք մը ունենալու համար այս կնճռոտ հարցին մէջ։

Իսկ եթէ պատահի, որ չգտնուի տրամաբանական այդ ճամբան, կասկած չկայ թէ պիտի նեղնայ թերթերու գործունէութեան սահմանը եւ բազմաթիւ մտքի աշխատաւորներ, թեքնիսիէններ պիտի մնան անգործ։ Անհրաժեշտ է որ յաւելումներէն զերծ մնայ թերթի թուղթը՝ տնտեսական նոր կարգաւորութիւններու մէջ։

Իզմիրէն հասնող լուրերու համաձայն, շահագրգռուողները տրամաբանական առաջարկ մը կը ներկայացնեն։ Անոնք կ'առաջարկեն գործադրել աստիճանաւոր գիներու դրութիւն մը. մինչեւ 10 թոն, լրագրի թուղթի վաճառումը կատարել նախկին գիներու վրայէն, յաջորդ 10 թոնին մասամբ յաւելեալ գիներով, իսկ 20 թոնէն աւելի վեր վաճառումները կատարել նոր գիներու վրայով։ Իզմիրի լրագրական շրջանակները հեռագրով դիմած են շահագրգռուողներուն եւ յայտնած՝ թէ այլեւս հնարաւորութիւն չէ մնացած իրենց գործունէութեան։

ՏՆՏԵՍ. ՎԱՐԿԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԾՄԱՆ ԵՂԱՆԱԿԸ ՃՇԴՈՒԵՑԱՒ

Կառավարութեան կողմէ զանազան աղբիւրներէ ապահովուած 639 միլիոն տոլարի տնտեսական վարկերու գործածման եղանակը ճշդուեցաւ երեք դասակարգի վրայ։

1) Հում նիւթերու ներածման համար 150 միլիոն տոլարի յատկացում կատարել։ (Դեղօրայք, քիմիական նիւթեր, լուսանկարչական նիւթեր, եւայլն)։

2) Առեւտր. ընթացիկ ապրանքներու համար 240 միլիոն տոլար (այս մարզին մէջ կան մեքենաներու ներածումը)։

3) Հանր. կարիքին համար պիտանի ապրանքներու պիտի տրամադրուի 240 միլիոն տոլար։

Պոլսոյ առեւտրականներու ու արհեստաւորներու միութեան նախագահական ժողովը գումարուեցաւ։

Ջեռք առնուեցան զանազան նիւթեր, եւ նախագահները կանգ առին մասնաւորաբար բաշխումի դրութեան վրայ, որ գործադրութեան պիտի մտնէ Հոկտեմբերին։

ԿՐԹԱԿԱՆ

Համաձայն Կրթ. նախարարին բացատրութեան, այս տարի պիտի գործադրուին նոր կանոնագրի տրամադրութիւնները, օտար երկրի մէջ ուսանողներուն համար։ Խնդրոյ առարկայ կանոնագիրը նախարարաց խորհուրդին կողմէ հաստատուած է եւ մօտ օրէն պիտի վաւերացուի նաեւ Ազգ. Ժողովին կողմէ։ Նախարարը աւելցուց թէ այս տարի ալ ուսանողներուն տոլարը պիտի հաշուուի 2,80էն։

Միւս կողմէ Կրթ. նախարարին համաձայն, այս տարի գերմաներէնի դասընթացք մը պիտի հաստատուի «Իսթանպուլ Լիսէ»ի մէջ եւ երկու նոր Լիսէներ պիտի բացուին Իսթանպուլի մէջ, որոնցմէ մին՝ շատ հաւանօրէն գործունէութեան պիտի ձեռնարկէ Մեծ Կղզիի մէջ։ Յաւելումներէն զերծ պիտի ըլլան դպրոցական գիրքերու թուղթերը։

Կրթական եւ Ազգ. Պաշտպանութեան նախարարութիւնները գործակցութեամբը ամերիկացի մասնագէտներու, որոշած են դասընթացքներ հաստատել, ուր ամէն տարի պիտի ուսանին 100 հազար գիւղացիներ։ Այս գործին համար նախատեսուած է տարեկան 60 միլիոն ոսկի, որուն կէսը պիտի ապահովուի ամերիկեան կառավարութեան կողմէ։ Նոր դրութիւն մը պիտի կիրարկուի գինուորներու ուսողութեան համար։

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆԸ
ՓԱՐԻԶԻ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՄԷՋ

Հաւատացեալներ կանուխէն կը շտապէին եկեղեցի Օգոստ. 17 կիրակի առաւօտ, իրենց աւանդական ուխտը կատարելու։ Պատարագիչն էր Հոգեշ. Տէր Գարեգին վարդապետ Սարգիսեան։ Դպրապետ Պ. Պօղոս Գուլումճեանի ղեկավարութեամբ կատարուեցան ներդաշնակ եւ հանդիսաւոր երգեցողութիւններ։ Հայր Սուրբը խօսեցաւ օրուան պատշաճ հոգեշունչ եւ իմաստալից քարոզ մը, բնաբան ունենալով՝ «Քեզ երանեն ազգք և ազինք ամենայն»։ Պարզեց Ս. Աստուածածնի Աստուածամայրութեան բացառիկ հանգամանքը, որուն համար Քրիստոսի եկեղեցին անոր կ'ընծայէ այնքան փառք։ Անդրադարձաւ Ս. Կոյսի մայրութեան տիպարին, Աւետարանէն դրուագներ յիշելով։

Ապա, վերլուծեց մայրութեան գաղափարը՝ մայրը կոչելով «առուեստագէտներուն առուեստագէտը» մարդկային հոգիներ կերտելու գերին մէջ։

Ի վերջոյ, շեշտեց մայրութեան եւ ընտանեկան կեանքի վերադարթնումին կենսական կարեւորութիւնը ներկայ դարու ընկերային կեանքի մէջ։

Եզրափակեց իր խօսքը, ըսելով.— Ս. Աստուածածնի անձը ամէն ժամանակէ աւելի այսօր կը խօսի մարդկութեան, որ կը տառապի մայրութեան արժէքի նուազումէն։

Տէր Թովմա Ա. քհնյ. Մինասեան կարդաց Աստուածածնի տօնին առթիւ խաղողի եւ եկեղեցւոյ պայծառութեան համար եղած հետեւեալ նուիրատուութիւնները.

Տիկին Մուրատեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ցակոբեան, Տէր եւ Տիկին Կիւլպէնկ Թաթարեան, Պ. Փայլակ Միքայէլեան, Տէր եւ Տիկին Ղազարոս Զաքչաքեան, Պարոններ Հօտարեան եղբարք, Տէր եւ Տիկին Միհրան Գավէզեան, Տէր եւ Տիկին Մանուկ Հայրապետեան, Տիկին Գարապաճաքեան, այրի Տիկին Սրբուհի Յովհաննէսեան, Տէր եւ Տիկին Շահինեան, Տէր եւ Տիկին Քիրէմիթճեան, Տէր եւ Տիկին Աստուրեան, Ոմն, Տէր եւ Տիկին Սթաթեան եւ Տիկին Ժամկոչեան,

Տիկին Պալապանեան եւ ընտանիքը, Տիկին Մաքրուհի Յովհաննէսեան, Տիկին Մարի Փափազեան, Տիկին Տարաքեան, Տիկին Սարգ, Տիկին Ռենիէ, իրենց զանազան նուէրներով եւ նպաստներով օգնած են եկեղեցւոյ պայծառութեան։

Եկեղեցասէր Հայ մը նուիրած է 10.000 Ֆր., իսկ Վիէննայի Ազգ. Վարչութեան նախագահ Պ. Արմենակ Վարդեան նուիրած է խորանին համար թանկարժէք գորգ մը։

Տէր հայրը մաղթեց որ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ սիրոյ եւ նուիրումի զգացումին մէջ կենդանի եւ չէն մնայ բոլոր նուիրատուներու սիրտը։

Խաղողի օրհնութենէն ետք, բաշխումը կարգապահօրէն կատարուեցաւ Հոգաբարձութեան միջոցով։

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (235)

ԿԱՅԾԵՐ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԺԵ.

ՎԱՐԱԳ

— Ովքե՞ր են այդ դաւաճանները, — հարցրեց Սալմանը։

— Մի քանի եկեղեցականներ, միացած մի քանի աղաների հետ, որոնց պարագլուխն է մեր քաղաքի սրբազան Առաջնորդը, — պատասխանեց արեգան։

— Ի՞նչ էր առիթ տուել նրանց՝ մինչ այդ աստիճան անիրաւութեան դիմել, թափել տալով մի անմեղ արիւն, — հարցրեց Սալմանը փոքր ինչ դալկացած ձայնով։ — Մի՞թէ դպրոցը, լոյսը, կրթութիւնը այդքան ատելի է նրանց։

— Ես չեմ կարծում, — ասաց արեգան, — որ նրանք լուսաւորութեան թշնամի են եւ այդ պատճառով զինուորւում են նրա տարածողների դէմ։ Նրանք չեն կարող թշնամի լինել լուսաւորութեան, որի մասին ամենեւին հասկացողութիւն չունեն, որի վրայ երբեք չեն մտածել։ Խնդիրը բոլորովին տնտեսական է։ Մի ժամանակ, որպէս քանի րոպէ առաջ ասեցի, այդ վանքում կանոնաւոր տնտեսութիւն չկար. Նրա եկամուտները վատնում էին միաբանները, եւ ինչ էլ որ մնում էր, Առաջնորդի կոկորդովն էր անցնում։ Բայց երբ Հայրիկը վանահայր դարձաւ, նախ վանքը մաքրեց անպիտան միաբաններից, նրանց փոխարէն խմբեց այստեղ աւելի արժանաւոր անձինք, եւ այնուհետեւ վանական արդիւնքները սեփականացրեց իր նոր կառուցած հիմնարկութիւնների պահպանութեան համար։ Այդ բոլորից յետոյ, շատ բնական է, որ այն անձինքը, որոնք առաջ վատնում էին վանքի եկամուտները, կը թշնամանային Հայրիկի հետ։

— Բայց մի՞թէ Հայրիկը բարեկամներ չունի։

— Ունի, բայց Հայրիկի բարեկամները այնպիսի կարող, այնպիսի հզօր մարդիկ չեն, որպէս նրա թշնամիները։ Հայրիկի բարեկամները ժողովրդի հալածուած, հարստահարուած եւ ամէն իրաւունքներից զրկուած դասակարգն է։ Հայրիկի բարեկամները աղքատ շինականներն են, քաղաքի արհեստաւորներն են, եւ անտուն, անտեղ, անջուր սարակներն ու բանուորներն են, — եւ մի քանի երիտասարդներ, որոնք ազնիւ սիրտ եւ բարի ցանկութիւններ ունեն, բայց իրանց ցանկութիւնները կատարելու համար ոչինչ միջոցներ չունեն։

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄՄԱՆԻ Զինուորական Ատեանը երկու հոգի մահուան դատապարտեց՝ ռումբեր արձակած ըլլալու յանցանքով:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ընդդիմադիր մամուլը ամերիկեան ուժերու ներկայութեան դէմ կը շարունակէ բողոքել հետզհետէ աւելի զօրացնելով իր յարձակումները: Կը կարծուի թէ այս պայքարին նպատակն է ցոյց տալ «ժողովրդական դիմադրութիւնը գըրաւման բանակին դէմ»:

ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԱՏԸՆԱՈՒԸՐ Սեպտեմբեր 14ին անձնական բնոյթ կրող այցելութիւն մը պիտի տայ զօր. Տը Կոլին: Հանդիպումը տեղի պիտի ունենայ Քոլոմպէ-լէ Տէօ գ'էկլիզի մէջ: Մայիս 13ի դէպքերէն ետք, Տը Կոլի վերագրուած էր ազգայնական եւ հակաեւրոպական նախապաշարումներ: Այս պատճառով իսկ երկու վարչապետներու հանդիպումը պիտի ծառայէ վերջնապէս փարատելու այդ կարծիքը: Քով Տը Միւրվիլի այցելութիւնը Պոն, արդէն մեծ օգտակարութիւն ունեցած է այս ուղղութեամբ:

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ կուսակցութեան համագումարը տեղի պիտի ունենայ Լիոնի մէջ Սեպտեմբեր 11էն 14: Նոյն թուականին Իսիի մէջ տեղի կ'ունենայ Ընկերվարական կուսակցութեան համագումարը:

ՖՐԱՆՍ – ՕՊՍԵՐՎԱԹԷՕՐ շաբաթաթերթը գրաւուեցաւ հինգշաբթի առտու, Պետութեան արտաքին եւ ներքին ապահովութեան խիստ հրատարակութեան մը առթիւ: Թերթը տպած էր Ալժերիոյ Ազատագրական Ճակատին մէկ յայտարարութիւնը: Թերթը բողոքած է յանուն մամուլի ազատութեան: Վերհրատարակուեցաւ ուրբաթ՝ գրաքննուած մասերը հանուած:

ՊԵԼԺ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ մէջտեղ հանեց ծայնարձակ գործիք մը զոր կը գործածէին ալժերիացի ըմբոստները: Վեց Ալժերիացիներ եւ նրճարանին պելժիացի տէրը ձերբակալուեցան:

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿԱՐԾԻՔԻ Ֆրանս. հաստատութիւնը մտքերու շօշափում մը կատարած է քաղաքական շարք մը հարցերու համար որ յանգած է հետեւեալ արդիւնքին.— Ալժերիոյ մասին.— 52 առ հարիւր թեր Ալժերիոյ Ֆրանսայի միացման, 41 առ հարիւր կը կարծէ թէ ուշ կամ կանուխ պէտք է անկախութիւն տալ: Տը Կոլ.— 68 առ հարիւր՝ վստահութիւն, 15 առ հարիւր ոչ մէկ վստահութիւն, 17 առ հարիւր առանց կարծիքի:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ տարեկան զեկուցումը կը յայտնէ թէ խօքան 1957ին սպաննած է 33 հոգի, որոնց կարգին 7 անգլիացի զինուոր եւ 4 ոստիկան, 124 հոգի վիրաւորուած է: 13 յոյն կիպրացի գնդակահարուած են նոյն ժամանակամիջոցին: Կիպրոսի իշխանութիւնները իրենց կարգին կը յայտնեն թէ 1922 յոյն կիպրացի եւ 58 Թուրք ձերբակալուած են: Ասոնցմէ 1442 յոյն եւ 52 Թուրք ցարդ բանտարկուած են:

◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆

ՎԱՀԷ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

(Շար. Ա. էջէն)

զափարի զինուոր էր, այլեւ մարդ, այս բառի բուն իմաստով:

Ազնիւ, լայնախոհ մի մտաւորական, որի միակ առաջնորդը կեանքում՝ եղաւ ճշմարտութիւնն ու ազնուութիւնը:

Իր յարաբերութիւնների մէջ պարկեշտ ու քաղաքավարի, գիտէր սակայն ճշմարտութիւնները շպրտել աջ ու ձախ, առանց նկատառումների, տեղին ու շեշտակի:

«Ես սիրում եմ քեզ, բայց ճշմարտութիւնը՝ եւս առաւել», յաճախ կը լսէիք նրանից:

Թշնամի էր ծուլութեան ու անբարեխղճութեան, բծախնդիր էր ու պարտաճանաչ ամէն մարզում, պահանջկոտ ո՛չ միայն ուրիշներից ու շրջապատից, այլեւ իր իսկ անձից: Պատասխանատուութեան գիտակցութիւնը նրա մէջ հասնում էր ծայրայեղ չափերի, չգիտէր զանց առնել եւ ոչ մի բան, այդ պատճառով էլ, ինչ որ յանձն առնէր, ու յանձն կ'առնէր այն ինչ որ կարող էր, կը գործադրէր կատարեալ կերպով ու ամենայն բարեխղճութեամբ:

Քաղաքակիրթ մարդն էր ապրում նրա մէջ, լաւ Հայը եւ նուիրուած Դաշնակցականը:

Երբ հաւատք ունէր հայ ժողովրդի ներուժ կարողութիւնների, նրա գոյատեւ–

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

ԳԱՒԱՌԻ ՄԷՋ ԴԻՄԵԼ.—

ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Քէօսէեան (Ֆօթօ Ռէքս), 2 Րիւ Պերնար տիւ Պուա:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Միսաք Միրզէ, 194 Րիւ Վանտոմ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Ս. Սիսլեան,, 17 կամ 28պիս, Քուր Ժան Ժոռէս:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, Ս. Ընտրիկեան, 8, Րիւ Ժան Ջիւկա:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ.— Գ. Կ. Տեմոյեան:

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ

ԵԳԻՊՏՈՍ.— Յուսաբեր:

ԻՏԱԼԻԱ, Տօքթ. Ե. Արզումանեան, Վիա Քափելլարի 3:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ.— Ազատ Օր:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Մարսէյլէն Տիկին Սուվալեան (ծնեալ Գասմաճեան) իր եղբօր Համբարձում Գասմաճեանի մահուան տարելիցին առթիւ 1957 Օգոստ 23, 2000 Ֆր. կը նուիրէ Պէյրութի ճեմարանին, 1000 Ֆր. Մըշակոյթի Տան եւ 1000 Մշակոյթի Տան «Շ. Մ.» սրահին: Ստանալ Յառաջէն:

◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆

"ԴՐՕՇԱԿ"Ի ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ՀԱՒԱՔԱՄՈՆ

Հայաստանի յեղափոխական շարժման պատմութիւնը իր բոլոր մանրամասնութիւններով արձանագրուած է «Դրօշակ» ամսագրին մէջ, որուն առաջին տասնամեակի թիւերէն մնացած էր մէկ հաւաքածոյ եւ խնամքով կը պահուէր Հ. Յ. Դ. Փարիզի Թանգարանին մէջ:

Անգտանելի այս հաւաքածոն լուսապատկերներով հրատարակուեցաւ, որպէսզի ամէն Հայ պատեհութիւն ունենայ լրիւ տեղեկանալու իր ազատատենչ հայրենիքի անվերջ մաքառումներուն եւ հրաշալի յաղթութեան:

«Դրօշակ»ի առաջին տասնամեակի (1890 – 1901) հաւաքածոն կը հրատարակուի երկու հատորով:

Առաջին հատորը (1890–1897) նոր լոյս տեսաւ, 750 մեծադիր էջ: Թղթակազմի գինն է 1800 Ֆրանք, չքեղ կազմուած՝ 2400 Ֆրանք:

Գրատուն Գարսամեան, 46, րիւ Րիշէ, Փարիզ (9):

Imprimé sur les presses du journal HARATCH — 17. Rue Bleue. 17 – PARIS (9e) —

◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆

ման եւ հրաշալի ապագայի մասին:

Ցափշտակութեամբ կարդում, կարելի է ասել կլանում էր թղթի վրայ առնուած այն բոլորը, որոնք կապւում էին հայ կեանքին, ներկայի, անցեալի ու ապագայի խնդիրներին, նրա պատմութեանը:

Այն կարծիքն ունէր, թէ ցարդ չէ գըրուած հայ ժողովրդի իրական պատմութիւնը: Զէր հաւանում եղածները, չէր գտնում նրանց մէջ այն շունչն ու ոգին, իղձերն ու ձգտումները, որ իր կարծիքով Հայինն են եղել հազարամեակներ շարունակ...

Հրատարակած ունի մի քանի գործեր և ձեռագիր վիճակում՝ աշխատութիւններ:

Տարիներ շարունակ մեր մամուլի օրգաններում ստորագրել է բազմաթիւ յօդուածներ, եղել է «Ալիք»ի ամենամօտ աշխատակիցներից մէկը՝ մինչեւ մահ:

Երեք ամիս առաջ ստորագրած իր յօդուածը Ալիքում եղաւ իր«Կարապի երգը»:

Հռետորական ձիրք ունէր. մեր հանդէսների փնտռուած բանախօսն էր:

Ի՞նչ զգաց վերջին վայրկեաններին...

Ինչ էլ որ լինի, չենք կասկածում, որ նրա հոգում միշտ զամուած մնաց իր մեծ երազը, տեսի՛լքը Հայութեան, Միացեալ Անկախ Հայաստանը, որի իրականացմանը նուիրեց իր բովանդակ ուժերը, իր կեանքը:

խմբագրական «ԱԼԻՔ»ի

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Քրիստինէ Սարաֆեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի (24 Օգոս.) Փարիզի Ս. Յովհ.–Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ, իր աղջկան

ՆՈՒՆԻԱ ՓԱՆՈՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, նաեւ իր զաւակներուն՝ Փանոս եւ Գրիգոր Փանոսեաններու կողմէ իրենց սիրեցեալ մօր՝

ՆՈՒՆԻԱ ՓԱՆՈՍԵԱՆԻ

յիշատակին:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ.՝ Քրիստափոր ենթակոմիտէի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս շաբաթ սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը: Կարեւոր օրակարգ: Բացակաները նկատի կ'առնուին:

◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆

Հ.Մ.Ը.Մ.Ի 40ԱՄԵԱԿԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի

Կազմակերպուած Մարսէյլի Հ.Մ.Ը.Մ.ի վարչութեան կողմէ Սէն Լուի Շուզուր-եաններու ագարակը, առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ ժամը 20:

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր, մասնակցութեամբ Սէն Լուի Նոր Սերունդի Սիամանթօ խումբին:

Կ'երգէ Օր. Սիւզան Թոմասեան

Երգ, պար, ներկայացում

Խնամուած պիւֆէ

◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը 28 Դեկտեմբերին, կիրակի Լիւթէսիայի մեծ սրահին մէջ, սրահին նուագախումբով:

×

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի տարեկան մեծ պարահանդէսը Դեկտեմբեր քսանին, Սալոն Սփլանտիտի մէջ:

×

Սրբոց Թարգմանչաց տօնին առթիւ կազմակերպուած է հայ մշակոյթին նըւիրուած շքեղ ցերեկոյթ մը որ տեղի պիտի ունենայ Հոկտեմբեր 12 կիրակի օր, ժամը 15ին, Սորպոնի մեծ Ամփիթատրոնին մէջ:

×

Փարիզի Հայ Աղք. Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը՝ Հոկտեմբեր 26ին, Ժօրժ Ե.ի սրահներուն մէջ:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice · ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph : PRO. 86 - 60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3500 ֆր. վեցամսեայ 1900

Արտասահման՝ տարեկան 4000 ֆրանք: Հատը 15 ֆր.

ԿԻՐԱԿԻ 24 ՕԳՈՍՏՈՍ

DIMANCHE 24 AOUT 1958

34ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8275 — 34EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 14ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4076

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսայի ազատատենչ ժողովուրդը այս տարի մասնաւոր շուքով կը տօնէ Փարիզի ազատագրութեան տարեդարձը:

Պատճառն այն է, որ վերստին իշխանութեան գլուխ անցած է զօրավար Շառլ Տը Կոլ, որ 1940 Յունիս 18ի իր պատմական կոչով Ֆրանսան դրած էր ուղիղ ճամբու մէջ:

Փարիզ գրաւուած էր Գերմաններուն կողմէ: Նահանջական ու պարտուողական ոգին ջլատած էր օրուան վարիչները: —

Օրինական կառավարութիւնը տեղի կուտար: Ծերհրդարանը մեծամասնութեան ձայնով երկրին իշխանութիւնը կը յանձնէր մառեշալ Փէթէնի, որ համաշխարհային առաջին պատերազմին Վերտէօնի մէջ կասեցուցած էր թշնամիին յառաջխաղացումը:

Անցեալի իր փառքը գրաւական մը կը նկատուէր՝ փրկելու համար Ֆրանսան անել կացութենէ մը:

Վերտէօնի հերոսը կը դգար իր ուսերուն վրայ ծանրացած մեծ պատասխանատուութիւնը: Քանիցս հրապարակաւ՝ բերանացի ու գրաւոր յայտարարած էր, որ իր անձը կը զոհէ յանուն հայրենիքի փրկութեան:

Երբ կիրքերը բոլորովին հանդարտին, պատմութիւնը պիտի տայ իր առարկայական վճիռը մահապարտ զինուորականին վարած քաղաքականութեան մասին:

1940 Յունիսի ճակատագրական ծանր օրերուն զօրավար Տը Կոլ հրապարակ իջաւ իբրեւ ճշմարիտ ներկայացուցիչը յեղափոխական եւ ազատամարտիկ Ֆրանսայի:

Իր կոչին արձագանգ տուին անձնազոհ հայրենասէրներ երկրէն ներս եւ դուրս:

Դիմադրական Ճակատը իր ցանցերը տարածեց Ֆրանսայի գրաւեալ եւ ազատ գօտիներուն մէջ: Անգլիա, Ալժերիա, Սուրիա եւ Լիբանան դարձան դիմադրութեան կարեւոր կեդրոններ:

1944 Յունիս 6ին, երբ դաշնակիցները ցամաք ելան Նորմանտիոյ ափերը, վճռուած էր պատերազմին ելքը:

Զօրավարներ Տը Կոլի, Լըքլէրի, Քէօնիկի եւ ընկերներուն շուրջ համախմբուած կանոնաւոր զինուորներն ու կամաւորները — որոնց շարքին բազմաթիւ հայ երիտասարդներ Սուրիա – Լիբանանէն — մեծ աջակցութիւն ընձեռեցին դաշնակից բանակներուն, որոնց գրոհին առջեւէն փախուստի մատնուած էին Հիթլէրի բանակները:

1944 Օգոստոս 24ին Փարիզ յաղթական ընդունելութիւն մը կը սարքէր իր ազատարարներուն:

Վերջ կը գտնէր գրաւման սեւ շրջանը, որ աւելի քան չորս տարի տեւած էր մըշտական սարսափի ու մղձաւանջի տակ պահելով բոլորը:

Զարհուրելի գրաքննութիւն մը կաշկանդած էր ազատ մտքի ամէն թռիչք: Կապանքի տակ էր մամուլը:

Յառաջ դադրեցուց իր հրատարակութիւնը՝ գերմանական գրաւման առաջին օրէն իսկ: Ու փակուած մնաց մինչեւ ազատագրութիւն: Մինչեւ ազատ եւ բնականոն պայմաններու ստեղծումը:

Գաղթական Հայերը 1939ի զօրակոչին պատասխանելով՝ փութացած էին իրենց երկրորդ հայրենիքի բանակներուն մէջ զինուորագրուիլ: Երախտագիտութեան տարրական պարտք մըն էր, որ կը մատուցանէին մեր հայրենակիցները հիւրընկալ երկրին:

Շատեր ինկան պատուոյ դաշտին վրայ — ինչպէս 1914–18ին: Ուրիշներ տարիներով տառապեցան գերմանական գերանոցներու մէջ:

Դիմադրական Ճակատն ալ ունեցաւ իր հայ զոհերը:

Տասնեւչորս տարիէ ի վեր Ֆրանսա լծուած է շինարար աշխատանքի՝ դարմանելու համար պատերազմին բացած անհեղի վէրքերը, որոնք չեն սպիացած դեռ:

Ու դարձեալ փրկութիւն կը սպասէ իր ազատարարէն:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՄԵՐԻԿԱ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՓՈՐՁԵՐԸ ԸՆԴՀԱՏԵԼ ՄԷԿ ՏԱՐՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԼՈՆՏՈՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆ Է, ՓԱՐԻԶ՝ ՈՉ

Ինչպէս կը սպասուէր, Նախագահ Այզընհաուըր յայտարարեց թէ Միացեալ Նահանգները պատրաստ են ընդհատելու հիւլէական իրենց փորձերը՝ յառաջիկայ Հոկտեմբեր 31էն սկսեալ: Այս ուղղութեամբ զեկոյց մը ղրկուեցաւ Արեւմտեան դաշնակիցներուն եւ Մոսկուա: Ամերիկայի Նախագահը իր յայտարարութեան մէջ դրաւ երկու պայմաններ.

1) Բոլոր այն ազգերը, որ ցարդ ջրածին փորձեր կատարած են՝ Հոկտ. 31ին պատրաստ պէտք է ըլլան խորհրդակցութեանց՝ հիւլէական փորձերու ընդհատման եւ միջազգային հսկողութեան շուրջ համաձայնութիւն մը գոյացնելու համար. Ժընեւի հիւլէագէտներու եզրակացութեան վրայ պիտի ըլլայ հսկողութիւնը՝ որպէսզի համաձայնութիւնը տառացիօրէն գործադրուի:

2) Խ. Միութիւնը անցեալ գարնան յայտարարած ջրածին իր փորձերը պէտք է ընդհատէ. հակառակ պարագային՝ Միացեալ Նահանգները ազատ պիտի ըլլան իրենց որոշումին վրայ գալու:

Միացեալ Նահանգներու կարծիքը այն է, թէ այս առաջարկը շինարար բանակցութիւններու ճամբան պիտի հարթէ, յանգելու համար միջազգային զինաթափութեան կամ նոր սպառազինման վրայ ըլլալիք հսկողութեամբ:

Ժընեւի հիւլէագէտներուն յաջողութիւնը ողջունելէ ետք, Այզընհաուըր ըսաւ.— Այդ համաձայնութիւնը՝ մասնագիտական հսկողութեան մը վրայ, զինաթափման մարզին մէջ ապագայ յաջողութեանց ճամբան կը բանայ:

Ներկայիս մէկ տարուան համար է Ամերիկայի փորձերու ընդհատումը: Երբ հաստատուի թէ Ժընեւի ժողովին ցոյց տուած միջոցները կը բաւարարեն այս գաղափարին գործադրութիւնը՝ ընդհատման համաձայնագիրը կարելի է վերանորոգել ամէն տարի:

Խաղաղ նպատակներու համար պիտի ըլլան հիւլէական եւ ջրածին փորձեր. բայց Ամերիկայի Նախագահը կը շեշտէ թէ յստակ տարբերութիւն մը պէտք է ըլլայ պատերազմական եւ խաղաղ նպատակներու համար եղած փորձերուն միջեւ: Այս ուղղութեամբ Միացեալ Նահանգները կը յայտարարեն թէ խաղաղ նպատակներու համար կատարուող փորձերուն ներկայ կրնան ըլլալ ՄԱԿի քննիչները:

Անգլիոյ կառավարութիւնը իր կարգին հրապարակեց պաշտօնական զեկոյց մը՝ ուր կ'ըսուի թէ Լոնտոն պատրաստ է մէկ տարուան համար ընդհատել հիւլէական եւ ջրածին իր փորձերը, պայմանաւ որ հիւլէական միւս երկու պետութիւնները ընդունին Հոկտ. 31ին բանակցութիւններու սկսիլ՝ իրենց հողամասերուն վրայ հսկողութեան յատուկ կեդրոններու հաստատման համար:

Անգլիական զեկոյցը մօտաւորապէս նոյն գաղափարները կը պարունակէ՝ ինչ որ չեշտուած էր Այզընհաուըրի յայտարարութեան մէջ: Լոնտոն կ'աւելցնէ միայն, թէ երբ համաձայնութիւն գոյանայ՝ Քրիսմըս կղզիին մէջ կատարուող ջրածին իր փորձերը «կարճ պիտի կապէ»:

Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութիւնը զեկոյցի մը մէջ կը յայտնէ թէ Նախագահ Այզընհաուըրի յայտարարութիւնը եւ Անգլիոյ որոշումը՝ հիւլէական պայթումները դադրեցնելու առնչութեամբ՝ ներկայիս կը քննուին Ֆրանսական կառավարութեան կողմէ: Նախարարութիւնը կը յիշեցնէ նաեւ թէ մարդկութեան համար հիւլէական զէնքերու ներկայացուցած անսահման վտանգը մեղմացած չըլլար՝ եթէ փորձերու ընդհատման հետ հսկողութիւն չհաստատուի ցարդ գոյութիւն ունեցող ջրածին եւ հիւլէական զէնքերուն վրայ, որոնք հետզհետէ պէտք է ջնջուին: Հետեւաբար՝ Ֆրանսական կառավարութիւնը ոչ մէկ ճիգ կը թափէ նման համաձայնութեան մը համար:

Ինչպէս ծանօթ է, Ֆրանսա կը պատրաստուի հիւլէական իր փորձերուն. Եթէ բանակցութիւններէ եւ խորհրդակցութիւններէ ետք համաձայնութիւն մը չգոյանայ՝ պարզապէս ժամանակ պիտի կորսնցնէ:

Մոսկուայի ձայնասփիւռէն կարդացուեցաւ Այզընհաուըրի առաջարկը, բայց ոչ մէկ յայտարարութիւն՝ Խ. Միութեան կողմէ, մինչ Արեւմտեան Գերմանիա գոհ է, որ Միացեալ Նահանգներու Նախագահը չվարանեցաւ պատրաստակամութիւն յայտնել՝ ջրածին փորձերը դադրեցնելու համար:

Իտալիոյ կառավարական շրջանակները անգլեւամերիկեան առաջադրութիւնը «դրական» միջոցներ կը նկատեն՝ համաձայնութիւն մը գոյացնելու համար:

Նորվեկիոյ Պաշտպանողական Նախարարը յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը համաձայն է Անգլիոյ եւ Ամերիկայի առաջարկին գործադրութեան:

ԶՕՐ. ՏԸ ԿՈԼ Թանանարիւի մէջ խօսեցաւ երկու կարճ ճառեր, մալկաշ ժողովուրդին յայտնելով թէ Ֆրանսա կը փափաքի վճռական միջոցներ ձեռք առնել եւ կարգի դնել իր յարաբերութիւնները՝ անդրծովեան հողամասերուն հետ.— Նոր հաստատութիւնները ձեզի պիտի տան ամէն կարելիութիւն: Վարչապետը, որ կը մղէ հանրաքուէին պայքարը, աւելցուց թէ չուզելով անիկա՝ կը նշանակէ թէ չեն ուզեր Ֆրանսական Հանրապետութեան հետ ստեղծուելիք Հասարակապետութիւնը, հետեւաբար՝ իրենց ճակատագիրը կը բաժնեն Ֆրանսայի ճակատագիրէն: Յիսուն հազար հոգիէ բաղկացած ամբոխ մը, ֆրանսացի եւ մալկաշ, խանդավառութեամբ ծափահարեց զօրավարին խօսքերը: Թանանարիւէն զօր. Տը Կոլ գնաց Պրազավիլ եւ ճառ մը խօսեցաւ Էպուէ հրապարակին վրայ:

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Արտաքին նախարար Կրոմիքօ յայտարարեց թէ Միջին Արեւելքի ներկայ կացութիւնը աւելի քան անհրաժեշտ կը դարձնէ «մեծերու» ժողովը: Միւս կողմէ «Ալ Սապահ» թերթին տուած մէկ տեսակցութեան ընթացքին Կրոմիքօ գոհունակութիւն յայտնեց Մոսկուայի հետ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատելու Թունուզի որոշումին վրայ: Գալով Միջին Արեւելքի կացութեան, Կրոմիքօ ըսաւ.— Նոր աշխարհամարտի մը վտանգը գոյութիւն պիտի ունենայ այնքան ատեն՝ որ աշխարհակալ երկիրները կը շարունակեն միջամուխ ըլլալ ուրիշ երկիրներու ներքին գործերուն:

(Լուրերու շար.ը կարդալ Դ. էջ)

Օրէ Օրին

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆ, ԵՐԳ ՈՒ ԽԱՂ...

Այս տարի, աննախընթաց յաջողութիւն մը արձանագրեց Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի բանակումը:

Փայտաշէն լիճի ափին, ալիքներու խաղաղ շառաչին հետ, ամէն օր հայկական երգը կը հնչէ հսկայ շէնքի մը մէջէն, որուն ճակատին վրայ ծածանող տարագիր մեր Եռագոյնը տրտմանոյշ խորհուրդ մը ունի իր ծալքերուն մէջ: Աւելի քան երեք հարիւր տղաք ու աղջիկներ, ամառնային արձակուրդին հետ՝ Նոր Սերունդի ղեկավարութեամբ կը զօրացնեն նաեւ իրենց հոգին: Կ'ամրապնդուին: Ոչ Նոր Սերնդականներն ալ կը կլանուին ցեղադրոշմ այն բոցէն՝ որ յատուկ է գաղափարապաշտ երիտասարդութեան: Ամիս մը միայն, — բայց այնքա՛ն արդիւնաբեր, որ տարուան մը աշխատանքին եզրափակումը կարելի է նկատել:

Ինչ որ յուզիչ է ճամբարին մէջ, զանազան շրջաններէ եկած մեր երիտասարդներուն անվերապահ բարեկամութիւնն է: Շուտով կ'ընկերանան իրարու: Շուտով կը սիրեն զիրար: Տաք զգացում մը սրտերը կը կապէ իրարու. եռուածր սրտեր՝ որոնց մերձեցման միակ շարժառիթը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ Հայութիւնը: Նոր Սերնդականները, աւելի կամ նուազ չափով, յաճախակի հանդիպում ներով ու ժողովներով կը ճանչնան զիրար: Բոլորովին նորերը կը միաձուլուին անոնց հետ: Կը խանդավառուին: Կը պոռթկան իրենց հայկականութիւնը:

Ինչպէս գրած էինք, այս տարի նորութիւն մըն էր դաշտահանդէսը: Իրենց խանդավառութեան ծնողքներն ալ մասնակից դարձնելու առաջադրութեամբ, բանակողները կազմակերպած էին հանդէս մը որ կրնար մրցիլ Փարիզի կամ Մարսէյլի ամէնէն փայլուն տօնակատարութեանց հետ: Լաւագոյն առիթն էր: Հո՛ն էին Նոր Սերունդի «ծանօթ» դէմքերը: Երգ, պար, արտասանութիւն թէ կենդանի պատկեր կը յաջորդէին իրարու, մինչ ճառերը կուգային խանդավառութիւնը հասցնել իր գագաթնակէտին: Յուզումը ալիք կ'առնէր սրտէ սիրտ եւ ծայր կուտային խմբական պարերը, տարեցներու եւ երիտասարդներու մասնակցութեամբ...

Երիտասարդութիւն մը, որ ցոյց կուտար իր կենսունակութիւնը: Իր ոգեկան ուժը: Հայո՛ւ յատուկ իր խառնուածքը:

Հանդիսականները անգամ մը եւս տեսան, թէ անիմաստ էր յուսահատներու հնչեցուցած ահազանգը: Նորահաս սերունդը չի կորսուիր՝ եթէ աւելի տարեցները ճամբան չհարթեն սպիտակ ջարդին:

Երիտասարդ մը «Հայութենէ չի հրաժարիր» եթէ հայկական միջավայր մը գտնէ:

Փարիզ ծնած տղան կամ աղջիկը իր հայութեամբ կը հպարտանայ՝ եթէ կարճ ժամանակով իսկ անդամակցած ըլլայ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին:

Բաւական է նոյնիսկ ամիս մը անցնել Նոր Սերունդի ճամբարին մէջ՝ Հայութեան... չհայհոյելու համար:

Տարիներու փորձը համոզիչ է:

Բաւական է այս ուղղութեամբ հարցում մը տալ բանակողներուն՝ ափ մը տղոց գործին արդիւնքը իմանալու համար:

Դժբախտութիւնը հոն է սակայն՝ որ աւելի քան 300 այդ տղոց մէջ քանի մը հոգի չկայ, որ խանդավառ այդ մթնոլորտը, հայրենի երգերն ու պարերը նըկարագրէ ու թերթին ղրկէ...:

ԱՐՄԵՆԱԿ

ՕՐՄԱՆԵԱՆ ԵՒ Տ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Բ.

1896 Օգոստոս 2ին, Պոլսոյ Հայոց պատրիարքական տեղապահ Բարթողիմէոս արքեպիսկոպոս Չամիչեան կը ներկայանայ Աբտիւլ Համիտի, իր ընտրութեանն եօթը օր ետքը, եւ ուղերձով մը կը յայտարարէ թէ

— Սուլթանին ստրուկն է ինքը, ազատագրուիլ յանձն չառնող ստրուկ մը, թէ՛ այս կեանքին եւ թէ՛ հանդերձեալ կեանքին մէջ իր ամէնէն մեծ պատիւն ու երջանկութիւնը սուլթանին փափաքները իրականացնելու բախտաւորութիւնն ունենալն է:

Չամիչեան արքեպիսկոպոս ուզեր է սորո՞ւկ դառնալ թէ չամիչի կոթ՝ իր գիտնալիք բանն է, բայց որո՞ւ անունով կը խօսի այսպէս, — մեր պարտքն է հարցնել եւ դատել զինք:

Տասներկու օր ետքը տեղի կ'ունենայ Օսմ. Պանքային դէպքը: Եւ Հայոց կոտորածը, որ կը յաջորդէ դէպքին՝ չարունակարար երեք օր: Սպաննուածներուն թիւը՝ աւելի քան 10.000: Դիակները կը փոխադրուին Պալըքլըի, Շիշլիի, Թասքէօյի եւ այլ թաղերու գերեզմաններները, իսկ «մեծ մասը Ղալաթիոյ եւ Ստամպոլի քարափներէն ծովամոյն եղան՝ փորերնին ճեղքելով որ ուռելով ջուրին երեւը չելլան»: Ցետոյ դանդուածային ձերբակալութիւն՝ Հայերը «վտարելու» համար դէպի գաւառ, «20.000 հոգի յատուկ նաւերով» կը փոխադրուին Ասիոյ կողմը, — ո՞ւր տարուեցան, հասա՞ն իրենց տեղը՝ ճշտել դուրս է մեր նիւթէն: Այս «վտարման գործը դիւրացնելու համար», պատրիարքական տեղապահը կը դառնայ «ոստիկանութեան մատակարար» (1):

Եւ ահա «վտարելիներուն» ցանկին մէջ կը գրուի նաեւ նախկին պատրիարքը, Իզմիրլեան, այն ամբաստանութեամբ թէ դէպքը տեղի ունեցած է «իր պաշտպանութեամբ եւ իր դրամովը», — կ'աքսորուի Երուսաղէմ, «տեղապահական միջնորդութեամբ, գուցէ եւ ներքին մասնակցութեամբ» (2):

Ահ ու սարսափ ամէն կողմ: Հայերը ցերեկները իրենց տուները քաշուած, գիշերներն ալ մութի մէջ նստելու պարտաւորուած:

Օրմանեան, ինքնարդարացման համար, պատրաստած է իր «Երկոտասանամեայ պատրիարքութեան» ցիշատակագիրքը, 332 էջ, ուր այսպէս կը ներկայացնէ հայ ժողովուրդին կացութիւնը.—

« Տիրապետող շրջանակներու մէջ հաստատուած էր այն գաղափարը, թէ պէտք էր ընկատառութեան հրապարակէն վերցնել Հայը, դայն չքացնել եթէ ոչ նիւթապէս՝ գոնէ բարոյապէս »: Այսպէս արգիլուեցաւ առեւտուրը Հայոց համար, ինչպէս նաեւ երթեւեկ, պաշտօնավարութիւն, գործունէութիւն եւ ամէն միջոց, որ «շահուելու, ոգեւորուելու եւ կազդուրուելու կրնար ծառայել»: Վերջապէս «յատուկ օրէնքներ» մշակուած էին Հայոց համար, դիւրաւ դատապարտելու համար կազմուած էին «նոր դատարաններ»: Այս կացութեան մէջ, «ամէն միտք չփոթած, ամէն սիրտ կոտրած, քաջալերութիւն կորած, հանդարտութիւն վրդդովուած, փողոցի վրայ երեւնալու իսկ երկիւղ, ամէն վայրկեան լրտեսի կամ ջուրի մը թակարդն իյնալու վախ, ամէն մէկ քայլի համար վարանոտ կասկած, կեցած տեղը ահուդող, կատարեալ անապահովութիւն, մինչեւ իսկ եկեղեցի երթալու անվստահութիւն, գիշերները ճրագ վառելու կամ ճրագ չատցնելու սարսափ»:

Ահա ընդհանուր կացութիւնը 1896 տարւոյն վերջերը, երբ պատրիարք ընտրուեցաւ Մաղաքիա արքեպ. Օրմանեան:

Պէտք է անմիջապէս արձանագրել այստեղ թէ Օրմանեան Օգոստոսի կոտորածներուն պատճառ չի համարեր Օսմ. պանքային դէպքը, — այս վկայութիւնը ի պէտս սրճարաններէ շրջանառող մեր քաղաքագէտներուն, բազմապէ վաճառական: «Թորհրդաւոր զուգադիպութեամբ մը», կը գրէ Օրմանեան, Համիտէ կոչուած քրտական վաշտ մը Պոլիս բերուած էր դէպքէն քանի մը օր առաջ, միւս կողմէ «Բիւրոտ զգեստով» բազմաթիւ մարդիկ երեւցած էին ամբոխին մէջ, եւ ամէնուն ձեռքը՝ սպանութեանց համար գործածուած նմանօրինակ բիրեր: Օրմանեան կը հետեւցնէ թէ կառավարութիւնը լուր ունէր Օսմ. Պանքային վրայ յարձակելու ծրագրէն եւ պատրաստութիւն տեսած, — յարձակումը արգիլելո՞ւ թէ սպանելու համար որ յարձակումը գործուի, յաջողի եւ ջարդի պատրուակ ստեղծուի: Նման ենթադրութիւն մը կը յանգի այն տեսակէտին թէ Օսմ. Պանքային դէպքը պատրաստուած էր... Համիտի գործակալներուն կողմէ: Օրմանեան վստահ է, սակայն, թէ ջարդը պատրաստուած էր՝ Օսմ. Պանքային դէպքէն անկախ, փաստ որ Համիտէ քրտական վաշտը եկաւ դէպքէն առաջ եւ մեկնեցաւ կոտորածէն անմիջապէս ետք: Սամաթիոյ Հայոց «ինքնապաշտպանութեան » ձեռնարկն ալ, կը շարունակէ Օրմանեան, կարելի չէ պատճառ համարել այդ կոտորածներուն սկզբնաւորութեան, ոչ ալ արդարացման:

Շարունակելով իր նկարագրութիւնը Հայոց կացութեան մասին, լատինական հռետորութեան միշտ նոյն ոճով, Օրմանեան կը վկայէ.—

« Գաւառներու ամէն կողմերէն անօթութեան աղաղակներ կը լսուէին, անսուաղ մեռնողներու գոյժերը կը հասնէին, մերկութեան ամօթէն կիներ եւ աղջիկներ ոտքի վրայ կանգնելու չէին համարձակեր, եւ այդ անտանելի նեղութեան զուգընթաց սխտեր հազարաւոր կեանքեր կը հնձէին, որոնց թիւը կ'երթար աճեցնել սուրի եւ հուրի, բիրի ու զէնքի, դաշոյնի ու հրացէնի զոհ գացող հազարաւորներ, ծնողազուրկ որբերու բազմութիւնն ալ առանձին տագնապ մը կ'աւելցնէր, զորս վերիվերոյ ցուցակ մը առաջին օրերուն իսկ 22.000ի կը հասցնէր, եւ լրացեալ հաշիւները 50.000ի կը բարձրացնէին »:

Իր ընտրութենէն մէկ չաբաթ ետք՝ կ'երթայ Ղալաթիոյ հռչակաւոր ուխտատեղի եկեղեցին, — հակառակ «կանխաւ կատարուած ծանուցումներուն », թէ պատրիարքը պիտի նախագահէ պատարագին, դրեթէ դատարկ էր եկեղեցին: Ստեփանոս նախավկայի տօնին, Թաղքէօյի եկեղեցւոյն մէջ եւս հնոտիներով ու ցնցոտիներով ծածկուած ցանցառ ժամւորներ միայն:

Այս պայմաններուն մէջ, այն որ « պատրիարքանալի » չէր կարծեր ինքզինք զարմացաւ որ պատրիարք դարձած է յանկարծ, բայց ի՞նչպէս պիտի գործէր, այժմ:

Ներսէս պատրիարքի օրով ծանօթ կլիմային մէջ՝ համակրանք էր ստեղծած եւ յոյսեր ներշնչած իր ազատագրական տեսութիւններով: Կարինի առաջնորդութիւնը հաստատեց թէ չունէր ըմբոստ ու խիզախ անհատի մետաղ, այն չափով որ ցոյց տուաւ Մուշի առաջնորդը, Գրիգորիս արքեպ. Ալլահվերտեան, որ ապտակ մը փակցուցած էր միւթէսարըֆին բամպակ երեսին, բայց կը մատնէր սաոյդ աֆիւնիթէ մը հանդէպ այն մետաղին, որ կը հնչէր.

Ձայն մը հնչեց էրզրումի Հայոց
լեռներէն...

Ջախջախ էր «Երկաթէ պատրիարքը», խայտառակուած էր Չամիչին կոթը, աւելի կանուխ՝ Աշըգեանը, «սուլթանին գործիքը»: Ի՞նչ պիտի ընէր Օրմանեան, ահա պատրիարք: Մին կը համարի «չափազանց կակուղ», իսկ միւսը՝ «չափազանց պինդ»: Մինչ բարեմիտներ իր մէջ կ'որոնեն «երկուքէն խառն ընթացքի տէր» անհատ մը:

Օրմանեան նահանջով մը, թէ «պաշտօնի վրայ անձնական ուղղութիւնները չեն որ պիտի տիրեն, այլ պաշտօնին պահանջը եւ պաշտօնավարութեան կոչումը», կը խոստանայ քալել՝ ինչպէս կը թելադրէ լատինական առածը.

«Գործին մէջ խիստ եւ հաստատակամ, ձեւին մէջ քաղցր եւ սիրելի»:

Բայց այդպէ՞ս էր որ քալեց մինչեւ... Լաւէյի հեռագիրը:

Տեւենք:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

---

(1) Հրաշալի՜ է այս բառը: Օրմանեան չի սիրեր վիրաւորիչ բառեր գործածել, — 1896 Օգոստոս 14ի ջարդն ալ կ'անուանէ... «արկած», մարդ չվիրաւորելու համար: Ըստ ոմանց՝ «դիւանագիտական» լեզու, իրականին մէջ՝ դպրեվանքի լեզու, — Արմաշէն կը յիշեմ որ այս մարդիկը «մոխրաթաւալ» կը կոչէին... էշը, էշ չէին ըսեր էշուն:

(2) Թէ ի՛նչ կը նշանակեն չակերտաւոր բառերը, մեզ չեն կրնար զբաղեցնել այստեղ: Օրմանեանի հայերէնը չհայացաւ երբեք, — իր անկեղծ ու սրտաբբխի հայադաւանութենէն ետքն ալ, մինչեւ իր մահը:

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

— ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆ —

Մտաւորական անկախութիւնը արուեստագէտին անբռնաբարելի իրաւունքն է:

Հասարակօրէն ոչ ոք կը բռնանայ գրողի մը վրայ, երբ ան կը նստի սեղանին առջեւ ստեղծագործելու:

Այսքանը իբրեւ երեւութական կողմը խնդրին՝ վէճէ դուրս է: Բայց երբ հարցը կը քննենք հանգամանօրէն, կը տեսնենք, որ արուեստագէտներէն շատ քիչերը տէր են իրենց մտաւորական ազատութեան:

Նախ՝ մտաւորապէս ազատ չէ գրող մը, որ կ'ապրի բռնատիրական իրաւակարգի մը ներքեւ: Պարագան, օրինակ, այն բոլոր երկիրներուն, ուր ղեկավարեալ գրականութիւն կը պահանջուի գրագէտէն:

Երկրորդ՝ նման կաշկանդումներու ենթակայ են նաեւ այն գրողները, որ կը խորհին թէ իրենց առաւելագոյնը համակրութիւնները կամ զգացումները կրնան տուածելի թուիլ որոշ հոսանքներու, որոնց կապուած են համակրանքով ու կապերով:

Մտաւորական ազատութիւնը կ'ենթադրէ խղճմտանքի ու խորհելու անկախութիւն:

Գրող մը երբ դեռ չէ հասած իր լրումին, երբ իր ապրած միջավայրը չի ճանչնար անոր մէջ անկաշառ ու անկեղծ քաղաքացին, յաճախ կը տարուի հաշուի պահել տեսակէտները անոնց, որոնցմով շրջապատուած է:

Հարիւր առ հարիւր ճշմարիտ չէ սակկա բոլորին համար, բայց ճշմարիտ է շատ շատերու համար:

Մեր մէջ գեղարուեստագէտ գրողն անգամ յաճախ խառնուած է հրապարակագրութեան եւ այն բոլոր վէճերուն, որոնք օգտակար ոչինչ ունենալով իր կոչումին հետ, կը փճացնեն իր մէջ բուն իսկ արուեստագէտը:

Ընդունինք, որ երբ գրողի մը միտքը արուեստի կալուածէն հեռու նիւթերու շուրջ կը յածի, առնուազն յիսուն առ հարիւր իր արուեստագէտի խառնուածքը կը կրէ առօրեայ հասարակին ազդեցութիւնը:

Այս երեւոյթէն զերծ չեն, շատ մը օժտուած օտար գրողներ ալ, որոնք հրապուրուած գաղափարական պայքարի յեղափոխական հոսանքէն, կամ հարկադրըուած կեանքի պայմաններէն, մտած են արուեստագէտը մանրացնող եւ սպառող այս մարզէն ներս:

Նման փորձերու առթիւ է որ արուեստագէտը յաճախ կը փոքրանայ: Իր մէջ ազատ մարդը տեղի կուտայ հաշիւներով գործող գրողին, ու ենթական կը ստորագրէ էջեր, որոնք ոչ մէկ նպաստ կը բերեն իր անունին:

Իր զգացած դառնութիւնները հոգեպէս զինք հիւծող իրողութիւններ են: Ջանքուածը եւ իր անմիջական շրջապատը քիչ կը հասկնան այս բոլորը, ու ան համակերպած՝ կը շարունակէ տալ իր տուրքը առօրեայի պահանջներուն:

Արուեստագէտին ազատութիւնը այդ վայրկեանէն տեղի կուտայ պարտականութեանց հրապարակագրին, որ որոշ տեսակէտներու դրօշակիր է միշտ:

Հրապարակագիր մը, այդ կոչումով ու անունով ճանչցուած, յարգանքի արժանացած մէկն է անշուշտ, երբ իր պաշտպանած կամ քարոզած տեսակէտները կը կրեն դրոշմը իր համոզումներուն:

Պարագան նոյնը չէ սակայն արուեստագէտին համար, որ կրնայ ունենալ ընկերային եւ քաղաքական որոշ տեսակէտներ ու պաշտպանել զանոնք արուեստի դծով:

Արուեստը ունի իր ուրոյն պահանջները:

Արուեստագէտը որ կը զգայ սափկա, կը տառապի պարզապէս, երբ կը տեսնէ որ երկրորդական հարցերու վրայ ծանրացած՝ կը սպառէ իր ժամանակը:

Այս թանկագին հարստութիւնը, որուն նպաստով պիտի բարձրացնէր իր մտքին ու հոգիին գեղակերտ շէնքերը:

Հրապարակագրական ասպարէզին մէջ իրենց տաղանդին աքացող օժտուածներու փաղանգ մը ունեցանք մենք: Ինչպէս ուրիշներ ալ, որ նիւթական այլ ասպարէզներու մէջ փորձեցին բախտ չինել, մոռցած մուսաները եւ անոնցմէ չնորհուած ամէն տեսակ բարիք:

Արուեստը յաւիտենական, կեանքը կարճ է, կ'ըսէ առածը:

Ու քանի՜ քանի արուեստագէտներ կամ տաղանդով օժտուած դէմքեր կամաւոր կերպով յանձնուեցան հրապարակագրութեան յորձանքին:

Արդարեւ ուրիշ անուն կարելի չէ տալ կեցուածքին անոնց, որ լքած ստեղծագործական պայծառ մարզերը, հրապարակագրութեան մէջ բախտ փորձեցին:

Ու հասարակական պայքարը, որ կը մղուի տեսակէտներ խորտակելու եւ տեսակէտներ պարտադրելու անունով, իր եաին ունի միշտ կիրք եւ մոլեգնած ատելութեանց խրուաներ:

Գրողը երբ կ'իջնէ մինչեւ այդ ծանծաղուտները, անկրկրայ պիտի կորսնցնէ իր հոգեկան գեղեցկութիւններէն որոշ բաներ:

Մենք ամէն օր կը հաստատենք այս իրողութիւնը ամենազգի տաղանդներու մօտ, որոնք օրաթերթերու փրփուրին յանձնուած, չնչատ յաղթանակներով կ'ոգեւորուին ու կը սնանին:

Մինչ ապրող ու յաւերժական արուեստը, մեծ ու տիրական, լուսաւոր կատարներու համար կը զարգանայ:

Ան կ'արհամարհէ ճղճիմը եւ միջակը:

Կը սոսկայ ռամիկը ողեւորող ամէն բանէ ու կը նայի ապագային:

Գեղեցկութիւններ կան, որոնց տէր դառնալու համար աքնիլ ու տառապիլ պէտք է: Առօրեային պահանջը իրաւունք չի տար գրողին որ ունենայ խորունկ կեդրոնացումներ:

Եւ ինչ որ մակերեսային է ու ծանծաղ, ինչ որ չնչատ է ու տարաղեղ, չի կրնար ընդմիշտ գրաւիչ դառնալ: Ան ժամանակաւորապէս կ'ոգեւորէ մեզ ու կը չքանայ:

Արուեստագէտ գրողը կը զգայ սափկա ու կը տառապի:

Արդ, երբ կ'ըսենք մտաւորական անկախութիւն, կը հասկնանք այն ազատութիւնը որ արուեստագէտին պիտի տայ բոլոր հնարաւորութիւնները գրելու եւ ստեղծելու ինչ որ ինք կը զգայ ու կ'ապրի անկեղծօրէն:

Պիտի ընձեռէ անոր ամէն հնարաւորութիւն, պարպելու իր ներաշխարհը առանց նկատումներու եւ առանց հաշիւներու:

Այս անկախութիւնն է որ կը պակսի շատ շատերուն:

Եւ այդ պատճառով ալ, մատի վրայ կը հաշուուին իրական ու մեծ դէմքերը, որոնք արհամարհելով բոլոր էնտէքսներն ու անաթեմաները, կը ստեղծագործեն մարդկային բարօրութիւնը եւ ճակատագիրը միայն նկատի ունենալով:

Նկատումները արուեստագէտը կը սպաննեն:

Մինչ անոր հոգին պէտք է ըլլայ ականակիտ աղբերակի մը պէս թափանցիկ: Ըլլայ յստակ, ուր ցոլանայ կեանքը իր հարազատ գեղեցկութեամբ:

Պղտոր ջուրերը կ'արգիլեն մեզ տեսնել լիճերու յատակը:

Ու խոստովանինք, որ նկատումներով մշակուած գրականութիւն մը միշտ պղտտոր ու անմաքուր բան մը ունի իր մէջ: Ան յանձնարարուած կամ ղեկավարուած գրականութիւնն է, որ ստեղծագործելէ աւելի տպաւորել եւ խանդավառելէ աւելի կաղապարելու կը ձգտի:

Մեր դարը կը տառապի այս ձեւ գրականութենէ ու արուեստէ:

Պէտք է ստեղծել գրողին, իմա՛ արուեստագէտին համար միջոցներ, որ անսալով իր ներքին ձայնին, կամ իր մէջ խօսող հոգեկան բացառիկ գեղեցկութեանց, պարպէ ինքզինքը՝ ի խնդիր համայնական ու մեծ արուեստին:

«ԱՐՄԵՆԻԱ»

ՄՆԱՍ ԲԱՐՈ՛Վ, ԾՆՆԴԱՎԱՅՐՍ ՊԱՐՏԻԶԱԿ

Ճիշդ 77 տարի առաջ՝ աղքատ տնակի մը մէջ բացի աչքերս եւ մանկութեանս տեսայ քեզ կալերէն մինչեւ Լուսաղբիւր երկարած, Թիկունքդ Ս. Մինասի եւ վերարտերի լեռներուն տուած, իսկ նայուածքդ՝ դիմացդ, Մարմարա Ծովուն եւ քիչ մը անդին Նիկոմիդիոյ դարեւոր քաղաքին: 300 տարի ապրեցար 12 հազար զուտ հայ զաւակներովդ, որոնց նախնիքը Սեբաստիոյ մօտ Պաղչէճիք գիւղէն գաղթած էին հոս:

Ձախիդ՝ Ամերիկեան բարձրագոյն վարժարանը կը բարձրանար, աջիդ՝ Վենետիկեան Մխիթարեան վարժարանը, իսկ կեդրոնիդ վրայ Ներսէսեան եւ Շուշանեան երկսեռ վարժարանները, որոնք լուսաւորեցին զքեզ իմ անգին Պարտիզակ, ո՛չ միայն քեզ՝ այլ հրջապատիդ բոլոր հայ գիւղերը, Պոլսոյ շատ մը թաղերը, Վենետիկի Ս. Ղազարու վանքը, ամերիկեան հեռաւոր երկիրները:

Աչքերս քու ծոցիդ մէջ բացի, անուշիկ Պարտիզակ, համեղ ջուրերովդ կազդուրուեցայ, առողջարար օդովդ եւ սիրուն տեսարաններովդ առողջ ապրեցայ, եւ այսօր 77 տարիներուս բեռան տակ՝ կը զգամ սրտիս առողջութիւնը եւ կ'երթամ այցելելու Մա՛յր հայրենիքս, Հայաստան՝ ուսկից եկած են մեր նախնիքները:

Դո՛ւն, ո՛վ գեղատեսիլ ծննդավայրս, 43 տարի առաջ, 12.000 զաւակներովդ բարբարոսներու կողմէ Արաբիոյ անապատները քշուեցար: Թարուքանդ բրին տուներդ, ու այսօր ողջ մնացած զաւակներդ ու թոռներդ կ'ապրին հեռաւոր Ամերիկաները, Իտալական ու Ֆրանսական երկիրները, Ցունաստանի եւ Անգլիոյ մէջ, Ռումանիա եւ Պուլկարիա:

Դո՛ւն, անգին Պարտիզակս, կեանքիդ վերջին դարուն մէջ՝ ազգիդ ընծայեցիր տաղանդաւոր զաւակներ, որոնք իրենց մահէն ետք ալ՝ քե՛զ կ'անմահացնեն:

Սեբաստացի Մեծն Մխիթարայ Վենետիկոյ Լճակին մէջ հիմնած վանքի՛ն ընծայեցիր նշանաւոր անձնաւորութիւններ, Հ. Ցովհաննէս Աբբա Թորոսեան Վարդապետին նման հեղինակ մը, Ընտիր Հայկազունք գեղեցիկ գրքին եւ Մխիթար Աբբահօր վարքին շարադրող բանասէրը, գիտնականը, Վանքին եւ Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարաններուն հմտալից եւ համակրելի տեսուչը: Քու ծոցէդ չէ՞ ելած Հ. Վարդան Վրդ. Հացունին, նշանաւոր ծխագէտը եւ շատ մը թանկարժէք գրքերու հեղինակը, որ իր մահէն ետք ալ՝ մի՛շտ կ'երեւայ տախտակին իր յօդուածներով՝ «Բազմավէպ»ի մէջ, Հ. Եսայի Տայեցին, «Որբերու հայր»ը, մրաջան հեղինակը «Գաւառական բառարան»ին: Հ. Արսէն Ղազիկեանը որ շատ մը օտար դասական հեղինակներու գործերը թարգմանեց եւ «Հայ Մատենագրութիւն»ը տուաւ հայ ժողովուրդին՝ Պարտիզակցիներ էին, ինչպէս եւ Հ. Ղեւոնդ Վ. Տայեանը, նշանաւոր երաժիշտ երգիչը, որ մեր նախնեաց բոլոր շարականները ի լոյս ընծայեց եւրոպական խազերով՝ քո ծոցդ ծնած է: Անմահ Կոմիտաս Վարդապետը չէ՞ ըսած ինծի յաջորդողը Պարտիզակցի Հ. Ղեւոնդ Վարդապետը կրնայ ըլլալ: Պարտիզակցի չէ՞ մեր երիտասարդ երաժիշտ եւ երգահան Պուրգէն Ալէմշահը, որ աւա՜ղ, ծաղիկ հասակին, Միացեալ Նահանգներու մէջ աչքերը փակեց: Պարտիզակի առաջին սոխակն եղաւ Զապէլ Առամ, որ Ամերիկայի եւ արտասահմանի Հայութեան եւ օտարներու որոտընդոստ ծափերը խլեց շատ տարիներ:

Մոռնա՛նք կեդրոնիդ իմ անմահ հայրենիք, ուր դարէ մը աւելի Ս. Յակոբ եկեղեցիդ՝ սիրուն խաթունի մը պէս, ամէն օր առտուն եւ իրիկունը զանգակի անուշիկ ձայնով իրեն կը կանչէր հաւատացեալները, որուն մօտիկ կը բարձրանային երկսեռ վարժարանները, ուսկից շատ մը գիտնական ուսուցիչներ Նիկոմիդիոյ եւ շրջակայ հայ գիւղերու Հայկականները կրթած ու զարգացուցած են:

Պարտիզակը չէ՞ տուած ամէնէն առաջ պարզուկ քահանայ մը՝ Ցովհաննէս Մկրեան Աւագ Քահանան, որ մեծ անուն ունէր Պոլսոյ մէջ՝ թէ՛ Ազգներու առջեւ եւ թէ Պատրիարքարանի մէջ: Խելացի էր, գիտնական էր եւ բանասէր: Բանուորի մը զաւակն էր Մկրտիչ Եպսկ. Աղաւնունին, ինքնօգնութեամբ Ս. Յակոբայ եկեղեցւոյն մէջ վարդապետ ձեռնադրուեցաւ, Եգիպտոսի առաջնորդութիւնը վարեց, 1916ի սեւ թուականին Երուսաղէմ քաշուեցաւ, Պատրիարքական փոխանորդ ընտրուեցաւ, գրեց շատ մը բանասիրական յօդուածներ ու գրքեր, եւ հոն փակեց աչքերը: Պարտիզակցի էր Թորգոմ Եպսկ. Գուշակեանը, որ իր ուսուցիչ Դուրեան Պատրիարքին յաջորդեց, լեզուագէտ էր հմուտ՝ եւ Նարեկին ամէնէն յաջող թարգմանիչը:

Քու հարազատ զաւակդ էր ուսուցչապետ Աբրահամ Տէր Յակոբեանը, Պոլսոյ Ռոպերթ Գոլէճին լուսաւոր աստղը եւ իր եղբայրը Արմենակ: Պարտիզակցի մըն էր նշանաւոր ուսուցիչ, գրագէտ, խմբագիր, Վերֆէլի «Մուսա տաղի 40 օրերը» նշանաւոր գրքին յաջող թարգմանիչը Երուանդ Տէր Անդրէասեանը, որ քու կարօտով փակեց աչքերը Ֆրանսայի մէջ:

Քու ծոցդ ծնած էր նշանաւոր դերասանուհին, Սիրանոյշ Ալեքսանեանը, (ծն. Ազանի Հայկազեան), մայրը երաժիշտ Նուպարին որ ամուսնոյն մահէն ետք 1923ին Փարիզ հաստատուեցաւ, թատերաբեմերու վրայ երեւցաւ եւ հեղինակեց Ճակտի Գիր թատերախաղը:

Քեզ անմահացնող զաւակդ էր Գրիգոր Մխալեանը, նշանաւոր ուսուցիչը Պարտիզակի Բարձրագոյն Վարժարանին եւ յետոյ Երուսաղէմի վանքին մէջ, որ Պարտիզակն ու Պարտիզակցին հրապարակ հանեց եւ աւա՜ղ, տախտակին լոյս չտեսած ընդմիշտ փակեց աչքերը Գահիրէի մէջ:

Շատ տաղանդաւոր զաւակդ եղած է Նիւ Եորք ապրող Վեր. Ա. Ա. Պետիկեանը, որ քեզ անմահացուց Գրչանկարներ Պարտիզակին մակագրով հեղինակած գրքով:

Կ'երթամ հիմա Հայրենիքիս մէջ ապաստանած զաւակներդ ողջունելու, Նոր Բիւթանիոյ՝ եւ Երեւանի մէջ, իմ անմոռանալի Պարտիզակս, մնաս բարով:

Հ. ՄԿՐՏԻՉ ՎՐԴ. ՊՈՏՈՒՐԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԵԼԼԷՆԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Ժամանակի մը մէջ, երբ հանրային խռովութիւնները տեսանելի կ'ըլլան գրեթէ բոլոր երկինքներու տակ, մխիթարար է տեսնել՝ թէ երիտասարդ սրտեր բանաստեղծութեան կիրքը կը զգան, հոգեկան գեղեցկութիւններ տալու համար հրթիռներու աղմուկէն յոգնած մարդկութեան: Այս է պարագան մանկամարդ Հելլէնուհիի մը, որ իր արձակուրդը անցնելու համար եկած է Փարիզ: Սեւ ու խոհուն աչքերով՝ Օլգա Փափասթամու հեղինակն է բազմաթիւ երկերու. իր քերթուածները թարգմանուած են ֆրանսերէնի, անգլերէնի, իտալերէնի, սպաներէնի: Իր հատորներէն ծանօթ են Ողբերը, Ընծայ, Ժամանակի տրտմութիւնը, Անձրեւին Շոյանքը, Խորունկ Բոցեր, Օրփէի Լոյսը եւ բանաստեղծութիւններու այլ հաւաքածոներ: Նոյնիսկ՝ հրատարակած է «Հատընտիր» մը: Լրագրող, միաժամանակ կ'աշխատակցի բազմաթիւ պարբերականներու եւ շարունակ կը ճամբորդէ: Ներկայիս կ'աշխատի վէպի մը վրայ՝ «Միտով եւ գաղափարով»:

Իր գործերուն խորագիրներն իսկ ցոյց կուտան, թէ Փափասթամուի վաստակը տրտմութեան եւ խանդավառութեան ձուլածոյ մըն է: Խորունկ արտայայտութիւններ ունի յաճախ, գեղեցիկ պատկերներով ինչպէս՝ Կեսարին ուղղած իր տողերուն մէջ.—

Մահուան վրայ կ'երդնուս, կ'ըսա՛ր,
Բայց մահն արդէ՜ն մեռած է...
Ժպիտը լոկ կը մնայ սահմանաքար՝
Ճամբուն վրայ մերժումի,
Բայց դուն,
Սպաննեցիր դուն անիկա
Ու մեռար:

Վիրաւոր սիրտ մը, որ հանդարտութեան մէջ կը գտնէ իր խաղաղութիւնը.—

Միայնակ եմ՝
Աւելի քան լռութիւնը ծիծառներու...

Տաք է Փափասթամուի վերջին քերթուածներէն մէկը, պարզ ու խորունկ, խաղաղութեան մէջ.—

Հասկեր կը քաղենք,
կենսաջուրը մայրիներու
Ու գետին ինկած պտուղները ծիթենիին,
Կայտառ լոյսը՝ սրտերու
Ու ձեռքերու մէջ սպասող
Կ'ըլլայ հագուստը մարմինին
Կը պատմէ
մեր կեանքը անհուն,
Գիշերները աստղազարդ,
Արձագանգները բոլոր՝
որոնք երկրին վրայ մեր
Պիտի մնան անվախճան...:

×

ՓԱՍԹԱՆԵԼԼԱ, ԿՈՅՐ ԵՐԳՉՈՒՀԻՆ

Մարիա Փասթանելլա Ալթավիլլա, հազիւ քսան տարեկան, բարձրահասակ, կապոյտ աչքերով բաւական սիրուն աղջիկ մըն էր: Առաջնութեան մրցանակով աւարտեց Միլանոյի Երաժշտանոցը, իբրեւ սոփրանօ եւ առաջին անգամ Պառիի մէջ բեմ ելաւ անուանի երգիչ Թիթօ Սքիփայի հետ: «Ընկեր Ֆրից»ը երգեցին միասին: Աննկարագրելի էր ժողովրդային խանդավառութիւնը՝ ի լուր այս բիւրեղեայ ձայնին: Անմիջապէս սկսան շրջագայութիւններ ընել Իտալիոյ եւ Զուիցերիոյ մէջ: Ուր որ գնաց Մարիա առարկայ եղաւ խանդավառ ցոյցերու: Հրաշալի ապարէզ մը բացուած էր իրեն առջեւ եւ Մարիա Փասթանելլա հսկայաքայլ կը յառաջդիմէր: Մօտիկ ապագայի Փրիմա Տոննան էր ան:

Արդարեւ, 1949ին, Միլանոյի Սքալային մէջ արժանացաւ «Թուքանինի»ի մրցանակին:

Միլանոյի մօտ Սեսթօ Սան Ճովաննիի մէջ կը բնակէր ան մօրը հետ, պզտիկ, բայց շատ սիրուն տան մը մէջ: Կատարեալ էր երջանկութիւնը, եթէ չըլլար գլխու անտանելի ցաւը, որ երբեմն կը տանջէր զինք: Անուանի բժիշկներու ջանքերը ոչ մէկ արդիւնք էին տուած: Շատ կը ցաւէր Մարիայի գլուխը եւ ճար չկար: Աղօթքը թերեւս կրնար օգնել: Ու մայրիկը կ'աղօթէր գիշեր ցերեկ:

Ֆիզիքական ու հոգեկան տառապանքի այդ ժամերուն, Մարիա կը սիրէր երթալ հօրը մեծադիր պատկերին առջեւ ու խնդրել անկէ բարեխօսել Աստուծոյ, որ պէտք անցնի այդ ցաւը: Շատոնց մեռած էր հայրիկը, երբ ան պզտիկ աղջիկ մըն էր տակաւին, երկար գեղեցիկ մազերով: Հայրիկն ալ օտար չէր արդէն. մայրիկին մօրեղբօրը տղան էր, զարմիկը...:

Այսպէս սահեցան տարիները մինչեւ 1950: Ամառ առաւօտ մը, Սեսթօ Սան Ճովաննիի պզտիկ տան մէջ, Մարիա արթնցաւ քունէն: Տարօրինակ, անբացատրելի անհանգստութիւն մը կը զգար: Շուրջը նայեցաւ: Գիշեր էր տակաւին: Մարդիկ կ'աղմկէին դուրսը, փողոցին մէջ թաւալող կառքերու աղմուկը կը լսուէր...:

— Մամա...

Սենեակին դուռը բացուեցաւ մութին մէջ ու լսուեցաւ մայրիկին ձայնը:

— Ի՞նչ կայ:

— Բան մը չկայ. ինչո՞ւ կը հարցնես, աղջիկս:

— Այս ժամուն ինչո՞ւ աղմուկ կայ դուրսը:

— Աղջիկս, ժամը տասը անցաւ, հարկաւ աղմուկ պիտի ըլլայ:

Քանի մը երկվայրկեան լռութիւն տիրեց: Գլխուն մէջ ցաւ չունէր: Բայց ինչո՞ւ մութ էր ամէն կողմ: Ցանկարծ անդրադարձաւ. մարած էր աչքերուն լոյսը: Կուրցած էր մէկ գիշերուան մէջ, ինչպէս մեծ եղբայրը՝ երկու տարի առաջ...: Ձեռքերով ծածկեց աչուկները:

— Աստուած իմ...:

Բժիշկը եկաւ: Ցետոյ ուրիշ մը: Երրորդ մը: Վիրաբուժական գործողութիւն մը թերեւս...: Զորս տարուան ընթացքին ճիշդ քսանչորս վիրաբուժական գործողութեան ենթարկուեցաւ Մարիա: Ոչ մէկ արդիւնք: Թաղուած էր այլեւս յաւիտենական խաւարին մէջ: «Մօտիկ ազգականներու ամուսնութեան հետեւանքով...»: Այս բառերով կը սկսէր վերջին բժշկական տեղեկագիրը:

Տարիները անցան դանդաղ ու տառապալին: Մարիա համակերպեցաւ իր ճակատագրին: Թողուց իր սիրուն, պզտիկ տունը եւ Միլանօ փոխադրուեցաւ: Վճռած էր առանձին ապրիլ եւ ինքնաբաւ ըլլալ: Առանց ոեւէ մէկու օգնութեան, ինք կը կատարէր տան մաքրութիւնը, լուացք կ'ընէր եւ կերակուր կ'եփէր խոհանոցը:

Մարիա Փասթանելլա մէկ բանի մասին կը մտածէր միայն. բեմ վերադառնալ: Երգել ի փառս Աստուծոյ, որ խնայեց զինք իր ձայնին: Ամբողջ երկու տարի Մարիա պատրաստեց ինքզինքը Փուչչինիի «Լա Պոհեմ»ին համար: «Միմի»ին դերով՝ պիտի երգէր բեմին վրայ դարձեալ:

Ամբողջ երկու տարի վերստին ուսումնասիրեց իր դերը ամենայետին մանրամասնութիւններուն մէջ, որպէսզի ժողովուրդը չկարենայ հասկնալ, թէ կոյր է, ինչպէս չէր կրցած հասկնալ, թէ կը ցաւէր գլուխը... Սեսթօ Սան Ճովաննիի պզտիկ, բայց սիրուն թատրոնին մէջ պիտի տրուէր ներկայացումը: Պատրաստ էր ամէն բան: Նուաղախումբը յիսուն հոգիէ կը բաղկանար, երգչախումբը՝ քառասուն հոգիէ: Պատրաստ էին նոյնիսկ ծանուցումները:

Վերջին փորձը կատարուեցաւ: Ամէն ինչ կարգին էր: Երջանիկ էր Մարիա ու կը ճառագայթէր ուրախութենէն: Ու ահա ներկայացումէն քանի մը օր առաջ թատրոնի տնօրէնութիւնը որոշեց յետաձգել ներկայացումը, առանց բանաւոր պատճառի: Տխրութիւնն ու յուսահատութիւնը մռայլ դագաղի մը նման բանտեցին Մարիայի զգայուն հոգին:

Կարճատեւ եղաւ սակայն անոր յուսահատութիւնը:

— Եթէ օր մը դարձեալ առիթ տան ինծի, ըսաւ ան ժպտուն, բոլորին ալ մոռցնել պիտի տամ, թէ կոյր մըն եմ ես, տկար ու անօգնական:

ՍԻՐԵՐԳ

Գիշերն անոյշ է. գիշերն հեշտագի՜ն,
հաշիշով օծուն ու բալասանով.
լուսեղէն ճամբէն ես կ'անցնիմ գինով՝
գիշերն անոյշ է, գիշերն հեշտագի՜ն...:

Համբոյրներ կուզան հովէն ու ծովէն,
համբոյր լոյսէն՝ որ չորս դիս կը ծաղկի,
այս գիշեր Տօն է հոգւոյս՝ Կիրակի,
համբոյրներ կուզան հովէն ու ծովէն:

Բայց լոյսն իմ հոգւոյս քիչ քիչ կըմաշի՜,
շրթունքս նոյն ծարաւ միակ համբոյրին...
Ցնծագին գիշերն է լոյս ու լուսին՝
Բայց լոյսն իմ հոգւոյս քիչ քիչ կը մաշի:

ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մ. ԱԲԵՂԵԱՆԻ ԴԻՒԱՆԸ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի գրականութեան եւ արուեստի թանգարանը նկարիչ Մհեր Աբեղեանի ընտանիքէն նուէր ստացած է ականաւոր Հայագէտ - գիտնական, ակադեմական Մանուկ Աբեղեանի դիւանն ու անձնական նամակները: Մ. Աբեղեանի թողած գիտական հարուստ ժառանգութիւնը մեծ չափով կ'օգնէ հայագիտութեամբ զբաղող գիտնականներուն:

Մ. Աբեղեանի դիւանին մէջ պահուած են «Սասնայ ծռեր»ու տարբեր ճիւղերու ուսումնասիրութեանց վերաբերեալ բազմաթիւ գրառումներ, մշակումներ, բառարան, հայ մատենագրութեան, պատմագիրներու, հայ գրականութեան պատմութեան, ժողովրդական բանահիւսութեան տեսութեան վերաբերեալ սեւագիր եւ մաքրագիր գործեր, որոնց վրայ երկար տարիներ աշխատած է գիտնականը:

Ուշագրաւ են հաւաքած, գրի առած գուսանական - ժողովրդական հայրէնները, անտունիները, ժողովրդական առածները, հանելուկները:

Առանձին հետաքրքրութիւն կը ներկայացնեն Մ. Աբեղեանի եւ Կոմիտասի համատեղ կազմած ժողովրդական քառեակներու՝ «Հազար ու մի խաղ»ի սկզբնական ձեռագրերը, որոնք կը վկայեն անոնց մանրակրկիտ աշխատանքը:

Դիւանին մէջ արժէքաւոր նիւթեր կան հայերէն տաղաչափութեան, լեզուաբանութեան, քերականութեան, ուղղագրութեան վերաբերեալ, Խաչատուր Աբովեանի «Վէրք Հայաստանի»ի վէպի բառերուն եւ դարձուածքներուն համար կազմած բառարանը, եւայլն:

Պահուած են նաեւ զանազան հարցերու մասին Մ. Աբեղեանի գրած յօդուածներու, գրախօսականներու, դասախօսութիւններու ընագիրները, բաւականաչափ նամակներ, պաշտօնական գրութիւններ, Պետհրատի հետ կնքած պայմանագրեր:

Հետաքրքրական են գիտնականին անձնական փաստաթուղթերը, որոնց մէջ են 1885 թուականին Գէորգեան ճեմարանը գերազանց գնահատանքով աւարտելու վկայականը եւ 1899ին Պերլինի կայսերական համալսարանին մէջ պաշտպանած տիսերթասիոնին համար ստացած տոքթորայի աստիճանին վկայագիրը:

Մանուկ Աբեղեանի դիւանին հետ թանգարան յանձնուած է նաեւ գիտականին պատկանող մասնագիտական գրադարանը՝ 765 կտոր գիրքերով: «Ս. Հ.»

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Արտաքին Նախարար Զորլու յայտարարեց թէ Անգարա միշտ կը փափաքի Կիպրոսի բաժանումը՝ Յոյներու եւ Թուրքերու միջեւ: Իսկ Մակարիոս Արք.ի մէկ յայտարարութեան համաձայն, եթէ Անգլիա փորձէ իր ծրագիրը գործադրել կղզիին մէջ՝ Յոյները ինքնավարութիւն պիտի պահանջեն:*

ԱՆԳԼԻԱ առաջին անգամ ըլլալով ծանր թնդանօթներ հանեց Յորդանան. այս ցամաքահանումը ցոյց կուտայ թէ անգլիական ուժերը տակաւին պիտի մնան Յորդանանի մէջ:

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ մէջ մեռած է զօրավար Քափիչքին, որ Բ. Աշխարհամարտի ընթացքին պաշտպանած էր Օտեսան եւ Սեպաստոփոլը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Ազգ. Ժողովը իր աշխատանքը վերջացուց աղմուկ – աղաղակներու մէջ. օրակարգին մաս կը կազմէին Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը եւ նոր ստացած տնտեսական օժանդակութիւնը, որոնք նոր առիթ մը ընծայեցին ընդդիմադիր երեսփոխաններուն՝ ծանրօրէն քննադատելու համար կառավարութեան քաղաքականութիւնը:

ԳԻՅՐՈՒԹԻ մէջ լրագրող մը եւս սպաննուեցաւ. Ալպէր Տիպ, երբ սափրիչի մը քով կ'ածիլուէր, խումբ մը անծանօթներ կրակ բացին միաժամանակ սպաննելով սափրիչը: Ծանօթ՝ ընդդիմադիրներու դէմ տարած իր պայքարով, հակահամայնավար այս լրագրողը բարեկամական կապեր ունէր սուրիացի ղեկավարներու, Կլուպ Փաշայի եւ Յուլիս 14ին Պաղտատի մէջ սպաննուած իշխան Ապտիւլիլահի հետ:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ մէջ Փերոնականները յայտարարեցին թէ իրենց գործունէութեան պիտի վերսկսին՝ մասնակցելով Փամփայի եւ Միսիոնի ընտրութիւններուն: Նախագահ Փերոնի տապալումէն ետք փերոնական կուսակցութիւնը արգիլուած էր Արժանթինի մէջ, բայցնախագահ Ֆրոնտիսիի ընտրութենէն ի վեր (չորս ամիս առաջ) Փերոնականները գործունէութեան անցած են կրկին:

ՑԻՒՐԻԽԻ մէջ Ֆրանքօ-եգիպտական համաձայնագիրը վերջնապէս ստորագրուեցաւ. երկու երկիրներու միջեւ մշակութային, ելմտական եւ տնտեսական գործակցութիւնը կը վերսկսի: Եգիպտոսի Տնտեսական նախարարը այս առիթով յայտարարեց.— Ֆրանսա պիտի վճարէ պատերազմի վնասները:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՊԵՐԼԻՆԻ Իէնա համալսարանի տեսուչ Փրոֆ. Համէլ ապաստանեցաւ Արեւմտեան Գերմանիա, նոյն համալսարանին 400րդ տարեդարձին առիթով նախատեսուած հանդիսութիւններէն տասը օր առաջ:

ՊԱՂՏԱՏԻ ձայնասփիւռը ազդարարութիւն մը ըրաւ Իսրայէլի՝ զգուշացնելով զայն արաբական որեւէ երկրի վրայ որեւէ ձեւի յարձակումի մը դէմ:

ՓՈԹՈՐԻԿԸ մեծ աւերներ գործեց Ֆրանսայի մէջ, Տրոմի եւ Արտէշի մէջ կայծակի հետեւանքով չորս միլիոնի վնաս կայ:

ԼՈՆՏՈՆԷՆ կը հաղորդեն թէ Հիւս. Ծովէն Միջերկրական անցան խորհրդային չորս սուզանաւեր, որոնք հաւանաբար կ'երթան Եգիպտոս, զօրացնելու համար Արաբական Հանրապետութեան նաւատորմիղը:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ խորհրդարանը քուէարկեց օրէնք մը, որուն համաձայն Ամերիկայի նախկին նախագահները տարեկան 25.000 տոլար պիտի ստանան, իսկ անոնց այրիները՝ 10.000 տոլար: Օրէնքը յանձնուած է Նախագահ Այզընհաուըրի, վաւերացնելու համար:

ՇԱՀԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ « Շ. ջի ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ (1907 – 1957)

(Ժամբորդական նօթեր, Ուսումնասիրութիւններ, Գրական էջեր, Տօմսեր եւ խմբագրականներ, Անտիպ յուշեր՝ ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ)

Յառաջաբան՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

704 էջ — Տպարան « Յառաջ » — Գին՝ 2.000 Ֆրանք

Թղթատարի ծախքով 2200 ֆր.: *Դիմել՝ ՅԱՌԱՋին:*

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզի Հայ Ազգ. Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը՝ Հոկտեմբեր 26ին, Ժորժ Ե.ի սրահներուն մէջ:

ԿՈՒՁՈՒԻՆ

Որակեալ սիւրծըքէօզներ ժամը՝ 300 Ֆր.

Դիմել՝

KLECEL

62, Rue Alexandre Dumas, Paris - XIe

ՖՐԱՆՔԵՒՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲ

Ե. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հիմնադիր – ղեկավար

ԴԵՐԱՍԱՆ Ա. ՄԻՍԻՐԵԱՆ

Կը ներկայացնէ

Մեր ազգային անմահ երգիծաբան

Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ

ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐԸ

MAITRE BALTHAZAR

Թարգմ. Ժ. Մ. Սիլնջքի

Առաջին անգամ ըլլալով ֆրանսերէն լեզուով, հայ Մոլիէռը ծանօթացնելու համար օտարներուն:

Թատերախաղին փորձերը սկսած են արդէն, բծախնդիր պատրաստութեամբ, հայ ու ֆրանսացի բեմի ու շարժանկարի ծանօթ արուեստագէտներու մասնակցութեամբ.—

Հայկուհի Խտըշեան, Աւետիս Միսիրեան, Ռոժէ Մարլաֆ եւ Օլիվիէ Մաքօ, *ինչպէս նաեւ* Ռուբէն Ասլանեան, Ռօպէր Ժոնս, Ժաք Ֆելիսիէ եւ Ժընըվիէվ Լըֆլեռ: *Բեմադրութիւն* Աւետիս Միսիրեանի, *թեքնիք խորհրդական* Ռոժէ Մարլաֆ:

Ատափթասիոն *ֆրանսերէնի՝* Օլիվիէ Մաքօ, *գիմայարդար* Կարպիսխուպէսէրեան, *առաջին ներկայացումը տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբերէն սկսեալ:*

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ՀԱՄԵՐԳԸ

Նոյեմբեր 2ին, Սալ Կավօ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Դեկտ. 7ին Սալ տէ զ'Ամպասատէօռ

Վարչութիւնը կը խնդրէ որ հայկական կազմակերպութիւնները նկատի ունենան այս թուականները:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ՕԳՈՍՏՈՍԻ ՎԵՐՋԸ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ (*Թիւ* 199 – 200, Յուլիս – Օգոստոս) .— *Նուրին Վեհափառութիւն Աշխատանքը* (Շ. Նարդունի). — *Կեղծ ժանտախտը Հայաստանի մէջ* (Տքթ. Յովասափեան) — *Կիները այրերէն աւելի երկար կ'ապրին* (Տոքթ. Ռօսբան) .— *Երեւակայութեամբ հիւանդ* (Տոքթ. Գալուստեան) .— *Ինչո՞ւ մեռաւ* (Փրոֆ. Սիմոնէն) .— *Մարզական բնախօսութիւն* (Տոքթ. Նաւասարդ) .— *Մատենիկ իմաստութեան* .— *Աղը* (Նարդեան Բժշկական Բառարան) .— *Ջուրով թունաւորում* (Տոքթ. Գուքէ) .— *Արեւի լոգանք* (Տոքթ. Սերոբեան) .— *Արաս – Թուման* (Բժշկ. Աշխարհագրական Բառարան) .— *Երախային առողջութեան նշանները* (Տոքթ. Նիզէ) .— *Գարեջուր* (Տոքթ. Քօրօն) .— *Ի՞նչպէս օգնել կայծակնահարին* (Խաչուհի):

Բաժանորդագրութեան պայմաններ. —

Տարեկան 1.200 փրանք

արտասահման 1.500 *Ֆրանք:*

Դիմել Շ. Նարդունիի Յառաջի *հասցէով:*

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 1958 – 1959 *տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որ կը փափաքին ղրկել իրենց զաւակները, պէտք է փութան այժմէն իսկ դիմում ընել հաստատութեան տնօրէնութեան:*

Վարժարանին նպատակն է՝ պատրաստել միջնակարգ ուսման պաշարով օժտուած եւ հայեցի դաստիարակութիւն ստացած ճշմարիտ Հայուհիներու սերունդ մը:

Դպրոցասէրի ուսման ծրագիրը կ'ընդգրկէ երկու ուրոյն բաժիններ .—

Ա.— Ֆրանսականը, որ տառացիօրէն կը հետեւի պետական լիսէներու արդիական բաժնի պաշտօնական ծրագրին — անգլերէն եւ սպաներէն լեզուներով — կը պատրաստէ պռըվէի *եւ* պաքալորէայի:

Բ.— Հայկականը որ կ'օժտէ սանուհիները հայագիտական ծանօթութիւններով, հայ լեզուի, գրականութեան, հայ կրօնի եւ պատմութեան, Հայաստանի աշխարհագրութեան մարզերուն մէջ:

Աշակերտուհիներ կ'ընդունուին ութ տարեկանէն սկսեալ: Տարեվճարն է 150000 *ֆրանք, վճարելի եռամսեայ եւ կանխիկ:*

Աւելի մանրամասնութիւններու համար դիմել հաստատութեան տնօրէնութեան: 1 Պուլըվար տիւ Նօր, Լը Րէնսի: Եռատձայն Լը Րէնսի 172:

Հաղորդակց.— Էկլիզ տը Բանթէնէն առնել 146 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Րէնսի Փավիյեօն:

Imprimé sur les presses du journal HARATCH
— 17, Rue Bleue, 17 — PARIS (9e) —

"ԴՐՕՇԱԿ"Ի
ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆ

Հայաստանի յեղափոխական շարժման պատմութիւնը իր բոլոր մանրամասնութիւններով արձանագրուած է «Դրօշակ» ամսագրին մէջ, որուն առաջին տասնամեակի թիւերէն մնացած էր մէկ հաւաքածոյ եւ խնամքով կը պահուէր Հ. Յ. Դ. Փարիզի Թանգարանին մէջ:

Անգտանելի այս հաւաքածոն լուսապատկերներով հրատարակուեցաւ, որպէսզի ամէն Հայ պատեհութիւն ունենայ լրիւ տեղեկանալու իր ազատատենչ հայրենիքի անվերջ մաքառումներուն եւ հրաշալի յարութեան:

« Դրօշակ»ի առաջին տասնամեակի (1890 – 1901) *հաւաքածոն կը հրատարակուի երկու հատորով:*

Առաջին հատորը (1890–1897) *նոր լոյս տեսաւ, 750 մեծադիր էջ: Թղթակազմի գինն է* 1800 *ֆրանք, շքեղ կազմուած՝* 2400 *ֆրանք:*

Գրատուն Գարսամեան, 46, բիւ Բիշէ, *Փարիզ* (9):

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը 28 Դեկտեմբերին, կիրակի Լիւթէսիայի մեծ սրահին մէջ, սրահին նուագախումբով:

×

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի տարեկան մեծ պարահանդէսը Դեկտեմբեր քսանին, Սալոն Սփլանտիտի մէջ:

×

Սրբոց Թարգմանչաց տօնին առթիւ կազմակերպուած է հայ մշակոյթին նուիրուած շքեղ ցերեկոյթ մը որ տեղի պիտի ունենայ Հոկտեմբեր 12 կիրակի օր, ժամը 15ին, Սորպոնի մեծ Ամփիթատրոնին մէջ:

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

Նաւով, օդանաւով, երկաթուղիով որեւէ ընկերութեամբ եւ միեւնոյն գիներով դէպի Ամերիկա, Աւստրալիա, Քանատա եւ Արեւելք: Վճարումը հոս կամ արտասահման: Կ'ապահովենք վիզայի *գործողութիւնները* ձրի, *կ'ապահովենք նաեւ տեղերը* ձրի:

Դիմել՝

ԺԱՆ ԵՂԻՇԷ ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆԻ

որ ունի 35 *տարուան փորձառութիւն:*

AMERICAN LLOYD

48, Rue de la République, Marseille

Tél. CO 4722

Ամէն դիւրութեան համար, ամէն տեղէ դիմել՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՍՑԷԻՆ

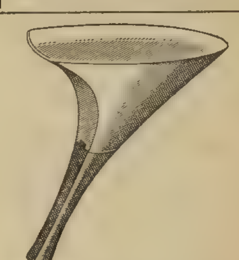

Նոր կատարելագործում կօշիկի կրունկներու պատրաստութեան մէջ *Առաջին հայ հաստատութիւնը որ յաջողած է ձեւընկալի* (մաթիէռ փլաստիք) *եւ* ալիւմինիոմի *միացումով շինել անբեկանելի* (էնքասապլը) եւ ճկուն կօշիկի կրունկներ ամէն *բարձրութեամբ:*

Դիմել՝

VANPLAST

(ՎԱՆԼԵԱՆ)

7, RUE GODOT DE MAUROY

Téléphone : OPEra 01-08

Առաւօտները հեռաձայնել՝ ITA 16-36

» 33-38

ԹԱՐՄԱՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԳՈՅՆԵՐԸ ԵՒ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԻՒՆԸ

ԴԻՄԵՑԷՔ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԻԱԿ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ

THOMLAC

16 bis, Bld. Sébastopol, Paris 4e

ԵՒ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐԸ

52, Rue de Chalon, Paris 12e

4 bis, rue Vaillant Couturier, Argenteuil

166, Ave. Aristide Briand, Pavillons-sous-Bois

241, rue P. V. Couturier, Alfortville

Մասնաւորաբար ձեր ճաշակին համար պատրաստուած ԸՆՏԻՐ ԻՒՂԱՆԵՐԿԵՐ որ ձեր բնակարանին ներսը պիտի զարդարեն, իսկ դուրսը պիտի պահպանեն բնութեան սպառնալիքներուն դէմ

ՆԱԵՒ ՆՈՐԱՁԱՇԱԿ ՊԱՍՏԻ ԹՈՒՂԹԵՐ **Linoleum, Plastique, etc.**

Դիւրամատչելի գիներ եւ սիրալիր ընդունելութիւն կը սպասեն ձեզի

ԹՕՄԼԱՔԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice · ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3500 ֆր. վեցամս. 1900

Արտասահման՝ տարեկան 4000 ֆրանք: Հատը 15 ֆր.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 26 ՕԳՈՍՏՈՍ

MARDI 26 AOUT 1958

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

34ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8276 — 34EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 14ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4077

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՈՒՐԱՑՈՒՄ ԵՒ ՄՈՌԱՑՈՒՄ

Պանք Օթոմանի գրաւումը 1896 Օգոստոս 14-26ին Հ. Յ. Դաշնակցութեան անձնազոհ հայդուկներու կողմէ՝ նպատակ մը չէր ինքնին:

Յեղափոխական այդ յանդուգն ձեռնարկը պարզապէս միջոց մըն էր հայկական պահանջները յիշեցնելու վեց մեծ պետութեանց դեսպաններուն, որոնք Վոսփորի խաղաղ ափերուն վրայ նստած՝ իրարու հետ մրցումի էին ելած Ապտիւլ Համիտի շնորհներուն արժանանալու համար:

Հայաստան աշխարհը մէկ ծայրէն միւսը սպանդանոցի էր վերածուած:

1894ի Սասունի տմարդի կոտորածէն անպատիժ մնալէն քաջալերուած՝ Կարմիր Սուլթանը 1895-96 ջարդել տուած էր ո՛չ միայն «արեւելեան» կոչուած հայկական նահանգները, այլեւ Անատոլուի հայաբնակ գլխաւոր քաղաքները:

1895ի աշնան Զէյթունի ապստամբութիւնը պատրուակ բռնելով՝ կոտորածներ սարքած էր նաեւ Կիլիկիո, մէջ:

Ընդվզեցուցիչ էր Եւրոպայի դիրքը:

Սասուն ղրկուած եւրոպական քննիչ յանձնախումբը կազմած էր երկարապատում տեղեկագիր մը՝ ականատես վկաներու փաստերով ճոխացած: Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութիւնները կապոյտ եւ դեղին տետրակներով հանրութեան սեփականութիւն դարձուցին զայն:

Սակայն Ջարդերու պատասխանատու զինուորական եւ քաղաքային բարձրաստիճան անձնաւորութիւններէն ո՛չ մէկը պատիժի ենթարկուեցաւ: Ընդհակառակն անոնցմէ ոմանք պատուանշանով եւ աստիճանի բարձրացումով վարձատրուեցան:

Պերլինի դաշնագրին 61րդ յօդուածով Բարձրագոյն Դուռը յանձնառու էր եղած այլեւս առանց յապաղելու բարենորոգումներ մտցնելու հայաբնակ նահանգներուն մէջ:

Տարիները կը յաջորդէին տարիներու, սակայն Պապը Ալին անշարժ կը մնար իր տեղը: Առանց յապաղելու բացատրութիւնը առաձգական էր: Արեւելեան ատանդական դանդաղութեամբ կարելի չէր պայմանաժամ մը սահմանել...

1878ի վեհաժողովէն տասը տարի վերջ տակաւին ո՛չ մէկ լուրջ ձեռնարկ կատարուած էր խոստացուած բարենորոգումները գործադրելու համար:

Յեղափոխական կուսակցութիւնները կազմուեցան՝ զէնքի ուժով պահանջելու համար զանոնք: «Բարենորոգում» կը նշանակէր պարզապէս կեանքի, ինչքի եւ պատուի ապահովութիւն: Այսինքն մարդկային ամէնէն տարրական իրաւունքներ՝ զորս պետութիւն մը պարտաւոր է երաշխաւորել իր հպատակներուն:

1890ի Կարնոյ դէպքը, Հնչակեաններու Պապը Ալիի ցոյցը, Զէյթունի ապստամբութիւնը եւ ուրիշ ձեռնարկներ կը ձգտէին նոյն նպատակին:

Անդրդուելի կը մնար Սուլթան Համիտ՝ քաջալերուած երաշխաւոր վեց մեծ պետութեանց անտարբերութենէն:

Այս վերջիններուն «Մայիսեան Ծրագիր»ը 1895ին սին յոյսեր ծնցուցած էր հայկական շրջանակներու մէջ: Համատարած ջարդերը իրենց առաջ բերած դառն հիասթափութեան հետ միաժամանակ չուչացան բանալ աչքերը ամէնէն բարեմիտներուն անգամ:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ծրագրեց գրաւել Պանք Օթոմանը, որ օսմանեան մայրաքաղաքի սրտին վրայ կը ներկայացնէր միջազգային դրամատիրութիւնը: Իսկական Պասթիյլ մը:

Գրաւումը յաջողութեամբ պսակուելէ անմիջապէս վերջ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պոլսոյ Կեդր. Կոմիտէն վեց մեծ պետութեանց դեսպաններուն յանձնեց յուշագիր մը՝ պահանջելով անյապաղ գործադրել 18 տարի առաջ խոստացուած տարրական բարենորոգումները:

Դեսպանները Մաքսիմովի խաբեպատիր խոստումներով Պանք Օթոմանէն դուրս հանել տալէ վերջ յեղափոխականները, մեղսակցութեան հաւասարող անտարբերութեամբ մը եւ առանց խղճահարութեան ականատես եղան հազարաւոր անզէն ու անմեղ Հայերու կոտորածին՝ Պոլսոյ մայթերուն վրայ:

Ո՞ր օրուան կը սպասէին Վոսփորի ջուրերուն մէջ խարսխած եւրոպական պահականաւերը:

Դրամատիրութեան միջնաբերդը փրկուած էր: Մաքսիմով հնչուն վարձատրութիւն ստացած իր մաքիավէլական ճարպիկութեան համար:

Ա՛լ որո՞ւ հոգն էր հայկական արիւնը:

Ա՛յսպէս վերաբերուեցան Մեծերը Հայկական Դատին հանդէպ 62 տարի առաջ:

Խոստումներու եւ ուրացումներու յաջորդական հանգրուանները ի վերջոյ պիտի յանգէին անզիջ մոռացումի:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ՉՍՏԱՑԱԾ՝

ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ ՆՈՐ ԱՌԱՋԱՐԿԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ

■

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ՄԵԾԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԻՆ ՀԱՄԱՐ

Ֆրանսա, Անգլիա եւ Ամերիկա նոր յուշագիր մը յանձնեցին Մոսկուայի, առաջարկելով որ Յունիս 16ին դեսպաններու ընդհատուած խորհրդակցութիւնները վերսկսին՝ Մեծերու ժողովի մը պատրաստութեան համար: Յուլիս 15ին Խ. Միութիւնը առաջարկած էր Եւրոպայի եւ Միացեալ Նահանգներու հետ բարեկամական եւ համագործակցութեան դաշինք մը կնքել. արեւմտեան երեք նամակները կը պատասխանեն նաեւ Մոսկուայի այս առաջարկին:

Ֆրանսական պատասխանը, որ Օգոստոս 22ին յանձնուեցաւ, չեշտելէ ետք թէ Փարիզի կառավարութիւնը ուսումնասիրած է խորհրդային ծրագիրը՝ բարեկամական դաշինք մը կնքելու համար, կ'աւելցնէ թէ առայժմ նպատակ չունի այդ ուղղութեամբ դիրք ճշդելու.— Այս դիրքորոշումը չի նշանակեր թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը համաձայն է նամակներու երթեւեկին՝ որոնց վրայ կը հիմնուին խորհրդային կառավարութեան բոլոր առարկութիւնները:

Ֆրանսա կը յիշեցնէ նաեւ, թէ բարեկամական դաշինքի ծրագիրը լայն տեղ գրաւած էր Մայիս 5ի խորհրդային յուշագրին մէջ, իբրեւ Մեծերու ժողովի օրակարգի հարց, բայց Յուլիս 15ի յուշագրին մէջ այս ուղղութեամբ խօսք չկայ — «Ֆրանսական կառավարութիւնը առաջարկներ ըրաւ այն հարցերուն շուրջ՝ որոնք պիտի քննուէին Մեծերու ժողովին մէջ: Ֆրանսական կառավարութիւնը Յունիս 2ին առաջարկներ ըրած էր նաեւ օրակարգի հարցերուն շուրջ, որոնք ընդունելի կրնային ըլլալ երկու կողմերուն համար: Տակաւին այդ առաջարկին պատասխանը կը սպասէ Փարիզ, ինչպէս նաեւ Յուլիս մէկի իր նամակին պատասխանը. միաժամանակ կը ցաւի որ այս ուղղութեամբ Մոսկուայի մէջ սկսած խօսակցութիւնները ընդհատուած են»:

Եզրակացնելով, Ֆրանսա կը յայտնէ թէ այս հարցը պէտք է ուշի ուշով քննուի՝ լուծում մը գտնելու համար:

Արեւմտեան Գերմանիոյ կառավարութիւնը իր կարգին յուշագիր մը յանձնեց Մոսկուայի՝ պատասխանելով Խրուշչեւի ղրկած Յուլիս 15ի նամակին: Մոսկուա կ'առաջարկէր որ Պոն օժանդակէ բարեկամական դաշինք մը կնքելու խորհրդային ճիգերուն: Արեւմտեան Գերմանիա կը մերժէ իր օժանդակութիւնը ցոյց տալ Խրուշչեւի, յայտնելով թէ նման հարց մը կրնայ լուծուիլ միայն Մեծերու ժողովի մը մէջ: Գերմանիա կ'աւելցնէ թէ Եւրոպայի ապահովութեան հարցին լուծումը կապուած է քաղաքական կարգ մը հարցերու հետ:

Միւս կողմէ, Ֆրանսայի Արտաքին նախարար Քուվ Տը Միւրվիլ Նիւ Եորքէն վերադառնալով Օրլիի մէջ յայտարարեց. — Ուոշինկթըն երթալու առիթ ունեցայ եւ պատիւը ունեցայ հանդիպելու Նախագահ Այզընհաուըրի: Խօսակցութեան ընթացքին հաստատեցի թէ Ամերիկայի մեր բարեկամները որքան կը հետաքրքրուին Ֆրանսայի անցուդարձերով եւ նոր Սահմանադրութեան պատրաստութեամբ, միաժամանակ յոյս յայտնելով որ մեր երկիրը վերջնական կայուն վիճակ մը ստանայ:

Հարցապնդուելով հիւլէական փորձերը դադրեցնելու անգլեւամերիկեան որոշումին վրայ՝ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը ըսաւ.— Միացեալ Նահանգներն ու Անգլիան այդ որոշումը տուին Ժընեւի գիտական ժողովէն ետք եւ պատասխանելու համար Խ. Միութեան այն կոչին՝ թէ պատրաստ է դադրեցնելու իր փորձերը: Ֆրանսայի համար՝ հարցը բոլորովին տարբեր է. Ուոշինկթընի եւ Լոնտոնի որոշումը այս ուղղութեամբ ոչինչ կրնայ փոխել Փարիզի որդեգրած դիրքէն.

Քուվ տը Միւրվիլ աւելցուց թէ եթէ Ամերիկա, Անգլիա եւ Խ. Միութիւն հիւլէական փորձերը դադրեցնելու համար համաձայնութիւն մը կնքեն՝ Ֆրանսա տեղեակ պիտի պահուի իր դաշնակիցներուն միջոցաւ:

ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կիրակիէն երկուշաբթի լուսնալու գիշերը ծանր դէպքեր պատահեցան Փարիզի մէջ: Ալժերիոյ Ազատագր. Ճակատի անդամները մայրաքաղաքի զանազան շրջաններուն մէջ սկսան ահաբեկչական իրենց գործունէութեան: Ոստիկանութիւնը ահազանգի մատնուեցաւ. անմիջապէս օգնականներ ղրկուեցան՝ դիւրացնելու համար կարգապահութեան հսկող ուժերուն գործը: Ահաբեկիչները կրակ բացին «խաղաղութեան պահակ»ներուն վրայ, երկու բեռնակառքեր հրկիզեցին եւ հրանիւթի ամբարի մը վրայ փորձեցին կրակ ձգել՝ Պուլվար տը լ'Օփիթալի, Իվրիի եւ Վենսէնի մէջ: Չորս ոստիկաններ եւ երկու Ալժերիացիներ սպաննուեցան:

(Լուրերու շար.ը կարդալ Դ. էջ)

Օրէ Օրին

ԳՐԱՇԱՐԻՆ ԳԱՆԳԱՏԸ

— Պարոն խմբագիր, կրնա՞մ քանի մը վայրկեան խնդր զրուցել...

— Հրամմէ, նստէ... Ըսէ՛ նայինք, ի՞նչպէս ես, աղէ՞կ ես...

— Աղէկ ըսենք որ աղէկ ըլլանք: Պարոն խմբագիր, ըսելիքս սա էր — կրնա՞ս սա ձեռագիրդ քիչ մը կարգի դնել... Գիտե՛մ, աշխարհի մեծ մարդոց ձեռագիրը ազուոր չըլլար, կ'ըսեն, *ամա* աղբար դուն քիչ մը համը փախցուցեր ես ... Կը ներես ասանկ ըսելուս համար... Ո՛չ այրդ այր է, ո՛չ բենդ բեն է... Աստուա՞ծ խեռու ըսելիք գիր մը... *Անեկէ՞*դ ինչ է, աղբար, սանկ քիչ մը կամաց գրես նէ ազգերնի՞ս կը կործանի... Կը ներես ասանկ ըսելուս համար:

— Ի հարկէ կը ներեմ... Իրաւունք ունիս... Երբեմն ես անգամ իմ գրածս չեմ կրնար կարդալ եւ կը զարմանամ թէ դո՞ւն ինչպէս անոր մէջէն կ'ելլես... Կը խոստանամ ասկէ ետք քիչ մը կամաց գրել, ամէն մէկ գիրը հատիկ հատիկ, մեր վարժապետներուն պէս:

— Ուրիշ բան մըն ալ ըսեմ... Մինակ գիրդ մաքրելը չի բաւեր, սա սրբագրութիւններուդ մէջն ալ քիչ մը շնորհք դիր ... Կը ներես ասանկ ըսելուս համար... Աղբար, սա նայէ սաւոր... Հազար տեսակ ալրեղներ, գծեղներ, մէջէն ելլելիք բան չէ...

— Ան ձեռագրին չսրբագրուածն ալ տեսա՞ծ էիր...

— Ո՛չ, բայց կրնամ երեւակայել... Առաջարկ մը ունիմ — սա դուրսէն եկած ձեռագիրները մեքենայով գրել տաս *ու* անկէ վերջ ինծի տաս նէ չըլլա՞ր...

— Այսինքն, ռորէ՞ն, ծայրէ ի ծայր, գրեմ...

— Այո՛, արդէն ըրա՞ծդ ինչ է որ... Տասը թղթակցութիւն գայ, հինգը վերէն վար նորէն գրելիք բան է...

— Իրաւունք ունիս...Ուրեմն, քանի մը հատ հայերէն գրամեքենա՞յ առնենք, կ'ըսես...

— Առէ՛ք *հա*, դրամ չունիք չէ *հա*... Կը ներես ասանկ ըսելուս համար...

— Հարկաւ կը ներեմ... Բայց, գիտես որ գրամեքենայ առնելով կացութիւնը չի դարմանուիր...

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես...

— Գրամեքենաները գործածող աղջիկներու ալ պէտք պիտի ունենանք...

— Ի հարկէ... Քանի մը հատ հայերէն գիտցող աղջիկ կը վարձէք, ձեր գործը կը դիւրանայ...

— Մեր գործը կը դիւրանայ, բայց «վարչապետ»ին գործը կը դժուարանայ...

— Վարչապե՞տս որն է...

— Մեր վարչութեան, ըսել կ'ուզէի...

— Վարչութի՞ւնը ինչ կը խառնուի ձեր գործին...

— Իրաւ ես, չի խառնուիր մեր խմբագրական աշխատանքներուն, բայց երբ խնդիրը դրամին գայ, ձայնը այնպէս կը բարձրացնէ, որ մինչեւ Պաղտատ կը լսուի...

— Ըսել կ'ուզես որ աղջիկներուն շաբաթականներո՞ւն համար կը բողոքէ... Նայէ, աստը ըսելիք չունիմ... Ուրեմն, սա գրամեքենայէն վազ անցիր *ու* դուն նորէն քու ձեռքովդ գրէ դուրսէն եկածներուն մէկ մասը... Ես ուրիշ դարման մըն ալ ունիմ... Ըսե՞մ թէ չըսեմ...

— Ըսէ նայիմ...

— Ինտո՞ր կ'ըլլայ եթէ սա չտպուելիքներէն քանի մը հատ եղածին պէս, *քէֆ*չէով, թերթին մէջ տպէք...

— Օգո՞ւտը...

— Օգուտը այն կ'ըլլայ որ քու աչքիդ եւ իմ աչքիս լուսին մասին չմտածող մարդը ազգին առջեւ կը խայտառակուի, դասը կ'առնէ, տեղը կը նստի եւ յաջորդ անգամ մարդավայել գիրով կը գրէ իր գրելիքը... Ուրիշ բան մըն ալ ըսեմ... Ատանկ *քէֆչէ* մըն ալ քու ձեռագիրէդ, պատրաստել տաս գէշ չես ըներ... Որպէսզի քու խելքդ ալ գլուխդ գայ... Կը ներես ասանկ ըսելուս համար... Ես գացի...

— Ուզեմ չուզեմ պիտի ներեմ: Ասանկ օրերու հասեր ենք որ գրողը շարողին գերի դարձեր է՝ ետս տեղուանքը, ասանկ չէ՞... Ազգերնիս կը յառաջդիմէ կոր՝ դէպի ետ...

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ Է

Լոյսը կ'առնենք Անրի-Ժան Տիւթէյի հրապարակ հանած նոր գիրքին՝ «Լուէն տան լա Թիւրքի»։ Չենք հետաքրքրուիր կարգ մը կէտերով՝ որոնք հեղինակին կողմէ գրի առնուած են այնպէս, ինչպէս պատմած են Թուրքերը։ Հետաքրքրականը՝ ականատեսի իր վկայութիւնն է, որ գրած է Պոլիս–Իզմիր–Անթալիա–Գոնիա Անգարա – Կեսարիա – Ալեքսանտրէթ – Սանճագ – Տիգրանակերտ – Վան – Էր – զրում – Տրապիզոն – Պոլիս կատարած իր ուղեւորութենէն ետք։

Կը ներկայացնենք պատկերներ՝ առնելով Տիւթէյի շահեկան այս գործէն.—

Թուրքը աշխատանքէ չվախցող բայց սորվելու անընդունակ տարր մըն է։ Արեւելեան ու կեդրոնական Անատոլուի մէջ ժամը 7էն վերջ ոչ մէկ կին կարելի է տեսնել փողոցներու մէջ. իսկ, Պոլսոյ մէջ, ժամը 9էն ետք աղջիկ մը տղու մը ընկերակցութեամբ երբ փողոց ելլէ՝ անախորժ դէպքերու կրնայ հանդիպիլ։ Ան որ չէ ճամբորդած Թուրքիոյ մէջ՝ գաղափար չի կրնար կազմել այդ մարդոց հագուստներուն վրայ, — պատռտած, զանազան գոյնի կարկտաններով, որոնք իրենց կարգին այնքան գունաթափ են, այնքան աղտոտ ու փոշեթաթաւ՝ որ արեւը, ձիւնն ու անձրեւը վրայ գալով՝ պղնձագոյնի վերածած են զանոնք...

Հեղինակը կը նկարագրէ Թրքական արշաւանքները, Պոլսոյ գրաւումը, արշաւ՝ դէպի Եւրոպա, յետոյ՝ յաջորդական պարտութիւնները, նահանջը, պալքանեան ազգերու ազատագրումը Ա. Աշխարհա – մարտը եւ նոր հանրապետութիւններու ստեղծումը։

Այս առթիւ Տիւթէյ անցողակի ակնարկ մը կը նետէ Հայկական Հարցին վրայ. թէեւ վիճելի՝ բայց կուտանք իր կարծիքը, այս ուղղութեամբ.— Պատմական Հայաստանը որ գոյութիւն չունէր, Թուրք – մոնկոլական արշաւանքին առիթով ծնունդ կ'առնէ Դաշնակցութիւն (տաշնաք-սուտիւն) ազգայնական կուսակցութեան կողմէ։ Արեւմտեան պետութիւնները համակրութեամբ կ'ուզեն ճանչնալ նոր Հանրապետութիւնը, սակայն Թուրքերը հաշտ աչքով չեն նայիր պատմականօրէն Հայերու պատկանող արեւելեան այդ հողամասերուն վրայ։ Այնուհետեւ՝ 1920ի արշաւանքը եւ Դեկտ. 3ի դաշնագիրը։

Հեղինակը մանրամասնութիւններ չի տար այս կէտին շուրջ (ռուսեւթրքական արշաւանքը՝ մանուկ Հայաստանի վրայ)։

Տիւթէյի ներկայացուցած գլխաւոր շրջաններէն կ'առնենք անոնք՝ որ շահեկան են։

— Կեսարիա կը բաղկանայ երկու քաղաքներէ, հին ու նոր։ Նորը սաղմային վիճակին մէջ, իսկ հինը կը նմանի վերջին պատերազմի ընթացքին ռմբակոծուած Եւրոպայի քաղաքներէն մէկուն։ Կիները փաթթուած են այնպիսի հագուստներու մէջ՝ որ կը նմանին օդէ պարպուած պալոններու...։ Հազուադէպ է արտաքինով քիչ շատ ներկայանալի մարդոց հանդիպիլ։ Երեկոյեան՝ նեղ փողոցներու մէջ ոչ կին եւ ոչ ալ երախայ կարելի է տեսնել. ընդհակառակն՝ հարիւրաւոր եւ նոյնիսկ հազարաւոր այր մարդիկ կը շրջագային։ Ճամբորդի մը համար՝ այս բազմութիւնը կը նմանի ամենավատ տեսակի գողերու ընկերութեան մը։ Ցերեկը մարդիկ հետաքրքրութեամբ կը քալեն քովէդ, հարցումներ կ'ընեն. առանց կիները դաշտերու կամ այլ գործատեղիներու մէջ կ'աշխատին, իսկ իրենք սրճարաններու մէջ կը զբաղին նարտ խաղալով։ Սրճարանները այնքան աղտոտ են եւ ճանճերով լեցուած, որ կառավարութիւնը յայտարարած է թէ ճանճին քիլօն կը գնէ 30 ոսկիի։ Այս հարցը այնքան մտահոգիչ դարձած է, որ ներկայիս Կեսարիոյ մէջ ճանճերու խնդիրը դարձած է ազգային հարց...։

Աւելորդ է խօսիլ մլուկներու մասին, որոնք Թուրքիոյ որեւէ մէկ շրջանին մէջ «անխղճօրէն» կը հալածեն զբօսաշրջիկները. այս տեսակէտէն բացառութիւն չեն կազմեր նոյնիսկ առաջնակարգ պանդոկները։

— Ալեքսանտրէթի Սանճագը։ Ահաւասիկ հռչակաւոր այն շրջանը, որ այնքան մելան հոսեցուցած է, որուն գրաւման համար անթիւ Ֆրանսացիներ ինկած են։ Սուրիական հողամաս նկատուած այս շրջանը, միջազգային ճնշումի տակ Ֆրանսա ձգած է Թուրքիոյ, հակառակ սուրիական անզօր բողոքին։ Անտիոքի ու Ալեքսանտրէթի հողամասը առաջին ակնարկով կարելի է զանազանել թրքական միւս շրջաններէն. կը զգաք թէ սուրիական վայր մըն էր ան. հագուստները աւելի մաքուր, ժողովուրդը՝ մեծ մասով արաբախօս։ Ֆրանսացիներու կողմէ շինուած ճամբաները, կամուրջներն ու գեղեցիկ շէնքերը կը մնան նոյն վիճակին մէջ։

— Տիգրանակերտ։ Թուրքերը չեն ուզեր որ արտասանուի Քիւրտիստան բառը, վախնալով որ ժողովուրդին մէջ անջատողական գաղափարներ կրնան տարածուիլ. նոյնը՝ Հայաստանի մասին։ Պաշտօնական շրջանակներու մէջ երբ Հայաստանի կամ Քիւրտիստանի մասին խօսք ըլլայ, անմիջապէս կը պատասխանեն թէ Թուրքիոյ քարտէսին վրայ Քիւրտիստան գոյութիւն չունի, իսկ Հայաստանը կը գտնուի սահմանէն անդին, իբրեւ Ընկերվարական Հանրապետութիւն։ Պտոյտի մը ընթացքին, կ'ըսէ հեղինակը, զարմանքով լսեցի զինուորական նուագ մը, որ... Ֆրանսական է։

Ուշագրաւ են նաեւ Տիւթէյի խորհրդածութիւնները՝ Թուրքերու թիւին շուրջ։

Թուրքերուն համաձայն՝ իրենց թիւր 24 միլիոն է, բայց պէտք չէ զարմանալ անոնց յայտարարութիւններէն։ Քանի մը օրինակներ բաւական են, ցոյց տալու համար թէ իրականութենէ շատ հեռու է այդ թիւը։

1925–1926ին իրենց թիւը կուտային 14 միլիոն. 1935ի մարդահամարին՝ 17 միլիոն, 1950ին՝ 21 եւ 1955ին 24 միլիոն։ Ուրեմն, իւրաքանչիւր մարդահամարին 3–4 միլիոնի յաւելում։ Չմոռնանք սակայն Թուրքիոյ Բժշկական Միութեան նախագահ Տօքթ. Եուրտոկլուի 1955ին կատարած յայտարարութիւնը, ուր դառնութեամբ կ'ըսուէր թէ Թուրքիոյ առողջական վիճակը լաւ չէ. միայն մանուկներու մահերու համեմատութիւնը երկու տարուան ընթացքին հասած է յիսուն առ հարիւրի։ Ասոնց վրայ աւելցուցէք նաեւ բնական մահերը եւ պիտի տեսնենք թէ 1950–55ին թուական զգալի նուազում մը պիտի ըլլայ։ Պաշտօնական կարգ մը անձեր այս ուղղութեամբ ահազանգ կը հնչեցնեն, բայց «մարդահամար»ը օգնութեան կը հասնի։ Փոխանակ 24 միլիոնի, եթէ Թուրքերը իրենց թիւը ներկայացնեն 14 միլիոն՝ իրականութեան մօտեցած պիտի ըլլան։ Մանաւանդ՝ երբ ունին ազգային երեք հիւանդութիւններ՝ ֆրանկախտ, մալարիա, թրաքոմա. իսկ չորրորդը՝ «Հալէպի վէրքը» որ շատ տարածուած է։

Թուրքիոյ «մարդահամար»ներուն մաս չե՞ն կազմեր Քիւրտերը, որոնք չորս միլիոն են...։

— Նախկին Հայաստանի սրտին վրայ, դէպի Վան, կ'անցնինք Տիգրիսը, — կանաչ ու ոսկեզօծ տարածութիւն, ուր հօտերը զովութիւն կը փնտռեն Տիգրիսի ջուրերուն մէջ։ Կառախումբը մեզ կը ձգէ Քիւրթալան ըսուած վայրը. այնուհետեւ՝ պէտք է փնտռել Աստուծոյ օգնութիւնը։ Կը գտնենք օթօպիւս մը, որ մեզ կը տանի մինչեւ Թաթվան, Վանայ լիճին եզերքը։ Յաջորդ առաւօտ ճամբայ կ'ելլենք դէպի Վան. սքանչելի տեսարան մը։ Մեր նաւակը հինգուկէս ժամէն կը հասնի Վան։ Ահաւասիկ նախկին Հայաստանի սրտին մէջ եմ. այս լիճը, վանքերով շրջապատուած՝ քրիստոնեայ հայ ազգին մէկ սրբավայրը չէ՞ եղած։ Կը հանդիպիմ հայկական դիմագիծով մարդոց, որոնք իրենք զիրենք Թուրք կը ձեւացնեն. բայց անոնք հոն են ու ողջ...

Մ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՀԱՅԱԳԷՏԻ ՄԸ ԽՕՍՔԸ

ԽՄԲ.— Ռումէն հայագէտ Փրոֆ. Վլատ Պրընցեանու «Սիբեան հայկական վարժարանը» խորագիրով յօդուած մը գրած է Նոր Կեանքի մէջ, պախարակելով Հայերու անտարբերութիւնը՝ իրենց դպրոցին եւ մշակոյթին հանդէպ. ստորեւ կը ներկայացնենք շահեկան այս յօդուածը։

Պուքրէշի մէջ հայկական վարժարանը հիմնուած է դեռեւս 1800ին՝ Վարդերես Միսաքեանի կողմէ. ուրեմն ամենահին վարժարաններէն մէկն է ան Ռումանիոյ մէջ։ Դարու մը ընթացքին, Պուքրէշի հայկական վարժարանին մէջ սորվեցան տասնեակ հազարաւոր հայ երախաներ։ 1899ին, այս դպրոցը դադրեցաւ գոյութիւն ունենալէ եւ մէկ տարի վերջ վերաբացուեցաւ, երբ մեր երկիրը գրկաբաց ընդունեցաւ Թուրքիոյ արիւնոտ հալածանքներուն զոհերը, որոնք ապաստանեցան մեր երկիրը։ Երախաներու մեծ թիւին պատճառով անհրաժեշտ դարձաւ նոր շէնք մը, այն՝ որ գոյութիւն ունի այսօր։ Հայկական վարժարանը 1920ին ճանչցուեցաւ պետութեան կողմէ, իսկ 1948ին դարձաւ պետական դպրոց։

Պէտք է ըսել, թէ Հայերը կրնան հպարտանալ իրենց ուսումով, իրենց հիմնած դպրոցներով այն բոլոր քաղաքներուն մէջ, ուր հայկական գաղութներ կային։ Այս դպրոցները պահեցին ազգին ամբողջութիւնը, ուժեղ պահեցին հայ ազգի փունջը, երախաներուն սորվեցուցին լեզուն եւ գիրը իրենց նախնիքներուն, որոնք մարդկութիւնը հաղորդակից դարձուցին ամենահին մշակոյթներէն մէկուն։ Հայ մշակոյթը չձուլուեցաւ ուրիշ ժողովուրդի մշակոյթին մէջ, այլ այսօր սքանչելիօրէն կը վերածնի։ Շատ Հայեր վերադարձան իրենց մայր Հայրենիքը եւ մեր երկիրը մնացին մօտ 8000 Հայեր։ Միայն Պուքրէշի մէջ կան 4–5000 Հայեր, ինչ որ կը նշանակէ 1000 ընտանիք։ Երկրին մէջ մնացած Հայերու ընդհանուր թիւը պէտք է հպարտութեամբ ու մեծ հոգատարութեամբ արդարացնէ Պուքրէշի եւ Քոնսթանցայի հայկական վարժարաններու գոյութիւնը։ Անոնք պէտք է զօրավիգ դառնան այս դպրոցներուն, որպէսզի անոնք պահեն հայ լեզուն եւ մշակոյթը։ Սակայն անթոյլատրելի է, որ Պուքրէշի հայկական եօթնամեայ վարժարանը յաճախեն միայն 90 երախաներ։

Գիտենք, թէ հայկական վարժարանը այսօր կ'անցընէ տագնապ մը՝ անվստահութեան տագնապը, երբ արդիւնք կարգ մը հայ ծնողքներու դպրոցի մասին ունեցած անտեղեակութեան։ Իրողութիւնը այն է, որ երբեւ հետեւանք այս անվստահութեան, քանի մը տարիէ ի վեր կարգ մը ծնողքներ իրենց երախաները հայկական վարժարանէն ետ կը քաշեն։

Պէտք է դարմանել դպրոցի վերաբերեալ դժուարութիւնները եւ ծնողքներու դժգոհութիւնները։ Չենք կրնար արդարացնել հայկական վարժարանը պահելու համար պետութեան կողմէ եղած զոհողութիւնը, երախները հայկական վարժարան չղրկելով։

Կը յիշեմ, թէ ինչպէս Փրոֆ. Կրիկորէ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎՇՏԱԳԻՆ ՍՈՆԱԹ

— Ես կ'ուզենայի սովորել կոնսերվատորիայում, — պատասխանեցի մեղմ ձայնով, — բայց... ոչ այս տարի։

Բրուստի գեղնաւուն յօնքերն անմիջապէս իջան աչքերի վրայ, որոնք թեթեւ կկոցուեցին եւ սուր հայեացքով քննեցին ինձ մի պահ։ Նա ծխամորճը տարաւ բերանը, իրար ետեւից ծխի մի քանի թանձր քուլաներ արձակեց։ —

— Իսկ ի՞նչ միտք ունի մի ամբողջ տարի ետ մնալ։

— Այս տարի արդէն ուշ է, չէ՞։

— Այդ ոչինչ։

— Բայց ես դեռ պատրաստ չեմ։

Նա ծիծաղեց մի քիչ հեղնական։

— Այդքան համեստ լինելը լաւ չէ։ Դուք շատ-շատ աւելին ունէք, քան հարկաւոր է կոնսերվատորիա ընդունուելու համար։ Բաւական է որ մի բան նուագէք, եւ ձեզ սիրով կ'ընդունեն։ Իսկ մնացեալ դժուարութիւնները ես կը հարթեմ ամենակարճ ժամանակում։

«Բայց ինչո՞ւ այսպիսի վճռական շտապողականութիւն», — անցաւ յանկարծ իմ մտքով։ — «Չէ՞ որ ինձ ուզում են Էֆրոյից հեռացնել», — պատասխանեց սէրը ներսից, եւ անորակելի երկիւղը փոսացաւ սրտիս տակ. յուզականօրէն նոր ընկալեցի այն սարսափելին որ թաքնուած էր այդ «բարեկամ» առաջարկութեան տակ։ Ամէն ինչ կ'անեն, որպէսզի Էֆրօն մոռանայ ինձ։ Նոյնիսկ ... գուցէ...

Մտովի տեսնում էի այն անգլիացի գեղեցիկ երիտասարդին, որ վարում էր «գրամաֆոնի համերգները», եւ որը, ինչքան նկատել էի, տան սիրելին էր եւ բարձր դասի հարազատ անդամը...

Եւ յանկարծ սոսկալի գունատուեցի։

— Կեղծիքը, ահաւոր կեղծիքը, — շշընջացի անզգալաբար։

— Ի՞նչ կեղծիք է դա, երիտասարդ, — հարցրեց Բրուստն աւելի խիստ շեշտով։

— Այն որ բաժանում է մեզ, — պատասխանեցի առանց նրա նայելու, եւ ամբողջ մարմնով դողալով։ — Դուք եւ ես մարդ ենք, բայց այդ կեղծիքը աղաւաղում է մեր բնական մարդկային յարաբերութիւնները. — Սիրում ենք ռեբուսներով խօսել։ — Ոչ, սըր, դուք շատ լաւ էք հասկանում ինձ։

Միստր Բրուստը նոյնպէս յանկարծ գունատուեց։ Առաջին անգամ այդպէս յուզուած տեսնում էի նրան։

— Լռեցէք, — ասաց նա։ — Ես տեսնում եմ որ խելացի մարդկանց հետ պէտք է ուղղակի խօսել։ Դուք... սիրում էք Էֆրոյին։ Ես ցաւում եմ դրա համար։ Մենք, Անգլիացիներս, ազատամիտ մարդիկ ենք բոլոր հարցերում, բայց ունենք մեր ներքին անխախտ աւանդութիւնները, որոնք մեզ համար սրբութիւն են։ Պարզ ասեմ ձեզ, անկարելի երազներով մի տարուէք։ Ես ձեզ չեմ թերագնահատում, բայց... Անշուշտ ձեր հասկացողութիւնը թոյլ կտայ, որ պահպանէք որոշ էտիկա, եւ չմտնենք մանրամասնութիւնների մէջ...

Չնայելով նրան, ամբողջովին գունատ՝ ես դառն ժպտացի։

— Կարելի է յաղթահարել այդպիսի զգացումը, — շարունակեց նա։ — Ես նորից պարտք եմ համարում մտածել ձեր մասին, որովհետեւ դուք շնորհալի մարդ էք։ Կարող էի այլ կերպ վերաբերուել։ Բայց ոչ։ Լաւ է որ դուք հեռանաք այստեղից, դա ձեզ համար օգտակար կը լինի։ Իսկ ես ձեզ առաջարկում եմ կրկնակի օգուտ։ Ես ամէն ինչ կը կարգադրեմ, եւ կը մեկնէք Լոնտոն, կոնսերվատորիայում սովորելու։

Ես վեր կացայ։ Սարսափով եւ ատելութեամբ նայեցի այդ մարդուն։

— Շնորհակալութիւն, — ասացի, հազիւ զսպելով ձայնիս դողը։ — Այդպիսի կրկնակի օգուտը... կրկնակի վիրաւորանք է։

— Կարիք չկայ վիրաւորուելու։ Կեանքում պէտք է աւելի ռէալիստ լինել եւ օգուտ քաղել առիթներից։

Այլեւս ոչինչ չպատասխանեցի։ Ինձ մնում էր վերջնականապէս հեռանալ։ Իսկ Էֆրո՞ն... Սիրտս ճմլւում էր սիրոյ եւ ատելութեան ցաւով։ Յանկարծ ամէն ինչ խառնուեց իմ հոգում։ Պղնձաձայն տխրանանը խեղդեց ջութակի մեղեդին։ Յաջորդ րոպէին ես ինձ գտայ միջանցքում։ Հիւրերն արդէն հաւաքւում էին, մեծ սենեակը կիսով չափ լցուել էր։ Տենդագին հայեացքով փնտռեցի Էֆրոյին, միաժամանակ վախենալով նրա հայեացքին հանդիպելուց։ Բայց Էֆրօն չկար։ Ներքին անդիմադրելի մղումով ջութակս վերցրի եւ հեռացայ։

Երբ արագ անցնում էի ծառուղիով, ինձ յանկարծ թուաց թէ Էֆրոյի ձայնը լսեցի։ Կանգ առայ, բայց չկարողացայ անմիջապէս ետ նայել։

— Ջաւէն։

Էֆրօն էր։ Ձայնը գալիս էր կողքից, ծառերի միջից։ Անվստահ քայլեցի դէպի այդ կողմը։ Եւ տեսայ նրան. յենուած՝ մի ծառի, անշարժ։ Մօտեցայ։ Թեթեւ կիսալոյս էր ծառերի տակ։ Նրա խոշոր աչքերը ուղիղ ինձ էին նայում. իսկ դէմքը, դէ՛մքը՝ այնքան ցաւագինօրէն գեղեցիկ... Մարդկային դէմքը միշտ էլ մի անհուն աշխարհ է թուացել ինձ, բայց երբեք այդ զգացողութիւնը այնքան ուժեղ չի եղել, որքան այդ րոպէին... Լուռ կանգնած էինք իրար դիմաց։

Կ. ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

Թրանքու-Եաշի աչքերը արցունքոտեցան հայ ժողովուրդի փառաւոր անցեալի մասին ըրած դասախօսութեանս միջոցին, ու ցաւ յայտնեց, թէ հայերէն կարդալ չի գիտեր եւ չի ճանչնար իր ժողովուրդին պատմութիւնը։ Յաճախ կը պատահի, որ խօսքի կենամ հայ երիտասարդի մը հետ ու իմանամ, թէ չի կրնար կարդալ իր մայրենի լեզուով հրատարակուող թերթը, որովհետեւ հայկական վարժարան չէ գացած։ Այն կարծիքէն եմ, որ բոլոր հայ մտաւորականները, ամէնէն առաջ պարտաւոր են նպաստելու հայ լեզուի եւ հայ մշակոյթի պահպանման։

Եթէ ռումէն պետութիւնը հայ լեզուի եւ մշակոյթի զարգացման համար ստեղծեց լաւագոյն պայմաններ դպրոցներու շրջանակին մէջ, անընդունելի է, որ Հայերը չօգտուին այս կարելիութիւններէն։

Ի՞նչ պատճառներէ դրդուած ծնողքները ետ կը քաշեն իրենց զաւակները դպրոցէն։ Կան արդարացի դժգոհութիւններ, բայց կարելի է զանոնք դարմանել։

Կարելի չէ իբրեւ փաստ բերել այն իրողութիւնը, թէ երախաները պիտի չկարենան օգտակար կերպով շարունակել բարձրագոյն ուսումը ռումանական դպրոցներու մէջ, միայն անոր համար որ հայերէն կը սորվին առաջին 7 դասարաններու մէջ։ Հայկական վարժարանի մէջ կը դասաւանդուին միեւնոյն առարկաները, ինչ որ կը դասաւանդուին ռումանական վարժարաններու մէջ, այն տարբերութեամբ միայն, որ հայկական վարժարանին մէջ կը դասաւանդուի նաեւ հայերէն լեզուն։

Ուրեմն այս պատճառաբանութիւնը անհիմն է։ Հայկական վարժարանը պէտք է վստահութիւն ներշնչէ, որովհետեւ ունեցած է եւ ունի ուսուցչական ընտիր մարմին մը։

Այսօր, այստեղ աւելի տարեց եւ փորձուած ուսուցիչներու կողքին, կը դասաւանդեն երիտասարդ ուսուցիչներ, ինչպէս՝ Դաւիթ Ղրժըրիկեան եւ Նիկոլայ Փօղոսեան, որոնք իբրեւ իմ աշակերտներս, աւարտեցին Ակադեմիայի պատմութեան հաստատութիւնը, ուսումնասիրած ըլլալով գրաբար, հին հայ գրականութիւնը եւ պատմութիւնը։ Պէտք է ամրացնել դպրոցի հեղինակութիւնը լաւ պատրաստուած տարրերով։ Պէտք է ամրացնել նաեւ կարգապահութիւնը։ Թէպէտ շատ զբաղած եմ, կ'ուզեմ ցոյց տալ սակայն իմ նուիրուածութիւնս հայ ազգին հանդէպ՝ դասաւանդելով հայ ժողովուրդի պատմութիւնը, կ'ուզեմ աշակերտներու սրտին մէջ արթնցնել հիացմունք իրենց ժողովուրդին հանդէպ, որովհետեւ, անոնք բաւարար չափով չեն ճանչնար իրենց հայրենիքի պատմութիւնը, չեն գիտեր թէ ինչով պէտք է հպարտանալ։

Անշուշտ, գոյութիւն ունեցող աւելի մեծ կամ աւելի փոքր թերութիւններու դարմանը պիտի գտնուի։ Բայց բոլոր Հայերը եւ անոնց բարեկամները պէտք է բերեն իրենց աջակցութիւնը՝ բարձրացնելու համար հեղինակութիւնը դպրոցի մը, որ 150 տարուան հնութիւն ունի։

Ասոնք են Հայոց վարժարանի մասին իմ կարծիքներս։ Անշուշտ, ուրիշներ տարբեր առաջարկներ պիտի ընեն, բայց ամէնքս պէտք է ցոյց տանք բարի կամեցողութիւն, հաստատակամ մտադրութիւն՝ պահելու դպրոց մը, որ պատիւ բերէ հայ մեծ ու հնադարեան մշակոյթին։

ՓՐՈՖ. Վ. ԳԸՆԸՅԵԱՆՈՒ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՀԵՏ ԴԱԴԱՐԵՑՆԵԼՈՒ

ԵՒ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ Ս. ԱԹՈՌԻՆ ՄԻԱՆԱԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ատրպատականի Հայոց Թեմական Պատգամաւորական ժողովը եւ Թեմական Խորհուրդը սոյն թուի Յուլիս 12ի իրենց լիագումար միացեալ նիստում քննութեան առնելով Թեմիս կրօնական եւ եկեղեցական խնդիրների արդի անմխիթար վիճակը եւ գտնելով որ մեր ունեցած սովորական կապով Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի հետ հնարաւոր չէ փոխել այդ դրութիւնը, ելնելով 1949 թուի Յուլիս 25ին Իրանի Նախարարաց Խորհրդի որոշմնագրից ի մասին կրօնական փոքրամասնութեանց պետերի եւ նուիրակների հպատակութեան եւ առաջնորդուելով իրենց իրաւական եւ կանոնական լիազօրութիւններից, ինչպէս նաեւ ի նկատի ունենալով Թեմական Խորհրդի զեկուցումը, հոգեւոր դասի զգալի պակասը եւ այն լրացնելու ուղղութեամբ Թեմական Խորհրդի՝ Ս. Էջմիածնի միջոցով Ս. Երուսաղէմում տարած աշխատանքների ապարդիւն մնալու դրութիւնն ու ստեղծուած բացառիկ պայմանները, որով Թեմիս եկեղեցիները անշքանում են, ժողովրդի կրօնական եւ հոգեւոր կարիքները չեն բաւարարւում, ուստի ելնելով այս կացութիւնից, ժողովը միաձայնութեամբ որոշեց դադարեցնել Ս. Էջմիածնի Մայր Աթոռի հետ իր ձեւական կապը եւ Թեմը դնել Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Ս. Աթոռի հովանու ներքոյ, որով ներկայիս ստեղծուած բացառիկ պայմաններում հնարաւոր կը լինի վերակազմելու եւ բարելաւելու գոյութիւն ունեցող անմխիթար վիճակը։

Սոյն որոշումը, ինչպէս եւ ժողովի արձանագրութիւնն ընդունուեցին միաձայնութեամբ և վաւերացուեցին անդամների բոլորի ստորագրութեամբ, որոնք են՝

Ալեքսան Յովհաննիսեան, Վահան Կարապետեան, Հրայր Ստեփանեան, Մարտիրոս Բաղդասարեան, Ներսէս Գասեան, Թոմաս Արզումանեան, Ժորա Մինասեան, Գարոյր Յարութիւնեան, Հրաչ Հայրապետեան, Սամուէլ Առաքելեան, Վարդգէս Յովհաննիսեան, Խաչիկ Ղազարեան, Հայկ Ստեփանեան, Գարեգին Շահնազարեան։

Նախագահ Պատգմ. ժողովի՝
Ալ. Յովհաննիսեան
Քարտուղար Պատգմ. ժողովի՝
Գ. Յարութիւնեան
Ատենապետ Թեմ. խորհրդի՝
Հայկ Ստեփանեան
Քարտուղար Թեմ. խորհրդի՝
Վ. Յովհաննիսեան

1958 Յուլիս 26, Թաւրիզ

ԱՄԷՆ ԳԻՇԵՐ, 24 ԹՈՆ ՆԱՄԱԿ Կ'ԵՐԹԱՅ ՊՈՒՐԺԷԷՆ

Մեր օրերուն անհրաժեշտութիւն մը դարձած է «գիշերային թղթատարը»։ Այդ անունը ստացած է, որովհետեւ օրուան ո՛ր ժամուն ալ նամակատուփ ձգուին մեր նամակները՝ միայն գիշերն է որ կը «թռչին» դէպի իրենց հասցէները։ Ֆրանսական թղթատարը բացառիկ տեղ մը կը գրաւէ, որովհետեւ ամէն գիշեր, նկատի չառնելով օդերեւութաբանական պայմանները՝ օդանաւերը թռիչք կը կատարեն Փարիզէն, յաջորդ առաւօտ հասցնելու համար նամակները։

Գիշերային առաջին թղթատարը սկսաւ 1939 Մայիս 10ին՝ Փարիզէն Պորտօ։ Այսօր՝ ութ գիծեր կը գործեն Ֆրանսայի զանազան շրջաններուն մէջ։ Յառաջիկայ Սեպտեմբեր 16ին պիտի աւելնայ նաեւ նոր գիծ մը։

Նամակները կը բաշխուին Պուրժէի օդակայանէն. ամէն գիշեր ութ օդանաւեր թռիչք կը կատարեն, իւրաքանչիւրը տանելով երեք թոն նամակ։ 13 տարիէ ի վեր իրիկուան ժամը ութէն առաջ Փարիզ ձգուած նամակները յաջորդ առաւօտ հասած են իրենց տեղը՝ Ֆրանսայի որեւէ շրջանին մէջ։

Ժամը 8.30ին Պուրժէէն էլլ դացած նամակատար օդանաւը ժամը 10.35ին կը վերադառնայ Փարիզ՝ նիս երթալու համար. մինչ այդ՝ նամակներով բեռնաւորուած կառքեր կը հասնին օդակայան. փոխադրութիւնը կը կատարուի շուտով. այս ձեւով, թղթատար օդանաւերը տարին մօտ չորս հազար թոն նամակ կը տանին, ութ միլիոն քիլոմեթր ճամբայ կը կտրեն՝ 10.000 ժամուան մէջ, 7.000 էջք ու թռիչք կատարելով։ Տարին 4—500 էջք եւ թռիչք կը կատարեն՝ մշուշի մէջ։

Լրագրող մը, հին օդաչուի մը հարցուցած է, թէ ի՞նչ կ'ընեն անձրեւի, փոթորիկի կամ մշուշի առեն։

— Անոնք կարեւորութիւն չունին, քանի որ միշտ հարկ է մեկնիլ....։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ մէջ վախճանած է Եփրեմ քահանայ Էպլեան, խոր ծերութեան մէջ։ Ծնած էր 1869ին Սկիւտար. քահանայ ձեռնադրուած է 1900 Յուլիսին. եղած է ուսուցիչ կրօնի, հայերէնի եւ թրքերէնի։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ Նախագահ Շ. Առուշանեան գացած է Ռիօ տը Ժանէյրօ եւ մասնակցած խորհրդարանական միջազգային համաժողովին։ Առուշանեան Օգոստոս 5ին այցելած է Ս. Փաուլօ, ուր Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը պատուոյ սեղան մը տուած է ի պատիւ Նախագահին։

ՊՐԱԶԻԼԻՈՅ երեսփոխանական ընտրութեանց այս տարի պիտի մասնակցին չորս Հայեր.— Գարլոս Խրլաքեան, Քէօթէնճեան (որոնք երեսփոխան են արդէն), Տոքթ. Հրանդ Սանազար եւ Զագրեան։ Շատ հաւանական է որ չորս Հայերն ալ շահին ընտրութեանց մէջ։

ԵՐԿՐԱԳՈՒՆՏԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս գրած էինք, լոյս տեսած է ՄԱԿի 1958ի ժողովուրդներու վիճակագրական տարեգիրքը։ Ըստ այս տարեգիրքի տուեալներուն, ներկայիս երկրագունտի բնակիչներուն թիւն է մօտաւորապէս 2 միլիառ 750 միլիոն։ Ամէն տարի մարդկութիւնը կ'աճի մօտաւորապէս 47 միլիոն անձով (ժամը 5.400 մարդ)։ Մարդոց թիւին այս աստիճանի աճման մեծապէս կը նպաստէ, կարգ մը երկիրներու մէջ, երկարակեցութեան միջին տարիքը։ Այսպէս, Խ. Միութեան մէջ երկարակեցութեան միջինը մօտաւորապէս 70 տարի է։ Երկրէ երկիր զգալիօրէն կը տարբերի այս միջինը. օրինակ՝ Գոնկոյի մէջ միջին տարիքը 30է աւելի չէ։

Տարեգիրքը ցոյց կուտայ նոյնպէս, թէ միջին հաշուով կիները 37 առ հարիւր աւելի կ'ապրին քան այր մարդիկ։

Հետաքրքրական է նաեւ անձնասպանութիւնները ներկայացնող բաժինը։ Տրուած թուանշանները ցոյց կուտան թէ անոնք կարգ մը երկիրներու եւ յատկապէս Ճափոնի մէջ ծանրակշիռ պարագայ մը կը ներկայացնեն։ Քաղաքներու մէջ անձնասպանութեան մրցանիշը կը պահէ Արեւմտեան Պերլին՝ 100.000 բնակիչի վրայ միջին հաշուով 34,3 անձնասպանութիւններով, իսկ երկիրներու մէջ առաջին կարգի վրայ կուգայ Ճափոն՝ 100 հազար բնակիչի վրայ 24,2 անձնասպանութիւններով։ Ճափոնէն ետք կուգան՝ Միացեալ Նահանգներ, Ֆրանսա, Իտալիա, եւայլն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (236)

ԿԱՅԾԵՐ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԺԵ.

ՎԱՐԱԳ

Հայրիկը եկեղեցական աստիճանով դեռ վարդապետ էր, բայց նրա կատարած գործերը, ստացած հռչակը, վայելած ժողովրդական մեծ համարումը, — այդ բոլորը չէր կարող չգրգռել միւս եկեղեցականների նախանձը, որոնք թէ՛ աստիճանով եւ թէ դիրքով աւելի բարձր էին քան թէ նա, թէեւ երիտասարդ աբեղան նրանց թշնամութիւնը բացատրում էր միայն տնտեսական պատճառներով։ Նրա կառուցած նոր հիմնարկութիւնները՝ իրանց նորութեամբ անգամ՝ կարող էին օտարոտի եւ վնասակար թուել միւս եկեղեցականներին։ Նա հիմնել էր իր վանքում մի գիշերօթիկ դպրոց, որը մի տեսակ վարժապետանոց կարելի էր համարել, ուր հաւաքել էր նա զանազան տեղերից մանուկներ, այն նպատակով, որ վարժապետացուք կամ կրթեալ քահանայացուք պատրաստուեն եւ, վերադառնալով իրանց հայրենիքը, գիւղական քահանաներ կամ վարժապետներ դառնան։ Դպրոցը ունէր եւ երկրագործական բաժին։ Գիւղական վարժապետը կամ գիւղի քահանան, Հայրիկի կարծիքով, բաւական չէ, որ պէտք է սովորեցնէին գրել, կարդալ, հաշուել, կամ կատարէին գիւղացու հոգեւոր, եկեղեցական պէտքերը, — այլ, միեւնոյն ժամանակ, նրանք պէտք է ցոյց տային, թէ որպէս պէտք է գիւղացին վարէր իր հողը եւ որպէս պէտք է դարմանէր իր անասունները, որ աւելի արդիւնք ստանար։ Բացի դպրոցից, Հայրիկը զանց չէր արել հիմնել կրթութեան երկրորդ գործիչը՝ տպագրական մամուլը։ Նրա տպարանից լոյս էին տեսնում զանազան դասագրքեր եւ, ժողովրդի մէջ ընթերցանութիւն տարածելու համար, փոքրիկ դիւրիմաստ գրքոյկներ աշխարհիկ լեզուով, այլեւ մի ամսագիր, որ խմբագրւում էր գլխաւորապէս նրա միաբանութեան աշխատութեամբ։ Այդ բոլորի ի կատար ածելը՝ արժել էր այնքան մեծ ջանքերի եւ այնքան անտանելի տառապանքների, որոնց դէմ միայն Հայրիկի նման մարդու երկաթեայ հաստատամտութիւնը կարող էր պատերազմել։ Քանի՛, քանի՛ անգամ նա ոտքով Պոլիս էր գնացել, հարուստ ամիրաների դռները բախելու եւ իր հիմնարկութիւնների համար օժանդակութիւն խնդրելու։ Նա միայնակ ստեղծեց այն բոլորը. նա առաջին օրինակը եղաւ, որ դատարկամոլ եւ ծոյլ կրօնաւորների անկելանոց դարձած վանքին տուեց մի այնպիսի կազմակերպութիւն, որ նա սկսեց այնուհետեւ ծառայել իբրեւ մի բարձր հիմնարկութիւն ժողովրդի հոգեւոր, բարոյական եւ մտաւոր կրթութեան համար։

Ո՛րքան մեծ անհամբերութեամբ ցանկանում էի տեսնել այդ մարդուն, լսել նրա ձայնը եւ խօսել նրա հետ։ Նա մեզ երկար սպասել չտուեց, շուտով վերադարձաւ գուղթանի մօտից, քրտնած, փոշիների մէջ թաթախուած։ Նախ վազեց իր սենեակը, երեւի, լուացուելու համար, յետոյ եկաւ մեզ մօտ։ Նա ուրախ էր, որովհետեւ նորաձեւ գութանի առաջին փորձը յաջողութիւն էր խոստանում։

Նա դեռ երիտասարդ էր, երեսուն եւ վեց տարեկան հազիւ կը լինէր. այդ հասակի համեմատ՝ «Հայրիկ» մականունը շատ օտարոտի կարող էր լինել, եթէ նա չունենար մի սիրող հօր խնամքը, հոգածութիւնը եւ բոլոր բարեմասնութիւնները՝ թէ՛ դէպի իր վանքը ու միաբանութիւնը եւ թէ դէպի ժողովուրդը։ Բարձրահասակ էր նա եւ ամուր կազմուածքով. երեւում էր, որ ծոմը, մշտական աղօթքը եւ խիստ ճգնութիւնները, — որոնք մեր անապատականների բարեպաշտութեան գլխաւոր արդիւնքն են համարւում, — չէին մաշել նրա մարմինը։ Գըլխին վեղար չունէր. շագանակի գոյն խիտ մազերը կլոր չափ ծածկում էին նրա լայն ճակատը եւ, դէպի յետ սփռուելով, անփոյթ կերպով թափւում էին հզօր ուսերի վրայ։ Մօրուքը թաւամազ էր, որպէս անապատական առիւծի բաշը։ Ինչ որ աւելի նշանաւոր էր նրա հեզ, միեւնոյն ժամանակ, այրական դէմքի վրայ, դրանք էին՝ արծուի խոշոր աչքերը եւ արծուի կտցաձեւ քիթը, որոնք թռչուններէ այդ վեհափառ արքայի բնաւորութեան յատկանիշներն էին արտայայտում — թէ՛ նրա հեռատեսութիւնը եւ թէ նուրբ հոտառութիւնը։ Զուցէ այդ էր պատճառը, որ նա ստացել էր մի երկրորդ մականուն եւս «Վասպուրականի Արծիւ»։ Հագուստը պարզ էր եւ վայելուչ, իսկ վարուզութեան ձեւերի մէջ խիստ համարակ էր նա եւ անկեղծ։ Նայելով այդ կրօնաւորի վրայ, ի նկատի առնելով նրա անցեալը եւ ներկան, իսկոյն երեւում էր՝ մինչեւ չինականի աղքատ խրճիթը խոնարհուած մարդու ռամկասիրութիւն, ռամկի բոլոր առաքինութիւններով, ռամկի բոլոր անփառասիրութեամբ, — եւ մարդասիրական բարձր գաղափարներով ոգեւորուած մի եկեղեցականի անձնազոհութիւն, որ իր աշխատութեան հոգեւոր մխիթարութիւնը, որոնում է նոյնիսկ ռամկի, դարերով թշուառացած ռամկի, հանգստութեան եւ բարօրութեան մէջ։

(Շար.)

ՐԱՖՖԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶՕՐ. ՏԸ ԿՈԼ մեծ խանդավառութիւն ստեղծեց Պրազավիլի մէջ, ուր հազարաւոր մարդիկ հաւաքուած էին ողջունելու «Պրազավիլի մարդը»: Վարչապետը ճառ մը խօսեցաւ, չեշտելով թէ ժամանակը եկած է այլեւս փոփոխութիւն մը ստեղծելու Մայր Երկրի եւ անդրծովեան հողամասերուն յարաբերութիւններուն մէջ. — Համարակապետութիւն մը պիտի ըստեղծենք. ահա՛ թէ ինչու պիտի ընենք մեծ բարեփոխումը: Ժողովուրդին խանդավառութիւնը հաստատելով՝ Ֆրանսական Ափրիկէի Մեծ Խորհուրդի Նախագահ Պոկանտա ըսաւ.— Զօրավա՛ր, մեր յոյսերուն մարդն էք դուք. մեր երկիրը ամէն բան կը սպասէ ձեզմէ: Տը Կոլ Պրազավիլէն անցաւ Ալժիրան:

ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐ ՉԻՆԱՍՏԱՆ յարձակում գործեց Ազգ. Չինաստանի վրայ. 40.000 ռումբ արձակուեցաւ Քեմոյի վրայ, սպաննելով 200 զինուոր եւ 30 քաղաքացի. 65 տուներ քարուքանդ եղան: Միացեալ Նահանգներու Արտաքին Նախարար Տըլըս անուղղակի սպառնալիք մը ըրաւ. մինչ արաբական աշխարհը կը խաղաղի, չինական հարցը կուզայ միջազգային նոր թնճուկ մը ստեղծել:

ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ կը հաղորդեն թէ Պուրսա բոցերու մէջ է. մեծ հրդեհ մը ծայր տուած է քաղաքին մէջ, կարճ ժամանակէն ամէն կողմ տարածուելով. տուներու բնակիչները պարպուած են. հրշէջները ահագանգի մատնուած կ'աշխատին բոցերը զսպել:

ՄԱԿի ընդհանուր քարտուղար Համըրշոլտ մեկնեցաւ Ամման՝ Միջին Արեւելքի կացութիւնը հանդարտեցնելու առաքելութեամբ. հարկ եղած միջոցները ձեռք պիտի առնէ՝ ՄԱԿի մէջ միաձայնութեամբ ընդունուած արաբական ծրագրին համաձայն եւ Սեպտեմբեր 16ին տեղեկագիր մը պիտի ներկայացնէ ժողովին:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ձայնասփիւռը հեռասփռեց Խրուշչեւի մէկ ճառը, ուր կ'ըսուի.— Անշուշտ դրամատիրական աշխարհի խնդիրներուն հետ վստահութիւն կարելի չէ ունենալ, բայց կը կարծեմ թէ առայժմ պատերազմի վտանգ չկայ: Միւս կողմէ Խ. Միութեան Արտաքին Նախարարը Կրոմիքօ, որ Նիւ Եորքի մէջ խորհրդային պատուիրակութիւնը կը ղեկավարէր, վերադարձաւ Մոսկուա:

ՊԵԼԿՐԱՏԻ պաշտօնական թերթը Պարպա կը գրէ թէ հաւանական է որ Խ. Միութիւնը Եուկոսլաւիոյ չտայ խոստացուած 220.000 թոն ցորենը:

ԿԻՊՐՈՍԻ մէջ Յոյները բախում մը ունեցան բանակին հետ. անգլիացի երկու զինուորներ վիրաւորուեցան, երեք Յոյներ սպաննուեցան եւ երկու ուրիշներ ձերբակալուեցան:

«ՀԷՍՏԱԽՈՅՑ – Ե.» արուեստական նոր արբանեակը արձակելու ամերիկեան փորձը ձախողեցաւ:

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԼԻԿԱՅԻ ընդհանուր քարտուղար Հասունա հեռագիր մը ղրկեց Հիւսէյն Թագաւորի՝ շնորհաւորելով զայն որ օժանդակած է ՄԱԿի արաբական ժողովուրդներու գործակցութեան մաղթելով որ այդ միութիւնը շարունակուի:

ԱՄՄԱՆԻ ձայնասփիւռը Արաբական Միացեալ Հանրապետութեան եւ Իրաքի դէմ սկսած իր յարձակումները դադրեցուցած է քանի մը օրէ ի վեր:

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ մէջ Ֆրանսերէն դասաւանդող 25 փրոֆեսէօրներ Փարիզ եկան երեք շաբթուան համար. անոնք պիտի հետեւին մասնաւոր դասընթացքներու՝ Ֆրանսերէնի իրենց պաշարը աւելցնելու համար եւ միաժամանակ պիտի այցելեն տեսարժան վայրեր: Միւս կողմէ ռուսերէնի Ֆրանսացի 25 դասատուներ պիտի երթան Մոսկուա, նոյնպէս կատարելագործելու համար իրենց գիտութիւնը: Ուսուցիչներու այս փոխանակութիւնը մաս կը կազմէ անցեալ Հոկտեմբերին կնքուած Ֆրանքօ-ռուս մշակութային համաձայնութեան:

ՕԳՈՍՏՈՍ ՄԷԿԷՆ ի վեր արձակուրդ ստացող զինուորները, որոնք կը գտնուին պատերազմական շրջաններու մէջ, իրաւունք կը ստանան նաւահանգիստէն մինչեւ իրենց բնակավայրը ձրի ճամբորդելու. այս օրէնքը Օգոստոս 21ին քուէարկուած է, բայց ի զօրու՝ Օգոստ. մէկէն ի վեր:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՊԵՐԼԻՆԻ համալսարանի տեսուչին փախուստէն 24 ժամ ետք, Թօսքի Պատմութեան եւ Արուեստի հաստատութեան տնօրէնը՝ Քոչ, ապաստանեցաւ Արեւմտեան Պերլին:

ՌՈԺԷ ՄԱՐԹԷՆ ՏԻՒ ԿԱՐ Ֆրանսացի ծանօթ դրագէտը մեռաւ աւջի օր 77 տարեկանին: Իր գլխաւոր գործն է՝ Լէ Թիպօ զոր գրած է 1922էն 1940: Պատմութիւնն է Ֆրանսական քաղքենի դասակարգին վախճանին 1914ին: Նոպելի գրական մրցանակին արժանացած էր 1937ին: Ունի անտիպ գործ մը: Տակաւին առիթ կ'ունենանք խօսելու իր գործին մասին: Թաղումը կատարուեցաւ Նիս:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզի Հայ Աղջ. Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը՝ Հոկտեմբեր 26ին, Ժօրժ Ե.ի սրահներուն մէջ:

«ԴՐՕՇԱԿ»Ի
ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆ

Հայաստանի յեղափոխական շարժման պատմութիւնը իր բոլոր մանրամասնութիւններով արձանագրուած է «Դրօշակ» ամսագրին մէջ, որուն առաջին տասնամեակի թիւերէն մնացած էր մէկ հաւաքածոյ եւ խնամքով կը պահուէր Հ. Յ. Դ. Փարիզի Թանգարանին մէջ:

Անգտանելի այս հաւաքածոն լուսապատկերներով հրատարակուեցաւ, որպէսզի ամէն Հայ պատահութիւն ունենայ լրիւ տեղեկանալու իր ազատատենչ հայրենիքի անվերջ մաքառումներուն եւ հրաշալի յաղթութեան:

«Դրօշակ»ի առաջին տասնամեակի (1890 – 1901) հաւաքածոն կը հրատարակուի երկու հատորով:

Առաջին հատորը (1890–1897) նոր լոյս տեսաւ, 750 մեծադիր էջ: Թղթակազմի գինն է 1800 Ֆրանք, շքեղ կազմուած՝ 2400 Ֆրանք:

Գրատուն Պարսամեան, 46, բիւ Ռիշէ, Փարիզ (9):

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ
ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ՀԱՄԵՐԳԸ
Նոյեմբեր 2ին, Սալ Կավօ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Դեկտ. 7ին Սալ տէ զ'Ամպասատէօռ

Վարչութիւնը կը խնդրէ որ հայկական կազմակերպութիւնները նկատի ունենան այս թուականները:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ՕԳՈՍՏՈՍԻ ՎԵՐՋԸ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ
ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ
Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ (*Թիւ* 199 – 200, Յուլիս – Օգոստոս) — *Նուրբ վեհափառութիւն Աշխատանքը* (Շ. Նարդունի). — *Կեդծ ժառանգը Հայաստանի մէջ* (Տքթ. Յովասափեան). — *Կիները այրերէն աւելի երկար կ'ապրին* (Տոքթ. Ռոսրեան). — *Երեւակայութեամբ հիւանդ* (Տոքթ. Գալուստեան). — *Ինչո՞ւ մեռաւ* (Փրոֆ. Սիմոնեան). — *Մարզական բնախօսութիւն* (Տոքթ. Նաւասարդ). — *Մատենիկ խմասութեան.— Աղը* (Նարդեան Բժշկական Բառարան). — *Ջուրով բուժաւորում* (Տոքթ. Պուշէ). — *Արեւի լոգանք* (Տոքթ. Սերոբեան). — *Արտա – Թուման* (Բժշկ. Աշխարհագրական Բառարան). — *Երախային առողջութեան նշանները* (Տոքթ. Նիգէ). — *Գարեջուր* (Տոքթ. Քորոն). — *Ի՞նչպէս օգնել կայծակնահարին* (Խաչունի):

Բաժանորդագրութեան պայմաններ. —
Տարեկան 1.200 փրանք
արտասահման 1.500 *Ֆրանք:*
Դիմել Շ. Նարդունիի Յառաջի *հասցէով:*

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը 28 Դեկտեմբերին, կիրակի Լիւթէսիայի մեծ սրահին մէջ, սրահին նուագախումբով:

×

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի տարեկան մեծ պարահանդէսը Դեկտեմբեր քսանին, Սալոն Սփլանտիտի մէջ:

×

Սրբոց Թարգմանչաց տօնին առթիւ կազմակերպուած է հայ մշակոյթին նուիրուած շքեղ ցերեկոյթ մը որ տեղի պիտի ունենայ Հոկտեմբեր 12 կիրակի օր, ժամը 15ին, Սորպոնի մեծ Ամփիթատրոնին մէջ:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 1958 – 1959 *տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որ կը փափաքին ղրկել իրենց զաւակները, պէտք է փութան այժմէն իսկ դիմում ընել հաստատութեան տնօրէնութեան:*

Վարժարանին նպատակն է՝ պատրաստել միջնակարգ ուսման պաշարով օժտուած եւ հայեցի դաստիարակութիւն ստացած ճշմարիտ Հայուհիներու սերունդ մը:

Դպրոցասէրի ուսման ծրագիրը կ'ընդգրկէ երկու ուրոյն բաժիններ.—

Ա.— Ֆրանսականը, որ տառացիօրէն կը հետեւի պետական լիսէներու արդիական բաժնի պաշտօնական ծրագրին — անգլերէն եւ սպաներէն լեզուներով — կը պատրաստէ պրըվէի եւ պաքալորէայի:

Բ.— Հայկականը որ կ'օժտէ սանուհիները հայագիտական ծանօթութիւններով, հայ լեզուի, գրականութեան, հայ կրօնի եւ պատմութեան, Հայաստանի աշխարհագրութեան մարզերուն մէջ:

Աշակերտուհիներ կ'ընդունուին ութ տարեկանէն սկսեալ: Տարեվճարն է 150000 Ֆրանք, վճարելի եռամսեայ եւ կանխիկ:

Աւելի մանրամասնութիւններու համար դիմել հաստատութեան տնօրէնութեան: 1 Պուլըվար տիւ Նօր, Լը Րէնսի: Հեռաձայն Լը Րէնսի 172:

Հաղորդակց.— Էկլիզ տը Բանթէնէն առնել 146 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Րէնսի Փավիյեօն:

Imprimé sur les presses du journal HARATCH
— 17. Rue Bleue. 17 – PARIS (9e) —

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e
Fondé en 1925 Téléph : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3500 ֆր. վեցամս. 1900
Արտասահման՝ տարեկան 4000 ֆրանք : Հատը 15 ֆր.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 27 ՕԳՈՍՏՈՍ
MERCREDI 27 AOUT 1958

34ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8277 34EME ANNEE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 14ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4078

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՆՈՐ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ

Ծաղաղութեան, շինարարութեան, բարօրութեան եւ տնտեսական վերելքի նոր հեռանկարներ եկան պայծառացնել Միջին Արեւելքի քաղաքական հորիզոնը, փարատելով ամիսներէ ի վեր զայն մթագնող սեւ ամպերը:

Արաբական Լիկան, որուն միասնականութիւնը թուլութեան նշաններ ցոյց կուտար առնէ մը ի վեր, միացեալ ճակատով ներկայացաւ ՄԱԿի արտակարգ Ընդհանուր Ժողովին առջեւ՝ ափ ի բերան ձգելով ամէնէն լաւատեսներն անգամ:

Այն պահուն, երբ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը՝ անելի մատնուած պատուաւոր ելքի ճամբայ մը կ'որոնէր, երբ Այզընհաուըր եւ Կրոմիքօ իրարու դէմ ճակատ յարդարած՝ երկու երրորդի մեծամասնութիւն ապահովելու աշխատանքին էին լծուած իրենց տեսակէտները պարտադրելու համար, Արաբական-Լիկան օգնութեան հասաւ: Ու բացառիկ երեւոյթ, իր բանաձեւը միաձայնութեամբ քուէարկուեցաւ:

Այս արդիւնքը յաղթանակ կը նկատեն կողմերը, իւրաքանչիւրը իր հաշուոյն անշուշտ:

Սակայն ինչ ալ մտածեն հակընդդէմ ճակատները, շահողները կ'ըլլան Միջին Արեւելքի ժողովուրդները, որոնք անդորրութեան կը կարօտին՝ խաղաղ աշխատանքով երկրի բարգաւաճման նուիրուելու եւ իրենց ապրուստի մակարդակը բարձրացնելու համար:

Շնորհիւ Համըրշըլտի ձեռք առնելիք միջոցներուն, կը յուսանք որ վերջապէ՛ս պիտի վերահաստատուի խաղաղութիւնը Լիբանանի մէջ, երեքուկէս ամսուան եղբայրսպան անիմաստ կռիւներէն ետք:

Ու երբ երկրին անկախութիւնն ու անդորրութիւնը հաստատ հիմերու վրայ դրուին, ամերիկեան զինուորներն ալ պիտի հեռանան Լիբանանէն՝ վերջ տալով ներքին վէճերուն եւ արտաքին զաւերուն:

Նոյնը՝ Յորդանանի համար, որուն կացութիւնը շատ աւելի փափուկ է՝ իբրեւ սահմանակից Իսրայէլի եւ Արաբ Միացեալ Հանրապետութեան:

Միջին Արեւելքի մէջ բնականոն կացութեան վերահաստատումը մեծապէս կը շահագրգռէ նաեւ Հայութիւնը:

Հարիւր հազարաւոր հայրենակիցներ կ'ապրին արաբական հիւրընկալ երկիրներու մէջ: Կիլիկիոյ պարպումէն ետք Սուրիա եւ Լիբանան լայն բացին իրենց դուռները տարագիր Հայերու առջեւ:

Քառասուն տարիէ ի վեր հաւատարմօրէն նուիրուած են իրենց նոր հայրենիքներու վերաշինութեան եւ բարգաւաճման աշխատանքներուն: Հայերը ամէնուրեք կը վայելեն տեղական իշխանութեանց պաշտպանութիւնը եւ գնահատուած են իբրեւ գործունեայ եւ օգտակար տարր:

Լիբանանի մէջ են հայ առաքելական եւ կաթողիկէ եկեղեցիներու գերագոյն իշխանութիւնները, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը (Անթիլիաս) եւ հայ կաթողիկէ Կաթողիկոսարան-Պատրիարքարանը (Էշրէֆիյէ):

Յորդանանի մէջ է Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքարանը:

Պէյրութ դարձած է մշակոյթի կեդրոն տարագիր Հայութեան համար՝ փոխարինելով նախկին Պոլիսը՝ իր դպրոցներու ցանցով, մամուլով եւ հրատարակչական ձեռնարկներով:

Կարեւոր կեդրոն մըն է նաեւ Հալէպ՝ իր ճեմարանով, վարժարաններով եւ զանազան կազմակերպութիւններով:

Արդիւնաւէտ աշխատանքի նոր հեռանկարներ կը բացուին նաեւ Միջին Արեւելքի մեր հայրենակիցներուն համար:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀՐԴԵՀ ՈՒ ՊԱՅԹՈՒՄՆԵՐ ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ

ԱԶԱՏԱԳՐ. ՃԱԿԱՏԸ ԳՈՐԾԻ ԼԾՈՒԱԾ

Վերջին երեք օրերու ընթացքին Մայր Երկրի բոլոր շրջաններուն մէջ Ալժերիոյ Ազատագր. Ճակատի ահաբեկչական արարքներն ու խափանարարութիւնները սկսան մտահոգիչ դառնալ: Փարիզի մէջ չորս ոստիկաններ սպաննելէ ետք, ահաբեկիչները սկսան ծրագրի մը վրայ եւ միաժամանակ հրդեհի տալ քարիւղի եւ հրանիւթի ամբարներ. ինչպէս կը գրեն տեղական թերթերը, այս պարագան ցոյց կուտայ թէ Ֆրանսայի մէջ գործող ահաբեկիչներու ցանցը որքան զօրաւոր է:

Երէկ գրած էինք, թէ Պուլվար տը լ'Օփիթալի եւ Վենսէնի մէջ չորս «խաղաղութեան պահակներ» զոհ գացին յարձակումներու: Այնուհետեւ Փարիզի հետեւեալ շրջաններուն մէջ պատահեցան բախումներ.—

Փորթ տէ Լիլա.— Ամերիկեան կառքէ մը երկու մահմետականներ կրակ բացին ոստիկաններու վրայ՝ որոնք կը փորձէին զիրենք կեցնել. ոստիկանները պատասխանեցին, Ալժերիացիներէն մէկը սպաննելով. միւսը ձերբակալուեցաւ:

Շաթօ տը Վենսէնի մօտերը, Ալժերիացի մը ձերբակալուեցաւ, երբ կը փորձէր թաքսի մը առնել. քովէն ատրճանակ մը գտնուեցաւ:

Փոն տը Շարանթոնի վրայ երկու ահաբեկիչներ անակնկալի եկան՝ ոստիկաններու առջեւ. փորձեցին կրակել, բայց ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ զինաթափ ընել զանոնք:

Թիւ տը Պոպուրի մէջ հինգ Հիւս. Ափրիկեցիներ ձերբակալուեցան. չորսը զինուած էին:

Իվրիի մէջ հրանիւթի ամբար մը կրակի տրուեցաւ. հրշէջները յաջողեցան շուտով բոցերը զսպել: Հրդեհ մըն ալ ծայր տըւաւ զինուորական բեռնակառքի գործարանի մը մէջ: Մեծ քանակութեամբ պայթուցիկներ գտնուեցան:

Փոր տը Ժընըվիլիէի մէջ ճիշդ ատենին կարելի եղաւ առաջքը առնել պայթումի մը, որ աղիտալի կրնար ըլլալ:

Այսուհանդերձ ամէնէն ողբերգական դէպքերը պատահեցան Փարիզէն դուրս: Մարսէյլի մօտ՝ Մուրըփիանի քարիւղի ամբարին մէջ զօրաւոր պայթում մը եղաւ. շատ չանցած բոցերը տարածուեցան ամէն կողմ: Հրշէջներու պահեստի բոլոր խումբերը գործի լծուեցան աղէտին առաջքն առնելու համար: Ժամը 2.30ին ծայր տուած հրդեհը ժամը 20.24ին դարձած էր աւելի վտանգաւոր: Եօթը քիլոմեթր անդին ծուխի ամպ մը ծածկած էր քաղաքը: Շրջակայ բնակիչները շուտով պարպուեցան՝ ապահովութեան համար: Բազմաթիւ բնակարաններ մոխրակոյտի վերածուեցան: Ջերմութիւնը անտանելի դարձած էր մինչեւ երկու քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ: Բարեբախտաբար հերքուեցան այն զրոյցները՝ թէ հրդեհը խլած էր 20 զոհ: Արդարեւ, պաշտօնական աղբիւրները հաղորդեցին թէ 17 հրշէջներ վիրաւորուած էին, որոնց երեքը՝ ծանր:

Հրդեհ մը ծայր տուաւ Մարթիկի մէջ. բոցերը զսպելու համար՝ հրշէջները օգնական ուժեր պահանջեցին:

Ծանր հրդեհ մըն ալ՝ Թուլուզի մէջ, ուր պայթեցաւ հրանիւթի ամբար մը: Բոցերը կը բարձրանային մինչեւ 100 մեթր: 20 քիլոմեթր հեռաւորութենէ տեսանելի էր ծուխի հաստ սիւն մը: Թուլուզի եւ շրջակայքի բոլոր հրշէջները կ'աշխատէին աղէտին առաջքն առնել. բարեբախտաբար հրանիւթի մեծ ամբար մը, որ կը գտնուէր մօտերը, կարելի եղաւ պաշտպանել: 110 միլիոն Ֆրանքի հրանիւթ այրեցաւ եւ փճացան տասնեակ միլիոններ արժող հաստատութիւններ:

Հրշէջները յաջողեցան զսպել նաեւ Փուրֆինայի եւ Փոր-լա-Նուվէլի հրդեհները:

Այս պայմաններուն մէջ ոստիկան-զօրաց ուժերը գործի լծուած են ամէն կողմ՝ ահաբեկիչներու խափանարարութեանց առաջքն առնելու համար: Բազմաթիւ կասկածելի Ալժերիացիներ ձերբակալուեցան: Քննութիւնները կը շարունակուին՝ պատասխանատուները ձերբակալելու համար: Նախագահ Քոթի Ներքին Նախարարին հեռագիր մը գրկեց, իր խորին ցաւակցութիւնները յայտնելով իրենց պարտականութեան վրայ ինկած ոստիկաններու ընտանեկան պարագաներուն:

ԶՕՐ. ՏԸ ԿՕԼ խանդավառ ընդունելութեան մը արժանացաւ նաեւ Ապիճանի մէջ: Վարչապետը ո՛ւր որ գնաց՝ խօսեցաւ Ֆրանսական Հասարակապետութեան ստեղծման մասին: Ֆրանսական Ափրիկէի բոլոր ժողովուրդները, իրենց ղեկավարներուն բերնով հաւանութիւն յայտնեցին Սահմանադրութեան բարեփոխման: Ապիճանի մէջ, պատասխանելով քաղաքապետին բարիգալուստի խօսքերուն, զօրավարը ըսաւ.— Մարդկային գործ մը, անհուն գործ մը կ'ուզենք ընել այստեղ՝ ինչպէս ամէն տեղ:

Ժողովուրդին բաղձանքներուն արտայայտիչը եղան Սեւ Ափրիկէի քաղաքական բազմաթիւ ղեկավարները:

Հուփուէ-Պուանեի.— Մենք ընտրեցինք մեր ճամբան. Հասարակապետութի՛ւն:

Կապրիէլ տ'Արպուսիէ.— Այլեւս Ֆրանքեւափրիկեան հարց գոյութիւն չունի:

Միւս պարագլուխները ճշդեցին.—«Այո՛ն պիտի ըսենք հանրաքուէին, բայց անկախութեան սկզբունքը պէտք է ճշդուի Սահմանադրութեան մէջ:

Օրը Օրին

ՆԱՄԱԿ ԵՒ ԲՈՂՈՔ...

Ո՛չ մէկ կասկած՝ թէ միջազգային մամուլին մէջ հրատարակուած հակահայ որեւէ յօդուած կ'ընդվզեցնէ մեր հայրենակիցները: Յաճախ նամակներ կը ստանանք, ուր մեր ընթերցողները շանթ ու կրակ կը թափեն այսինչ թերթին, այնինչ խմբագրին վրայ, որ «համարձակե՛ր» է Հայերը դատապարտել: Փորձեր է Թուրքերուն փողկապ մը կախել, Մենտերէսին գլխարկ մը դնել եւ հայկական նահանգներն ալ առօք փառօք Թուրքիա հռչակել:

Շատեր բողոքի նամակներ կը ղրկեն օտար թերթերուն.— Ձեր այսինչ թիւին մէջ Վանի մասին յօդուած մը գրած էք, նկարագրելով լիճն ու բնական գեղեցկութիւնները. կ'ըսէք թէ «Թուրքիոյ ամէնէն գեղեցիկ վայրերէն մէկն է Վան»ը. բարեկա՛մ, չէ՞ք գիտեր թէ Վանը Հայաստանին մաս կը կազմէ...:

Թերթին խմբագրութիւնը կը պատասխանէ կամ ոչ: Եթէ պատասխանէ՝ քաղաքավարութեամբ կը բացատրէ թէ քարտէսին վրայ Թուրքիա կը կոչուի յիշեալ շրջանը: Եւ նամակը կը վերջացնէ՝ յարգանքներով...

Ըսած ենք յաճախ. եթէ դեղին մամուլ չկայ՝ դեղին լրագրողներ չեն պակսիր: Թրքական դեսպանատուները միլիոններ կը ծախսեն, որպէսզի թերթերու մէջ իրենց երկիրը փառաբանուի, թէեւ զբօսաշրջիկները կը բողոքեն նաեւ ե՛ս-վարկի բանակներուն դէմ...: Գալով Հայկական Հարցին՝ մեր բողոքի նամակները ազդեցութիւն անգամ չեն գործեր: Կար ժամանակ մը՝ երբ հայկական զանգուածը կ'ապրէր իր հողերուն վրայ. ամենօրեայ առեւանգումներու եւ սպանութիւններու դէմ եղած մեր բողոքները անզօր մնացին: Բովանդակ Հայութիւնը ջարդեցին եւ աքսորեցին... ո՞ւր մնաց բողոքը:

Թուրքը կառավարութիւն ունի, դեսպանատուներ եւ բանակ, որովհետեւ գիտէ թէ տարբեր ձեւով «արդարութիւն» չկայ:

Մենք ալ ունինք մեր բողոքի նամակները: Երանելինե՛ր, պիտի ըսէ օտար մը, երկրին մէջ *փարա* չարժած ձեր բողոքները երկրէն դո՞ւրս լսելի պիտի դառնան:

Գիտի ըսէք թէ մենք ալ երկիր, կառավարութիւն, բանակ ունինք: Խորհրդային հզօր պետութեան մաս կը կազմէ Հայաստան. հետեւաբար՝ մենք ալ կրնանք Թուրքերուն պէս շարժիլ:

Այդպէս պէտք է ըլլայ, բայց Խ. Միութիւնը բա՛ն իսկ Հայաստանի պատկանող հողամասերը առած է մեր ձեռքէն եւ վերադարձնելու նպատակ անգամ չունի: Ի՞նչ եղան Նախիջեւանը, Ղարաբաղը... որոնց բնակչութիւնն ալ կը բաղկանայ Հայերէ:

Չենք գիտեր, թէ ուրիշներ ալ նամակ կը գրե՞ն Մոսկուա, Խրուշչեւին ներկայացնելու համար իրենց բողոքները կամ պահանջները: Ամէն պարագայի մէջ, գիտենք թէ ոմանք կը մտածեն «յուշագիր» ներկայացնել Ատլանտեան Ուխտին կամ ՄԱԿին...

ԱՐՄԵՆԱԿ

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Մեր խմբագրատունը այցելեց Պ. Շաւարշ Վանեան, Խարթումէն (Սուտան):

ՕԴԱՅԻՆ ԵՒ ՆԱՒԱՅԻՆ ԿՌԻՒՆԵՐ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Կացութիւնը ծանր բնոյթ մը ստացաւ Չինաստանի մէջ: Երեք օրուան ընթացքին համայնավար Չինացիները 100.000 ռումբ արձակեցին Քեմոյ կղզիին վրայ, սպաննելով կամ վիրաւորելով աւելի քան 400 հոգի: Համայնավարները փորձեցին գրաւել Թունկ-Թինկ կղզին, որ կը պաշտպանէ Քեմոյը: Բազմաթիւ «Միկ»եր ու ռազմանաւեր միաժամանակ յարձակում գործեցին Ազգ. Չինաստանի վրայ: Կատարեալ պատերազմ: Ազգայնականները յաջողեցան երկու «Միկ»եր վար առնել եւ ընկղմել երկու ականարձակներ:

Ամերիկեան եօթներորդ նաւատորմիղը հրահանգ ստացաւ՝ պատրաստ ըլլալու համար: Այս նաւատորմիղը կը բաղկանայ աւելի քան 60 օդանաւակիրներէ, յածանաւերէ, սուզանաւերէ եւ փոխադրանաւերէ:

Ինչպէս ծանօթ է, Ազգ. Չինաստանի վրայ ըլլալիք որեւէ յարձակում Միացեալ Նահանգները պիտի նկատեն «խաղաղութեան դէմ առնուած քայլ մը»:

Միւս կողմէ, Սինկափուրէն կը հաղորդեն թէ Ծայր. Արեւելքի բրիտանական նաւատորմիղը պիտի զօրանայ երկու օդանաւակիրներով:

Փէքինի ձայնասփիւռը յայտարարեց թէ համայնավար ուժերը ծանր վնասներ պիտի պատճառեն թշնամիին՝ եթէ «ամերիկեան գործակալ Չանկ Քայ Չէք» փորձէ յարձակում գործել չինական հողամասին վրայ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Արտաքին Նախարար Զօրլու յայտարարեց թէ Անգարայի համար ընդունելի է Լոնտոնի մէջ պատրաստուած Կիպրոսի նոր ծրագիրը:

(Լուրերու շար.ը կարդալ Դ. Էջ)

ՏԱՐԱՆՋԱՏ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ

Եւրոպայի սրտին վրայ երկրորդ աշխարհամարտի մեծագոյն վէրքերէն մէկն ալ Գերմանիոյ երկու հատուածներու բաժանումն է։

Գերման վտանգը միշտ սպառնալից կերպարանք է ստացած, երբ դաշնակից է դարձած Ռուսաստանի։ Այդպէս էր անցեալին մէջ, 1814ին, 1815ին եւ 1870ին։ Այդպէս եղաւ 1940ին եւ տարաբախտ վախճան ունեցաւ։

Ռուսաստանի կոթնած ժողովրդավար Չինաստանն անգամ, այսօր, իր թեւերն է տարածած Քորէայի, Հնդկաչինի, Մալեզիոյ վրայ եւ սպառազէն կանգնած Ֆորմոզայի դիմաց։ Վաղը եթէ միացեալ Գերմանիա մը դաշնակցի կրկին Ռուսաստանի հետ, կրնայ անայլայլ տարածել իր թեւարկութիւնը բովանդակ Եւրոպայի վրայ հիթլէրական ուղիով։

Համայնավար ներշնչմամբ վարիչներու յաճախակի երթեւեկն ու բանակցութիւնները Փոնի հետ ի՞նչ նպատակներ կը հետապնդեն, անյայտ է։ Ամէն պարագայի մէջ բացայայտ է մէկ բան, որ երկու հատուածներու միացումը կ՚ուզեն որ սուղի նստի և ջլատի Ատլանտեան Ուխտը։

Արեւմտ. Գերմանիան, արեւմտեան ճակատի յաղթական մեծերու «վերին հրահեղութեան» տակ տնտեսապէս կը կազդուրուի եւ չուզեր արկածախնդրական քայլեր առնել եւ երկիրը կրկին աւերակոյտի վերածել։

Արդ, Ռ. Միութիւնը գերման երկու հատուածներու միացման իբր գրաւական՝ կը ճգնի դուրս բերել զայն Ատլանտեան Ուխտէն, իսկ ազատ աշխարհը իր կարելին կը փորձէ Գերմանիան տեսնել իր կողքին, որովհետեւ առանց Գերմանիոյ կարելի չէ եւրոպական հաւասարակշռութիւնը պահպանել։

Մինչ այս մինչ այն, երկու ճակատներու լարուած պայքարը կը շարունակուի եւ Գերմանիոյ տարանջատ վիճակը տեւական բնոյթ կը ստանայ։

Սակայն ի՞նչ է գերման ղեկավար շրջանակներու կարծիքը իրենց սեփական հայրենիքի անմխիթար ճակատագրին մասին։

Հեղինակաւոր ձայն մը, որուն խօսքերը մեծ արձագանք գտած են իր երկրին մէջ եւ նախապաշարած են շատ մը մտքեր։ Ատիկա գերման նախկին Վարչապետ Տոքթ. Բրիւնինկն է, որ քսան տարիներու կամաւոր աքսորէ եւ երկար լռութենէ վերջ, 2 Յունիս 1954ին, Ռուրի ծանր արդիւնաբերողներու նեղ շրջանակին մէջ արտայայտուած է հետեւեալ իմաստով։

— «Արեւմտեան Գերմանիոյ համար Ատլանտեան Ուխտը փրկութեան լաստ մը չէ, որովհետեւ Ռ. Միութիւնը իբր երդուեալ հակառակորդ բնաւ պիտի չուզէ իր ձեռքէն հանել Արեւելեան Գերմանիան եւ այս ձեւով մեր տարաբախտ հայրենիքի հատուածական բաժանումը պիտի ստանայ տեւական բնոյթ։ Ընդհակառակն, մեր շահերը կը պահանջեն, որ Ռ. Միութեան հետ լեզու մը գտնենք երկու հատուածներու միութիւնն իրականացնելու համար։ Ի՞նչ է ռուսական պայմանը գերման հատուածներու միութեան համար։ Մնալ չէզոք երկու հակոտնեայ ճակատներուն միջեւ...»

Բայց, արդեօ՞ք գէպքերը կանգ պիտի առնէին չէզոքութեան ժամանակաւոր քօղին տակ։

Վայրկեան մը ենթադրենք, որ գերման երկու հատուածները միացած են եւ չէզոքութիւն է յայտարարուած։ Ամէնէն առաջ այդ չէզոքութիւնը միացեալ Գերմանիոյ համար սուղի պիտի նստի, որովհետեւ «կամօքն Ռ. Միութեան» արեւելեան Գերմանիայէն պոկուած եւ Լեհաստանի կցուած պիտի դառնէ Օտէր-Նէյս երկարութեամբ հողամասը։ Այս կորուստը միացեալ եւ չէզոք Գերմանիան պիտի չկարենայ մարսել, ինչպէս Լեհաստան չէ կրցած մարսել իր արեւելեան հողամասերու կցումը Ռ. Միութեան։ Յարդ, ի մխիթարութիւն Լեհաստանի, դաւադիր Մոսկուան իբր հատուցում տըւած էր Օտէր-Նէյս գերմանական հողամասը եւ զայն մղած դէպի արեւմուտք։ Այս ձեւով, համայնավար ղեկավարները քաել կ՚ուզէին իրենց գերման «բարեկամներուն» թէ, մի՛ մտածէք արեւելեան հողամասերու կորստեան մասին, այլ մտածեցէք «արեւմտեան կողմն աշխարհի»։

Ռ. Միութեան այս ուղեգիծը թէ՛ Լեհաստանը եւ թէ Գերմանիան, միանգամայն մղած կ՚ըլլայ դէպի Արեւմուտք։ Այսպէսով գերման վտանգը միշտ կախուած կ՚ըլլայ Եւրոպայի եւ մասնաւորապէս Ֆրանսայի գլխուն։

Անցեալին մէջ պատմութիւնը ցոյց է տուած, որ երբ Բրուսիան սահմանակից եւ դրացի չէ եղած Ֆրանսայի, առիթներ չէ ունեցած թշնամական զգացումներ սնուցանելու։ Ընդհակառակն, նոյնիսկ բարեկամական է եղած։ 1815ին երբ ցարական յաղթական Ռուսաստանը Բրուսիայէն կարեւոր հողամասեր էր խլած, անոր փոխարէն Բրուսիոյ տուած էր Հռենոսեան շրջանը, որպէսզի պատուհաս դառնայ Ֆրանսայի եւ պատրաստէ ոչ միայն 1870ի պատերազմը, այլեւ յաջորդական երկու աշխարհամարտերը։

Հին թէ նոր Ռուսաստանն ալ, Ֆրանսայի հանդէպ եղած են միշտ «սիրալիր», գերմանեւֆրանսական մերձեցում մը անկարելի դարձնելու համար։ Մանաւանդ ներկայիս, երբ Ֆրանսան Ատլանտեան Ուխտի կեդրոնական պետութիւններէն մէկն է դարձած եւ օժտուած վեթոյի իրաւունքով։ Անոր միջոցաւ փորձած է Գերմանիոյ Ատլանտեան Ուխտի անդամակցութիւնը անկարելի դարձնել, հրահրելով վրէժխնդրական զգացումներ, ի հարկէ, ձախողած է, որովհետեւ յետպատերազմեան Ֆրանսական քաղաքական մտածողութիւնը շատ լաւ ըմբռնած է գերմանեւֆրանսական գործակցութեան արժէքն ու կշիռը։

Քաղաքական կարճատեսութիւնը շատ վատ խորհրդատու է։

Ոեւէ Ֆրանսացի շատ լաւ գիտէ թէ, ի՞նչ կը նշանակէ թշնամի Գերմանիա մը իր սահմաններուն վրայ։ Եւս առաւել ռուսեւգերման միացեալ վտանգ մը։

Բարեբախտաբար, Արեւմտեան Գերմանիոյ ծերունի եւ փորձառու Վարչապետ Ատընաուըր, տարիներէ ի վեր իր երկրի ճակատագիրը կը վարէ արտակարգ ձեռնհասութեամբ եւ ազատ աշխարհի օժանդակութեամբ ու գործակցութեամբ։ Ան չուզեր իր երկիրը վերստին արկածախնդրութեան գիրկը նետել։ Որքան խոհեմ եւ տեւականանայ Ատընաուըրեան քաղաքականութիւնը, նոյնքան կը ջլատուի գերման ռազմամոլը եւ կը դառնայ Եւրոպայի խաղաղութեան հզօր գործիքներէն մէկը։

Առանց Գերմանիոյ Եւրոպա կարելի չէ երեւակայել, եւ առանց Եւրոպայի Գերմանիա կարելի չէ երեւակայել։

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ
ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ ՀԵՏ

Շիրվանզադէին առաջին անգամ ես տեսայ 1915 թ. Թիֆլիսում Յ. Թումանեանի տանը։ Երկրորդ անգամ Շիրվանզադէին ես հանդիպեցի դարձեալ Թումանեանի տանը։ Այս անգամ առիթ եղաւ նրա հետ խօսելու, եւ իր ուրախութիւնը յայտնեց, երբ իմացաւ, որ ես էլ գրական փորձեր եմ անում։ Յաճախ էր այցելում Թումանեանին։ Վերջինս նրան Շիրվան էր կանչում, ու միշտ էլ մեր մեծանուն պոէտի սիրելի հիւրերից էր։

1917 թուականի սկզբներին մենք ձեռնարկեցինք գրական – գեղարուեստական ալմանախ հրատարակելու գործին։ Գնացի Շիրվանզադէի մօտ գրուածք վերցնելու։ Տանն էր, ինչ որ բան էր գրում։ Սեղանի վրայ բազմաթիւ թերթեր, ամսագրեր կային։

— Նստի՛ր, բարեկամս, — ասաց նա՝ ցոյց տալով սեղանի մօտ դրուած աթոռը։

Երբ ես նստեցի ու յայտնեցի գալուս պատճառը, նա համակրելի ժպիտով ասաց.

— Միտքը լաւ, գործը լաւ։ Սրտանց ողջունում եմ։ Սակայն ես առայժմ զբաղած եմ, գրական վէճով եմ տարուած։ Յօդուած եմ գրում եւ այն էլ ում դէմ, իմ ամենամօտիկ ընկերոջ ու բարեկամի՝ Գ. Լեւոնեանի դէմ։

Եւ նա բազմաթիւ օրինակներ բերեց ռուսական ու եւրոպական գրականութիւնից, ապացուցելու համար իր միտքը, ցոյց տալով իր բազմակողմանի պատրաստութիւնը գրականութեան ու արուեստի բնագաւառում։

— Ես արդէն մամուլում հանդէս եկայ նրա դէմ, բազմաթիւ փաստերով ջրեցի նրա գեղագիտական թոյլ ըմբռնումները։ Նա պատասխան յօդուած գրեց, որին այժմ ես պէտք է պատասխանեմ ու հիմնովին ջախջախեմ նրա սխալ հայեացքները։ Գրականութիւնը, արուեստը՝ ընկերութիւն, բարեկամութիւն չեն ճանաչում։ Պէտք է մինչեւ վերջը պաշտպանել ճշմարտութիւնը...

Մի քանի օր յետոյ մամուլում ես կարդացի նրա խիստ պատասխանը Գ. Լ.ի յօդուածի դէմ։

×

Այդ բանավէճից յետոյ մի օր, երբ ես մտայ Թիֆլիսի գլխաւոր փողոցում գըտնուող «Մի բաժակ թէյ» կոչուող սրճարանը, ուր սովորաբար մեր մտաւորականութիւնն էր հաւաքւում զրոյց անելու, թէյ խմելու, տեսնեմ Շիրվանզադէն ու Լեւոնեանը սեղանի մօտ միասին նստած քաղցր զրոյց էին անում, սուրճ էին խըմում։ Երբ ես մօտեցայ, Շիրվանզադէն թեւիցս բռնելով ասաց.

— Նստի՛ր, բարեկամս, նստիր, սուրճ խմենք։ Ես հիմա կարող եմ ձեզ համար նիւթ պատրաստել։ Բայց պէտք է ժամանակ տաք գրելու։ Ես միշտ էլ դժուարութեամբ եմ գրում, մեծագոյն խստութեամբ ու պահանջկոտութեամբ...

Նստեցի սեղանի մօտ, նրանց կողքին։ Նրանք շարունակեցին իրենց մտերիմ զրոյցը։ Ասես ոչ մի անախորժութիւն չէր պատահել նրանց միջեւ։

— Տեսնո՞ւմ ես, բարեկամս։ Մամուլում իրար դզում ենք, խիստ ենք, անխնայ, իսկ կեանքում դարձեալ շարունակում ենք մեր բարեկամութիւնը, — ասում էր մեծանուն գրողը։

Իսկ Գ. Լեւոնեանը մեղմօրէն ժպտում էր։

×

Այնուհետեւ շատ դէպքեր պատահեցին։ Շիրվանզադէն մեկնեց Եւրոպա ու վերադարձաւ 1926 թուականին։

Մի անգամ ես նրան հանդիպեցի Թիֆլիսի Լենինեան հրապարակում։ Այդ օրը, երեկոյեան, քաղաքի 82րդ Հայոց միջնակարգ դպրոցում միճարանութիւն էր նշանակուած «Արտիստը» պատմուածքի շուրջը։ Երբ նրան յայտնեցի, շատ ուրախացաւ եւ ցանկութիւն յայտնեց ներկայ գտնուելու։

— Լաւ կը լինի գնանք ինձ մօտ եւ երեկոյեան միասին կը լինենք դպրոցում։

Ասելս ու նրա համաձայնուելը մէկ եղաւ։ Երբ քայլերս ուղղեցինք դէպի մեր տունը, ճանապարհին ասաց.

— Ես մեծագոյն ուրախութեամբ ներկայ կը լինեմ վիճաբանութեան։ Հաճելի է, մանաւանդ, որ աշակերտութիւնն է կազմակերպել զայն։ Ես շատ եմ սիրում իմ «Արտիստը»։ Չէ՞ որ նա գրել եմ նեղ օրերին, աքսորավայրում, Օդեսայում։ Իւրաքանչիւր հեղինակ իր այս կամ այն գրուածքը որեւէ պատճառով ամէնից բարձր է գնահատում, սիրում։ Ասում են, որ իբր Լեւ Տոլստոյը «Աննա Կարենինա» վէպն աւելի էր սիրում քան միւսները, թէեւ նրա բոլոր երկասիրութիւններն էլ բարձր են։ Մոպասանն էլ իր «Ճարպագունդ»ն էր սիրում։ Այդպէս է ամէն մի գրողի նախասիրութիւնը։

Նա շատ հաւանեց մեր հիւրասենեակը։

— Գրողը պէտք է այսպիսի ընդարձակ ու լուսաւոր բնակարան ունենայ։ Հանգուցեալ Թումանեանը այդպիսին ունէր։ Լաւ բնակարանը գրողի ստեղծագործութեանը լիցք կը տայ, աղդակ կը հանդիսանայ, — ասաց ալեզարդ վիպասանը։

Նա եւ հայրս տարուեցին զրոյցով։ Շատ ուրախացաւ, երբ հայրս յայտնեց, թէ ինչպէս կարդացել է ու հաւանել նրա գրուածքները, մանաւանդ «Նամուս», «Չար ոգին» ու «Քաոսը»։ Առհասարակ Շիրվանզադէն ուրախանում, ոգեւորւում էր, երբ խօսում էին իր ստեղծագործութիւնների մասին։

Ճաշելուց ու հանգստանալուց յետոյ մենք գնացինք ուսումնարանը, որի դահլիճն արդէն լի էր աշակերտութեամբ,— ծնողքներով ու դասատուներով, որոնք մեծ ոգեւորութեամբ, որոտընդոստ ծափերով ընդունեցան ալեզարդ գրողին։ Գլխաւոր զեկուցողը, բարձր դասարանի մի աշակերտուհի, գրական վարժ լեզուով ու առողջանութեամբ խօսեց ու մեծ տպաւորութիւն թողեց։ Յարակից խօսողներն էլ աշխոյժ էին ու վարժ։

— Այս երեկոն իմ կեանքում կը մնայ, որպէս մի լաւագոյն յիշողութիւն։ Մեր անուշ բալիկներն ինձ շատ ուրախացրին։

Այսպէս ասելով նա ջերմօրէն համբուրեց զեկուցող աղջկայ ճակատը։ Երեկոյից յետոյ դպրոցի տնօրէնը մեզ տարաւ մօտակայ ակումբի այգին՝ ընթրիքի։ Այդ երեկոյ ծերունազարդ գրողի տրամադրութիւնը խիստ բարձր էր։

×

Մեր մեծ գրողի մահը, որ տեղի ունեցաւ Կիսլովոդսկում, խորապէս ցնցեց բոլորիս։ Երբ նրա աճիւնը տեղափոխում էին Երեւան, գնացքը Թիֆլիս կայարանում մի պահ կանգ առաւ։ Մենք, մի խումբ հայ ու վրացի գրողներս, գնացինք կայարան մեծանուն գրողի աճիւնին վերջին հրաժեշտ տալու։ Կայարանի դահլիճում դրուած էր Շիրվանզադէի դագաղը, որի մօտ պատուոյ պահակ կանգնեցին վրացի յայտնի գրողներ Մ. Ջավախիշվիլին, Շ. Դադիանին, Տ. Տաբիձէն եւ ուրիշները։ Երբ յուղարկաւորութեան գնացքը կրկին վերցնելով հան-

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎՇՏԱԳԻՆ ՍՈՆԱԹ

— Ես նախազգացում էի, — ասաց ի վերջոյ էֆրոն տանջուած ձայնով։

Յետոյ երկար, շատ երկար լուռ մնացինք։ Յանկարծ ինչ որ տեղից, կարծես հեռուից, մի անիրական աշխարհից, լըսուեց մի քաղցրօրէն տրտում մեղեդի։ Նոյն մղումով նայեցինք իրար։ Շուպեռթն էր որ սկսում էր իր սիմֆոնիան՝ անաւարտ թողնելու համար...

— Երեկոն սկսեցին, — ասաց էֆրոն, — իսկ մեր սոնաթը...

— Մի՞թէ հարկաւոր է նրանց մեր սոնաթը... Ոչինչ չի փոխուի, միայն մի զարդ պակաս կը լինի...

— Զաւէն, դու այլեւս չե՞ս գայ այստեղ, — հարցրեց էֆրոն մի տարօրինակ շշուկով։

Չպատասխանեցի։ Նա առաջ եկաւ, մօտեցաւ ինձ։

— Չե՛ս գայ...

— Ինչո՞ւ գամ։ Զուարճացնելո՞ւ համար մարդկանց, որոնք... օտար են ինձ...

— Իսկ ե՞ս...

Պատասխանի փոխարէն՝ վերցրի նրա ձեռքը եւ տարայ շրթներիս։

— Զաւէն... Սիրելիս...

Նա ուզեց մի բան ասել, բայց յանկարծ ցաւագին հառաչեց, շրջուեց եւ արագ հեռացաւ ծառերի տակ խորացող մութի մէջ։ Ուզեցի կանչել նրան, սեղմել կրծքիս, տանել ինձ հետ։ Տանել մի՞ս Բրուստրի՞ն... Ի՞նչպէս տանել, ո՞ւր տանել...

Բայց դեռ կանգնած մնացի այնտեղ, մի ձեռքով յենուած՝ նոյն ծառին։ Շուպեռթը երազում էր, յիշում, բողոքում, յետոյ յանկարծ ականջ դնում ճակատագրի տարնապեցնող ձայնին, յետոյ նորից երազում էր ու յիշում, բայց յիշում մանաւանդ, յիշում՝ տրտում քաղցրութեամբ. եւ անտառի մէջ հեծկլտող լըռուեց, երազը դարձաւ մրմունջ, անցաւ բնութեան ձայներին, մնաց անաւարտ, որովհետեւ ձուլուեց կեանքի յաւերժական ընթացքի մէջ...

×

— Վերջացա՞ւ Իսկ էֆրո՞ն, — կը հարցնէք դուցէ տարակուսանքով, գուցէ եւ դժգոհ։

էֆրոն... իմ էֆրոն... Բայց կարիք կա՞յ արդեօք շարունակելու անաւարտ սիմֆոնիան։ Այդ իրականութիւնը ինձանից խլեց այն, ինչ որ սեփականութիւնն էր, բայց չկարողացաւ իմ հոգուց խլել Գեղեցկութեան երազը։ Միսթր Բրուստրը շուտով էֆրոյին ետ ուղարկեց Լոնտոն։ Ես գուրգուրանքով պահում եմ նրա նամակները։ Վերջին նամակով նա երջանկութիւն էր մաղթում ինձ. մի փոթորկայոյզ նամակ է դա՝ բարակ, գեղեցիկ, գրեթէ եթերային թղթի վրայ գրուած...

Կ. ՍԻՒՐԷՆԵԱՆ

(23 եւ վերջ)

ՏԻԳՐԱՆ ՓԻՐԱՆԵԱՆ
(ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԻԹՈՎ)

Խոր ցաւով կարդացինք Տիգրան Փիրանեանի կսկծալի մահը Մարսէյլի մէջ։

Տիպար Հայ եւ Հայերու հին եւ պատկառելի դասին պատկանող մէկը եւս կ'անհետանայ իր մահով։

Տիգրան Փիրանեան ծնած է Կիւրին, 1882ին։ Նախնական ուսումը ստացած է ծննդավայրին մէջ, ապա՝ Այնթապի քոլէճը։ Նախ զբաղած է վաճառականութեամբ ի Կիւրին, յետոյ՝ Այնթապ, ուր սիրուած էր շնորհիւ իր ուղղամտութեան։ Տարագրութեան ծանօթ չարչարանքները կրելէ ետք իր ժողովուրդին հետ, կը հաստատուի Հալէպ։ Զեռներէց Հայ, չուտով վերահաստատած էր իր առեւտրական տունը՝ նոր միջավայրին մէջ։ Զինադադարէն ետքը ամբողջովին նուիրուած էր Հալէպի ազգային կեանքին։

Զինք ճանչցայ 1922ին Հալէպ, ազգային Հայկազեան երկսեռ վարժարաններու Հոգաբարձութեան մէջ, որուն ատենապետն էր։ Ընդհատաբար չորս տարիներ գործակցած եմ իրեն։

Փիրանեան որքան ընկերական ու պարզ, սրտաբաց ու պատրաստակամ, նոյնքան եւ անաչառ էր պաշտօնի մէջ. տնօրէնութիւն, ուսուցչական կազմ մասնաւոր սէր ու համակրանք ունէին իրեն հանդէպ։

Օրուան առաջնորդական փոխանորդ լուսահոգի Յարութիւն Աւագ քհնյ. Եսայեանի աջ բազուկը հանդիսացաւ ազգային ու կրթական գործերու մէջ։

Տիգրան Փիրանեան ծանօթ է նաեւ գրական աշխատանքներով։ Աշխատակցած է Յառաջի, Ազդակի եւ արտասահմանեան այլ թերթերու։ Իր պատմուածքները կը կարդացուէին մեծ հաճոյքով։

Բազմանդամ ընտանիքի տէր, Փիրանեան դրացի էր մեզի, կը բնակէինք նոյն թաղին մէջ, դէմ դիմաց։ Իր նահապետական ընտանիքը չէն ու զուարթ բոյն մըն էր։ Երանե՛լի օրեր. Զինադադարի վաղորդայնին՝ վառ յոյսերով ու երազներով։

Վերջին տարիներուն Հալէպի մէջ ծայր տուած անգործութենէն ազդուած, 1929ին կ'որոշէ նախապէս Ֆրանսա պաղթած եղբօրը քով երթալ։ Հաշուեյարդարի կ'ենթարկէ իր գործերը ու կը մեկնի Մարսէյլ, ուր կը մնայ մինչեւ իր մահը։

Փեյրութ — Վ. Ա. ՃԻՀԱՆԵԱՆ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ՝ ՓԱԼԱՏՐԻԻ

ՎԻԷՆ (Յառաջ) — Պատասխանելով Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կոչին, Օգոստոս 17ին Վիէնի ընկերները մեծ խումբով գացին Փալատրիի ճամբարը։ Այցելութիւն մը՝ որ անջնջելի պիտի մնայ մեր սրտերուն մէջ։

Առտուան ժամը վեցին մեր օթօքարը ճամբայ ելաւ. հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները կը ծածանէին, մինչ մենք անհամբեր կը սպասէինք ժամանման վայրկեանին։ Շատեր յուզումէն կ'արտասուէին։ Յեղափոխական ու ազգային երգերու արձագանգէն՝ գիւղացիները հետաքրքրութեամբ կը դիտէին օթօքարի ճակատին վրայ սուրացող տարազիր մեր դրօշը...։

Ժամը 9ին հասանք բանակավայր. հովին ալիքներով մեր դրօշները ողջագուրուեցան ճամբարի վրայ բարձրացած հայկական եռագոյնին եւ ֆրանսական դրօշակին հետ։ Երիտասարդները դուրս յորդեցան իրենց պարիսպներէն, խանդավառ ծափերով։ Երկար տարիներէ ի վեր կը գտնուինք այս ափերուն վրայ՝ բայց առաջին անգամն է որ նման մթնոլորտի մը հոգեկան բովանդակ ջերմութիւնը կը զգայինք։ Ծանօթ դէմքեր, ընկերներ, բայց ի՜նչ փոյթ, կ'ողջագուրուինք բոլորին հետ. չէ՞ որ բոլորն ալ Հայորդիներ են, Նոր Սերնդական։ Այդ միջոցին յիշեցի մեր մեծ ընկերը՝ ողբացեալ Շաւարշ Միսաքեանը, որ չորս տարի առաջ, դարձեալ Նոր Սերունդի ճամբարին մէջ, խանդավառութեամբ կը խօսէր մեր երիտասարդութեան մասին։ Այդ օրերուն հազիւ 100 բանակողներ կային. ը՞յլա՛ր հիմա ու տեսնէր աւելի քան 300 տղաքն ու աղջիկները, որոնք կը խայտային չորսդին, հայրենի երգով ու պարով...։

Շատ տկար եմ նկարագրելու համար մեր երիտասարդներուն կազմակերպած հանդէսն ու ստեղծած հոգեպարար մթնոլորտը. կարող գրիչներուն կը ձգեմ այդ պարտականութիւնը։ Շեշտեմ միայն, թէ անմոռանալի օր մը անցուց Վիէնի գաղութի ներկայացուցիչներուն խումբը։ Ինչքա՜ն լաւ պիտի ըլլար այսպիսի յաճախակի հանդիպումներ, մանաւանդ թէ երիտասարդներու համար...։

ԱՅՑԵԼՈՒ ՄԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲՆԱԿԱՆ ՀԱԶՈՒԱԴԷՊ ԵՐԵՒՈՅԹ

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթը Յուլիս 25ի թիւով կը գրէ.

Երեկոյեան ժամը 8ից անձրեւն անընդհատ մաղում էր։ Ցեռոյ ւ.հասւեց ուժեղ քամի ու ամպրոպ։ Երկնքում ճայթում էր կայծակը՝ լուսաւորելով շրջապատը։

Արարատի օդերեւութաբանական կայանի հերթապահ օդերեւութաբան Ժ. Աֆրիկեանը այդ ժամին դործիքի առջեւ դիտումներ էր կատարում։ Արդիւնքները գրանցելու նպատակով նա մտաւ գրասենեակ։ Դռնից ուժգնօրէն սենեակ ներխուժեց քամին եւ բացեց պատուհանը։

Ցանկարծ հեռախօսը սկսեց կայծեր արձակել։ Նոյն վայրկեանին բաց պատուհանից ուժեղ աղմուկով ներս թռաւ քիչ երկարաւուն հրէ մի գունդ (մօտ 15–20 սմ. տրամագծով)։ Պատուելով հեռախօսային մագնիսի եւ թերմոստատի միջեւ, գունդը կայծեր էր արձակում։ Աֆրիկեանը մի պահ շփոթուեց, կարծես թուլացաւ ամբողջ մարմինը։ Յաջորդ վայրկեանին նա ուժեղ հարուած ստացաւ ծոծրակին, վայր ընկաւ, բայց չկորցրեց գիտակցութիւնը։ Հրէ գունդը եւս մի քանի պտոյտ կատարեց եւ կայծեր արձակելով դուրս թռաւ պատուհանից։

Հայաստանի օդերեւութաբանական վարչութիւնից մեր թղթակցին յայտնեցին, որ հրէ գունդը բնական հազուադէպ երեւոյթներից է, գնդաձեւ կայծակ։ Ան ունի կարմրաւուն, երբեմն էլ կուրացուցիչ սպիտակ լոյս։ Գնդաձեւ կայծակն առաջանում է մթնոլորտային ուժեղ տատանումների, յատկապէս մթնոլորտում ելեկտրական ուժեղ լիցքերի առկայութեան ժամանակ։ Օդի հոսանքի ուղղութեամբ կայծակը կարող է շարժուել որոշ ժամանակ, ապա անյայտանալ։ Երբեմն էլ կարող է պայթել եւ մեծ վնաս հասցնել շրջապատին։ Գնդաձեւ կայծակը յաճախ բաց դռնից, պատուհանից, նոյնիսկ ծխնելոյզի անցքից կարող է մտնել սենեակ։ Հայաստանում այդպիսի կայծակներ ընդհանրապէս չեն նկատուել։ Առաջին դէպքը Արարատի կայանում նկատուած գնդաձեւ կայծակի յայտնուիլըն է։

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ մէջ աւարտած է գարնանային անտառատունկը։ Այս տարուան անտառները գրաւած են աւելի քան 1500 հեկտար տարածութիւն։ Նոր անտառաչերտեր հիմնուած են Սեւանի, Կիրովականի եւ Ապարանի շրջաններուն մէջ։ Ընդլայնուած են մայրաքաղաքի եւ պնոր մերձակայքի կանաչ տարածութիւնները։ Ներկայիս նոր ծրագիրներ կը մշակուին՝ Կոտայքի, Լենինականի եւ Երեւանի մէջ նոր անտառներ տնկելու համար։

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ՄԻՆՉ ԹՈՒՂԹԻ ՏԱԳՆԱՊԸ ՉԷ ԼՈՒԾՈՒԱԾ՝ ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԻ ԳԻՆԵՐԸ ԿԸ ԿՐԿՆԱՊԱՏԿՈՒԻՆ

Հանրակառքի եւ օթոպիւսի գիներու յաւելումներու առնչութեամբ աշխատանքները կը շարունակուին շահագրգռուող իշխանութիւններու կողմէ։ Թէեւ չափազանց գաղտնապահութիւն կը տիրէ այս ուղղութեամբ, բայց լաւատեղեակ շրջանակները կը յայտնեն, թէ հարիւրին 50 յաւելում մը պիտի կատարուի փոխադրութեանց միջոցներու գիներուն վրայ։

Քաղաքապետը իրեն հետ տեսակցող լրագրողներուն ըսած է թէ ճիշդ է որ քննութիւններ կը կատարուին այս ուղղութեամբ, բայց դեռ ի վիճակի չէ բան մը ըսելու հանրակառքի եւ օթոպիւսի նոր գիներուն մասին, աւելցնելով թէ պատրաստուած նոր գիներու ցանկը ամէնէն ուշը մինչեւ շաբթու վերջ, պիտի տրուի քաղաքապետութեան։

Միւս կողմէ չարժավարներու Միութիւնն ալ պատրաստած է նոր սակացոյց մը, որուն համաձայն, հարիւրին երկու հարիւրի կը բարձրանայ առաջարկուած յաւելումը, որ սակայն կէս առ կէս պիտի զեղչուի քաղաքապետութեան կողմէ։ Այսինքն քաղաքապետութիւնը տրամադիր է ընդունելու հարիւրին հարիւր յաւելում մը։

× Թերթի թուղթը, որուն թօնը 1000 ոսկիէն 2300ի բարձրանալով նեղ կացութեան մատնած էր թերթի տէրերը, բաւական լուրջ խորհրդածութիւններու տեղի տուած էր շահագրգռուող իշխանութիւններէն ներս։ Այս խնդրին առնչութեամբ, փութով Անգարա հրաւիրուեցաւ Իզմիթի թուղթի գործարանին ընդհ. տնօրէնը։ Կառավարութիւնը քննութիւններու ձեռնարկած է որոշ քանակութեամբ զեղչելու համար արտասոց յաւելումները, որովհետեւ արդէն բաւականաչափ տրամաբանական են թուղթի այլ տեսակներուն վրայ կատարուած յաւելումները։

Շահագրգռուողներու համաձայն, վերջին յաւելումները պիտի բարձրանան հարիւրին 64–75ի։

Լրագրողներու ընդերքեան ալ հեռագիր մը ղրկած է Վարչապետ Մենտերէսի. «Թերթի թուղթերու գիներուն անակընկալ յաւելումը կոչուած է աննախընթաց տագնապ մը ստեղծել թուրք մամուլին մէջ։ Նախապէս թերթի գիներուն վրայ կատարուած յաւելումներու առընթեր՝ պաշտօնէութեան ամսաթոշակները աւելցնող թերթի տէրերը, այժմ նեղ կացութեան մատնուած են այս աննախատեսելի յաւելումներուն առջեւ։ Թերթի տէրերը այս կացութեան առջեւ կամ պիտի ստիպուին զեղչել իրենց անձնակազմը եւ կամ դադրեցնել թերթի հրատարակութիւնը։ Այս կերպով անգործութեան պիտի դատապարտուին բազմաթիւ մտաւորականներ ու աշխատաւորներ։ Իսկ սենտիքայի այսօրուան նիւթական կացութիւնը չի կրնար դիմագրաւել անգործ ընկերներու կարիքը...»։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (237)

ԿԱՅԾԵՐ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԺԵ.

ՎԱՐԱԳ

Նա ժողովրդի մարդ էր եւ ժողովրդի համար ծնուած։

Ես առաջին անգամ էի տեսնում մի այսպիսի սիրելի անձնաւորութիւն։ Նա այն տեսակ սրբազաններիցն էր, որի բերանում Ցիսուսի, Մովսէսի եւ Պօղոսի անունների հետ ստէպ-յիշւում էին իր ազգի նահապետների անունները, ոչ միայն հասարակ խօսակցութեան մէջ, այլ եւ սուրբ տաճարի բեմից։ Նա չէր խօսում բիբլիական Պաղեստինի եւ «Վերին Երուսաղէմի» երանութիւնների մասին. Նրա ուխտեալ երկիրը Վասպուրականն էր։ Հայրենասիրութիւնը հասնում էր նրա մէջ մինչեւ մոլեռանդութեան, իսկ կրօնասիրութիւնը մինչեւ բարձր առաքինութեան։

Նրան տեսնելիս, ես մտաբերում էի մեր հինդերորդ դարերի սրբազաններից մէկին, որ, կարծես, նոր էր վերադարձել Աթէնքից, եւ ցուպը ձեռին, մի թափառական դէրվիշի նման, շրջում էր հայրենի երկրի զանազան կողմերը եւ տարածում էր այն լոյսը ու գիտութիւնը, որ իր հետ բերել էր Սոկրատի եւ Արիստոտէլի մայրաքաղաքից։ Հայրենիքը չէ ընդունում իր մէջ կրթութեան նոր առաքեալին, իսկ խաւարասէր կղերը ատելութեամբ կատաղած է նրա դէմ։ Բայց նա արհամարհում է խաւարասէրների հալածանքը եւ հաստատ, անվեհեր կամքով առաջ է տանում սուրբ գործը։ Մի տեղից հալածւում է նա, միւս օրը յայտնւում է մի այլ տեղում եւ սկսում է ցանել իր հայրենակիցների անապատ դարձած մտաւոր անդաստանում այն բարի սերմերը, որ ինքը բերել էր հեռաւոր երկրներից։ Այդպէս էր վարուել եւ Հայրիկը. ամբողջ Վասպուրականը նրա ընդարձակ ազարակն էր, իսկ ինքը — մի անձնանուէր մշակ։

Այդ մարդը կատարելապէս սիրահարուած էր իր հայրենիքի՝ Վասպուրականի վրայ։ Իսկ Վարագը, Վանը, Վանայ ծովակը իր շրջակայ գաւառներով — նրա մտածութեան գեղեցիկ առարկաներն էին։ Բայց նա իր հայրենիքում նոյն դրութեան մէջն էր, որպէս մի ժամանակ Խորենացին Տարօնում։ Կղերը նրա դէմ եւս լարում էր զանազան սրողայթներ։ Այդ էր պատճառը, որ Ալանը, յիշելով քանի օր առաջ պատահած աղիտաւոր անցքը, եւ յայտնելով իր խնդակցութիւնը նրա ազատութեան մասին, ասաց.

— Մի՛ վհատեցէք Հայրիկ, նահատակութիւնը առաքելութեան հետ միշտ ըլծորդաբար է ընթանում։

Հայրիկը պատասխանեց իր սովորական ժպիտով.

— Այդպիսի դէպքեր ինձ չեն կարող վհատեցնել. ես մահից չեմ վախենում։ Բայց չէի կամենայ եւ մեռնել, պարոն բժշկապետ, որովհետեւ, ով որ նպատակներ ունի, ով որ գործ ունի կատարելու, կեանքը նրան պէտք է։

Երկար խօսակցութիւններից յետոյ, որ մի առ մի չեմ ուզում յիշել, Ալանը խնդրեց Հայրիկից, որ ցոյց տայ իր վանքի հիմնարկութիւնները։

— Մենք ամէն ինչ դեռ նոր ենք սկսում, պարոն բժշկապետ, — ասաց Հայրիկը, — այդ պատճառով մեր հիւրերին ցոյց տալու դեռ մի արժանաւոր բան չունենք։ Մեզ մօտ ամէն ինչ դեռ իր սաղմութեան մէջն է։

— Հէնց այդ հասակից կ'երեւայ ապագայ էակը, գոնէ ֆիզիքական կողմից, թէ որքան առողջ է եւ որքան լաւ է կազմուած։

— Այդ ճշմարիտ է, բայց շատ անգամ ամենաառողջ տղան եւս ջլատւում է, այլանդակւում է վատ դայեակների եւ խորթ մայրերի ձեռքում։

Մենք դուրս եկանք սենեակից։ Վանքի բակում ոչ ոք չէր երեւում, մի զոյգ աղաւնիներ միայն ճեմում էին պարտէզի կանաչազարդ ածուների չուրջը, նրանք եւս, երբ մեզ տեսան, թռան նստեցին բարձր զանգակատան գերանի վրայ։ Ոչ մի վանքում զանգակները այնպէս հանգիստ չէին, որպէս այստեղ։ Կոչւեց անապատում նրանք հնչւում էին ամէն ժամ, ամէն բոպէ, եւ հրաւիրում էին «միշտապաշտօն» միաբաններին շարունակելու անընդհատ ժամերգութիւնը։ Իսկ այստեղ մերթ ընդ մերթ լսւում էր դպրոցի զանգակի ձայնը, որ որոշում էր դասամիջոցները։ Աշակերտները խմբով դուրս էին թափւում, եւ վանական լուռ, խաղաղ պարիսպների մէջ տիրում էր մի կենդանի աղմուկ։ Ոչինչ այնպէս ախորժելի չէր կարող լինել, քան թէ այդ աղմուկը, մանուկ սերունդի սրտի եւ հոգու ձայնը, որի արձագանգը լսելի է լինում ապագայում...

Հայրիկը տարաւ մեզ նախ գրատունը, որ բաղկացած էր երեք սենեակներից, որոնց դռները բացւում էին միմեանց մէջ։ Երբ մտանք առաջին սենեակը, նա ասաց.

— Այստեղ հաւաքուած են բոլոր տպագրուած գրքերը, թէ՛ Հայոց եւ թէ օտար լեզուներով։ Մեր միաբաններից իւրաքանչիւրը կարող է որոշեալ ժամերում մտնել այստեղ եւ օգուտ քաղել գրքերից։

(Շար.) — ՐԱՖՖԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ դրաքննութիւնը վերցուեցաւ եւ Արաբական Միացեալ Հանրապետութեան հետ երկաթուղային հաղորդակցութիւնները վերսկսան։ Միւս կողմէ ընդդիմադիր երեսուն պարագլուխներ ժողով մը գումարեցին՝ երկրին ներքին կացութիւնը քննելու եւ ահաբեկիչներու գործունէութեան վերջ տալու համար։

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ հիւլէական ուժի յանձնախումբը յայտարարեց թէ Խաղաղականի մէջ տեղի ունեցող ջրածին փորձերը վերջացած են եւ արգիլեալ գօտիները այսուհետեւ բաց են նաւարկութեան համար։ Այս ուղղութեամբ հրատարակուած զեկոյցը կը յայտնէ թէ փորձերը մեծ յաջողութեամբ պսակուած են։

ՊԱՂՏԱՏԻ նախկին վարչակարգի պարագլուխներու դատավարութիւնը կը շարունակուի. զօրավար Տաղսթանի, իրաքեան սպայակոյտի փոխ-հրամանատարը, ընդունեցաւ այն մեղադրանքը թէ ինք մասնակցած է Սուրիոյ դէմ պատրաստուած դաւադրութեան եւ երկու անգամ տեսնուած Սուրիոյ նախկին բռնատէր Ատիպ Շիշէքլիի հետ՝ Զուիցերիոյ եւ Պէյրութի մէջ։

ԱՆԳԼԻՈՑ մասնագէտներուն համաձայն, կարեւոր փոփոխութիւններ պիտի ըլլան արաբական աշխարհին մէջ.

1) Արաբական Լիկան քաղաքական կազմակերպութիւն մը պիտի ըլլայ՝ դաշնակցային նկարագիրով, որուն շնորհիւ պիտի արտայայտուի արաբ ազգայնականութիւնը՝ Գահիրէի ղեկավարութեամբ եւ ոչ թէ բռնատիրութեամբ։

2) Սուրիա պիտի բաժնուի Եգիպտոսէն, որուն հետեւանքով Արաբական Միացեալ Հանրապետութիւնը պիտի լուծուի։

3) Եգիպտոսի եւ Անգլիոյ միջեւ ելմտական համաձայնութիւն մը պիտի կնքուի՝ կարգադրելով Սուէզի դէպքէն ետք առկախ մնացած հարցերը։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ մամուլի «Թաս» գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ մառեշալ Վորոշիլով շնորհաւորական հեռագիր մը ղրկած է Լիբանանի Հանրապետութեան նորընտիր Նախագահ Շեհապի, մաղթելով որ լիբանանցի ժողովուրդը յաջողի «ամերիկեան գրաւման բանակներու» դէմ մղած իր պայքարին մէջ։

ԳԱՀԻՐԷԻ ձայնասփիւռն ու թերթերը խստօրէն կը քննադատեն Ֆրանսայի այն որոշումը՝ թէ յառաջիկայ աշնան Սահարայի մէջ պիտի կատարէ հիւլէական իր փորձերը, ափրիկեան ժողովուրդները հրաւիրելով որ «բողոքեն եւ աշխարհի քաղաքական բոլոր ղեկավարներէն խնդրեն որ առաջքը առնուի այս ոճիրին»։ Ալ Շաապ թերթը կը գրէ, թէ մինչ Անգլիա, Ամերիկա եւ Խ. Միութիւն կը մտածեն հիւլէական փորձերը դադրեցնել, Ֆրանսա կը յամառի գործադրել իր ծրագիրը։

ԷՐ ՖՐԱՆՍԻ օդանաւերը 1956 Հոկտեմբերի Սուէզի միջադէպէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով Սեպտեմբեր երկուքին պիտի սկսին օգտագործել եգիպտական օդակայանները։

ԼԸ ՄՈՆՏԻ համաձայն, Պէյրութի ֆրանսական հիւպատոսը վիրաւորուած է ոչ թէ ըմբոստներուն՝ այլ բանակին կողմէ արձակուած գնդակով մը. Ժան Կասփարի առողջական վիճակը միշտ մտահոգիչ կը մնայ։

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ Աքբիւալիքէ շաբաթաթերթը խմբագրական մը նուիրած է Ցիւրիխի Ֆրանքօ-եգիպտական համաձայնութեան, շեշտելով թէ այս ձեւով Միջին Արեւելքի մէջ նոր հորիզոններ կը բացուին Ֆրանսայի համար եւ հաւանական է որ շուտով դիւանագիտական յարաբերութիւնները վերսկսին երկու երկիրներու միջեւ։

ԱԼԺԷՔՆ կը հաղորդեն թէ Քապիլի բնակող ամերիկացի միսիոնար մը՝ Կրիֆիթ առեւանգուած է ըմբոստներու կողմէ եւ իր կառքը՝ հրկիզուած։

ՊՈՒՐՍԱՅԻ (Թուրքիա) մէջ պատահած հրդեհին հետեւանքով չորս հազար վաճառատուներ, մեծ պազարը, առեւտրական գրասենեակը եւ թերթի մը խմբագրատունը մոխրակոյտի վերածուած են. 60 միլիոն թրքական ոսկիի նիւթական վնաս կայ (900 միլիոն ֆրանք)։

ՆՈԹԻՆԿԸՄԻ մէջ (Անգլիա) կռիւ մը ծայր տուաւ Անգլիացիներու եւ սեւա-

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ « Շ. »Ի ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ (1907 – 1957)

(Ժամբռրդական նօթեր, Ուսումնասիրութիւններ, Գրական էջեր, Տօմսեր եւ խմբագրականներ, Անտիպ յուշեր՝ ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ)

Յառաջաբան՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ

704 էջ — Տպարան « Յառաջ » — Գին՝ 2.000 Ֆրանք

Թղթատարի ծախքով 2200 ֆր.: Դիմել՝ ՅԱՌԱՋԻՆ։

Այրի Տիկին Վարդանոյշ Գրիգորեան, Տէր եւ Տիկ. Գուրգէն Գրիգորեան, Տէր եւ Տիկ. Հրայր Գրիգորեան, Տէր եւ Տիկ. Վռամշապուհ Գրիգորեան եւ զաւակները, Ալթունեան ընտանիք (Ռուսիա), Մովսէսեան ընտանիք (Ռուսիա), Գալստեան ընտանիք (Ռուսիա), Փոլատեան ընտանիք, այրի Տիկին Արմենուհի Գըշըրեան, Տէր եւ Տիկ. Արմենակ Թորոյեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մկրեան կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, խնամիին եւ ազգականին՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

մահը որ տեղի ունեցաւ իր բնակարանը՝ 48, Պուլվար տէ Տամ (Մարսէյլ), Օգոստոս 23ին, 77 տարեկանին

Յուղարկաւորութիւնը այսօր չորեքշաբթի ժամը 14ին, իրենց բնակարանը, ապա ժամը 15ին Փրատոյի մայր եկեղեցին։ Մարմինը պիտի ամփոփուի Սէնփիէռ գերեզմանատունը։

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայիս իբրեւ այդ նկատել։

" ԴՐՕՇԱԿ "Ը

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆ

Հայաստանի յեղափոխական շարժման պատմութիւնը իր բոլոր մանրամասնութիւններով արձանագրուած է «Դրօշակ» ամսագրին մէջ, որուն առաջին տասնամեակի թիւերէն մնացած էր մէկ հաւաքածոյ եւ խնամքով կը պահուէր Հ. Յ. Դ. Փարիզի Թանգարանին մէջ։

Անգտանելի այս հաւաքածոն լուսապատկերներով հրատարակուեցաւ, որպէսզի ամէն Հայ պատեհութիւն ունենայ լրիւ տեղեկանալու իր ազատատենչ հայրենիքի անվերջ մաքառումներուն եւ հրաշալի յարութեան։

«Դրօշակ»ի առաջին տասնամեակի (1890 – 1901) հաւաքածոն կը հրատարակուի երկու հատորով։

Առաջին հատորը (1890–1897) նոր լոյս տեսաւ, 750 մեծադիր էջ։ Թղթակազմի գինն է 1800 ֆրանք, չքեղ կազմուած՝ 2400 ֆրանք։

Գրատուն Պարսամեան, 46, րիւ Րիշէ, Փարիզ (9)։

Imprimé sur les presses du journal HARATCH
17. Rue Bleue. 17 — PARIS (9e)

մորթերու միջեւ. մէկուկէս ժամ շարունակ, ժողովուրդը երկու մասի բաժնուած՝ սեւ եւ ճերմակ, փողոցներու մէջ կռուեցաւ բիրերով, երկաթներով, շիշերով եւ ածելիներով. ոստիկանութիւնը հազիւ կրցաւ զսպել. բազմաթիւ վիրաւորներ կան։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ մէջ Սեպտեմբեր մէկէն սկսեալ 12 տարեկանէն վեր բոլոր աշակերտները շաբաթը մէկ օր պարտադրաբար պիտի աշխատին գործարաններու կամ ագարակներու մէջ. թերթերը ծանրօրէն կը քննադատեն այս որոշումին դէմ դատողներու եւ ծնողքներու բողոքները։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ բանակի ընդհանուր հրամանատար նշանակուեցաւ զօրավար Էրտելհիւն, փոխարինելով զօր. Մենկիւքը, որուն նոր պաշտօնը տակաւին չէ յայտարարուած։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Հայկ եւ Նազիկ Տէրտէրեան իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք իրենց տղուն՝ 18 ամեայ Ազատի կսկծալի մահուան առթիւ ծաղկեպսակով կամ անձամբ մասնակից եղան իրենց սուգին։ Այս առթիւ հազար ֆր. կը նուիրեն Շաւարշ Միսաքեան սրահին։ (Ստանալ «Յառաջ»էն։)

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ՀԱՄԵՐԳԸ
Նոյեմբեր 2ին, Սալ Կավօ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Դեկտ. 7ին Սալ տէ գ'Ամպասատէօռ

Վարչութիւնը կը խնդրէ որ հայկական կազմակերպութիւնները նկատի ունենան այս թուականները։

ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ՕԳՈՍՏՈՍԻ ՎԵՐՋԸ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ (Թիւ 199 – 200, Յուլիս – Օգոստոս) — Նուրին Վեհափառութիւն Աշխատանքը (Շ. Նարդունի). — Կեղծ ժանտախտը Հայաստանի մէջ (Տքթ. Յովսափեան) — Կիները այրերէն աւելի երկար կ'ապրին (Տօքթ. Ռոսբան) — Ծերակայութեամբ հիւանդ (Տօքթ. Գալուստեան) — Ինչո՞ւ մեռաւ (Փրոֆ. Սիմոնեան) — Մարզական բնախօսութիւն (Տօքթ. Նաւասարդ) — Մատենիկ իմաստութեան. — Աղը (Նարդեան Բժշկական Բառարան) — Ջուրով բուժառում (Տօքթ. Գուքէ) — Արեւի լոգանք (Տօքթ. Նէրսէսեան) — Արաս – Թուման (Բժշկ. Աշխարհագրական Բառարան) — Երախային առողջութեան նշանները (Տօքթ. Նիզէ) — Գարեջուր (Տօքթ. Քորոն) — Ի՞նչպէս օգնել կայծակնահարին (Խաչուհի)։

Բաժանորդագրութեան պայմաններ. —
Տարեկան 1.200 ֆրանք
արտասահման 1.500 ֆրանք։
Դիմել Շ. Նարդունիի Յառաջի հասցէով։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզի Հայ Աղք. Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը՝ Հոկտեմբեր 26ին, Ժօրժ Ե.ի սրահներուն մէջ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը 28 Դեկտեմբերին, կիրակի Լիւթեսիայի մեծ սրահին մէջ, սրահին նուագախումբով։

×

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի տարեկան մեծ պարահանդէսը Դեկտեմբեր քսանին, Սալոն Սփլանտիտի մէջ։

×

Սրբոց Թարգմանչաց տօնին առթիւ կազմակերպուած է հայ մշակոյթին նուիրուած շքեղ ցերեկոյթ մը որ տեղի պիտի ունենայ Հոկտեմբեր 12 կիրակի օր, ժամը 15ին, Սորպոնի մեծ Ամփիթատրոնին մէջ։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 1958 – 1959 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են։ Ամէն անոնք որ կը փափաքին ղրկել իրենց զաւակները, պէտք է փութան այժմէն իսկ դիմում ընել հաստատութեան տնօրէնութեան։

Վարժարանին նպատակն է՝ պատրաստել միջնակարգ ուսման պաշարով օժտուած եւ հայեցի դաստիարակութիւն ստացած ճշմարիտ Հայուհիներու սերունդ մը։

Դպրոցասէրի ուսման ծրագիրը կ'ընդգրկէ երկու ուրոյն բաժիններ. —

Ա. — Ֆրանսականը, որ տառացիօրէն կը հետեւի պետական լիսէներու արդիական բաժնի պաշտօնական ծրագրին — անգլերէն եւ սպաներէն լեզուներով — կը պատրաստէ պաքալորէայի։

Բ. — Հայկականը որ կ'օժտէ սանուհիները հայագիտական ծանօթութիւններով, հայ լեզուի, գրականութեան, հայ կրօնի եւ պատմութեան, Հայաստանի աշխարհագրութեան մարզերուն մէջ։

Աշակերտուհիներ կ'ընդունուին ութ տարեկանէն սկսեալ։ Տարեվճարն է 150000 ֆրանք, վճարելի եռամսեայ եւ կանխիկ։

Աւելի մանրամասնութիւններու համար դիմել հաստատութեան տնօրէնութեան։ 1 Պուլըվար տիւ Նօր, Լը Րէնսի։ Հեռաձայն Լը Րէնսի 172։

Հաղորդակց. — Էկլիզ տը Բանթէնէն առնել 146 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Րէնսի Փավիյեօն։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3500 ֆր. վեցամս. 1900

Արտասահման՝ տարեկան 4000 ֆրանք : Հատը 15 ֆր.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 28 ՕԳՈՍՏՈՍ 1958

JEUDI 28 AOUT 1958

34ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ [illegible] 34EME ANNÉE

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 14ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4079

ԱՐԹՈՒՆ ԵՒ ԶԳԱՍՏ

Անկարելի չէ՛ որ աշխարհը նոր աղէտի մը առջեւ գտնուի, որուն առաջին զոհերը ըլլան փոքր եւ տկար ժողովուրդները։

Դիմագրաւելու համար ամէն հաւանական վտանգ, անհրաժեշտ եւ հրամայական պահանջ է, որ այդ ժողովուրդները համադրեն իրենց ուժերը, ներքնապէս ըլլան համերաշխ ու միաձոյլ, ի բաց վանեն իրենց մէջէն այն բոլորը՝ որ կը ծառայէ միայն իրենց տկարացումին, հետեւաբար նաեւ իրենց անկումին ու կործանման։

Համաշխարհային վերիվայրումի մը պարագային, հայ ժողովուրդն ալ, ըլլա՛յ իր հայրենիքին, ըլլա՛յ արտասահմանի շատ մը գաղութներուն մէջ, ենթակայ է վտանգուելու, եթէ իմաստութիւնը չունենայ նախատեսելու վտանգը եւ իր հնարաւորութեան առաւելագոյն չափովը ճիգ մը ամրապնդելու իր ապահովութիւնը։

Իբրեւ արեւելքցի, դժբախտաբար մենք սովոր ենք օրը օրին ապրելու եւ չսեւեռելու մեր ակնարկը քիչ մը աւելի հեռուն, կանխելու համար որեւէ դժբախտութիւն։

Մենք սովորութիւն չունինք մեր մտածողութեան նեղ շրջանակէն դուրս ելլելու, թափանցելու համար մութին ու լռութեան մէջ խմորուող որեւէ երեւոյթի, որ կրնայ մեզի անակնկալ փորձութեանց առջեւ դնել։

Մեր կարճատեսութիւնը, չըսելու համար ճակատագրապաշտութիւնը մօտիկ անցեալին մէջ շատ սուղ արժեց, ու մենք միասաննիրօրդ ժամու մեր ողը ու կոծով, մեր անօգուտ հոգեկան ընդվզումներով, մեր արդար սրտմտութիւններով՝ աշխարհի ու մարդկութեան դէմ, ոչի՛նչ չահեցանք։

Մենք չկրցանք գտնել այն՝ ինչ որ անդառնալիօրէն կորսնցուցած էինք։

Մենք չկրցանք տիրանալ այն բոլոր բաներուն՝ որոնք անվիճելիօրէն մերն էին։

Մեզի մնաց միայն «լալ եւ կրճտել ատամանց»։

Մենք դարձանք երբեմնի Իսրայէլացիները, որոնց տարագրի կեանքը բնորոշելու համար անոնց մարգարէն կ՚ըսէր.— «Նստէաք ի գետս Բաբելացւոց և լայաք»։

Մեր արիւն արցունքն ալ, տարագրութեան մէջ, սահման չճանչցաւ ու մնացինք ու կը մնանք ցրուած եւ անհայրենիք, օտար, մաշող, կլանող ափերու վրայ։

Այս բոլորը պատահեցաւ անոր համար, որ առաջին աշխարհամարտը երբ շղթայազերծուեցաւ, մենք անպատրաստ էինք, մենք անձնատուր էինք ներքին փցուն, անօգուտ եւ վնասակար վէճերու, հրաց ու ղոցծի ակլորամարտի, երբ թշնամին մութին մէջ կը գծէր մեր ինչքին, մեր հարստութեան, մեր հողին ու մեր գոյութեան դէմ։

Այսօր պատկերը տարբեր չէ։ Միջազգային թատերաբեմին վրայ, յայտնի ու անյայտ կերպով կը պատրաստուի նոր ողբերգութիւն մը, այս անգամ ամբողջ մարդկութեան համար։

Ե՞րբ կը բացուի խաղացուելիք արիւնոտ առամին վարագոյրը, դժուար է բան մը ըսել։

Ճիշդ է սակայն, որ աշխարհի հզօրները տենդագին, ամէն միջոցներով, կը պատրաստուին այդ չարաբաստիկ օրուան, սպառազինուած աշխարհակործան նորատեսակ զէնքերով։

Հայութիւնը, նման համաշխարհային աղէտի մը պարագային, իր հայրենիքին մէջ ու նաեւ անկէ դուրս, Սփիւռքի շատ մը կէտերուն վրայ, ենթակայ է վտանգի։

Այս տխո՛ւր հեռանկարին առջեւ ի՞նչ պատկեր կը ներկայացնէ Հայութիւնը Երեւանէն մինչեւ Պուէնոս Այրէս...

Հաւաքական վտանգին առջեւ ոչ մէկ հաւաքական ճիգ՝ հեռացնելու կամ մեղմելու համար որեւէ դժբախտութիւն։

Գաղափարական սերմը կ՚անի ամէնուրեք, եւ Երեւանը, որ պէտք է նախաձեռնողը ըլլար Հայութիւնը համադրելու, շաղախելու, շաղկապելու աշխատանքին, այսօր դարձեր է պառակտիչ ոգին եւ առեւլութեան սերմնացանը՝ հայ կեանքի անդաստանին վրայ։

Այս պայմաններուն մէջ, շինական սպաբեւններով անջատուած բնաշխարհի Հայութենէն, գոնէ արտասահմանի Հայութիւնը իմաստութի՛ւնը պէտք է ունենայ մտածելու իր սեփական ճակատագրի մասին։

Դժբախտաբար որեւէ նշան չկայ, որ մեզ մեղ լաւատես ըլլալու այդ ուղղութեամբ։ Ամէն տեղ կաղ ու կռիւ, արուեստականօրէն դուրսէն հրահրուած վէճեր, կրօնական կամ այլ շպարի տակ, որոնք միայն կը ծառայեն կազմալուծելու տարագիր Հայութեան կեանքը եւ թուլացնելու անոր առօրեան։

Այս տխուր հաստատումները ընելով, մենք ոչ հաւա՛ր է որ կը կանչենք եւ ոչ ալ՝ ահազանգ կը հնչեցնենք։

Մեր նպատակն է արթնութեան եւ զգաստութեան հրաւիրել, հաւանական հեռաւոր կամ մօտաւոր վտանգի մը ի կանխատեսութիւն։

Մեր նպատակն է հեռո՛ւ պահել բազմաչարչար ժողովուրդ մը անարժէք վէճերէ, ապահովել խաղաղութիւնն ու գործակցութիւնը Հայութեան կեանքին մէջ, որով միայն հնարաւոր կ՚ըլլայ որեւէ ստեղծագործ եւ շինարար աշխատանք։

Մեր ձգտումն է ամրապնդե՛լ Հայութեան միասնականութիւնը, հաւաքական ուժերով դիմագրաւելու համար ամէն փորձութիւն՝ ե՛րբ եւ ո՛ւր որ ալ ըլլայ։

« ԱՐՄԷՆԻԱ »

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՈՃՐԱՓՈՐՁԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

●

ՄՈՒՐԸՓԻԱՆ ՄԻՇՏ ԲՈՑԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՖԵՐՀԱԹ ԱՊԱՍԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մուրըփիանի քարիւղի ամբարին հրդեհը ցարդ կարելի չէ եղած զսպել։ Ծուխի ամպեր պատած են Մարսէյլի երկինքը։ Երթեւեկը արգիլուած է հրդեհին շրջակայքը։ Ոստիկանները կը հսկեն կարգապահութեան վրայ, մինչ հրշէջները կը պայքարին բոցերուն դէմ։

Ամէն ճիգ կը թափուի, որ բոցերը չհասնին մօտակայ այլ ամբարի մը. այդ պարագային պայթումը կրնայ ըլլալ աւելի զօրաւոր եւ հրդեհը կը հասնի մինչեւ քաղաք եւ նաւահանգիստ, կատարեալ ողբերգութեան մը վերածուելով։

Տակաւին անկարելի է նիւթական վնասներու հաշուեկշիռը ընել։ Միայն յայտնի է, թէ 5.500 խորանարդ մեթր քարիւղ այրած է։ Փճացած են բազմաթիւ հաստատութիւններ եւ բնակարաններ։ Քաղաքապետութիւնը 300 հոգիի տեղ հայթայթած է եւ ուրիշ բնակարաններու պարպումն ալ նախատեսուած։ Ոստիկանութիւնը կը հսկէ, որ պարպուած տեղերէն գողութիւն չըլլայ. երկու մահմետականներ ձերբակալուեցան՝ երբ կը փորձէին պահոց մը մտնել։

Փարիզի մէջ Հիւս. Ափրիկէցիներ կրակ բացին ոստիկաններու կառքի մը վրայ, վիրաւորելով երեք հոգի. ոստիկաններէն մէկուն վիճակը ծանր է։

(Շարունակութիւնը կարդալ .Դ. Էջ)

(Շարունակութիւնը կարդալ .Դ. Էջ)

ՄԻՔ ՄԻՏՔ

ՅՈՐԴԱՀՈՍԱՆ ԱՂԲԻՒՐԸ

— Չեմ կարծեր որ պէտք կայ գրաբար սորվելու եւ սորվեցնելու։ Մեռած, թաղուած լեզու մըն է... Աշխարհաբար սորվինք, կը բաւէ... Նոյնիսկ, աշխարհաբարը, տարիներու ընթացքին պիտի մեռնի եւ պիտի թաղուի... Փոխանակ, ջուր ծեծելու եւ զգացումներէ տարուելով, նոր սերունդին միտքը չարչարելու, աւելի լաւ բան մը բրած կ՚ըլլանք, եթէ ուժ տանք անգլերէնին, ֆրանսերէնին, սպաներէնին, ռուսերէնին եւ քանի մը ուրիշ լեզուներու... Հայաստանը ազատագրելու եւ ազատ ու անկախ պետութիւն մը ունենալու համար պայման չէ որ գրաբար գիտնանք։ Օրինակ առնենք սա Հրեաներէն։ Մարդիկը, նայէ, ո՛ւր հասան իրենց գիտցած անգլերէնով, գերմաներէնով եւ ֆրանսերէնով... Երբ անկախութիւն հռչակեցին 1948ին, իրենց մէջ հարիւր հոգի չկար որ եբրայերէն գիտնար։ Չերկարեմ... Սա զգացական մարզանքները մէկ կողմ դրէք եւ գրաբարը մի գովէք, կենաք... Կը բաւէ... Գրաբար սիրողը թող կիրակի առտուները եկեղեցի երթայ... Ժամանակները փոխուած են, փոխուա՛ծ, խօսք կը հասկնա՞ք... Հիմա Եզնիկ, Խորենացի, Նարեկացի չենք կրնար կարդալ... Կարդանք ալ, չենք հասկնար... Այնպէս որ գործնական առաջարկներ ու ծրագիրներ ներկայացուցէք... Շատ սխալ կ՚ընէք, երբ կը յանձնարարէք որ մեր երկրորդական վարժարաններուն մէջ գրաբարին ուժ տան... Պէտք չկայ, կ՚ըսեմ ձեզի... Երազներով մի տարուիք... Ես իմ ըսելիքս ըսի... Մնացածը դուք գիտէք...

×

Մտաւորական ճանչցուած մարդու մը խօսքը՝ գրաբարը սիրողներուն։ Եւ բոլոր անոնց, որոնք կը հաւատան որ այսօրուան աշխարհաբարը ճոխացնելու եւ կենդանացնելու համար պէտք ունինք գրաբարի շտեմարանին։

Դժբախտաբար, մեր գրոց-բրոցներէն շատերը կարեւորութիւն չեն տար գրաբարին, որ — անմիջապէս ըսեմ — անջատ լեզու մը չէ, այլ մէկ ճիւղն է այն հաստատուն ծառին, որ կը կոչուի հայերէն լեզու։

Այս գրոց-բրոցներն են, սակայն, որ հայ ժողովուրդին մշակութային արժէքներն ու գանձերը կը պանծացնեն, երբ բեմ բարձրանան կամ ապսպրուած յօդուած մը ստորագրեն՝ թերթի մը մէջ։

×

Չենք հաւատար որ կարելի է մեր մշակութային գանձերը համրել ու այդ համբանքէն դուրս ձգել մեր գրաբարը, որուն ծննդեան թուականը մա՛րդ չի գիտեր։ Տասը հազար տարուան մէջ միայն մեր լեզուն կրնար հասած ըլլալ այն բարձունքին, ուր հասած էր հինգերորդ դարուն։ Կարդացէք Աստուածաշունչը կամ Եզնիկը, Շնորհալին եւ Նարեկացին ու այն ատեն կը համոզուիք թէ լեզու մը իր ա՛յդ քերականութեամբ, իր ա՛յդ բառամթերքով հազարամեակներու ընթացքին միայն կրնար այդ հրաշակերտ կատարելութեան հասած ըլլալ։

Գրաբարը սիրողները եւ այսօրուան աշխարհաբարին ուռճացման տեսակէտէն տնօրինակուած դերը տեսնողները, ցաւով կը դիտեն որ օրուան ա՛յս ժամուն, մասնագէտ եւ հմուտ գրաբարագէտներ, գրեթէ, չունինք — Վենետիկի եւ Վիեննայի վանքերէն դուրս։ Թերեւս քանի մը հատ ալ Երուսաղէմ եւ այլուր։ Ցայտնի է որ Էջմիածնայ Վեհարանին մէջ, էջմիածնական գրաբար գրող չէ մնացած։ Կարդացէք եկած կոնդակները՝ իրենց ո՛չ-էջմիածնավայել հայերէնով։

Ըսած ենք ուրիշ անգամներ ալ — չենք յանձնարարեր որ վերադառնանք այն օրերուն երբ մեր յայտնի դէմքերը գրաբար կը գրէին, Վոսփորի ափերուն վրայ — Ռէթէոս Պէրպէրեան, Յակոբ Գուրգէն, Թէրզեան եւ ուրիշներ։

Բայց ջերմօրէն կը յանձնարարենք որ դարակը չնետուի մեր վարդավառ գրաբարը — յորդահոսան աղբիւր մը, որուն ջուրերով պիտի ջրենք աշխարհաբարի պարտէզը։

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱԿի ընդհանուր քարտուղար Համըրշոլտ դէպի Ամման իր ճամբուն վրայ հանդիպեցաւ նաեւ Պէյրութ, ուր հասած օրն իսկ ականատես եղաւ կարգ մը կռիւներու։ ՄԱԿի քննատացի դէտերէն մէկը սպաննուեցաւ. բանակին եւ ըմբոստներու միջեւ եղած բախում մը երեք ըմբոստներու մահուան պատճառ եղաւ. վեց ուրիշներ վիրաւորուեցան։ Նոյն օրը քաղաքական երկու դէմքեր մահափորձի մը զոհ գացած էին։ Ամերիկեան հրասայլերը անմիջապէս գրաւեցին կարեւորագոյն շրջանները՝ որեւէ անակնկալի առաջքն առնելու համար։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ Արեւմտեան շրջանակներ կը յայտարարեն թէ շատ հաւանական է, որ Խ. Միութիւն ընդունի Նախագահ Այզընհաուըրի եւ Վարչապետ Մաքմիլընի առաջարկը՝ մէկ տարուան ժամանակամիջոցով հիւլէական փորձերը դադրեցնելու համար. բայց պայման պիտի դնէ՝ որ այդ ուղղութեամբ խորհրդակցութիւնները սկսին անմիջապէս եւ ոչ թէ Հոկտեմբեր 31ին, ինչպէս կ՚առաջարկէր Այզընհաուըր։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ՉԻՆԱՍՏԱՆ կը շարունակէ ռմբակոծել Քեմոյ կղզին։ Չինական ցպպոիկ պատերազմին չորրորդ օրն է արդէն եւ մեռեալներու ու վիրաւորներու թիւը բարձրացաւ 600ի։ Ազգայնական եւ համայնավար օդանաւերու կռիւ մը եղաւ, որու ընթացքին երկու «Միկ»եր վար առնուեցան։ Միացեալ Նահանգները նոր օդանաւեր պիտի տան Ազգ. Չինաստանի, կը յայտարարեն կիսապաշտօնական աղբիւրներ։

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ նոր յուշագիր մը յանձնեց Հռոմ, իտալական կառավարութիւնը անգամ մը եւս զգուշացնելով անգլօ-ամերիկեան ուժերու դէպի Լիբանան եւ Յորդանան կատարած արշաւին ցոյց տրուած օժանդակութեան համար եւ զգուշացնելով զայն՝ Միջին Արեւելքի խնդրին մէջ իր որդեգրած դիրքին դէմ։

ԿԻՊՐՈՍԻ համար պատրաստուած անգլիական ծրագիրը անփոփոխ մտանուած է. թէեւ Անգարա իր հաւանութիւնը յայտնեց այդ ծրագրին գործադրութեան համար, բայց Աթէնք միշտ դէմ կը մնայ եւ կղզիի բնակչութեան 78,8 առ հարիւր Յոյները կը հետեւին Յունաստանէն տրուած հրահանգներուն։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ կառավարութիւնը խիստ միջոցներու դիմեց՝ դէպի Արեւմուտք փախուստները արգիլելու համար. մասնաւորապէս համալսարանականներ եւ բժիշկներ կը փախչին համայնավար շրջանէն. մէկ տարուան ընթացքին 650 համալսարանականներ եւ բժիշկներ ապաստանեցան Արեւմտեան Գերմանիա։

ՎԻԷՆՆԱՅԷՆ կը հաղորդեն թէ Հունգարիոյ նախկին վարչապետ Իմրէ Նաճիի գնդակահարութենէն ետք՝ կինն ու երկու զաւակները աքսորուած են Ռումանիա, համայնավար կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղար Քատարի հրամանով։

ԳԻՏԱԿԱՆ ՄԵԾ ԱՒԱՆԴ

Հրաչեայ Աճառեանը այն հազուագիւտ մեծ գիտնականներից է, որոնք անգնահատելի ծառայութիւն են մատուցել մարդկային մշակոյթին: Իր բացառիկ տաղանդով, անսահման նուիրուածութեամբ ու ապշեցուցիչ աշխատասիրութեամբ նա ստեղծել է գիտական այնպիսի կոթողներ, որոնք փառք ու պատիւ բերեցին ե՛ւ իրեն, ե՛ւ իր ժողովուրդին: Նրա դասական երկերը հայ եւ ընդհանուր լեզուաբանական գիտութեան անսպառ աղբիւր ու գիտական – ստեղծագործական աշխատանքի փայլուն օրինակ են ներկայ եւ գալիք սերունդների համար:

Վիթխարի է Հրաչեայ Աճառեանի գիտական ժառանգութիւնը: Եթէ դա իրականութիւն չլինէր, դժուար կը լինէր երեւակայել, թէ մարդկային մի կեանքը բաւական է այդքանը ստեղծելու համար: Նրա երկու հարիւրից աւելի աշխատութիւնները (որոնցից մի քանիսը բազմահատոր են) ընդգրկում են հայագիտական ու ընդհանուր լեզուաբանական բազմազան բնագաւառներ եւ մեծ չափով հարստացնում են թէ՛ հայագիտական, թէ՛ ընդհանուր լեզուաբանական գրականութիւնը: Դրանք միաժամանակ ամենավառ կերպով բնութագրում են իրենց հեղինակին իբրեւ հետաքրքրութեան լայն սահմաններ ունեցող գիտնականի:

Ահա հռչակաւոր «Հայերէն արմատական բառարան»*ը: Սա Հր. Աճառեանի բառագիտական, ստուգաբանական, բառարանագրական տաղանդի ու անձնուրաց աշխատանքի փայլուն արդիւնքն է: «Արմատական բառարանս կազմելու եմ սկսել* 1891 *թուին, երբ Պոլսի Կեդրոնական վարժարանի Դ. դասարանի աշակերտ էի: Իր այս առաջին վիճակում Արմատական բառարանս* 50 *էջից բաղկացած հասարակ մի տետրակ էր…», — գրել է Աճառեանը՝ անդրադառնալով բառարանի ստեղծման պատմութեանը: Յետագայում մօտ* 40 *տարուան աշխատանքով այդ «հասարակ տետրակը» դառնում է* 8·344 *էջ ընդգրկող (չհաշուած յաւելուածը) հսկայածաւալ մի գործ, որը համաշխարհային լեզուաբանական գրականութեան մէջ գոյութիւն ունեցող ստուգաբանական բառարաններից ամենածաւալունն է:*

Բառարանի բառացանկը կազմում է հայ մատենագրութեան մէջ գործածուած մօտ 11 *հազար արմատների հանրագումարը: Հիմնական նպատակը արմատների ստուգաբանութիւնն է. բայց քանի որ ստուգաբանութիւնը ներկայացնում է իմաստաբանական, բառակազմական, բառագործածական, բառերի անցած ուղու այլ եւ այլ երեւոյթների քննարկման լայն պատկերով, ուստի իր բովանդակութեամբ բառարանը զգալի չափով դուրս է գալիս միայն ստուբանականի սահմաններից:*

Բառարանի իւրաքանչիւր բառ–յօդուածը մի իւրատեսակ արժէքաւոր գիտական աշխատանք է, որն իր հերթին բաղկացած է հինգ բաժիններից: Առաջին *բաժինը բառագիտականն է: Այստեղ նախ տրւում է արմատը, որի որոշման համար հեղինակը որոշ դէպքերում առիթ է ունեցել յաղթահարելու շատ դժուարութիւններ, այն պատճառով, որ լեզուի զարգացման ընթացքում տարբեր ժամանակաշրջաններում փոխւում է արմատի բաղադրութեան ըմբռնումն ըստ լեզուական զգացողութեան, եւ լինում են դէպքեր, երբ զանազան բաղադրութիւններ ամբողջական արմատների են վերածւում: Արմատից յետոյ տրւում են քերականական նշումներ թեքուող ձեւերի հոլովման ու խոնարհման վերաբերեալ, որոնց համար հեղինակը չի բաւարարւում եղած բառարանների ցուցումներով, օգտագործում է նաեւ մատենագրութեան մէջ եղած գործածութիւնները: Այնուհետեւ տրւում են բառի նշանակութիւնները, վկայութիւնները, այսինքն ո՛րտեղ եւ ե՛րբ է գործածուել քննարկուող արմատը կամ արմատական բառը, ըստ որում անպայման յիշատակւում է առաջին գործածութիւնը, ինչպէս եւ այն գործածութիւնները, որոնք իմաստային կամ այլ կողմերով իւրայատուկ են: Վկայութիւններից յետոյ բերւում են արմատից առաջացած բառակազմական ձեւերը՝ ածանցումներն ու բարդումները, որոնցով հեղինակը նպատակ է ունեցել ցոյց տալ արմատի կենսունակութիւնը բառակազմական ձեւերում եւ դրանց մէջ արմատի կրած ձեւափոխութիւնները տարբեր ժամանակներում: Այս բոլորից բացի, նշւում են նաեւ տարբեր գրչութիւնները:*

Երկրորդը *ստուգաբանական բաժինն է, որը ինչպէս գրում է հեղինակը, «բառարանի հիմնական եւ կարեւորագոյն մասն է»: Այստեղ բացատրւում է արմատի ծագումը: Ըստ ծագման արմատները լինում են բնիկ, այսինքն ժառանգուած են հնդեւրոպական հիմնային շրջանից (նախալեզուից) եւ փոխառեալ՝ ժամանակի ընթացքում հայերէնին անցած ուրիշ լեզուներից: Առանձնակի են բնաձայն բառերը, որոնց բնոյթի մասին եւս նշւում է: Ստուգաբանութիւնը նոյնպէս բերւում է հարուստ տուեալներով՝ տարբեր լեզուների համապատասխան փաստերի համեմատութեամբ, ինչ որ հնարաւոր է եղել պարզել պատմա–համեմատական մեթոդի գործադրումով: Աճառեանը բերում է այն ստուգաբանութիւնները, որոնք հիմնաւոր են եւ ճանաչում են գտել գիտութեան մէջ, որոնք առաջարկուել եւ ընդունուել են խոշոր մասնագէտների կողմից: Ընդհանրապէս լեզուաբանութեան մէջ ստուգաբանութիւնը որքան հետաքրքրական, նոյնքան էլ դժուարին գործ է, որը պահանջում է մեծ պատրաստութիւն, պատմա–համեմատական մեթոդի տիրապետման ու գործադրման հմտութիւն: Աճառեանն ունէր այդ բոլորը եւ ամբողջ բառարանի մէջ նշուած բաժնում ուրիշ գիտնականների կատարած ստուգաբանութիւնների օգտագործումից բացի, տուել է նաեւ իր սեփականը: Բառարանում զետեղուած նրա ընդունելի ստուգաբանութիւնների թիւը* 1688 *է, ըստ որում ստուգաբանուած այդ արմատներից* 158*ը բնիկ են: Սա խոշոր ներդրում է գիտութեան մէջ: Բառարանի հրատարակումից յետոյ էլ հեղինակը կատարել է մի շարք արժէքաւոր ստուգաբանութիւններ: Բառարանի ոչ բոլոր յօդուածները, սակայն, ունեն ստուգաբանութեան բաժին: Արմատների կէսից աւելին մնում է ծագումով անյայտ:*

Երրորդ *բաժինը ստուգաբանութիւնների պատմութիւնն է: Սկսած մեր մատենագրութեան հնագոյն ժամանակներից հայերէնի բառերի վերաբերեալ առաջարկուել են բազմաթիւ ստուգաբանութիւններ. այդ բոլորը հեղինակն ամփոփել է այս բաժնում ըստ համապատասխան արմատների: Բաժնի կարեւորութիւնն ակնբախ է հայ լեզուաբանական մտքի զարգացման պատմութեան ուսումնասիրութեան տեսակէտից:*

Չորրորդ *բաժինը վերաբերում է գաւառական ձեւերին: Այստեղ բերւում են արմատի բարբառայինձեւերը՝ բազմաթիւ բարբառների ու ենթաբարբառների տուեալներով, արտասանութեան գիտական տառադարձութեամբ:*

Վերջին՝ հինգերորդ *բաժինը յատկացուած է հայերէնի թողած ազդեցութեանը, հայերէնից այլ լեզուներին անցած փոխառութիւններին, որոնց բացայայտումը կապուած է եղել շատ դժուարութիւնների հետ, քանի որ պահանջուել է ուսումնասիրել բազմաթիւ լեզուների բառապաշարը, հնչիւնային օրէնքները, եւայլն: Այստեղ Աճառեանը նորարար է եղել բառիս բուն իմաստով: Ուսումնասիրողները փոխառութիւնների հարցում շօշափել են հայերէնի կրած ազդեցութիւնները. դա որոշ իմաստով միակողմանի մօտեցում էր: Աճառեանը միաժամանակ ուսումնասիրելով հայերէնի թողած ազդեցութիւնները՝ ի յայտ բերեց չափազանց արժէքաւոր հարուստ փաստեր, որոնք խիստ հետաքրքրական են հայ եւ ուրիշ ժողովուրդների պատմական առնչումների հարցի ուսումնասիրութեան տեսակէտից: Հասկանալի է, որ այսպիսի բաժին կարող էին ունենալ այն յօդուածները, որտեղ քննարկուող արմատը այս կամ այն ձեւով փոխարուել է հայերէնից, եւ եթէ պարզուել է այդ իրողութիւնը:*

Այսպիսի կառուցուածքը բառարանին տուել է ծովածաւալ պատկեր ու խոր գիտական բնոյթ, որտեղ կարելի է գտնել բազմակողմանի տեղեկութիւններ հայերէնի արմատների ու նրանցից կազմուած շատ բառերի մասին:

Հայոց լեզուի պատմութեանը նուիրուած իր հետազօտութիւնների տեսական ընդհանրացումները Հրաչեայ Աճառեանը ամփոփել է «Հայոց լեզուի պատմութիւն» *նշանաւոր աշխատութեան մէջ (հատոր* 1*ին,* 1940 *թ., հատ.* 2*րդ,* 1951 *թ.):*

Աշխատութեան մէջ պարզութեամբ, բայց եւ խոր գիտականութեամբ բնութագրւում են Հայոց լեզուի կառուցուածքային պատմական փոփոխութիւնները, սկսած գիտութեանը յայտնի ժամանակներից մինչեւ մեր օրերը:

Առաջին հատորն սկսւում է «Հնդեւրոպական նախաշրջան» գլխով, որտեղ տրւում է այն ընդհանուր ակունքի ուրուագիծը, որից սկզբնաւորուել է հայերէնը ամենանախնական վիճակում, հնդեւրոպական ընտանիքի միւս 10 *ճիւղերի հետ:*

Յաջորդ ընդարձակ գլխում հեղինակը պատմա–համեմատական մեթոդի գործադրումով աշխատում է պարզել հայերէնի գրաւած դիրքը հնդեւրոպական ազգակից լեզուների շարքում:

Մեծ հետաքրքրութեամբ է կարդացւում նախահայերէնը եւ նախահայերի քաղաքակրթութիւնն ուրուագծող գլուխը: Նախահայերէնի ուրուագծի տակ հեղինակը հասկանում է հայերէնի սկզբնական վիճակը՝ առանց բարեշրջութեան ու ազդեցութիւնների: Նա գտնում է, որ որեւէ դարի հայերէնը իրենից ներկայացնում է բնիկ եւ փոխառեալ ձեւերի գումարը՝ ենթարկուած բարեշրջութեան: Հէնց այս ոգով էլ նա տալիս է լեզուի պատմութեան բնութագիրը ըստ նրա զարգացման յաջորդ դարերի:

Առանձին գլուխներ են յատկացուած փոխառութիւնների քննութեանը, խմբաւորուած ու բնութագրուած են հայերէնի, թրակերէնի, փռիւգերէնի, խալդերէնի, միտաններէնի, ասորերէնի, Հայաստանի այլ բնիկների ու կովկասեան լեզուների, իրանեան լեզուների, լատիներէնի, արաբերէնի թողած ազդեցութիւնները հայերէնում: Դրանով աւարտւում է առաջին հատորը:

Երկրորդ հատորում շարունակւում է ազդեցութիւնների քննարկումը: Այստեղ էլ բնութագրւում են յունական, եբրայական, արաբական, վրացական, թիւրքական, եւրոպական, նոր եւրոպական փոխառութիւնները, ինչպէս նաեւ ռուսերէնի ազդեցութիւնը հայերէնի վրայ: Զանազան լեզուների ազդեցութիւնները վերլուծելիս հեղինակը բնորոշ գծերով տալիս է պատմական այն փուլը, որի պայմաններում տեղի են ունեցել լեզուական այդ երեւոյթները:

Աշխատութեան երկրորդ հատորը յատկապէս արժէքաւոր է նրանով, որ այնտեղ ընդարձակ տեղ է յատկացուած Հայոց լեզուի տարբեր շրջանների կառուցուածքի կրած փոփոխութիւնների ներքին օրինաչափութիւնների բացայայտմանն ու բնութագրմանը: Այս հարցերին են նուիրուած «Վիպասանական հայերէն», «Մեսրոպեան հայերէն», «Գրաբարը խօսակցական լեզու էր», «Յետմեսրոպեան հայերէն», «Ե. դարի հայերէն բարբառները», «Յունաբան հայերէն», «Միջին հայերէն», «Հայ բարբառների ծագման ժամանակը», «Աշխարհաբար կամ նոր հայերէն», «Գրապայքար», «Վերամշակումներ եւ միութեան փորձեր» գլուխները:

Հեղինակը լեզուի պատմական հարցերը քննելիս ընդգծում է հայերէնի համաժողովրդական բնոյթը նրա զարգացման տարբեր շրջաններում, ճիշդ կերպով վեր է հանում համաժողովրդական լեզուի եւ նրա տեղական–բարբառային ու գրական տարբերակների փոխյարաբերութիւնների զանազան իրողութիւնները:

Ա. Ա. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՆԴՐԾՈՎԵԱՆ ՀՈՂԱՄԱՍԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ

«Նիւ Եորք Հերալտ»ի մէջ Ալէն տը Լիրօ ստորագրած է հետեւեալ յօդուածը.—

Վարչապետ Շարլ Տը Կոլի դէպի արեւելեան եւ հարաւային Ափրիկէի Ֆրանսական հողամասերը սկսած շրջապտոյտին հետ զուգընթաց, «գաղթարարութեան» պատմութեան ամէնէն հակասական կացութիւններէն մէկն ալ սկսած է մտնել իր զարգացման հունին մէջ:

Արդարեւ, ափրիկեան այս հողամասերը դրուած են անկախ դառնալու… «սպառնալիքին» ներքեւ, եւ այս հողամասերու ներկայացուցիչներէն ոմանք մեծապէս ընդվզած են այս «սպառնալիքէն»:

Այս կացութիւնը սկսաւ ձեւաւորուիլ վերջերս՝ Ֆրանսական նոր Սահմանադրութեան Խորհրդատու Կոմիտէին առջեւ Զօր. Տը Կոլի կատարած մէկ յայտարարութեամբ: Ըստ նոր Սահմանադրութեան, Ֆրանսական ազդեցութեան տակ գտնուող եւ տակաւին անկախութեան չտիրացած հողամասերը պիտի միանան Ֆրանսական համայնական միութեան մը մէջ (Քոմիւնօթէ), որուն կրնան յարիլ նաեւ անկախութիւն ստացած երկիրները (Թունուզ եւ Մարոք), եթէ կը փափաքին: Ըստ զօր. Տը Կոլի յայտարարութեան, Ֆրանսական նախկին հողամասերու բաղկացուցիչ երկիրներէն իւրաքանչիւրը պէտք է որ պարզ ընտրութիւն մը կատարէ — «գործակցութիւն կամ բաժանում»: Եթէ անդրծովեան երկիրները մերժեն նոր Սահմանադրութիւնը, կը նշանակէ թէ պիտի բաժնուին Ֆրանսական միութենէն՝ «իրենց իսկ պատասխանատուութեան տակ եւ այնպիսի աշխարհի մը մէջ, ուր միութիւնը անհրաժեշտութիւն դարձած է»:

Եթէ անդրծովեան երկիրները նախընտրեն բաժնուիլ Ֆրանսական միութենէն, Մայր Երկիրը «ըստ այնմ պիտի վարուի», աւելցուց զօր. Տը Կոլ իր յայտարարութեան մէջ:

Շատեր հարց կուտան թէ զօրավարը ի՞նչ ըսել ուզեց այս վերջին բառերով: Ըստ ոմանց բացատրութեան, զօր. Տը Կոլ ըսել ուզեց թէ Ֆրանսա պիտի դադրեցնէ իր նիւթական օժանդակութիւնը, որուն շնորհիւ խնդրոյ առարկայ երկիրներուն մէջ կը շինուին ճամբաներ, կամուրջներ, ջրամբարներ, կը կառուցուին դպրոցներ ու հիւանդանոցներ. Նիւթական օժանդակութեան այս դադարումը իր անդրադարձումը պիտի ունենայ նաեւ առեւտրական յարաբերութիւններուն վրայ:

Ըստ կարգ մը մասնագէտներու կարծիքին, անդրծովեան հողամասերը շատ մեծ զոհողութիւններ կը պահանջեն Ֆրանսայէն, փոխարէնը՝ բարոյական յուսախաբութիւններ միայն պատճառելով: Անդրծովեան շատ մը շրջաններու մէջ Ֆրանսա մեծամեծ գումարներ ծախսած է հանրային սպասարկութեանց այնպիսի շինութիւններու մէջ, որոնց նմանին կարիքն ունին Ֆրանսայի կարգ մը շրջանները:

Առեւտրական հարցերու մասնագէտներու կարծիքով, անդրծովեան հողամասերը Ֆրանսական արտածման ապրանքներու սպառման տեսակէտէն ալ մասնաւոր հետաքրքրութիւն մը չեն ներկայացներ: Օրինակ, 1957*ի ընթացքին Ֆրանսայի կատարած ընդհանուր արտածումներուն* 0.80 *առ հարիւրը միայն կատարուած է դէպի Ֆրանսական արեւելեան Ափրիկէ:*

Ճշմարտութիւն է, որ Ֆրանսա կարգ մը դժբախտ փորձառութիւններ ունեցած է իր գաղութներուն հետ, եւ ասոր հետեւանքով որոշ յոգնութիւն մը զգալի է: Միջին Ֆրանսացին վերիվարոյ հետեւեալը կը մտածէ. «Եթէ այդ մարդիկը մեզ չեն ուզեր ու իրենց անկախութիւնը կը պահանջեն, թող երթան անկախ ըլլան, ու Աստուած իրենց հետ»: Շատ մը Ֆրանսացիներ ալ կը ջղայնանան իրենց վերագրուած «գաղթատէր», «գաղթարար» մականուանումէն, մանաւանդ որ Ափրիկէի ոչ–արաբական իրենց հողամասերուն մէջ ընդհանրապէս իրենցմէ պահանջուածէն շատ աւելի մեծ ազատութիւններ շնորհած ու շատ աւելի առատաձեռն եղած են:

Արդարեւ, մինչ Ալժերիոյ մէջ խաղաղ լուծման մը առաջնորդող գրեթէ բոլոր դռները գոցուած են չորս տարիէ ի վեր մղուող պատերազմին պատճառով, ոչ–արաբ Ֆրանսական ափրիկեան հողամասերուն մէջ կացութիւնը բոլորովին այլ է. այնտեղ կը տիրէ փոխադարձ բարեկամութեան եւ հասկացողութեան փափաք մը: Եւ այս՝ շնորհիւ հեռատես եւ լայնախոհ անձի մը՝ Կաստոն Տըֆէրի, Կ. Տըֆէր, Կի Մոլէի դահլիճին մէջ անդրծովեան հողամասերու նախարար եղած ժամանակ, օրէնք մը քուէարկել տուաւ Ազգային Ժողովին: Այս օրէնքին հիման վրայ ներքին լայն ինքնավարութիւն շնորհուեցաւ Մատակասքարի եւ արեւելեան ու արեւմտեան Ափրիկէի Ֆրանսական հողամասերէն Սենեկալի, Սուտանի,

ԿԻՊՐՈՍԸ ՈՉ ԹՈՒՐՔԻՆ, ՈՉ ՅՈՅՆԻՆ ԵՒ ՈՉ ԱԼ ԱՆԳԼԻԱՑԻԻՆ ԿԸ ՊԱՏԿԱՆԻ, ԱՅԼ...

Սարսուռով կը հետեւիմ Կիպրոսի անցուդարձերուն։ Երբ լսեցի մանաւանդ որ Կիպրոսի Թուրքերը ծերունի Յոյն մը մորթած են, իմ մէջս արթնցան անցեալի շատ մը տխուր յիշատակներ։ Թրքական պատմութիւնը երբ կը թղթատէք, պիտի գտնէք իր անիծեալ ծնունդէն մինչեւ այսօր՝ լեցուն զարհուրելի կոտորածներով, ալան-թալանով, մանաւանդ երախաներու եւ կիներու ջարդերով։ Իրենց տիրապետութեան շրջանին ո՞ր ցեղը կամ ազգը զերծ մնացած է այդ արհաւիրքներէն, Պուլկա՞րը, Արա՞բը, Յո՞յնը, Հա՞յը, Սէ՞րպը, Գարատաղցի՞ն, Ալպանացի՞ն, Ռումանացի՞ն եւ ուրիշ կարգ մը իրենց հպատակ դարձուցած ցեղեր։ Երբ ժամանակը յարմար նկատած են, բոլորին գլխուն վրայ փայլած է եաթաղանը։ Ճակտի քրտինքով շահուած հարստութիւններ, քանի մը տարին անգամ մը կ'ենթարկուին լիքիտասիոնի։

Մոլլ եւ արիւնկզակ ոճրագործները չեն յագեցած ոչ-Թուրքերու ինչքերու, կալուածներու եւ հարստութիւններու գրաւումով, որովհետեւ անոնք ունին իրենց երակներուն մէջ երկու ճիւաղներու՝ Լէնկթիմուրի եւ Ճինկիզ խանի արիւնը։ Այսօր աւելի յառաջդիմած են ո՛չ թէ քաղաքակրթութեան մէջ, այլ ջարդերու սիսթեմաթիք կազմակերպութեամբ։ Եւ այս բոլորը երբեմն քաղաքակիրթ եւ քրիստոնեայ կոչուած պետութիւններու քաջալերութեամբ եւ թելադրութեամբ։

Կիպրոսի հարցին գալով՝ Կարմիր Սուլթանը, Ապտիւլ Համիտ, 1895 թուականներուն 300.000է աւելի Հայեր կոտորել տուաւ, Հայերու անթիւ անհամար հարստութիւնները բաժնեց իր ծոյլ եւ աւազակ ազգակիցներուն։ Երբ քանի մը պետութիւններ, Անգլիոյ գլխաւորութեամբ խնդրոյ նիւթ ըրին այս կոտորածները եւ կողոպուտը, Կարմիր Սուլթանը նեղը դրին, ոչ թէ արդարութիւն մը կատարած ըլլալու բարի նպատակով, այլ բան մը կորզելու համար իրմէ։ Սուլթանը անուշի կապեց, նուէր տալով Կիպրոսը Անգլիոյ, եւ հարցը փակուեցաւ։

Չար բերաններ կ'ըսեն թէ օր մը ի նշան ուրախութեան եւ բարեկամութեան, խընջոյք մը սարքուեցաւ Սուլթանին պալատին մէջ փաշաներու, նախարարներու եւ Անգլիոյ մասնակցութեամբ. Մեծն Բրիտանիոյ ներկայացուցիչը, Հայու արիւնով լեցուն գաւաթ մը վեր բարձրացուց, մաղթելով ջարդարար Համիտին արեւշատութիւն եւ փառք, լանելայն·քաջալերելով իր սարքած զարհուրելի արհաւիրքներն ու կոտորածները, որպէսզի կարենայ նոր իւղոտ պատառներ կորզել, եւ այս բոլորին կ'ըսեն դիւանագիտութիւն....։

Գալով Կիպրոսի խնդրոյն, որովհետեւ 1895ին 300.000է աւելի կոտորուած Հայերու եւ կողոպտուած ինչքերուն փոխարէն Կիպրոսը նուէր տրուած է Անգլիոյ, այսօր «իմս է», «քուկդ է» խնդրոյ նիւթ դարձած է այդ հողամասը. բացայայտ է նաեւ որ Կիպրոսը Անգլիոյ նուէր տրուելու պարագան ծագում առած է հայկական կոտորածներու եւ ինչքերու գրաւման առթիւ։ Ուստի, աշխարհի ցոյց տալու համար արդարութեան տարրական օրինակ մը, որպէս արեան գին, Կիպրոսը պէտք է տրուի... Հայոց։ Կիպրոսի փոքրաթիւ Թուրքերը պէտք է փոխադրուին Թրքական սահմանները, անոնց տեղ Հայեր տեղաւորելով։ Մենք մեր սիրելի յոյն եղբայրներու հետ կրնանք համաձայնիլ, «ես» ու «դուն» ըսելով խնդիր չենք յարուցաներ, երկիրը կը կառավարենք փոխադարձ սիրով եւ յարգանքով։ Համօրէն աշխարհ երբ տեսնէ թէ արդարութիւն մը գործադրուած է, մարդկութիւնը պիտի ծափահարէ, ծովեր ու ցամաքներ պիտի ցնծան, լեռներ ու ձորեր պար պիտի բռնեն, եւ մեր սիրելի եղբայրներն ու քոյրերը իրենց անշիրիմ գերեզմաններուն մէջ խաղաղութեամբ պիտի հանգչին։

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ

Մավրիտանիոյ, Նիժերիոյ, Բարձրագոյն Վոլթայի, Կինէի, Քոթ տ'Իվուարի, Տահոմէյի, Կապոնի, Միջին Քոնկոյի, Չատի եւ Ուպանկի – Չարի։ Եւ այս հողամասերը ընտրեցին իրենց ուրոյն Երեսփոխանական Ժողովները, որոնց հետ Ֆրանսա կրնայ բանակցութիւններ վարել։

Այս ներկայացուցիչները այժմ գոյութիւն ունին. ազատ կ'արտայայտուին ու իրենց շահերը կը պաշտպանեն։ Անոնք են ահա, որ պիտի ընդունին կամ մերժեն զօր. Տը Կոլի առաջարկած Համադաշնակցութիւնը։

Ըստ նոր Սահմանադրութեան, ֆրանսական Համադաշնակցութեան մաս կազմելու որոշում տուող հողամասերը բոլորովին ազատ պիտի ըլլան իրենց ներքին հարցերուն կարգադրութեան համար, բայց արտաքին քաղաքականութեան եւ ռազմական պաշտպանութեան մարզերուն մէջ կապուած պէտք է մնան Ֆրանսայի քաղաքականութեան։

Քանի մը շաբաթէն այս երկիրները պէտք է որոշեն. մնալ Ֆրանսայի հետ ու Ֆրանսայի կողքին. կամ հեռանալ։

Ընտրութիւնը դժուար է. անկախութեան գաղափարը չափազանց շլացուցիչ է ամէն մարդու համար. բայց քաներորդ դարուն դժուար է բացարձակապէս անկախ ըլլալ. մշակութային, բարոյական եւ մանաւանդ տնտեսական պատճառներով։

Ահա թէ ինչու երբ զօր. Տը Կոլ յայտարարեց՝ գործակցութիւն կամ բաժանում, շատ մը Ափրիկեցիներ այն տպաւորութիւնն ունեցան, թէ Տը Կոլ «կը սպառնայ» իրենց անկախութիւն շնորհել։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ «Յառաջ» (յապաղած)— Կիրակի, Օգոստ. 10ին, Ռընաժի ընդարձակ ծառաստանին մէջ տօնուեցաւ Խանասորի արշաւանքին 61րդ տարեդարձը, կազմակերպուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կրընոպլի Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէի կողմէ, մասնակցութեամբ՝ Նոր Սերունդին եւ Կապոյտ Խաչին։

Հայրենակարօտ հոծ բազմութիւն մը եկած էր Կրընոպլէն եւ միւս շրջաններէն, յարգանքի իր տուրքը մատուցանելու այն մեծ եւ անմահ հերոսներուն, որ նահատակուեցան հայրենիքի ազատութեան համար։

Հանդիսականներու առաջին ողջոյնը վերապահուած էր Փալատրիւի բանակումի Նոր Սերունդին։ Երիտասարդները մուտք կը գործեն հանդիսավայր՝ խանդավառ ծափերու մէջ։

Բարձրախօսէն ամբողջ օրը լսեցինք հայ երգի քաղցրահնչիւն բառերն ու ելեւէջները։ Տարօնցիները կը ցատկեն ոտքի՝ պարելու համար. ընդհանուր խանդավառութենէն վարակուած ուրիշներ կը միանան անոնց։ Այսպէս շուրջպար եւ մենապար իրարու կը յաջորդեն ծափ ու ծիծաղի մէջ։

Կէսօրէ ետք հանդէսը բացուեցաւ Կարկուտ տեղացով։ Օրուան նախագահ ընկեր Ժ. Փալամուտեան, խանդավառ խօսքերով բացատրեց Խանասորի արշաւանքին իմաստը եւ թելադրեց ծնողքներուն որ հայերէն խօսին եւ Հայու հոգիով մեծցնեն իրենց զաւակները, որովհետեւ՝ երէկ կարմիր ջարդն էր, իսկ այսօր ճերմակ ջարդն է որ կը սպառնայ մեր գոյութեան։

Մարտիրոսեան քոյրերու դուգերգէն ետք խօսք առաւ ընկ. Յակոբ Գալիկեան (Մարսէյլէն), որ Խանասորի արշաւանքին պատմականն ընելով ըսաւ.— Արշաւանքը ծրագրելու ատեն, ընկերներ կային, որոնք համաձայն չէին արշաւանք կատարելու, սակայն երբ կուսակցութեան վերին մարմինը վճռեց գործադրել ծրագիրը, բոլորը միակամ եւ անտրտունջ խոյացան դէպի կռիւը, դէպի արշաւանքը։ Անոնցմէ ոմանք ինկան պատնէշին վրայ։ Այս իրողութիւնը մեծագոյն ապացոյցն է Հ. Յ. Դաշնակցութեան մէջ տիրող կարգապահութեան եւ անձնազոհութեան ոգիին։

Շնորհիւ Տիկին Ա. Սիսլեանին, գեղարուեստական բաժինը շատ ճոխ էր. արտասանեցին եւ մեներգեցին օրիորդներ եւ ընկերներ Ս. Սիսլեան, Մ. Այվազեան, Գ. Մարտիրոսեան, Էլիզ Մուրատեան, Ռ. Տէտէցեան, Վ. Բարախեան եւ Վ. Թորոսեան։ Բոլորն ալ արժանացան բուռն ծափերու։

Օրուան բանախօսն էր ընկ. Նուպար Նիկողոսեան (Փալատրիւի բանակումէն հրաւիրուած), որ Խանասորի արշաւանքին մանրամասնութիւնները տուաւ, շեշտեց Մազրիկ ցեղին վերապրողներուն յարգանքը մեր հերոսներուն հանդէպ։ Թուեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան հմայքին պատճառները, յայտարարելով թէ այդ առաքինութիւններով օժտուած՝ Դաշնակցութիւնը պիտի շարունակէ իր ազգանուէր գործը, մինչեւ որ ազատագրուի մեր հայրենիքը։

Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբի ղեկավար ընկ. Կարպիս Աւիրիկեան երգեց ժողովրդական երգ մը, որ մեծ խանդավառութիւն առթեց։

Օրուան խօսնակ ընկ. Վ. Բարախեան, խօսք տուաւ նաեւ ընկ. Ս. Առաքելեանին (Տէսինէն), որ դրուագներ պատմեց Կարոյի եւ Մարոյի կեանքէն։

Հանդէսը փակուեցաւ «Մշակ բանուոր»ով։

Այնուհետեւ բոլորուեցանք պիւֆէին շուրջ։ Խանդավառութիւնն ու խրախճանքը տեւեցին մինչեւ իրիկուն։

Գնահատելի էր պիւֆէի մեր ընկերուհիներուն աշխատանքը։

Հանդէսին ներկայ էին Մարսէյլէն, Լիոնէն, Տէսինէն, Լաթուր-տիւ-Փէնէն եւ Լանսէյլէն՝ ընկերներ եւ համակիրներ, իրենց ընտանիքներով։

Վ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ Հարվըրտ համալսարանի պատմութեան դասախօս Աւետիս Սանճեան վերջերս այցելած է Երեւան, ծանօթանալով հայագիտութեան, գիտահետազօտական հիմնարկութիւններուն, ուսումնական բարձրագոյն հաստատութիւններուն, եւայլն։ Տեսած է նաեւ Մատենադարանը։ Սանճեան Հայաստանի Գիտութիւններու ակադեմիայի նախագահին հետ ունեցած զրոյցի ժամանակ յոյս յայտնած է որ հայ գիտնականները մասնակցին հայագէտներու համաշխարհային համագումարին, որ կը նախատեսուի 1961ին համար։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ գիտնականներու մեծ խումբ մը, գլխաւորութեամբ Վիքթոր Համբարձումեանի, գացած է Մոսկուա՝ մասնակցելու համար Աստղագէտներու միջազգային տասներորդ համագումարին։ «Սով. Հայաստան» օրաթերթին համաձայն, հայ գիտնականները «մի շարք հաղորդումներ» պիտի ընեն համագումարին մէջ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ Ֆիլմերու փառատօն մը տեղի ունեցած է Ուկրանիոյ մայրաքաղաք Քիեւի մէջ, մէկ շաբթուան ընթացքին ցուցադրուած են «Անձամբ ճանաչում եմ», «Հայկական կինօ-համերգ», «Սիրտը երգում է», «Առաջին Սիրոյ երգը», «Ո՞ւմ է ժպտում կեանքը», «Մօր սիրտը», «Պատուի համար», «Ցովագաձորի գերիները», «Ամպրոպի արահետով», «Դարեր եւ տարիներ» գեղարուեստական ժապաւէններն ու փաստանկարները։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (238)

ԿԱՅԾԵՐ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԺԵ.

ՎԱՐԱԳ

Սենեակում բաւական լոյս կար. մէջտեղում դրած էր երկար գրասեղան, ծածկած կանաչագոյն մահուդով, իսկ նրա վրայ դարսած էին մի քանի լրագիրներ եւ ամսագիրներ, որ նոր էին ստացուել։ Սենեակի շուրջը, փայտեայ մեծ պահարանների մէջ, կարգով դասաւորած էին զանազան գրքեր, որ երեւում էին ապակիների ետեւից։ Դէպի որ կողմը եւ նայում էիր, աչքի էր ընկնում կարգ, ճաշակ, մաքրութիւն եւ պարզութիւն։ Այս սենեակը թէ՛ գրատուն եւ թէ ընթերցարան էր, այստեղից մտանք մի այլ սենեակ, որը ցոյց տալով, ասաց Հայրիկը։

— Այստեղ հաւաքուած են բոլոր գըրչագրերը։

Կահաւորութիւնը նոյնն էր, ինչպէս առաջին սենեակում. մէջտեղում կանաչ մահուդով ծածկած սեղան, շուրջանակի՝ փայտեայ մեծ պահարաններ, եւ ապակիների ետեւից երեւում էին մեր բազմաշխատ նախնեաց մագաղաթեայ վաստակները։ Սենեակի ճակատին, ոսկեայ շրջանակի մէջ, քարշ էին ընկած Սահակ Պարթեւի եւ Մեսրոպի պատկերները, որոնք տուեցին Հայերին գիր եւ գրութիւն մայրենի լեզուով։

Ես ցաւելով մտաբերեցի Կտուց անապատի եկեղեցու մթին եւ խոնաւ աւանդատունը, որի մէջ փոշու տակ ծածկուած եւ մի անկիւնում յատակի վրայ թափուած գտանք ամենահազուագիւտ օրինակները նախնի մատենագրութեան։

Ի՞նչ համեմատութիւն այնտեղ եւ այստեղ...

— Գրքերի ցուցակ ունէ՞ք, Հայրիկ, — հարցրեց Սալանը։

— Ունենք, — պատասխանեց նա, դուրս բերելով մի գիրք, որ պահուած էր պահարանների մէկում։ — Մենք դեռ չենք տպում այդ ցուցակը, որովհետեւ աշխատում ենք հետզհետէ աւելացնել գրչագրերի թիւը։

Սալանը նստեց գրասեղանի մօտ, սկսեց թերթել ցուցակը։

— Դարձեալ բաւական գրչագրեր ունէք, — ասաց նա։ — Դուք մեծ բարերարութիւն արած կը լինէք, Հայրիկ, եթէ կ'աշխատէք այս կողմերի բոլոր վանքերից ազատել գրչագրերը եւ այստեղ հաւաքել։ — Եւ նա պատմեց, թէ իր այցելութեան ժամանակ Կտուց անապատը՝ ի՞նչ ցաւալի դրութեան մէջ գտաւ այդ վանքի գրքերը։

— Բոլոր վանքերում միեւնոյնը կը տեսնէք — պատասխանեց Հայրիկը։ — Բայց եթէ գիտենայիք, թէ ո՞րքան դժուարութիւնների, ո՛րքան անախորժութիւնների եմ հանդիպել, մինչեւ կարողացել եմ հաւաքել այդ գրքերը։ Մեր վանահայրերը աւելի շուտով յօժարում են, որ իրանց վանքերում գտնուած գրքերը անխնամ դրութեան մէջ փտեն, ոչնչանան, քան թէ տան, որ մի ապահով տեղում պահուեն։ Իսկ ռամիկ ժողովուրդը բոլորովին այլ կերպով է վարւում. Նա իր ձեռքն ընկած գրչագիրը տանում է եւ մեծ երկիւղածութեամբ թաղում է հողի տակ, ինչպէս թաղում է իր սիրելի որդուն։

Սալանը շարունակում էր թերթել ցուցակը։

— Այդ անում են եւ եկեղեցականները, — ասաց նա, — ես լսել եմ, թէ ինչպէս մի վանքում կատարել էին մի հանդիսաւոր թաղում բոլոր ցեցակեր գրքերի։

— Ես գիտեմ մի այլ, աւելի ցաւալի կորուստ, — ասաց Հայրիկը տխուր ձայնով եւ պատմեց հետեւեալ անցքը.

Մի անապատում, որ Հայոց ծովակներից մէկի կղզում է գտնւում, յանկարծ միաբանութիւնը լսում է, որ Կաթողիկոսը գալիս է վանքը, եւ որպէսզի, Նորին Վեհափառութիւնը վանքի գրքերը իրանց ողորմելի դրութեան մէջ չտեսնէ, հաւաքում են բոլորը, լցնում են կթոցների մէջ եւ թափում են ծովը։ Երբ Նորին Վեհափառութեան նաւակը մօտենում է կղզուն, նա նկատում է, որ մագաղաթի թերթիկները ջրի երեսին լողում են։ Ալիքները նրանցից մէկը բերում են եւ խփում են Վեհափառի նաւակի կողքին։ Նա ձեռքը մեկնում է եւ վեր է առնում դժբախտ թերթը։ Պատահմամբ դա լինում է Խորենացու գրքի հէնց այն կտորը, որտեղ գրուած է լինում նրա սգաւոր ողբի, որի մէջ նա այնքան դառն կերպով նկարագրում է իր ժամանակի եկեղեցականների անպիտանութիւնները։ Վեհափառի հանդէպ, նաւակի մէջ, նստած է լինում կղզու վանահայրը, որ դուրս էր եկել ցամաքը նրան ընդունելու։ Վեհափառը տալիս է նրան կարդալու սգաւոր ողբի հետեւեալ տողերը. «վարդապետք տխմարք» եւայլն։

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

(Շար. Ա. էջէն)

Սինեմա Ռէքսի առջեւ Ալժերիացիներ յարձակում գործեցին ոստիկանի մը վրայ՝ եւ զայն վիրաւորելով յաջողեցան փախչիլ:

Կրընոպլի մէջ երկու ժանտեռաւորներէ պահակներ սպաննուեցան, որոնց հետ՝ պնդացիր մը եւ պայթուցիկներ: Կը կարծուի թէ պայթուցիկներէն մէկը կրակ առած էր ահաբեկիչներու ձեռքին մէջ եւ սպաննած միաժամանակ երկուքն ալ:

Փարիզի մէջ ոճրափորձերու վաղորդայնին ձերբակալուած ահաբեկիչներու քննութիւնը կը շարունակուի: Մօտ 20 Ալժերիացիներ խոստովանեցան թէ մասնակցած են մայրաքաղաքի եւ արուարձաններու մէջ տեղի ունեցած խափանարարութեանց:

Ոստիկանութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առաւ: Արձակուրդի մէջ գտնուող ապահովութեան բոլոր ուժերը պաշտօնի կըլուխ կանչուեցան եւ նոր արձակուրդները յետաձգուեցան: Երկրին կարեւորագոյն կեդրոնները՝ քարիւղի ղտարան, կայարան, Ջրամբար, եւայլն, յանձնուեցան բանակին հսկողութեան: Կառքով պտըտող Ալժերիացիները կը խուզարկուին: Իսկ մասնաւոր քննութեամբ մը՝ ժանտեռաւորները պիտի ճշդեն իրենց պաշտպանուելու միջոցները:

Միւս կողմէ, Գահիրէի մէջ Նուաճէյիքըստ Փրէսի թղթակիցը տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ալժերիոյ Ազատագր. Ճակատի երեք ղեկավարներուն հետ: Ֆերհաթ Ապաս, Պէլքասէմ եւ Շէրիֆ յայտարարեցին թէ արդէն հիմնուած է ալժերիական կառավարութիւն մը՝ աքսորի մէջ «որուն կը պակսի միայն կառավարութիւն անունը»: Բայց տակաւին որոշում չեն տուած այդ «կառավարութիւնը» պաշտօնապէս ճանչցնելու համար:

«Տեղեկատուութեան եւ արտաքին յարաբերութիւններու նախարար» Ֆերհաթ Ապաս յայտարարած է, թէ Ֆրանսայի մէջ ոճրափորձերը պիտի շարունակուին՝ տկարացնելու համար բանակն ու երկրին տնտեսութիւնը, աւելցնելով թէ Ալժերիոյ մէջ խաղաղութիւն պիտի չվերահաստատուի, այնքան ատեն որ «Ֆրանսական կառավարութիւնը բաւական քաջութիւն չունի Ազատագր. Ճակատին հետ բանակցելու համար»: Ապաս չեշտած է թէ Ֆրանսայի մէջ ահաբեկիչները «ազգարարութիւն» մը կ'ընեն կառավարութեան՝ որպէսզի հանրաքուէի չձեռնարկէ:

ԶՕՐ. ՏԸ ԿՈԼԻ դէմ հակացոյցեր եղան Տաքարի մէջ: Թանանարիվի, Պրազվիլլի եւ Ապիճանի խանդավառ ընդունելութենէն ետք, Տը Կոլ Տաքարի մէջ ցուցարարներ տեսաւ, որոնց պաստառներուն վրայ կը կարդացուէր. «Տը Կոլ, գնա'» մինչ ուրիշներ կը պոռային. «Անկցի' Տը Կոլ, կեցցէ Ազատագր. Ճակատը», եւայլն: Վարչապետը ճառ մը խօսեցաւ 100.000 Տաքարցիներու ներկայութեան, չեշտելով թէ ամէն մարդ ազատ է «ոչ» ըսելու հանրաքուէին, եթէ կ'ուզեն Ֆրանսայէն բաժնուիլ. «եթէ անկախութիւն կ'ուզեն՝ թող առնեն»: Զօրավարը չորեքշաբթի կէսօրէ ետք գնաց Ալժէ, ուր խանդավառ ընդունելութիւն մը կը նախատեսուէր:

ԱՄՄԱՆԻ մէջ շրջան ընող զրոյցներու համաձայն՝ Հիւսէյն Թագաւորի ընտանիքին կարգ մը անդամները Եւրոպա պիտի մեկնին:

ՌԻՕ ՏԸ ԺԱՆԷՅՐՈՅԻ մէջ Լուի Ժագինօ յայտարարեց թէ «Լատինական պլոք» մը կազմելու գաղափարը հետզհետէ տեղ կը գրաւէ լատին ժողովուրդներու մէջ, որոնք աշխարհի բնակչութեան կարեւոր մէկ մասը կը ներկայացնեն:

ՆԱԽԱԳԱՀ ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ կը մտածէ ստեղծել նոր կազմակերպութիւն մը՝ թերաճ երկիրներու տնտեսական յառաջդիմութեան օգնելու համար: Այս ուղղութեամբ ծրագիր մը պիտի ներկայացուի Նոր Տելհիի մէջ տեղի ունենալիք համաշխարհային դրամատան ժողովին:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ մէջ, Լիւպլէնի մօտերը երեւան եկան հասարակաց նոր մահափոսեր. Նացիները հազարաւոր դիակներ լեցուցած էին անոնց մէջ՝ այրելէ ետք:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ոստիկանութիւնը ձերբակալեց բազմաթիւ Նախկին համայնավարներ եւ խուզարկութիւն կատարեց անոնց բնակարաններուն մէջ.

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Լեւոնուհի Պետիկեան եւ զաւակը Սարգիս, Տէր եւ Տիկին Արամ Պետիկեան, Տէր եւ Տիկին Տօլպաշեան կը ծանուցանեն թէ այս կիրակի 31 Օգոստոսուաւուրուն ժամը 10ին, հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Պօմոնի Հայոց եկեղեցին իրենց ողբացեալ ամուսնոյն, հօր, եղբօր՝

ՀԱՅԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

× Այս առթիւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները եղած են ի յիշատակ ողբացեալին.— Այրի Տիկին Լ. Պետիկեանի եւ զաւկին Սարգիսի, Տէր եւ Տիկին Արամ Պետիկեանի եւ Տէր եւ Տիկին Տօլպաշեանի կողմէ՝ «Յառաջ»ի տարածման 5000, «Հայ Բոյժ»ին 3000, Ֆր. Կ. Խաչի քաղաքի մասնաճիւղին 2000, Ս. Լուի, Պօմոնի եւ Պուլ. Օտոյի Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին, Հ. Յ. Դ. Մշակոյթի Տան եւ Պօմոնի եկեղեցիին 2000ական ֆրանք:

Գումար՝ 20.000 ֆրանք:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Թիւթէլեանի՝ իրենց եղբօրը մահուան տխուր առթիւ. (մեռած Տիթրոյիթ, Ամերիկա): Նաեւ այրի Տիկին Նաւարեանի իր եղբօրը մահուան առթիւ եւ բոլոր իրենց պարագաներուն:

ինչպէս ծանօթ է, համայնավար կուսակցութիւնը արգիլուած է Գերմանիոյ մէջ:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Ելմտական նախարարը յայտարարեց թէ նոր պետութեան ստեղծումէն ի վեր մէկ միլիառ տոլար (աւելի քան չորս միլիառ ֆրանք) ծախսուած է բանակին սպառազինման համար:

ԿԻՊՐՈՍԻ Յոյները ընդհանուր գործադուլ մը ընելով բողոքեցին բանակին՝ որ առջի օր սպաննած էր ԷՈՔԱյի երեք անդամներ. միւս կողմէ ոստիկանութիւնը նոր խուզարկութիւններ ընելով ձերբակալեց բազմաթիւ Յոյներ:

ԱՆԳԼԻԱ նոր ցամաքահանում մը կատարեց Օմանի մէջ. Դամասկոսէն կը յայտարարեն թէ նոր զինուորներն ու զէնքերը պիտի գործածուին՝ Օմանի ըմբոստութիւնը արեան մէջ խեղդելու համար:

ՀԱԿԱՖԱՇԱԿԱՆ ԿԱՄԻՏԷՆ որ կազմուեցաւ մայիսեան դէպքերէն ետք՝ զանազան կուսակցութիւններու եւ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներով (Անտրէ Ֆիլիփ, Ռոպէր Պարա, Լուի Ֆուրնիէ) «յետադիմական» կ'որակէ նոր Սահմանադրութիւնը եւ իր համախոհները կը հրաւիրէ Սեպտեմբեր 4ին Փլաս տը լա Ռէփիւպլիք՝ «ոչ» ըսելու համար նոր Սահմանադրութեան. ինչպէս ծանօթ է, նոյն օրը Վարչապետը պիտի խօսի այնտեղ՝ ի նպաստ հանրաքուէին:

ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ մէջ տաքերուն հետեւանքով բազմաթիւ հրդեհներ պատահեցան, մանաւանդ անտառային շրջաններու մէջ. Եփրատի հովիտին մէջ ջերմաչափը բարձրացաւ 52 աստիճանի՝ շուքի, Գահիրէյն՝ 48, Բաղտատ՝ 47, Թօլիս՝ 41, Երուսաղէմ՝ 40:

ԱԼԺԷՐԻՈՅ մէջ առջի օր զանազան կռիւներու ընթացքին 40 ըմբոստներ զինաթափ եղան:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ մէկ տարուան ընթացքին Հիւս. Ափրիկեցիները սպաննեցին 11 ոստիկաններ եւ վիրաւորեցին 20 ուրիշներ. միայն փարիզեան շրջանին մէջ, մինչեւ առջի օրուան մահափորձերը՝ հինգ ոստիկաններ սպաննուած էին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս կիրակի, Գիւտ Գօտւոյ Տօնին առթիւ՝ պիտի կարդացուի Ամէն. Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի Կոնդակը, Բդնիի Ս. Աստուածածին եկեղեցիին վերաշինութեան նուիրուած:

× Նաեւ պիտի կատարուի մասնաւոր Հոգեհանգիստ՝ Մայր Եկեղեցիի Նախկին վաստակաւոր դպրապետ ողբացեալ Յակոբ Մալաքեանի յիշատակին, ներկայութեամբ իր ընտանեկան պարագաներուն: Իր յիշատակը յարգողներ կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ:

× Եկեղեցիին Վարչութիւնը Պ. Գերասիմ Ճարայեանէն շնորհակալութեամբ ստացած է 10.000 ֆր. նուէր: Եւ Տէր եւ Տիկին Հայկ Գունդաքճեանէ՝ գորգ մը: Նոյնպէս Պ. Հ. Նետուրեանէ 10.000 ֆր. եւ Պ. Ժիրայր Վարդեանէ 20 տոլար:

ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ՕԳՈՍՏՈՍԻ ՎԵՐՋԸ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ (Թիւ 199 – 200, Յուլիս – Օգոստոս).— Ներքին Վեհափառութիւն Աշխատանքը (Շ. Նարդունի). — Կեղծ ժանտախտը Հայաստանի մէջ (Տքթ. Յովասափեան).— Կիները այրերէն աւելի երկար կ'ապրին (Տոքթ. Ռոսքան).— Երբեւակայութեամբ հիւանդ (Տոքթ. Գալուստեան).— Ինչ՞ն մեռաւ (Փրոֆ. Սիմոնէն).— Մարզական բնախօսութիւն (Տոքթ. Նաւասարդ).— Մատենիկ իմաստութեան.— Աղը (Նարդեան Բժշկական Բառարան).— Ջուրով թունաւորում (Տոքթ. Պուքէ).— Արեւի լոգանք (Տոքթ. Սերոբեան).— Արաս – Թուման (Բժշկ. Աշխարհագրական Բառարան).— Երախային առողջութեան նշաններ (Տոքթ. Նիշէ).— Գարեջուր (Տոքթ. Քարոն).— Ի՞նչպէս օգնել կայծակնահարին (Խաչուհի):

Բաժանորդագրութեան պայմաններ. — Տարեկան 1.200 ֆրանք արտասահման 1.500 ֆրանք:

Դիմել Շ. Նարդունիի Յառաջի հասցէով:

"ԴՐՕՇԱԿ"Ի ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆ

Հայաստանի յեղափոխական շարժման պատմութիւնը իր բոլոր մանրամասնութիւններով արձանագրուած է «Դրօշակ» ամսագրին մէջ, որուն առաջին տասնամեակի թիւերէն մնացած էր մէկ հաւաքածոյ եւ խնամքով կը պահուէր Հ. Յ. Դ. Փարիզի Թանգարանին մէջ:

Անգտանելի այս հաւաքածոն լուսապատկերներով հրատարակուեցաւ, որպէսզի ամէն Հայ պատեհութիւն ունենայ լրիւ տեղեկանալու իր ազատատենչ հայրենիքի անվերջ մաքառումներուն եւ հրաշալի յաղթութեան:

«Դրօշակ»ի առաջին տասնամեակի (1890 – 1901) հաւաքածոն կը հրատարակուի երկու հատորով:

Առաջին հատորը (1890–1897) նոր լոյս տեսաւ, 750 մեծադիր էջ: Թղթակազմի գինն է 1800 ֆրանք, չքեղ կազմուած՝ 2400 ֆրանք:

Գրատուն Պարսամեան, 46, րիւ Րիշէ, Փարիզ (9):

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ.— Հայ Կարմիր Խաչի տարեկան ցերեկոյթ – պարահանդէսը, 1 Փետր. 1959:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը 28 Դեկտեմբերին, կիրակի Լիւթէսիայի մեծ սրահին մէջ, սրահին նուագախումբով:

×

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի տարեկան մեծ պարահանդէսը Դեկտեմբեր քսանին, Սալոն Սփլանտիտի մէջ:

×

Սրբոց Թարգմանչաց տօնին առթիւ կազմակերպուած է հայ մշակոյթին նուիրուած շքեղ ցերեկոյթ մը որ տեղի պիտի ունենայ Հոկտեմբեր 12 կիրակի օր, ժամը 15ին, Սորպոնի մեծ Ամփիթատրոնին մէջ:

×

Փարիզի Հայ Աղք. Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը՝ Հոկտեմբեր 26ին, Ժորժ Ե.ի սրահներուն մէջ:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 1958 – 1959 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որ կը փափաքին գրել իրենց զաւակները, պէտք է փութան այժմէն իսկ դիմում ընել հաստատութեան տնօրէնութեան:

Վարժարանին նպատակն է՝ պատրաստել միջնակարգ ուսման պաշարով օժտուած եւ հայեցի դաստիարակութիւն ստացած ճշմարիտ Հայուհիներու սերունդ մը:

Դպրոցասէրի ուսման ծրագիրը կ'ընդգրկէ երկու ուրոյն բաժիններ .—

Ա.— Ֆրանսականը, որ տառացիօրէն կը հետեւի պետական լիսէներու արդիական բաժնի պաշտօնական ծրագրին — անգլերէն եւ սպաներէն լեզուներով — կը պատրաստէ պրըվէի եւ պաքալորէայի:

Բ.— Հայկականը որ կ'օժտէ սանուհիները հայագիտական ծանօթութիւններով, հայ լեզուի, գրականութեան, հայ կրօնի եւ պատմութեան, Հայաստանի աշխարհագրութեան մարզերուն մէջ:

Աշակերտուհիներ կ'ընդունուին ութ տարեկանէն սկսեալ: Տարեվճարն է 150000 ֆրանք, վճարելի եռամսեայ եւ կանխիկ:

Աւելի մանրամասնութիւններու համար դիմել հաստատութեան տնօրէնութեան. 1 Պուլըվար տիւ Նոր, Լը Րէնսի: Հեռաձայն Լը Րէնսի 172:

Հաղորդակց.— Էկլիզ տը Բանթէնէն առնել 146 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Րէնսի Փավիյեօն:

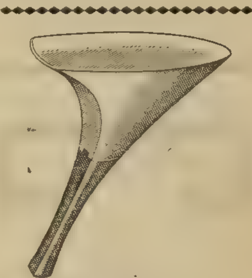

Imprimé sur les presses du journal HARATCH
17. Rue Bleue. 17 — PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3500 ֆր. վեցամս. 1900

Արտասահման՝ տարեկան 4000 փրանք: Հատը 15 ֆր.

ՈՒՐԲԱԹ 29 ՕԳՈՍՏՈՍ

VENDREDI 29 AOUT 1958

34ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8279 — 34EME ANNEE — Fondateur . SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 14ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4080

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԲԱՐԵԴԷՊ ՀԱՇՈՒԵՅԱՐԴԱՐ ՄԸ

Օգոստոս 22ին Ցիւրիխի մէջ ելմտական քննիչ Ժան Ռուպէր եւ Եգիպտոսի ազգային դրամատան տնօրէն Տր. Էլ Էմարի ստորագրեցին համաձայնագիր մը, որով Ֆրանսական կառավարութիւնն ու Արաբ Միացեալ Հանրապետութիւնը հաշուեյարդարի կ'ենթարկեն 1956ի աշնան Սուէզի տագնապին հետեւանքով երկու երկիրներու միջեւ ծագած վէճերը:

Համաձայնագիրը կը շօշափէ Ֆրանքօ-եգիպտական տնտեսական, ելմտական եւ մշակութային զանազան խնդիրներ:

Բանակցութիւնները սկսած էին Ժընեւի մէջ 1957 Օգոստոս 26ին: Ուրեմն ամբողջ տարի մը սակարկութիւններ կատարուեցան, յաճախակի ընդհատումներով, մինչեւ որ կարելի եղաւ համաձայնութեան եզրեր գտնել:

Այժմ որ կարելի եղած է լեզու գտնել վէճի առարկայ կարեւոր խնդիրներու շուրջ, մեծ յոյսեր կան, որ շուտով նաեւ վերահաստատուին երկու երկիրներու դիւանագիտական յարաբերութիւնները:

Սուէզի Ջրանցքի տիեզերական Ընկերութեան ազգայնացումը 1956 Յուլիս 26ին պատճառ դարձած էր նոյն տարուան Հոկտեմբերի վերջերը Եգիպտոսի դէմ կատարուած զինուորական ծանօթ գործողութեան:

Նախայարձակ եղած էր Իսրայէլ: Իսկ Անգլիա եւ Ֆրանսա փորձած էին միջամտել՝ գրաւելով Փորթ Սայիտը եւ յառաջանալով Ջրանցքի երկայնքին՝ մինչեւ Էլ-Քանթարա:

Խորհրդային եւ ամերիկեան կրկնակ վերջնագրերը վերջ էին տուած ձեռնարկին՝ որ ոչ մէկ դրական արդիւնքի յանգած էր:

Ընդհակառակն, Անգլիա եւ Ֆրանսա մեծ վնասներու ենթարկուեցան Եգիպտոսի մէջ, ուր դարաւոր եւ խիստ կարեւոր շահեր ունէին:

Եգիպտական կառավարութիւնը փակեց անգլիական եւ ֆրանսական բոլոր մշակութային հիմնարկութիւնները, գրաւեց ելմտական եւ առեւտրական հաստատութիւնները, որոնց մեծ մասը ազգայնացուց եւ երկրէն վտարեց Ֆրանս. եւ անգլ. հպատակները:

Անկէ զատ զինուորական գործողութեանց սկիզբէն իսկ բազմաթիւ նաւեր ընկղմելով փակեց Սուէզի Ջրանցքը՝ աւելի քան վեց ամիս քարիւղէ զրկելով Եւրոպան:

Եգիպտական կառավարութիւնը քսան միլիոն եգիպտ. ոսկի վնասուց հատուցում կը պահանջէր Ֆրանսայէն: Կարելի եղաւ օրակարգէն դուրս հանել այս հարցը:

Ատոր փոխարէն Ֆրանս. կառավարութիւնը համաձայնեցաւ ջնջել Եգիպտոսի Ազգ. Դրամատան ունեցած պարտքը Պանք տը Ֆրանսի (6.250.000 եգիպտ. ոսկի):

Եգիպտ. կառավարութիւնը ազգայնացուցած կամ Եգիպտացիներու ծախած էր Ֆրանս. հինգ դրամատուներ, 15 ապահովագր. ընկերութիւններ եւ կարգ մը ուրիշ հիմնարկութիւններ: Ասոնց փոխարէն Ֆրանսա իբրեւ հատուցում պիտի ստանայ 12 միլիառ Ֆրանք:

Շնորհիւ գոյացած համաձայնութեան, պիտի վերաբացուին Ֆրանս. երկու լիսէները, իրաւաբանական վարժարանը եւ արեւելեան հնագիտութեան հիմնարկութիւնը: Եգիպտոս պիտի վերադարձնէ Ֆրանս. 300 ուսուցիչներէն անոնք որ կը փափաքին: Շուրջ 50 հազար եգիպտացի աշակերտներ Ֆրանսական կրթութիւն պիտի ստանան՝ ըստ առաջնոյն:

Բաց աստի առեւտրական գործառնութիւններն ալ պիտի վերսկսին եւ Ֆրանսա պիտի կարենայ ըստ կամս եգիպտ. բամպակ գնել: Ֆրանս. դրամագլուխը կարելի պիտի ըլլայ օգտագործել Ասուանի ամբարտակին եւ եգիպտական զանազան այլ ձեռնարկներու համար:

Այն պահուն, երբ Մերձաւոր Արեւելքի քաղաքական կացութիւնը կը պայծառանայ, Ցիւրիխի համաձայնագիրը կոչուած է աւելի եւս ամրապնդելու Ֆրանսայի դիրքը արաբական աշխարհին մէջ:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

ՉՈՐՍ ՀԱՅԵՐ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Քանի մը օրուան հանդարտութենէ ետք՝ կացութիւնը յանկարծ ծանրացաւ Պէյրութի մէջ: Գրաքննութիւնը վերահաստատուեցաւ թերթերու վրայ, 24 ժամուան դադարէ մը ետք:

Ըմբոստները փորձեցին գրաւել այն հրջանները՝ ուր կը գտնուին ամերիկեան ուժերը, Պէյրութի եւ Խալտէի օդակայանին ճամբուն վրայ: Բանակը անմիջապէս միջամտեց եւ կատաղի կռիւներ եղան: Ամերիկացի բազմաթիւ զինուորներ վիրաւորուեցան: Ամերիկեան բանակի բանբերներէն մէկը յայտարարեց, թէ վերջերս ապստամբները սկսած են կրակել Ամերիկացիներու վրայ: Բանբերը աւելցուց թէ խռովարարները գողցած էին ամերիկեան զէնքեր. արդարեւ, զինուորները երբ կառքով կը պտտէին՝ ճամբան կորսնցնելով ինկած էին ըմբոստներուն ձեռքը, որոնք քանի մը ժամ ետք ազատ արձակեցին զանոնք, զէնքերը «գրաւելէ» ետք: Կը պատահի նաեւ, որ ճիփ մը խճողումի պատճառով կը ստիպուի կանգ առնել. Լիբանանցիները յանկարծ կը հրջապատեն զայն եւ կը գողնան զինուորական առարկաներ, մանաւանդ՝ ուլէ՝ առրճանակ:

Ապստամբները ցոյց մը կատարած են նաեւ Պասթայի մէջ: Հինգ հարիւր զինեալ մարդիկ տողանցած են Ռաշիտ Քարամէի ներկայութեան, լիբանանեան ու Արաբական Միացեալ Հանրապետութեան դրօշակներով: Տողանցքին կը մասնակցէին նաեւ «Կարմիր Խաչի» աղջիկներ, որոնք բուռն ծափահարութիւններու արժանացան մօտ10.000 ներկաներու կողմէ:

Անկախ այս բոլորէն, Փարիզի գրեթէ բոլոր թերթերը՝ Լը Մոնտ, Ֆիկառօ, Փարիզ-Փրէս, Նիւ Եորք Հերըլտ, եւայլն կուտան ցաւալի լուր մը. արիւնալի միջադէպեր պատահած են Հայերու միջեւ: Ըստ երեւոյթին բոլորին ալ աղբիւրը նոյնն է.— Հայերը, որ ցարդ կռիւներու չէին խառնուեր, իրենց կարգին սկսան բախումներ ունենալ իրարու միջեւ: Միջադէպը պատահեցաւ հետեւեալ պայմաններու մէջ: Պէյրութի Նահր թաղամասին մէջ (Պուրճ Համուտ) աջակողմեան Դաշնակցական կուսակցութեան պատկանող անձ մը առեւանգուեցաւ ծայրայեղ ձախակողմեան Հնչակեաններու կողմէ եւ սպաննուեցաւ, որուն հետեւանքով Դաշնակցականներն ու Հնչակեանները կատաղի բախումներ ունեցան առջի գիշեր. «Բագրատեան» մարզական ակումբին նախագահն ու իր կինը, երկուքն ալ հնչակեան, սպաննուեցան: Յաջորդ առաւօտ, Տօրայի մէջ սպաննուեցաւ ծայրայեղ ձախակողմեան ուրիշ Հայ մը: Այս միջադէպերէն ետք օրինապահ խումբ մը երեսփոխաններ պահանջեցին որ քաղաքացիներուն մօտ գտնուող զէնքերը յանձնուին: Այս երեսփոխանները իրենց վստահութիւնը յայտնելով հանդերձ ապագայ նախագահ Շեհապի, աւելցուցին թէ պիտի մերժեն գործակցիլ կառավարու —

Օրը Օրին

ՄԵՐ «ՀԱՄԵՍՏ»ՆԵՐԸ

Նիս. մտերիմներու շրջանակի մը մէջ, հինգ վայրկեան տեւեցին թաղմանական արարողութիւնները. ո'չ ծաղիկ, ո'չ ծաղկեպսակ՝ համաձայն հանգուցեալի փափաքին: Մինչ փրանսական մամուլը ներբողը կը հիւսէր հանգուցեալին՝ Նոպէլեան մրցանակաւոր Ռոժէ Մարթէն տիւ Կառի:

Մեծարժէք գրագէտ մը, որ իր հիւանդութիւնն անգամ գաղտնի պահած էր, խուսափելու համար աղմուկէ: Հիւանդացաւ, մեռաւ ու թաղուեցաւ անշշուկ, ինչպէս ապրած ու աշխատած էր: Ֆրանսակա՛ն, — ինչպէս նաեւ միջազգային, — գրականութեան ամէնէն կարկառուն դէմքերէն մէկը, որուն ճկարագրին ամէնէն յատկանշական գիծն էր համեստութիւնը: Չէր սիրեր ճառերն ու *փիւպլիսիթէ*ն: Կը խուսափէր լրագրողներէ եւ լուսանկարիչներէ: Փոխանակ իր մասին գրուած յօդուածները կարդալու՝ կ'աշխատէր համբերութեամբ, խղճմտանքով ու հաւատքով: Կը պեղէր մարդկային հոգին: Պատերազմներու ետեւեանքով անբարոյականութեան եւ հանոյքներու անձնատուր մարդկութեան մէջ կը փնտռէր արժանիքներ՝ որոնք գոյութիւն ունէին դեռ երէկ: Կ'աշխատէր մարդկային հոգին վերականգնել: Անշուշտ գիտակցութիւնը ունէր իր գործին տարողութեան, բայց պատճառ մը չէր ան՝ որ իր «եսը» պոռար մարդոց երեսին: Թէեւ այդ իրաւունքը ոչ ոք պիտի զլանար իրեն:

Նման պարագաներու առջեւ՝ դառն է անդրադառնալ մեր կեանքին: Մենք ալ ունինք գրողներ: Լրագրողներ: Բանաստեղծներ: Կը բաւէ որ մէկը երկու տեսակ հրատարակէ՝ արդէն հեղինակաւոր մարդ կը դառնայ, իր կարգին «յառաջաբան»ներ գրելով բոլորովին նորերու գործերուն:

Դժբախտաբար պատահական այս գրողներուն «գործ»երուն մասին գրախօսականները կը լեցնեն թերթերու սիւնակները: «Աջ» թերթին մէջ կը յայտարարուի թէ «անարժէք» է «ձախ» թերթին քննադատին կարծիքը: Ոչ ոք կ'անդրադառնայ, թէ անարժէքը ստեղծուած խառնիճաղանճն է:

Այնուհետեւ, երբ անուն մը արձանագրուած է թերթի մը մէջ, դժուար է խօսք հասկցնել «տաղանդաւոր»ներուն:

Օրինակներ չեն պակսիր հրապարակին վրայ:

Մէկը «բանաստեղծութիւն» մը կը գրէ, «երախանգելով» որ ամբողջութեամբ տպուի: Այլապէս՝ բաժանորդագրութիւնը կը դադրեցնէ: Ուրիշ մը իր «յուշեր»ը կ'ուզէ փաթթել խեղճ ընթերցողին գլխուն: Բարեբախտութիւն մըն է, որ վէպ գրողները համեմատաբար քիչ են...:

Ասոնց կողքին կ'արժէ յիշել նաեւ մետասաներորդ ժամուն գրագէտ դարձած, այլապէս յարգելի մեր հայրենակիցները:

Ազգային վարժարան չաւարտած երանելի մը կը փորձէ փիլիսոփայական բարդ խնդիրներ բացատրել ազգիս Հայոց:

Վարպետ տուտուի աշակերտ մը, ընթացանէն լաւծները համադրելով միջազգային քաղաքականութեան կնճռո՛տ հարցերը կը վերլուծէ:

Շրջաններէն եկած թղթակցութիւններն ալ ուրիշ հարց: Ամէնէն հետաքրքրականը՝ ձեռագիրներուն կցուած նամակներն են. գրեթէ բոլորն ալ՝ նոյն եզրակացութեամբ.— *Անցեալ անգամ չահեկան գրութիւն մը ղրկած էի. տակաւին չէք հրատարակած. առու-երիկուն կը բաղըքէբ թէ գրող չունինք. եթէ այսպէս բ-նէք՝ անշուշտ թէ չենք ունենար: Այս անգամ շատ հետաքրքրական եւ անյետաձգելի բան մը կը ղրկեմ. եթէ կէտ մը պիտի փոխէք՝ վերադարձուցէք գործս, ուրիշ թերթեր կը տպեն:*

Ո՞վ կը կասկածի.. թէ ուրիշ թերթեր չեն տպեր: Արդէն «գրող չունինք»:

Հարց է, թէ ի՞նչ պիտի ըլլային մեր այս «համեստ»ները, եթէ սխալմամբ դառնային մէյ մէկ Ռոժէ Մարթէն Տիւ Կառներ...:

ԱՐՄԵՆԱԿ

ՍՈՒՍԹԵԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Տեղեկատուութեան Նախարար՝ Ժագ Սուսթէլ չորեքշաբթի գիշեր կարգ մը յայտարարութիւններ ըրաւ հեռատեսիլէն: Նախարարը պատասխանելով եղած հարցումներուն, ծանրացաւ մանաւորաբար Սահմանադրութեան վրայ: Այս առթիւ յիշեց համայնավար կուսակցութեան մղած պայքարը ամէն ճակատի վրայ եւ լայն միջոցներով, մերժելու համար Սահմանադրութիւնը:

Երբ ըսին Սուսթէլի թէ ոմանք (ոչ-համայնավարներ) ոչ հանրապետական եւ ոչ ժողովրդապետական կը գտնեն նոր Սահմանադրութիւնը, նախարարը պատասխանեց.— Ճիշդ չէ. անշուշտ տարբեր է նախորդներէն եւ առաջուան պէս կարելի պիտի չըլլայ երկու օրը անգամ մը տագնապ ստեղծել եւ դահլիճ տապալել:

Երբ երկու լրագրողները առարկեցին թէ թիւ 14 յօդուածն է գլխաւորաբար, որ կը մտահոգէ բոլորը (Հանրապետութեան Նախագահին լայն իրաւասութիւնները), նախարարը շեշտեց թէ վտանգաւորը այդ չէ, այլ այն աշխարհը, որուն մէջ կ'ապրինք. որովհետեւ ամէն վայրկեան երկիր մը կրնայ յարձակումի ենթարկուիլ կամ գրաւուիլ, եւ պէտք է որ մէկը՝ նման պարագաներու տակ, ունենայ բացառիկ իրաւունքներ. յիշեցէք 1940ը, աւելցուց Սուսթէլ: Նախարարը ըսաւ նաեւ թէ կը յարգէ բոլոր անոնց կարծիքը, որոնք համայնավար չեն, բայց դէմ են ներկայացուած Սահմանադրութեան. եւ խօսքը անոնց ուղղելով շեշտեց.— Հարց կուտամ ձեզի, ի՞նչ կ'առաջարկէք:

Նախարարին յիշեցուցին թէ վերջերս Փրաւտա ծանր յարձակումներ ըրած էր իր վրայ՝ ամբաստանելով զինքը իբրեւ «ամերիկեան գործակալ»: Սուսթէլ ըսաւ թէ առաջին զարմացողները, հաւանաբար, Ամերիկացիք ըլլան քանի որ ինք ծանօթ է աւելի իբրեւ «հակա-ամերիկացի»: «Ո՛չ հակա-ամերիկացի եմ, ո՛չ հակա-ռուս, աւելցուց Սուսթէլ, Ֆրանսացի եմ, եւ եթէ իրաւունք չունիմ Ուաշինկթընի կամ Մոսկուայի մէջ, պատճառն այն է որ իրաւունք ունիմ Փարիզի մէջ»:

թեան մը հետ՝ որուն մաս պիտի կազմեն ըմբոստ ղեկավարներ: Ինչպէս ծանօթ է, ընդդիմադիրները զօր. Շեհապին յայտնեցին թէ նոր կառավարութեան մէջ ըմբոստներու ներկայացուցիչները պէտք է ըլլան: Հայերու միջեւ պատահած կռիւները նոր մտահոգութեան դուռ բացին, որովհետեւ ոստիկանութիւնը չկարենալով կարգը վերահաստատել՝ բանակին օժանդակութեան դիմում եղաւ:

Ինչպէս կը տեսնուի, տեղական բոլոր թերթերուն գրածը տուինք՝ ամբողջութեամբ բայց վերապահութեամբ, որովհետեւ ճշգրիտ տեղեկութիւններ կը պակսին մեզի: Այսուհանդերձ թերթերու գրածին մէջ որոշ սխալներ նշմարելի են, առաջին ակնարկով. օրինակ՝ «Բագրատեան» մարզական ակումբին անդամները

(Շարունակութիւնը կարդալ .Դ. էջ)

(Շարունակութիւնը կարդալ .Դ. էջ)

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻՆ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

ՅՈՒՇԵՐ ՇԱՊԻՆ ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԷՆ ԵՒ ԻՐ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

1954ին լոյս տեսաւ համեստ հեղինակի մը «Յուշեր Շապին Գարահիսարէն» հատորը։ Դժբախտաբար աննշմար անցաւ։ Գրեթէ ոչ ոք արտայայտուեցաւ Սարգիս Ն. Տէօվլէթեանի այդ գիրքին մասին, որ կը պարունակէր վկայութիւններ մօտաւոր անցեալի պատմութենէն, դէպքեր, դէմքեր եւ մանրավէպեր, տեղական երգեր իրենց նօթագրութեամբ եւ բառացանկ մը՝ տեղական բառերու։

Երբ 1957ին գրագէտ Արամ Հայկազի կողմէն խմբագրուած հատորը այսօրերս ստացայ, «Շապին Գարահիսար ու իր Հերոսամարտը» խորագրով, աւելորդ չնկատեցի առաջին հատորը անգամ մը եւս թերթատել ու նաեւ բաղդատել ինչ ինչ գլուխներ Արամ Հայկազի հատորին հետ։

Սարգիս Տէօվլէթեան կը խօսի 1895ի, 1908ի ինքնապաշտպանութեան եւ կռիւներուն մասին, իսկ Արամ Հայկազ աւելի մանրամասնութիւններ կուտայ, իբրեւ ականատես 1915ի հերոսամարտին մասին։

Մեծ գոհունակութեամբ հոս կ'արձանագրեմ որ Արամ Հայկազ արդարութիւն կ'ընէ առաջին հատորին հեղինակին.— «Երախտապարտ ենք, կ'ըսէ, լուսահոգի Գ. Ս. Տէօվլէթեանի, եւ իր աշխատակից՝ Սուրէն Վեցիկեանին, հաւաքելու այդ աշխատանքը կատարած, ու հունձքը մեզի տրամադրած ըլլալուն համար»։ Ակնարկութիւն կարդ մը նիւթերուն եւ մասնաւորաբար ժողովրդական բանահիւսութեան կտորներուն, որոնցմէ 9 կտորին նօթագրութիւնը տուած է Սարգիս Տէօվլէթեան, շնորհիւ երաժիշտ Ա. Գ. Մետումէնցի աշխատակցութեան։

Երկրորդ տպաւորութիւնս է Արամ Հայկազի խմբագրած հատորին գրական դրոշմը, եւ այն հոգածութիւնը որ տուած է իր խօսքին ու խորհրդածութիւններուն։ Գրագէտի շունչը զգալի է հոն։ Յայտնի է նաեւ որ Պ. Արամ Պետրոսեան, (Յառաջաբանը գրի առնողը), Սարգիս Տէօվլէթեանի աշխատութեան տուած է արդի աշխարհաբարի դրոշմը, ծաքրած ու սրբագրած է հեղինակին նիւթերը եւ աւելի հրապուրիչ դարձուցած է գրքին ընթերցումը։

Այս կերպով երկու հատորներուն ընթերցողը պիտի նկատէ որ երկու գիրքերը զիրար կը լրացնեն։

Տեղական բարքերու եւ սովորութիւններու մասին առանձին գլուխներ փնտռելու պէտք չկայ։ Այդ նիւթերը ընդելուզուած են աշուղներու, -բժիշկներու, տեղական տիպարներու եւ հարսանիքի նկարագրութիւններուն մէջ, միշտ համեմուած փոքրիկ մանրավէպերով, յատկանշելու համար որեւէ տիպար կամ սովորութիւն։ Երբ Սարգիս Տէօվլէթեան կը պատմէ բժիշկներու մասին, Հէքիմ պապը կը դառնայ ժողովրդական դէմք մը, որոնց նմանները ապրած են հայ ժողովուրդին մէջ, զանազան դարերու եւ քաղաքներու մէջ։

Նոյնը նաեւ Արամ Հայկազի գրքին մէջ, գաւառական բարքերը կենդանի կը դառնան, կապուելով անհատ տիպարներու հետ։ «Շապին Գարահիսարի բժիշկները» գլուխին մէջ երբ կը խօսի մանկաբարձուհի Մարիամ Ֆալանի մասին, ոչ միայն տիպարը կուտայ իր յատկանիշներով, այլեւ ծննդաբերութեան կապուած սովորութիւնները կը տրուին։ Նոյնը նաեւ, երբ մեզի կուտայ «Կումիկին կինը», գաւառացի տիպարի մը գեղեցիկ մէկ վերարտադրութիւնը, ուր կը բացատրուի հայ կնոջ հոգիին հաւատարմութիւնը, իր ամուսնին հանդէպ, հակառակ այս վերջինին անտանելի վիճակներուն։ Արամ Հայկազ հոս իր գրագէտի դերին մէջն է։ Կրցած է ժամանակաւորը զանազանել տեւական արժէքներէն։

Բարքերուն եւ սովորութիւններուն նըկարագրութիւնը կարելի է ընդհանրացնել գաւառական – հայկական բոլոր սովորութիւններուն, քիչ տարբերութեամբ։ Շապին Գարահիսարի պարագային, նկատեցի որ այդ քաղաքին բարքերը մեծ չափով կը նմանին Ակնայ բարքերուն եւ ժողովրդական սովորութիւններուն։

Արամ Հայկազի գրքին ուրիշ մէկ առաւելութիւնն ալ այն է, որ բազմաթիւ ականատեսներու վկայութիւններով, եւ նիւթերու նպատակայարմար դասաւորումով, ան կը կազմէ ամբողջական պատմութիւնը հերոսամարտին եւ առհասարակ Շապին Գարահիսարին։ Հերոսամարտով հետաքրքրուողները կը հրաւիրէ շարունակութիւնը կարդալ իր «Ցեղին Ձայնը»ին Բ. հատորին մէջ, ուր տրուած են «Մեր խաչը» եւ «Քիւրտիստանի լեռներուն մէջ» այս երկու կենդանի նկարագրութիւնները։ Կրկնութենէ խուսափելու համար է անշուշտ։ Բայց մենք պիտի նախընտրէինք որ կրկնուէին, որովհետեւ ապագայ ընթերցողը, ժամանակ անցնելէ ետք, պիտի չկրնայ թերեւս «Ցեղին Ձայնը»ի Բ. հատորը գտնել եւ իր տպաւորութիւնները, այդ հերոսամարտին մասին, պակասաւոր պիտի ըլլան։

Ուրֆայի, Մուսա Տաղի, Վանի, Սասունի հերոսամարտներէն ետք ահաւասիկ Շապին Գարահիսարինը, իբրեւ փառաւոր մէկ վկայութիւն ինքնապաշտպանութեան, երբ վտանգուած, կեանքի եւ մահուան սպառնալիքի տակ ապրող ժողովուրդը գիտակցութեամբ կը նախընտրէ մեռնիլ։ Շապին Գարահիսարի հերոսամարտը բացառիկ է մանաւանդ անով, որ ժողովուրդին բոլոր տարրերը, մեծով ու պզտիկով, առանց խտրութեան, կը բերեն իրենց մասնակցութիւնը, եւ մահուան մէջ իսկ կ'եղբայրանան։

Սարգիս Տէօվլէթեան իր հատորին վերջաւորութեան կուտայ նաեւ Արտաւազ–մանէն յուշեր, ուր կը յիշէ դէպքեր, դէմքեր ու հանրային գործունէութեան դրուագներ, որոնք կրնային չզրուիլ Շապին Գարահիսարի յատկացուած հատորին մէջ։ Հետեւեալ տողերը սակայն պէտք է յիշել հոս.— «Ես կը հաւատամ կ'ըսէ, որ այս հատուկտոր յուշերս գոնէ իբր հում նիւթ կրնան ծառայել ապագայ պատմագրին»։ Արամ Հայկազ բարեբախտաբար հաւատարիմ գտնուած է, իր հայրենակցին փափաքը իրականացնելով։ Հաւատարիմ գտնուած է նաեւ իր անձին հանդէպ, երբ «Մելանով եւ արցունքով» գրած է հետեւեալ տողերը, իբրեւ հարազատ վկայութիւն.— «Տասնեւհինգ տարի ապրեցայ այս հաւատքով ու նախապաշարումներով ապրող եւ առաջնորդուող իմ սքանչելի ծննդավայրիս սքանչելի ժողովուրդին հետ. ու ահա քառասուն տարի վերջ, երբ այս էջերուն վրայ եմ հակած, յուզումը կը խեղդէ զիս, ու հոգիս խուզարկելով կը գտնեմ որ աշխարհի չարն ու բարին շատ բան չեն եղծած գաւառացի տղու իմ բարի ու միամիտ հոգիիս մէջ»։

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

1. «Յուշեր Շապին Գարահիսարէն», գրեց՝ Սարգիս Ն. Տէօվլէթեան։ Յառաջաբան՝ Արամ Պետրոսեան, Փարիզ 1954։
2. «Շապին Գարահիսար ու իր Հերոսամարտը» գրեց՝ Արամ Հայկազ, Պէյրութ, 1957։

ԳԻՏԱԿԱՆ ՄԵԾ ԱՒԱՆԴ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Գիտական խոշոր կոթող է Հրաչեայ Աճառեանի «Լիակատար քերականութիւն Հայոց լեզուի՝ համեմատութեամբ 562 լեզուների» ինքնօրինակ աշխատութիւնը, որը բաղկացած է 10 հատորից։ Այս մեծ գործն ստեղծուած է տասնամեակների ընթացքում՝ միւս աշխատութիւններին զուգահեռ։ Աշխատութեան հրատարակումն սկսուել է հեղինակի կենդանութեան օրօք եւ շարունակւում է նրա մահից յետոյ՝ համաձայն նրա ձեռագիր հարուստ ժառանգութեան հրատարակման մասին Գիտութիւնների ակադեմիայի նախագահութեան ընդունած որոշման, որը յաջողութեամբ իրագործւում է։ Վերոյիշեալ աշխատութիւնից արդէն լոյս է տեսել չորս հատոր (դրանցից մէկը հեղինակի կենդանութեան օրօք)։ Աճառեանի կտակով ձեռագրերը խմբագրում եւ տպագրութեան է պատրաստում իր աշակերտ Էդ. Աղայեանը։

Բազմափաստակ գիտնականի այս աշխատութիւնը իր յօրինուածքի իւրայատուկ բնոյթով ու ընդգրկման լայն շրջանակներով մի նորութիւն է ոչ միայն հայագիտութեան, այլեւ ընդհանուր լեզուաբանական գիտութեան մէջ եւ եթէ թարգմանուի այլ լեզուներով, համաշխարհային ճանաչում կը գտնի։

Արդէն լոյս տեսած ներածական հատորը նուիրուած է ընդհանուր լեզուաբանական հարցերի։ Այստեղ բնութագրւում է լեզուաբանութիւնն իբրեւ գիտութիւն, ցոյց են տրւում նրա տեղն ու դերը մարդկութեան ստեղծած այլ գիտութիւնների համակարգում, տարբեր կողմերով բնորոշւում է այդ գիտութեան քննութեան առարկան՝ մարդկային լեզուն որպէս հաղորդակցման միջոց ու հասարակական երեւոյթ։ Համոզիչ կերպով շարադրւում են մարդկային լեզուի ծագման, զարգացման ու տարածման հարցերը, տրւում է աշխարհի լեզուների դասդասումն ըստ առանձին ընտանիքների։ Սա մի ուրոյն ձեռնարկ է, որը յստակ պատկերացում է տալիս լեզուաբանութեան հիմունքների մասին։

Միւս հատորներն ընդգրկում են բուն քերականութիւնը։ Դրանք ընթերցողի զարմանքն են շարժում մատուցուող քերականական բազմահարուստ տեղեկութիւններով։ Տարբեր հատուածներով քննարկւում են առանձին խօսքի մասերին յատուկ քերականական կարգերը։ Այդ հատուածներից իւրաքանչիւրն ունի երեք՝ ա) ընդհանուր լեզուաբանական, բ) հնդեւրոպական լեզուների համեմատական քերականութեան, գ) Հայոց լեզուի պատմա-համեմատական եւ պատմական քերականութեան մասեր։ Այս կտորուածքով է ծաւալւում ամբողջ աշխատութեան շարադրանքը։ Հեղինակը նախ տալիս է քննարկուող հարցերի բնորոշ կողմերը աշխարհի՝ տարբեր լեզուընտանիքների պատկանող բազմաթիւ լեզուներում՝ նպատակ ունենալով ներկայացնել այն հանգամանքը, թէ տուեալ իրողութիւնն ինչ դրսեւորումներ ունի տարբեր լեզուներում, եւ ընդհանուր լեզուաբանական ինչ արժէք ունեն այդ դրսեւորումները։ Այնուհետեւ նոյն երեւոյթը քննարկման է ենթարկւում հնդեւրոպական լեզուընտանիքի սահմաններում՝ լեզուների ծագումնաբանական ընդհանրութիւններն ընդգծող համեմատութիւններով։ Սրանք հող են նախապատրաստում վերջին եւ հիմնական մասում քննարկուող հարցերի հիմնաւոր եւ խոր ուսումնասիրութեան համար։ Այստեղ հեղինակն անցնելով հայերէնին՝ պատմա-համեմատական մեթոդով ցոյց է տալիս տուեալ երեւոյթի նմանութիւններն ու տարբերութիւնները հնդեւրոպական ազգակից լեզուների հանդէպ, ապա հանգամանօրէն կանգ է առնում հայերէնում այդ երեւոյթի ունեցած պատմական զարգացման վրայ՝ նրա դրսեւորումները նըկարագրելով գրաբարում, միջին հայերէնում, ժամանակակից գրական հայերէնի արեւելեան ու արեւմտեան հատուածներում, ինչպէս նաեւ բարբառներում։

Լոյս տեսած հատորներում այսպէս ուսումնասիրուած են գոյականը, ածականը, թուականը, դերանունը իրենց քերականական բնորոշ կարգերով։ Մեծահմուտ գիտնականը այս գրքում օգտագործել է բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններով ներկայացուած աշխարհի 562 լեզուների շատ փաստեր. դրանց մէջ զգալի տեղ են գրաւում նաեւ իր իսկ ուսումնասիրութիւնները։ Պարզ է, որ այսպիսի գործը պատիւ է բերում եւ այն գիտութեանը, որի անխոնջ մշակներից էր այս պատկառելի գիտնականը։

Մեծարժէք ու ստուարածաւալ գործերից է «Հայոց անձնանունների բառարան»ը՝ հինգ հատորով (հրատարակուած են չորս հատորները), որտեղ տըրւում են հայ մատենագրութեան մէջ գործածուած անձնանունների ծագման բացատրութիւնները, այլեւ լայն տեղեկութիւններ այն մասին, թէ որեւէ անձնանուն ե՛րբ եւ որտե՛ղ է գործածուել, այդ անունը կրող մարդիկ ովքե՛ր են եղել, ի՛նչ գործունէութիւն են ունեցել, ի՛նչ գործեր են թողել եւայլն։ Այսպիսով բառարանն ստացել է հայ անցեալ կեանքին վերաբերող մի իւրայատուկ հանրագիտարանի բնոյթ, որը մեծ չափով դիւրացնում է մեր ժողովրդի քաղաքական ու մշակութային պատմութեան զանազան հարցերի ուսումնասիրութեան գործը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՅՐԸ

Դատարանի դահլիճը լեփ-լեցուն էր։ Ներս եկան՝ դատաւորը, բարձրահասակ, լայնաթիկունք, սպիտակած քունքերով ու մոխրագոյն աչքերի խիստ հայեացքով մի մարդ եւ ժողովրդական ատենակալները՝ երիտասարդ, սուր քթով ինժեները եւ տարեց, ակնոցաւոր ուսուցչուհին։

Թոյլ տալով, որ առաջ անցնի դատաւորը, նրանք տեղեր գրաւեցին երկար, մուգ կարմիր կտորով ծածկուած սեղանի մօտ, որի մի ծայրին նստած էր անվրդով քարտուղարուհին՝ պատրաստուելով կազմել արձանագրութիւնը։

Դահլիճում լռութիւն տիրեց։ Դատաւորը յայտարարեց նիստը բացուած։ Նա համառօտակի շարադրեց գործը, հարցրեց հայցուորին եւ պատասխանողին արդեօք չե՞ն առարկում նրանք դատարանի կազմի դէմ։ Առարկութիւններ չեղան։ Դատաւորը յայտնեց մասնակիցներին, որ սուտ ցուցմունքների եւ զրպարտութեան համար մեղաւորները կ'ենթարկուեն դատական պատասխանատուութեան։ Վկաները ստորագրեցին եւ դահլիճից դուրս եկան։

— Քաղաքացի Ստեփանեան էմմա, — ասաց դատաւորը, — դիմելով հայցուորին, — վեր կացէք եւ պատմէք, թէ ինչի՞ց դրդուած դուք պահանջում էք իր բնակարանից վտարել քաղաքացի Յակոբեան Հեղինէին։

Ջահել, սեւաչեայ կինը արագ վեր կացաւ տեղից, եւ մի քանի քայլ առաջ անցնելով, անհամարձակ կանգ առաւ, չիմանալով առա՞ջ գնալ, թէ կարելի է եւ այդտեղից խօսել։ Շփոթուած դէմքը բաւական գեղեցիկ էր։

Ինժեները նայեց նրան եւ խրախուսելի ժպտաց։

Կինը հանդարտ ու վստահ խօսեց։

— Ահա երկու տարի է, որ ես ամուսնացած եմ, ամուսինս ակրոնոմ է, յաճախ է լինում գործուղման մէջ։ Կեսուրս սկզբում ինձ հետ լաւ էր, բայց ահա արդէն կէս տարի է, որ նրա շուայտ ապրելակերպի պատճառով մեր յարաբերութիւնները փոխուել են։ Նա դադարել է ինձնից ամաչել եւ յաճախ է քէֆեր սարքում։ Ամուսինս երկար ժամանակ ինձ չէր հաւատում, որովհետեւ ամէն անգամ նրա վերադարձից յետոյ տղամարդկանց այցելութիւնները դադարում էին։ Ես հանգիստս կորցրել եմ։ Առաջ մենք երեքով ապրում էինք երկրորդ յարկի մեծ, լուսաւոր սենեակում։ Ամուսինս աւարտեց առաջին յարկի կառուցումը, եւ մենք տեղափոխուեցինք ներքեւ, կեսրոջս թողնելով մեր առաջուան սենեակում։ «Ծանօթների» այցելութիւնները չէին դադարում։ Զզուելի է տեսնել թէ ինչպէս տըղամարդիկ աստիճաններով բարձրանում են երկրորդ յարկը ու գնում նրա մօտ, լսել նրանց անվայել խօսակցութիւնները։ Սկսեցի ամուսնուս պահանջել, որ փոխանակենք յարկերը, բաց անելով կեսրոջս համար առանձին մուտք բակի կողմից։ Բայց ամուսինս չուզեց նոյնիսկ լսել այդ մասին։ Ես գտնում եմ որ մեր յետագայ կեանքը նման պայմաններում անհնար կը լինի։ Խնդրում եմ դատարանից՝ վտարել նրան, կամ ծայրայեղ դէպքում յարկերի փոխանակութիւն կատարել, պարտադրելով, որ նա բաց անի իր համար մի առանձին մուտք՝ բակի կողմից։ Մեր զբաղեցրած սենեակը իր դիրքով յարմար է նրա եւ իր «ծանօթների» համար ամէն տեսակէտից։ Մենք չենք ուզում վկայ լինել նրա անառակ կեանքին։

Եթէ դատարանը չբաւարարի իմ խնդիրքը, ես ստիպուած կը լինեմ բաժանուել իմ ամուսնուց։

Կինը լռեց։ Դատաւորը, որ լսում էր ուշադրութեամբ, ինչ որ նշումներ կատարեց։

— Դուք համոզուա՞ծ էք, որ եկող տղամարդիկ մօտիկ յարաբերութեան մէջ են նրա հետ։ Ինչո՞վ կարող էք այդ հաստատել, — հարցրեց դատաւորը, հայեացքը սեւեռելով երիտասարդ կնոջ յուզուած դէմքին։

(Շար. 1) Թ. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Հրաչեայ Աճառեանը մեծ բարբառագէտ էր։ Հարուստ է հայ բարբառագիտութեան պատմութիւնը, որտեղ կենտրոնական տեղ է գրաւում նա։ Աճառեանի գործունէութեամբ հայագիտութեան այս բնագաւառն իսկական գիտական կերպարանք ստացաւ։ Հայ բարբառագիտութեան մէջ հրջադարձային կէտ հանդիսացաւ բարբառների ձեւաբանական դասակարգումը, որը նախ հրապարակուեց ֆրանսերէն (1909 Թ.), ապա աւելի ընդարձակուեց եւ հայերէնի 31 բարբառների նկարագրութեամբ հանդերձ ներկայացուեց «Հայ բարբառագիտութիւն» նշանաւոր աշխատութեան մէջ (1911 Թ.)։ Այդ դասակարգումը, որ յենւում էր բայի ներկայ ժամանակի կազմութեան վրայ, միանգամայն ճիշդ ու արդիւնաւէտ դուրս եկաւ։ Դա մեծ հեռանկարներ բացեց հայ բարբառների հետազօտման համար։ Եւ իրօք, մեր օրերում ուսումնասիրողները (Ա. Ղարիբեան, Էդ. Աղայեան) հաստատեցին ու ընդգծեցին այդ մօտեցման գիտականութիւնը։ Այդ մօտեցումը հնարաւորութիւն ընձեռեց յետագայում յայտնաբերելու բարբառների նոր ճիւղեր։ Ցատկապէս պէտք է նշել Ա. Ղարիբեանի կողմից յայտնաբերուած «Ս», «Հա» եւ «Կա» ճիւղերը։

Բազմաթիւ են Հրաչեայ Աճառեանի բարբառարագիտական ուսումնասիրութիւնները։ Միայն խորհրդային իշխանութեան օրօք լոյս են տեսել՝ «Քննութիւն Ագուլիսի բարբառի», «Քննութիւն Ատիալի բարբառի», «Քննութիւն Համշէնի բարբառի», «Քննութիւն Մարաղայի բարբառի», «Քննութիւն Նոր-Նախիջեւանի (Խրիմի) բարբառի», «Քննութիւն Նոր-Ջուղայի բարբառի», «Քննութիւն պոլսահայ բարբառի», «Քննութիւն Վանի բարբառի»։ Իսկ մինչ այդ հրատարակուել էին աշխատութիւններ Ղարաբաղի, Ասլանբէգի, Սուչավայի եւ ուրիշ բարբառների մասին։ Այս աշխատութիւններում հեղինակը մանրամասն կերպով ուսումնասիրել է բարբառների հնչիւնային ու քերականական երեւոյթները, իսկ բառային կազմը ներկայացւում է իւրաքանչիւր բարբառի բնորոշ բառերի ցանկերով՝ հին հայերէնի բառերի համեմատութեամբ։ Այս հետազօտութիւնների մէջ տրուած է բարբառների բնորոշ գծերի նկարագիրը, բայց եւ երեւան են բերուած տեսական նշանակութիւն ունեցող շատ հարցեր, որոնք գիտական լուրջ եզրակացութիւնների են յանգեցնում։ Բացի վերոյիշեալից, այստեղ առանձնապէս պէտք է ընդգծել Վանի բարբառի հետազօտման առիթով յայտնաբերուած հնչիւնական օրէնքը, որը կրում է իր յայտնագործողի՝ Հրաչեայ Աճառեանի անունը։

Բարբառագիտական գործերի մէջ ուրոյն տեղ ունի «Հայերէն գաւառական բառարան»ը (1913 Թ.), որն ընդգրկում է հայ բարբառների հարուստ մի բառագանձ՝ 30.000 բառ։ Այս բոլորը վկայում է, որ Հրաչեայ Աճառեանը ոչինչ չի խնայել ուսումնասիրելու ոչ միայն Հայոց լեզուի վրաւոր հրջանները, այլեւ նրա անգիր՝ բարբառային արտայայտութիւնները, որը առաւել եւս ընդգծում է նրա անհուն սէրը իր ժողովրդի ու նրա լեզուական հարստութիւնների նկատմամբ։

Հրաչեայ Աճառեանը հեռանալով մեզանից՝ Թողեց նաեւ արժէքաւոր ու մեծ ձեռագիր ժառանգութիւն։ Բացի «Լիակատար քերականութեան», «Հայոց անձանունների բառարան»ի չհրապարակուած հատորներից, այստեղ կան «Արեւելքի պատմութիւն», «Բառարանագիտութիւն», «Հայ լեզուաբանական մատենագրութիւն», «Հայարձան», (ժողովածու Հայոց բոլոր արձանագրութիւնների՝ հնագոյն հրջաններից մինչեւ 1550 Թուականը), «Հայոց պատմութիւն՝ հիւսուած ընդհանուր պատմութեան հետ», «Հայոց տեղանունների բառարան» (անաւարտ), «Հաւաքածոյ պոլսահայ բանահիւսութեան», «Պատկեր հայ հին մատենագրութեան», «Պատմութիւն արեւելեան լեզուների», «Պատմութիւն Հայոց գաղթականութեան», «Պարսից լեզուի պատմութիւն», «Սանսկրիտի ձեռնարկ» (անաւարտ), «Քննութիւն Կիլիկիոյ բարբառի», «Քննութիւն Սուետիոյ բարբառի» եւ այլ աշխատութիւններ, որոնց հրապարակումը հսկայական օգուտ կը բերի գիտութեանը։

Անհնարին է մէկ յօդուածով տալ գիտութեան այս հսկայի մեծ գործի թէկուզ ամփոփ պատկերը։ Հրաչեայ Աճառեանի կեանքի ու գիտական գործունէութեան մասին պէտք է գրուեն մենագրական ընդարձակ ուսումնասիրութիւններ։

Ա. Ա. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

ԹՐՔԱՍՏԱՆՈՒՄ

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՆԻՍՏԸ

Ազգ. Մեծ Ժողովի 11րդ հրջանի Բ. արտակարգ ժողովը տեղի ունեցաւ Օգոստոս 21 ժամը 15ին, Րէֆիք Քորալթանի նախագահութեան տակ։ Սահմանադրութեան 19րդ յօդուածին համաձայն, Ազգ. Ժողովը գումարուեցաւ Դեմոկրատ եւ Հալք խմբակներու առաջարկով։ Առաջին նիստին, կառավարութեան տնտեսական եւ արտաքին քաղաքականութեան մասին տրուած բացատրութիւններէն ետք, Հալքի բանբերները յայտնեցին իրենց կուսակցութեան տեսակէտներն ու առաջարկները։

Նիստը երբ բացուեցաւ առաջին անգամ, օրակարգէ դուրս խօսք ուզեց Ֆաիք Ահմէտ Պարութճու, բայց նկատելով որ օրակարգ գոյութիւն չունէր, կանոնագրի յատուկ տրամադրութեանց համաձայն, խօսք չտրուեցաւ։ Խորհրդակցութիւնները սկսան կառավարութեան տնտեսական քաղաքականութեան եւ արտաքին խնդիրներու վրայ պաշտօնապէս տրուած բացատրութեամբ։ Նախ բեմ եկաւ Արտաքին Նախարար Զօրլու եւ մանրամասն բացատրութիւն տուաւ տնտեսական օժանդակութիւններու մասին։

Արտաքին Նախարարին խօսքը մերթ ընդ մերթ ընդմիջուեցաւ դեմոկրատ երեսփոխաններու ծափահարութիւններով։ Ապա Արտաքին Նախարարը իր տեղը տուաւ Ելմտական Նախարար Հասան Փոլաթքանի, որ խօսեցաւ ելմտական օժանդակութիւններու յատկացումին եւ ապահովումի ճամբաներու մասին։ Փոլաթքան յայտնեց, թէ այս օժանդակութիւններու շնորհիւ Թուրքիա շատ կարճ ատենէն հանդիստ շունչ մը կրնայ առնել եւ երկրին համար ոչ մէկ աննպաստ պայման գոյութիւն ունի այս համաձայնութիւններուն մէջ. Փոլաթքան աւելցուց թէ անհրաժեշտ նկատուած են այս օժանդակութիւնները, որպէսզի Թուրքիա կարենայ կատարելապէս գլուխ հանել իր պարտականութիւնները եւրոպական համախմբումին մէջ։ Ելմտական Նախարարը յայտնեց նաեւ թէ կայունութեան նախամիջոցները արդէն իսկ նշանակուած են Մենտերէսի 5րդ դահլիճի ծրագրին մէջ, որ արժանացած էր նախապէս Ազգ. Ժողովի վստահութեան։

ԻՆէՕՆԻՒ ԿԸ ԽՕՍԻ

Քորալթան խօսք տուաւ Ինէօնիւի, որ յայտնեց թէ մի միայն պիտի խօսի արտաքին քաղաքականութեան մասին եւ ըսաւ. «Միջին Արեւելքի տագնապը լուրջ վտանգ մըն էր։ Մանաւանդ մեր շուրջ կը դառնային այս վտանգները։ Այլեւս վերջ գտած է Պաղտատի յեղափոխութիւնը եւ չեմ ուզեր անդրադառնալ զայն պատրաստող մանրամասնութիւններուն, բայց մեր զինուորական միջամտութեան շուրջ անվերջանալի տարաձայնութիւնները չափազանց վնասակար եղած են։ Առնօք Սուրիոյ վրայ կատարուած ամերիկեան յարձակումի մը առթիւ ՆԱԹՕ միջամտած էր։ Այս անգամ ոչ մէկ միջամտութիւն տեղի ունեցաւ Նաթոյի կողմէ։ Գալով Կիպրոսի հարցին, գործունէութիւնը շատ տկար է այս խնդրին մէջ։ Ցարդ միջոցներ որոնած չեն շահագրգռուողները հաշտութեան ճամբով կարգադրելու համար այս հարցը։ Թէ տնտեսական օժանդակութիւնները յաջթանակ պիտի նկատուին, դժուար կրնանք գոյատեւել մենք՝ իբրեւ ազգ։

ԶՕՐԼՈՒ ԴԱՐՁԵԱԼ ԿԸ ԽՕՍԻ

Զօրլու երկրորդ անգամ ըլլալով բեմ եկաւ եւ յայտնեց թէ Ինէօնիւ կը սխալի իր գնահատութեանց մէջ, աւելցուց թէ նոյնիսկ այս սխալ գնահատութիւններուն պատճառաւ վարչապետութենէ ինկած էր Աթաթիւրքի հրջանին։

Սիրելի ընկերներ, շարունակեց Զօրլու, Ինէօնիւի սխալ դատողութիւններն ու գնահատութիւնները նոր չեն։ Ինէօնիւ պնդեց թէ փորձանք մը պիտի ըլլայ Թուրքիոյ գլխուն եթէ զօրավիգ հանդիսանայ ամերիկայի զինուորներուն Լիբանան առաջումին։ Այսօր Միացեալ Ազգերու մէջ մեզմ ու համակերպող քաղաքականութիւն մը կը հետապնդէ այն պետութիւնը, զոր կը կարծէր թէ փորձանք պիտի դառնայ Թուրքիոյ գլխուն։

Միւս կողմէ վիճաբանութիւն մը ծայր տուաւ Իսմայիլ Րիւշտիւ Աքսալի եւ Փոլաթքանի միջեւ։ Աքսալ յայտնեց թէ ճիշդ չէ արտաքին օժանդակութիւններու կապել երկրին ապագան, ու տկար են միջոցները զորս ձեռք առնուած են օժանդակութիւններէն ետք եւ արտաքին ու ներքին վաճառականներու հակակշռին նկատմամբ։ Աքէր վերջ տուաւ իր խօսքերուն, յայտնելով որ վստահ չէ թէ տնտեսական նոր դրութիւնը դէպի յաջողութիւն պիտի առաջնորդէ երկիրը։ Իսկ Փոլաթքան հետեւեալը պատասխանեց.— «Միշտ հպարտ պիտի զգանք մենք մեր այս քաղաքականութեամբ։ Դուք չէք կրնար ըմբռնել»։

Վարչապետ Մենտերէս խօսք առաւ յայտնելով թէ քանի մը բաներ պիտի աւելցնէ Ելմտ. Նախարարի յայտարարութիւններուն։

— Հալքեանները կ՚ըսեն թէ, յարեց Վարչապետը, եթէ իշխանութեան գլուխ գան, կարճ ատենէն պիտի շտկեն այսօրուան ծուռ տնտեսական կացութիւնը։Ի՞նչ գաղտնիք է արդեօք, որ Հալքի իշխանութեան գլուխ գալով 20–30 լիրայի անկում մը պիտի ունենան ոսկիի գինները։ Միթէ քի՞չ կը գտնեն արտաքին օժանդակութիւնը։ Այսօրուան քննադատներուն իշխանութեան հրջանին 4–5 գիւղացի կը միանային տուփ մը սիկարէթ գնելու համար։ Իզմիրի, Անգարայի եւ Իսթանպուլի մէջ քառապատկուած են փոխադրամիջոցները, ճամբայ պէտք է ատոնց համար։ Մենք վճռած ենք Թուրքիան փրկել Միջին Ասիոյ պետութեան մը մակարդակէն։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ գբօսայգիին մէջ այս տարի պիտի դրուի Աւ. Իսահակեանի կրանիթէ կիսանդրին, որ պատուանդանին հետ պիտի ունենայ երեք մեթր 10 սանթիմ. բարձրութիւն. կիսանդրին գործն է՝ քանդակագործ Երեմ Վարդանեանի։

ԵՐԵՒԱՆԻ մէջ երեք օր յաջորդաբար տեղի ունեցած է պատրաստի հագուստներու, գուլպաներու եւ գլխարկներու ցուցահանդէս մը. կազմակերպիչները նկատի առած են այցելուներու դիտողութիւնները՝ ժողովուրդին ճաշակին համապատասխան նոր արտադրութիւններ ընելու համար։

«ՑԱՌԱԶ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (239)

ԿԱՅԾԵՐ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԺԵ.

ՎԱՐԱԳ

— Այդ պատմութիւնը, որքան հետաքրքիր, այնքան եւ տխուր է, — ասաց Ասլանը։ Բայց ես լսել եմ, որ ձեր կաթողիկոսներից մէկը նոյնպէս ազատ չէ եղել մի այդ տեսակ մեղքից. նա իր նախորդների յիշատակները ոչնչացնելու համար, այրել է տուել նրանց գործերի բոլոր առենական թղթերը։ Բայց ես շատ ուրախ եղայ, որ ձեր ցուցակի մէջ գտայ, բացի գրքերի անուններից, եւ մի ամբողջ շարք զանազան կոնդակների, զանազան հրովարտակների, Պարսից եւ Տաճկաց թագաւորներից ստացուած, զանազան պայմանագրերի եւ հին կալուածագրերի, — այդ բոլորը կարող է առատ նիւթ տալ պատմութեան։

Մատենադարանի մի առանձին պահարանում հաւաքուած էին Հայոց ամենահին տպագրութիւնները, որոնք եղել են մի քանի դարեր առաջ Վենետիկում, Հռոմում, Միլանում, Նոր-Ջուղայում, Ամստերդամում եւ այլ տեղերում։

Գրչագրերը քննելուց յետոյ, մտանք երրորդ սենեակը, որ աւելի ընդարձակ էր քան առաջինները։

— Այդ մեր թանգարանն է, — ասաց Հայրիկը, — բայց դեռ աղքատ թանգարան, որովհետեւ շատ ժամանակ չէ, որ գոյութիւն ունի։

Ձնայելով, որ Հայրիկը խիստ համեստութեամբ էր վերաբերւում դէպի թանգարանը, բայց այդ սենեակը աւելի քան միւսները գրաւեց իմ ուշադրութիւնը։ Ինչե՞ր ասէք այնտեղ չկային։ Ինչ որ միանգամ գտնուել էին Վանայ հրջակայքում կամ նրա աւերակների մէջ, հաւաքել էին այնտեղ։ Մի տեղ, փոքրիկ գզրոցներում, որոնց վերեւի երեսները ծածկուած էր ապակիով, դասաւորած էին զանազան հին դրամներ։ Մի տեղ, նոյնպիսի գզրոցներում, կային զանազան կանացի զարդեր, որպիսիք են՝ ականջի օղեր, ապարանջաններ, յուլունքներ եւայլն։ Մի այլ տեղ կային հնադարեան զէնքեր. պղնձեայ ծանր վահաններ, սկըպաձեւ արձանագրութիւններով եւ առասպելական դրոշուածներով զարդարուած, նիզակների եւ նետերի ծայրեր, տապարներ, սաղաւարտների եւ զրահների կըտորներ, — բոլորը պղնձից։ Այդ բոլոր հնութիւններից իմ ուշադրութիւնը գրաւեցին երկու փոքրիկ արձաններ միայն, որոնցից մէկը պատած էր ոսկով եւ ներկայացնում էր մի դեռահաս կնոջ։ Նա այնքանգեղեցիկ էր, որ ես պատրաստ էի ծունր իջնել եւ երկրպագել նրան։ Երբ իմ հոգեզմայլութիւնը յայտնեցի, Հայրիկը ծիծաղելով ասաց.

— Մեզ եւս մի ժամանակ մեղադրում էին այդ մեղքի մէջ։

— Ի՞նչպէս, — հարցրեց Ասլանը։

Հայրիկը պատմեց մի քանի հետաքրքիր անցքեր, թէ ո՛րքան անախորժութիւնների է պատահել թանգարանի պատճառով։ Թանգարանը շինւում է գլխաւորապէս այն նպատակով, որ այնտեղ հետզհետէ հաւաքուեն բոլոր հնութիւնները, որոնք խիստ յաճախ գտնւում են Վանայ հրջակայքում, եւ ժողովուրդը նրանց նշանակութիւնը չհասկանալով՝ ոչնչացնում է։ Օրինակ, պատահել էին այսպիսի դէպքեր. մի գիւղացի գտել էր մի մեհեանի երկաթեայ դռնակի մի մասը, տարել էր դարբնի մօտ կտրել էր տուել եւ իր համար արօրի խոփ էր պատուիրել։ Մի այլ գիւղացի գտել էր Սենեքերիմ թագաւորի փղոսկրեայ գահի առաջին ոտները, խիստ չնչին արժէքով վաճառել էր մի զինագործի, որը գնել էր խէնջարի կոթեր շինելու համար։ Մի քանի տարի առաջ միանգամից գտնւում են այն երկու արձանները, որ մենք տեսանք թանգարանում։ Հայրիկը մեծ դժուարութեամբ կարողանում է ազատել այդ գեղեցիկ հընութիւնները ռամկի մոլեռանդութիւնից. «կուռքե՛ր են» ասելով, ամէն կողմից հաւաքւում են եւ կամենում են փշրել։ Նրանցից մէկը յայտնի չէր թէ ի՞նչ աստուածութիւն էր ներկայացնում, իսկ միւսը, այն դեռահաս դիցուհին, որի գիսակների մէջ փայլում էր մի ճաճանչաւոր աստղ, — դա կարծւում էր, թէ պէտք է Վասպուրականի տիկինը՝ Աստղիկը լինի։ Արձանները տեղաւորում են թանգարանի այն մասում, ուր աւելի լոյս կար եւ որտեղ դրած էր մի հին Աստուածամօր պատկեր։ Անցնում են մի քանի օրեր, յանկարծ զայրացած խուժանը յարձակւում է վանքի վրայ, փոքր է մնում, որ կործանէ թանգարանը եւ ոչնչացնէ ամէն ինչ։ Հայրիկի երկար աղաչանքները հազիւ կարողանում են մեղմացնել խառնիճաղանճի կատաղութիւնը։ Նրա յուզմունքի պատճառը այն է լինում, որ թանգարանը համարում է մի կռքատուն, ուր Աստուածամօր պատկերը դրած է կուռքերի մօտ եւ նրանց հետ հաւասար պաշտւում է։

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

Հնչակեան չեն, իսկ Հնչակեանները ի-րենց կարգին ծայրայեղ ձախակողմեան չեն եւ Դաշնակցութիւնը՝ ծայրայեղ ա-ջակողմեան կազմակերպութիւն մը չէ, ինչպէս կը գրէր փարիզեան մամուլը, ա-ռանց բացատրութեան։

× Եգիպտական մամուլի գործակալու-թիւնը կը հաղորդէ թէ հաւանական է որ Լիբանանի նորընտիր նախագահ Շեհապ մօտերս Գահիրէ երթայ Արաբական Լի-կայի ժողովին մասնակցելու եւ Նախա-գահ Նասրի հետ հանդիպում մը ունենա-լու համար։ Գործակալութիւնը կ՚աւել-ցնէ թէ հաւանական է նաեւ, որ Լիկայի ժողովին մէջ իրաքեան պատուիրակու-թիւնը ղեկավարէ Վարչապետ Քասըմ։

× Լիբանանի ըմբոստ պարագլուխնե-րէն Քամալ Ճումպլաթ վերջերս գաղտ-նաբար գացած է Դամասկոս եւ Գահիրէ՝ Արաբական Միացեալ Հանրապետութեան ղեկավարներուն Լիբանանի ընդդիմադիր-ներու տեսակէտները պարզելու համար։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ մամուլի ասուլիս մը տալով անդրադարձաւ մի-ջազգային հրատապ հարցերու։ Զինաս-տանի կղզիներու մասին եղած հարցում-ներուն պատասխանելով Նախագահը ճըշ-դեց թէ Միացեալ Նահանգները պիտի կատարեն իրենց յանձնառութիւնները՝ Մայրցամաքին Արեւելքի մէջ, բայց չըսաւ թէ ինչ սահմաններու մէջ պիտի կատար-ուին այդ յանձնառութիւնները։ Համաշ-խարհային պատերազմի մը պարագային, աւելցուց Այզընհաուըր, ամերիկեան հիւ-լէական ուժը ի վիճակի է քարուքանդ ը-նելու ոեւէ թշնամի որ հիւլէական պա-տերազմի մը կը ձեռնարկէ Միացեալ Նա-հանգներու դէմ։ Միւս կողմէ ամերիկեան Երգ. նաւատորմին պատկանող հինգ ռազ-մանաւեր հասան Փոր Սայիտ (Եգիպտոս) ուրկէ պիտի երթան Ֆորմոզա՝ զօրացնե-լու համար Ազգ. Զինաստանի մէջ գըտ-նուող 7րդ նաւատորմիղը։

ԶՕՐ. ՏԸ ԿՕԼ խանդավառ ընդունելու-թեան արժանացաւ Ալժէի մէջ։ Զօրավար-ներ՝ Սալան, Էլի եւ բազմաթիւ այլ դէմ-քեր դիմաւորեցին զինքը։ Ալժերիոյ օ-րակարգը ծանօթ չէ, կը կարծուի սակայն թէ Վարչապետը պիտի այցելէ նաեւ ճա-կատ։ Ուրբաթ օր կը վերադառնայ Փա-րիզ։ Միւս կողմէ Վէլ՝ տ՚Իվ՚ը գրաւուե-ցաւ կառավարութեան կողմէ, ուր լեց-ուեցան 2000 Ալժերիացիներ, ձերբակալ-ուած վերջին օրերու ընթացքին։ Իսկ Փարիզեան շրջանին մէջ երեք հազար մահմետականներ հարցաքննուեցան եւ նոր ձերբակալութիւններ եղան։

ԿԻՊՐՈՍԻ մէջ առաջին անգամ ըլլալով Յոյներու միջեւ կռիւներ եղան. ԷՈՔԱյի անդամներն ու ձախակողմեան Յոյները բախումներ ունեցան. երկու հոգի սպան-նուեցան եւ եօթը ուրիշներ վիրաւորուե-ցան ձախակողմեաններէն. ԷՈՔԱյի պատ-կանող կին մը եւ մարդ մը վիրաւորուե-ցան։ Ձախակողմեանները դործադուլի դիմեցին՝ բողոքելու համար արիւնալի այս բախումներուն դէմ։

ԺՈՐԺ ԼԸՔՈՆԹ, Ֆրանսական Ակադե-միայի մնայուն քարտուղարը մեռաւ անցի օր. 91 տարեկան էր։ Ակադեմական էր 1924էն ի վեր եւ 13 անգամ նախագահ ընտրուած էր Գրողներու Ընկերակցու-թեան։

ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐ ԱՇԽԱՐՀԷՆ Պրիւսէլի ցուցահանդէսին գացած աւելի քան 300 հոգիներ ապաստութիւնը ընտրեցին եւ կը մերժեն վերադառնալ իրենց երկիրները. անոնց մեծ մասը պատրաստ է աշխատե-լու հանքերու եւ դաշտերու մէջ։

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ արձակեցին հինգյարկանի նոր հրթիռ մը՝ Նաճա, մթնոլորտային պայմաններու ուսումնա-սիրութեան համար. փորձը յաջողու-թեամբ պսակուեցաւ։

ՌԱԲԱԹԻ ալժերիական շրջանակները կը յայտարարեն թէ «շատ բնական է որ Ալժերիոյ կռիւը շարունակուի Մայր Երկ-րին մէջ» աւելցնելով.— Բազմաթիւ ա-ռիթներով ազդարարեցինք Ֆրանսայի որ նման շարժումներու պիտի սկսինք։ Այս ձեւով, ըմբոստները կը մտածեն ազդել հանրային կարծիքին վրայ։

ԱԹԷՆՔԻ կառավարութիւնը Կիպրոսի համար Անգլիոյ պատրաստած ծրագրին դէմ է. այս ուղղութեամբ քաղաքական շրջանակները կը յայտարարեն.— Այդ ծրագրին Թուրքիոյ կողմէ ընդունուիլը պատճառ մըն է որ Յունաստան դէմ ըլլայ անոր։

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Լեւոնուհի Պետիկեան եւ զաւակը Սարգիս, Տէր եւ Տիկին Արամ Պետիկեան, Տէր եւ Տիկին Տօլպաշեան կը ծանուցանեն թէ այս կիրակի 31 Օգոստ. առաւօտուն ժամը 10ին, հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Պօմոնի Հայոց եկեղե-ցին իրենց ողբացեալ ամուսնոյն, հօր, եղրօր՝

ՀԱՅԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս կիրակի, Գիւտ Խաչոյ Տօնին առ-թիւ՝ պիտի կարդացուի Ամեն. Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի Կոնդակը, Բղնիի Ս. Աստուածածին եկեղեցիին վե-րաշինութեան նուիրուած։

× Նաեւ պիտի կատարուի մասնաւոր Հոգեհանգիստ՝ Մայր Եկեղեցիի նախկին վաստակաւոր դպրապետ ողբացեալ Յա-կոբ Մալաքեանի յիշատակին, ներկայու-թեամբ իր ընտանեկան պարագաներուն։ Իր յիշատակը յարգողներ կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ։

ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ՕԳՈՍՏՈՍԻ ՎԵՐՋԸ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ (Թիւ 199 – 200, Յուլիս – Օգոստոս).— Նորին Վեհափա-ռութիւն Աչխատանքը (Շ. Նարդունի).— Կեղծ ժանտախտը Հայաստանի մէջ (Տքթ. Ցովասափեան).— Կիները այրերէն աւելի երկար կ՚ապրին (Տօքթ. Ռոսքան).— Ե-րեւակայութեամբ հիւանդ (Տօքթ. Գա-լաստեան).— Ինչէ՞ն մեռաւ (Փրոֆ. Սի-մոնէն).— Մարդական բնախօսութիւն (Տօքթ. Նաւասարդ).— Մտտենիկ իմաս-տութեան.— Աղը (Նարդեան Բժշկական Բառարան).— Ջուրով թունաւորում (Տօքթ. Պուքէ).— Արեւի լոգանք (Տօքթ. Սերոբեան).— Արաս – Թուման (Բժշկ. Աշխարհագրական Բառարան).— Երախա-յին առողջութեան նշանները (Տօքթ. Նի-զէ).— Գարեջուր (Տօքթ. Քորոն).— Ի՞նչպէս օգնել կայծակնահարին (Խա-չունի)։

Բաժանորդագրութեան պայմաններ.—
Տարեկան 1.200 ֆրանք
արտասահման 1.500 Ֆրանք։
Դիմել Շ. Նարդունիի Յառաջի հասցէով։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին տա-րեկան պարահանդէսը 28 Դեկտեմբերին, կիրակի Լիւթէսիայի մեծ սրահին մէջ, սրահին նուագախումբով։

×

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի տարեկան մեծ պարահանդէսը Դեկտեմ-բեր քսանին, Սալոն Սփլանտիտի մէջ։

×

Սրբոց Թարգմանչաց տօնին առթիւ կազմակերպուած է հայ մշակոյթին նը-ուիրուած շքեղ ցերեկոյթ մը որ տեղի պի-տի ունենայ Հոկտեմբեր 12 կիրակի օր, ժամը 15ին, Սորպոնի մեծ Ամփիթատրո-նին մէջ։

×

Փարիզի Հայ Ազգ. Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը՝ Հոկտեմբեր 26ին, Օրսէ Ե.ի սրահներուն մէջ։

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

Հատոր Բ. տպագրութիւնը

Վերջին ամիսներու Լիբանանի ծանօթ դէպքերու հետեւանքով, կարելի չէր ե-ղած որոշուած թուականին՝ Մայիսին, լոյս ընծայել Ս. Վրացեանի Հայաստանի Հանրապետութիւն հատորի Բ. տպագրու-թիւնը։

Կը տեղեկանանք, որ հատորի տպա-գրութիւնը արդէն աւարտած է եւ հրա-պարակ կը հանուի Հոկտեմբերին։ Հա-տորը բաղկացած է մօտ 700 մեծադիր էջերէ եւ փայլուն թուղթի վրայ 70 էջէ աւելի նկարներէ, լաթակազմ։ Կեդրոնա-տեղին է Համազգայինի Գրատունը, Պէյրութ։

«ՅԱՌԱՋ» ԻԲՐ ՆՈՒԷՐ

Ֆիլատելֆիայէն Պ. Եղիշէ Ց. Մելիք-եան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ իր ազգականին՝ Պ. Մարգարեանի (Մար-սէյլ)։

«ԴՐՕՇԱԿ»Ի ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆ

Հայաստանի յեղափոխական շարժման պատմութիւնը իր բոլոր մանրամասնու-թիւններով արձանագրուած է «Դրօշակ» ամսագրին մէջ, որուն առաջին տասնամ-եակի թիւերէն մնացած էր մէկ հաւաքա-ծոյ եւ խնամքով կը պահուէր Հ. Յ. Դ. Փարիզի Թանգարանին մէջ։

Անգտանելի այս հաւաքածոն լուսա-պատկերներով հրատարակուեցաւ, որպէս զի ամէն Հայ պատմութիւն ունենայ լրիւ տեղեկանալու իր ազատատենչ հայրենիքի անվերջ մաքառումներուն եւ հրաշալի յա-րութեան։

«Դրօշակ»ի առաջին տասնամեակի (1890 – 1901) հաւաքածոն կը հրատա-րակուի երկու հատորով։

Առաջին հատորը (1890–1897) նոր լոյս տեսաւ, 750 մեծադիր էջ։ Թղթակազմի գինն է 1800 Ֆրանք, շքեղ կազմուած՝ 2400 Ֆրանք։

Գրատուն Պարսամեան, 46, րիւ Բիշէ, Փարիզ (9)։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 1958 – 1959 տարեշրջանի արձանագրու-թիւնները սկսած են։ Ամէն անոնք որ կը փափաքին զրկել իրենց զաւակները, պէտք է փութան այժմէն իսկ դիմում ընել հաս-տատութեան տնօրէնութեան։

Վարժարանին նպատակն է՝ պատրաս-տել միջնակարգ ուսման պաշարով օժ-տուած եւ հայեցի դաստիարակութիւն ստացած ճշմարիտ Հայուհիներու սերունդ մը։

Դպրոցասէրի ուսման ծրագիրը կ՚ընդ-գրկէ երկու ուրոյն բաժիններ.—

Ա.— Ֆրանսականը, որ տարացիօրէն կը հետեւի պետական լիսէներու արդիա-կան բաժնի պաշտօնական ծրագրին — անգլերէն եւ սպաներէն լեզուներով — կը պատրաստէ պրըվէի եւ պաքալորէայի։

Բ.— Հայկականը որ կ՚օժտէ սանուհի-ները հայագիտական ծանօթութիւննե-րով, հայ լեզուի, գրականութեան, հայ կրօնի եւ պատմութեան, Հայաստանի աշ-խարհագրութեան մարզերուն մէջ։

Աշակերտուհիներ կ՚ընդունուին ութ տարեկանէն սկսեալ։Տարեվճարն է 150000 ֆրանք, վճարելի եռամսեայ եւ կանխիկ։

Աւելի մանրամասնութիւններու համար դիմել հաստատութեան տնօրէնութեան։ 1 Պուլըվար տիւ Նօր, Լը Ռէնսի։ Հեռա-ձայն Լը Ռէնսի 172։

Հաղորդակց.— Էկլիզ տը Բանթէնէն առնել 146 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Րէնսի Փավիյեօն։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ.— Հայ Կարմիր Խա-չի տարեկան ցերեկոյթ – պարահանդէսը, 1 Փետր. 1959։

Imprimé sur les presses du journal HARATCH
—— 17, Rue Bleue, 17 — PARIS (9e) ——

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3500 ֆր. վեցամս. 1900

Արտասահման՝ տարեկան 4000 ֆրանք : Հատը 15 ֆր.

ՇԱԲԱԹ 30 ՕԳՈՍՏՈՍ — SAMEDI 30 AOUT 1958

34ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8280 — 34EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 14ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4081

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

''ՍԻՐԵ՛ՆՔ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ''

Մեր ընթերցողներուն անծանօթ չէ ռումանացի հայագէտ Վլատ Պէնտրեանու, որուն գրութիւնները՝ յաճախ արտատպուած Յառաջի մէջ՝ կը կրեն հեղինակաւոր մասնագիտութեան դրոշմը:

Իր վերջին գրութիւնը «Սիրե՛նք հայկական վարժարանը» *(Յառաջ, 26 Օգոստոս) ցոյց կուտայ, որ օտարազգի այս գիտնականը ո՛չ միայն պրպտող մը եւ հիացող մըն է մեր լեզուին, գրականութեան ու պատմութեան, այլ եւ Հայէ մը աւելի տոգորուած է հայկական զգացումով՝ Ռումանիոյ մեր հայրենակիցներուն հայրենասիրութեան դաս տալու ատեն:*

Ինչո՞ւ այս դասը:

Որովհետեւ Ռումանիոյ 8000 Հայերը երկու վարժարան միայն ունին: Մայրաքաղաք Պուքրէշի 4–5000 Հայերու եօթնամեայ վարժարանը կը յաճախեն միայն 90 աշակերտներ: Իսկ Կոստանցայի հայկական դպրոցը աւելի նուազ թիւով աշակերտներ միայն ունի:

Հայագէտ փրոֆեսէօրը կը մեղադրէ Ռումանիոյ Հայերը, որ փոխանակ «գորովիդ դառնալու այս դպրոցներուն, որպէսզի անոնք պահեն հայ լեզուն եւ մշակոյթը», անվստահութիւն կը յայտնեն անոնց հանդէպ եւ «քանի մը տարիէ ի վեր կարգ մը ծնողքներ իրենց երախաները հայկական վարժարանէն ետ կը քաշեն»:

Վլատ Պէնտրեանու ստիպուեր է յիշեցնել ուծացման ճամբան բռնած Ռումանահայերուն՝ թէ «Հայերը կրնան հպարտանալ իրենց ուսումով եւ հիմնած դըպրոցներով այն բոլոր քաղաքներուն մէջ, ուր հայկական գաղութներ կային»: Շընորհիւ անոնց է, որ մեր նախնիքներու լեզուն եւ գիրը փոխանցուած է օտար աստղերու տակ ծնած եւ հասակ նետած սերունդներուն:

Աւելի քան մէկուկէս դարու պատմութիւն ունի ռումանահայ դպրոցը, որուն հիմը դրուած է 1800ին, ինչպէս կը յիշեցնէ փրոֆեսէօրը:

Բազմաթիւ անուանի կրթական մշակներ պաշտօնավարած են Պուքրէշի եւ Կոստանցայի վարժարաններուն մէջ, սերունդներ հասցնելով:

Պէնտրեանու մատը վէրքին վրայ դրած է սրտցաւօրէն: Սակայն չէ ըսած թէ ի՞նչ է պատճառը ռումանահայ վարժարաններու տագնապին: Թերեւս իրաւունք չունի յայտնելու բուն ճշմարտութիւնը:

Գաղտնիք մը յայտնած չենք ըլլար, երբ ըսենք թէ տագնապին պատճառը այն վարչաձեւն է, որուն ենթարկուած է Ռումանիա 1944էն ի վեր:

Խորհրդային իշխանութիւնը թաթը դընելով այդ երկրին վրայ՝ անոր պարտադրեց նաեւ իր կրթական ծրագիրը, ինչպէս միւս արբանեակ երկիրներուն:

Ռումանիոյ հայկական վարժարանները աւելի ծանր տագնապ մը անցուցին չուրջ տասը տարի առաջ, երբ տեղական իշխանութիւնը՝ հաւանաբար հայ համայնավարներու թելադրութեան վրայ՝ արգիլեց դասաւանդութիւն կատարել մինչ այդ գործածուած հայերէն դասագիրքերու վրայէն, որոնք խմբագրուած ըլլալով «ազգայնական», «հայրենասիրական» չունչով՝ կը նկատուէին «բուրժուական» եւ «յետաշրջական»:

Իսկ ամէնէն կարեւորը՝ անոնք տպուած էին հին ուղղագրութեամբ, մինչ Պուքրէշի համայնավար թերթը՝ Նոր Կեանք, *հետեւելով Սոֆիայի* Երեվանին՝ *ընդգըրկած էր բոլշեւիկեան աղճատեալ ուղղագրութիւնը՝ դառնալով* Նոր Կյանք:

Ռումանահայ վարժարանները պարտաւորուեցան ընդունիլ նոր ուղղագրութիւնը: Հին դասագիրքերը աղբանոց նետուեցան: Սակայն խորհրդային ուղղագրութեամբ դասագիրքեր չկային անոնց տեղը բռնելու համար: Հայաստանէն ապսպրուածները չէին հասնիր տարիներով:

Ու պատահեցաւ, որ աշակերտները երկար ատեն զրկուեցան հայերէնի դասերէն, առ ի չգոյէ դասագիրքերու:

Այդ շրջանին է, որ հայ աշակերտները պարտաւորուեցան յաճախել ռումանական վարժարաններ: Հայ դպրոցները այլեւս չէին հետաքրքրեր զանոնք:

« Սիրե՛նք հայկական վարժարանը », այո՛:

Բայց աւելի լաւ պիտի չըլլա՞ր ըսել՝ « սիրցնե՛նք հայկական վարժարանը »:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐԵՐ ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ

ՊԷՅՐՈՒԹ (Յառաջ, հեռաձայնով). — *Պէյրութի հայկական միջադէպերուն մանրամասնութիւնները ունենալու համար՝ ուրբաթ առաւօտ հեռաձայնով յարաբերութեան մէջ մտանք Պէյրութի հետ:*

Ցարդ սպաննուած են 8 Հայեր, որոնց երկուքը՝ Հ.Մ.Ը.Մ.ական: Մնացեալ վեց հոգին՝ հակառակորդ տարրեր, որոնց կարգին «Բազրամեան» մարզական ակումբին նախագահը՝ Բարգէն Գօյաճեան եւ իր կինը:

Ընդհանուր կացութիւնը բաւականին հանդարտ էր Հինգշաբթի օր, բայց ուրբաթ առաւօտ Խալիլ Պէտէուի թաղին մէջ, կրակի տրուած է Հայու մը աթոռի գործարանը, որուն հետեւանքով՝ կիրքերը դարձեալ լարուած են:

Ընդհարումները կը շարունակուին Հայերու միջեւ, բայց ընդհանուր ձեւով Պէյրութի մեր թղթակիցը լաւատես է եւ կը կարծէ թէ կարգերը շուտով պիտի վերահաստատուին:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 12 ՀԱՅ ՄԵՌԵԱԼ

ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԴԷՄ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԶՕՐԱՄԱՍԵՐԸ ԿԸ ՊԱՐՊՈՒԻՆ ԵՐԿՐԷՆ

■

Կացութիւնը աւելի քան մտահոգիչ դարձաւ Լիբանանի մէջ: Քանի մը օրուան հանդարտութենէ ետք ծայր տուած կռիւները կը շարունակուին նոյն սաստկութեամբ: Օրինապահ երեսփոխանները պաշտօնական յայտարարութիւն մը ըրին՝ պահանջելով որ նոր կառավարութեան մէջ յեղափոխութեան պատասխանատու տարրեր չառնուին, այլապէս՝ կը սպառնան հակայեղափոխութեան անցնիլ:

Միւս կողմէ ընդդիմադիրները ծանուցագիր մը հրատարակեցին, դարձեալ պահանջելով ամերիկեան ուժերու անմիջական մեկնումը. գործադուլը կը շարունակուի: Ըմբոստները կը շեշտեն թէ պէտք է կազմուի նոր կառավարութիւն մը՝ ընդդիմադրութեան ներկայացուցիչներով եւ պատժուին օրինապահ տարրերը «որոնց բռնած դիրքը կը վտանգէ Լիբանանի անկախութիւնը...». Ապստամբներու այս ծանուցագիրը ստորագրուած է սուրիական բանակի նախկին հրամանատար՝ զօրավար Շաւքաթ Շուքէյրի կողմէ (ծագումով Լիբանանցի) որ ծանր ազդեցութիւն գործեց կառավարական շրջանակներու վրայ:

Օրինապահ երեսփոխանները նորընտիր նախագահէն կը պահանջեն որ կարգը

(Շարունակութիւնը կարդալ .Դ. էջ)

Օրէ Օրին

ԱԿՆ ԸՆԴ ԱԿԱՆ

Վերջերս, տեղական թերթի մը մէջ, աչքիս զարկաւ շատ սրամիտ — ու շատ պերճախօս — ծաղրանկար մը, որ խտացած պատմութիւնն է օրուան քաղաքական կացութեան:

Արտաքին նախարարութեան պաշտօնատարներէն մէկը կը դառնայ իր քարտուղարուհիին ու կ'ըսէ.

— Երթամ սրտեղէն սուրճ մը խմեմ գամ...ժամ մըն է միջազգային նոր տագնապ պատահած չէ...

×

Արդարեւ, ա՛լ ընթացիկ ապրանքի վերածուեցան սա տագնապները: Օրը նոր, տագնապը նոր: Ինչպէս ամէն առտու արեւը կը ծագի ու ամէն իրիկուն արեւը կը մտնէ, այնպէս ալ քաղաքական տագնապները իրարու կը յաջորդեն՝ տաղտակացուցիչ միօրինակութեամբ: Հազիւ մէկուն դարմանը գտած են կամ գտնելու վրայ են, երեւան կուգայ նորը, որ կրնայ նախորդին հետ կապ ունենալ կամ չունենալ:

Ինչո՞ւ այս ողբերգութիւնը, որ յուսահատութեան կը մղէ աշխարհի բոլոր ասուններ:

Որովհետեւ, արեւելեան կողմն աշխարհի կայ պետութիւն մը, որ աշխարհի բոլոր ջուրերը կը պղտորէ՝ ձուկ բռնելու համար:

Այս պետութիւնն է որ քառասուն տարիէ ի վեր... գրկուածներուն դատը կը պաշտպանէ եւ անոնց բարիքին համար կ'աշխատի — անշուշտ իր հասկցած ձեւով, որ մեր հասկցած ձեւը չէ:

Այս պետութիւնն է որ կ'երթայ կը գրաւէ Հայուն, Վրացիին, Թաթարին, Էսթոնացիին, Լաթվիացիին ու Լիթուանացիին հայրենիքը եւ դիւային քրքիջը շրթունքին, կը յայտարարէ.

— Ազատեցի այս ժողովուրդները կեղեքիչ, հարստահարիչ բուրժուա-կապիտալիստ-իմպերիալիստներու ձեռքէն...

Այս պետութիւնն էր որ վերջին տասնամեակին ձեռք անցուց Ռումանիան, Պուլկարիան, Լեհաստանը, Հունգարիան, Չեխոսլովաքիան շնորհիւ Արեւմուտքցիներու ապիկարութեան — թերեւս նապաստակութեան — ու հիմա չորս կողմը ինկած է, որպէսզի ձեռք անցընէ նաեւ Միջին Արեւելքը՝ Դամասկոսէն մինչեւ Քազապլանքա, Գահիրէի Բուրգերուն ճամբով:

Խի՛ղճ ու խղճմտա՛նք ունեցող այս պետութիւնն է որ 1956ի Նոյեմբերին իր վիթխարի բանակին մէկ թեւը կը դրկէր Հունգարիա՝ անզէն ժողովուրդ մը ջարդելու առաքելութեամբ, իսկ 1958ի Յունիսին կը սպառնայ թէ «կամաւոր»ներ կրնայ դրկել Լիբանան, եթէ բուրժուաները զինուոր ցամաքը հանեն մանրանկար ազգի մը օրինաւոր իշխանութիւնը փորձանքէն ազատելու համար:

Ինչո՞ւ, Մոսկուա, ուրքով ձեռքով Միջին Արեւելքի գործերով կը զբաղի: Երուսաղէմի խաչե՞րը պիտի պաշտպանէ, ինչպէս պաշտպանելու ելած էր ասկէ ութսուն տարի առաջ:

Ո՛չ: Աչքը տնկած է Միջին Արեւելքի վեհափառ հեղուկին:

— Մէյ մը սա քարիւղները ձեռք անցընենք, բուրժուաներուն գործը լմնցած է..

Ինչո՞ւ Մոսկուա, Ալժերիացիին թէ Թունուզցիին դատին պաշտպան կը կանգնի: Իսլամական ազգերուն «հաւատոյ պաշտպա՞նն է»:

Ո՛չ: Հաշիւ ըրած է.

— Սա խեղճերը թող անկախ ըլլան ու դուրս քշեն սա բուրժուաները, ես անոնց սիրտը գրաւելու ճամբերը գիտեմ...

Այո՛, տագնապ տագնապի ետեւէ: Ամէնքն ալ, առանց բացառութեան, Մոսկուայի մէջ «կարգադրուած»:

Վե՞րջը, այս տագնապներուն:

Վերջը տեսնելիք չունինք, եթէ ազատ աշխարհի Մեծերը չհետեւին «ակն ընդ ական»ի քաղաքականութեան եւ խաղաղասէր — այլ տղամարդու վայել — միջոցներով չանձնեն խրուշչեւներու փառամոլութիւնը:

Այլապէս, տագնապներու պիտի սպասենք ժամ առ ժամ, սուրճ խմելու ժամանակ ալ չունենալով...

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՆՈՐ ԹՆՃՈՒԿԸ՝ ՔԻՆԱՍՏԱՆ

ՓԷՔԻՆ ՎԵՐՋՆԱԳԻՐ ՏՈՒԱՒ ՔԵՄՈՅ ԿՂԶԻԻՆ

Միջին Արեւելքի հետ նոր տագնապ մը ծագեցաւ Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ: Համայնավար եւ Ազգայնական Չինաստանի վէճը, որ քանի մը տարիէ ի վեր մեղմացած էր, վերսկսաւ՝ շատ ծանր տարողութեամբ: Համայնավարները Քեմոյը ռմբակոծելէ ետք, վերջնագիր մը տուին ազգայնական ուժերու ընդհանուր հրամանատար Հու Լիէնի.— Մանրամասն ծրագիր պատրաստած ենք՝ ազատելու համար Քեմոյ կղզին, ինչ որ պիտի իրականանայ շուտով: Գործողութեան անցնելէ առաջ՝ կոչ կ'ընենք ձեզի որ միանաք մեր ուժերուն եւ յանձնուիք առանց կռուելու:

Սպառնագիրը կ'աւելցնէ թէ Քեմոյ կղզին արդէն պաշարուած է օդէն ու ծովէն:

Այս առթիւ Մոսկուայի ձայնասփիւռը կը յայտարարէ թէ Ծայր. Արեւելքի մէջ մէկ օրէն միւսը կացութիւնը բոլորովին կրնայ փոխուիլ՝ չին ժողովուրդին դէմ կատարուած «ամերիկեան յարձակումէն ետք»:

Ինքնըրոյ տարածեայ Քեմոյ կղզին ունի 40.000 բնակիչ եւ նոյնքան զինուոր: Քաղաքական շրջանակներու կարծիքը այն է, թէ Համայնավար Չինաստան պիտի յաջողի իր հողամասին կցել նաեւ այդ կղզին: Այսուհանդերձ Միացեալ Նահանգները ազդարարութիւն մը ըրին Փէքինի կառավարութեան, զգուշացնելով զայն Քեմոյի եւ Մացուի վրայ կատարուելիք որեւէ յարձակումի դէմ:

Ամերիկեան 7րդ նաւատորմիղը կազմ ու պատրաստ է եւ հրահանգ ստացած է պաշտպանելու «դաշնակից Չինաստանը»:

ԱԼԺԷՐԻՈՅ Ապստամբ. Ճակատի անդամները կը շարունակեն իրենց խափանարարութիւնները: Առջի օր կրակի տըւին հրանիւթի նոր ամբար մը՝ Փըթիթքեվիլի, բայց հրշէջները կարողացան կարճ ժամանակի ընթացքին հրդեհին առաջքն առնել. 380 խորանարդ. մեթր հրանիւթ այրեցաւ: Միւս կողմէ Մուրփիանի հրդեհը տակաւին կարելի չէ եղած մարել եւ մօտակայ ամբարին պայթումը հաւանական է: Հարիւրաւոր ընտանիքներ պարպուած են հրդեհին շրջակայքէն: Միւս կողմէ, Փարիզի Լիոն փողոցին վըրայ ահաբեկիչները սպաննեցին ոստիկան մը: Քննութիւններն ու ձերբակալութիւնները կը շարունակուին:

ԱԹԷՆՔԻ մէջ Մակարիոս Արք. յայտարարեց թէ Կիպրոսի Յոյները ամէն գնով պիտի պայքարին բրիտանական ծրագրին դէմ, աւելցնելով.— Այլեւս վստահութիւն չունինք անգլիական կառավարութեան վրայ. ժամանակը այլեւս եկած է՝ որպէսզի ՄԱԿը միջամտէ, վերջ մը դնելու համար Կիպրոսի ողբերգութեան:

ՅՈՒՇԵՐ ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԷՆ

Ֆրանսայի մեր հայրենակիցները ոգանչելի գաղափարն ունեցած են արեւմտահայ նշանաւոր բանաստեղծ Դանիէլ Վարուժանի որմաքանդակը զետեղել Գելժիոյ Կան քաղաքի համալսարանին մէջ, ուր յիսուն տարի առաջ կ'ուսանէր Վարուժան։

56 տարի առաջ, 1902ի աշնան, ճանչցած եմ Դանիէլը Մ. Ռափայէլեան վարժարանի Ազոլօ ամարանոցին մէջ, երբ այդ քաղաքին մէջ հայկական ճարտարապետութեամբ կառուցուած Ս. Խաչ մատուռին օծումը կատարուեցաւ Ս. Ղազար վանքի աբբահօր՝ Կիւրեղեան Իգնատիոս արքեպս.ի ձեռամբ եւ այդ առթիւ վարժարանի աշակերտաց եւ իտալացի հիւրերուն ճաշ մը տրուեցաւ։

Ցանկարծ բոլորովին նոր դէմք մը ու նոր ձայն մը ցնցեց ամէնքս, կարծես Ատա Նեկրիի Թարգմանիչ Հ. Գասքանտիլ վրդ.ին չեշտն էր, որ ամէնքս իրեն դրաւեց Նորեկը Վենետիկ ղրկած էր դոց նամակով մը, ուր կ'ըսէր. «Նոր Մ. Պէշիկթաշլեան մը կը ղրկեմ, լաւ նայեցէք»։

Դանիէլ Զպուքքեարեանն էր, ծնած 1884ին, Սեբաստիոյ Բրքնիկ գիւղը, «ուր աճած էր մանկութիւնս — կ'ըսէ ինքնակենսագրութեան մէջ — ուռեններու տխուր հովանիներուն տակ՝ երազկոտ, կամ գետեզերքներու վրայ բադերուն քար նետելով՝ անառակօրէն։ Դեռ հազիւ Թիթեռնիկներ որսալու հասակիս մէջ՝ հայրս պանդխտած էր Պոլիս, իսկ մայրս ձմեռնային երկա՜ր իրիկունները Թոնրատունը նստած՝ երեւակայութիւնս օրօրած է Ճնիչէրիններու եւ գայլերու պատմութիւններով»։

Երբ գիւղին դպրոցին մէջ հազիւ սկըսած էր Ժամագիրք կարդալ, Դանիէլը Պոլիս տարած են 1896ի կոտորածի տարին, ուր բանտին մէջ կը գտնէ հայրը՝ ստորին կերպով ամբաստանուած։

Դանիէլ Պոլսոյ մէջ երկու տարի Սագըզ-Ագաճի Մխիթարեանց դպրոցը ուսած է։ Անկէ անցած է Գատը-Գիւղի Մխիթարեան վարժարանը, ուր կը մնայ չորս տարի։ Արձակուրդները կ'անցընէ հօրը քով, Խաւեար Խանի մէջ, հայ պանդուխտներու հառաչներուն եւ վէրքերուն մօտիկ։

1903ին, իրիկուն մը Ս. Ղազարու Աբբահայրը զիս կանչեց եւ ըսաւ.

— «Այսօր Առաջիկայից ժողովը որոշեց քեզ Վենետիկոյ Մ. Ռափայէլեան վարժարանը ղրկել՝ դաստիարակի եւ հսկողի պաշտօնով»։

Արտասուելով խնդրեցի, որ զիս չբաժնեն վանքին գրադարաններէն եւ ձեռագիրներէն։

— Մի՛ լար, երբ քեզ քանի մը տարի ետք կանչենք՝ աւելի՛ պիտի լաս, ըսաւ Աբբահայրը։

Մ. Ռափայէլեանի աշակերտաց մէջ ամէնէն առաջ Դանիէլը աչքիս զարկաւ, որ խոկոյն մտերմացաւ, սենեակս եկաւ, գիրքերս աչքէ անցուց, քանի մը հատոր առաւ խնդրելով, որ մի քանի օրուան համար իր մօտ մնան։

Երկրորդ օրը Դանիէլ ինքնագիր ոտանաւոր մը բերաւ եւ կարդաց. վերնագիրն էր «Հ. Ալիշանի շիրմին առջեւ». ընթերցումէն ետք՝ քերթուածը ձեռքս առի եւ ըսի. «Թող հիմա քովս մնայ»։

Յաջորդ օրը Ս. Ղազար տարի եւ «Բազմավէպ»ի խմբագիր Հ. Սիմոն Երեմեանին տուի, որ կարդայ։

Դանիէլի առաջին գրուածքն էր, որ Զպուքքեարեան մականունով լոյս տեսաւ «Բազմավէպ»ի մէջ։

Դանիէլ քաջալերուած՝ սկսաւ ամէն օր մէկ մէկ ոտանաւոր գրել. երբ անոնց թիւը 30ի հասաւ, ղանոնք Հ. Երեմեանին տարի խնդրելով, որ «Սարսուռներ» վերնագրով լոյս ընծայէ. այս հատորիկն ալ լոյս տեսաւ Զպուքքեարեան մականունով։

Շատ չանցած քանի մը սիրուն ոտանաւորներ ալ Գ. Արշակ Չօպանեանին ղրկեց «Անահիտ»ի մէջ լոյս ընծայելու համար։ Չօպանեան թէ՛ իր թերթով եւ թէ՛ առանձին նամակով մը երկինք բարձրացուց Դանիէլ Վարուժանը։

1904ի աշնան, ըստ սովորութեան, վեց շաբթուան համար Ազոլօ ամարանոցը գացի Մ. Ռ. Վարժարանի աշակերտներուն հետ։ Վարուժան կա՛մ աշակերտներով շրջապատուած կ'ըլլար եւ կամ գրագէտի մը գիրքը կարդալով կ'անցընէր իր ժամանակը։

— Դանիէ՛լ, եկո՛ւր դպրոցական ձեռագիր թերթ մը հրատարակենք, — ըսի իրեն օր մը։

— Ի՞նչ անունով, — հարցուց։

— Անունը դուն դիր։

— Թո՛ղ «Եղի» ըլլայ, դեռ չհասուննցած ցորեն կը նշանակէ։

Դանիէլ ամէն թիւի մէջ գեղեցիկ ոտանաւորներ կը ստորագրէր։ Այդ ոտանաւորները գրեթէ բոլորն ալ Հացին Երգը հատորին մէջ լոյս տեսան։

1904ի ձմեռը, Դանիէլ 5–6 օր հիւանդ պառկեցաւ։ Ամէն օր երկու անգամ իրեն կ'այցելէի, գրպաններս խնձոր ու նարինջ լեցուցած։

— Վարդապե՛տ, գի՛րք բեր, կը թախանձէր։

1906ին, Մ. Ռափայէլեան Վարժարանին կողմէ Գելժիոյ Կան քաղաքին համալսարանը ղրկուեցաւ։

Առաջին նամակին մէջ գրեց. «Չեմ մոռնար սիրուն Վենետիկի, Մ. Ռ. Վարժարանին մէջ անցուցած չորս տարուան կեանքս, չեմ մոռնար, երբ հիւանդ էի, դուն ինծի տեսութեան կուգայիր եւ նորավէպեր կը կարդայիր»։

Թէոդիկը խնդրած էր ինձմէ, որ Վարուժան իր կենսագրութիւնը, լուսանկարը եւ քանի մը ոտանաւորներ ղրկէ «Ամէնուն Տարեցոյցը»ին համար՝ Դանիէլ խնդրանքս կատարեց։

1907ի աշնան, Դանիէլ Կանէն Վենետիկ եկաւ, արձակուրդը անցընելու համար։

— Դանիէ՛լ, — ըսի օր մը, — սա քու Կան կամ չկան համալսարանէն ի՞նչ պիտի ելլես։

— Քաղաքագէտ եւ տնտեսագէտ, — եղաւ իր կտրուկ պատասխանը։

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ Դանիէլ գրագէտը։

— Հոգ մի՛ ըներ, ա՛ն ալ կ'ըլլայ, — պատասխանեց։

ՀԱՅՐ Մ. ՎՐԴ. ՊՈՏՈՒՐԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԿԵԴՐՈՆԸ՝ ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ԱՐԵՒԵԼՔ

«Նիւ Եորք Հերալտ»ի աշխատակիցներէն Ճոզէֆ Օլսոփի մէկ յօդուածէն կը քաղենք հետեւեալը։

Անցած շաբթուան ընթացքին մինչ ամէն մարդու ուշադրութիւնը կեդրոնացած էր ՄԱԿի ժողովին եւ Միջին Արեւելքի հարցերուն լուծման վրայ, ոչ ոք բաւարար ուշադրութիւն դարձուց արտաքին այն բոլոր նշաններուն, որոնք կը մատնանշեն համայնավար աշխարհի արտաքին քաղաքականութեան մէջ վտանգաւոր փոփոխութիւն մը։

Նմանօրինակ փոփոխութիւն մը տեղի ունեցած էր արդէն անգամ մը՝ 1955ի գարնան, Ֆորմոզայի սուր տագնապէն վերջ։ Այդ ժամանակ, մինչ աշխարհի ուշադրութիւնը կեդրոնացած էր համայնավար եւ ազգայնական Չինաստաններու վէճին վրայ, Կրեմլին, ճարպիկ խաղով մը, քաղաքականութեան կռճակը դարձուց, մտահոգութեան կեդրոն դարձնելով Միջին Արեւելքը։ Հետապնդուած նպատակն էր՝ Միջին Արեւելքէն վերջնականապէս հեռացնել արեւմտեան քաղաքական ազդեցութիւնը։ Ասոր վրայ, Ծայրագոյն Արեւելքը, որ այնքան փոթորկած էր, ժամանակաւորապէս խաղաղեցաւ։ Սակայն այժմ, որ արեւմտեան բոլոր բերդերը յաջող կերպով հետզհետէ քանդուեցան Միջին Արեւելքի մէջ, Կրեմլին դարձեալ կռճակը կը դարձնէ եւ գործողութեանց թատերաբեմը կը փոխադրէ Ծայրագոյն Արեւելք։

Ողբերգութեան այս նոր արարին նախապատրաստական աշխատանքները կատարուեցան, ըստ ամենայն հաւանականութեանց, վերջերս Փէքինի մէջ տեղի ունեցած Խրուշչեւ-Մաօ Ցէ Թունկ տեսակցութեան ընթացքին։ Ինչ կը վերաբերի այս տեսակցութեան, տակաւին մութ մնացած շատ ծալքեր ունի, բայց արտաքին երեւոյթները այնպէս ցոյց կուտան թէ Չինացիները օգտագործեցին խորհրդային համայնավար կուսակցութենէն ներս ունեցած իրենց մեծ ազդեցութիւնը եւ պարտադրեցին Խրուշչեւը որ իր կամքին հակառակ կարգ մը քայլեր առնէ։

Օրինակի համար, ռուսեւչինական յարաբերութեանց մէջ մինչեւ հիմա Ռուսիոյ ունեցած մեծագոյն առաւելութիւնը հիւլէական զէնքեր ունենալն էր, մինչ Չինաստան զուրկ էր հիւլէական զէնքերէ։ Եւ այս պարագան էր, որ համայնավար պլոքէն ներս կ'ապահովէր Խ. Միութեան գերակշռութիւնը։

Արդ, Վարշաւայէն եկած տեղեկութեանց համաձայն, Խրուշչեւ Փէքինի տեսակցութեան ընթացքին, խոստացած է հիւլէական զէնքեր տալ Չինաստանի։ Եթէ այս լուրը ճիշդ է, կրնայ աննախատեսելի հետեւանքներ ունենալ։

Կասկածէ վեր է նաեւ, որ Խրուշչեւ-Մաօ Ցէ Թունկ տեսակցութեան ընթացքին է, որ որոշուեցաւ Ֆորմոզայի Ազգայնական Չինաստանի ուժերուն դէմ սկսած յարձակումը։ Տեսակցութենէն անմիջապէս վերջն էր, արդարեւ, որ համայնավար չինական 2700է աւելի օդանաւեր կեդրոնացուեցան Ֆորմոզայէն հազիւ քանի մը քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ գտնուող երեք նահանգներու մէջ — Չէքիանկ, Քվանթունկ եւ Ֆուքիէն։ Իսկ Ազգայնական Չինաստանի պատկանող Քէմոյ եւ Մացու կղզիներուն մօտը գտնուող բոլոր օդակայանները յանկարծ գրաւուեցան համայնավար օդուժին կողմէ։

Այսպէս, Ֆորմոզայի ազգային չինական օդուժը իրմէ երեք անգամ աւելի զօրաւոր թշնամի օդուժով մը շրջապատուած կ'ըլլայ, առանց հաշուելու այն պարագան, որ ազգայնական ուժերը զինուած են ամերիկեան հին օդանաւերով, մինչ համայնավար չինական ուժերը կը բաղկանան արդիական և զօրաւոր Միկ 17 օդանաւերէ։ Համայնավար օդուժին ամէնէն հին օդանաւերն իսկ — Իլիուշին 28ները — շատ աւելի լաւ են քան ազգայնական Չինացիներու լաւագոյն օդանաւերը։

Այս պայմաններու տակ, շատ պարզ է, որ համայնավար Չինաստանը կրնայ պարտութեան մատնել Ֆորմոզայի օդուժը եւ օդային պլոքիւսի ենթարկել Քէմոյն ու Մացուն։ Այս երկու կղզիախումբերը, որոնք շատ մօտ են չինական ծովեզրին, իրենց ռազմական եւ այլ պաշարը կը ստանան Ֆորմոզայէն. եթէ օդային պլոքիւսի ենթարկուին, պարզ է որպէսզի չկրնան դիմադրել պաշարի պակասին պատճառով, եւ պիտի գրաւուին համայնավար չինական ուժերու կողմէ։ Քաղաքական մարզին մէջ, Մ. Նահանգները կա՛մ պիտի համաձայնին Քէմոյն ու Մացուն համայնավարներուն լքել,

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՅՐԸ

Հարցը անսպասելի էր։ Կինը շփոթուեց, կարմրեց։ Մի քիչ մտածելուց յետոյ պատասխանեց, ջանալով խուսափել դատաւորի խիստ հայեացքից։

— Այո, ես համոզուած եմ։ Նրանք գալիս էին նրա մօտ այն օրերին, երբ ամուսինս մեկնում էր քաղաքից։

Ուսուցչուհին ակնոցի տակից կասկածամտօրէն, զննողաբար նայում էր մերթ այդ կնոջը, մերթ նստած պատասխանողին։

— Թոյլ տուէք ինձ մի հարց տալ հայցուորին, — ասաց նա, դիմելով դատաւորին։

Թոյլտուութիւն ստանալով՝ նա հարցրեց.

— Դուք խնդրում էք Ցակոբեան Հեղինէին տեղափոխել առաջին յարկ, պատճառաբանելով որ նա առանձին դուռ բաց անի բակի կողմից։ Մի՞թէ դա բաւարարում է ձեր պահանջը։

— Ես ուզում եմ որ նրան վտարեն բնակարանից, քանի որ ինձ՝ ջահել կնոջս հնարաւոր չէ միեւնոյն յարկի տակ ապրել նրա հետ։ Ծայրայեղ դէպքում, առիպուած կը լինեմ գոնէ ղրանով գոհանալ։

Ուսուցչուհին անբարեացակամութեամբ նայեց նրան եւ դէմքը շուռ տուեց։

— Քաղաքացի Ստեփանեան էմմա, — ասաց դատաւորը, — դուք խնդրում էք տեղափոխել քաղաքացի Ցակոբեան Հեղինէին առաջին յարկ, սարքելով նրա համար առանձին մուտք՝ բակի կողմից. իսկ դա տեխնիկապէս հնարաւո՞ր է կատարել։

— Այո. ես արդէն տեղեկացել եմ ինժեներից։ Նա գտնում է, որ այդ միանգամայն հնարաւոր է։

Նա հանեց փոքրիկ պայուսակից տան նախօրօք պատրաստած յատակագիծը եւ բաց անելով այն՝ յանձնեց դատաւորին։

Դատաւորը թեթեւակի ծանօթացաւ յատակագծին։ Ինժեները, դատաւորից խընդրելով յատակագիծը, սկսեց ուշադրութեամբ զննել այն։

Դատաւորը ժողովրդական ատենակալներից հարցրեց, թէ արդեօք ունե՞ն հարցեր։ Ինժեները վերադարձնելով յատակագիծը, պատասխանեց բացասաբար։ Ուսուցչուհին նոյնպէս հարցեր չունէր։ Դատաւորը բաց թողեց հայցուորին։

Կինն արագօրէն գնաց իր տեղը՝ Ցակոբեան Հեղինէի վրայ գցելով իր չար ու յաղթական հայեացքը, եւ նստեց մայլուած ամուսնու կողքին։

Երրորդ շարքում դէր, հաստափոր ու ճաղատ մարդը, որի խնամքով սանտրուած ալեխառը մազափունջը կիսալուսնաձեւ իջնում էր ճակատին, արմունկով թեթեւակի հրեց հարեւանին եւ աչքով անելով դէպի մօր կողմը, ինչ որ շշնջաց ականջին։ Երիտասարդը շփոթուեց, թարթեց աչքերը։ Հաստափորը անձայն ծիծաղեց, որից նրա գէր մարմինը, յատկապէս փորը, մի քանի ալիքաձեւ շարժումներ արեց ու քարացաւ։

Դատաւորը կանչեց Ցակոբեան Հեղինէին.

— Քաղաքացի Ցակոբեան, ճշմարի՞տ է արդեօք քաղաքացի Ստեփանեան էմմայի ասածը, եւ ի՞նչ կարող էք ասել այդ մասին դատարանին։

Ցակոբեանը պատասխանեց, որ Ստեփանեանի մեղադրանքը չի համապատասխանում իրականութեանը եւ կը ժխտուի դատավարութեան ընթացքում։

Դատաւորը մէկ մէկ կանչեց վկաներին։

Առաջինը դահլիճ մտաւ թխադէմ ջահէլ մի կին, կանաչ աչքերով եւ անփոփոխ ժպիտը շուրթերին։

— Քաղաքացի Ներսէսեան Նինա, վաղո՞ւց էք ճանաչում Ցակոբեան Հեղինէին, եւ ի՞նչ կարող էք ասել նրա մասին, — հարցրեց դատաւորը։

— Հինգ տարի է որ, ճանաչում եմ Ցակոբեան Հեղինէին։ Նա դերձակուհի է եւ մինչեւ որդու ամուսնութիւնը շատ էր աշխատում։ Իսկ այժմ քիչ է լինում տանը, ուշ է վերադառնում տուն, շատ է զբօսնում — աւելացրեց նա յանդգնաբար փայլեցնելով աչքերը եւ ժպտուն նայելով դատաւորին։

— Իսկ դուք գիտէ՞ք, թէ ուր է գնում նա. գուցէ գնում է իր ազգականների եւ ծանօթների մօտ, — խստութեամբ հարցրեց դատաւորը, աշխատելով զսպել իր վրդովմունքը այդ անաւիթ ժպտացող կնոջից։

— Ես ի՛մ — ասաց կինը, ուսերը թօթուելով եւ կրկին ժպտալով։ Երիտասարդ ինժեները հետաքրքրութեամբ նրան էր նայում։

— Լուրջ եղէք, — ասաց դատաւորը, բարձրացնելով ձայնը։ — Ձեզ այստեղ կանչել են գործի համար։ Պատասխանեցէք, տեսե՞լ էք արդեօք այն տղամարդկանց, որոնք գալիս են քաղաքացի Ցակոբեան Հեղինէի մօտ։

— Այո՛, տեսել եմ։ Համարեա ամէն օր, երբ որդին տանը չէր լինում. — պատասխանեց նա, ջանալով աւելի լուրջ պահել իրեն եւ միաժամանակ հազիւ զսպելով իր ժպիտը։

— Նստեցէք, — խստութեամբ ասաց դատաւորը, զգալով, որ ոչինչ չի կարող իմանալ այդ ծիծաղկոտ, ոչ լուրջ կնոջից։ Կինը ժպտաց եւ գլուխը ցնցելով գնաց իր տեղը։ Ուսուցչուհին կշտամբալից նայեց նրա ետեւից։

Ռ. ՓՕՂՈՍԵԱՆ

(Շար. 2)

ՋԱՐՄԱՆԱԼԻ ԼՈՒՐ ՄԸ

«Յառաջ»ի Օգոստոս 20ի Թիւին մէջ փոքր լուր մը կար որ գիս մեծապէս զարմացուց: Ըստ այդ լուրին Թուրքիոյ Կրթական Նախարարութիւնը վաթսուն միլիոն Թրքական ոսկի պիտի տրամադրէ այս տարի հարիւր հազար անգրագէտներու նախնական կրթութիւն տալու համար: Այս ծախքին կէսը ստանձներ է մեծ եղբայրը՝ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու Պետութիւնը:

Մուսթաֆա Քեմալի օրերէն ի վեր օր չանցնիր որ միջազգային մամուլին մէջ չգովաբանուին Թուրքիոյ յառաջդիմութիւնները, մանաւանդ կրթական մարզին մէջ: Երեսունըհինգ տարի շարունակ գրեցին եւ դեռ կը գրեն գերմանական, ֆրանսական, անգլիական եւ ամերիկեան Թերթեր այն հսկայաքայլ բարեփոխութեանց մասին, զորս ի գործ դրաւ Աթաթիւրք:

Մենք ալ իբրեւ նախկին հայրենակիցներ եւ ակամայ տարագիրներ, կ'ուրախանայինք այն իմաստով, որ կրթութիւնը եւ յառաջդիմութիւնը — որոնց կ'ընկերակցի հոգեկան ազնուացումը — վերջ պիտի դնեն Թրքական հաւամոլութեան եւ այլամերժութեան, եւ ճամբան պիտի բանան իրարհասկացողութեան: Չէ՞ որ կրթեալ մարդիկ ատելով չեն վիճիր, այլ կը գործեն ըստ մարդկայնութեան եւ տրամաբանութեան:

Բայց եկուր տես որ ամէն ինչ ճնարակ է եղեր արդի Թուրքիոյ մէջ: Ինչպէս որ անարժէք փայտին վրայ ճնարակը քսելով կը փայլեցնենք, այնպէս ալ հոս դեռ հիմնական ատաղձը հում մնացած է եղեր փայլուն դրսերեւոյթին տակ. իսկ ինչ որ օտար Թղթակիցներ, մելանի տեղ մեղրի մէջ Թաթախուած գրիչով, ի լուր աշխարհի կը գրեն, ուրիշ բան չէ եղեր այլ հո՞վ... Գիտէինք Թէ գրչակներ բազմաթիւ են միջազգային մամուլին մէջ, որոնք առանց խորանալու իրենց շօշափած նիւթին մէջ, կը հնազանդին իրենց Թերթերուն ինչ որ պատմել եւ հրամցնել, բայց Թէ այդ գովասանքները այսքան հիմնազուրկ քաղքենիներ կրնային ըլլալ, չէինք գիտեր, իրաւ որ: Պիտի ուզէինք որ Թուրք ժողովուրդը զարգանար եւ յառաջդիմէր՝ մեզի ալ ձգելով իրաւունքը ապրելու մեր հայրենի հողերուն վրայ եւ մեր արեւին տակ. բայց դեռ ժամանակը եկած չէ, ինչպէս կ'երեւայ:

Հարիւր հազար անգրագէտ — եւ աւելի՛ — դեռ երեսունըհինգ տարի յետոյ...

Թերեւս այս ալ ներքին քաղաքականութեան մէկ ուղուած արդիւնքն է: Չէ՞ որ անկիրթ ամբոխը վարել աւելի դիւրին է քան գիտակից եւ հասկցող տարրը. անկիրթը կը հաւատայ սուտ լուրին կամ վերէն տրուած անտրամաբան կարգախօսին եւ առանց որեւէ անձնական դատողութեան, ի վիճակի կ'ըլլայ իր դրացի Ցեղը, Հայը, Քիւրտը կամ Լազը մեծցնելու կամ առնուազն դոյն մոխիրի վրայ նստեցնելու: Հապա ուրկէ՝ պիտի հաւաքուէին այն տասնեակ մը հազարէ աւելի աւերիչները եւ հրկիզողները, որոնք 1956 Սեպտեմբեր 6ին, Պոլսոյ մէջ, անորակելի մոլեգնութեամբ, մօտ հարիւր միլիոն Թրքական ոսկիի աւերում գործեցին — աղքատացնելով իրենց երկիրը — եւ առնուազն իրենց «վաթանտաշ»ները պարզապէս անոնց քրիստոնեայ ըլլալուն համար:

Եթէ Թուրքիոյ յառաջդիմութեան մասին շրջած լուրերը ամէնքն ալ ասոր նման են, այն ատեն ծայրն ենք Թրապոց...

Տ.

(ինչպէս 1955ին լքեցին Թաշէն կղզիները), եւ կամ Խաղաղականի ամերիկեան զինուորական ուժը առջի պիտի հանեն՝ այդ կղզիներուն պաշար հասցնելու համար:

Խաղաղականի ամերիկեան զինուորական ուժը, սակայն, շատ աւելի տկար է այժմ քան ինչ էր Քորէայի պատերազմը սկսած ժամանակ: Հետեւաբար, այդ երկու կղզիները պաշտպանելու համար պիտի ստիպուին դիմել հիւլէական զէնքերու. բան մը, որ՝ չափազանց անհաճոյ հեռանկար մը կը ներկայացնէ ամէն մարդու համար:

Ամերիկեան քաղաքագէտները երկուքի բաժնուած են այս պատճառով: Ոմանք կ'ըսեն Թէ Ամերիկա պէտք չէ որ հիւլէական եւ ջրածին ռումբերու օգնութեան դիմէ Քէմոյն ու Մացուն պաշտպանելու համար: Միւսները կ'առարկեն, որ եԹէ այս երկու կղզիները Համայնավար Չինաստանի լքուին, ամերիկեան հմայքը մեծ հարուած պիտի ստանայ Ասիոյ մէջ, եւ Ֆորմոզայէն մինչեւ Ասիոյ միւս ծայրը, քաղաքական ծանր հետեւանքներու պատճառ պիտի դառնայ:

Այս ձեւով, անգամ մը եւս կը փաստուի, որ աշխարհի մէջ այլեւս «հեռաւոր» կամ «անկարեւոր» անկիւն մնացած չէ: Ամէնէն հեռաւոր կարծուած մէկ շրջանի մը պատճառով համաշխարհային քաղաքականութիւնը կրնայ տակնուվրայ ըլլալ:

Վարշաւայէն եկած տեղեկութիւնը, ըստ որուն Խրուշչեւ խոստացած է հիւլէական զէնքեր տալ Համայնավար Չինաստանի, կրնայ նաեւ հիմնուած ըլլալ այս իրողութեան վրայ:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Միութեան Ֆրանսայի շրջանի 18րդ Պատգ. ժողովը գումարուեցաւ Օգոստ. 16–17ին՝ Մարսէյլի արուարձաններէն, Սէնթ Անթուանի մէջ, ուր, ժամանակին, ներկայ էին գաւառային մասնաճիւղերու լիազօր ներկայացուցիչները:

Օրակարգի վրայ դրուած բոլոր հարցերը քննուեցան երկարօրէն:

Բոլոր մասնաճիւղերու եւ Կեդր. Վարչութեան նիւթական եւ բարոյական զեկուցումներէն յայտնի եղաւ, որ Միութեան բոլոր անդամները անվերապահ նուիրումով սատարած են անոր բարգաւաճման: Վերջացող տարեշրջանը եղած է դրական գործունէութեան տարի մը, շնորհիւ բոլորին անխոնջ կամքին եւ հայրենասիրական գիտակցութեան:

Զանազան մարզերու մէջ օգնութեան գործը շարունակուած է: Այլ եւ այլ ձեռնարկներն ու հրատարակուած օրացոյցը միշտ ալ արժանացած են Ֆրանսահայ գաղութի լաւագոյն ընդունելութեան:

Միութիւնը զօրութիւն է ըսուած է: Այս Միութեան ալ անսասանութեան ուժը իր միասնականութեան մէջ է: Ամէն քաղաքական կամ յարանուանական հոսանքներէ անդամներ Համախարբերդցիականի դուռը հայրենակցական եւ ոչ-քաղաքական հանգամանքը՝ առանց խտրութեան եւ հաւասար նախանձախնդրութեամբ կը կը պաշտպանեն:

Այս վերջին կէտին մէջ փնտռելու է նաեւ երիտասարդ տարրերու արդիւնաբեր հետաքրքրութիւնը, որ յիշուած էր կարգ մը Մ. ճիւղերու զեկուցումներուն մէջ: Այս խնդրով գնահատելի նորութիւնը արժանապէս գնահատուեցաւ ժողովականներուն:

Օրակարգի հարցերէն վերջ լայն ժամանակ յատկացուեցաւ ընթացիկ հարցերու, որոնց բոլորն ալ արժանացան Պատգամաւորական Ժողովի լուրջ ուշադրութեան:

Գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրուեցաւ Կեդր. Վարչութիւնը՝ որուն մէջ կը գտնուին նախորդ վարչութեան անդամներէն հինգը եւ երկու նոր հայրենակիցներ:

Կիրակի կէսօրին ժողովին աւարտումէն ետք, բոլոր ժողովականները յարգանքի այցելութիւն մը ըրին ողբացեալ հայրենակից Միքայէլ Սարգիսեանի դամբարանին, ուր ներկայ էր նաեւ հանգուցեալին ընտանիքը: Սարգիսեան մինչեւ իր մահը, որ պատահեցաւ քանի մը ամիս առաջ, եղած էր տեղական մասնաճիւղին նախագահը:

×

Օգոստոս 17 կիրակի կէսօրէն վերջ, տեղի ունեցաւ Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղին դաշտահանդէսը՝ հայրենակից Պ.

ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱԼԺԵՐԻՈՅ ԽԱՂԱՂԵՑՄԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻՆ

•

Ալժերիոյ կառավարական պատուիրակութիւնը գրքոյկ մը հրատարակած է, պաշտօնական հաշուեկշիռով մը, ցոյց տալով առաջին վեցամսեակի (1957 Դեկտեմբեր 31 – 1958 Յունիս) ընթացքին Ալժերիոյ խաղաղեցման համար զինուորներու կատարած աշխատանքը: Գրքոյկին յառաջաբանը գրած է զօրավար Սալան, շեշտելով Թէ Թափուած ճիգը ի դուր չէր եւ աշխատանքը եղած է արդիւնաւոր, որովհետեւ բանակը կը հաւատայ ֆրանսական Ալժերիոյ:

Հրատարակուած են հետեւեալ Թիւերը.

ՈՒՍՈՒՑՈՒՄ.— 1957ի աշնան 300 դպրոցներ քանդուած էին եւ 400 ուրիշներ փակուած՝ ապահովութեան համար: Այսօր բանակը բացած է 340 դասարաններ, ուր 418 դաստիարակ-զինուորներ կ'ուսուցանեն 23.000 աշակերտներու: 1958 Յուլիս մէկէն 39.500 աշակերտներ կը յաճախէին դպրոց

ՇԻՆԱՐԱՆՆԵՐ.— Հետզհետէ կը բարձրանայ շինարաններու Թիւը, որ այսօր հասած է 643ի: 10.493 զինուորներ կը պաշտպանեն զանոնք: 11.734 բանուորներ կ'աշխատին անոնց մէջ:

ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄ.— Երկրին 641 կեդրոններուն մէջ համախմբուած ժողովուրդին Թիւը կը հասնի 485.452 հոգիի. Յունուար մէկէն՝ 364.000 հոգի էր: Բազմաթիւ զինուորականներ կ'օժանդակեն անոնց կարիքներուն եւ կը պաշտպանեն զանոնք:

ՅԱՒԵԼՈՒԱԾԱԿԱՆ ՈՒԺԵՐԸ, կազմուած՝ ապահովութեան եւ ինքնապաշտպանութեան խմբակներէ, որ 1956 Հոկտեմբեր մէկին կը բաղկանային 13.200 հոգիէ, այսօր կը ներկայացնեն 58.751 հոգի, Յունուար մէկէ 41.637ի փոխարէն: Տարւոյն վերջը յաւելուածական ուժերու Թիւը պիտի հասնի 70.000ի:

Նաճարեանի ագարակին մէջ:

Կէսօրուան պատգամաւորներուն ճաշը տուաւ տեղական մասնաճիւղի վարչութիւնը, որ արժանի է ամէն գովասանքի: Շնորհաւորելի երիտասարդներու աշխուժութիւնը:

Դաշտահանդէսը կատարեալ յաջողութիւն մը եղաւ՝ հայկական եւ խարբերդցիական ջերմ մթնոլորտի մը մէջ: Ներկայ բազմութիւնը, Թրագօշի ղեկավարութեան խումբը իր «Արշին մալ ալան»ով, երգողները, արտասանողները եւ Ռատիօ «Ալքազ» փայլ տուին հանդէսին: Այս ձեռնարկը լաւագոյն պսակումն էր Պատգամաւորական Ժողովին:

ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐ ՄԸ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Բազմավէպ ամսագիր, բանասիրական, գրական, գիտական եւ բարոյական: Մարտ–Մայիս (Թիւ 3–5) 1958. Ս. Ղազար Վենետիկ:

Հասկ, պաշտօնաթերթ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան, Յուլիս 1958, Անթիլիաս, Լիբանան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (240)

ԿԱՅԾԵՐ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԺԵ.

ՎԱՐԱԳ

— Միամիտ խումբը կարող էր այդպէս մտածել, — ասաց Հայրիկը իր պատմութիւնը վերջացնելուց յետոյ, — բայց ցաւալին այն է, որ նրան գրգռել էին մեր դէմ իմ Թշնամի եկեղեցականները: Ես հաւատացած եմ, որ նրանք այդ արել էին ոչ Թէ չարամտութեամբ, ոչ Թէ մեր վանքին վնասելու նպատակով, այլ իրանք եւս համոզուած էին, որ մենք վանքումը կուռքեր ենք պաշտում, եԹէ ոչ, նրանց կարծիքով, ի՞նչ նպատակ կարող էր ունենալ, որ մենք կուռքերի արձանները վանքն էինք տարել եւ դրել էինք Աստուածամօր պատկերի մօտ:

— Իսկ եԹէ նրանց պատահում է կուռքերի արձաններ գտնել, ի՞նչ են անում,
— հարցրեց Ասլանը, աչքերը չհեռացնելով Աստուածամօր պատկերից, որի մասին էր խօսքը:

— Փշրում են, ոչնչացնում են:

— Իսկ այդ Աստուածամօր հրաշալի՛ք բան է, — ասաց Ասլանը, շարունակելով նայել պատկերի վրայ: — Դա, որպէս երեւում է, ԺԵ. դարու իտալացի երեւելի նկարիչներից մէկի գործն է: Բայց ինձ զարմացնում է այն, Թէ ինչպէս պատահել, որ այդ պատկերը յայտնուել է այստեղ:

— Շատ հաւանական է, — ասաց Հայրիկը, — որ բերուած լինի այն ժամանակներում, երբ վանքի վանահայրերը Վենետիկի եւ Իտալիայի հետ յարաբերութիւններ ունէին: Բայց գիտե՞ք, որտեղից եմ գտել բերել այդ պատկերը:

— Ո՞րտեղից:

— Մի կիսաւեր գիւղական եկեղեցից, որի հայ բնակիչները բոլորովին ապառուել էին եւ նրանց տեղը Քրդեր էին բնակւում: Այդ վերջինները, գուցէ իրանք եւս հայկական ծագումից լինելով, դեռ պահպանել էին իրանց հաւատը Թէ՛ դէպի եկեղեցին եւ Թէ՛ դէպի նրա սրբութիւնները:

Աստուածամօր պատկերը, որի մասին այնքան հիացած խօսում էին Թէ՛ Ասլանը եւ Թէ Հայրիկը, ինձ ամենեւին չէր գրաւում, գուցէ այն պատճառով, որ ես գեղարուեստի մասին ամենեւին գաղափար չունէի: Ներկերը, որ առաջուց եւս խիստ մռայլ գոյն էին ունեցել, ժամանակների ընթացքում, աւելի եւ աւելի սեւացել էին խունկի եւ մոմի ծուխից: Մի տեղում մոմը, ինչպէս երեւում էր, լուսարարի անհոգութիւնից, ընկած է եղել եւ այրել է Աստուածամօր գրկում մանուկ Յիսուսի ոտները. մի այլ տեղում կտաւը պատռած էր:

Հայրիկը ցոյց տուեց մեզ մի այլ հնութիւն, որը, որպէս ասում էր նա, Արծրունեաց իշխանուհի օրիորդներից մէկի ձեռագործն էր, որ նուիրուած էր Վարագայ վանքին: Սեղանի ծածկոց էր այդ գեղեցիկ աշխատութիւնը, որի վրայ ոսկեգործ ճարտար մատները ասեղնագործած էին զանազան պատկերներ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի չարչարանքներից:

— Շատ անգամ մեր վանքերում կամ եկեղեցիներում պատահում են այնպիսի անօթներ, զգեստներ կամ այլ իրեղէններ, որոնք մաշուած, հնացած եւ գործածութիւնից ընկած լինելով, այնպէս իբրեւ մի անպէտք բան, ձգած են լինում եկեղեցիների պահարաններում կամ պահարաններում, եւ այնտեղ փտում են: Երբեմն նրանց մէջ գտնւում են այնպիսի հազուագիւտ իրեղէններ, որոնք, իբրեւ հնութիւն, արժէքաւոր համար մեծ նշանակութիւն ունեն, — ասաց Հայրիկը, — մենք հոգ ենք տանում հաւաքելու այդպիսիները: — Եւ նա ցոյց տուեց մեզ զանազան սաղաւարտներ, վահաններ, շուրջառներ, եպիսկոպոսական կամ վարդապետական գաւազաններ, հնամաշ գրքերի կազմեր, կաթողիկոսական հողաթափեր եւ այլ իրեղէններ, որոնք ամենահին ժամանակներում բերուել էին Հնդկաստանից, Չինաստանից, Սպահանից կամ այլ հեռաւոր երկրներից, որտեղ եղել են Հայոց վանականները:

Յետոյ Հայրիկը ցոյց տուեց իր դպրոցը, որ գտնւում էր վանքի շինուածքների մի առանձին բաժնում:

Ես մինչեւ այսօր տեսած էի երկու դպրոցներ միայն, մէկը՝ Տէր Թօդիկի դպրոցը, այն սարսափելի դժոխքը, որի աշակերտը լինելու դժբախտութիւնն էի ունեցել, միւսը՝ Սիմօն պատուելիի դպրոցը, որ տեսայ Վանայ մէջ, եւ որը իր կազմակերպութեամբ շատ չէր զանազանւում առաջինից:

Այդ երկու հիմնարկութիւններից մէկը Պարսկաստանի, միւսը Տաճկաստանի Հայոց մանկավարժութեան կատարելատիպն էր, եւ գրեթէ երկուսն էլ սահմանուած էին մանուկներին ըթացնելու, եւ Թէ՛ բարոյապէս, Թէ մտաւորապէս սպանելու համար:

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

վերահաստատէ երկրին մէջ։ Օրինապահներուն գլուխը անցած է Քաթաէպ (Ֆալանժ) կուսակցութիւնը։

Դժուարին կացութեան մը մատնուած է զօր. Շեհապ. երկու ճակատներն ալ իրեն կը ներկայացնեն իրենց պահանջները. Նորընտիր նախագահը օրինապահներու թէ ըմբոստներու ծանր քննադատութեանց առարկան դարձած է։

Վարչապետ Սամի Սոլհի թեկնապահներ երեւան հանեցին երկու մահափորձեր՝ որոնք ուղղուած էին իր անձին դէմ։ Ինչպէս ծանօթ է, ըմբոստները առիթ չեն փախցներ սպաննելու համար օրինապահ կառավարութեան «ուժեղ ղեկավարը»։

Լիբանանեան Խորհրդարանի 64 երեսփոխաններէն 25ը արդէն յարած են Նոր կուսակցութեան մը, որ կազմուեցաւ վերջերս։ Քաղաքական այս կազմակերպութիւնը կը պահանջէ որ ըմբոստութեան պատասխանատուները ձերբակալուին եւ յանձնուին դատարան, աւելցնելով թէ ոչ մէկ պատճառաբանութիւն կրնայ արդարացնել անոնց մասնակցութիւնը՝ յաջորդ կառավարութեան։

Ամերիկեան հպատակներու պարպումը՝ որ ընդհատուած էր զօրավար Շեհապի ընտրութեամբ, վերսկսաւ վերջին դէպքերէն ետք։ Լիբանանի բոլոր Ամերիկացիները շուտով պիտի հեռանան երկրէն՝ կառավարութեան հաշւոյն։ Այսուհանդերձ բանակը պիտի մնայ այնտեղ, ինչպէս նաեւ 6րդ նաւատորմիղը։ Ամերիկեան հրասայլերը գրաւած են երկրին կարեւորագոյն կեդրոնները թէեւ ցարդ ոչ մէկ միջամտութիւն ըրին։

Հայկական ճակատի վրայ սպանութիւնները կը շարունակուին։ Փարիզի ձայնասփիւռը եւ Ֆրանսական մամուլը արձագանգ կը հանդիսանան Պէյրութի հայկական միջադէպերուն։

Ֆիկարօ կը գրէ.— Հայկական կուսակցութիւններու միջեւ եղան նոր կռիւներ, որոնց հետեւանքով աւելի քան տասնեակ մը մեռեալ կայ Պուրճ Համուտի մէջ (Պէյրութ)։ Այսուհանդերձ, այս կռիւները ունին քաղաքական նշանակութիւն։ Սկզբունքով Դաշնակցական կուսակցութիւնը կառավարութեան կողմնակից է եւ Հնչակեանը՝ ըմբոստներու կողմնակից։ Բայց այս երկու խմբակցութիւնները տարիներէ ի վեր իրարու դէմ են կարգ մը հարցերու պատճառով եւ վրէժխնդրութեամբ լեցուած։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻԵՀԱՍՏԱՆԻ հարաւային շրջանին մէջ՝ Մաքողովի, հրդեհ մը պատահեցաւ հանքի մը մէջ, որուն հետեւանքով 56 հանքագործներ մեռան եւ 52 ուրիշներ վիրաւորուեցան։

ԼՈՆՏՈՆԻ կառավարութեան առաջարկով անցեալ Մարտ 3ին ընդհատուած անգլեւեգիպտական ելմտական բանակցութիւնները պիտի վերսկսին յառաջիկայ չորեքշաբթի՝ Հռոմի մէջ։

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ՈՒԽՏԻ ուժերու ընդհանուր հրամանատար զօրավար Նորսթատ անակնկալօրէն գնաց Յունաստան իր կնոջ եւ սպայակոյտի կարգ մը անդամներուն ընկերակցութեամբ. այցելեց նաւային գլխաւոր խարիսխները եւ գնաց Աթէնք, խորհրդակցելու համար զինուորական ղեկավարներու եւ կառավարութեան հետ։ Այս այցելութեան նպատակն է համերաշխութիւն ստեղծել Ուխտի անդամներուն միջեւ. ինչպէս ծանօթ է, Կիպրոսի խնդրով վերջերս Թուրքերն ու Յոյները դիրք ճշդած են իրարու դէմ եւ ամէն գնով կը մերժեն գործակցիլ իրարու հետ. շատ քիչ հաւանականութիւններ կան որ զօրավարը յաջողի իր առաքելութեան մէջ։

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ եւ Խ. Միութեան միջեւ կնքուած համաձայնագիրով մը Մոսկուա չորս հազար թոն ծանրութեամբ երկաթուղի եւ երկու վայրաշարժ պիտի տայ Պուէնոս Այրէսի կառավարութեան։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ դպրոց-նաւ մը «Թաւարիշ» երեք օրուան պաշտօնական այցելութեան մը համար գնաց Պոլիս. նաւապետը ընդունուեցաւ քաղաքապետին կողմէ եւ ծաղկեպսակ մը դրաւ Հանրապետութեան յիշատակարանին վրայ, Թաքսիմ։

ՆԻՒ ԵՈՐՔԷՆ կը հաղորդեն թէ յառաջիկայ ինը ամիսներու ընթացքին, Հնդկաստան պիտի ստանայ 350 միլիոն տոլարի տնտեսական օժանդակութիւն մը՝ Միջազգային Դրամատունէն։

"ՅԱՌԱՋ" ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՃՇԴՈՒՄ

Ֆիլատելֆիայէն Պ. Եղիշէ Մելիքեան «Յառաջ» կը նուիրէ իր ազգականին՝ (Մարսէյլ) Ս. Գէորգեանին։ (Սխալմամբ Մարգարեան յայտարարուած էր մեր նախորդ թիւով)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Մարիձա Թահթալեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Աղաւնի Թիւթիւնճեան եւ զաւակները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն Մարսէյլի Ազգ. Կեդր. Վարչութեան, որ իր առեւնապետին՝ բժիշկ Յ. Սիվրիհիսարլեանի թաղումը կատարեց ազգ. յուղարկաւորութեամբ։ Ինչպէս նաեւ Եւրոպայի Կաթող. Պատուիրակ Գեր. Ս. Եպսկ. Մանուկեանի, Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէին եւ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին, Փրատոյի Մայր Եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան, Ս. Ժերոմի Թաղ. Խորհուրդին եւ բոլոր Թաղ. Խորհուրդներուն, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Շրջ. Վարչութեան եւ Ֆր. Կ. Խաչի շրջանիս մասնաճիւղերուն եւ Համազգայինին։ Մասնաւոր շնորհակալութիւն նաեւ Հայ Կաթողիկէ եւ Աւետարանական համայնքներուն եւ բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր կամ փոխան ծաղկեպսակի նուիրատուութիւններով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին իրենց սիրելի եղբօր

ԲԺԻՇԿ ՅԱԿՈԲ ՍԻՎՐԻՀԻՍԱՐԼԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ։

× Թահթալեան, Թիւթիւնճեան եւ Պետիկեան ընտանիքները այս առթիւ կը նուիրեն 4000 Ֆր. «Յառաջ»ին, 2000 «Հայ Բոյժ»ին եւ 2000 Ֆր. Ֆր. Կ. Խաչի կայանին։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

×

Այրի Տիկին Լ. Հ. Պետիկեան եւ զաւակը Սարգիս, Տէր եւ Տիկին Արամ Պետիկեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Տօլպաշեան եւ զաւակները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն ի մասնաւորի Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին, շրջանի բոլոր ենթակոմիտէներուն եւ խումբերուն, Ֆր. . Խաչի Մարսէյլի բոլոր մասնաճիւղերուն, ինչպէս նաեւ Ազգ. Վարչութեան, Թաղ. Խորհուրդներուն, Հայրենակցական Միութեանց եւ բոլոր ընկերներուն ու բարեկամներուն, որոնք ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ներկայութեամբ, գրաւոր, փոխան ծաղկեպսակի նուիրատուութիւններով, իրենց ողբացեալ ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ ազգականին

ՀԱՅԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ

ցաւն մահուան առթիւ։

×

Ֆ. Կ. Խաչի Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.

Տէր եւ Տիկին Տէրէպաշեան 3000 ֆրանք իրենց որդւոյն Հրաչի Այժերիայէն ողջ վերադարձի առթիւ։

Տէր եւ Տիկին Հ. Կրկրդեան 2000 Ֆր. փոխան ծաղկեպսակի իրենց սիրելի մօր եւ կեսուր մայրիկի մահուան առթիւ։

Տէր եւ Տիկին Պօղոս Թորոյեան 2000 Ֆր. Ամերիկա իրենց մեկնումի առթիւ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ այրի Տիկ. Վարդանոյշ Գրիգորեանին եւ զաւակներուն, եւ բոլոր պարագաներուն ԿԱՐԱՊԵՏ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ մահուան առթիւ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս կիրակի, Գիւտ Գօտւոյ Տօնին առթիւ՝ պիտի կարդացուի Ամեն. Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի Կոնդակը, Բգնիի Ս. Աստուածածին եկեղեցիին վերաշինութեան նուիրուած։

× Նաեւ պիտի կատարուի մասնաւոր հոգեհանգիստ՝ Մայր Եկեղեցիի նախկին վաստակաւոր դպրապետ ողբացեալ Յակոբ Մալաքեանի յիշատակին, ներկայութեամբ իր ընտանեկան պարագաներուն։ Իր յիշատակը յարգողներ կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 1958 – 1959 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են։ Ամէն անոնք որ կը փափաքին գրկել իրենց զաւակները, պէտք է փութան այժմէն իսկ դիմում ընել հաստատութեան տնօրէնութեան։

Վարժարանին նպատակն է՝ պատրաստել միջնակարգ ուսման պաշարով օժտուած եւ հայեցի դաստիարակութիւն ստացած ճշմարիտ Հայուհիներու սերունդ մը։

Դպրոցասէրի ուսման ծրագիրը կ'ընդգրկէ երկու ուրոյն բաժիններ.—

Ա.— Ֆրանսականը, որ տառացիօրէն կը հետեւի պետական լիսէներու արդիական բաժնի պաշտօնական ծրագրին — անգլերէն եւ սպաներէն լեզուներով — կը պատրաստէ պրըվէի եւ պաքալորէայի։

Բ.— Հայկականը որ կ'օժտէ սանուհիները հայագիտական ծանօթութիւններով, հայ լեզուի, գրականութեան, հայ կրօնի եւ պատմութեան, Հայաստանի աշխարհագրութեան մարզերուն մէջ։

Աշակերտուհիներ կ'ընդունուին ութ տարեկանէն սկսեալ։ Տարեվճարն է 150000 ֆրանք, վճարելի եռամսեայ եւ կանխիկ։

Աւելի մանրամասնութիւններու համար դիմել հաստատութեան տնօրէնութեան ։ 1 Պուլըվար տիւ Նոր. Լը Րէնսի։ Հեռաձայն Լը Րէնսի 172։

Հաղորդակց.— Էկլիզ տը Բանթէնէն առնել 146 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Րէնսի փավիյեօն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կարապետեան Խաչեր կը փնտռէ մօրեղբօր որդին Կարապետ Գաբրիէլեանը. հօրը անունը Մինաս. Էվերէկ-Քարաճէօրենցի, Պոլսոյ որբերէն որ նախապէս Յունաստան եղած է (1923ին)։ Տեղեկացնել՝ Կարապետեան Խաչիկի, 7 Ավընիւ Փասթէօր, Իսի (Ֆրանս)։

Կը խնդրուի յունահայ թերթերէն արտատպել։

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

Հատոր Բ. տպագրութիւնը

Վերջին ամիսներու Լիբանանի ծանօթ դէպքերու հետեւանքով, կարելի չէր եղած որոշուած թուականին՝ Մայիսին, լոյս ընծայել Ս. Վրացեանի Հայաստանի Հանրապետութիւն հատորի Բ. տպագրութիւնը։

Կը տեղեկանանք, որ հատորի տպագրութիւնը արդէն աւարտած է եւ հրապարակ կը հանուի Հոկտեմբերին։ Հատորը բաղկացած է մօտ 700 մեծադիր էջերէ եւ փայլուն թուղթի վրայ 70 էջէ աւելի նկարներէ, լաթակազմ։ Կեդրոնատեղին է Համազգայինի Գրատունը, Պէյրութ։

"ԴՐՕՇԱԿ"Ի ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆ

Հայաստանի յեղափոխական շարժման պատմութիւնը իր բոլոր մանրամասնութիւններով արձանագրուած է «Դրօշակ» ամսագրին մէջ, որուն առաջին տասնամեակի թիւերէն մնացած էր մէկ հաւաքածոյ եւ խնամքով կը պահուէր Հ. Յ. Դ. Փարիզի Թանգարանին մէջ։

Անգտանելի այս հաւաքածոն լուսապատկերներով հրատարակուեցաւ, որպէսզի ամէն Հայ պատեհութիւն ունենայ լրիւ տեղեկանալու իր ազատատենչ հայրենիքի անվերջ մաքառումներուն եւ հրաշալի յարութեան։

«Դրօշակ»ի առաջին տասնամեակի (1890 – 1901) հաւաքածոն կը հրատարակուի երկու հատորով։

Առաջին հատորը (1890–1897) նոր լոյս տեսաւ, 750 մեծադիր էջ։ Թղթակազմի գինն է 1800 ֆրանք, շքեղ կազմուած՝ 2400 ֆրանք։

Գրատուն Գարամեան, 46, րիւ Բլէ, Փարիզ (9)։

Imprimé sur les presses du journal HARATCH — 17, Rue Bleue, 17 — PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3500 ֆր. վեցամս. 1900

Արտասահման՝ տարեկան 4000 ֆրանք: Հատը 15 ֆր.

ԿԻՐԱԿԻ 31 ՕԳՈՍՏՈՍ

DIMANCHE 31 AOUT 1958

34ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8281 — 34EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 14ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4082

ԹՈՒՐՔԸ ԵՒ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թուրք խմբագիրը՝ Ահմէտ Գապաքլը, պատասխանելով հայ գրողի մը (Թորիկեան), որ դատապարտեր է Թուրքը՝ իր հալածանքներուն եւ կրօնական մոլեռանդութեան համար, կը յայտարարէ թէ «Թորիկեան էֆէնտին» բոլորովին «կը սխալի»...

Կարելի՞ է կասկածիլ այս մասին: Հայը մի՛շտ «կը սխալի». կարելի չէ գտնել Յոյն մը, Հրեայ մը, մանաւանդ Հայ մը՝ որ իր դատողութեան մէջ Թուրքին հանդէպ՝ չսխալի...

Միակ շիտակը, միակ չսխալողը եւ միակ ճշմարտաբանը՝ Թուրքն է, հինը կամ նորը, սուլթանականը թէ քեմալականը, միապետականը թէ հանրապետականը:

Ու ահա «ճշմարտութիւն»ը, զոր բարձրաձայն կ'ազդարարէ Թուրք խմբագիրը.

« Թուրքերը աշխարհի ամենէն բարեացակամ, լեզուի եւ կրօնքի հանդէպ ամենէն աւելի յարգանք սնուցանող ազգն են: Անատոլուի եւ Իսթանպուլի մէջ, մեր աշխարհակալութեան շրջանին անգամ բարեացակամ գտնուեր ենք ամէն կրօնքի, ամէն կրօնատեղիի, ամէն ազգի հանդէպ »:

Քիչ կը մնայ որ աւելցնէ թէ 1915ին իսկ, Թրքական վայրագութեան պոռթկումի թուականին, գերագոյն ոճրագործութեան ժամանակին նոյնիսկ՝ Թուրքը « բարեացակամ » եղած է թէ՛ կրօնքին, թէ՛ կրօնատեղիին եւ թէ ազգին հանդէպ... եւ փոխանակ իսլամացնելու, ջարդած է. փոխանակ եկեղեցիները մզկիթի վերածելու, քար ու քանդ ըրած է զանոնք, բարեացակամօրէ՛ն, անշուշտ:

Իսկ հալածա՞նքը.— Թուրք խմբագիրը օրինակ կը բերէ՝ Թրքական բարեացակամութիւնը պանծացնելու համար.

« Օրինակ, Հրեաները աշխարհի ամէն կողմը հալածանքի ենթարկուած են, սակայն մեր երկրին մէջ գտած են իրենց հանգիստը »:

Ճի՞շդ է այս հաւաստիքը:

Ըսենք անմիջապէս, որ սուտ կը խօսի Թուրք խմբագիրը, որովհետեւ Հրեաներն ալ հալածուած են եւ կը հալածուին, մինչեւ այսօր:

Յետոյ, ինչո՞ւ չառնել նաեւ ուրիշ օրինակ մը.— Հայե՛րը, որոնք աշխարհի բոլոր կողմերը ոչ միայն չեն հալածուած, այլեւ փնտռուած ու գնահատուած են, շնորհիւ իրենց հաւատարմութեան, իրենց խաղաղ եւ ստեղծագործ աշխատանքին. իրենց առեւտրական, արհեստագիտական ու մշակութային բացառիկ յատկութիւններուն:

Սակայն, միայն մէ՛կ երկիր կայ, ուր հալածուած են անոնք եւ կը հալածուին:

Կը ջարդուին ալ, ճիշդ իրենց այդ յատկութիւններուն համար. կը հալածուին ու կը ջարդուին՝ փոխան շնորհակալիքի ու երախտագիտութեան:

Այդ երկիրը՝ Թուրքիան է:

Անցնինք սակայն ուրիշ հէքեաթի մը, որուն համաձայն որպէս թէ «կրօնքի պատճառով» ոչ ոք պատիժի ենթարկուած է եղեր... Ոչ մէկ քրիստոնեայ «բռնի կերպով իսլամացած է», Թուրքիոյ մէջ:

Զարաշուք հէքեաթ մը, որովհետեւ նախ՝ իբրեւ քրիստոնեայ ջարդուած են բոլոր քրիստոնեաները. վկայ՝ Թուրքիոյ պատմութիւնը, որ ջարդերու եւ կոտորածներու պատմութիւն մըն է. յետոյ՝ կարելի է ամբողջ գիւղեր ու շրջաններ համրել, որոնք իսլամացուած են, սարսափով, բռնութեամբ եւ ջարդի սպառնալիքով:

Եւ վերջապէս, մեր օրերուն իսկ, ի՛նչ է նպատակը այն նոր հալածանքին, որ

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԸ ԿՈԼ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

« ՁԵՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷՆ ԿԱԽՈՒՄ ՈՒՆԻ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՊԱԳԱՆ» ԸՍԱՒ ԶՕՐԱՎԱՐԸ ԱԼԺԷԻ ՄԷՋ

•

Զօր. Տը Կոլի ափրիկեան ճամբորդութիւնը վերջացաւ ուրբաթ իրիկուն: Փարիզ վերադառնալէ առաջ Վարչապետը ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ Ռաւոխ-Ալժէէն.— Յառաջիկայ Սեպտեմբեր 28ին Ալժերիացիները կատարեալ հաւասարութեամբ, մէկ բառով՝ «այո» կամ «ոչ» ուղղակի պիտի ազդեն Ֆրանսայի ճակատագրին վրայ: «Այո» պատասխանել՝ կը նշանակէ շարժիլ իսկական Ֆրանսացիի մը պէս եւ հաւատալ որ Ալժերիոյ բարեփոխումը կրնայ ըլլալ միայն Ֆրանսական շրջանակի մէջ:

Զօրավարը շեշտը դրաւ երկրին ճարտարարուեստականացման վրայ, որուն շնորհիւ բոլոր Ալժերիացիներու ապրուստի մակարդակը պիտի բարձրանայ եւ երիտասարդ Ալժերիացիները պիտի կարենան ազատօրէն աշխատիլ Տէնքէրքէն մինչեւ Թամանրասէ. — Ահաւասիկ թէ ին՛չ կը պահանջէ մարդկային տարրական [illegible]ութիւնը. կռիւներն ու ոճրափորձերը ուրիշ բան չեն, եթէ ոչ կորսուած կեանքեր, կորսուած ուժեր, կորսուած բախտեր:

Ճառը խօսելէ ետք, Տը Կոլ կարգ մը խորհրդակցութիւններ ունեցաւ նախարարներու եւ զօրավարներու հետ: Այնուհետեւ Վարչապետը իր կնոջ հետ վերադարձաւ Փարիզ: 20.000 քիլոմեթր ճամբայ կտրելէ ետք, զօրավարին օդանաւը ժամը 21.43ին հասաւ Օռլի: Բազմաթիւ նախարարներ, որոնց կարգին Կի Մոլէ, Քուվ տը Միւրվիլ, Սուսթէլ, Մալրօ, եւայլն օդակայան գացած էին Տը Կոլը դիմաւորելու:

Ափրիկեան այս ճամբորդութեան յաջորդ օրն իսկ, շաբաթ առաւօտ, Մաթինեոնի մէջ դահլիճը գումարուեցաւ՝ քննելու համար Վարչապետին ճամբորդութեան արդիւնքը եւ Սահմանադրութիւնը: Այսուհանդերձ, երեքշաբթի, կամ չորեքշաբթի կառավարութիւնը Սահմանադրութեան ծրագիրը պիտի դնէ վերջնական ձեւին մէջ:

ՆՈՐ ՄԱՀԱՓՈՐՁԵՐ

Ալժերիացիները կը շարունակեն իրենց մահափորձերը՝ ապահովութեան ուժերուն դէմ: 15րդ թաղամասին մէջ, երկու Հիւս. Ափրիկեցիներ զինեալ յարձակում մը գործեցին ոստիկան-զօրաց ջոկատի մը վրայ: Ապահովութեան ուժերը ինքնապաշտպանութեան անցնելէ ետք սկսան հետապնդել ահաբեկիչները, անոնցմէ մէկը սպաննելով եւ միւսը ձերբակալելով: Ոչ մէկ զոհ՝ ոստիկաններու կողմէ:

Քոնֆլանի Ամպաստէօր փողոցին մէջ երկու մահմետականներ փորձեցին կրակի տալ գործարան մը, ուր 200 տակառ հրանիւթ կար. հրդեհին առաջքն առնուեցաւ առաջին վայրկեանէն: Խափանարարները կրակի տուին նաեւ Սէն Փիէր տիւ Փէրէի քարիւղի հաստատութիւնը. նիւթական մեծ վնասներ կան:

Միւս կողմէ Մարսէյլի արուարձաններէն Մուրփիանի հրդեհը միշտ կը շարունակուի. ցարդ, բոլոր աշխատանքները ի դերեւ ելան: Հրդեհը կը տարածուի եւ հաւանական է որ նոր պայթումներ ըլլան:

Սէն-է-Մառնի շրջանին մէջ Ալժերիացիներու ձերբակալութիւններն ու քննութիւնը կը շարունակուին ոստիկանութեան կողմէ:

Օրէ Օրին

ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՄԱՐԴԻ՞ԿՆ ԱԼ...

Սփիւռքի հայ մամուլին մէջ նորութիւն չեն արտատպումները, յաճախ՝ խայտառակ ձեւով: Կը պատահի որ նոյն յօդուածը քանի մը անգամ տպուի... նոյն թերթին մէջ: Մարդ կը տարուի մտածելու, թէ երբեւիցէ խմբագիր ունեցա՞ծ են այդ թերթերը: Այլ առիթով մը կը խօսինք այդ մասին, զուարճալիքներով համեմուած, պատկերներով եւ հացէններով... դժբախտաբար:

Այսօր՝ ուրիշ պարագայ մը:

Ունինք դաս մը գրողներ, որոնք եւրոպական այս կամ այն թերթին արտայայտած գաղափարներէն օգտուելով՝ յօդուածաշարքեր կը թխեն: Որոշ չափով՝ մեղադրելի չեն ասոնք: Դէթ աշխատանք մը կը տանին, ուրիշի մարմնին վրայ նոր հագուստներ ձեւելով:

Ուրիշներ ալ կան՝ որոնք խորագիր մը կը փոխեն, քանի մը խորհրդածութիւններ կը կարկտեն, չմոռնալով փակցնել իրենց անունը՝ մե՛ծ տառերով...:

Այսուհանդերձ, չէինք սպասեր որ մարդ մը, խորագիրէն մինչեւ վերջին տողը յօդուած մը թարգմանէ եւ առանց խպնելու՝ ստորագրէ:

Իսկ մարդկաւս զարմանքը իր գագաթնակէտին կը հասնի՝ երբ կը տեսնէ թէ նման *բանագողութեան մը հեղինակը եկեղեցական է:*

Բացատրենք, պարզ ու յստակ:

«Սէլէքսիոն» միջազգային ամսագրին Յուլիսի թիւին մէջ Կորտոն Կասքիլ շահեկան յօդուած մը գրած էր Լիբանանի մասին, որ թարգմանաբար հրատարակեցինք մեր Յուլիս 3-4 թիւերուն մէջ, «Լիբանան, Միջին Արեւելքի դուռը» խորագիրով:

Վերջին թղթաբերով ստացանք Նիւ Եորքի «Հայաստանի Կոչնակ» շաբաթաթերթին Օգոստոս 9ի թիւը, որուն աւելի քան երեք էջերուն մէջ փռուած էր նոյն յօդուածը, « Լիբանան, Միջին Արեւելքի ովասիս »ը խորագիրով:

Այսքանը՝ շատ բնական, մանաւանդ՝ երբ թարգմանութիւնն ալ տարբեր է. բայց ստորագրութիւնն է որ կը փոխէ հարցը: Փոխանակ յիշատակելու աղբիւրը, կամ թարգմանիչին անունը, փառաւոր ստորագրութիւն մը.— Վերապատուելի Ա. Գ. Հիւսեան:

Չենք գիտեր թէ ո՛վ է կամ ի՛նչենի է երանելի այս պատուելին: Բայց ա՛յսքան սնափառութիւն, այն ալ Աստուծոյ սպասարկու մարդու մը համար, առնուազն... խղճալի է, չտալու համար այլ որակում:

Թարգմանութիւնն ալ ուրիշ խեղճութիւն մը, ճապաղ հայերէնով: Նոյնիսկ՝ սխալ թարգմանութիւն: Ցայտուն օրինակ մը.— « *Քաղաքակիրթ աշխարհը ծովեզերեայ այս սահմանափակ* (փոքր ըսել կ'ուզէ... Ա.) *հողաշերտին շատ բան կը պարտի: Սակայն անոր մեծագոյն եւ թանկագին նուէրը այն նուիրագործուած գիրերն են, որ անգլերէն լեզուն կը կազմեն: Անգլերէն ալֆաբէթը »:*

Այսպէս, ուրեմն, անգլերէն այբուբենը, անգլերէն լեզուն հնարած են... Լիբանանցիները:

Կարելի՞ է այսքան ծիծաղելի գաղափար մը արտայայտել: Եթէ թարգմանիչ-բանագող վերապատուելին սխալ հասկցած է իր կարդացածը՝ շաբաթաթերթ «Կոչնակ»ին խմբագիրնե՞րն ալ ծանօթ չեն այսքան տարրական գիտելիքներու:

Իր կոչնակով հանրութիւնը «սթափեցնելու» առաքելութեամբ Նիւ Եորք ինկած թերթի մը համար ներելի՞ են այսպիսի թեթեւամտութիւններ:

Չենք գիտեր թէ այս ուղղութեամբ « լուսաբանութիւն » մը պիտի բարեհաճի՞ն տալ, թէ ոչ: Չենք սպասեր: Ամէն պարագայի մէջ, երեւոյթը պախարակելի է: Մանաւանդ, երբ Աստուծոյ մարդիկն ալ սկսած են բանագողութեան:

Վերապատուելի Ա. Գ. Հիւսեան, մա՛րդ Աստուծոյ, աշխարհի վրայ ժողովարանե՞ր կը պակսին որ քարոզդ ձգած լրագրութեամբ կը զբաղիս: Իսկ, եթէ Աստուծոյ խօսքն ալ տարածելու համար այսպիսի գէշ միջոցներու անհրաժեշտութիւնը կը զգայ մեր պատուելին, աւելի լաւ պիտի ըլլար անշուշտ որ զբաղէր... անպատուելի գործերով: Կը յուսանք որ պիտի յաջողի նման մարզի մը մէջ...

ԱՐՄԵՆԱԿ

ԽՐՈՒՇՉԵՒ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿԸ

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31ԻՆ

Խրուշչեւ յայտարարեց թէ կ'ընդունի Նախագահ Այզընհաուըրի առաջարկը՝ Հոկտեմբեր 31ին Ամերիկա, Անգլիա եւ Խ. Միութիւն խորհրդակցութիւններ՝ հիւլէական փորձերու ընդհատման համար: Յայտարարութիւնը, որ հրատարակուեցաւ «Փրաւտա»յի մէջ, կ'աւելցնէ թէ Ժընեւ ամէնէն յարմար վայրն է նման բանակցութեանց համար:

Այս խորհրդակցութիւնները, կ'ըսէ Խրուշչեւ, մէկ նպատակ պէտք է ունենան միայն՝ դադրեցնել հիւլէական բոլոր զէնքերու փորձերը, բոլոր երկիրներու մէջ: Մոսկուա համաձայն է Ժընեւի հիւլէագէտներու ժողովին առաջարկած սիսթեմին կիրարկման:

Այնուհետեւ Խրուշչեւ ցաւ յայտնեց որ Այզընհաուըր եւ Մաքմիլլըն փորձերու ընդհատումը առաջարկելով հանդերձ, մէկ տարուան պայմանաժամ կը ճշդեն միայն. — Փորձերը մէկ տարուան համար դադրեցնել՝ ոչ մէկ իմաստ ունի, որովհետեւ այդ ժամանակամիջոցը բոլ կուտայ, որ նոր փորձերու պատրաստութիւններ տեսնուին:

Ինչպէս գրած էինք, Այզընհաուըր իր առաջարկին մէջ կը ճշդէր, թէ փորձերու ընդհատման համաձայնագիրը կարելի է նորոգել ամէն տարի, բայց Խրուշչեւ կասկածամտութեամբ կը մօտենայ այս առաջարկին, յայտնելով թէ տարի մը ետք Անգլիա եւ Ամերիկա կրնան դրժել իրենց խոստումը եւ վերսկսիլ մահացու զէնքերու փորձերուն: Վերջապէս, կ'եզրակացնէ Խ. Միութեան Վարչապետը, ՄԱԿի 13րդ Ընդհանուր Ժողովը իր հեղինակաւոր կարծիքը պէտք է տայ ջրածին եւ հիւլէական փորձերը դադրեցնելու համար:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Մեղի կը հաղորդեն թէ Կապոյտ Խաչի կայանի փոքրիկներու Ա. խումբը կը հասնի Սեպտ. 4ին, առաւօտեան ժամը 6,30ին՝ Կառ տը Լիոն: Իսկ Բ. խումբը՝ Սեպտ. 6ին՝ նոյն ժամուն:

ՀԱՅ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ուրբաթ կէսօրէ վերջ Նուպարեան Մատենադարանին մէջ Բարեգործականը կազմակերպած էր կարճ հանդիպում մը, Փարիզի հայ մտաւորականներու եւ խումբ մը հայ գիտնականներու, որոնք եկած էին Հայաստանէն՝ իբրեւ զբօսաշրջիկ: Խումբը այցելած է Քան, Շամանիքս, Լեմանի լիճը, եւ Փարիզ պիտի մնայ մինչեւ շաբթու վերջ:

Հանդիպումին մանրամասնութիւնները մեր յաջորդ թիւով:

ՕՐՄԱՆԵԱՆ եւ Տ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գ.

Ով որ ուսումնասիրութեան առարկայ կը դարձնէ Օրմանեանը, մտածումներու լծորդութեամբ մը կը յիշէ… Թալէյրանը:

Ու Թալէյրան կը յիշեցնէ… աղուէսը, Սէնթ-Պէօվի մաքին մէջ, — աւելի ճիշտ՝ երգիծական համանուն դիցավէպը, զոր Կէօթէ կ՚անուանէ միջնադարեան Աւետարան:

Ուրկէ՞ հանդիպութեանց այս խաղը:

84 տարեկան է Թալէյրան, եւ հիւանդ: Հակառակ բժիշկին խորհուրդին, 1838 Մարտ 3ին կ՚երթայ Ակադեմիա, կարդալու համար իր գովասանութիւնը Ռայնհարտի կեանքին ու գործին մասին: Ռայնհարտ աստուածաբանութիւն էր ուսած, — ահա հողը, որու վրայ աճած էր քաղաքական մաքի իր ծաղիկը, ինչպէս Թալէյրան՝ ինքը: Նմանօրէն՝ բազմաթիւ կարտինալներ, որոնք անուն չինած են պատմութեան մէջ, իբրեւ քաղաքական հանճարեղ բանագնաց: Սէնթ-Պէօվ կը գրէ թէ Թալէյրան, իր կեանքի վերջին արարուածին վարագոյրը չիջած, ուզեց կարծես ըսել թէ աստուածաբանական ուսումը, այն հմտութեամբ եւ ճկունութեամբ, որոնք անհրաժեշտ են՝ տրամաբանելու, եթէ ոչ համոզելու նման նիւթի մը դժուարութեանց մէջ, այն ճարտարութեամբ եւ վարժութեամբ, որոնք անհրաժեշտ են՝ վարելու համար մտածման դէկը հակաճառութեանց յորձանքին դէմ, ի վերջոյ իր թեկնածուն կ՚առաջնորդէ դիւանագիտութեան:

Սէնթ-Պէօվ, բժշկարանէ փախած քննադատ, եթէ ծնած ըլլար մէկ դար ետքը, իր դատումներու մեթոտին պիտի միացնէր Փրոյտիզմին նպաստը, բացատրելու համար թէ Թալէյրանի յաջողութիւններուն մէջ իր դերն ունեցաւ տարբեր ու կարեւոր ազդակ մը եւս, որ զայն դարձուց նոր Պրոտէոս մը, ծառայելու համար եկեղեցիին (եպիսկոպոս Օթոնի), յեղափոխութեան (նախագահ Ազգ. ժողովին), կայսրութեան (Արտաքին նախարար Նափոլէոնի), — զանց կ՚առնենք այլ «ծառայութիւններ», մէկը միւսէն նուազ պատուաբեր: Այս դիրքէ դիրք ոստում-ներուն պատճառով է, (առանց դեռ ուզելու վերլուծել հոգեբնախօսական ազդակը, «քանչելի՞ նիւթ), որ կոչուեցաւ «ակամայ արեղայ», «կաղ սատանայ», «մետաքսէ դուլպայի մէջ լեցուած ցեխ» (*), կամ «աղուէս», ակնարկութեամբ մը այն միջնադարեան աղուէսին, որ խաբած է առիւծը եւ բոլոր կենդանիները, փոխն ի փոխ դառնալով աբեղայ, խոստովանահայր, քարոզիչ, ի վերջոյ դառնալու համար թագաւոր կենդանեաց:

Զօրաւոր է նաեւ Օրմանեանի դիալեկտիկան, որ չեմ կրնար ըսել, սակայն, թէ կուգայ աստուածաբանական իր ուսումէն, համալսարանէն, որով կը պարծենայ յաճախակի: Կ՚ընդունիմ թէ զօրաւոր է իր դիալեկտիկան, — բանակցողի իր ճկունութիւնը, համոզելու իր ճարտարութիւնը, խօսակիցի իր համբերութիւնը: Իր դիալեկտիկան չունի հակաճառութեան ոգի, որ կը զայրացնէ: Իր դիալեկտիկան չունի նաեւ օռկէօյ, որ կ՚ըմբոստացնէ: Բարի, պարզամիտ դիալեկտիկա մըն է իր ունեցածը, որ կը ձանձրացնէ եւ ձիւթի պէս կը փակչի: Իր դիալեկտիկային ուժը կը կայանայ այն համբերութեան մէջ, որով կ՚երկարաձգէ ամէն հարց, կը յետաձգէ ամէն լուծում: Սպասումն է իր գերագոյն զէնքը: Արդարեւ իր սիրած նշանաբանն է «ժամանակ տալ ժամանակին»:

Եւ սակայն սպասումը ծաղիկ մըն է որ կը բուսնի համակերպութեան անդունդին շրթներուն վրայ:

Օրմանեան գործի անցաւ այնպիսի շրջանի մը, երբ մեր եպիսկոպոսները… ներողութի՛ւն, վկայութիւնը կ՚առնեմ Օրմանեանէն.—

Աշըգեան.— «Պատրիարքական դահը սուլթանին գործիք դարձուցած էր», «ինքնամատոյց անձնուիրութեամբ մը իր խիղճն ու ազգային զգացումները սպանած էր»:

Զամիչեան.— «Ազատագրուիլ յանձն չառնող ստրուկ մըն էր», որու «ամէնէն մեծ պատիւն ու երջանկութիւնը սուլթանին փափաքները իրականացնելու բախտաւորութիւնն ունենալն էր»:

Նարպէյ.— «Հանապազօրեայ կերակուրը արքունի խոհանոցէն կը մատակարարուէր», զանց կ՚առնեմ «կանացի պչրանքի եւ արտաքին շպարի կիրառութիւնը» եւ լրտեսական պատմութիւնները:

Դուրեան.— Եթէ պատրիարք եղաւ, «ոչ թէ վարչական զրագմանց վրայ յարդ կամ բաղձանք ունենալէն յառաջ եկաւ, այլ պարզապէս իւր ապագային համար նիւթական միջոցներու պէտք զգալուն համար»:

Եւ դեռ եպիսկոպոսներ՝ «քսու եւ մատնոտ», առանց անուն տալու: Զե՞ս ըսեր՝ «տանները հաւը տասը փարա»:

Օրմանեան պատրիարքական գահ կը բարձրանար՝ նախորդ ունենալով Աշըգեան եւ Իզմիրլեան:

Առաջինը կ՚անուանէ «չափազանց կակուղ», Իմաստը շատ թափանցիկ է: Երկրորդը՝ «չափազանց պինդ»: Ատոր համար է որ կոչուած է «Երկաթէ Պատրիարք»: Եւ ահա Օրմանեանի գնահատութիւնը. «Մետաղներու ազնուագոյնը չէ երկաթը»: Դուք ըսէք թէ ի՞նչ ըսել կ՚ուզէ: Զարմանալի՜, — Օրմանեան կը բացատրէ. «Աւելի հասու է ճկուն (՞՞) պողպատը քան անթեքելի երկաթը»: Չի մոռնար մեղադրել Իզմիրլեանը իբրեւ գործակից նախ Հնչակեաններուն, յետոյ Դաշնակցականներուն:

Գալով իրեն՝ կը խորհի, երկաթին ու թիթեղին միջեւ, գտնել երրորդ մետաղ մը, «երկուքէն խառն»:

Կը խոստովանի թէ սկզբնաբար կը վայելէր յեղափոխականներուն համակրանքը, մինչեւ «պատրիարքանալը»: Ետոյ… լա լիւն՝ ինչպէս կ՚ըսէ Ֆրանսացին, պատճառաբանելով թէ «պաշտօնին վրայ անձնական ուղղութիւնները չեն որ պիտի տիրեն, այլ պաշտօնին պահանջը»:

Եւ կը սկսի բարեկամութիւնը Համիտի հետ: Կը գնահատէ սուլթանին իմացական ու քաղաքական արժէքը: Սուլթանն ալ՝ Օրմանեանի մտաւորական արժէքը. «Արիփ ճիչի փագըլ օլուր» (զարգացած մարդը առաքինի կ՚ըլլայ) ըսեր է իրեն:

Օրմանեան, իբրեւ նախկին Հռոմէադաւան, Հռոմի մէջ ուսած, այն տպաւորութիւնը կը թողուր Համիտի վրայ թէ խօսքը կշիռ ունէր օտար դիւանագիտական ներկայացուցիչներու մօտ, ուստի կ՚ուզէր սիրաշահիլ: Սիրաշահիլ փոխաբերաբար:

Ինչո՞վ կը փոխարինէր Օրմանեան:

Վերջին յօդուած մը եւս՝ խօսելու համար այդ մասին:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Վերջին նախադասութիւնը Շարօսքիանն է փոխած…քաղաքավարութեան համար: Տարբեր է գործածուած բուն բառը, որ կը գրուի նոյնպէս երեք տառերով:

ՅՈՒՇԵՐ ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԷՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

1908 Ապրիլի վերջերը գրեցի Դանիէլին, թէ քիչ ատենէն Վահրամ Փափազեանի հետ Պոլիս կը մեկնիմ, անկէ Պարտիզակ անցնելու համար»:

Դանիէլէն ստացայ աս երկտողը.

«Սիրելի Հ. Պօտուրեան, Պոլիս հասնելուդ՝ առաջին գործդ թող ըլլայ հայրս գտնել Եուսուֆ Եանին մէջ եւ տեղեկութիւններ տալ իմ մասին, թող հոգ չընէ, շուտով կ՚անցնին տարիները, գիրար կը գտնենք ու հանգիստ կ՚ապրինք մեր Բրգնիկին մէջ»:

Պոլիս հասնելէ ետք, յաջորդ օրը գտայ Վարուժանին բարի հայրը եւ բարի լուրեր տուի իր հանճարեղ զաւակին մասին:

— Մեծ մարդ պիտի ըլլայ Դանիէլը, — ըսի, — գրագէտ, բանաստեղծ, քաղաքագէտ, տնտեսագէտ. կրնաս հպարտ ըլլալ այդպիսի զաւակի մը հայրն ըլլալուդ:

— Վարդապե՛տ, — ըսաւ, — բանաստեղծ ըլլալը փոր չի կշտացներ, չոճուխները հաց կ՚ուզեն, հա՛ց:

×

1909 Օգոստոսին, Պարտիզակէն Վենետիկ անցայ, իսկ Վարուժան՝ Կանէն վերջնականապէս Պոլիս վերադարձաւ:

Վարուժանը խումբ մը գրագէտներու հետ Պարտիզակ կ՚երթայ, մայրս կը գտնէ, եղբայրներուս կը հանդիպի, Ս. Մինաս կը բարձրանայ եւ Դեղձգան աղբիւրին մասին ոտանաւոր մը կը գրէ:

Խնդրանքիս վրայ, Առանայի ջարդէն մնացած որբերուն ի նպաստ հրատարակելիք «Գեղունի»ին համար ոտանաւոր մը կը ղրկէ նոր լուսանկարով մը. երբ Բրգնիկ կը դառնայ ու կ՚ամուսնանայ՝ նամակ մը կը գրէ.

— «Հ. Պօտուրեա՛ն, քեզ պիտի չմոռնամ, լուսանկարդ գրասեղանիս զարդն է, միշտ քեզի կը նայիմ: Ես ապագայապաշտ չեմ, ընդհակառակն, անցեալապաշտ եմ եւ ի հեճուկս ապագայապաշտութեան՝ անցեալապաշտ դպրոցը պիտի հիմնեմ»:

Բրգնիկէն ամէն օր Սեբաստիա կ՚անցնի եւ Արամեան վարժարանին մէջ ուսուցչութեան պաշտօն կը վարէ, կ՚ամուսնանայ իր սիրած Հայուհիին հետ եւ հայր կ՚ըլլայ Վարուժնակին ու Արմէնին: Երրորդ տարին կ՚անցնի Եւդոկիա, դարձեալ ուսուցչական պաշտօնով:

1912ին, Պոլիս կը վերադառնայ եւ Բերայի Լուսաւորչեան վարժարանին տեսչութիւնը կը վարէ: Ես այդ ատեն Հունգարիոյ Եղիսաբէթուպոլիս հայաքաղաքն էի: 1914ին, Յ. Ճ. Սիրունիի հետ կը խմբագրէ Նաւասարդ տարեգիրքը եւ հատ մը նուէր կը ղրկէ ինծի:

Վարուժանի լոյս ընծայած գրքերն են. 1903ին, Ս. Ղազարու տպարանէն Սարսուռները՝ Դ. Զպուքքիարեան ստորագրութեամբ, 1910ին՝ Ցեղին Սիրտը Դ. Վարուժան անուան տակ, յետոյ Հեթանոս Երգերը, իսկ մահէն ետք՝ Հացին Երգը: Այս գրքերն են, որ Վարուժանը անմահ պիտի պահեն:

Հայաստանի մէջ Դանիէլ Վարուժանը գնահատուած է եւ անոր գործերը հազարաւոր օրինակներով լոյս տեսած են:

Դանիէլն ալ, Ռ. Սեւակի, Գրիգոր Զօհրապի հետ, 1915ին դէպի արաբական աւազուտները քշուեցաւ եւ հո՛ն մարտիրոսացաւ:

Սպանիոյ Ալֆոնս երիտասարդ թագաւորը անձամբ դիմեց Թալէաթին, որպէսզի Դ. Վարուժանի եւ Ռ. Սեւակի կեան-

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՅՐԸ

Դատաւորը կանչեց երկրորդ վկային: Առանց շտապելու մտնում էր սեղանին բարձրահասակ, երիտասարդ, մօտ 35 տարեկան մի մարդ, երկար քթով, եւ փոքրիկ սեւ պեխերով: Նա մօտայիկ էր հագնուած. հագին վանդակաւոր վերնաշապիկ էր եւ վառ կապոյտ գոյնի նեղացող փողքերով շալվար:

Դատաւորի այն հարցին թէ արդեօք վաղո՞ւց է ճանաչում Յակոբեան Հեղինէին եւ ի՞նչ կարող է ասել նրա ու հարսի փոխյարաբերութիւնների մասին, վկան անվարան պատասխանեց, որ ինքը նրանց հարեւանն է, չորս տարի է, որ ճանաչում է այդ ընտանիքին. ամուսնութիւնից առաջ մայր ու որդի հաշտ էին ապրում, իսկ վերջերս նրանց մօտ կռիւ ու վէճ յաճախ են լինում: Նա հաստատեց, որ մայրը յաճախ է տնից դուրս գալիս, իսկ եթէ տանն է լինում, նրա մօտ անծանօթ տղամարդիկ են գալիս:

Վկան աւելացրեց, յանդգնաբար ժպտալով, որ մօր սարքած խնջոյքներին ինք անձամբ մասնակցել է: Վկայի պատասխանը, նրա լկտի տեսքը, սանձարձակ շարժուձեւերը անբարեացակամութիւն առաջ բերին իր նկատմամբ:

Դատաւորը հանդիսա հարցրեց նրան, թէ արդեօք յաճա՞խ են հրաւիրել իրեն այդ խնջոյքներին:

— Երեք-չորս անգամ, — առանց տատանուելով պատասխանեց նա եւ սկսեց վերյիշել թէ երբ:

Դատաւորը առանց նոր հարց տալու թոյլ տուեց նրա նստել:

Յաջորդ վկան 40–45 տարեկան մի մարդ էր, համեստ, մաքուր հագնուած, ծանր կոպերով, որոնք ծածկում էին նրա շագանակագոյն, դուրս պրծած աչքերը: Դատաւորի հարցերին պատասխանում էր առանց շտապելու, կշռադատելով իր ամէն մի խօսքը: Նա ասաց, որ հինգ տարի է արդէն ապրում է որպէս հարեւան, շատ է յարգում որդուն որպէս համեստ ու կարգին մարդու: Մօրը, ճիշդն ասած, լաւ չի ճանաչում, բայց այս տարիների ընթացքում ոչ մի վատ բան չի նկատել: Նա հաստատեց որ որդու ամուսնութիւնից յետոյ տանը կռիւներ յաճախ են լինում: Մայրը քիչ է նստում տանը, իսկ երբ տանն է լինում, գալիս են նրա մօտ կողմնակի մարդիկ: Տղամարդկանց այդ յաճախակի այցելութիւնների եւ խնջոյքների համար հարսը կռւում է նրա հետ, աւելացրեց նա, հայեացքը գցելով պատասխանողի վրայ:

Դատաւորը եւ ատենակալները այլեւս հարցեր չունէին: Դատաւորը բաց թողեց վկաներին՝ առաւածը ձեւակերպելով ու թելադրելով քարտուղարուհուն, որն արագ, առանց գլուխը բարձրացնելու գրի էր առնում: Վկաները ստորագրեցին իրենց ցուցմունքների տակ:

Դատաւորը վկաներին հարցաքննելիս մերթ ընդ մերթ աննկատելի նայում էր հարսին, որը, ինչպէս երեւում էր, ջղային դրութեան մէջ էր: Սակայն հետզհետէ հարսի դէմքից չքացաւ անհանգստութիւնը, եւ առաջուայ պէս նա դարձաւ դուրեկան ու գեղեցիկ:

Յակոբեան Հեղինէն նստած էր անշարժ: Ժամանակից շուտ թառամած, բայց դեռեւս գեղեցիկ դէմքը գունատ էր: Խոշոր մուգ աչքերը տխուր էին ու մտածկոտ: Շագանակագոյն մազերը առանձին արծաթէ թելերով մի ծանր խուրձ էին կազմում: Սեւ շրջազգեստը նեղ կտրուածքով նրան աւելի սպիտակ ու բարձրահասակ էր դարձնում: Նա արտաքուստ հանգիստ էր թւում, եթէ չլինէին թեթեւակի դողացող ձեռքերը, որ ակամայից մատնում էին նրա յուզմունքը:

Նա լսել էր հարսի մեղադրանքը, վկաների ցուցմունքները, դատաւորի հարցերը, բայց մտածում էր որդու մասին, տանջուելով նրա համար: Այո, որդին տանջւում է այնպէս, ինչպէս եւ ինքը: Մայրը զգում էր այդ:

Որդին նստել էր գլուխը կախ: Վկաների իւրաքանչիւր ցուցմունքից նրա գլուխն աւելի էր կախւում: Նա ուզում էր հեռանալ դահլիճից, մոռանալ այն բոլոր լաւծները, որոնք ցաւով ու դաժանութեամբ էին լցրել նրա սիրտը:

Դատաւորը կանչեց մօրը: Նա դանդաղօրէն վեր կացաւ եւ աշխատելով ճնշել յուզմունքը, ասաց.

— Թոյլ տուէք որդուս, ես ուզում եմ լսել, թէ ինչ կ՚ասի նա իմ մասին:

Դատաւորը, խորհրդակցելով ժողովրդական ատենակալներին հետ, խօսք տուեց որդուն: Որդին դուրս եկաւ առաջ, երկու ձեռքով յենուեց բազրիքին, խօսեց դանդաղ ու մեղմ, չբարձրացնելով աչքերը:

— Ցաւալի ու ծանր է հանդէս գալ ինձ որպէս մօրս մեղադրող, մօրս, որը եղել է ինձ համար ամէնից թանկագինը ու սիրելին: Ես չունէի հայր, եղբայրներ, քոյրեր: Մեծացել եմ մենակ, ունենալով միայն մայր: Նա էր իմ բարեկամն ու խորհրդատուն կեանքում: Մայրս ինձ կրթութիւնատուեց, երազում էր տեսնել իմ ընտանեկան երջանկութիւնը: Ես ամուսնացայ: Ամուսնութիւնից յետոյ մենք երեքով ապրում էինք երկրորդ յարկի մեծ սենեակում: Մի տարի յետոյ ես ստացայ առաջին յարկը եւ կնոջս հետ տեղափոխուեցի այնտեղ: Մայրս առաջարկում էր որ ինքը գնայ ներքեւ, վախենալով որ առաջին յարկում մեզ համար նեղուածք կը լինի:

(Շար. 3)

Թ. ՓՕՂՈՍԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՌՈԺԷ ՄԱՐԹԷՆ ՏԻՒ ԳԱՌ ՄԻԱՑՆԱԿ ԳՐԱԳԷՏԸ

●

Ինչպէս գրած էինք, շաբաթ Օգոստոս 24ին մեռաւ Ռոժէ Մարթէն տիւ Կառ, միայնակ ու համեստ գրագէտը։ Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ չորեքշաբթի առաւօտ, մտերիմներու շրջանակի մը մէջ՝ համաձայն իր փափաքին։ Թաղմանական արարողութիւնները տեւեցին հինգ վայրկեան։ Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ։ Մեռաւ ու թաղուեցաւ՝ առանց աղմուկ յարուցանելու, նոյնիսկ՝ զաղտնի, ինչպէս ապրած էր։

Ծնած էր 1881ին, Նէօյի սիւր Սէն։ 1906ին Շարթրի դպրոցէն վկայուած էր եւ կը դառնար դիւանապետ, հնագիտական թէզ մը ներկայացնելով։

Գրեթէ նոյն միջոցին կը հրատարակէր իր առաջին վէպը՝ Տըվընիր, *որուն յաջորդեց* Ժան Պարուա (1913), *գրական քննադատներու ուշադրութիւնը կեդրոնացնելով երիտասարդ գրագէտին վրայ։ Այնուհետեւ կը նուիրուի թատերգութեան։ Յաջորդաբար կը գրէ չորս կատակերգութիւններ, որոնք նոյն ատեն կը բեմադրուին։*

1922–1940 երբարու եռեւէ կը հրատարակէ իր գլխաւոր երկին 12 հատորները. Լէ Թիպօ*։ Հրատարակած է նաեւ քանի մը պատմուածքներ, թարգմանած է «Օլիվիա»ն։ Անաւարտ վէպ մը ունի։*

1937ին ստացաւ Նոպէլեան գրական մրցանակ։ Բայց տաղանդաւոր այս գրագէտին նկարագրի ամէնէն յատկանշական գիծն էր՝ համեստութիւնը։ Զէր սիրեր փիւպլիսիթէն *եւ միշտ կը խուսափէր գրական հանդիսութիւններէ, տեսակցութիւններէ եւ յայտարարութիւններէ։ Գրեթէ ոչ ոք կը ճանչնար զինք, նկատելով որ մեկուսի կեանք մը կը վարէր։ Բարեկամներ ունէր անշուշտ, բայց շատ քիչ եւ անոնց հետ կը տեսնուէր միայն իր տան մէջ։*

Ռոժէ Մարթէն տիւ Կառի ամէնէն մտերիմ բարեկամներէն մէկն էր Անտրէ Ժիտ։ 1937 Նոյեմբերին, երբ Ժիտ հեռաձայնեց իրեն, թէ ստացած էր Նոպէլի գրական մրցանակը, տաղանդաւոր գրագէտը անմիջապէս պատրաստեց իր պայուսակները՝ գիւղ մը փախուստ, լրագրողներու եւ լուսանկարիչներու ժխորէն ազատելու համար։ Այսուհանդերձ հարկ էր երթալ Սթոքհոլմ, մրցանակը առնելու։ Լրագրողներուն համար միակ առիթն էր։ Դժուար էր սակայն ճանչնալ զայն։ Յանկարծ լրագրողները զինքը կը շրջապատեն.

— Պարոն Մարթէն տիւ Կառ...

— Կը սխալիք. ձեր փնտռածը, կարծեմ, եռեւի վակոնին *ծայրը գտնուող անձն է։*

Լրագրողները կը խուժեն «եռեւի վակոն»ը, մինչ Ռոժէ Մարթէն կը յաջողի օձիքը ազատել։

Ժիտի նման հոգեբանական հարցերու կապուած, գաղափարապաշտ՝ ինչպէս Ռոմէն Ռոլան, խառնուածքով չափազանց համեստ այս գրագէտը կը մնայ ֆրանսական արդի գրականութեան քանի մը կարկառուն դէմքերէն մէկը։

Փրուստէն յետոյ միակ գրագէտն է որ 12 հատորներէ բաղկացած վէպ մը արտաւ։ Լէ Թիպօ *Ֆրանսայի դրամատիրական դասակարգին վախճանը կը նկարագրէ։ Պատմութիւնն է փարիզաբնակ երկու ընտանիքներու, մէկը բողոքական, միւսը կաթողիկէ։ Միջավայրը՝ 1914ի պատերազմն ու յետ-պատերազմեան տարիները։*

Մարդոց ներքին, հոգեկան աշխարհն է Մարթէն տիւ Կառի հետաքրքրութեան առարկան։ 1914ի պատերազմը՝ որ բեկում մը առեղծեց մարդոց մէջ։ Իր բոլոր հերոսները, շատ քիչ բացառութեամբ, կը պատկանին հոգեկան աշխարհին։ Զգածիկ զգացումներ, մեռած սէրեր, կորսուած սիրելիներ՝ Մարթէն տիւ Կառի գրիչին տակ կենդանութիւն կը ստանան եւ իրենց բովանդակ ջերմութեամբ կը ներկայանան հերոսներուն, որոնց հոգեխռովքը կը զգայ ընթերցողը։ Անցեալի եւ ներկայի բաղդատութենէն կը ծնին յուզումով թաթաւուն էջեր, պարզ միջոցներով կը ներկայացուին հոգեբանական բարդութիւններ։

12 հատորներէ բաղկացած հսկայ այս գործը պատգամի մը ուժգնութիւնը ունի. ոչ թէ յուսահատութեան՝ այլ խոր յոռետեսութեան պատգամ մը։

Երեք հատորներու մէջ՝ Օսկար Թիպօ, հայրը, դանդաղօրէն կը մեռնի։ Որդին՝ բժիշկ Թիպօ, երեք ամիս շարունակ օրը օրին կ'արձանագրէ հիւանդութեան զարգացումը։ Մարդը կը մեռնի, հաւատալով։ Քրիստոնեայ հեղինակը, հարիւրաւոր էջերու մէջ կուտայ հաւատքին բարդոյթը, որ եզրակացութեան մը չի յանգիր, ինչպէս կեանքը՝ որ եզրակացութիւն չունի, այլ՝ յարատեւում։

Ռոժէ Մարթէն տիւ Կառ խղճահարութիւն կամ արհամարհանք չունի մարդոց հանդէպ. ընդհակառակն, խոր համակրանքով կը վերլուծէ մարդու հոգին։

Մեծարժէք այս վէպէն յետոյ՝ 15 տարուան լռութիւն։ Ինչպէս կը գրեն կարգ մը քննադատներ, այս լռութեան բացատրութիւնը միայն ինք կրնար տալ։ Անտրէ Ժիտի մահէն ետք հրատարակեց յուշերու տետրակ մը՝ իր բարեկամի մասին։ Երեք տարի առաջ հրատարակուեցան իր ամբողջական երկերը, որոնց մէջ 130 էջ անտիպ ինքնակենսագրութիւն մը, ուր հեղինակը կը ճշդէր թէ 1941էն ի վեր կ'աշխատէր նոր գործի մը վրայ՝ Գնդապետ Մոմորի յուշերը*։ Այս գործը, որ մնաց անաւարտ, պիտի ունենար* Լէ Թիպօյի *տարողութիւնը։*

Նիւթը.— Հանդատեան կոչուած եօթանասնամեայ զինուորական մը, որ 1940ին կը տեսնէ գերմանական բանակներու գրաւումը։ Կ'այրէ իր օրագիրը,— որ կը պահէր երիտասարդութեան օրերէն ի վեր,— որպէսզի թշնամիին ձեռքը չանցնի ան։ Գրաւման առաջին ամիսներէն ետք՝ կը գլխաւ ըրածին վրայ եւ կ'որոշէ վերաշինել իր կեանքը, յիշատակներով։ Ռոժէ Մարթէնի մտքին մէջ, այս գործը պիտի ըլլար «երկու տարիքներու եմարդկութեան միջեւ կատարեալ բաժանման մը նախօրեակին գտնուող սերունդի մը կտակը»։ Գործը մանրամասն ուսումնասիրութիւն կը պահանջէր, որուն մարդն էր Մարթէն տիւ Կառ։

Բայց եւ այնպէս, տասը տարուան աշխատանքէն ետք, երբ ձեռագիրը բաւական յառաջացած էր, հեղինակը կասկածի մը մատնուեցաւ։ Երկու դարաշրջաններու միջեւ մարդկութեան խզման թուականը 1940ը չէր, այլ՝ 1945։ Հետեւաբար սկիզբէն պէտք էր սկսիլ, գերոյէն։

Պարագայ մը՝ որ ինքնին բաւական է բնորոշելու համար Ռոժէ Մարթէն տիւ Կառի էութիւնը, աշխատանքի ոգին եւ գործին հանդէպ ունեցած պատասխանատուութեան զգացումը։

քերը իրեն շնորհուին։

Գարշելի դահիճը չամչցաւ սպանելու, թէ այդ երկուքն ալ փախած եւ ռուսական բանակին մէջ ապաստանած են։

Հ. ՄԿՐՏԻՉ ՎՐԴ. ՊՈՏՈՒՐԵԱՆ

Նշանածներ են տակաւին. այրը կը խօսի, օրիորդը մտիկ կ'ընէ։

Ամուսնութենէ վերջ՝ կինը կը խօսի, ամուսինը մտիկ կ'ընէ։

Տասը տարի վերջը՝ երկուքը մէկ կը խօսին, եւ դրացիները մտիկ կ'ընեն։

ՓԻՂՆ ՈՒ ՊԵՏԸ

(ԱՌԱԿ)

Վաղ առաւօտից
Մինչ ուշ իրիկուն
Փիղն աշխատում էր անխո՛նջ, եռանդուն,
Փառք ու վաստակով վերադառնում տուն։
Ահա մի անգամ, գործի թեժ պահին,
Պետը մեր փղին կանչեց կաբինետ։
— Նախօրօք ասեմ,
Որ շատ կարեւոր գործ ունեմ քեզ հետ...
Նիւթ կայ քո մասին
Թէ գործի ժամին խմում ես, պարում,
Այդ իսկ պատճառով
Քո պլանները լաւ չես կատարում...
Նիւթը պահելով կանաչ «գործ»ի մէջ,
Նա փղին տուեց խաչաձեւ հարցեր։
Պարզուեց, որ փիղը կաթիլ չէր խմել,
Միշտ ճիշդ ժամին էր գործի գնացել։
Ու փիղը գնաց, բայց առաւօտ վաղ
Նրան պիտի մօտ տարան անյապաղ։
Սեղանին դրուեց երեկուայ «գործ»ը,
Ու շարունակուեց նոյն հարցուփորձը։
Փիղը բարկացաւ.
— Այս տեսակ էլ ցա՞ւ։
Ասաց ու գնաց։
Մի քանի օրից
Գործի թեժ ժամին կանչեցին նորից։
— Այսպէս ու այսպէս, — ծոր տուեց պետը —
Ձեր մասին, ահա, գրել են նոր նիւթ...
Բայց կրկին պարզուեց, որ այդ ամէնը
Զար բամբասանք է, հերթական մի սուտ։
Անցաւ ժամանակ։
Փիղը շատ անգամ լսեց նոյն բանը՝
«Նիւթ կայ քո մասին»։
Նա հանգիստ չունէր դրսում, թէ տունը։
«Նիւթերի գործը» այնքան մեծացաւ,
Ու փղի քաշից ահագին անցաւ։
Մի օր էլ, ահա, պետը տրտնջաց.
— Քո գործը, եղբա՛յր, շատ է բարդացել։
Հապա մի նայիր.
Քանի՜ անգամ ես գործից ուշացել...
— Ճիշդ է, փիղն ասաց, —
Շատ եմ ուշացել, տուժել է գործը,
Ուշացումներիս միակ պատճառը
Միշտ էլ եղել է ձեր հարցուփորձը...
Եւ պետը ասաց.
— Թէ քեզ տուժ չտանք,
Կը ստացուի զուր ենք գործը քաշքշել,
Ուստի, հիմնարկի պրեստիժի համար,
Պէտք է քեզ պատժել...

×

Գիտէ՞ք թէ ով էր
Գեբանններ կրող փղին բամբասել, —
Կրիա՛ն, որ կեանքում
Տեղից չէր շարժել թէկուզ մի ասեղ։

ԱՐՇԱՒԻՐ ԴԱՐԲՆԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (241)

ԿԱՅԾԵՐ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԺԵ.

ՎԱՐԱԳ

Այդ դպրոցներից յետոյ, Հայրիկի դպրոցը, տարակոյս չկայ, որ աշխարհի եօթն հրաշալիքներից մէկն էր երեւում ինձ։ Եւ իրաւ, նա իր տեսակի մէջ առաջին օրինակն էր այդ երկրում եւ գուցէ այդ էր պատճառը, որ իբրեւ նորութիւն, ենթարկուել էր այնքան հալածանքների։ Ես, իհարկէ, չէի կարող քննել նրա ներքին, ուսումնական կազմակերպութիւնը, նրա ծրագիրը, — ինձ գրաւում էր նրա արտաքինը միայն։ Այստեղ առաջին անգամ տեսայ, որ աշակերտները դասաւորած էին կարգով նստարանների վրայ, եւ ոչ թէ, որպէս տէր Թօդիկի դպրոցում, խառն ի խուռն նստած էին յատակի վրայ, իրանց տակին փռած ունենալով մի կտոր հասիր կամ այծի մորթի, որ բերում էին իրանց տներից։ Այստեղ առաջին անգամ տեսայ, որ աշակերտները դասաւորած էին զանազան դասատներում, եւ իւրաքանչիւր դասատան մէջ վարժապետը պարապում էր բոլորի հետ միասին։ Բայց Տէր Թօդիկի դպրոցում, առանց ուշադրութիւն դարձնելու նրանց հասակի եւ ուսման աստիճանի վրայ, բոլոր աշակերտներին անխտիր ածել էին մէկ սենեակում, ինչպէս ոչխարներին ածում են մէկ գոմի մէջ, եւ վարժապետը պարապում էր իւրաքանչիւրի հետ առանձին-առանձին, — մէկը վայելչագրութեամբ էր զբաղուած, միւսը ընթերցանութեամբ, երրորդը վարժապետի կօշիկներն էր մաքրում, մի խօսքով, որքան աշակերտներ կային, նոյն թուով եւ բաժանմունքներ կային նոյն դասատան մէջ։ Այստեղ առաջին անգամ տեսայ սեւ գրատախտակը, որի վրայ կաւիճով էին գրում։ Առաջին անգամ տեսայ, որ աշակերտներին սովորեցնում էին առանց փայտի ու ծեծի։ Այստեղ ֆալախկայ, ճիպոտներ, խրատելու քանոն եւ դրանց նման պատժական գործիքներ չկային։

Բոլոր դասատները այցելելուց յետոյ, Հայրիկը մեզ տարաւ մի դահլիճ, որտեղ ես տեսայ զանազան հանքային վէմեր, չորացրած միջատներ, զոյնզգոյն թիթեռներ եւ ամենամանր պզղճներ։ Միեւնոյն դահլիճում կային զանազան բոյսեր ու ծաղիկներ, այնպէս լաւ չորացրած, որ բնաւ չէին կորցրել իրանց ձեւը կամ գեղեցկութիւնը։ Կային եւ մի քանի թռչունների պաճուճապատածներ, որոնք ինձ այնպէս էին թւում, որ կարծես թէ, կենդանի լինէին։

— Այդ բոլորը մեր աշակերտների հաւաքածուն է, պարոն բժշկապետ, — ասաց Հայրիկը, այնպիսի հրճուանքով, որ, կարծես, ինքն եւս ուրախանում էր իր սաների առաջին երախայրիքի վրայ։ — Նրանք երբեմն իրանց վարժապետների հետ փոքրիկ արշաւանքներ են կատարում մեր շրջակայ լեռների վրայ, եւ բնութեան մէջ՝ ծանօթանում են բնութեան հետ։

— Դա յառաջդիմութեան մի մեծ քայլ պէտք է համարել, Հայրիկ, — ասաց Ասլանը, — որ այստեղ, փոխանակ աշակերտներին զբաղեցնելու աստուածաբանական մթին խնդիրներով, սովորեցնում են բնական գիտութիւններ։

— Իմ համոզմունքն այն է, պարոն բժշկապետ, — ասաց Հայրիկը, — որ մեր մանուկների կրթութեան հետ պէտք է կապուած լինի եւ այն նպատակը, որ նրանք, բացի լաւ քրիստոնեայ լինելուց, դառնան եւ լաւ արհեստաւորներ եւ լաւ հողագործներ։ Մեր ժողովուրդը աղքատ է եւ սոված, նա հաց է պահանջում, պէտք է ուսումը միջոց տայ նրան իր ապրուստը հայթայթելու։ Եւ հէնց այդ նպատակով՝ ես միացրի այդ դպրոցի հետ եւ երկրագործական բաժին, իսկ եթէ կը յաջողի ինձ, ժամանակով կ'աւելացնեմ եւ մի արհեստանոց։ Իմ վանքի սուրբերը խիստ բարի են եւ ներողամիտ, նրանք չեն ձանձրանայ աղօթքի, խարտոցի եւ մուրճի ձայնից։ — Այդ ասելով, — աւելացրեց նա, — իմ նպատակն այն չէ, թէ պէտք է բոլորովին զանց առնել հոգեւոր կրթութիւնը, այլ, ընդհակառակն. պէտք է աւելի մեծ հոգ տանել նրա մասին։ — Եւ այդ խնդրի վրայ երկար խօսելով, նա իր միտքը բացատրում էր նրանով, թէ գաղթականութիւնը դէպի օտար երկիրներ, բացի բազմաթիւ կորստաբեր հետեւանքներից, տուեց եւ մի անբուժելի բարոյական հարուած Վասպուրականի ժողովրդին. Հայոց պանդուխտները, օտար երկրներում թափառելով, օտար երկրներից տեղափոխեցին իրանց դեռ կուսական դրութեան մէջ մնացած հայրենիքը՝ բազմատեսակ մոլութիւններ։ Նախնական բարք ու վարքի սրբութիւնը կորաւ, եւ մարդիկ ընկան ապականութեան մէջ։ Ժողովուրդը այժմ կարօտ է բարոյական մաքրութեան։ Դա, ի հարկէ, գըլխաւորապէս կրօնի եւ հոգեւոր կրթութեան գործը պէտք է լինի։ Ճշմարիտ կրօնը եւ նպատակայարմար հոգեւոր դաստիարակութիւնը թէ՛ եկեղեցու, թէ՛ դպրոցի եւ թէ ընտանիքի մէջ, կարող է այդ նպատակին հասցնել, կարող է մեր մանուկներին բարոյական ուղղութիւն տալ։

Վանքի բոլոր ուշադրութեան արժանի հիմնարկութիւնները ցոյց տալուց յետոյ, Հայրիկը մեզ տարաւ իր սենեակը։ Այստեղ պատրաստուած դտանք մի պարզ նախաճաշիկ։ Սեղանի վրայ նաղեւ շարունակում էր խօսել վանական կրթութեան մասին։

— Շատերը, — ասում էր նա, — հակառակ են վանական կրթութեան, եւ կարծում են, թէ վանքի խուլ եւ առանձնական կամարների տակ, հին նահատակների ու ճգնաւորների պատկերների ազդեցութեան ներքոյ, չեն կարող պատրաստուել աշխարհի համար պիտանի մարդիկ։ Այդ կարծիքը կարելի էր իրաւացի համարել, եթէ Հայոց վանքը լինէր այնպիսի մի հիմնարկութիւն, որպէս առհասարակ լինում են վանքերը։ — Եւ նա բացատրում էր Հայոց վանքի նշանակութիւնը թէ՛ անցեալում եւ թէ ներկայում, ցոյց էր տալիս, որ նա երբեք անջատուած չէ եղել ժողովրդից, երբեք չէ ունեցել իր առանձին շահերը, այլ նրա շահերը միշտ կապուած են եղել ժողովրդի շահերի հետ։ Թէպէտ եղել են բացառութիւններ, որ հիմնուել են կղերական ուղղութեամբ վանքեր, բայց դրանք, խորթ եւ օտար լինելով Հայոց ժողովրդի յատկութիւններին, չեն կարողացել երկար ժամանակ պահպանել իրանց գոյութիւնը։

(Շար.) ՐԱՖՖԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ մամուլի Թաս գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ արձակուած է հրթիռ մը, միայարկ, որուն մէջ կը գտնուէին երկու շուներ. հրթիռը 450 քիլոմեթր բարձրացած է եւ վերադարձած երկիր՝ գիտնականներու նախատեսած վայրը. շուները ողջ-առողջ են։ Հրթիռը իր ամբողջ կարգ ու սարքով եւ շուներով միասին կը կշռէ 1·690 քիլօ։

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ արձակեցին միջերկրային «Աթլաս» հրթիռ մը, որ ժամական աւելի քան 24·000 քիլոմեթր արագութեամբ կրնայ փոխադրել ջրածին ռումբ։ Փորձը պսակուած է յաջողութեամբ եւ հրթիռը հասած իր թիրախին՝ Ատլանտեան ովկիանոսին մէջ. 25 մեթր երկայնք ունի եւ կը կշռէ 100 թոն։

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ մէջ պայքարը կը շարունակուի համայնավարներու եւ ազգայնականներու միջեւ։ Զօր. Հիւ Լիէն, Քեմոյի ուժերուն հրամանատարը, յայտարարեց թէ իր մարդիկը «դոհ են ամէն րոպէ պիտի կարենան ճզմել թշնամին»։ Նոյն լաւատեսութիւնը՝ Ֆորմոզայի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ, ուր կը յայտարարուի թէ «բանակը պիտի կռուի մինչեւ իր վերջին մարդը»։ Առջի օր Ամոյի վրայ համայնավարները արձակեցին 7·120 ռումբ, իսկ Քեմոյի վրայ՝ 2600 ռումբ։

ԺԸՆԵՒԻ մէջ երկուշաբթի կը բացուի հիւլէական երկրորդ համագումարը, որուն պիտի մասնակցին հինգ հազար պատգամաւորներ՝ հիւլէական ուժի խաղաղ նպատակներու օգտագործման մասին խորհրդակցելու համար. համագումարին պիտի նախագահէ Փրոֆ. Փեռէն, Ֆրանսացի։

ԳԵԼԿՐԱՏԻ Պորպա թերթը կը հաղորդէ թէ Ալպանիա գտնուող 17 Եուկոսլաւներ Օգոստոս 14ին Թիրանայէն տարուած են անծանօթ ուղղութեամբ. քանի մը օր ետք՝ երկու ուրիշ Եուկոսլաւներ անհետացած են, նոյն պայմաններու մէջ։

ՓՐԱԿԱՅԻ մէջ լոյս տեսաւ միջազգային համայնավարութեան տեսաբանական ամսագիրը՝ խաղաղութեան եւ ընկերվարութեան հարցեր։ Առաջին թիւին խմբագրականը կը շեշտէ թէ հարկ է պայքարիլ «անջատողականներու» դէմ, որոնք «ներկայ պայմաններու մէջ համայնավար շարժումին գլխաւոր վտանգը կը ներկայացնեն»։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ մէջ փոքր առեւտրականները բողոքի ցոյց մը ըրին քաղաքին մէջ հաստատուած առաջին «սիւփերմէրքըթ» վաճառատունին առջեւ, գոռալով. — Մեր հացի շահը կը գողնան։ Ցուցարարները փորձեցին վաճառատան ապակիները կոտրտել, բայց ոստիկանութիւնը արգելք հանդիսացաւ։ Տասնեակ մը ձերբակալութիւններ եղան։

ՅՈՐԴԱՆԱՆՑԻ նախարար Խալուղի էլ Խէյրի, որ Իրաքի յեղափոխութեան ատեն Պաղտատ կը գտնուէր եւ բանտարկուեցաւ յեղափոխական կառավարութեան կողմէ, առջի օր Ամման վերադարձաւ։ Յեղափոխութեան օրերուն յայտարարուած էր թէ էլ Խէյրի սպաննուած է։

ՄԱՐՈՔԻ մէջ սպաննուած է Ֆրանսացի ապարակատէր մը՝ Ֆուշէ. ոստիկանութիւնը յաջողած է ձերբակալել ոճրագործները։

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ «Շ.»Ի ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ
(1907–1957)

Ժամբորդական Նօթեր
Ուսումնասիրութիւններ
Գրական Էջեր, Տոմսեր
Եւ Խմբագրականներ

Յառաջաբան՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Տպարան՝ «Յառաջ»
704 էջ

ԳԻՆ՝ 2·000 ՖՐ.
Թղթատարի ծախքով 2200 ֆր.։
Դիմել՝ ՅԱՌԱՋին։

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐՈՒ
ՀԱՄԱՐ

ԳԱՒԱՌԻ ՄԷՋ ԴԻՄԵԼ.—
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Քէօսէեան (Ֆօթօ Ռէքս), 2 Րիւ Պերնար տիւ Պուա։
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Միսաք Միրզէ, 194 Րիւ Վանտոմ
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Ս. Սիւլեան,, 17 կամ 28պիս, Քուր Ժան Ժոռէս։
ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, Ս. Ընտրիկեան, 8, Րիւ Ժան Տիւկա։
ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ.— Գ. Կ. Տերմոյեան։
ՎԱԼԱՆՍ.— Գ. Քէչէճեան, 37, Ռիւ Պել Իմաժ։

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ
ԵԳԻՊՏՈՍ.— Յուսաբեր։
ԻՏԱԼԻԱ, Տօքթ. Ե. Արզումանեան, Վիա Քափելլարի 3։
ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ.— Ազատ Օր։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Արզութեան խումբի ընկերական ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին՝ սովորական հաւաքատեղին։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 1958 – 1959 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են։ Ամէն անոնք որ կը փափաքին գրկել իրենց զաւակները, պէտք է փութան այժմէն իսկ դիմում ընել հաստատութեան տնօրէնութեան։

Վարժարանին նպատակն է՝ պատրաստել միջնակարգ ուսման պաշարով օժտուած եւ հայեցի դաստիարակութիւն ստացած ճշմարիտ Հայուհիներու սերունդ մը։

Դպրոցասէրի ուսման ծրագիրը կ'ընդգրկէ երկու ուրոյն բաժիններ.—

Ա.— Ֆրանսականը, որ տառացիօրէն կը հետեւի պետական լիսէներու արդիական բաժնի պաշտօնական ծրագրին — անգլերէն եւ սպաներէն լեզուներով — կը պատրաստէ պըրվէի եւ պաքալօրէայի։

Բ.— Հայկականը որ կ'օժտէ սանուհիները հայագիտական ծանօթութիւններով, հայ լեզուի, գրականութեան, հայ կրօնի եւ պատմութեան, Հայաստանի աշխարհագրութեան մարզերուն մէջ։

Աշակերտուհիներ կ'ընդունուին ութ տարեկանէն սկսեալ։ Տարեվճարն է 150000 ֆրանք, վճարելի եռամսեայ եւ կանխիկ։

Աւելի մանրամասնութիւններու համար դիմել հաստատութեան տնօրէնութեան։ 1 Պուլըվար տիւ Նօր, Լը Րէնսի։ Հեռաձայն Լը Րէնսի 172։

Հաղորդակց.— Էկլիզ տը Բանթէնէն առնել 146 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Րէնսի Փավիյեօն։

ԹՈՒՐՔԸ ԵՒ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Շար. Ա. էջէն)

սկսած է պետական միջոցներով, լեզուին նկատմամբ։

Ուրիշ թուրք թերթի մը՝ Միլլիյէթի մէկ հաղորդագրութենէն կը տեղեկանանք, որ՝

« Ցարմար նկատուած է յառաջիկայ տարեշրջանին նոր դիմագիծ մը տալ փոքրամասնութեանց վարժարաններու ուսուցման սիսթեմին, հետեւեալ կերպով.

1) Փոքրամասնութեանց վարժարաններուն մէջ դասաւանդութիւնները թրքերէնով պիտի ըլլան եւ ուրիշ որեւէ լեզուով ուսուցում պիտի չկատարուի.

2) Այս հաստատութիւնները Կրթական նախարարութեան քննիչներուն կողմէ պիտի քննուին.

3) Բծախնդրութեամբ պիտի ընտրուին փոքրամասնութեանց վարժարաններուն թուրքերէնի եւ միւս դասերուն ուսուցիչները »։

Ցեղապաշտական թուրքն է որ կը խօսի, հինը, նորը եւ նորագոյնը, այս որոշումներուն մէջ։ Անփոփոխելի թուրքը, որ չի հանդուրժեր ուրիշ տարրերու ներկայութեան, ուրիշ կրօնքներու եւ լեզուներու գոյութեան։

Եւ երեւակայել, որ այս նոր «ախթեմ»ները կ'որդեգրուին, հակառակ անոր որ Լօզանի դաշնագրով պաշտպանուած են փոքրամասնութիւնները՝ իրենց կրօնքին, լեզուին ու մշակոյթին հետ։

Ի՞նչ է կարծիքը այս մասին «Թէրճիւման» թերթի խմբագիր կամ աշխատակից՝ Ահմէտ Գապաքլըի, որ կը յայտարարէ, առանց խպնելու.

« Աստուած վկայ է, որ կրօնքի պատճառով ոչ ոք պատիժի ենթարկուած է մեր կողմէ, ոչ իսկ բանի կերպով խլամացուած է »։

Աստուա՞ծ մնացած է թուրքիոյ մէջ, վկայութեան կանչելու համար…

Ու ամենայն «քաջեացակամութեամբ», այս բոլորէն ետք, թուրք գրողը խօսելով թափուած արիւնի մասին, կը յայտարարէ դեռ, թէ՝

« Մենք կ'ուզենք որ մոռցուի այս ցաւալի պատմութիւնը »։

Մոռցուի՛, լաւ մը մարսուելու համար 1895ը, 1915ը եւ 1956ը, չյիշելով հինները եւ մասնակի այլ կոտորածները։

Ինչպէ՞ս մոռնանք սակայն, երբ նոյն պատմութիւնը կը շարունակուի, գոյն ու ձեւ փոխելով եւ սպասելով յարմար ժամերու…

Թուրք լրագրողը, մոռնալով կամ մոռնալ ուզելով այս իրողութիւնները, ողբերգութիւնը կատարեալ ընելու համար, կ'եզրակացնէ իր խօսքը.

« Թուրքիոյ մէջ քրիստոնեայ հայրենակիցը, նուազագոյն՝ Ամերիկայի մէջ եղածին չափ ազատ եւ յարգելի է։ Թորիկեան Էֆէնտին վստահ եւ երջանիկ թող ըլլայ։ Իսկ փոքրամասնութիւնները ալ թող գնահատեն եւ թող խոստովանին այս երջանկութիւնը »։

Կրնա՞ն չխոստովանիլ, թէ երջանիկ են, անհունօրէ՛ն երջանիկ…

Բայց, հետաքրքրական էր հարցնել, թէ թուրք խմբագիրը գիտէ՞ տարբերութիւնը ողբերգութեան եւ կատակերգութեան…

Եւ կը յիշէ՞, թողունք հինները, 1956ի Իսթանպուլի դէպքերը, որոնք «հաւասարութեան» եւ թրքական «քաղեացակամութեան» ապացոյցները տուին, այնքան պերճախօսութեամբ։

Ինչպէ՞ս երջանիկ չըլլանք, եւ ինչպէ՞ս մոռնանք…

Խմբագրական «Հայրենիք»ի

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

Հատոր Բ. տպագրութիւնը

Վերջին ամիսներու Լիբանանի ծանօթ դէպքերու հետեւանքով, կարելի չէր եղած որոշուած թուականին՝ Մայիսին, լոյս ընծայել Ս. Վրացեանի Հայաստանի Հանրապետութիւն հատորի Բ. տպագրութիւնը։

Կը տեղեկանանք, որ հատորի տպագրութիւնը արդէն աւարտած է եւ հրապարակ կը հանուի Հոկտեմբերին։ Հատորը բաղկացած է մօտ 700 մեծադիր էջերէ եւ փայլուն թուղթի վրայ 70 էջէ աւելի նկարներէ, լաթակազմ։ Կեդրոնատեղին է Համազգայինի Գրատունը, Պէյրութ։

«ԴՐՕՇԱԿ»Ի ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆ

Հայաստանի յեղափոխական շարժման պատմութիւնը իր բոլոր մանրամասնութիւններով արձանագրուած է «Դրօշակ» ամսագրին մէջ, որուն առաջին տասնամեակի թիւերէն մնացած էր մէկ հաւաքածոյ եւ խնամքով կը պահուէր Հ. Յ. Դ. Փարիզի Թանգարանին մէջ։

Անգտանելի այս հաւաքածոն լուսապատկերներով հրատարակուեցաւ, որպէսզի ամէն Հայ պատահութիւն ունենայ լրիւ տեղեկանալու իր ազատատենչ հայրենիքի անվերջ մաքառումներուն եւ հրաշալի յարութեան։

« Դրօշակ»ի առաջին տասնամեակի (1890 – 1901) հաւաքածոն կը հրատարակուի երկու հատորով։

Առաջին հատորը (1890–1897) նոր լոյս տեսաւ, 750 մեծադիր էջ։ Թղթակազմի գինն է 1800 ֆրանք, շքեղ կազմուած՝ 2400 ֆրանք։

Գրատուն Գարամեան, 46, բիւ Րիշէ, Փարիզ (9)։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կարապետեան Խաչեր կը փնտռէ մօրեղբօր որդին Կարապետ Գարբիէլեանը. հօրը անունը Մինաս. Էվերէկ-Քարաճօրենցի, Պոլսոյ որբերէն որ նախապէս Յունաստան եղած է (1923ին)։ Տեղեկացնել՝ Կարապետեան Խաչիկի, 7 Ավընիւ Փաստէօր, Իսի (Ֆրանս)։

Կը խնդրուի յունահայ թերթերէն արտատպել։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի տարեկան մեծ պարահանդէսը Դեկտեմբեր քսանին, Սալոն Սփլանտիտի մէջ։

×

Փարիզի Հայ Ազգ. Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը՝ Հոկտեմբեր 26ին, Ժորժ Ե.ի սրահներուն մէջ։

Imprimé sur les presses du journal HARATCH
17, Rue Bleue, 17 — PARIS (9e)